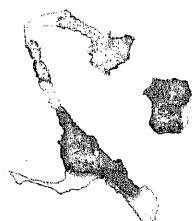
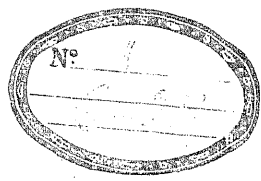

7-a-2-2

EXHIBIT NO. 100
FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION
U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE

7 809 40 **SEITZ** MADE IN SPAIN

Libreria. B. 1212
Del Collegio de la Comp^{ta} I O S E P H I ^B *caesVS oc Granada*

R A G V S Æ

SOCIETATIS IESV

THEOLOGI

COMMENTARIORVM, AC DISPUTATIONVM

in tertiam partem D. THOMÆ

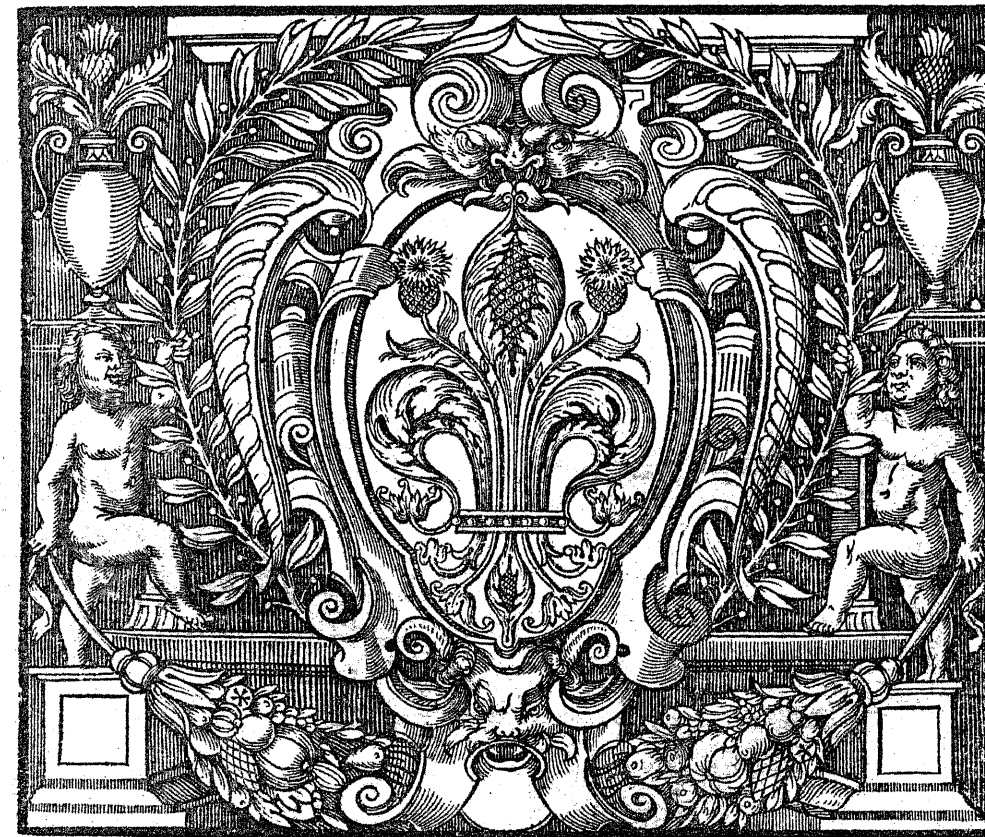
TRACTATIO POSTERIOR.

QVÆ EST

De CHRISTO Domino per se, hoc est, de eius vnitate,
officio, cultu, & electione.

NVNC PRIMVM PRODIT.

*Cum indicibus Questionum, & Articulorum; Disputationum, & paragraphorum; Locorum
sacrae Scripturae; & Rerum, ac verborum notabilium.*

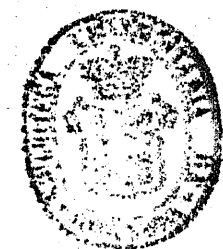

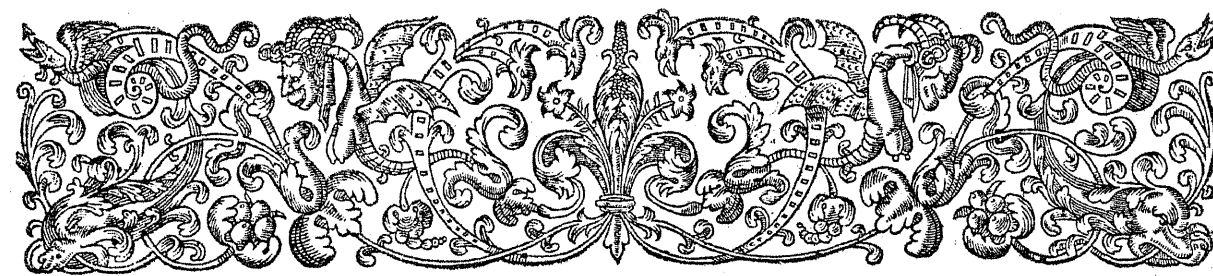
L V G D V N I,

Sumptibus Iacobi Cardon & Petri Cauellat.

M. D. C. X X.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

SER^{MO} PRINCIPI AC DOMINO
D. RANVCCIO FARNESIO
PARMÆ ET PLACENTIÆ
D V C I, &c.

JOSEPHVS RAGVSA salutem & felicitatem precatur.

NON erit, credo, difficile plures assequi causas inuestiganti, cur volumen hoc meum tuo potissimum nomini consecratum, in vulgus prodeat, (SERENISS. PRINCEPS.) Primùm natiuis dicendi flosculis destitutum publicam sibi lucem, arque oculos reformidat, nisi tuis vicissim liliis coronetur. Neque enim decet, vt olim in Capitolium triumphantes, ita nunc in sapientium Augustale Scriptores, sine corona conscendere, cùm præsertim tua hæc Gentilitia lilia non tam ornamento Farnesianæ posteritatis, quàm ingeniosorum hominum coronamento succreuerint. Quanquam hæc demum est amplitudo familiæ Regnatricis, posse plurimorum ingenia coronare liliis, & eorum quos coronat, ingeniis coronari. Quare si vos plerique Scriptorum interpellant, vestrumque nomen in operum suorum fronte præfigunt; faciunt, quod à maioribus traditum in manus habent; apud quos vsu iam planè confirmata vigeat, hodièque viget opinio, Farnesianam domum ingeniosorum hominum esse perfugium. Sed hæc ad omnes pertingunt; illud ordinis nostri proprium. Nemo enim nescit (modò aliquid sciat) nomen istud vestrum immortalibus beneficiorum vinculis, sic esse cum nostra Societate coniunctum, vt dissolui sine Societatis dissolutione non possit. Non igitur reprehendi debent, si, quod est commune sodalitatis, sodales vsurpent: egoque potissimum operi meo nomen adscribam, cuius nimirum opus ipsa sodalitas appellatur. Accedit ad hæc meæ quædam ratio peculiaris, ac propria voluntatis. Cùm enim in Italiam è Parisiensi redirem Academia, & iam tum moderatorum imperiis destinarer, vt tua in vrbe Parmensi primùm aggrederer de rebus diuinis ad populum verba facere; gratulatus id mihi sum maximè, quòd sperarem feliciter, fortunatèque deinceps difficile, periculosumque concionandi negotium processurum, quod tam secundis
* 2. auspiciis

auspiciis magni nimirum parentis, ac tuis inciperem: mox etiam decreui laborum tibi partem addicere meorum, quos in explicanda Theologia, & olim Patauij, & deinde Messanæ, ac Panormi contuleram. En igitur voti reus soluo quod debui; siquidem reddi possit, quod antequam reddatur, creditoris est: imò verò si soluere quicquam is possit, qui quantus quantus est, totus eius est, cui soluit. Ego verò inter plurima commoda, quæ mihi ex hac tui nominis vsurpatione proueniunt, illud sum consequutus amplissimum: nam vt meum hoc munus Celsitudini tuæ par esse non potest; ita dum in eo nomen tibi tuum affero, & veluti te tibi dico, certè aliquid affero, quod te planè dignissimum habeatur.

VALE.

FACVL

FACVLTA S R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS IESV
in Prouincia Lugdunensi.

EGO Bartholomæus Iacquinotius Societatis Iesv in Prouincia Lugdunensi Præpositus Prouincialis, librum qui inscribitur, *Iosephi Raguse Soc. IESV Theologi Commentariorum, ac disputationum in tertiam partem D. Thomæ tractatio posterior*, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus nostræ Societatis compositos, absque superiorum eius permissione imprimant, permitto IACOBO CARDON & PETRO CAVELLAT Lugdunensibus Bibliopolis, vt ad sex primos annos imprimere, ac liberè diuendere possint. Datum Lugduni die 22. Nouembr. 1619.

B. IACQVINOTIVS.

Approbatio Theologorum.

NOS infrà scripti S. Theologiæ Doctores fidem facimus, vidisse, & perlegisse librum, cui inscriptio, *Iosephi Raguse Soc. Iesu Theologi Commentariorum, ac disputationum in tertiam partem D. Thomæ tractatio posterior*, omniàque in illo iuxta orthodoxam Catholicæ, Apostolicæ, ac Romanæ Ecclesiæ, & SS. Patrum sanam doctrinam summa cum eruditione exponi. Lugduni 5. Nouemb. 1619.

FR. ROBERTVS BERTHELOT Episc. Damasci.

DEVILLE.

R. D. D. de Meschatin la Faye huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Ecclesiæ Lugdunensis, in suprema Dombarum Parlamenti Curia Consiliarius, Galliarum Primatiæ Officialis, & in Archiepiscopatu Lugdunensi Vicarius Generalis, librum inscriptum, *Iosephi Raguse Soc. IESV Theologi Commentariorum, ac disputationum in tertiam partem D. Thomæ tractatio posterior*, & à Theologis recognitum, typis mandari permittimus. Lugduni 13. Iulij 1620.

MESCHATIN LA FAYE.

C O N C E S S I O.

LIBRVM hunc, qui inscribitur, *Iosephi Raguse Soc. IESV Theologi Commentariorum, ac disputationum in tertiam partem D. Thomæ tractatio posterior*, Ego ALEXANDER BOLLIOVD Aduocatus Regis in publicum edi non renuo. Lugduni 24. Iulij 1620.

BOLLIOVD.

LIBRVM hunc inscriptum, *Iosephi Raguse Soc. IESV Theologi Commentariorum, ac disputationum in tertiam partem D. Thomæ tractatio posterior*, à IACOBO CARDON & PETRO CAVELLAT Bibliopolis Lugdunensibus in lucem dari permittimus: simul ne quis citra factam ei ab ipsis potestatem, denuò excudat, interdicimus. Datum Lugduni die 28. Iulij 1620.

SEVE.

SYMMA

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIANISSIMO
Galliarum Rege concessi.

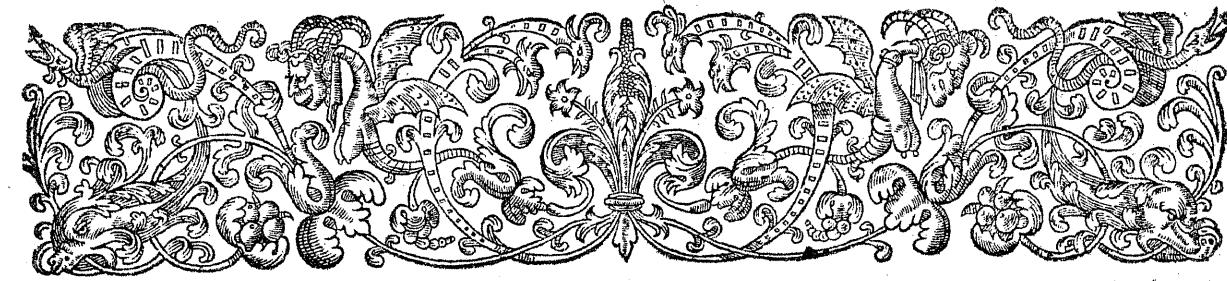
LUDOVICI XIII. Gallia, & Navarræ Regis auctori-
tate sancitum est, atque patentibus literis cautum, ne
quis in Regno suo, aliisve locis ditioni suæ subiectis,
intra proximos annos decem, à die impressionis primæ
inchoandos, ac numerandos excudat, excudendum,
vendendumque quouis modo, & ratione curet librum, qui inscribitur,
Josephi Ragusæ Soc. Iesu Theologi Commentariorum, ac disputationum in tertiam partem D. Thomæ tractatio posterior, præter IACOBVM
CARDON & PETRVM CAVELLAT, Bibliopolas Lugdunenses,
aut illos, quibus ipsimet concesserint. Prohibitum insuper eadem au-
ctoritate Regia omnibus suis subditis, eundem librum extra Regni
sui limites imprimendum curare, vel quempiam ubicunque fuerit, ad
id agendum impellere, ac instigare, sine consensu dictorum IACOBI
CARDON & PETRI CAVELLAT. Idque omne sub confiscatione
librorum, aliisque pœnis originali Diplomate contra delinquentes
expressis. Datum Parisiis die 7. Ianuarij 1620.

De mandato Regis,

Signatum,

BRVLART.

ELENCHVS

ELENCHVS

QVÆSTIONVM ET
ARTICVLORVM TERTIÆ

PARTIS D. THOMÆ HAC
POSTERIORI TRACTATIONE
COMPREHENSORVM.

QVÆSTIO XIX.

DE pertinentibus ad unitatem Christi,
quantum ad operationem. col. 6.
Artic. I. Vtrum in Christo sit vna
tantum operatio diuinitatis, &
humanitatis. ibid.
II. Vtrum in Christo sint plures actiones hu-
manæ. 7
III. Vtrum actio humana Christi potuerit ef-
se sibi meritoria. 9
IV. Vtrum Christus aliis mereri potuerit.
73

QVÆSTIO XX.

*De conuenientibus Christo secundum quod Patri fuit
subiectus.* 113
Artic. I. Vtrum dicendum sit Christum esse
subiectum Patri. ibid.
II. Vtrum Christus sit subiectus sibiipfi. 126

QVÆSTIO XXI.

De oratione Christi. 145
Artic. I. Vtrum Christo competat orare. ibid.
II. Vtrum Christo conueniat orare secundum
suam sensualitatem. 147
III. Vtrum fuerit conueniens Christum pro se
orare. 148
IV. Vtrum oratio Christi semper fuerit exau-
dita. 149

QVÆSTIO XXII.

De Sacerdotio Christi. 159
Artic. I. Vtrum Christo conueniat esse sacer-
dotem. ibid.
II. Vtrum Christus fuerit sacerdos & ho-
stia. 168

III. Vtrum effectus sacerdotij Christi sit pecca-
torum expiatio. 169
IV. Vtrum effectus sacerdotij Christi non so-
lum ad alios pertinuerit, sed etiam ad ipsum.
171.
V. Vtrum sacerdotium Christi permaneat in
æternum. 175
VI. Vtrum sacerdotium Christi fuerit secun-
dum ordinem Melchisedech. 180

QVÆSTIO XXIII.

De adoptione Christi. 205
Artic. I. Vtrum Deo conueniat filios adoptare.
ibid.
II. Vtrum adoptare conueniat toti Trinitati.
207
III. Vtrum adoptari sit proprium rationalis
creaturæ. 208
IV. Vtrum Christus secundum quod homo sit
filius Dei adoptiuus. 215

QVÆSTIO XXIV.

De prædestinatione Christi. 239
Artic. I. Vtrum Christo conueniat prædestina-
tum esse. ibid.
II. Vtrum hæc sit falsa, Christus secundum
quod homo, est prædestinatus esse filius
Dei. 241
III. Vtrum prædestinatio Christi sit nostræ
prædestinationis exemplar. 257
IV. Vtrum prædestinatio Christi sit causa no-
stræ prædestinationis. 258

QVÆSTIO XXV.

De adoratione Christi. 259
Artic. I. Vtrum vna, & eadē adoratione sit ado-
randa diuinitas Christi, & eius humanitas. 274
* 4 II. Vtrum

II. Vtrùm humanitas Christi sit adoranda adoratione latriæ.	275	
V. Vtrùm mater Christi sit adoranda adoratione latriæ.	322	De eo quòd Christus mediator Dei, & hominum dicitur. 454
III. Vtrùm Christi imago adoranda sit latria.	333	Art.I. Vtrùm esse mediatorem Dei & hominum sit proprium Christo. ibid.
IV. Vtrùm crux Christi sit adoranda adoratione latriæ.	418	II. Vtrùm Christus secundùm quod homo sit mediator Dei. 457
VI. Vtrùm reliquiarum sanctorum sint adorandæ.	439.	

QVÆSTIO XXVI.

FINIS.

SYLLA

SYLLABVS
DISPVATIONVM
ET PARAGRAPHORVM.

DISPVATIO I.

<i>Qua opera fuerint in Christo per se meritoria.</i>	col.10
<i>Expeditur sententia, quæ docet Christum meruisse per amorem visionis beatæ, & sententia, quæ proinde docet Christum meruisse per actum necessarium. §. 1.</i>	12
<i>Expenditur sententia, quæ agnoscit meritum Christi tantum in amore proximi. §.2.</i>	13
<i>Expenditur sententia ponens duplicem amorem in Christo, scilicet liberum, & necessarium. §.3.</i>	14
<i>Reiicitur hæc tertia sententia.</i>	16
<i>Expenditur sententia de vno actu amoris, qui sub diuersa ratione fuerit liber, & necessarius. §.4.</i>	18
<i>Verior sententia. §.5.</i>	20

DISPVATIO II.

<i>An Christus meruerit per opera præcepti.</i>	24
<i>Quomodo constare possit cum visione beatifica libertas ad opera præcepti; exponitur per tria capita sententiarum. §.1.</i>	25
<i>Exponitur secundum caput, ac tres modi sub ipso. §.2.</i>	26
<i>Expenditur secundus modus sub secundo capite. §.3.</i>	ibid.
<i>Expenditur tertius modus sub secundo capite. §.4.</i>	27
<i>Exponitur tertium caput opinionum. §.5.</i>	32
<i>Exponitur secundus modus iuxta duplicem amorem scientiæ beatæ, & infusæ. §.6.</i>	33
<i>Preponuntur alij tres modi. §.7.</i>	34
<i>Proponitur verior sententia. §.8.</i>	36

DISPVATIO III.

<i>An ex visione beatifica existat in voluntate Christi necessitas ad actus à Deo prædefinitos, & ad actus melioris boni.</i>	39
---	----

DISPVATIO IV.

<i>Quando inceperit meritum Christi.</i>	40
DISPVATIO V.	
<i>An Christus meruerit, & mereatur post mortem.</i>	44
<i>Exponitur dubitatio de vulnere lateris Christi, an & qua ratione contulerit ad meritum. §.1.</i>	47

DISPVATIO VI.

<i>An Christus meruerit gratiam & gloriam.</i>	52
<i>Verior sententia. §.1.</i>	62
<i>Soluntur argumenta. §.2.</i>	65

DISPVATIO VII.

<i>An Christus meruerit sibi alia bona; scilicet gloriam corporis, exaltationem nominis, &c.</i>	66
<i>De merito resurrectionis & aliorum bonorum. §.1.</i>	69

DISPVATIO VIII.

<i>Quenam bona Christus nobis meruerit.</i>	73
<i>An Christus meruerit nobis remissionem peccatorum, & primam gratiam. §.1.</i>	75

DISPVATIO IX.

<i>An Christus meruerit nobis dispositiones omnes ad gratiam.</i>	78
<i>Satisfit argumentis. §.1.</i>	83
<i>Soluitur secundum argumentum, & agitur de auxilio necessario ad bene viuendum, quo casu Christus non venisset. §.2.</i>	ibid.
<i>Soluitur tertium argumentum; & declaratur, an & quomodo Adam habuerit fidem, & posteri per ipsum. §.3.</i>	86

DISPVATIO X.

<i>An detur ex meritis Christi gratia efficax, & omne beneficium gratiæ, quo vnus ab alio distinguitur.</i>	88
---	----

DISPVATIO XI.

<i>An Christus sit causa meritoria nostræ prædestinationis</i>	
--	--

SYLLAB. DISP. ET PARAGR.

nationis, & electionis.	96	Quousque & quatenus Aaron, & Melchisedech	
Exponitur quomodo extra voluntatem Dei, pos-		Christum representent, & primum de Aa-	
sit saltem potentia absoluta dari causa præ-		ron. §.1.	185
destinationis. §.1.	ibid.	Quid habeat commune cum Christo Melchise-	
Statuitur communior, veriorque sententia. §.2.		dech. §.2.	187
100		Secundum quem ordinem Christus sit sacerdos.	
Exponitur modus, quo meruit Christus nobis præ-		§.3.	189
destinationem. §.3.	102	DISPVTATIO XXIV.	
DISPVTATIO XII.		An & qua ratione Christo conueniat Regem	
Quidnam meruerit Christus hominibus iam iu-		esse.	191
stificatis.	110	DISPVTATIO XXV.	
DISPVTATIO XIII.		An Christo conueniat regnum temporale.	197
An Christus fuerit subiectus legibus, & præceptis.		An Christus habeat dominium directum totius	
117		orbis. §.1.	ibid.
DISPVTATIO XIV.		DISPVTATIO XXVI.	
An Christus habuerit speciale præceptum mo-		An regni Iudeorum hereditario iure pertineat	
riendi probominibus.	121	ad Christum.	202
DISPVTATIO XV.		DISPVTATIO XXVII.	
An Christus dicendus sit subiectus Patri simpli-		Quenam rationales creature propriè dicantur	
citer, an solum cum addito, & ut homo.	125	adoptari.	210
DISPVTATIO XVI.		An omnes iusti, siue reprobis, siue prædestinati, sint	
An Christus dici possit seruus Dei.	129	filij Dei adoptiui. §.1.	214
Christum esse propriè seruum probatur ex Scri-		DISPVTATIO XXVIII.	
ptura, & usu, & ratione huius nominis. §.1.		An Christus ut homo sit filius Dei naturalis, &	
130		qua ratione.	216
Eadem propositio probatur Patrum testimoniis.		An Christus ratione generationis temporalis,	
§.2.	134	quatenus homo specificatiuè sit filius Dei. §.1.	
Idem probatur ratione. §.3.	137	217	
An & quomodo communicatio bonorum tollat		DISPVTATIO XXIX.	
rationem seruitutis. §.4.	139	An Christus ut homo sit filius Dei adoptiuus.	
Satisfit argumentis contrariæ sententiæ. §.5.	141	223	
DISPVTATIO XVII.		DISPVTATIO XXX.	
An Christus in hac mortali vita orauerit.	150	In quo gradu certitudinis verum sit Christum	
DISPVTATIO XVIII.		non esse filium adoptiuum.	230
An Christus in celo existens oret pro nobis.	153	An & quousque sit recipienda epistola, que sub	
DISPVTATIO XIX.		nomine Adriani, & Concilium quod sub no-	
An Christus verè sit sacerdos.	161	mine Francofordiensis iam extant. §.1.	231
DISPVTATIO XX.		Huiusmodi fuerit error Elipandi. §.2.	233
An Christus sit sacerdos ut Deus, an ut homo.	165	DISPVTATIO XXXI.	
DISPVTATIO XXI.		An possit dici, Christus, seu homo, vel hic homo	
An aliquis ex aliis effectibus sacerdotij ad Chri-		prædestinatus est filius Dei.	243
stum pertineat.	173	DISPVTATIO XXXII.	
DISPVTATIO XXII.		An rectè dicatur, filius Dei prædestinatus est	
Quo sensu & ratione sacerdotium Christi sit		ut sit homo.	249
æternum.	175	DISPVTATIO XXXIII.	
DISPVTATIO XXIII.		An absolutè possit dici, Christus est prædestina-	
An, & quomodo sacerdotium Christi pertineat		tus.	250
ad ordinè vel Melchisedech, vel Aaron.	181	DISPVTATIO XXXIV.	
		An Christus possit dici prædestinatus ad gloriam	
		& ad alia dona gratiæ.	252
		DISPVTATIO XXXV.	

SYLLAB. DISP. ET PARAGR.

DISPVTATIO XXXV.		DISPVTATIO XLV.	
An humanitas Christi possit dici prædestinata. 254		De usu & cultu imaginum.	335
DISPVTATIO XXXVI.		Exponitur notio imaginis, idolis, &c. §.1.	ibid.
De usu nominis latræ, & adorationis.	260	De hostibus & euerforibus imaginum. §.2.	336
DISPVTATIO XXXVII.		DISPVTATIO XLVI.	
An adoratio consistat in actu externo, vel inter-		An sit lege naturæ prohibitum imagines facere,	
no.	262	& habere.	338
DISPVTATIO XXXVIII.		DISPVTATIO XLVII.	
Quomodo & qua ratione Christus ut Deus ado-		An fuerint prohibita Iudæis imagines iure di-	
randus sit.	276	uino positio.	341
DISPVTATIO XXXIX.		Satisfit argumentis contrariæ sententiæ. §.1.	346
An sancti sint adorandi.	281	DISPVTATIO XLVIII.	
Eadem veritas probatur ratione. §.1.	285	De imagine Dei an sit pingenda.	347
Eandem veritatem probant peculiaria Ecclesiæ		Satisfit argumentis contrariæ sententiæ. §.1.	
officia, rationesque colendi sanctos. §.2.	286	350	
Soluuntur aduersariorum argumenta. §.3.	291	De imagine Agni. §.2.	353
DISPVTATIO XL.		DISPVTATIO XLIX.	
Cuius virtutis sit adoratio Dei & Angelorum		An imagines in templis rectè collocentur.	354
atque hominum.	295	Soluitur argumentum aduersariorum ex Conci-	
Soluitur secundum argumentum, & redditur ra-		lio Elibertino. §.1.	355
tio cur eadem charitate ametur Deus, &		Soluitur argumentum aduersariorum ab auctori-	
sancti, non colantur verò eadem religione.		tate Epiphaniij. §.2.	357
§.1.	299	DISPVTATIO L.	
DISPVTATIO XLI.		An imagines Dei, Christi & sanctorum sint ado-	
An adoratio latræ conueniat Christo, ut homini,		randa.	360
id est, etiam humanitati ipsius.	303	Satisfit argumentis aduersariorum, ex Scriptu-	
Exponitur vera sententia, & probatur auctori-		ris, & Patribus. §.1.	366
tate Patrum, & Conciliorum. §.1.	305	Satisfit argumentis ductis ab auctoritate Pa-	
Eadem veritas probatur ratione ducta ab au-		trum. §.2.	371
thoritæ. §.2.	307	Satisfit argumento aduersariorum ab auctori-	
DISPVTATIO XLII.		tate Constantinopolitanorum quorundam Con-	
An humanitati Christi per se possit seorsim soli		ciliorum. §.3.	373
aliqua adoratio exhiberi.	310	Quæ sit sententia Concilij Francofordiensis de	
Proponuntur due sententiæ. §.1.	312	imaginibus. §.4.	374
Proponitur verior sententia, & probatur aucto-		Soluitur argumentum ex libris Carolinis. §.5.	383
ritate Conciliorum. §.2.	313	DISPVTATIO LI.	
Eadem propositio probatur auctoritate Patrum.		An imagines adorari possint cultu distincto ab	
§.3.	314	exemplari, & absque eo quod adoretur exem-	
Probatur ratione. §.4.	317	plar.	385
Satisfit argumentis primæ sententiæ. §.5.	320	Eadem veritas confirmatur auctoritate Conci-	
DISPVTATIO XLIII.		liorum, & Patrum. §.1.	391
An B. Virgo colenda sit cultu sacro, & religio-		Qua ratione rectè probetur imaginis adoratio-	
so.	323	nem ex natura rei ferri simul directè in ex-	
DISPVTATIO XLIV.		emplar. §.2.	394
Ad quam virtutem pertineat adoratio B. Vir-		Quomodo rectè constet cum hac sententia quic-	
ginis.	327	quid dicunt Concilia, & Patres de adoratio-	
Exponitur prima ratio adorationis. §.1.	ibid.	ne imaginum. §.3.	395
Exponitur secunda ratio adorationis, id est, san-		An aliquo modo imago possit adorari non ado-	
ctitas. §.2.	328	rato exemplari. §.4.	402
Exponitur tertia ratio adorationis B. Virg. id		DISPVTATIO LII.	
est, maternitas. §.3.	329	Quis modus loquendi sit obseruandus, cum agi-	
		tur	

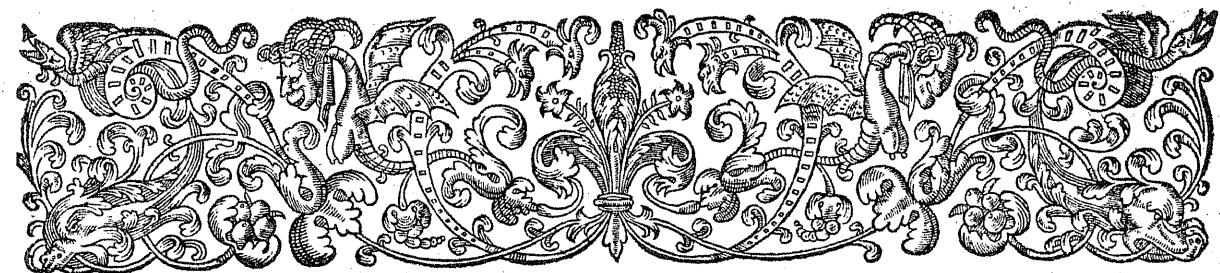
SYLLAB. DISP. ET PARAGR.

<i>tur de imaginum adoratione.</i>	407	DISPVATIO LVI.	<i>An corpora, aliaque sanctorum reliquie veneranda sint.</i>	440
DISPVATIO LVIII.			<i>Soluntur argumenta aduersariorum. §. 1.</i>	444
<i>Vtrum homo & reliqua creatura ratione similitudinis, seu coniunctionis, quam habent cum Deo, possint adorari.</i>	412		<i>Soluitur primum argumentum, & exponitur locus Matth. 23. & Luca II. Væ vobis qui ædificatis monumenta, &c. §. 2. ibid.</i>	
DISPVATIO LIV.			<i>Soluitur secundum argumentum ex cap. 5. 2. ad Corinth. §. 3.</i>	448
<i>Utrum crux Christi sit adoranda.</i>	419		<i>Soluitur tertium argumentum ex cap. 2. ad Corinthes. §. 4.</i>	449
<i>De cruce vera Domini. §. 1.</i>	420		<i>Soluitur quartum argumentum ex corpore Moyse à Deo occultato. §. 5. ibid.</i>	
<i>Præcipuum venerandi crucis argumentum ab insigni eiusdem inuentione. §. 2.</i>	427		<i>Soluitur quintum argumentum ex auctoritate Concilij Eliberitani, Hieronymi & Augustini. §. 6.</i>	450
<i>De imagine crucis. §. 3.</i>	429		<i>Soluitur argumentum à ratione. §. 7.</i>	452
<i>De signo crucis. §. 4.</i>	433	DISPVATIO LVII.	<i>Qui cultus debeat sacris reliquiis.</i>	452
<i>Vtrum crux sit causa suorum effectuum ex opere operato. §. 5.</i>	436			
<i>Soluntur argumenta. §. 6.</i>	437			
DISPVATIO LV.				
<i>De qualitate adorationis debita cruci.</i>	438			

FINIS.

TERTIÆ

TERTIÆ PARTIS
 SVMMÆ THEOLOGIÆ
 ANGELICI DOCTORIS
 SANCTI THOMÆ,
 CVM COMMENTARIIS
 ET DISPVATIONIBVS
 P. IOSEPHI RAGVSE SOC. IESV,
 POSTERIOR TRACTATIO

Quæ est

De Christo Domino per se, hoc est, de eius unitate, officio, cultu, & electione.

IN CONSTITVENDIS obiectis siue scientiarum, siue cuiuscunque considerationis, docent passim qui tradunt præcepta logica, subiectum esse illud, quod est terminus generationis, atque ad ipsum pertinere principia, & causas, tum intrinsecas, tum extrinsecas generationis, ipsamque generationem. Id quod etiam verum est in vniuersa doctrina, quæ traditur à S. Thoma à prima questione 3. partis, vsque ad 26. nempe vt Christus sit subiectum huius doctrinæ, seu scientiæ, eo modo quo initio diximus posse esse scientiam de Christo, scilicet theologiam: atque omnia, quibus ipse Christus constat, scilicet hypostasis diuina, & natura humana, simulque diuina, ac generatio ipsius quæ est incarnatio, ad eundem, tanquam ad subiectum pertinent. Nihilominus illud etiam obseruandum est, scilicet subiectum hoc, quod est Christus, esse indiuiduum duarum modò dictarum naturarum, & habere suam singularitatem, & indiuiduationem, quam sub iisdem naturis habent alia indiuidua, tum diuinitatis; est enim Christus indiuiduum naturæ diuinæ constitutum per indiuiduationem, qua est aptum constitui indiuiduum naturæ diuinæ, scilicet per relationem, sicut constituuntur alia duæ personæ, loquendo saltem de indiuiduo completo, & vltimo terminato: tum etiam naturæ humanæ per indiuiduationem, qua est apta indiuiduari, sicut indiuiduantur alia singularia indiuidua. Atque ita siue spectetur Christus, vt homo & Deus, siue vt hic homo, & hic Deus; in nomine huius nominis, & huius Dei comprehenduntur principia naturæ, & principia indiuiduationis, simulque productio huius indiuidui, sicut in nomine cuiuscunque hominis. Ceterum habet aliquid præterea hoc indiuiduum, quod non habent alia; scilicet quòd constet ex natura humana, &

A supposito diuino, & subsistat in duabus naturis, multaque præterea comprehendat, quæ consequuntur ex vi huius vnionis, quæ omnia neque significantur nomine naturæ diuinæ, vel humanæ, siue in concreto, siue in abstracto sumptæ, neque nomine indiuidui naturæ humanæ, vel diuinæ, quatenus est indiuiduum talium naturarum; sed solum aliunde proueniunt ex singulari Dei operatione, quæ neque per se pertinet ad naturas, neque ad indiuidua, neque ad vtriusque constitutionem, & generationem. Eiusmodi verò sunt gratia, scientia, immanitas à peccato. Propterea oportet omnia hæc seorsim tractari distincta tractatione, quod fecit S. Thomas quindecim prioribus questionibus, quæ possunt dici nominatim de incarnatione, statuiturque de ipsa seorsum vna prior tractatio. Iam verò vbi constitutus fuerit Christus ex omnibus, quæ seorsum affert incarnatio, consequens est agere de ipsa iam constituto, quod facit S. Thomas à questione 17. tractans de unitate ipsius; quo significat superioribus questionibus, vbi egit de vnione suppositi Verbi, & naturæ, simulque de vnione duarum naturarum, nondum definiuisse, vtrum Christus esset aliquid vnum, sed solum pertractasse ipsam incarnationem, prout est compositio naturæ humanæ, & suppositi diuini, simulque vnio duarum naturarum: at verò questione 17. deinceps disputat, an sit aliquid vnum; primum quatenus constat duabus naturis, & vna persona; deinde simpliciter secundum esse; vbi verò constituit esse vnum, quod proinde possit esse vnum subiectum perfectum, & completum per se scientiæ, seu considerationis, mox incipit tractare ea, quæ solent de subiectis disputari, nimirum vbi constitutus sit vnus Christus, quamnam in ipso vnum, vel plura sint: num voluntates, & operationes? Deinde de officiis eiusdem erga Patrem, cuiusmodi est subiectum esse, orare, sacrificare, & vicissim Patris erga ipsum, scilicet adoptare, & prædestinare. Ad extre-

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. v. 1. post.

num quid nos Christo, quid vicissim nobis praestet Christus; nos scilicet adorationem, ipse vero inter mediam operam, & intercessionem, qua nobis peccatorum veniam obtineat, ac Dei gratiam, & amicitiam conciliet.

QVÆSTIO XIX.

De pertinentibus ad unitatem Christi, quantum ad operationem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in Christo sit vna tantum operatio diuinitatis, & humanitatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod in Christo sit vna tantum operatio diuinitatis, & humanitatis. Dicit enim Dionys. in 2. cap. de Di. no. Discreta autem est benignissima circa nos Dei operatio per hoc, quod secundum nos ex nobis integre, verèque humanatum est Verbum, quod est supra substantiam, & operari, & pati quacunque humane eius, diuinaque operationi congruunt. Vbi vnam operationem nominat humanam, & diuinam, qua in Graeco dicitur theandrica, id est, Dei virilis. Videtur igitur esse vna operatio composita in Christo.

2. Præterea, Principalis agentis, & instrumenti est vna sola operatio. Sed humana natura in Christo fuit instrumentum diuina, vt supra dictum est. Ergo eadem est diuina, & humane natura in Christo operatio.

3. Præterea, Cum in Christo sint due natura in vna hypostasi, vel persona necessarium est, vnum, & idem esse, quod pertinet ad hypostasim, vel personam. Sed operatio pertinet ad hypostasim, vel personam: nihil enim operatur nisi suppositum subsistens: vnde secundum Philosophum actus sunt singularium. Ergo in Christo est vna, & eadem operatio diuinitatis, & humanitatis.

4. Præterea, Sicut esse est hypostasis subsistentis, ita etiam operari. Sed propter unitatem hypostasis est in Christo vnum esse, vt supra dictum est. Ergo etiam propter eandem unitatem, est in Christo vna operatio.

5. Præterea, Vbi est vnum operatum, ibi est vna operatio. Sed idem operatum erat diuinitatis, & humanitatis: sicut sanatio leprosi, vel suscitatio mortui. Ergo videtur quod in Christo sit vna tantum operatio diuinitatis, & humanitatis.

Sed contra est, quod Ambrosius dicit 2. libr. ad Gratianum Imperatorem. Quæ admodum eadem operatio diuersa est potestatis, nunquid sic potest minor quemadmodum maior operari, aut vna operatio potest esse, vbi diuersa substantia est?

Respondetur dicendum, quod supra dicti theotici, qui posuerunt in Christo vnam voluntatem, posuerunt etiam in Christo vnam operationem. Et, vt eorum opinio erronea melius intelligatur, considerandum est, quod ubicunque sunt plura agentia ordinata, inferioris mouetur à superiori: sicut in homine corpus mouetur ab anima, & inferiores vires à ratione. Sic igitur actiones & motus inferioris principii sunt magis operata quadam, quam operationes: id autem quod pertinet ad supremum principium, est proprie operatio. Putea, si dicamus in homine quod ambulare, quod est pedum, & palpare, quod est manuum, sunt quadam hominis operata, quorum vnum operatur anima per pedes, aliud per manus. Et quia est eadem anima operans per vtrumque, ex parte ipsius operantis, quod est primum principium mouens, est vna, & indifferens operatio: ex parte autem ipsorum operorum differens inuenitur. Sicut autem in homine puro corpus mouetur ab anima, & appetitus sensitiuus à rationali, ita in Domino Iesu Christo humana natura mouebatur, & regebatur à diuina. Et ideo dicebant, quod eadem est operatio, & indifferens ex parte ipsius diuinitatis operantis: sunt tamen diuersa operata, in quantum scilicet diuinitas Christi aliud agebat per seipsam,

sicut quod portabat omnia verbo virtutis sua: aliud autem per humanam naturam, sicut quod corporaliter ambulabat. Vnde in sexta Synodo mandantur verba Seneri hæretici, sic dicentis, Ea qua agebantur, & operabantur ab vno Christo multum differunt. Quædam enim sunt Deo decibilia, quadam humana, veluti corporaliter vadere super terram, profecto humanum est: curvibus vero vexatis, & ambulare super terram penitus non valentibus, sanum gressum donare, Deo decibile est. Sed vnum, scilicet incarnatum Verbum, hoc & illud operatus est: & nequaquam hoc quidem huius, hoc vero huius est natura: neque eo quod diuersa sunt operamenta, ideo duas operatrices naturas, atque formas iussu deserimus. Sed in hoc decipiebantur: quia actio eius quod mouetur ab altero, est duplex. Vna quidem, quam habet secundum propriam formam, alia autem, quam habet secundum quod mouetur ab alio. Sicut securis operatio secundum propriam formam, est incisio: secundum autem quod mouetur ab artifice, operatio eius est facere scammum. Operatio igitur, que est alicuius rei, secundum suam formam, est propria eius: nec pertinet ad mouentem, nisi secundum quod vititur huiusmodi re ad suam operationem. Sicut calefacere est propria operatio ignis, non autem fabri, nisi quatenus vititur igne ad calefaciendum ferrum. Sed illa operatio, que est rei solum, secundum quod mouetur ab alio, non est alia præter operationem mouentis ipsi: sicut facere scammum non est seorsum operatio securis ab operatione artificis, sed securis participat instrumentaliter operationem artificis. Et ideo ubicunque mouens, & motum habent diuersas formas, seu virtutes operatiuas, ibi oportet quod sit alia operatio mouentis, & alia operatio propria moti: licet motum participet operationem mouentis, & mouens vitatur operatione moti, & sic vtrumque agat cum communiione alterius. Sic igitur in Christo humana natura habet propriam formam, & virtutem, per quam operatur: & similiter diuina. Vnde humana natura habet propriam operationem distinctam ab operatione diuina, & conuerso. Et tamen diuina natura vititur operatione natura humana, sicut operatione sui instrumenti: & similiter humana natura participat operationem diuina natura, sicut instrumentum participat operationem principalis agentis. Et hoc est quod dicit Leo Papa in Epistola ad Flavianum: Agnoscite vnaque forma (scilicet tam natura diuina, quam humana in Christo) cum alterius communiione, quod proprium est: Verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exequente quod carnis est. Si vero esset vna tantum operatio diuinitatis, & humanitatis in Christo, oportere diceret, vel quod humana natura non haberet propriam formam, & virtutem (de diuina enim hoc dici est impossibile) ex quo sequeretur, quod in Christo esset tantum diuina operatio: vel oportere diceret, quod ex diuina virtute, & humana esset constata in Christo vna virtus, quorum vtrumque est impossibile. Nam per primum horum, ponitur natura humana in Christo esse imperfecta: per secundum vero ponitur confusio naturarum. Et ideo rationaliter in sexta Synodo hac opinio est condemnata, in cuius determinatione dicitur: Duas naturales operationes indiuisè, inconvertibiliter, inconfusè, inseparabiliter, in eodem Domino Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, diuinam operationem, & humanam operationem.

Ad primum ergo dicendum, quod Dionysius ponit in Christo operationem theandricam, id est, diuinam virilem, vel diuinam humanam, non per aliquam confusionem operationum, seu virtutum vtriusque natura, sed per hoc quod diuina operatio eius vititur humana, & humana eius operatio participat virtutem diuina operationis. Vnde sicut ipse dicit in quadam Epistola ad Caium: Super hominem operabatur ea, qua sunt hominis: quod demonstrat Virgo supernaturaliter concipiens, & aqua instabilis, terrenorum pedum sustinens gravitatem. Manifestum est enim, quod concipi est humane nature, similiter & ambulare, sed vtrumque fuit in Christo supernaturaliter. Et similiter diuina operabatur humanitas: sicut cum sanauit leprosum tangendo. Vnde in eadem Epistola subdit: Non secundum Deum diuina faciens, non humana secundum hominem, sed Deo homine facta, noua quadam Dei, & hominis operatione.

Quod

Quod autem intellexerit duas esse operationes in Christo, vnam diuinam nature, aliam autem humane, patet ex his, que dicit in 2. cap. de Diu. no. vbi dicit, quod his que pertinent ad humanam eius operationem, Pater, & Spiritus sanctus nulla ratione communicant, nisi quis dixerit secundum benignissimam, & misericordem voluntatem: in quantum scilicet Pater, & Spiritus sanctus ex sua misericordia voluerunt Christum agere, & pati humana. Addit autem & omnem sublimissimam, & ineffabilem Dei operationem, quam homo pro nobis factus adimpleuit, immutabilis profecto Deus, & Dei verbum. Sic igitur patet, quod alia est operatio humana, in qua Pater, & Spiritus sanctus non communicant, nisi secundum acceptationem misericordie sue: & alia est eius operatio, in quantum est Dei Verbum, in qua communicant Pater, & Spiritus sanctus.

Ad secundum dicendum, quod instrumentum dicitur aliquid agere ex eo quod mouetur à principali agente, quod tamen præter hoc potest habere propriam operationem secundum suam formam, vt de igne dictum est. Sic igitur actio instrumenti, in quantum est instrumentum non est alia ab actione principalis agentis: potest tamen habere aliam operationem, prout est res quedam. Sic igitur operatio, que est humane nature in Christo, in quantum est instrumentum diuinitatis, non est alia ab operatione diuinitatis: non enim est alia saluatio, qua saluat humanitas Christi, & diuinitas eius. Habet tamen humana natura in Christo, in quantum est natura quadam, quandam propriam operationem, præter diuinam, vt dictum est.

Ad tertium dicendum, quod operari est hypostasis subsistentis, sed secundum formam, & naturam, à qua operatio speciem recipit. Et ideo à diuersitate formarum, seu naturarum est diuersa species operationum: sed ab unitate hypostasis est unitas secundum numerum, quantum ad operationem speciei. Sicut ignis habet duas operationes specie differentes, scilicet illuminare, & calefacere, secundum differentiam lucis, & caloris: & tamen est vna numero illuminatio ignis semel illuminantis. Et similiter in Christo oportet quod sint due operationes specie differentes, secundum eius duas naturas, quælibet tamen operationum est vna numero in Christo semel facta, sicut vna ambulatio, & vna sanatio.

Ad quartum dicendum, quod esse, & operari est persone à natura, aliter tamen, & aliter. Nam esse pertinet ad ipsam constitutionem persone: & sic quantum ad hoc se habet in ratione termini. Et ideo unitas persone requirit unitatem ipsius esse completi, & personalis. Sed operatio est quidam effectus persone secundum aliquam formam, vel naturam: vnde pluralitas operationum non præiudicat unitati personali.

Ad quintum dicendum, quod aliud est proprium operatum operationis diuina, & operationis humana in Christo: sicut operatum proprium diuinae operationis est sanatio leprosi, operatum autem proprium humane nature, est eius contactus. Concurrunt autem amba operationes ad vnum operatum, secundum quod vna natura agit cum communiione alterius, vt dictum est.

INTELLIGENTIA tituli, & questionis procedit primo ex distinctione harum duarum vocum, scilicet operatio, & res operata, quarum illa significat actionem, hæc terminum eius. Secundo supponit multiplicatis formis esse necessarium multiplicari operationes. Tertio quando in formis est subordinatio inferioris, & superioris, ea subordinatio potest esse duplex. Primo quoad applicationem, qua applicatur inferiores ad operandum suas proprias operationes, ita vt nullam aliam habeat operationem superior forma, seu agens, nisi applicare illas, & hoc modo operationes inferiorum sunt res operatæ, respectu superioris: operatio vero superioris est applicatio: & operata quidem multiplicatur ob multiplicationem principiorum inferiorum; operatio vero est vna, quia est vnum principium. Explicat hoc S. Thomas exemplo membrorum, seu facultatum plurium corporis. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. 1. pos.

poris, quæ applicentur singula ab vno principio, quod est anima, ad suas proprias operationes. Secunda subordinatio potest esse quoad vsum inferioris formæ, seu agentis, cuiusque operationis in finem proprium, propriamque operationem superioris agentis, quomodo securis, cuiusque actio applicatur ab artifice ad effectum scamni, quæ est operatio ipsius artificis propria: & hoc modo non solum multiplicantur operata, verumetiam operationes; est enim ibi duplex operatio, vna propria securis, scilicet scindere; alia propria artificis, quæ est facere scammum, quæ quidem non conuenit securi, nisi vt instrumento artificis. Quarto supponit, diuinitatem, & humanitatem in Christo esse per se formas distinctas, & principia distincta, cum subordinatione tamen, vt humanitas sit subordinata diuinitati.

His positis conclusio S. Thomæ est, in Christo non est vna tantum operatio, sed duæ, scilicet diuina, & humana. Probatur. Humanitas Christi non subordinatur diuinitati primo modo, sed secundo modo: vt hoc modo non est vna, sed duæ operationes distinctæ formæ superioris, & inferioris; ergo in Christo non est vna, sed duæ operationes. Maior probatur, quia vbi sunt plures formæ, & plura principia, sunt plures operationes, non autem vnæ subordinatio autem primo modo sumpta, vel non est inter plures formas, siquidem vna anima est forma, quæ dat esse toti, & singulis partibus, quæ mouentur ab ipsa: vel si sunt plures formæ partiales partium vni anime subiectarum, non sunt formæ perfectæ, quæ sint integra principia, & eaque actiua operationum suarum; anima enim constituit integrum principium visus cum oculo, tactus cum manu, &c. In Christo autem sunt duæ formæ, quæ sunt per se singulæ integrum principium singularum operationum, scilicet natura diuina, & humana: ergo humana natura non subicitur diuinae primo modo, sed tantum secundo. Iam minor propositio, quod secundo modo non sit vna, sed duæ operationes, factis declarata, probataque est exemplo securis.

Ex his declarat S. Thomas causam erroris hæreticorum, ponentium vnam tantum operationem in Christo: qui enim ponebant solum vnam voluntatem in Christo, hoc ipso auferebant humanum principium operandi, solum agnoscetes diuinum, ac proinde censebant moueri humanitatem primo modo. Qui vero agnoscebant duas voluntates, quæ non essent duo principia distincta operationum, eos necesse erat auferre vtramque supradictam subordinationem, & statuere vnum principium per confusionem plurium, qualis fuit Eutyches.

Obseruandum est præterea proprias, distinctasque operationes, quas assignat S. Thomas vtrique nature secundum subordinationem instrumenti, & principalis agentis esse reipsa distinctas secundum partiales proprios terminos, cuiusmodi est sanitas lepræ, & tactus corporis leprosi, quorum hic tribuitur humanitati, cuiusque operationi, illa autem diuinitati, vt habet S. Thomas ad quintum, cuius operationi supponitur illa: quomodo vero præterea humanitas sit instrumentum diuinitatis per suam propriam operationem, habeatque quod per operationem sit instrumentum operationis principalis agentis, non explicat hic; explicauimus nos supra, ex sententia ipsius, circa questionem decimamtertiam.

Vtrum in Christo sint plures actiones humanae.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod in Christo sint plures humane operationes. Christus enim, in quantum homo, communicat cum plantis in natura nutritiva, cum animalibus autem in natura sensitiva, cum Angelis vero in natura intellectiva, sicut & ceteri homines. Sed alia est operatio planta, in quantum est planta: & alia animalis, in quantum est animal. Ergo Christus in quantum est homo, habet plures operationes.

2. Præterea, Potentia, & habitus distinguuntur secundum actus. Sed in anima Christi fuerunt diuersæ potentie, & diuersi habitus. Ergo & diuersæ operationes.

3. Præterea, Instrumenta debent esse proportionata operationibus. Corpus autem humanum habet diuersa membra differentia secundum formam. Ergo diuersis operationibus debent esse accommodata. Sunt ergo in Christo diuersæ operationes secundum humanam naturam.

Sed contra est, quod sicut Damasc. dicit in 3. lib. operatio sequitur naturam. Sed in Christo est tantum una natura humana. Ergo in Christo fuit una tantum operatio humana.

Respondendo dicendum, quod quia homo est id, quod est secundum rationem, illa operatio dicitur esse simpliciter humana, quæ a ratione procedit per voluntatem, quæ est rationis appetitus. Si quæ autem operatio est in homine, quæ non procedit a ratione, & voluntate, non est simpliciter operatio humana: sed conuenit homini secundum aliquam partem humane nature. Quandoque quidem secundum ipsam naturam elementari corporalis, sicut ferri deorsum. Quandoque vero secundum virtutem anime vegetabilis, sicut nutrire, & auferri. Quandoque vero secundum partem sensitivam, sicut videre, & audire, imaginari, & memorari, concupiscere, & irasci. Inter quas operationes est differentia. Nam operationes anime sensitivæ sunt aliquantulum obediens rationi, & ideo sunt aliquantulum rationales, & humane, in quantum scilicet obediunt rationi, ut patet per Philosophum in 1. Ethic. Operationes vero quæ sequuntur animam vegetabilem, vel etiam naturam elementaris corporis, non subiciuntur rationi, unde nullo modo sunt rationales, nec humane simpliciter, sed solum secundum partem humane nature. Dicitur autem supra, quod quando agens inferius agit per propriam formam, tunc est alia operatio inferioris agentis, & superioris: quando vero agens inferius non agit, nisi secundum quod est motum a superiori agente, tunc est eadem operatio superioris agentis, & inferioris. Sic igitur in quocumque homine puro alia est operatio elementaris corporis, & anime vegetabilis ab operatione voluntatis, quæ est proprie humana. Et similiter etiam operatio anime sensitivæ, quantum ad id, quod non mouetur a ratione: sed quantum ad id, quod mouetur a ratione, est eadem operatio partis sensitivæ, & rationalis. Ipsius autem anime rationalis est una operatio: si attendamus ad ipsum principium operationis: quod est ratio, vel voluntas. Diuersificatur autem secundum respectum ad diuersa obiecta, quam quidem diuersitatem aliqui appellauerunt diuersitatem operatorum magis, quam operationum, iudicantes de unitate operationis, solum ex parte operatiui principij. Sic enim tunc queritur de unitate, vel pluralitate operationum in Christo. Sic igitur in quolibet puro homine est tantum una operatio, quæ proprie humana dicitur: præter quam tamen sunt in homine puro quedam alie operationes, quæ non sunt proprie humane, sicut dictum est. Sed in homine Iesu Christo nullus erat motus sensitivæ partis, qui non esset ordinatus a ratione. Ipsæ etiam operationes naturales, & corporales aliquantulum ad eius voluntatem pertinebant, in quantum voluntas eius erat, ut caro eius ageret, & pateretur quæ sunt sibi propria, ut dictum est supra. Et ideo multo magis est una operatio in Christo, quam in quocumque alio homine.

Ad primum ergo dicendum, quod operatio partis sensitivæ, & etiam nutritivæ non est proprie humana: sicut dictum est. Et tamen in Christo huiusmodi operationes fuerunt magis humane, quam in aliis.

Ad secundum dicendum, quod potentia, & habitus diuersificantur per comparationem ad obiecta. Et ideo diuersitas operationum hoc modo respondet diuersis potentiis, & habitibus: sicut etiam respondet diuersis obiectis. Talem autem diuersitatem operationum non intendimus excludere ab humanitate Christi: sicut nec eam, quæ est secundum aliud, & aliud instrumentum: sed solum illam, quæ est secundum primam principium actionum, ut dictum est. Unde patet etiam responsio ad tertium.

NOTANDVM primò, actionem humanam à S. Thoma hic intelligi eam, quam 1. 2. quest. 1. art. 1. ipse distinguit ab actione hominis: quod illa sit propria hominis, ut homo est, cuiusmodi est actio libera, vel per se formaliter, qualis est, quæ proficitur immediate à voluntate, vel secundum participationem, qualis est in potentiis, quæ mouentur ab ipsa: hæc autem sit, quæ neque formaliter, neque participatione libera est, qualis est facultatum partis negatiuæ, & suo modo etiam corporis, quatenus constat elementis.

Notandum secundò, hæc à S. Thoma non intelligi unitatem, vel pluralitatem specificam, aut numeralem, cuiusmodi est, quæ sumitur ab obiectis: sic enim dubium non est esse in quolibet homine plures actiones humanas secundum plura obiecta, tum specie, tum numero distincta: sed intelligi unitatem, vel pluralitatem principij, ut vocat Cajetan. Vtrum enim actiones sint humane, vel non humane, sed tantum hominis, penes principium attendi debet; vtrum scilicet proficiantur siue formaliter, siue secundum participationem à voluntate, vel solum à facultate, quæ neque est libera, neque subicitur in suo actu potentie liberæ: sicut etiam articulo præcedenti ex distinctione principiorum, & formarum probauit non esse vnā, sed duas operationes in Christo, quantum ab obiecto multo plures, quam duas accipi possunt.

Igitur conclusio S. Thomæ est, in quolibet puro homine esse tantum vnā operationem humanam, multo vero magis in Christo. Prima pars probatur, quia est vnū tantum principium operationis humane, scilicet voluntas, & quantum dicuntur humane operationes non solum proprie ipsius, ut amare, & velle; verum etiam quarundam potentialium subiectarum, ut videre, tangere, &c. ad quos actus applicantur à voluntate; tamen hæc actiones, quæ prout sunt à potentiis, dicuntur operationes, suntque distinctæ etiam secundum distinctionem principiorum proximorum; ut sunt à voluntate, dicuntur operata, & non operationes voluntatis; non ergo multiplicantur operationes voluntatis pro multiplicatione harum, sed manet vna operatio. Secunda pars, quod maxime in Christo sit vna operatio humana, probatur, quia non tantum motus appetitus sensitivus, qui in Christo non præueniebat rationem; verum etiam actiones, & passiones carnis, erant Christo voluntariæ, non quidem quoad hoc, ut sentiret, vel non sentiret sensibilia applicata, hoc enim supra refutatum est, sed quoad hoc, ut vellet earum applicationibus subiacere.

ARTI

Vtrum actio humana Christi potuerit esse sibi meritoria.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod actio humana Christi non potuit ei esse meritoria. Christus enim ante mortem suam comprehensor, sicut & modo est. Sed comprehensor non est mereri: charitas enim comprehensoris pertinet ad premium beatitudinis, cum secundum eam attendatur fructus: unde non videtur esse principium merendi, cum non sit idem merium & premium. Ergo Christus ante passionem non merebatur, sicut nec modo meretur.

2. Præterea, Nullus meretur id, quod est sibi debitum. Sed ex hoc quod Christus est filius Dei per naturam, debetur sibi hæreditas aeterna, quam alij homines per bona opera merentur. Non ergo Christus aliquid sibi mereri potuit: quia à principio fuit filius Dei.

3. Præterea, Quicumque habet id, quod est principale, non proprie meretur id, quod ex illo haberi sequitur. Sed Christus habuit gloriam anime, ex qua secundum communem ordinem sequitur gloria corporis: ut Aug. dicit in Epist. ad Diocetianum: in Christo tamen dispensatiue factum est, quod gloria anime non deriuaretur ad corpus. Non ergo Christus meruit gloriam corporis.

4. Præterea, Manifestatio excellentie Christi non est bonum ipsum Christi, sed eorum, qui eum recognoscunt: unde & pro premio promittitur dilectoribus Christi, ut eis manifestetur secundum illud Ioann. 14. Si quis diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Ergo Christus non meruit manifestationem suam altitudinis.

Sed contra est, quod Apostolus dicit Phil. 2. Factus est obediens usque ad mortem: propter quod & Deus exaltauit illum. Meruit ergo obediendo suam exaltationem: & ita aliquid sibi meruit.

Respondendo dicendum, quod habere aliquod donum per se, est nobilius, quam habere illud per aliud: semper enim causa, quæ est per se, potior est ea, quæ est per aliud: ut dicitur in 8. Physic. Hoc autem dicitur aliquis habere per seipsum, cuius est sibi aliquo modo causa. Prima autem causa omnium bonorum nostrorum per auctoritatem est Deus. Et per hunc modum nulla creatura habet aliquid boni per seipsum: secundum illud prima ad Corint. 4. Quid habes, quod non accepisti? Potest tamen secundario aliquid esse causa sibi alicuius boni habendi: in quantum scilicet in hoc ipso Deo cooperatur. Et sic ille, qui habet aliquid per merium proprium, habet quodammodo illud per seipsum, unde nobilius habetur id quod habetur per merium, quam id quod habetur sine merito.

Quia autem omnis perfectio, & nobilitas Christo est attribuenda, consequens est quod ipse per meritum habuerit illud, quod alij per meritum habent: nisi sit tale quid, cuius carentia magis dignitati Christi, & perfectioni præiudicet, quam per meritum accrescat: unde nec gratiam, nec scientiam, nec beatitudinem anime, nec diuinitatem meruit. Quia cum meritum non sit nisi eius, quod nondum habetur, oporteret quod Christus aliquando istis caruisset: quibus carere, magis diminuit dignitatem Christi, quam augeat meritum. Sed gloria corporis, vel si quid aliud huiusmodi est, minus est quam dignitas merendi, quæ pertinet ad virtutem charitatis. Et ideo dicendum est, quod Christus gloriam corporis, & ea quæ pertinent ad exteriorem eius excellentiam (sicut est ascensio, veneratio, & alia huiusmodi) habuit per meritum. Et sic patet, quod aliquid sibi mereri potuit.

Ad primum ergo dicendum, quod fructus, quæ est actus charitatis, pertinet ad gloriam anime, quam Christus non meruit: & ideo si per charitatem aliquid meruit, non sequitur, quod idem sit merium, & premium. Nec tamen charitatem meruit, in quantum erat charitas comprehensoris, sed in quantum erat viatoris: nam ipse fuit simul viator, & comprehensor. Ioh. Raguse in 3. p. D. Th. tract. posttr.

for, ut supra habitum est. Et ideo, quia nunc est viator, non est in statu merendi.

Ad secundum dicendum, quod Christo, secundum quod est Deus, & Dei filius, per naturam debetur gloria diuina, & dominium omnium, sicut primo, & supremo domino. Nihilominus tamen debetur ei gloria, sicut homini beato, quam quantum ad aliquid debuit habere sine merito, quantum ad aliquid cum merito: ut ex supra dictis patet.

Ad tertium dicendum, quod redundantia gloria ex anima ad corpus, est ex diuina ordinatione secundum congruentiam humanorum meritorum, ut scilicet, sicut homo meretur per actum anime, quem exercet in corpore, ita etiam remuneretur per gloriam anime, redundantem ad corpus. Et propter hoc non solum gloria anime, sed etiam gloria corporis cadit sub merito: secundum illud Rom. 8. Viuificabit mortalita corpora nostra, propter inhabitantem Spiritum eius in nobis. Et ita potuit cadere sub merito Christi.

Ad quartum dicendum, quod manifestatio excellentie Christi pertinet ad bonum eius, secundum esse, quod habet in notitia aliorum: quantum principaliter pertinet ad bonum eorum, qui cum cognoscunt, secundum esse quod habent in seipsis. Sed etiam hoc ipsum refertur ad Christum, in quantum sunt membra eius.

RESPONDET S. Thomas duabus conclusionibus. Prima conclusio est, Christus quantum attinet ad facultatem merendi, potuit mereri sibi, quicquid sibi possunt ceteri homines. Probatur, nihil defuit Christo perfectionis, quæ sit in aliis hominibus, sed facultas merendi sibi est perfectio, & dignitas in hominibus: ergo est in Christo. Maior est clara. Minorem probat ea ratione, quod posse habere bonum à se nobilius est, quam posse solum ab alio: posse autem mereri est posse habere à se, & si non tanquam à causa prima, certè tanquam à causa post Deum secunda.

Secunda conclusio, quantum attinet ad res, quæ cadunt sub merito hominum, Christus non meruit sibi omnia, quæ merentur sibi alij homines, & quorum habuit merendi facultatem. Probatur, meritum supponit in merente deesse res, quæ cadunt sub illud, sed quedam ex his, quæ merentur alij homines, nunquam Christo defuerunt: ergo non meruit illa. Maiorem assumit hæc, ut certam. Minorem probat, quia sunt quedam, quibus aliquando caruisse magis minuit dignitatem Christi, quam augeat meritum: huiusmodi autem sunt scientia, & visio beatifica. Unde relinquuntur, ut mereretur sibi gloriam corporis, & alia, quæ pertinent ad exteriorem Christi gloriam, quibus aliquando caruit.

DISPUTATIO I.

Quæ opera fuerint in Christo per se meritoria.

ON est quæstio hæc de actibus, & operibus, quæ meruerint reipsa præmium apud Deum, sed de operibus, quæ suapte natura fuerint apta ad merendum. Supponit autem hæc quæstio, Christum fuisse capacem meriti, & habuisse actus meriti capaces; solumque proponitur ad diiudicandum, quinam actus inter multos, quos Christus exercuit, tales fuerint? Supponitur, inquam, hæc capacitas meriti in Christo, cum ex iis, quæ circa articulum secundum primæ quæstionis supra dicta sunt de satisfactione Christi, ubi etiam de merito nõnihil differuimus; præsertim, quod vtrouique eadem ferè conditiones requirantur. Tum ex conditionibus meriti, quæ traduntur 1. 2. quest. 114. a. 3. quod actus merito

meritorius debeat esse honestus, liber, proportionatus premio, persona quae meretur, sit grata, sit in statu viae. Ex parte Dei intercedat pactum, seu promissio: quae omnes sunt in Christo, ut patet discurrerenti per singula, etiam illae, quae a quibusdam non censentur necessariae, cuiusmodi putant quidam Nominales esse libertatem in opere Christi meritorio, statuentes id ipsi esse peculiare, quod mereri possit actu solum libero à coactione, non autem à necessitate; qui tamen non negant alios actus liberos in Christo idoneos ad merendum. Quidam verò etiã pactum, & promissionem negant in vniuersum, etiam in reliquis hominibus requiri ad meritum, contra quos supra disseruimus: atque id pactum inter Christum, & Deum, siue satis probent verba Isaia 53. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longeuum*, &c. & Psalm. 2. *Postula à me, & dabo tibi*, &c. siue non: tamè nihil prohibet intercessisse, sicut intercessit oratio.

De conditione personae gratiae, & operum, quae proficiuntur ab habitu gratiae, & charitatis, res etiam est certa; cum constet esse in Christo gratiam habitualem. Dubium esse potest, an sit necessaria huiusmodi gratia habitualis in Christo, asserentibus quibusdam esse necessariam, quos citat Suarez *disp. 3. sect. 1.* Veruntamen ex dictis supra, circa q. 7. constat, necessariam non fuisse, neque ex parte subiecti, scilicet, Christi, qui sola vnione hypostatica fit gratus in ordine supernaturali; neque ex parte operum, cum eius opera etiam naturalia, & ex hac parte non proportionata cuicumque premio, videlicet supernaturali, fuerint proportionata ratione valoris, quem habebant à dignitate personae. Cum constet ergo Christum, tam ex parte personae, quam ex parte actuum, fuisse meriti capax: restat proposita quaestio, nimirum per quos actus mereri poterit.

Præcipua verò difficultas est de actu charitatis, & amoris, quo diligitur Deus, qui maximè omnium est meritorius, & est radix meriti, unde scilicet alij actus aliarum virtutum habent quod sint meritorij, secundum cõmuniorem sententiam. Quãquam non desunt qui dicant satis esse charitatẽ habituaalem, qua homo fit iustus, ad hoc, ut aliarum virtutum actus sint meritorij, etiam vitæ aeternae, absque eo, quod à charitate operante referantur in Deum, vel actu, vel virtute: & hi solum habent difficultatem circa meritum proprium virtutis charitatis. Est ergo ratio dubitandi in actu charitatis Christi defectus conditionis ad meritum maximè necessariae, videlicet libertatis, quae constituit actum bonum in genere moris, scilicet laudabile, dignumque premio; Christus enim diligit Deum amore proficiente à visione beatifica, proindeque afferente necessitatem voluntati ad amandum Deum; atque propterea eius actus cum non sit liber, tantum bonus est in genere naturae, non etiam in genere moris, nec laudabilis, dignusque premio. Ad hanc difficultatem soluendam varij modi, variaeque sententiae sunt excogitatae. Ac primò videri potest immunis ab hac difficultate Scotus, qui solum admittit in beatis necessitatem, quoad specificationem, non verò etiam quoad exercitium in sen. . . dist. . . q. . . & Gabr. Ad meritum autem videtur esse satis libertas, quoad exercitium. Ceterum quanuis censeant voluntatem non accipere necessitatem intrinsecus à visione beatifica; tamen extrinsecus volunt dispositione, & operatione diuina determinari ad diligendum Deum, ut non possit ipsum non diligere; hunc autem actum volunt esse elicatum à voluntate, præter quem Gabr. admittit alium actum, non elicatum à voluntate, sed productum à Deo, quem non admittit Scot. quorum sententiae, & rationes expenduntur 1. p. & 1. 2. Sciant ergo communissima sententia, quod voluntas beatorum

accipiat necessitatem, siue intrinsecus, ut fert communis sententia, siue extrinsecus, ut quidam dicunt: restat quaestio, an beatitudo animae Christi obstiterit, quominus Christus actu dilectionis Dei mereretur.

Expenditur sententia, quae docet Christum meruisse per amorem visionis beatæ, & sententia, quae proinde docet Christum meruisse per actum necessarium. §. 1.

PRIMA igitur sententia est, animam Christi meruisse per fruitionem ipsam Dei clarè visi, id est, per amorem consequentem Dei visionem. Ita Scot. d. 18. *quæst. unica. §. in ista quaestione*, ubi primò statuit, Christum meruisse secundum partem sensitivam per actus imperatos ab intellectu: præterea per actus elicitos ab intellectu, id est, voluntate rationali, quae fuit passibilis secundum portionem inferioriorem. Quoniam verò obiciebatur ipsi, meritum non esse completum in parte inferiori, sed solum in superiori, addit in resp. ad 2. etiã secundum partem superiorem, & quidem per omnè eius actum, etiam beatificum meruisse. Fundamentum autem cur potuerit per hoc mereri, sumit ab eo, quod omnis actus acceptatus à Deo, tanquam bonus, & laudabilis propter aliquod premium; sit meritorius: & quod Deus possit acceptare actum beatificum, ut bonum, & laudabilem, & acceptarit hunc in Christo ad premium, sicut potest acceptare in quocunque Angelo, v. g. in Michaële, qui ex vi eius amoris dat operam custodiae hominum: esse verò Christum simul viatorem, & comprehensorem, causam esse tantum, cur facilius, & conuenientius acceptetur fruitio Christi, quam Michaëlis. Ceterum cum ipse Scotus supra docens, quid sit meritum, statuat esse actum acceptatum, vel acceptandum ad aliquod premium, qui sit in potestate merentis; non explicat, quomodo amor beatificus, qui non est in potestate merentis, sit meritorius; præsertim cum infra *ibidem* asserat dici posse, quod fruitio beati non solum ut tendit in alia obiecta, scilicet amicos, vel inimicos, &c. verum etiam ut terminatur in Verbum, fuerit meritorie in Christo, etiam præcipue, ut tendit in alia obiecta. Eadem sententia est Gabriels in 3. d. 18. *q. unica, art. 2. concl. 2. & art. 3. dub. 1.* Almayni q. 1. *annotat. 5.* qui pro eadem sententia refert Ochamum. Maior q. 2. *Altiisod. lib. 3. tractat. 1. cap. 7.* in quaestione incidenti ad primum contrariae partis in solutione illius. Conueniunt autem Ocham, Gabr. Almayn. cum Scoto in eo, quod ex acceptatione Dei habeat fruitio, quod sit meritoria: & quod attinet ad libertatem explicant, quod non explicat Scotus, scilicet, deesse quidem quoad indifferentiam contradictionis, nempe, ut possit amare, & non amare, non tamen quoad complacentiam, quod re ipsa est adesse spontaneum, quale est in brutis.

Sed communior aliorum sententia est, amorem beatificum, quatenus est expers non modò voluntarij, verum etiam libertatis quoad contradictionem, non posse esse meritorium. Fundamentum præcipuum est, quia de ratione actus meritorij, quatenus est meritorius, est quod sit liber libertate iam dicta, excludente determinationem à potentia, & seruante indifferentiam, & indeterminatorem; quae sanè conditio nõ requiritur lege Dei, institutioneque extrinseca, sed intrinsecus ex natura meriti, comparati cum premio; vtrumque enim requirit per se laudem, & dignitatem in actu, non quidem in genere physico, sic enim omnes actus etiam cognitionis, qui dignissimi sunt, quinimo, & suo modo actus animalium, & rerum inanimatarum, ut illuminatio caeli, essent actus meritorij,

torij, siquidem sola excellentia physica actus, seu esse physicum, sit satis ad meritum, & voluntati non assignetur ratio propria ex natura voluntatis, ob quam sint meritorij eius actus, potius quam alij, sed assignetur ratio communis omnibus, nimirum dignitas in esse physico. Restat ergo, ut si sint meritorij, id habeant propter dignitatem moralem, petitam à propria natura voluntatis, quae sola potest hanc dignitatem præbere, & à natura huius dignitatis, quae per se est capax præmij, & vicissim à natura præmij, quae item per se huiusmodi dignitatem respicit.

Id probat primò communissima hominum conceptio, quae ita ut dictum est concipit rationem meriti, & præmij. Confirmatur, nam ad rationem meriti requiritur, ut quis det aliquid, quod suum est, ac proinde quod sit sub dominio ipsius, ad hoc ut faciat sibi debitum premium, habeatque locum iustitia; dominium autem siue rei, siue actus esse non potest absque libertate, & iure, seu facultate disponendi de re, seu actu, in quem cadit dominium. Ex his sequitur, falsum esse quod dicunt quidam ex Nominalibus, conditionem libertatis ad meritum solum requiri in actibus puræ creaturae ex lege Dei, quæ quidem Christum non comprehenderet, constat enim requiri ex natura meriti, ac proinde ne quidem in actibus Christi, quae libertate vacarent, inueniri rationem meriti potuisse.

Expenditur sententia, quae agnoscit meritum Christi tantum in amore proximi. §. 2.

SECUNDA ergo sententia est eorum, qui propter hanc rationem, nempe quod ad meritum requiratur libertas, & actus amoris Dei in Christo non sit liber: negant Christum meruisse amando Deum, sed solum amando proximum, & alia virtutis opera exercendo. Refert hanc sententiam Scotus in 3. d. 18. nec reprehendit. Eandè sequuntur quidam Recentiores; sed illud obstat quod charitas Dei, quae est amor amicitiae, quo amatur Deus propter seipsum, sit per se fortiter meritorius, & simul sit radix meriti, unde habent, quod sint meritorij ceteri actus ceterarum virtutum: si ergo in Christo amor Dei non est meritorius, nullus alius amor, nullusque actus aliarum virtutum erit meritorius. Quod autem amor Dei sit radix meriti, ostenditur 1. 2. circa q. 114. *de merito, & 2. 2.*

Ceterum quidam Recentiores sentiunt radicem meriti non esse charitatem actualem, vel virtutalem, quae scilicet saltem virtute alicuius actus precedentis, causa sit cur operans applicet se ad operandum; sed satis esse habituaalem, qualem Christus habuit in via, & habet in patria: & iccirco quamuis non habuerit actum virtutis charitatis, qui esset meritorius, daretque rationem meriti ceteris actibus aliarum virtutum; habuit tamen actus aliarum virtutum meritorios, quos dubium non est plurimos liberè exercuisse libertate sufficiente ad meritum, & ad quos satis erat habitus charitatis, reddens subiectum gratum. Hæc quidem sententia satis iam coherens loquitur; ceterum fundamentum, quo nititur, passim non recipitur à Theologis, nempe quod ad meritum sit satis charitas habitualis extra actualem, & virtutalem: & præterea auferit Christo actum inter meritorios in ipso genere meriti omnium nobilissimum, cui videlicet ratio meriti per se primò, maximèque conueniat. Præterea contra hanc sententiam pugnat S. Th. hic art. 3. ad 1. ubi expressè docet, Christum per charitatem meruisse; neque potest intelligi de habitu charitatis; tum quia hi modi loquendi, scilicet charitatem esse principium meriti, ut assumitur in argumentis, & mereri per charitatem, quod usurpatur in respõ-

sione, denotant actum: tum quia expressè proficitur se loqui de actu, dum ait: *Dicendum, quod fruitio, quae est actus charitatis, pertinet ad gloriam animæ, quam Christus non meruit, & ideo si per charitatem aliquid meruit*, &c. Et in quaestionibus disputatis q. 28. *de gratia Christi, a. 6. in corp.* ubi docet Christum potuisse mereri, & meruisse per facultatem, quam habebat à natura, & gratia, seu charitate ad operandum. Et in respõsione ad 6. ait, *charitatem in Christo fuisse merendi principium*. Et subdit: *Charitate eadem Christus fruebatur, & merebatur, sicut & eadem voluntate*. Igitur duo perspicua sunt in S. Th. scilicet charitatem non fecisse actum meritorium, solum sanctificando subiectum, verum operando. Deinde non solum actibus aliarum virtutum, verum etiam charitatis, qua diligebatur Deus, non verò solum proximus, Christum meruisse.

Demum ratio, ac fundamentum, cur actus reliquarum virtutum meritorij non sint, nisi actu, vel virtute proficiantur ab opere proprio charitatis, id est, à dilectione Dei; est quod meritum consistat in hoc, quod qui meretur faciat opus, quod cedat in commodum eius, apud quem meretur: & id quærat, eoque feratur eius intentio, non verò consistat in actu, & intentione, qua quærat commodum proprium: sola autem charitas quærit bonum diuinum, id est, gloriam Dei, datque sua in eum finem, non autem alia virtutes, quae respiciunt alia obiecta extra Deum per se, dum non referuntur à charitate in Deum; nec proinde vllus amor, quo quis amat sibi premium, vel euasionem pœnæ. Facit autem hoc charitas non perficiendo sanctitate subiectum, sed diligendo, & operando: ergo seclusa dilectione, qua diligitur Deus, nullum est meritum in alijs actibus, saltem moralibus, quicquid sit de theologis fidei, & spei, de quibus alibi est locus, & in Christo non fuerunt, ne quidem spes de proprio obiecto, unde habet ut sit virtus theologica, ut suo loco diximus.

Expenditur sententia ponens duplicem amorem in Christo, scilicet liberum, & necessarium. §. 3.

TERTIA igitur sententia agnoscit in Christo duplicem Dei amorem, alterum, qui proficiuntur à cognitione Dei clara, & beata: alterum, qui proficiuntur à cognitione, quae habetur per scientiam infusam extra Verbum. Fundamentum est, quia amor fundatur in cognitione; cum ergo duæ sint cognitiones Dei distinctæ, duplex est amor: atque horum prior est necessarius, non meritorius, posterior liber, & meritorius. Est sententia Ferrar. lib. 3. *contra Gentes, cap. 62. §. id quod ultimo*, &c. Caiet. *supra q. 11. art. 1.* Eadem est Soti lib. 3. *de nat. & gratia, cap. 7.* ubi negat Christum meruisse per dilectionem beatificam, affirmatque meruisse per dilectionem, quam habebat, ut viator, & per opera exinde procedentia. Et sanè immeritò quidam Recentiores negat hinc colligi sententiam Soti, ea ratione, quod non dicit meruisse per dilectionem Dei, aut proximi: nam ponit posteriorem dilectionem loco beatificæ, qua diligitur Deus, & particula aduersatiua *sed*, substituit aliam dilectionem Dei, alioquin dicendum fuisset, non meruit per dilectionem Dei. Idem notat particula illa, *per opera exinde procedentia*, est enim proprium dilectionis Dei facere meritoria alia opera. Idem sentit Med. lib. Citatur Alenf. 3. p. q. 16. *memb. 1. iuncto membro 3. art. 1.* verum membro 1. ad 2. & 3. videtur dicere Christum non meruisse secundum actum charitatis, qui versatur circa Deum, sed qui versatur circa proximum; membro verò 3. solum supponit, Christum meruisse per charitatem, & nil amplius explicat.

eat. Citatur etiam Durand. questione secunda; sed non potest quicquam ex illo colligi. Eadem sententia tribuitur S. Thomæ, eo quod hic in responsione ad primum dicat; Christum meruisse per charitatem, in quantum erat viatoris, non in quantum erat comprehensoris. Notant autem non posse intelligi hoc dictum de vno, eodemque actu, quia non potest idem actus esse liber, & necessarius; verum de distinctis actibus charitatis. Sed certe particula, in quantum, distinguit potius diuersas rationes in eadem charitate operante, ac proinde in eodem actu, quam distinctos actus; hos enim facilius distinxisset dicendo charitatem Christi non meruisse eodem actu, quo fruebatur Deo. Clarius autem respondens eidem argumento explicat seipsum S. Th. q. 29. de gratia Christi, art. 6. vbi rationem, cur charitas, quæ in comprehensoribus non meretur, mereatur in Christo comprehensore; ait non esse petendam à charitate, sed solum à statu viatoris, & comprehensoris. Certe si charitas haberet distinctos actus, non esset petenda ratio solum à statu, & à subiecto, sed etiam & maximè ab ipsa charitate, quæ haberet actum amoris in viatore, quem non habet in comprehensore. Quod si dicatur S. Th. solum posuisse discrimen in statu ob eam rationem, quod etiam in puris comprehensoribus sit duplex amor, quorum alter est liber à scientia infusa, qui non sit meritorius nisi in statu viæ; certè hoc esset applicare distinctionem S. Th. amoris proficiscenti à scientia infusa, cum tamen ipse aperte applicet distinctionem amoris proficiscenti à visione beatifica, dum ait loc. cit. ad 6. *Charitate eadem fruebatur, & merebatur.* Et hic ad primum: *Fruitio qua est actus charitatis pertinet ad gloriam animæ, quam Christus non meruit, & ideo si per charitatem aliquid meruit, non sequitur, quod idem sit meritum, & præmium, &c.* vbi particula, & ideo, refert eandem charitatem, de qua locutus fuerat, scilicet fruentem Deo. Et certè si intelligeret alium actum, nullum esset argumentum, quod idem esset meritum, & præmium; quia actus proficiscentis à scientia infusa, neque in Christo, neque in beatis est præmium: actus autem proficiscentis à scientia beata in ceteris est præmium, in Christo verò non est præmium; & hac ratione, quod non sit præmium in Christo, subdit non sequi esse idem meritum, & præmium, si Christus per charitatem aliquid mereatur; quasi diceret, in aliis hominibus sequeretur hoc absurdum; in quibus scilicet huiusmodi actus charitatis est præmium. Est ergo satis clarum S. Th. tribuere meritum actui charitatis, quæ est præmium in aliis hominibus, & non in Christo, qui actus solum est, qui prouenit à visione beatifica. Et sanè, necesse est intelligi S. Th. de actu, non de habitu charitatis, quia actus est præmium in beatis, non verò habitus. Proferitur præterea quod habet S. Th. infra q. 34. art. 3. vbi disputauit, verum Christus in primo instanti suæ conceptionis potuerit mereri, sic habet, *Ipsè secundum proprium motum liberi arbitrij in Deum fuit sanctificatus, qui quidem motus liberi arbitrij est meritorium, vbi perspicue loquitur de dilectione Dei, & docet esse meritorium; hoc autem non videtur posse intelligi dictum de actu amoris, respiciente proximum; obstat enim illa vox, motus in Deum, nec de actu beatifico, qui prout tantum respicit Deum, non est meritorium: ergo de actu, qui prouenit à scientia infusa.* Respondeo primò, S. Th. solum docet Christum habuisse motum liberi arbitrij, secundum quem sanctificaretur more adultorum, & tunc esse meritorium; quæ verò ratione sit meritorium, & cuius præmij, ibi non explicat: neque enim dicendum est meruisse suam sanctificationem, ut suo loco dicitur. Dicitur secundò motum liberi arbitrij in Deum posse esse meritorium non per se, ut terminatur tantum

in Deum, verum ut inde ferrur etiam ad creaturas, nec esse in verbis S. Th. aliquid, quod innuat duos amores Dei in Christo.

Reiicitur hæc tertia sententia.

Aduersus hanc sententiam pugnat illud argumentum, quod duo amores eiusdem obiecti sint eiusdem speciei, differentes solum numero; duo verò accidentia solo numero differentia non possunt esse in eodem subiecto; nec ergo duo dicti amores Dei in voluntate Christi. Hoc argumentum quidam soluunt primò, negando hos duos amores solo numero differre, & proferuntur duo modi. Primus docet, physicè quidem esse eiusdem speciei; moraliter autem specie differre, in eo quod alter sit necessarius, alter liber: ac proinde alter meritorius, alter incapax meriti, quæ sunt conditiones differentes in genere moris. Ita docet Med. sed non satisfacit, quia physica repugnantia est, quæ duo accidentia eiusdem speciei non patitur in eodem subiecto, & de hac procedit hæc doctrina philosophica, quare nihil attinet ad hæc re differentia solum moralis, & non physica. Secundus est, hos duos actus etiã physicè esse diuersæ speciei, quæ diuersitas sumitur à diuersa obiecti apprehensione, quæ secundum hanc sententiam pertinet ad formalem rationem obiecti; visum enim & non visum differunt specie: & similiter voluntas nõ eodem modo se habet circa hæc, sed ferrur actibus specie distinctis. Ita docet Caier. 1. p. q. 82. art. 2. in fine. Verum hæc sententia passim non recipitur, & merito: nam apprehensio solum applicat obiectum voluntati, veluti conditio, sine qua non ipsa in illud ferretur; sicut autem applicatio non pertinet ad rationem formalem obiecti; ita nec diuersitas applicationis variat rationem obiecti, nec proinde speciei.

Alij ergo agnoscunt differentiam in ipsomet obiecto, quia videlicet actus amoris beatifici tendit in Deum secundum omnem perfectionem, & rationem, secundum quam amabilis est: nam tota illa clarè, & distinctè proponitur voluntati: at verò amor, qui sequitur scientiam infusam, ferrur in Deum, vel tantum speciali aliqua ratione boni, ut iustitiæ, misericordiæ, &c. vel solum sub ratione summi boni, quasi confusè cogniti, & non distinctè proposti, quatenus in se continet omnem bonitatem, & perfectionem; quæ diuersitas satis est ad distinguendos specie dictos actus. Ita Suarez disp. 39. sect. 2. & hoc satis probabiliter. Et quidem quod attinet ad distinctionem amoris, quo ametur Deus secundum aliquid, vel secundum totum, res est clara, quia reuera amatur aliud, & aliud; ceterum per scientiam infusam, non obicitur Deus amandus secundum vnum, aut alterum attributum, sed secundum totum esse diuinum: iccirco melius est quod additur de differentia cognitionis distinctæ, & confusæ in ordine ad amorem; quannus enim idem obiectum, & secundum easdem rationes obicitur amandum per scientiam infusam, & visionem; nihilominus prout obicitur voluntati tanquam amandum, accipit distinctas rationes amabilitatis à duabus dictis cognitionibus, quæ constituunt amores secundum speciem distinctos: non enim amatur idem formaliter utroque amore, sed solum idem materialiter: neque est discrimen solum penes diuersum modum applicationis eiusdem obiecti, verum penes obiectum applicatum, quod verè per vnam scientiam, id est, infusam non proponatur obiectum, quale in se est, sed quale apprehenditur, & non apprehenditur quale est; per beatam verò applicatur quale est: facit autem distinctionem specificam amare obiectum quale est, & amare quale

quale non est. Iuxta hanc sententiam oportet dicere amorem in patria, & in via differre specie, & aut non continuari eundem; aut certè si continuatur, e ratione continuatur, quod in via non constituat speciem perfectam, sed imperfectam, quæ redatur ad perfectam, possitque perfici in patria. Sed huic sententiæ illud obest, quod quannus essent distincti amores secundum speciem, siue perfectam, siue etiam imperfectam, eiusmodi tamen quæ pati possit duo individua vtriusque amoris in eodem subiecto, eo quod non repugnet sibi inuicem ex parte ipsorum æquum, ut alias repugnant sibi inuicem accidentia individua eiusdem speciei; nihilominus aliunde ex parte voluntatis videtur subesse repugnantia, quomminus possit hos duos actus elicere: quannus enim voluntas, quæ prius amasset Deum cognitum per fidem, vel scientiam, siue acquisitam, siue infusam extra Verbum, possit alio amore, amare illum superueniente visione beatifica; tamen ille prior amor non videretur posse simul manere; perficitur enim vel mutatur in amorè perfectiorem, si que vnus perfectus amor; & quicquid sit, saltem quando præcedit amor consequens visionem beatificam, non videtur amplius locus amoris, qui consequatur scientiam infusam. Nam quod obiectum aliquod non ametur, quantum est amabile, seu specie illa; vel gradu amoris, quo est amabile, sed minus quam sit amabile, seu in gradu, vel specie inferiori; duplex causa esse potest. Primò quod voluntas ex intentione velit minus amare. Secundò ex eo, quod non possit maiori, seu altiori amore amare, quia deest sibi vel ex parte sua facultas; quomodo non potest voluntas sua vi naturali amare Deum, ut finem supernaturalem amore ordinis supernaturalis, vel ex parte obiecti applicatio insufficientis, id est, cognitio, quæ ut necessaria est, ad hoc ut amet, ita & necessaria sibi est in tali gradu, & perfectione, ut amet tali, & tanto amore. Iam primo modo voluntas non est in via ad perfectiorem amorem, sed in termino, quem sibi statuit. Secundo verò modo est in via ad amandum, & ille amor est viæ, & motus ad perfectiorem amorem: porro de ratione viæ, & motus est, ut stare non possit cum termino, sed præsentè termino necesse sit cessare: ergo vbi adfuerit perfectus amor patriæ, quo Deus amatur, prout in se amabilis est amore excellentiori, non manet amor viæ, sed aut cessat, aut perficitur, & fit vnum, & vnus terminus: quod si præcedat amor perfectus patriæ, ut præcessit in Christo; non datur locus amoris viæ, & motui ad amorem perfectum: amor autem, qui nascitur ex cognitione infusa essentialiter, ex natura sua est amor viæ: est etiam talis ex parte voluntatis, dum hæc non præfigit sibi ex intentione hunc terminum. Sequitur ergo ex his in Christo, in quo est amor beatificus, non fuisse amorem imperfectiorem, procedentem à scientia infusa.

Alij contendunt nil prohibere, quominus duo accidentia eiusdem speciei saltem relativa sint in eodem subiecto: proferuntque varia exempla, videlicet quod duæ species albi sint in eodem aère; duo phantasmata eiusdem speciei in eadem potètia, ut docet S. Th. 1. p. q. 76. art. 2. sed contra dicendum est, distinctionem specificam phantasmatum, & specierum, non sumi à distinctione, quam habent obiecta secundum esse essentia, sed quam habent secundum quacunque diuersitatem, qua fit, ut non possint duo representari per vnam, eandemque imaginem, & speciem: porro duo individua eiusdem speciei ex vnitæte specifica non habent quod possint representari per vnam speciem, & imaginem, si alioquin habent distinctionem individualement, ut Petrus, & Paulus, hic cignus, & hæc nix: nam ex indiuiduatione per se possunt diuer-

fas species; diuersitas autem secundum esse representatiuum, distinguit specie imagines representantes, quæ esse representatiuum est essentia animinis, & phantasmatis, ideoque est distinctio secundum essentia. S. autem Th. solum docet in vna facultate esse diuersa phantasmata eiusdem speciei, id est, eiusdem naturæ communis, quæ abstrahitur à phantasmatis singularium eiusdem speciei. Relationes iuxta sententiam S. Th. non possunt distingui per plures terminos, solum materialiter differentes, videlicet paternitatis per plures filios, ut habet infra q. 35. art. 5. Et quicquid sit de hoc, quod ad rem propositam attinet, si distinctio sumatur ab vnitæte termini, sanè vnus est terminus vtriusque dicti amoris, scilicet Deus: si sumatur ab vnitæte subiecti, vnum est subiectum, Deum vtrumque dicatur, alia accidentia eiusdem speciei posse duplicari in eodem subiecto; certè non posse id dici de duplici prædicto amore, satis ostensum est ea ratione, quod in Christo præcessit amor beatificus, qui est terminus, & status voluntatis in amore; non patiens alium amorem, qui habet per se rationem motus, & viæ ad hunc terminum.

Expenditur sententia de vno actu amoris, qui sub diuersa ratione ferrit liber, & necessarius. §. 4.

QUARTA igitur sententia vnum tantum Dei amorem agnoscit in Christo, & hunc quidam volunt simul consequi beatam, & infusam scientiam; & prout proficiscitur à beata, esse necessarium: prout autem proficiscitur ad infusam, esse liberum. Sed hi vrgentur duplici difficultate. Primò quod in vno, eodemque indiuisibili actu ponantur conditiones repugnant, scilicet esse liberum, & esse necessarium, quæ est communis difficultas aliis, de quibus infra. Secundò quod actus, qui ab vna causa perfectissima habet quicquid perfectionis ab inferiori causa potest habere; & multo plus, & melius accipiat esse simul ab inferiori. Et præterea aduersantur S. Th. qui, ut ex verbis ipsius ostensum est, tribuit meritum Christi solum amoris prouenienti à visione beata.

Alij ergo hunc amorem, quem vnum admittunt in Christo, volunt proficisci à visione beatifica; eundemque esse necessarium, & liberum; necessarium respectu Dei, liberum verò respectu aliorum obiectorum extra Deum, ac proinde meritorium. Ita docet Cabr. in hoc art. 19. disp. 4. & Asturic. pag. 419. Contra quos obicitur, non posse hæc duo per se pugnantia simul, esse in eodem actu. Respondens, exemplo actus voluntatis diuinæ, qui quidem vnus cum sit, si que necessarius, prout respicit essentiam diuinam, sit tamen liber prout respicit creaturas. Sed non satisfacit hæc responsio: nam duo hæc suapte natura contraria, inueniuntur in actu diuino. ratione perfectionis infinitæ, continentis omnia, quæ sunt in creaturis in vna simplici entitate, & quidè formaliter, quando illæ perfectiones sunt simpliciter simplices: cuiusmodi est vnitæte essentia, & pluralitas personarum; absolutum, & relatiuum secundum probabilem sententiam, quæ habet relationes esse perfectiones simpliciter simplices; quod si, ut aiunt alij, non sunt simpliciter simplices, certè id ideo est, quia relatio, quæ est in vna persona, est ita opposita alteri alterius personæ, ut non sit perfectio illius alterius formaliter, & quælibet persona secundum rationem personæ non dicat perfectionem simpliciter, sed in genere. At verò esse liberum, & necessarium, est perfectio formaliter essentia, & actus diuini, & voluntas diuina secundum rationem actus, & volitionis liberè, & necessariè dicit

dicit perfectionem simpliciter. Porro creaturae sunt finitae, & limitatae perfectionis; ac proinde volitio voluntatis creaturae finita cum sit, non potest continere vna simplici entitate perfectiones non modò differentes, verum etiam oppositas.

Hinc reuocatur duplex responsio Asturici, pag. 419. & 420. & Cabr. Prima quòd actus amoris, qui consequitur visionem beatificam, sit participatio amoris diuini infiniti eiusdem ordinis cum illo; ideoque habeat utramque conditionem, scilicet necessitatis, & libertatis. Argumentum enim probat, actum diuinum continere in se perfectiones, quae in creaturis sunt incompossibiles ratione limitationis ipsarum, limitataeque perfectionis, etiamsi haec perfectio limitata sit in eodem ordine diuino supernaturali, in quo est amor diuinus infinitus. nam in Deo existunt ratione perfectionis infinitae formaliter, & quatenus est infinita, non autem quatenus est ordinis infiniti; igitur non est ad rem proferre perfectionem finitam, quae sit ordinis infiniti. Nec satisfacit 2. responsio, quòd idem actus voluntatis respiciat finem necessarium, & media liberè, si enim ponatur necessaria volitio finis, & tantum sit vnum medium; certè est necessaria volitio medij vno eodemque actu: si verò sint plura media, certè vnus, & idem actus necessarius erit circa medium absolute in genere. Ceterum circa electionem huius, vel illius, non erit idem actus: etenim actus electionis liber vnus ex pluribus medijs requirit deliberationem prauiam: necessarius verò, qualis est, qui fertur in summum bonum, & qui ferretur in medium (si fieri posset, vt summum bonum ita propositum voluntati, vt afferat necessitatem, acquiratur nihilominus per medium) non requirit deliberationem circa medium in communi, si sint plura, quorum quodlibet sufficiat, aut circa medium determinatum, si sit tantum vnum. Porro verò actus, qui de nouo per mutationem aliquam incipit esse, cuiusmodi sunt omnes volitiones voluntatis creaturae, non potest idem fieri per deliberationem, & sine deliberatione; quia distincta principia distinguunt actus; est autem distinctum principium actus simplex propositio intellectus, & deliberatio; & ponunt distinctionem actuum prius in ipso intellectu, & exinde in voluntate, per hos enim intellectus est principium actuum voluntatis, & quilibet ex his actibus exigit suum actum sibi respondentem in voluntate: ergo sunt distincti actus in voluntate creaturae, necessarius, & liber. Dices, posset intellectus proponere summum bonum, & plura media simul voluntati, & tunc voluntas simul ferretur in bonum necessarium, & in vnum ex medijs liberè vno actu. Sed neque facta hac suppositione erit idem actus, vt constat tum ex parte principiorum, quòd videlicet propositio summi boni, & propositio mediorum, quorum neque singula sunt summum bonum, neque vnum aliquod habet necessariam connexionem cum summo bono; per se causae sunt distinctorum actuum. Tum etiam & maxime ex parte voluntatis, quae vult volitione, quae accipit esse per operationem ipsius, & est libera, vel necessaria, eo quòd liberè, vel necessarium fiat ab ipsa: non potest autem potentia, dum operatur, operari liberè, & necessarium; operaretur autem liberè, & necessarium, si vnus, idemque actus esset liber, & necessarius. Dum enim operatur voluntas necessarium quatenus sit efficiens sui actus, dicitur agi potius, quam agere; dum verò operatur liberè, non dicitur agi agere autem, & agi, vbi voluntas vult volitione, quae accipit esse per operationem, non est vnus, & idem actus. Bene quidem potest esse vnus, & idem actus finis, & mediorum, vbi proponitur finis, qui non affert necessitatem, simulque proponitur media

ad illum indeterminata; quia finis, qui non affert necessitatem, est in quem cadit electio; & habet rationem potius medij ad bonum saltem in communi, ideoque est quaedam subordinatio mediorum ad hunc finem, & huius finis ad bonum in communi: media autem subordinata, quorum est libera electio, cadere possunt in vnum actum, & propositio ipsorum est causa per se suapte natura actus, salua libertate, & sane vnus actus; & voluntas non agitur, sed agit. Et hinc perspicua est differentia inter diuinam, creaturamque voluntatem, quòd scilicet voluntas diuina non velit per actum, qui accipit esse per operationem, sed per actum, qui sit sua substantia, & suum esse aeternum, nec supponatur illi actus intellectus plures, qui accipiant esse per operationem ad proponendum finem, & media, sed vnus aeternus similiter, qui sit substantia: quare nec agitur, aut agit voluntas cuiuscumque actione, per quam actus incipiat esse: necesse est igitur, aut non habere locum libertatem volitionis in Deo, aut certè vno, eodemque actu velle liberè, & necessarium, cuiusmodi ratio in voluntate creata non militat. Et nihilominus ita vult esse difficile quibusdam Theologis vnum, eundemque actum esse liberum, & necessarium; vt ne quidem in Deo hunc potuerunt concipere, & planè negarint talem simul esse in illo, etiamsi subdit dicta ratio, & discrimen, quo concipi possit.

Proferunt etiam exemplum fidei, cuius actus simul est practicus, & speculatiuus: sed non est ad rem, nam actus formaliter speculatiuus non nisi eminenter est practicus.

Alius ergo modus respondendi est, quem aliàs Suarez disp. 39. sect. 2. ait sibi placuisse; quòd videlicet esse liberum, & necessarium non conueniat vni, eodemque actui secundum se totum, sed secundum diuersas partes, eo quòd amor beatificus prout fertur in proximum, & in Deum, non sit indiuisibilis, sed prout fertur ad proximum recipiat extensionem, ideoque secundum vnā partem, qua fertur in proximum, sit liber, secundum aliam verò, qua fertur in Deum, sit necessarius. Sed postea hunc modum censuit esse falsum ea ratione, quòd intelligi non possit, quomodo entitas amoris re distincta, quae fertur in proximum, coniungatur, constituaturque vnum actum cum alia entitate, quae fertur in Deum.

Verior sententia. §. 5.

In hac difficultate dicendum videtur duplex genus amoris extra Deum haberi posse. Primum quòd ferri possit, & feratur in omnes creaturas cuiuscumque generis extra Deum. Secundum quòd ferri possit solum in creaturas rationales. In primo genere amoris solus Deus est obiectum amoris meritorij, prout amor, & amare est actus per se meritorius, non item aliae res; quia aliae res ita in vniuersum acceptae secundum rationem amabilitatis communem omnibus non possunt amari, nisi, vel quatenus viles nobis, qui amor est concupiscentiae creaturarum, & non meritorius, vel solum quatenus sunt aliquid Dei, quasi vnum cum ipso, & similitudo Dei: & hoc modo solus Deus amatur, tantum est discrimen penes amari in se, & in alio. Vel demum propter Deum, vt finem, quatenus cedunt in gloriam Dei, & hoc modo etiā solus Deus amatur, & solus est obiectum actus meritorij, non item aliae creaturae, ne quidem rationales. Dubium solum est, an amor, qui respicit Deum in creaturis, vel creaturas propter Deum, sit necessarius, sicut est amor, qui respicit Deum in seipso, vel liber, vel saltem possit esse liber, & an sit vnus, idemque actus liber, & necessarius: Et quidem non posse esse vnum, satis

fatis supra ostensum est; solum restat dubium de libertate, de quo paulò infra.

Secundum genus amoris, quod respicit solum creaturas rationales, quòdque has solas potest respicere, est amicitia, non tantum Dei, verum etiam creaturarum ipsarum. Ceterum quatenus hoc amore non amentur per modum vnus obiecti cum Deo, vt imago, &c. nec propter Deum, eiusque gloriam, vt finem (quia huiusmodi amor non est amicitiae, sed pertinet ad amorem concupiscentiae, quo amatur bonum amicis, vt rectè Vasquez:) nihilominus Deus est ratio, & quali forma amabilitatis, vnde habent dicta creaturae, quòd sint amabiles amore amicitiae; qui amor est etiam meritorius, & creaturae rationales, quae in seipsis amantur, & non solum, vt aliquid Dei, sunt suo modo obiectum amoris meritorij, quia amor, & amare solum prout est amicitiae, est actus meritorius: vnde quemadmodum Deo exhibentur obsequia, conuenientia Deo ex dicto amore amicitiae; ita & creaturis rationalibus obsequia ipsis conuenientia exhibentur ex vi amoris amicitiae earundem. Solum restat dubium, an sit distinctus hic amor etiam in beatis, & an sit beatificus, seu procedens à beatifico, & an sit liber?

Vt ergo quaestio hac de vtroque dicto amoris genere soluat. Dicendum primò, amor, qui amat Deum in creaturis rationalibus, vt in sua imagine, & in omnibus creaturis, vt in aliqua sui similitudine, est vnus, &que necessarius, & nullo modo liber. Probatur, quia amor, quo amatur obiectum in speculo representatum, talis est, qualis est amor, quo amatur in se; sed amor, quo amatur Deus à beatis in se, est vnus tantum, & necessarius, & in creaturis amatur, vt in speculo: ergo amor, quo amatur in his, est vnus, & necessarius. Dubium est de amore, quo poneretur amari Deus cum creaturis coniunctim, tantum vnus obiectum, constans pluribus, quasi partibus, non autem vnum in alio, quique feratur per se primò, & immediatè circa Deum, & creaturas per se. Et dicendum est, huiusmodi amorem non videri posse habere locum, nisi in creaturis rationalibus; haec enim solae sunt obiectum amoris per se amicitiae, de quo agimus; non autem in irrationalibus, quae non sunt amabiles, nisi amore concupiscentiae propter aliud: creaturae autem rationales, etsi sunt obiectum huius amoris, tamen quando amantur simul cū Deo, non possunt ordinatè amari ex æquo sine aliquo ordine, vel respectu ad Deum; quia quando obiciuntur simul cum Deo, semper obiciuntur vt creaturae, & Deus, vt creator, & vt sic amandae, atque ideo cum ordine rei productae ad suum principium, seu finem, vel imaginis ad suum prototypum. Confirmatur, nam si amantur simul creaturae, aut amantur coniunctae solum materialiter coniunctione facta solum ab intellectu obiecte simul vno actu multa; & ita quicquid sit de illa quaestione, vt vtrum possit cognoscere plura, vt plura sine ordine, certè hoc modo in re obiciuntur distinctae rationes amandi, & distincta obiecta formalia, vt distincta: his autem distinguuntur specie amores; non potest ergo esse vnus amor horum plurium. Aut amantur coniunctae coniunctione, quam habent in re; & certè haec coniunctio est, vel rei creaturae cum suo fine, ob quem condita est, vel imaginis cum prototypo. De hac iam dictum est; de illa, vt respondeatur, obseruandum est dupliciter amari posse Deum, vt finem, seu quatenus est finis. Primò vt particula *quatenus*, denotet vnā ex prerogatiuis, & dignitatibus adnumeratam aliis, cuiusmodi sunt esse principium rerum, esse dominum, esse aeternum, immensum, &c. Secundò, vt denotet terminum relationis rerum creaturarum ad Deum, quae sit

actu ab intellectu per cognitionem, & à voluntate per amorem. Similis distinctio applicari potest creaturis, quae amantur, quatenus ordinatae ad cum finem, vt videlicet particula *quatenus*, primò notet dignitatem, & rationem amabilitatis, & bonitatis, ob quam sunt per se amabiles, quomodo amantur tantum creaturae rationales: quatenus enim ordo intrinsecus, quem habent creaturae ad Deum, vt finem, & aptitudo, vt possint ab intellectu, & voluntate ordinari ad illum, quaeque est bonum in creaturis, non solum sit bonus bonitate finis, vt est bonus ordo ad sanitatem in medicina amara; verum bonitate ipsa per se, vt ratione huius habeant esse per se amabiles; nihilominus secundum hanc reliqua creaturae irrationales sunt amabiles solum amore vtili, seu concupiscentiae, qui non habet per se ex obiecto, quòd sit meritorius, sed aliunde extrinsecus ex circumstantiis finis, operantis, &c. Proinde non sunt per se, & in se tantum amabiles amore honesti, id est, amicitiae, qui per se ex obiecto est meritorius, seu materia meriti, ideoque amabiliter creaturarum secundum hanc dignitatem, & bonitatem, quae est ordo intrinsecus ad finem, solum pertinet ad creaturas rationales, quia in ipsis tantum est materia meriti, de quo agimus. Secundò ergo particula *quatenus*, dum dicuntur amari creaturae quatenus ordinatae, non determinat dignitatem, seu bonitatem, quae sit ratio amabilitatis in ipsis creaturis, sed solum actum, & relationem agentis; ac determinationem intentionis ipsius, qui cum possit amare creaturas propter varios fines siue intrinsecos creaturis, siue extrinsecos, tamen ordinat ad Deum, qui est finis intrinsecus, amatque bonitatem illarum, non quatenus per illam amabiles sunt ipsae creaturae, sed solum quatenus amari potest Deus; & hoc modo amari possunt, & debent aequè creaturae omnes rationales, & irrationales.

Dicendum igitur secundò Deum, quatenus est finis, accipiendò particulam *quatenus*, primò modo iam dicto, scilicet quatenus determinat vnum è rationibus amabilitatis Dei amari à beatis vno tantum actu amoris beatifici, eoque necessario, non autem libero. Probatur, quia Deus amatur necessarium à beatis secundum rationem propriae amabilitatis, & bonitatis, quae est amabilis; sed est bonus, & amabilis cum propter alias rationes & perfectiones, tum propter hanc, vt sit finis: ergo necessarium amatur secundum hanc etiam perfectionem, & bonitatem, quòd sit finis.

Dicendum tertio, creaturae rationales secundum hanc dignitatem, & rationem amabilitatis, quam habent in eo, quòd per se respiciant Deum, vt finem, ad quem ordinari debeant; non amantur à beatis amore necessario, sed libero, & distincto ab amore beatifico. Prima pars probatur, quia dicta creaturae neque secundum hanc, neque secundum alias perfectiones sunt summum bonum: voluntas autem ad amandum non accipit necessitatem ab vllò alio bono infra summum. Secunda pars constat ex supradictis, quia non potest vnus, idemque actus esse necessarius, & liber.

Dicendum quarto, creaturae, tam rationales, quam irrationales, quatenus referuntur actu ad Deum à voluntate, & intellectu; & Deus quatenus est terminus huius relationis, & actus; non amantur amore necessario, sed libero à beatis, eoque distincto à beatifico. Secunda pars est probata, vt iam dixi. Prima pars probatur, quia necessitas actus solum prouenit à summo bono secundum ea, quibus constat, habetque quòd sit summum bonum; & hoc suapte natura in ratione summi boni, non affert voluntati necessitatem ad alium actum, nisi ad amorem sui simpliciter, & absolute,

absolutè, & ad ea tantum, quibus per se essentialiter constat hic amor Dei: sed Deus est summum bonum solum secundum ea, quæ sibi per se conueniunt, cuiusmodi inter cetera est esse finem, quod debeat omnia referri; non autem secundum ea, quæ conueniunt ipsi per vllum actum creaturæ, cuiusmodi est esse terminum relationis, quæ actu fiat à creatura: porro actus amoris Dei simpliciter, & absolutè solum per se comprehendit motum voluntatis in Deum, ita secundum se spectatum secundum hanc rationem summi boni, & secundum rationem finis sic absolutè spectati, vt significat rationem amabilitatis, non item per se comprehendit alios actus relationis actualis rerum, quæ existunt: nam si nullæ essent creaturæ existentes, vel ignorarentur à beato, nihilominus esset integer actus amoris beatifici. Dixi *absolutè, & simpliciter*; vtrum enim ex suppositione aliqua præcepti existat in beato necessitas etiam ad hunc actum relationis, vel alium actum; alia questio est, de qua infra. Nunc interim constat, secluso præcepto, nullam afferri necessitatem voluntati ex vi beatificæ visionis ad hunc actum relationis creaturarum ad Deum, aut ad alium quemuis actum, ideoque esse liberum, & non necessarium, ac proinde ex hoc capite habere, vt possit esse meritorius, nisi aliquid aliud desit.

Dicendum quintò, hanc relationem actualem liberam creaturarum in beatis quando fit, fieri ab ipsis propter amorem beatificum, & ab eodem regulari; ideoque amorem beatificum posse esse meritorium in suo quodam effectu, & actu, ad quem liberè applicatur à voluntate, quique non sequitur necessariò ab illo. Probat, quia, vt supra ostendimus, non potest esse alius amor Dei in beatis, nisi beatificus: ergo si hic actus liber fit ex amore, non nisi ab hoc amore fiet. Neque est impossibile ob affectum necessarium fieri aliquem actum liberè: nam certè passiones partit sensitiuæ interioris, scilicet tristitiæ, timoris, amoris, sunt necessariae, & tamen ex vi earum, & in re proposita eius amoris, voluntas liberè elicit alium actum liberum amoris.

Ex eodem amore beatifico potest applicari voluntas ad alios actus, & opera, cuiusmodi Scotus in 3. d. 18. *quest. vnic.* ait esse actus, & opera, quæ exercent Angeli procurantes, & administrantes humana in bonum nostrum, quæ tamen non sunt meritoria, eo quod sint extra statum viatorum; vt sunt plura, & omnia opera, quæ in hac vita Christus exercuit pro salute, & redemptione mundi, quæque fuere meritoria ratione status viatoris, eo quod esset in corpore mortali.

Constat ergo Christum meruisse per actum amoris beatifici, non quatenus ferebatur in Deum, sed quatenus propter illum amorem Christus liberè applicabat voluntatem ad quosdam actus referendi creaturas ad Deum, & ad alia opera: & ab illo amore habebant hæc, vt essent opera amoris, quod est necessarium, vt sint meritoria. Nam sicuti quando voluntas applicat se ad operandum ex vi amoris sensitiui mali, vt fornicationis, tum boni, vt appetitis delectabilia necessaria; illa operatio, & actus à voluntate quidem accipit bonitatem, & malitiam moralem, seu meritum, & demeritum, ab appetitu verò sensitiuo, eiusque obiecto, naturam, & speciem; ita & quando voluntas liberè operatur in statu viæ ex vi amoris beatifici, actus à voluntate liberè operante habet quod sit meritorius; ab amore verè beatifico, habet quod sit actus charitatis, & amoris.

Constat secundò, actus omnes, quibus Christus meruit, fuisse distinctos ab actu amoris visionis beatificæ; & nihilominus habuisse conditionem, necessariò requisitam ad meritum, quod scilicet proficiscan-

tur suo modo ab amore Dei, & præter propriam speciem, habeant speciem communem actibus meritoriis, quæ est esse actus amoris: & ad hoc non esse necessarium esse ex amore libero, sed solum voluntariè fieri ob amorem necessarium, & ductu amoris necessarii, vt explicatum est exemplo amoris, & passionum partis sensitiuæ.

DISPUTATIO II.

An Christus meruerit per opera præcepti.

RATIO dubitandi est defectus libertatis ad meritum requisitæ, quibus præstandis lege, ac præcepto Christus obstringebatur; quem defectum duo afferre possunt. Primò impeccabilitas, seu impotentia peccandi, transgrediendique præceptum, petita tum à diuinitate suppositi, cui repugnare peccatum supra ostensum est; tum à visione beatifica, vnde tanta vis amoris existat, vt peccatum in voluntate pati secum non possit. Secundum est conditio status beati, & perfectio amoris beatifici erga Deum, & erga bonum; videtur enim determinare voluntatem non solum aduersus ea, quæ Deo, & huic bono contraria sunt; verum etiam aduersus minora bona, & aduersus ea, quæ minus placent Deo, vt non possit sequi hæc, vbi subest concursus cum maioribus, eo quod videatur ex vi dicti status, & amoris, determinata ad maiora bona, & ad ea, quæ magis placent Deo; cuiusmodi sunt non quidem bona, quæ tantum præuidet, si aliqua sunt, quæ tantum præuidet, & non prædefinit: nam de his factis est, quod supra diximus circa q. 18. verum bona, quæ prædefinit: ex bonis autem, quæ non prædefinit, & tamen meliora sunt siue præuisa, vt futura, siue non, censentur quæ vult solum voluntate antecedenti, non etiam consequenti, item signi, non etiam beneplaciti. De hoc posteriori capite defectus libertatis dicitur posteriori loco. Iam de primo capite petito ab impeccabilitate, quod videtur obitare, quo minus Christus meruerit per opera præcepti. Et primum tota controuersia, & varietas est in ratione, & modo conciliandi in Christo meritum cum necessitate non peccandi in operibus præceptis: nam quod per hæc meruerit, passim sine controuersia fatentur Theologi, Alex. 3. p. q. 17. *membr. 2. art. 2. ad vltim.* Bonau. in 3. d. 18. *art. 1. q. 2. ad 1. argumentum, sed contra.* D Alb. *art. 2. ad 1. & 2. Scotus q. unica ad 1.* Thomas Argent. *q. 1. art. 3. ad 3. contra primam conclusionem.* Durand. *q. 2. ad 1.* Palud. *q. 1. art. 1. Marsil. in 3. q. 12. ad 1.* Suarez *disp. 37. sect. 3. & 4.* Valent. in hac q. 19. *disp. 1. punct. 3.* Valquez *disp. 74. cap. 4.* Asturic. *relect. de gratia Christi q. 5. circa solutionem 3. arg.* & alij passim Recentiores. Huic communi sententiæ aduersatur Abul. in caput 25. *Matth. q. 166.* dum ait beatos non mereri, quia peccare non possunt, cum enim statuit, ad meritum requiri potentiam ad peccandum, planè excludit etiam à Christo meritum, non solum per opera præcepti, verum etiam per opera consilij.

Iam verò quod attinet ad conciliandum meritum hoc cum impeccabilitate spectata solum ex parte vnionis hypostaticæ, & suppositi diuini, cui in natura alioqui peccabili, repugnet peccatum, & peccabilitas; nulla est difficultas, si attendatur modus, quo ratione vnionis excludatur peccatum: nam re ipsa non alia ratione excluditur in Christo, quam in reliquis hominibus viatoribus, confirmatis in gratia, nimirum prouidentia, ope, auxiliòque diuino, quibus salua intrinsecus libertate, modòque naturali operand

operandi prouideretur, vt sponte faciant bonum, & non peccent: necessitas autem non alia subest, nisi quam sibi ipsi comparat Deus, vel decreto, pacto, promissione ad ita operandum, cuiusmodi est in hominibus ceteris confirmatis in gratia; vel aliquo opere, quo posito consequens necessarium est ita operari ea necessitate, qua malum abest à Deo, eiusque bonitate, cuiusmodi est vnio hypostatica, qua posita fit ita debita personæ subsistenti in natura creata huiusmodi Dei operatio, vt si ea desit, defectus huius operæ sit defectus Dei, eiusque bonitatis. Cum ergo in modo operationis nulla sit necessitas, imò nec vllum discrimen inter modum, quo excludit hæc prouidentia peccatum tam à Christo, quam à confirmatis in gratia, & modum, quo plerumque excludit illud fauor, & gratia diuina à non confirmatis in gratia, & totum discrimen sit penes necessitatem, quæ fit in Deo operante ad sic operandum, vnde nihil discriminis manet ad modum operandi in re, & hic modus in re seruet perfectam libertatem æquè in confirmatis, atque in non confirmatis in gratia: propterea dicendum etiam in Christo, cui adhibetur idem nrobus ad prouidendam in ipso implicationem præceptorum seruari libertatem, ac proinde non deesse sibi ad meritum conditionem hanc maximè requisitam.

Quomodo constare possit cum visione beatifica libertas ad opera præcepti; exponitur per tria capita sententiarum. §. 1.

Restat ergo tota, & maxima difficultas ad conciliandum meritum cum impeccabilitate, spectata ex parte amoris necessarii, qui consequitur visionem beatificam; quæ difficultas non parum exercuit Theologos, distinxitque in varias sententias, variosque modos. Sunt ergo tria præcipua capita sententiarum. Primum est, quod voluntas Christi ex vi dicti amoris solum sit determinata ad bonum in communi, non verò ad hoc, vel illud bonum; ideoque habuerit necessitatem solum quoad specificationem boni in vniuersum, non verò quoad determinationem specificam, seu indiuidualem huius, vel illius boni; neque quoad exercitium. Ita habet S. Tho. supra q. 18. *art. 4. ad tertium.* Hæc responsio bene assequitur id quod ibi instituebat docere S. Th. scilicet in Christi voluntate fuisse libertatem, & indifferentiam, quia sub bono in communi sunt varia bona in specie, & indiuiduo, circa quæ potest esse indeterminatio in voluntate tam ad electionem huius, vel illius, quam quoad exercitium actus circa hoc, vel illud, salua eius determinatione ad bonum in communi: non verò habetur fuisse in illa indeterminationem ad ea bona in specie, vel indiuiduo, quæ sunt præcepta, neque quoad exercitium actus circa illa; hoc enim est habere indifferentiam ad bonum, & malum, quod non est de ratione libertatis, vt bene Augustinus *lib. 4. de Trin. cap. 13. & lib. de Prædestinatione sanct. cap. 15.* nominatum de Christo sic habet: *An ideo non in illo libera voluntas erat, & non tanto magis erat, quanto magis peccato sentire non poterat?* Et sanè dum S. Th. docet libertatem Christi consistere circa hoc, vel illud bonum, circa bonum verò in communi determinationem, hoc ipso statuit necessitatem ad bonum in communi, & ad cauendum malum in communi, & quodcumque malum in specie, ex quo libertatem in particularibus non dat nisi sub genere boni. Sequitur ergo hinc in Christo non fuisse libertatem ad implendum, vel non implendum opera præcepti, eque in vniuersum, neque in specie, vel indiuiduo, & quo non habet libertatem ad hoc, vel illud, nisi sub genere boni; non ergo sub genere mali, nec proinde non implenda opera præcepti.

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

Exponitur secundum caput, ac tres modi sub ipso. §. 2.

Secundum caput est eorum, qui ex dicta determinatione Christi ad bonum admittunt necessitatem in Christo peragendi opera præceptorum; eam tamen inde non habere simpliciter, & in sensu diuiso, sed solum in sensu composito ex suppositione; quod scilicet huiusmodi opera bona præcepti per se non afferant necessitatem voluntati etiam determinata ad bonum, cum sint singularia bona, & limitata, ad quæ dictum est esse libertatem in voluntate Christi, sicut & aliorum beatorum determinata ad bonum; afferunt tamen ex suppositione quod cadant sub præceptum: ad meritum autem satis esse libertatem in sensu diuiso. Ita docent passim multi ex discipulis S. Th. sed non eodem modo; sunt enim sub hoc capite tres sententiæ, seu modi explicandi.

Primus modus est, quod dicta necessitas, qua habetur in sensu composito ex suppositione præcepti, sit tantum extrinseca, & tantum extrinsecus obstat libertati; quæ verò libertas manet in sensu diuiso, & simpliciter, sit intrinseca. Porro meritum constare libertate simpliciter dicta, qualis est intrinseca, confirmatur exemplis præscientiæ, & prædestinationis, vnde existit necessitas, vt non possint non euenire præscita, neque non fieri prædefinita per liberum arbitrium, nec non saluari prædestinatos; quæ necessitas cum solum sit in sensu composito, non tollit ab operibus libertatem simpliciter dictam, & ad meritum sufficientem. Hæc responsio non satisfacit, nam certum est posse dari suppositionem, quæ afferat necessitatè simpliciter voluntati, vt concedunt Theologi; alioqui neque potentia Dei infinita operatione sua id posset: neque summum bonum, quod constat etiam diuinæ voluntati alioqui maximè omnium libertate præditæ, necessitatem afferre. Porro suppositio, quæ id præstare potest, duplici ratione præstat. Primò quod habeat vim circa voluntatem, vt ea posita non possit non operari, iccirco actus nō sit in seipso liber. Secundò quod eam poni, in potestate voluntatis nō sit, ideoque actus eius neque in causa sit liber, sitque suppositio omnino antecedens, & nullo modo consequens libertatem voluntatis. At verò præceptum non pendet à voluntate eius, cui imponitur, ad hoc, vt ponatur, quantum possit postulari vt ponatur, & dicunt quidam fuisse postulatum à Christo, quaquam falsò, & vtrunque sit nō faciens ad rem nostram. Eius verò positio quantum reliquis hominibus relinquat libertatem, tamen Christo non relinquit: nam obedientia Dei est obiectum necessarium amoris beatifici, & amicitie diuinæ, quæ non potest non obedire: præceptum autem, siue positium, siue naturale facit materiam in quam cadit, obiectum obedientie diuinæ: ergo affert necessitatem voluntati; ergo actus obedientie Christi neque in se, neque in causa meritorius est. Porro in exemplis est diuersa ratio. Quædam enim suppositio ad hoc, vt ponatur, pendet à voluntate, cuiusmodi est præscientia actus liberi futuri. Quædam etiam in se ad hoc, vt ponatur in mente Dei, non pendet à voluntate, cuiusmodi est prædestinatio, & prædefinitio actuum, tamen in re, & in executione pendet; imò & in mente diuina non ponitur ante prouisionem scientiæ conditionalis determinationis liberi arbitrij, etiam ante scientiam visionis.

Exponitur secundus modus sub secundo capite. §. 3.

Secundus modus est quorundam, distinguuntium de fine obtinendo, & obtento; dicuntque efficacem intentionem finis obtinendi determinare voluntatem

ad media necessaria, siue sint necessaria ex natura rei, siue præcepto positiuo superaddito; & qua necessitate est necessaria finis intentio, nimirum siue ex suppositione determinationis, qua voluntas existens indifferens se ipsam determinauerit; siue ex naturali determinatione ad aliquem finem, ad quem indifferens non sit; eadem necessitate esse necessariam finis electionem: at verò sine iam obtento, nulla relinquatur necessitas mediour ad illum, ac proinde nulla necessitas in voluntate ad volitionem eorum, sed quicquid eligitur, vt conueniens fini, liberè eligi, ex quo non ita conuenit, vt sit necessarium ad illum. Sed neque hæc responsio villo modo satisfacit, solum enim procedit de sine, qui necessariò necessitate naturæ conuenit rei, vt neque pareretur mediis; neque fieri possit, vt amittatur: hæc autem ratione solum in Deo est finis beatitudo; qui propterea quicquid facit boni extra se, facit solo amore recti, & boni, & sui ipsius, non autem amore tuendi, & seruandi suum finem, amorè-que sui; ideoque si bona, quæ facit, nullam necessitatem habeant ex natura boni, cuiusmodi extra Deum nullum est, nisi non facere quadam, quæ sunt intrinsecè mala, vt mentiri; certè nihil necessariò faciet. At verò in reliquis beatis, beatitudo non est ita necessaria, scilicet necessitate naturæ; neque rectitudo in bonis operibus manat in ipsis à natura, & essentia, sed solum à coniunctione cum sine, & ab amore ipsius, & à necessitate tuendi ipsius. Poterò hinc manat rectitudo ad omnia opera præcepti, siue naturalia, siue positia, quippe quibus constat amicitia Dei, amorque eius, tãquam finis: ergo quilibet beatus ea necessitate, qua est coniunctus fini, scilicet superaddita ratione coniunctionis extrinsecæ summi boni cum ipso, dum manet, & seruatur à Deo, à quo perpetuò seruatur; & ea necessitate qua hic finis, qui non potest à beato non seruari, seruatur per obedientiam, subiectionemque, qua iubet Deo, cuiusque mandatis, seruat omnia mandata, impletque omnia opera præcepti.

Expenditur tertius modus sub secundo capite. §. 4.

Tertius modus est Ioan. Vinc. Asturic. *relect. de gratia Christi, quest. 5. pag. 433.* qui sub eadem distinctione finis, nondum obtenti in via, & obtenti in patria, & discrimine, quo fertur in illum voluntas in utroque statu, agnoscit discrimen in mediis ad illum finem, & in præceptis, ad quorum quædam fertur liberè, ideoque cum merito variatio in voluntate necessario. Etenim amor, & intentio finis nondum obtenti, cum sit libera, efficaciam habet ad electionem mediourum ab ipsa libertate voluntatis; amor autem finis obtenti cum sit necessarius, efficaciam habet non iam ab eius libertate, sed à naturali inclinatione ipsius voluntatis, seu habitus charitatis, in ipsa existentis, vnde habet necessitatem. Hinc fit; vt efficacia huius amoris solum feratur in ea media, quæ sunt connaturalia fini, quæque quod sint necessaria ad illum, habent per se ex connaturalitate sua, cuiusmodi in specie sunt præcepta naturalia, & in genere est non peccare, & non transgredi præceptum, sumendo formaliter transgressionem præcepti; non verò habent ab extrinsecæ præcepto, quod solum constituit moralem necessitatem ad finem, non item naturalem proportionem, & connaturalitatem, cuiusmodi sunt præcepta positia in materia aliqui indifferenti, videlicet ieiunium, &c. At verò efficacia alterius amoris, scilicet finis obtinendi, fertur ad omnia. Hinc etiam sequitur secundò, vt amor finis obtenti, cum sit determinatus solum ad media connaturalia, habeat necessitatem ab amore finis, & tantum ad hæc media illam habeat, liberèque sit ad alia connaturalia, qualia sunt

opera præcepti positiuo. Amor autem finis obtinendi cum non sit determinatus à sine, sed solum à libertate, liber est ad omnia præcepta, siue naturalia, siue positia, sicut est liber ad querendum finem. Iam verò in re propolita præceptum moriendi, quo Christus obstringebatur, non erat connaturalis fini, sed extrinsecum; ideoque amor etiam beatus Christi non carebat libertate ad illum, simili, inquit, ratione, quæ amor diuinus necessariò fertur in Deum; liberè verò in creaturas. Ex his sequitur necessitatem seruandi præceptum fuisse ex suppositione in sensu composito, quod scilicet stante summa Dei dilectione in voluntate Christi, non potuerit simul stare eiusdem odium, & offensio: quoniam tamen hæc necessitas non proueniebat intrinsecus à natura voluntatis, coniunctæ cum suo sine, sed extrinsecus; ideoque intrinsecus libera erat, quod est esse liberam in sensu diuiso. Quod si aduersus hæc dicta urgeas, ipsam non acceptationem mortis esse offensionem Dei, ideoque eadem necessitate ductam ad eam acceptandam, qua cohibebatur ab offensione Dei: respondent naturam, naturalèque inclinationem ad vnum determinatam, esse inuariabilem; nec posse fieri, vt feratur ad alia extra id, ad quod est determinata: cum ergo voluntas beati sit determinata solum ad finem, atque ad ea, quæ sunt illi connaturalia, ad reliqua autem sit indeterminata, certè non potest extrinsecus præcepto, vel alia ratione fieri, vt determinetur, & indeterminata non sit: manet ergo intrinsecus indeterminata, & solum extrinsecus determinata ex suppositione rectitudinis suæ, quod est esse determinatam in sensu composito, indeterminatam in sensu diuiso.

Hæc responsio minimè satisfacit, etenim hic agitur de determinatione, quam in beatis voluntas habet ex vi amoris contra malum, & erga bonum non in vniuersum in genere entis, sed in genere moris: vt autem constituatur malum in hoc genere, nihil attinet, quod malitia, vel bonitas sit intrinsecæ, qualis est in actibus, quorum sunt præcepta naturalia; vel sit extrinsecæ, qualis est in actibus, quorum sunt præcepta positia; hæ enim differentia sunt posteriores, & voluntas solum respicit id, quod prius est, & commune, & responsio data solum procedit de indifferentia, & libertate inuariabili circa obiectum spectatum solum in genere naturæ, non in genere moris; neque verò ex eo, quod obiectum indifferens in genere moris ponatur in tali genere per præceptum positiuum, ponitur aliqua variatio in voluntate beati, si dicatur ex vi intrinsecæ, determinatæ, inuariabilisque inclinationis odio habere, quod prius amabat, vel contra; tota enim variatio cadit in obiectum, & voluntas perinde se habet tunc, ac si obiceretur sibi nouum aliquod obiectum, circa quod prius nullum actum exercuisset. Confirmatur, nam non solum materia indifferens variatur præcepto, & sublatione præcepti, vt sit, vel non sit obiectum morale amoris, vel odij voluntatis, verum etiam materia genere suo mala secundum varias circumstantias, sicut est homicidium ob vindictam, vel ob defensionem sui, retinere alienum volente domino, deinde nolente, &c.

Secundò malitia est duplex, videlicet altera obiectiua, quæ est in obiecto secundum se, & secundum regulam rationis, scilicet habens ea, secundum quæ per regulam rationis iudicatur bonum, vel malum morale obiecto, ante actum voluntatis. Altera formalis, quæ est, cum accedit voluntas. Et quidem obiectiua est duplex, quædam intrinsecæ, quæ conuenit actui ex genere, & obiecto proprio suo intrinsecè; quædam extrinsecæ, quæ conuenit illi non ex obiecto per se, sed lege, & præcepto, quod obiectum indifferens ponit

ponit in genere moris, in eoque habens sub se species boni, & mali. Iam verò id, quod affert necessitatè physicam voluntati beati ex vi amoris, est bonitas, vel malitia obiectiua, sicuti eadè est, quæ affert necessitatem moralem voluntati viatoris: bonitas autem, vel malitia obiectiua, constituens necessitatem moralem est illa, quæ in obiecto obicitur voluntati, & per accidens est, quod sit intrinsecæ ab obiecto, vel extrinsecæ à præcepto, modò supponatur voluntati: ergo similiter eadem est obiectiua afferens necessitatem physicam, siue sit intrinsecæ, siue extrinsecæ. Confirmatur, nam ex eo quod præceptum extrinsecum faciat, vt actus necessariò necessitate morali vitandus, vel faciendus sit; non rectè dicitur ipsam voluntatem solum ex suppositione, & in sensu composito teneri hæc necessitate morali, simpliciter autem esse liberam; sed simpliciter nõ esse liberam: hæc autem distinctio sensus compositi, & diuisi non cadit in voluntatem, sed solum in actum, seu obiectum, vt scilicet in sensu diuiso non afferat necessitatem moralem, id est, nõ obliget, cum sit indifferens per se ex genere suo: in sensu verò composito afferat, dum ea suppositio non versatur circa voluntatem, præsertim cum dependentia ab ipsa, vt versantur auxilia, & concursus gratiæ, sed circa obiectum; nec pender ab ipsa quod ponatur, vel non ponatur. Hinc fit, vt vbi necessitas moralis transit in physicam ob necessitatem amoris, scilicet in beatis; dicendum sit subesse necessitatem talem simpliciter, & non secundum quid tantum in sensu composito.

Demum responsio proposita solum applicari potest ad defendendum meritum Christi in operibus præcepti positiuo, quæ non habent ordinem intrinsecum ad Deum, vt finem; non autem præceptorum naturalium, vt ipsi fatentur. Propterea ad explicandum quomodo Christus etiam horum obedientia, & obseruatione meruerit, aliam adhibent responsonem, petita ex differentia, quæ est inter Christum, qui simul viator est, & comprehensor, aliisque beatos, qui tantum sunt comprehensor, ille enim in eo, in quo est viator, passibilis, & mortalis, pati aliquid potest in obseruatione præceptorum naturalium, quandoquidem hæc plerumque contraria vel incommoda sunt parti inferiori, & sensitiuæ; reliqui verò beati, qui viatores, & passibiles non sunt, pati non possunt. Hinc sequitur primò, vt hi apprehendant Deum, vt bonum, non solum in se, verum etiam ipsis beatis secundum omnem rationem, & secundum nullam rationem, partemve ipsorum incommodum: Christus autem apprehendat ipsum, vt incommodum parti inferiori ea parte, qua legislator est exigens obseruationem legis naturalis huic parti incommoda. Sequitur secundò illos necessariò obseruare huiusmodi præcepta, vt prope connaturalia fini, quem necessariò amant, sibi que non incommoda, sed maximè commoda, & delectabilia: Christus autem secundum partem superioris voluntatis, & secundum quod iudicat de præceptis secundum rationem superiorem, per regulas superiores, necessariò amat præcepta, eorumque obseruationem; secundum partem verò inferiorem, & prout iudicat de his secundum partem inferiorem, non necessariò fertur in eorum obseruationem, sed relinquatur locus libertati. Verum pars superior prouidet nihilominus, ne inferior deficiat, seu ipsamet studet, ne secundum quod de inferioribus iudicat, deficiat. Quod si inferas sequi hinc Christum simpliciter, & in sensu diuiso potuisse suspèdere amorem beatificum, dumque odio habere, idque nõ aliqua supernaturali vi, & dispensatione, sed secundum regularem ordinem; negat Asturic. consequentiam, eo quod pars superior fuerit maximè coniuncta per amorem Deo, vt non potuerit ab illo deficere, eadèque regeter partem inferiorem, & hæc esset illi omnino sub-

Iof. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

iecta, vt non posset ei resistere, cum hoc tamen bene stare, vt volūtas Christi, quatenus sequebatur iudiciū inferioris rationis, non fuerit plene determinata ad amorem diuinum, sed libera, inquit, erat ad refugendum eius legem, & præcepta. Sic docet Astur. qui sanè re ipsa cõcedit voluntatem Christi in sensu diuiso potuisse deficere ab obseruatione legis naturalis, & solum in sensu composito non potuisse; hoc enim modo distinguunt passim hos duos sensus.

Sed hic modus non placet, etenim ea, quæ sunt commoda, vel incommoda sensui, respicit in Christo voluntas tantum vt natura secundum portionem inferiorem voluntatis, vt natura, nõ vt ratio siue superior, siue inferior, prout sumitur in hac materia voluntas, vt ratio, nimirum practicè, quæ versatur circa media: nõ ratio inferior, cuius iudicium, aiunt, secutam voluntatem Christi circa contraria sensui, est speculatiua, & circa finem; iudicat enim quid sit commodum, vel incommodum parti sensitiuæ: & quauis ratio, tam superior, quam inferior distinguatur in speculatiua, & practicam, tamen speculatiua iam non est ad rem; nõ nomine voluntatis, vt ratio intelligitur ea, quæ versatur circa media in ordine ad finem, subiiciturque in hoc iudicio practico, deliberanti de mediis; quæ verò subiicitur iudicio tantum speculatiuo de fine, dicitur voluntas, vt natura; aut certè si sit practicum, quatenus proponit obiectum prosequendum, vel fugiendum, non est practicè practicum, & in tali comparatione dicitur speculatiuum. Iam verò quando contrarietas voluntatis vt natura superioris, & inferioris, & circa idè secundum diuersas rationes pugnat aduersus se inuicem, sed solum quando sunt circa idem secundum eadè rationem, vt supra declaratum est. Porrò quãdo obiectum nõ est malum, vel bonum in se, sed solum ratione præcepti positiuo, tunc est locus diuersis rationibus voluntatis, vt natura superior, & inferior, vt possint versari circa idem, quomodo voluntas superior respicit in eo præceptum diuinum, cui debet obsequi; inferior autem suum incommodum genere suo licitum, cuius amor per se natura sua ex obiecto licitus est, solumque res ipsa, & executio, seu omisso est illicita; amorque inferior non fertur contra rationem propriam amoris superioris, contra quam declarauimus cum S. Th. tunc ferri, quando non sinit in solo affectu rei, verum procedit ad impediendū id quod sua ratione vult voluntas superior. At verò quando obiectum est genere suo malum, ita vt amor, & volitio ipsius sit genere suo mala, non est locus distinctis rationibus vtriusque voluntatis circa idem; quia non solum prohibetur, vel præcipitur omisso, aut executio rei, & actus externi, sed prohibetur, aut præcipitur actus voluntatis etiam vt natura inferior simpliciter sub quacunque ratione commodi, vel incommodi, vt non liceat vlla ratione eò ferri liberè, nam actus indeliberati solum excusantur, vt impossibiles vitari, non verò permittuntur, nec permitti possunt ex electione.

Hinc sequitur, vt vbi voluntas, vt natura superior, est efficax, simulque voluntas, vt ratio, non sit locus villo modo dictæ voluntati liberæ, vt natura inferior circa sua commoda; nimirum, vt hæc liberè nolit, quando ius naturale prohibet nolle, seu iubet velle; liberè velit, quando ius naturale prohibet velle, seu iubet nolle: non ergo potuit Christus per voluntatem, vt natura subiectam iudicio inferioris rationis mereri in obseruationem præceptorum naturalium.

Secundò amor summi boni, clarè visi non affert beato necessitatem solum secundum quid ad amandum Deum, sed simpliciter: atqui si stante illo amore, & visione dari potest, & detur aliqua ratio, ob quam obici possit Deus, vt incommodus, & hinc

conferret aliqua indifferentia ad amandum, vel non amandum; certe Deus non redderetur amabilis simpliciter, & absolute, sed solum secundum quid: non ergo potest itante dicto amore dari ratio, unde confurgat eiusmodi indifferentia, & libertas. Maior probatur, quia videns Deum visione beatifica simpliciter est firmatus in bono ex parte sua, vt simpliciter non possit voluntate sua ab illo deficere; sola vero voluntas Dei est firmata ex suppositione ad conseruandum illam in bono, videlicet ratione promissionis, & non simpliciter: atqui ratio, car simpliciter sit firmata voluntas beati, & non secundum quid, est necessitas amandi; ergo habet necessitatem hanc simpliciter, & non secundum quid. Confirmatur, nam necessitas amandi in voluntate, est applicatio, & praesentia obiecti proprii, & naturalis ipsius potentiae, quod est bonum simpliciter; tale autem obiectum affert necessitatem simpliciter potentiae, & non secundum quid.

Iam probatur minor, quia omnis potentia à suo obiecto, & voluntas à suo, ideo recipit necessitatem, quia obiectum est conueniens sibi, & quatenus est conueniens sibi, vt bonum proprium, & finis ipsius, non autem quatenus inconueniens: si ergo Deus secundum aliquid potest esse inconueniens beato, vt in proposito ponitur esse à dicta sententia Deus vt legislator Christo; & potest apprehendi ab ipso, vt inconueniens, & ita apprehendi, vt hac ratione non subsit necessitas amandi ipsi voluntati, sed indifferentia, & libertas; certe non habet necessitatem simpliciter ad amandum ab obiecto, sed solum secundum quid, id est, secundum quod est conueniens: vbi autem est aliqua ratio, ob quam voluntas sit libera ad amandum, dicitur simpliciter libera; per hoc enim quod sit aliqua alia ratio necessitatis non tollitur libertas simpliciter, sed solum secundum quid, sed neque tollitur per hoc, quod aliunde, id est, ratione partis superioris fiat, vt non deficiat ab amore, quia hoc facit necessitatem in sensu composito, & ex suppositione, non simpliciter. Item quia hanc necessitatem non habet voluntas ab obiecto, quandoquidem hinc habet indifferentiam, & affert indifferentiam. Aut excludit vi sua, & certe si voluntas superior non potest hoc praestare ex vi propositi obiecti, sed solum per seipsam, non habebit impeccabilitatem ex vi obiecti beatitudinis, nec à potentia Dei, tollente peccabilitatem, & afferente necessitate in genere causae efficientis, sed à seipsa, & Deo ad summum concurrente per auxilium gratiae; voluntas autem, quae per se ita cauet peccatum etiam adiuta à gratia, non habet necessitatem simpliciter ad amandum Deum, sed solum secundum quid.

Hinc tertio argumentor, aut voluntas, vt inferior pender à superiori, seu ipsa, vt inferior à seipsa, vt superiore in suo actu in beatis, aut non: si non pender, ergo nihil prohibet, quominus beatus vt potest deficere, ita & deficiat ab obseruatione praceptorum naturalium: si pender, ergo non est libera, & indifferentis ad obseruationem legis, sed omnibus modis necessitatem habet; quia non potest non pendere ab illa, & illa non potest non impedire in ipsa transgressionem

A legis: omnis autem necessitas proueniens à causa necessarii agente, à qua res mota necessarii pender, ita vt non sit in huius potestate illius actionem, aut impedire, aut non sequi; omnis, inquam, talis necessitas tollit omnem indifferentiam, & libertatem.

Exponitur tertium caput opinionum. §. 5.

Tertium ergo caput modorum, quibus explicatur, quemadmodum Christus per opera praeccepti potuerit mereri, est eorum, qui admittunt necessitatem in Christi voluntate, non solum ad bonum in communi, verum etiam ad hoc, vel illud, & singula bona, quae sub praecceptum cadunt, eamque necessitatem non solum in sensu composito, & secundum quid, vt plerique Thomistae; verum simpliciter: sed sub hoc capite sunt quinque modi.

B Primus est, praecceptum moriendi, quod per se affert necessitatem voluntati Christi, non praeuenisse illa, sed fuisse posteriorem; quia ipse pro magnitudine dilectionis, qua prosequatur genus humanum, petiit imponi sibi eiusmodi praecceptum, atque ita libere subiecit sese necessitati illi, qua fieret, vt non esset sibi liberum non implere praecceptum moriendi, fuitque propterea meritoria mors, quippe quae fundetur in eius libertate. Hic modus passim reicitur ab aliis, Suarez disp. 37. sect. 3. in 3. responsione, Valquez disp. 74. cap. 4. in 2. solutione, Altur. sup. pag. 423. & merito sanè, nam primò negari non debet, Christum non solum obseruatione praecceptorum positiuorum meruisse, verum etiam naturalium; haec autem praecedant omnem actum voluntatis. Secundò non parum derogat dignitati, & bonitati meriti, & satisfactionis, quam agnoscimus in praecipuo opere Christi, quale est passio, & mors, si haec non sit in seipsa formaliter meritoria, sed in causa, atque ita redemptio hominis consummata sit in illa voluntate; in actu vero ipso moriendi, & dum patiebatur, nihil mereretur. Tertio non fuisset locus virtuti praetentiae, quae maximè consistit in tolerantia mali praesentis; aggressio enim mali non praesentis est virtutis fortitudinis. Quarto de fuisset perfectio virtutis obedientiae, quae sanè imperfectior est, cum praecceptum sit petente subdito; & potestate superioris, sequente voluntatem subditi. Quintò aut Deus nihil statuerat de morte Christi ante praesentiam eius voluntatem; aut statuerat. Non potest dici primò, quia redemptio per tale medium, id est, sanguinem Christi est praecipuum opus consilij, & prouidentiae diuinae, quod non debebat pendere à voluntate humana. Nec rectè huic rationi, quae

D est Suarez, occurrunt quidam eo argumento, quod Christus meruerit totam praedestinationem nostram, id est, omnes effectus gratiae, qui aeterna praedestinatione sunt nobis preparati, praedestinatio autem sit opus prouidentiae diuinae; non rectè, inquam, quia praedestinatio in genere sumpta, id est, voluntas praedestinati homines cõfused per media gratiae, & in indiuiduo huc, vel illud potius quàm alium, neque ex parte praedestinatorum; effectus autè huius habent causam, omnes quidè merita Christi, aliqui vero post primò effectum merita, vel dispositiones hominum. Si ergo dicatur secundum, scilicet Deum statuisse futuram mortem Christi; certè hoc decretum non poterat pendere à futura eius postulatione; quia sic non potuisset statui simpliciter, sed sub conditione, nisi dicitur statutum fuisse, & praedestinitum, vt fieret mediante postulatione Christi, quae Deus prouideret posita scientia conditionali, qua sciret quomodo esset mouenda ad id petendum voluntas Christi. Sed hoc etiam non fuit Deo impossibile, sicut non est impossibile in vniuersum praedestinati actus humanos liberos à Deo secundum veriorum senten-

entiam; tamen sine vilo fundamento fingitur, & habet alia incommoda supradicta: & magnitudo tantumque eximij mysterij videbatur proprii solius prouidentiae diuinae decretum; humana vero non adhiberetur ad id statuendum, sed solum ad exequendum.

Exponitur secundus modus iuxta duplicem amorem scientiae beatae, & infusae. §. 6.

Secundus modus est iuxta sententiam, quae agnoscit duplicem amorem, alterum omnino necessarium, qui nascitur à scientia beata, & non meritorium; alterum liberum, & meritorium, qui nascitur ex scientia infusa; & hunc amorem potuisse ferri ad obseruationem praecceptorum, per quae Christus mereretur. Sed primò haec sententia habet difficultates supra propositas aduersus duplicem huiusmodi amorem. Secundò obstat praedestinitio obseruationis praecceptorum, facta antequam haec praevideretur in Christo scientia visionis, & cognita ab ipso Christo, ideoque non pendens à futura determinatione voluntatis eius, vt pender praesentia; quo fit, vt non perinde Christus sit liber ad agendum id quod praevideretur agendum, sicut id, quod praedestinitur: nam praesentio pender à voluntate creata Christi, praedestinitio autem à voluntate Dei beneplaciti, & consequente, quam cognitam Christus non potest non sequi. Sed quicquid sit de hac ratione, quae sanè, & quod attinet ad praedestinitioem singulorum actuum bonorum, vel saltem eorum, quorum est praecceptum, non recipitur ab omnibus; & vbi recipitur, non maior ratio difficultatis videtur in necessitate sequendi praedestinitioem, quàm in necessitate sequendi praecceptum, imò maior in illa, cum contineat voluntatem beneplaciti, quàm in hac, quae continet voluntatem solum signi, si attendamus solam Dei voluntatem, aliunde tamen videtur sola praedestinitio habere, quod non afferat necessitatem, quam habet praecceptum, vt dicam infra. Quod autem dicunt quidam, voluntatem Dei praedestinentem cognitam habere vim praeccepti, paulo inferius examinandum est. Quicquid, inquam, sit de hac ratione, certè maximè obstat contra dictum modum simile argumentum, quod supra protulimus contra Asturic. & alios, qui petebant rationem libertatis in Christo à distinctione rationis superioris, & inferioris, & voluntatis, prout in Christo passibili subiacebat vtrique, etatque libera secundum inferiorem in obseruatione praeccepti: ita enim subiacer amor consequens scientiam infusam amori consequenti beatam in Christo, sicut subiacer voluntas inferior superiori; ergo sicuti voluntas superior ea necessitate, qua amat Deum, vt non sit libera ad obseruandum praecceptum, non potest non afferre eandem necessitatem inferiori, & haec è conuerso non potest hanc necessitatem non recipere; ita nec potest amor beatus non afferre eandem necessitatem amori scientiae infusae, & hic vicissim ab illo recipere. Qujdam, vt satisfaciant huic argumento, recurrunt ad diuinam potentiam, quae sicuti continuit visionem beatam in Christo, ne tristitia expelleret, vt Christus pateretur, seseque hominem declarare; ita cõtinuerit in superiori parte animae amorè beatificum, conuenientem Christo, vt comprehensori, ne redundaret in amorem partis animae, seu voluntatis inferioris, conuenientem ipsi, vt viatori, ne afferret eidem necessitatem, vt possit mereri per opus praeccepti. Sed primò id videtur commentitium, & non ita necessarium, vt in dato exemplo, quia ibi non videbatur posse poni tristitiam in voluntate Christi alio modo, quàm dicto miraculo: hinc autem suppetunt alij modi ad ponendum meritum in praecceptis. Praeterea per potentiam diuinam fieri non potest, vt amor beatus

Ios. Raguse in 3. p. D. Th. tract. post.

A tus non afferat necessitatem amori scientiae infusae, ne deficiat ab obseruatione praecceptorum: etenim quando hunc impedit, non impedit per aliquam operationem, applicatam parti inferiori, impellentem ad opus bonum praeccepti, & cohibentem à malo contra praeccepti; sed impedit per affectionem adhibitam voluntati ad amandum Deum necessarii, eademque necessitate vitandas eius offensiones: & sicut amor amicitiae, quado est liber, consistit formaliter in hoc, vt voluntas liberè amet, excludatque odium; ita quando est necessarius, consistit formaliter in hoc, vt voluntas non possit non amare, & non excludere odium. Porro eadem voluntas est, quae amat per partem superiorem, & inferiorem: si ergo eius amor formaliter opponitur inimicitiae Dei, & odio, quod continetur transgressionem praeccepti; certè manente illo necessario in voluntate, eadem necessitate fiet, vt voluntas seruet amicitiam Dei; quare est discrimen inter delectationem, & tristitiam, primum in obiecto, quod aliud obiectum sit delectationis, scilicet visio Dei; aliud autem tristitiae, scilicet incommoda laesionisque corporis; ideoque delectatio, & fruitio beatifica non consistit formaliter, & proximè in eo, vt pellat hanc tristitiam, sed solum, vt pellat tristitiam, quae haberemus de priuatione visionis diuinae, & sollicitudinem, atque angorem, quem affert spes propter absentiam boni diuini, quae tristitia propterea non potest ne quidem absoluta vi potentiae diuinae stare cum delectatione, neque in parte superiori, neque inferiori voluntatis; dictam vero tristitiam incommodorum corporis, non pellit per seipsam formaliter oppositionem formalem, sed per redundantiam, seu per auocationem animae à sensu tristitiae, quae perciperet ex aliis obiectis, quae ferè pertinet ad genus causae efficientis. Porro bene potest potentia Dei absoluta fieri, vt seruetur tristitia quae existit in parte inferiori ab obiecto proprio, impediaturque redundantia delectationis, ne hanc excludat. At verò idem omnino est obiectum amoris beati, & amoris prouidentis à scientia infusae: & vterque consistit in eo, vt pellat à subiecto in quo est auersionem à Deo, & odium, quod sanè opponitur priuatione amori, vt nulla potentia fieri possit, vt stet cū illo in eodè subiecto; ergo qua necessitate fit vt amor sit in voluntate, eadem fit, vt non possit simul esse in eadem odium: cum ergo transgressionem praecceptorum constet odium Dei, certè eadem necessitate, & non liberè dicendum est seruari praeccepta ab omni voluntate, quae necessarii amat Deum.

Proponuntur alij tres modi. §. 7.

Tertius modus est, opera praeccepti spectari posse secundum duplicem bonitatem, alteram medij ad finem seruandi amicitiam Dei: alteram finis, secundum quae sunt amabilia amabilitate propria per modum finis, eo quod sint actus quarundam virtutum, scilicet obedientiae, misericordiae, &c. Iam non fuit necessarium Christum operari haec opera primo modo, scilicet ex electione in ordine ad finem, quomodo non erat liber, quia non erat liberum sibi seruire, vel non seruire finem; vt verò operaretur secundo modo, scilicet ex intentione propriae bonitatis, vt finis, nulla erat in ipso necessitas; ac proinde erat locus merito. Et cum non fuerit necessarium ad obseruationem praeccepti fieri actum primo modo, sed bene potuerit satisfieri solum secundo modo; consequens est, potuisse Christum seruire praecceptum actu meritorio; de hac sententia iam dicetur in sequenti modo.

Quartus ergo modus similis tertio distinguit de praecceptis negatiuis, & affirmatiuis quoad effectum merendi: nam illorum obseruatio consistit in negatione actus, in qua non est meritum; positio enim actus non requiritur ad eorum obseruationem; quod si in aliquo casu requiratur, habet

habet tunc rationem præcepti affirmatiui. Observatio A
verò præceptorum affirmatiuorum etiam simpliciter
cadat sub præceptum, ideoque non sit libera libertate
moralis, tamen multis constat in indiuiduo quæ sub
præceptum non cadunt; & eorum quædam pertinet
ad substantiam actus in indiuiduo, cuiusmodi est finis,
nimirum quod præceptum feruetur propter hanc,
vel illum finem, præsertim intrinsecum actui, quale
est in omnibus obedientia, in pluribus religio, misericordia,
humilitas, patientia, &c. Ad substantiam
etiam actus in indiuiduo pertinet intensio maior, vel
minor; omne enim indiuiduum per se constat aliquo
gradu intensiois, ubi est magis, & minus, etiam in
genere nulla contingatur determinata intensio, vel
remissio: quædam verò non pertinent ad substantiã
actus, ne quidem in indiuiduo, ut locus, & tempus,
quod actus fiat nunc, vel postea, &c. Similiter cum
necessitas physica succedat morali in beatis; ipsum
quidem præceptum absolutè cadit sub hanc necessi-
tatem, ut non possit beatus illud non seruare; alia
verò supradicta non cadunt sub hanc necessitatem,
ideo liberè seruantur, & datur locus merito in vi-
toribus; neque tamen ideo meritum solum est in cir-
cunstancia actus præcepti, & non in ipso actu, nam
finis, & intensio, ut dictum est, pertinet ad substantiã
actus in indiuiduo, & variato fine, &c. variatur actus
secundùm substantiã, ideoque meritum est de substantiã
actus. Hanc sententiam sequitur Vasquez *disp. 74. cap. 5.*
ante ipsum alij. Et confirmatur exemplo amoris
ipsius boni in communi: sicut enim voluntas necessariò
fertur in bonum, tamen quia ad hoc, vel illud bonum
non fertur necessariò, sed liberè, dicitur esse libera
non solum quoad circumstantias boni, verùm quoad
substantiam; ita voluntas beati quauis teneatur
necessitate faciendi opus, & actum præcepti
absolutè, quia tamen hunc, vel illum actum in indiuiduo
liberè facit, dicitur libera non solum quoad circum-
stantias actus, verumetiam quoad substantiam.

Contra hunc modum argumentatur primò Astur-
ric. *illa 9. 5.* probans huiusmodi circumstantias fuisse
simul à Deo præceptas, scilicet temporis, ad Galat.
4. *Quando venit plenitudo temporis.* Et rursus, *Nunc est
hora vestra.* Præterea finis, ut moreretur propter redem-
ptionem hominum, & loci in Hierusalem, &c. Sed hæc
nihil probant: nam tempus, & hora mortis erant
latissima, & non fuit designatum vllum instans
saltem actui interno acceptandi mortem. Similiter
præter finem præcipientis, imò & præter finem vnũ
aliquem Christi; potuerunt accedere alij fines, ex in-
tentione operantis. Secundò, inquit, sequeretur
Christum non meruisse per obedientiam, sed per
aliud quodpiam motiuum virtutis. Respondetur pri-
mò obedientiam non præcipere fieri actum ex for-
mali fine, & motiuo obediendi, sed præcipere actum;
& satis obedit qui facit actum, quocunque fine fa-
ciat. Deinde cum non præcipiatur fieri actum ex tali
motiuo obedientiæ formaliter, relinquitur liberum
Christo facere illum ex tali motiuo, & habere meritum
obediendi. Tertium argumentum, idque præcipuum
est, quod potuerit Deus præcipere actum cum
omnibus circumstantiis, & secundum omnem
affectum, & intensioem, ita ut nihil maneret,
quod sub præceptum non caderet; nullus ergo re-
linqueretur locus libertati, & merito. Respondet
Vasquez Deum decreuisse quidem opera præcepti;
non tantum secundum substantiã, verumetiam secun-
dum omnes circumstantias, non tamen præcepisse
decretum enim dum non intimatur non habet ratio-
nem præcepti, sed solum simplicis voluntatis, & de-
siderij, & quauis Deus præcepisset fieri actum ex
motiuo rationis, non tamen præcepit ex determina-

to fine. Quod si Deus non solum decreuisset opera
Christi secundum substantiam actus, verumetiam
cum omnibus circumstantiis, concedit eo casum
nullam fore in Christo libertatem ad obseruationem
præcepti.

Hæc responsionē ait Asturric. quosdam graues Theo-
logos insinulasse non solum facilitatis, verumetiam
erroris in fide, quos ipse in hoc non probat, & meritò
sanè, nam absque fundamento temerè proferunt talè
censuram. Est sanè probabile hoc dictum, ut etiam
docet Suarez, nam quicquid de merito Christi in
operibus præceptis è sacris litteris colligi potest, id
totum procedit de facto; de possibili verò quod non
possit voluntas duci necessitate obediendi alicui præ-
cepto ex vi beatiificæ visionis secundum modum, quo
præcipitur, non habent omnino vnde vel Scripturis,
vel ratione probent.

Quintus modus est Suarez *disp. 37. sect. 4. sub fine,*
qui quidem si fingatur casus, quo præcipiatur ali-
quod opus cum omnibus circumstantiis, & cum omni
fine, & motiuo intrinsecò, quod posset mens adhibere;
concedit similiter, ut auctores prioris, modi, fore
ut tollatur libertas, & non sit locus merito. Cere-
rùm non posse ita præcipi omnem actum bonum,
quem voluntas exerceat circa opus præceptum, quin
maneat libera reflexio, qua amet illud opus propter
suam honestatem, ita ut si non præciperetur, ama-
ret: hic enim actus potest procedere in infinitum, &
ubi præcepta fuerit hæc reflexio, & omnis reflexio
possibilis; non tollitur per hoc libertas, ne possit fa-
cere actum hunc, videlicet, si totum hoc nunquam
fuisset præceptum à Deo, ego facerem: proinde
semper est locus merito. Hæc sunt sententiæ, modi-
que aliorum.

Proponitur verior sententia. §. 8.

Non suppetit modus à superioribus omnino di-
uersis ad hanc rem explicandam; sed satisfiet huic
difficultati, explicando, & confirmando tertium, qui
maximè placet, addendo præterea aliquid ex 4. & 5.
Primò ergo statuendum est, ut certum id, in quo
conueniunt sententiæ, & modi saltem allegati 2. capi-
te, scilicet esse in Christo necessitatem absolutè, &
simpliciter dictam ad obseruanda diuina præcepta, nõ
verò solum secundum quid, & in sensu composito,
hoc enim probant argumenta ducta contra senten-
tiam, quæ sunt sub primo capite. Secundò obseruan-
dum est radicem huius necessitatis ex duplici capite
sumendam, scilicet ex parte rei, & ex parte voluntatis
beati. Ex parte rei præcepta solum afferunt necessita-
tem bonitas ipsius rei, qua est amabilis in ordine ad
finem, non quemcunque, sed seruandæ amicitia Dei,
non verò bonitas, qua est per se ipsam amabilis, vel
qua est amabilis in ordine ad alios fines. Hoc relin-
quitur probatum ex præcedenti disputatione, ubi o-
stensum est, voluntatem beati liberam esse ad amãda
reliqua bona extra Deum, nimirum, ut per se ipsa per
modum finis sunt amabilia; eademque ratio est de
amore bonitatis, quò amantur res in ordine ad ali-
quem finem creatum, ex quo hic non amatur neces-
sariò. Iam ex secundo capite, scilicet ex parte volun-
tatis beati attenditur necessitas amandi Deum, ser-
uandique eius amicitiam; hinc enim gignitur in ipsa
necessitas amandi res præceptas solum secundum bo-
nitatem, quam habent in ordine ad finem hunc ser-
uandi amicitiam Dei; manetque salua libertas aman-
di easdem non solum secundum varias bonitates, &
varia moria, quæ in ipsis fundarentur, scilicet obe-
dientiæ, humilitatis, misericordiæ, &c. verum se-
cundum proprium motiuum virtutis, ad quam per
se

se pertinent, & propter quam per se præcipiun-
tur. Quædam enim per se ex natura sua perti-
nent intrinsecè ad determinatas virtutes, cuius-
modi est bonitas multorum actuum virtutis tem-
perantiæ, fortitudinis, &c. qui sunt per se boni, &
non indifferentes: quædam verò id habent ex deter-
minatione extrinsecæ præcepti positiuæ, cuiusmodi est
bonitas quorundam actuum, alioqui indifferentium,
qui præcipiuntur lege positiuæ, ut pleraque ieiunia,
quæ ab hac lege determinantur ad materiam virtutis
temperantiæ, & in re proposita mors Christi, quæ præ-
cepto Dei positiuo determinatur, ut sit sub virtute
fortitudinis. Secundum hanc ergo propriam bonita-
tem virtutis, quam habent, quæque per se præcipi-
tur, possunt liberè amari per modum finis, itemque
necessariò, tanquam media ad finem: nam sunt distin-
ctæ rationes amandi, distinctique amores; & amor,
quo res amatur per se, ut medium, potest esse sine a-
more, quo amatur, ut finis; & quando amatur secun-
do modo, si simul amatur primo modo, non habet ne-
cessitatem à necessitate primi modi.

Iam verò necessitas hæc seruandi præcepta in be-
tis non est, neque potest esse in eorum voluntate, nisi
ratione necessitatis mediæ iam dictæ, quam habent res
præceptæ ad dictum finem, & in hac per se posita est:
extra hanc verò nullo modo; solus enim Deus amatur
necessariò à beato, ut finis, & per modum finis. Itaque
si fingamus præcipi beato à Deo, ut amet rem præcep-
tam per modum finis, faciaturque illam propter boni-
tatem, quam habet per se, & per modum finis; certè
per hoc non potest tolli, quin ametur simul per mo-
dum mediæ: nam præceptum hoc ipso, quod cadit in
aliquam materiam, seu actum faciendum, dat illi ne-
cessitatem mediæ ad finem, id est, ad Deum, cuiusque
amicitiam seruandam, solumque fit per hoc præcep-
tum præcipiens amari rem, cuiusque bonitatem, tan-
quam finem, seu per modum finis, ut modus amandi
fit res præcepta per se, qui modus est amari, tanquam
finem; res verò, quæ cadit sub modum, sit materia-
le rei præceptæ. Etenim quando præceptum non de-
terminat modum, tunc præcipitur actus simpliciter,
solum secundum bonitatem, quam ab obiecto habere
potest, siue intrinsecè, quando obiectum est intrin-
secè bonum, ut colere parentes; siue extrinsecè ex vi
præcepti, vel circumstantia, &c. quando est indiffe-
rens, ut ieiunium, quod determinatur à præcepto,
ut sit sub virtute temperantiæ, & mors Christi, ut
est sub specie fortitudinis, ultra bonitatem, quam ha-
bet circumstantia generalis obedientiæ; non præcipi-
tur autem secundum bonitatem, quam propterea ha-
bere potest à subiecto, id est, ab intentione operan-
tis. Quando verò præcipitur modus, tunc præcipitur
bonitas, quam habere potest ab intentione operan-
tis, & res præcepta est hic modus. Ceterum sicuti
quando res præcepta est res ipsa, & non modus, spe-
ctatur in ea duplex bonitas, altera mediæ in ordine ad
seruandam amicitiam Dei, quæ bonitas confurgit ex
eo, quod res sit præcepta, & afferit propterea neces-
sitate beato ad operandum; altera verò, quam ha-
bet in se, siue intrinsecam, siue extrinsecam non af-
ferentem necessitatem voluntati; ita etiam ubi mo-
dus est res præcepta, possunt hæc duo similiter in eo
spectari, scilicet esse bonum in ratione mediæ ad ser-
uandam amicitiam Dei, quod habet solum ex vi præ-
cepti, & præterea esse bonum per se, quia bonum est
amare id, quod est per se bonum amore finis, seu per
modum finis; potest etiam addi alia bonitas extrinse-
ca, scilicet, bonum est per se obedire præcipienti. Iam
verò illam bonitatem habet actus ab obiecto, & se-
cundum eam est medium, & afferit necessitatem vo-
luntati; hanc autem habet ab operante liberè, & se-

cundum hanc non afferit necessitatem. Quod si rursus
præcipiatur hic posterior modus operantis, rursus
etiam hic erit res præcepta, in eoque duplex dicta bo-
nitas, videlicet in ordine ad amicitiam Dei, & præ-
terea propria per se, & ab obedientia, cuiusque locus
libertati, præter necessitatem, & sic procedi potest in
infinitum. Etenim non potest esse in voluntate neces-
sitas ad vllum bonum extra Deum, nisi tanquam me-
dium dicto modo; ad nullum verò ut ad finem. Quod
si possibile sit aliquod bonum, quod sit bonum solum
in ordine ad seruandam amicitiam Dei; sanè cir-
ca illud nulla in voluntate esset libertas. Ceterum
nullum opus præcepti eiusmodi est, ut non habeat
aliquam bonitatem, amabilitatemque per se, vel in-
trinsecam, & naturalem, vel ex determinatione ex-
trinsecæ, & natura præcepti positiuæ.

Quæres, vtrum actus amoris, quo amantur opera
præcepta secundum propriam bonitatem per se per
modum finis sit reflexus, vel directus? Quidam qui
libertatem in Christo ad obseruationem præcepti at-
tendant penes hunc actum reflexum liberum, si non
subesset necessitas, amarem; dicunt obiectum huius
actus esse ipsam honestatem operis; quod quidem po-
test esse verum de honestate, quam habet opus præ-
cepti in ratione mediæ ad finem, qua ratione liberè
amatur à voluntate extra beatitudinem; necessariò
verò in beatitudine; actusque reflexus amoris cadit
supra idem opus sub eadem ratione, id est, si essem
liber, amarem: aut certè, & meliùs, amo hoc bonum,
quod est, referri opus ad Deum: hic autem amor non
est conditionalis, cuiusmodi in vniuersum Vasquez
contendit, non posse esse in voluntate, ut superius
diximus; sed absolutus: neque cadit supra opus præcep-
ti, sed supra actum necessarium amoris ipsius beati,
qui quidem est obiectum honestum; quod si potest
amari libero actu, ut verè potest etiam à beato, est
meritorius. At certè honestas, quam habet opus præ-
cepti per se propriam per modum finis; non est ob-
iectum amoris reflexi, sed directi, quia est distincta
à ratione honesti, quam habet, ut medium, nec a-
matur sub conditione, sed absolutè; non enim fer-
tur in illam voluntas actu necessario, sed libero.

Hinc etiam iuxta hunc modum nostrum meliùs
satisfit argumento, quod adducitur contra hunc a-
morem reflexum: nimirum quod Christus non me-
ruisset per opera præcepti obedientiæ, fortitudinis,
&c. & per passionem suam, sed per amorem actus
necessarij, quo hæc amabantur, & fiebant, & per ho-
nestatem, quæ erat in eo actu necessario, non verò
per honestatem, quæ fuisset in opere passionis; &
amore immediato passionis, ut argumentatur Vas-
quez cap. 5. n. 29. Dicimus enim meruisse per amo-
rem actus directi, & per honestatem, quæ erat in
passione obedientiæ, &c. quæ erat obiectum eius
actus per modum finis, & non solum per modum
mediæ.

Dico tamen nihilominus secundò, esse etiam bo-
num, & admittendum modum hunc, quo Christus
dicatur meruisse per actum reflexum, qui neque fue-
rit præceptus Christo, neque potuerit ita præcipi, ut
non semper post quoduis præceptum præcipiens om-
nes actus reflexos, fuerit locus actui libero, quo
liberè amaret se ita subiecti omnibus actibus reflexis,
ut bene dicebat Suarez. Neque obstat argumentum
propositum, quod Christus non meruisset propter
honestatem obedientiæ, passionis, &c. Primum, quia
actus in vniuersum non habet aliam bonitatem nisi
ab obiecto, quod maximè verum est in actu neces-
sario, qui nequidem bonitatem formalem habet, quam
habet alioqui actus liber à subiecto, ratione libertatis,
& intensiois, secundum gradus, quos potest ad-
dere.

dere, &c. sed solum habet obiectionem: quare actus, tam liber, quam necessarius, prout obici potest voluntati, ut bonus, & amabilis, totam amabilitatem habet ab obiecto, scilicet passione, &c. Cum ergo actus reflexus habeat bonitatem ab hoc actu directo necessario; certe habet bonitatem ab eius obiecto, scilicet passione, &c. & meritum ab eadem mediante actu.

Dico praeterea etiam immediate actum reflexum habere bonitatem a passione, & morte, obedientia, &c. quoniam haec sunt rationes formales bonitatis, & amabilitatis actus reflexi, propter quas scilicet amatur; ratio vero formalis amatur immediate, & immediatius, quam eius materiale, quia est ratio amandi ipsum materiale. Itaque passio, mors, &c. quae non possunt amari liberè per se, & in seipsis, secundum bonitatem obedientiae, charitatis, patientiae, &c. quatenus sunt rationes formales bonitatis ipsius passionis, & mortis, propter quas bonitates praecipitur passio, &c. possunt amari liberè in actu ipso amoris necessario, cui sunt rationes formales bonitatis, & amabilitatis, quaeque non praecipitur per se, nec ratione huius bonitatis, sed est liber, nec potest ita praecipitur, ut non sit locus actu libero, habenti bonitatem a bonitate passionis, &c. ut supra declaratum est.

DISPUTATIO III.

An ex visione beatifica existat in voluntate Christi necessitas ad actus a Deo praedefinitos, & ad actus melioris boni.

VIDETUR existere huiusmodi necessitatem, ubi adest cognitio voluntatis divina: quoniam obstringitur homo obligatione se conformandi voluntati divinae, ratione subiectionis, & obsequij ipsi debiti, etiam si non praecipiat quicquam, videturque reduci ea obligatio ad praecipuum naturae: est ergo eadem necessitas ad actus praedefinitos in beatis, quae est ad actus praecipuos. Nihilominus dicendum est, nullam extare huiusmodi necessitatem; quoniam non extat illa obligatio: necessitas autem solum fundari potest in obligatione, quae causa est, ut actus, qui sub illam cadit, sit necessarius medium ad servandam amicitiam, quam beatus non potest non servare. Quod autem nulla existat obligatio, patet: nam obligatio operis faciendi non potest cadere in voluntatem, nisi habeat vim praecipui affirmativi, vel naturalis, vel positivae; iam praecipua naturalia simpliciter solum obligant ad ea opera, quae dicuntur sola ratio naturalis, cuiusmodi est aliquis actus caritatis, & religionis, si & quatenus pro aliquo tempore ratio dicat, praecipitque hos actus, ut debitos: ad cetera vero opera extra haec non obligat ratione cultus, & amoris, debiti Deo, sed solum ratione obedientiae, dicat enim generaliter extare in homine obligationem obediendi Deo; materiam vero, in qua sit exhibenda haec obedientia, non statuit ratio naturalis, sicut statuit materiam religionis, &c. sed statuit Deus: potest non alio modo actus aliquis sit materia obedientiae Dei, nisi praecipuo; cum vero actus praedefinitus non sint materia praecipui naturalis, ut supponimus, sed solum praecipui positivae, quod solum fit, & intimatur a Deo, & ab ipso non sit latum praecipuum de iis; consequens est, non esse materiam obedientiae, nullamque esse in beatis, & in Christo necessitatem sequendi voluntatem Dei in his, sed solum esse libertatem; quoniam talis necessitas non oritur nisi ex necessitate servandi amicitiam Dei, qualis tantum nascitur ex

A necessitate obediendi Deo, & legi naturali. Confirmatur, nam aliud est Deum velle, aliud velle, ut ego velim: sanè Deus obligat nos per voluntatem, quae vult nos velle; dum ergo non declarat se velle, ut velimus; certe hac negatione declarationis, quam declarationem aliàs solet facere, interpretatur, se non ita velle, ut velit nos velle, obligetque ad volendum, cum non declarat se velle, ut velimus, etiam si aliunde det nobis scientiam, qua sciamus id, quod ipse vult.

B Ex his secundò habetur, multo maiori ratione esse liberam voluntatem beati ad volendum ea, quae solum Deus vult voluntate antecedenti: nam sicut Deus non vult haec voluntate consequenti absoluta; ita nec beatus ex vi beatificae visionis recipit necessitatem haec volendi absolute.

C Demum multò etiam maiori ratione habetur ex dictis libertas ad volendum, & faciendum in omnibus id, quod melius est, & actum proprium cum summa intentione, si potest dari summa, etiam si efficaciter apprehendat id, quod melius est, & meliorem esse actum intensiorem: nam neque Deus vult semper id, quod cognoscit melius esse, sed semper manet libertas in beato, dum non est summum bonum, quod ita efficaciter apprehenditur, & dum a Deo non praecipitur.

DISPUTATIO IV.

Quando inceperit meritum Christi.

QVOAD initium meriti quaestio esse potest, utrum fuerit in primo incarnationis instanti, vel interiecto tempore post illud; & rursus si fuit ipso primo instanti, an hoc fuerit intrinsecum merito, vel extrinsecum? nempe an fuerit in ipso, vel immediate post ipsum? Non fuisse in instanti incarnationis, siue intrinsecum, siue extrinsecum, sed aliquo, & quidem non modico post illud tempore interiecto, censet Durandus d. 18. q. 2. non quidem quòd repugnet in eodem instanti, quo res incipit esse, operari; cum aliàs concedat Angelum in primo instanti mereri potuisse; sed quòd ad omnem actum voluntatis, ac proinde ad merendum, qui est actus voluntatis, requiratur actio intellectus; & Christus in eo instanti in intellectu solum habuerit actum visionis beatificae, in qua meritum voluntatis fundari non potest; actum vero scientiae extra hanc infusam, vel acquisitam, quas ipse censet non differre specie, non habuisse; quòd hanc neget esse posse absque visu phantasmatum, perfectioneque organorum, & sensuum, quam Christus non nisi procedente tempore putat accepisse. Sed contraria sententia, quòd Christus potuerit mereri, & meruerit ipso instanti, seu immediate post instans incarnationis, est communis Theologorum, & certa; ita ut Durandi sententia merito censetur temeraria, dum negat Christo meritum afflictionum, quas passus est in infantia, scilicet in natiuitate, quòd meritum admittunt Patres. Chrysostomus homil. in Lucam de Natiuitate, sic habet: *Deus magnus, qui tanto tempore tonauit in calo, & non saluauit; vagiuit, & saluauit.* August. serm. 11. de Temp. in fine, sic habet: *Adoremus pannos infantiae, ex quibus facta sunt emplastra naturae.* Ambros. lib. 2. in Lucam, cap. de Natiuitate saluatoris, sic habet: *Me illius infantis vagientis abluunt lacrymae, mea lacrymae illa delicta lauauerunt; plus igitur Domine Iesu iniuriis tuis debeo, quòd redemptus sum, quam operibus, quòd creatus.* De circuncisione Bernard. serm. 1. Christus, inquit, *patienter quae non rapuit, excoluit, quia venerat purgationem facere, non suscipere delictorum.* Et statim: *Sed dices, quidam susceperit*

perit parvulus? non vero quidam susceperit humilis, & mansuetus; quidam obmuti si erit coram circuncisione, qui coram tondeute obmutuit? Coram erubescit filius? alioqui non erat illi difficile carnem suam integram conseruare, qui fecerit, ne virginitas veri pontis in exco suo aperiretur? Haec Bernardus, ubi planè docet, Christum eodem fine excolendi, quae non rapuit, id est, satisfaciendi pro peccatis, & purgandi peccata nostra, voluisse subiaccere vulneri circuncisionis; iisdemque virtutibus patientiae, & mansuetudinis id pertulisse, quibus pertulit crucem; ergo meruit infans octo dierum, sicut adultus triginta trium annorum. Idem serm. 2. Merito, inquit, dum circunciditur puer, qui natus est nobis saluator vocatur, quo videlicet ex hoc incepit operari salutem nostram, immaculatum illum pro nobis sanguinem fundens.

Iam fundamentum Durandi procedit ex falsa sententia, quòd non sit in Christo scientia infusa, specie distincta ab acquisita, haec autem pendet à phantasmatibus, suppletur intellectui ministerio sensuum, quos Christus non habuit perfectos ab instanti conceptionis, sed procedente aetate in usu, & perfectione ipsorum profecit; proinde non potuit illo initio esse in ipso vltus scientiae, iuxta hanc sententiam, neque meritum. Ceterum ostendimus supra cum S. Thoma circa articulum 2. quaest. 11. esse in Christo scientiam per se infusam, quae possit habere actus suos, absque interuentu phantasmatum. Iam ubi constat fuisse in Christo omnia requisita, praesertim scientiam idoneam ad merendum, & facultates animae, intellectum scilicet, & voluntatem expeditas ab initio incarnationis; facile probatur communis sententia, quòd de facto ab eo initio ceperit mereri. Primum quia nihil perfectionis, quòd ab eo initio tribui potest, negandum est Christo. Secundò quia habuit tunc id, quòd habuerunt Angeli initio creationis, & id quòd accedit hominibus adulta aetate; ergo tunc fecit quòd fecerunt Angeli, & faciunt homines. Tertio per eam scientiam ab eo initio cognitus est ab anima Christi Deus, ut amabilis, & amandus, tam secundum se, quam ratione beneficiorum, humanitati Christi collatorum; haec autem cognitio mouet, alliciteque voluntatem ad amorem, qui est actus meritorius.

Hoc ergo certum cum sit, restat secunda pars quaestionis, an scilicet instans incarnationis fuerit intrinsecum merito, vel videlicet in illo eodem Christo meruerit? an vero fuerit extrinsecum, ut videlicet in tempore immediato post illud instans Christus meruerit. Est sententia quorundam Theologorum fuisse extrinsecum. Alex. 3. p. 9. 17. m. 2. art. 1. Eandemque censet probabiliorum, magisque communem Alb. in 3. d. 18. art. 6. & Bonau. art. 1. q. 1. Altius. lib. 3. tract. 1. c. 7. Eadem debet esse eorum, qui negant in primo instanti Angelum aut meruisse, aut mereri potuisse. Communis tamen sententia Theologorum est, instans incarnationis fuisse intrinsecum merito Christi, ita ut in eodem meruerit. Ita S. Thom. q. 34. art. 3. Cajet. ibid. Mag. in 3. d. 18. ubi Scotus q. unica. §. est igitur. Richard. art. 1. q. 1. Gabr. q. unica. art. 2. concl. 5. Paludan. q. 1. art. 2. Maior q. 1. Almayn. q. 1. concl. 5. Thomas Argent. q. 1. art. 3. Marsil. q. 1. 2. art. 1. concl. 4. Dried. de captiuo. & Redempti. tract. 2. c. 2. p. 3. art. 3. concl. 3. Asturic. q. 1. pag. 408. Suarez. disp. 39. sect. 3. Valquez disp. 75. c. 2. Med. hic art. 3. & passim recentiores. Hanc sententiam Asturic. putat esse ita certam, ut contraria non sit tuta, sed periculosa in fide: verum non est, cur notetur tanta censura, cum praesertim sit controversia philosophica, verum res in eodem instanti, quò est, possit operari; neque ex Scripturis, & Patribus habemus sufficiens argumentum ad hanc censuram. Est ergo reiicienda, ut minus probabilis, minusque vera, & posteriori sententiae, tanquam veriori adhaerendum.

Probari solet ex cap. 10. ad Hebr. ubi sic habetur, *Impossibile est sanguine iurorum, & hircorum auferri peccata; ideo ingrediens in mundum dicit: Hic sum, & oblationem nolui, corpus autem aptasti mihi. holocaustata, & pro peccato non tibi placuerunt, tunc dixi: Ecce venio in capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus voluntatem tuam.* Quo loco perspicuum est, quòd etiam Patres, atque interpretes docent per ingressum in mundum significari incarnationem Christi sese in sacrificium offerentis ad expianda peccata, quibus expiandis non erant idonea, nec proinde placita Deo antiqua sacrificia. Contendit autem hunc locum Asturic. ita certò intelligendum de primo instanti incarnationis intrinsecum oblationi, quae se obtulit Christus; ut siquidem non sit haeresis id negare, sit tamen periculosa in fide. Ducitur eo argumento, quòd verbum, *ingrediens*, non possit intelligi de vltio instanti ante incarnationem, ut per se constat; neque post illam, quia in quolibet instanti signato post primum illud, iam dicebatur ingressus, non verò ingrediens, si verba cum proprietate accipiantur. Potest etiam huc pertinere id, quòd subditur, *tunc dixi, ecce venio*, id est, in eo instanti. Alij contra contendunt, ex hoc loco nihil probari, eo quòd nullus hinc ex Patribus, aut interpretibus colligat hanc sententiam. Ita Valquez disp. 75. cap. 2. Sed vtrumque extremum est vitandum. Primum quidem, quòd verbum *ingrediens*, restringatur ad instans aduentus, & non possit applicari ad tempus consequens, ne quidem immediatum primo instanti, est rigor nimis physicus; quanquam etiam si velimus hunc attendere, non abest à rigore physico, quòd dicatur ingrediens is, qui continuat aliquem motum, seu operationem, ut continuabat Christus vitam, & operationes in mundo; & in moralibus est frequens vsus, ut locutio haec: *Petrus veniens dixit, fecit, &c.* significet opus aliquòd, quòd tribuit aduentui alicuius, siue sit factum statim initio, siue post; estque tam vsuatus hic sensus, ut non solum excludat haeresim, si tribuatur dictis verbis Apostoli, sed ne quidem periculum in fide, quòd ait subesse Asturic. imò sit probabilis sensus. E contrario verò non placet quòd dicunt alij, hinc nihil probari, eo quòd nullus Patrum ita exponat: nam certè nec vltus Patrum profert contrarium sensum, nec docet pro quo instanti, vel tempore sit accipiendum illud verbum, *ingrediens in mundum*, ut videre est apud Chrysostr. Bedam, Ambr. Theophyl. &c.

Ceterum certius videtur, Apostolum locutum de primo instanti, quo possibile est, rem, quae accipit esse, operari, prout traditur in Philosophia, ne dicamus Apostolum definiuisse quaestionem philosophicam. Itaque si potest instans productionis rei esse intrinsecum eius operationi, praestat dicere, Apostolum in eo instanti tribuisse dictam oblationem Christo. Ratio est, quia non possunt accipi ea verba dicta solum pro tempore passionis, & mortis: nam illa particulae, *corpus autem aptasti mihi, & tunc dixi, ecce venio, ut faciam voluntatem tuam*; praesertim post illa verba, *ingrediens in mundum*, &c. significant finem, & intentionem Christi venientis, eiusque progressum: quare non dicit, ingrediens in crucem, sed in mundum. Porro verò cum oblationi huic suuipius, quam fecit Christus in aduentu suo, non possit, nec debeat assignari vlla occasio in aliqua circumstantia temporis, quae postulasset tunc determinatè fieri, sed potuerit esse per se accommodata cuique tempori; sanè non est, cur dicamus dilatam ad aliud quodeunque extra primum instans, quo primum potuerit fieri: nec est vlla ratio, cur verbum Apostoli, *ingrediens in mundum*, referamus ad aliud tempus extra primum. Neque verò facio vim in verbo, *tunc*, cum dicitur, *tunc dixi, ecce venio*, quasi illud

illud significet per se rigorem primi instantis: nam A profectio negari non potest illud positum ab Apostolo, ut significaretur exclusio veterum sacrificiorum, quae non erant satis ad purganda peccata, ut sit lenius, ideo dixi, *Eccc venio*: verum facio vim in verbo praecedenti, *ingrediens in mundum*, cum coniecturis iam dictis, & postea in ipso verbo, *Eccc venio*.

Ratio demum, qua confirmatur communis haec sententia, est, quia potuit Christus in primo instanti Incarnationis mereri, illudque esse intrinsecum merito: ergo meruit in illo. Consequentia probatur eodem argumento, quo ostensum est debuisset esse, & fuisse hoc meritum Christi, cum primum esse potuit: si ergo potuit esse in primo instanti, dicendum est in eo fuisse. Idque confirmatur a fortiori ea ratione, quod qui concedunt potuisse esse hoc meritum in Adamo, & Angelis in primo instanti, dicant fuisse: & qui negant fuisse, ideo negent, quia putant non potuisse esse, concessuri fuisse, si potuissent esse; multo vero maior ratio est in Christo. iam vero antecedens, quod potuerit esse primo quidem quoad id, quod in vniuersum assumit, rem posse in eo instanti, quo incipit esse, operari; probatur cum in Philosophia, tum in materia de Angelis. Et potissimum valet ea ratio, quod operatio suapte natura in ratione operationis, & effectus per se supponit esse secundum prioritatem causae, & principij, de cuius prioritatis ratione solum est, ut effectus pendeat in esse, & fieri a causa, & haec non pendeat in esse ab illo; non vero, ut praecedat in aliqua mensura durationis, ut habetur in *Postpredic. cap. de Priori*. Alia est enim prioritas secundum mensuram durationis, seu secundum instantia durationis; alia vero secundum causalitatem: ergo non est necesse, ut quod est prius causalitate, sit prius duratione, sed potest esse simul in eodem instanti durationis, salua solum proprietate naturae: potest ergo res in eodem instanti, quo est, operari. Verum haec ratio, & similes latius confirmantur, & tractantur in materia de Angelis.

Nominatum vero quod Christus potuerit, probatur primo ex parte subiecti, quod praeditum fuit lumine intellectus, sufficienti etiam in ea aetate, & habitibus scientiae, ut supra ostensum est, quam scientiam, & lumen per se comitatur vsus liberi arbitrij promptissimus, & expeditissimus. Ex parte vero obiecti proponebantur ipsi mediante ea scientia omnia iudicia, tum speculatiua, tum practica, petita a bonitate, excellentia, beneficiis Dei, &c. quibus iudicatur Deum esse amandum, eaque in ipso Conceptionis eius instanti; intellectus autem praeditus scientia infusa, non eget discursu, & deliberatione discursiua, nec tempore ad haec iudicia ferenda; similiter nec voluntas ad suum actum: ergo potest in instanti elicere actum meriti.

Atque ex his principiis soluantur, quae contra ob stare videntur. Primum scilicet, quod in primo instanti, quo res est, siue possit operari, siue non; tamen non potest esse indifferens, nec proinde libera: nam indifferencia respicit tempus futurum, non vero praesens. Respondetur enim satis esse illud prius natura, quo potest operari, & in quo non intelligitur operari, ad hoc, ut sit indifferens pro posteriori. Secundum quod operatio naturalis debeat esse prius tempore, quam libera, ob quam rationem docet Capr. Angelum in primo instanti neque mereri, neque peccare potuisse: hoc enim fundamentum passim reicitur in materia de Angelis, quanquam in Christo, etiam si fuerint aliqua operationes necessariae quoad specificationem, nulla tamen fuit necessaria quoad exercitium extra visionem beatificam, hoc autem sufficit ad meritum.

His ita constitutis de initio meriti restat quaestio de progressu vsque ad mortem. Communis sententia & vera est, nunquam per id tempus interruptum fuisse. Alenf. 3. p. 9. 16. membr. 2. art. 1. Mag. in 3. d. 18. Bonau. in *Breviloquio* p. 4. c. 7. Caiet. infra 9. 3. 4. art. 2. nec vllum Theologorum, qui hoc negauerit, inuenisse se testatur Suarez *scilicet* 3. quanquam Astur. supra pag. 409. ait quosdam egregie doctos ex Recentioribus fuisse refragatos. Fundamentum communis huius sententiae est, quod Christi scientia cum non pendeat a phantasmatis, nunquam fuerit interrupta quoad omnes actus, ne quidem in dormiente, ut ostensum est *circum* 9. 1. 1. voluntas autem ubi adest perfectus scientiae, & rationis vsus, & quando adest, semper potest, & sane facilius operari, suosque actus continuare. Illud tamen verum est, non semper perstitisse in eodem numero actu, sed transiisse subinde ab vno ad alium. An vero per huiusmodi continuationem, vel multiplicationem actuum, fuerint aucta, vel multiplicata Christi merita, satis explicatum est *circa quaestionem* 1. artic. 2.

DISPUTATIO V.

An Christus meruerit, & mereatur post mortem.

VESTIO haec esse potest de Christo, tum ratione communi sibi cum aliis hominibus, quae est esse extra statum viae; tum vero ratione, seu rationibus particularibus, quibus ipse ab aliis hominibus differt. Iam si spectetur ratio illa communis, dicendum primo ex natura status extra viam non esse per se impossibile quemcumque beatum mereri; probatur, quia omnis actio existens sub dominio alicuius proportionata praemio, existenti sub dominio alterius, in cuius obsequium illa potest fieri, & cum quo potest intercedere pactum de praemio pro illa conferendo, habet rationem meriti: sed potest esse huiusmodi actio in beatis extra viam; ergo potest esse meritum in illis extra viam. Maior probatur, quia huiusmodi actio facit sibi debitum praemium per se, ratione actionis exhibitae, non quidem propter beneficium acceptum, quomodo pertinet vel ad pietatem, vel ad gratitudinem, nec ratione excellentiae diuinae, quomodo pertinet ad religionem; verum intuitu praemij ex pacto, quomodo non potest pertinere ad aliam virtutem, nisi ad iustitiam specialem, secundum quam sit debitum praemium: actio autem, virtute cuius sit debitum praemium secundum rationem, debitumque iustitiae specialis, quaeque facit debitorem remunerantem, est proprie, veraque meritum, sicut exhibitio pretij pro re est proprie emptio. Iam probatur minor, nam in beatis extra viam sunt actus boni, & liberi sub dominio ipsorum, quoniam ad tale dominium satis est libertas, dignique praemio, quique possunt esse materia contractus de iustitia: nam ad hoc nil aliud requiritur, nisi res digna praemio existens sub dominio. Ex parte vero Dei non deest, quod possit illis dari in praemium, quodque non habent in se, vel in proximis viatoribus. Potest enim Deus in vniuersum pacisci cum persona iusta de praemio, conferendo alij propter eius opera; idque esse de condigno, ut supra docuimus. Praeterea potuisset Deus statuere nolle se dare gloriam corporis beatis hominibus per Resurrectionem, nisi propter actus bonos meritorios, quos exercerent extra viam: similiterque accessionem, quae subinde potest fieri, & sit alicuius gloriae accidentalis.

Dicendum

Dicendum nihilominus secundum, beatos de facto in statu beatitudinis nihil amplius mereri. Probatur primo, quia hoc significant passim parabola Christi de creditis talentis, *Matth. 24. Lucae 13. Lucae 19.* vbi dicitur, *negotium tuum denuo venio*; & praemium imponit finem negotiationi, & qualitas, quantitasque praemij alterius vitae assignatur secundum mensuram operum huius vitae, videlicet, *in eis potestatem habens supra deorum civitates, in supra quinque civitates.* Illa etiam particula, *negotium tuum denuo venio*, significat terminandum negotium aduentu Christi, & quidem non solum in fine mundi, verum in fine vitae, quoniam, ut inquit Augustinus, ideo dies mortis aliquando dicitur aduentus Christi ad iudicandum, quia tales nos inueniet dies iudicij, quales extremus dies vitae: nulla ergo accessio meritorum, & praemiorum post mortem fiet. Huc pertinet quod dicitur *Eccles. 9. Mortui nihil mouerunt amplius, nec habent ultra mercedem.* Et infra, *Siquidem que facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu propicias.* Descensus ad inferos in Scripturis est communis iustis, & iniustis, praesertim ante aduentum Christi, quando tam qui egebant poenitentia Purgatorij, quam qui non egebant, detinebantur apud inferos: quare sensus huius loci declarat esse post mortem instructuosa, non solum opera peccatorum ad veniam, verum etiam opera iustorum ad praemium, ut in eum locum docet Hieronymus, & Gregorius *lib. 4. Dialog. c. 39.* In eodem lib. *Eccles. c. 18.* dicitur, *Ne verearis usque ad mortem iustificari*, id est, in iustitia crescere, ut exponit Trid. *sess. 6. cap. 10.* Iam de Christo videtur aliqua ratio peculiaris, ob quam possit mereri etiam extra viam, quia adhuc positus extra viam, est caput non tantum beatorum in caelo, verum etiam viatorum; non tantum pro statu futuro, verum etiam pro statu praesenti, scilicet quatenus viatores sunt, & egent capite in via; ergo Christus ratione ipsorum adhuc est viator, quatenus homo; ergo adhuc potest mereri. Probatur vtraque consequentia, praesertim posterior, quia egemus in via multis rebus, & auxiliis, quae Christus, ut homo est, non nisi meritis suis potest obtinere. Nihilominus

Dicendum tertio, est impossibile non est, Christum adhuc mereri post mortem, & Resurrectionem, nihil tamen amplius, aut pro se, aut pro aliis mereatur. Prima pars probatur iisdem argumentis, quibus probata est prima assertio de hominibus, quae magis procedunt de Christo. Et confirmatur ex cap. 2. ad Hebr. vnde habetur, filium Dei potuisse assumere naturam angelicam ad praestandum id, quod praestitit per humanam scilicet Redemptionem hominum, per opera meritoria: & intelligendus est Apostolus de natura angelica in statu, quo iam est, scilicet comprehensoris, & non viatoris; quia non est, cur fingamus loqui de alio statu, tum quia naturam humanam, quoad partem intellectiuam accepit in statu comprehensoris, quia ita decebat; deuit ergo in eodem statu accipere quamcumque naturam accepisset: sed natura angelica non habet, vnde possit esse viatrix, nisi secundum partem intellectiuam; ergo si secundum hanc non fuisset viatrix, & tamen per hanc Christus nos redemisset, constaret posse Christum mereri etiam extra statum viae. Secunda pars, quod de facto non mereatur, est ita certa, ut contrarium non vacet temeritate: est enim regula communis, quod merita sint viae, & mors sit terminus, & status huius vitae: neque est ratio, cur excipiat Christus ab hac regula, imò est ratio, cur magis in ipso, quam in aliis locum habeat. Etenim alij puri homines non modo pro aliis non possunt plerumque in hac vita, quantum oportet satisfacere, vel mereri, sed ne qui-

dem pro seipsis; & nihilominus non relinquunt amplius illis locum merito, sed solum satisfactioni, quae non auget praemium, sed solum tollit impedimentum. Contra vero Christus non solum pro seipso potuit quantum satis est, mereri ea, quae dari possunt tibi per merita, verum etiam pro aliis omnibus praeteritis, & futuris hominibus omnia bona, ut dicitur infra, & pro omnibus satisfacere, & sane vno actu quod autem multiplicarentur actus, ratio non fuit, ut multiplicarentur merita; sed fuerunt aliae causae, quae solum habent locum in hac vita, videlicet ut plura pateretur, praebere exempla, &c. ut dictum est *circa art. 2. q. 1.* ergo multo minor ratio est, cur deficiat in Christo illa regula, quam in aliis hominibus. Et sane hic est communis sensus Theologorum, & Ecclesiae. Et confirmatur ex illo *Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari.* Vbi Christus comprehendit seipsum sub dicta regula communi omnibus hominibus, & per noctem intelligit mortem, ut est communis expositio Patrum, Chrysostomi *homil. 55. in Ioan.* August. *tract. 44. in Ioan.* Orig. *hom. 3. in Ps. 36.* Hieron. *in c. 9. Eccles.*

Sed contra haec obiicitur primo quod aiunt quidam Theologi, & S. Th. *in 4. d. 2. q. 1. art. 3. ad 4.* beatos posse mereri aliis de congruo. Respondetur meritum ab ipsis late, improprieque accipi, prout significat impetrationem, quae proprie meritum non est.

Secundo obiicitur, Christum in caelo pro nobis orare; iuxta illud ad Rom. 8. *Christus Iesus, qui mortuus est, imò qui & surrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Oratio autem praesertim Christi, qui gratia, & dignitate sua plurimum valet coram Deo, ad efficaciam orationis, habet rationem meriti. Huius argumenti solutio petenda est ex iis, quae dicuntur *circa q. 2. 1.* an scilicet Christus in caelo oret pro nobis. Interim si detur ipsum orare pro nobis; responderet Suarez, Christi orationem in eo consistere, ut petat mercedem sibi debitam propter merita praecedentia, eo modo, quo quilibet mercenarius exigit suam mercedem; non vero ut faciat mercedem sibi debitam vi orationis. Hanc responsionem non probat Vasquez *c. 2.* quia potest idem praemium respondere multis meritis; ergo potest Christus oratione sua praeteritam mercedem mereri. Praeterea, quia si oratio vim habet impetrandi praeterita merita; certe hoc ipso est meritoria; quod enim impetrat, est meritorium, auctore August. *epist. 105.* vbi sic loquitur; *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine merito est, si fides hanc impetrat.* Sed haec argumenta non obstant, nam praeterquam quod quaestio praesens est de merito praemij, quod non praecedat ipsum meritum, sed sequatur, secundum regulam communem, qua meritum debet esse prius praemio; tamen etiam si detur id posse fieri, responsio data bene satisfacit argumento, dum negat orationem esse tale meritum, quod mereatur mercedem praeteritam, affirmatque solum esse postulationem praemij pro merito. Aliter potest obici contra hanc responsionem, quod postulatio mercedis debita meritis, praesertim de iustitia, non habeat rationem orationis, & pretij, oratio enim fundamentum, & rationem obtinendi habet in dante, videlicet bonitatem eius, & misericordiam, &c. si vero habet fundamentum in postulante, recedit a ratione orationis plus, minusve pro ratione fundamenti, ita ut si totum fundamentum sit in postulante, nulla remaneat ratio praemij, & orationis, sed postulatio illa sit mera actio iustitiae: quare mera oratio fuit eius, qui debebat decem millia talenta, cum dixit, *Pauisiam habet in me, &c.* & obtinuit remissionem debiti, *Mat. 18.* Postula

Postulatio iustitiae fuit denarii diarii. Matth. 20. *Et novissimam*, &c. &c. *Nomen ex avaritia commisit mecum*: si ergo dicatur Christum, cum orat, postulare mercedem operatum, & meritum; certe hoc ipso ponitur non orare. Ad objectionem ergo dicitur, aut negandum esse Christum orare in caelo, ut responderet hic Vasquez, quia de re dicemus aliquando q. 21. aut certe in providentia, & gubernatione Dei circa nos, & applicatione meritorum Christi ad quasdam personas, & quosdam effectus, esse aliquid, quod prestare sit solum penes Dei voluntatem, & bonitatem, non debitum meritis Christi: aut verò tale aliquid sit, & cuiusmodi, dicitur infra. Si ergo est tale aliquid, habet locum oratio, non verò meritum, quia, ut modò dicebam, siue in persona postulante sit, unde possit mereri, siue non; tamen oratio non habet fundamentum in persona postulante, nec proinde in meritis ipsius, sed solum in bonitate dantis; meritum autem facit rem sibi debitam, & tantem debitorem ob rationem, & fundamentum petitiua ex parte postulantis. Nec obstat quod afferitur ex August. scilicet, *Si fides impetrat, est merium*: nam ratio obtinendi in hoc casu sumeretur ex parte postulantis, qualis ratio est fides; ideòque haberet locum meritum, potius quam oratio, & nomen illud impetrationis, quo solet aliàs nominari, id quod obtinetur vi orationis, hic latè applicatur ad significandum id, quod obtinetur vi meriti.

Exponitur dubitatio de vulnere lateris Christi, an, & qua ratione contulerit ad meritum. §. 1.

Tertiò loco aduersus ea, quae dicta sunt, obiici potest, quòd sancti Patres agnoscant Sacramenta, mysteria, & redemptionem in vulnere lateris, quod post mortem Christus accepit, secundum varios loquendi modos, quos iam proferemus; unde sequitur Christum etiam post mortem meruisse. Propter hoc argumentum proferuntur varij loquendi modi, ac primò occurrunt duo errores. Alter concedentium, Christum adhuc post mortem mereri, qui non est aperte contra fidem. Alter, quem refert Castro, verbo *Christus*, dicentium, Christo adhuc viventi fuisse inflictum vulnus lateris, qui error est manifestus contra fidem, & perspicua Ioan. verba, meritòque censetur inter hæreses. Præter hos errores existunt alij quatuor modi.

Primus affirmat mortem Christi, vulnus lateris, & resurrectionem, esse causas efficientes, non solum morales, verumetiam physicas virtutis Sacramentorum, nostræque iustificationis, & sanctitatis; ideòque hos effectus tribuit dicto vulnere, eo quòd putetur hæc sententia S. Thom. 3. p. q. 48. art. 6. & alibi. Ita docet Asturic. q. 1. p. q. 414. sed primò hæc actio physica humanitatis Christi, & maximè passionis, mortis, &c. satis est à nobis refutata circa q. 13. & declarata mens S. Thomæ. Deinde etiam si admitteretur, hæc non est ad rem: nam virtus Sacramentorum non manat physicè à morte, & passione Christi; sed moraliter in ratione meriti; & cum necesse sit, eos qui tribuunt actionem physicam operibus Christi, tribuere etiam moralem, & hæc maximè in re presenti requiratur; non oportet ad physicam confugere.

Secundus modus est, effusionem aquæ, & sanguinis esse causam tantum exemplarem omnium Sacramentorum; ut sicuti aqua, & sanguis manarunt à latere Christi, tanquam à fonte, ita Sacramenta ab eius passione, & morte, eo sensu, quo loquitur de resurrectione S. Thomas infra q. 56. art. 1. & 2. & interpre-

tatur locum Apostoli ad Rom. 4. dicentis, *Resurrexi propter iustificationem nostram*, ubi illa causalitas, propter, non meritoriam, sed exemplarem causam designat, quanquam aliter hunc locum intelligat August. ut dicemus q. seq. art. 4. Hunc modum inter alios, ut bonum proponit Asturic, etiam si aliàs admittat dictam actionem physicam. Videturque habere fundamentum in Patribus, qui comparant quoad hoc Christum cum Adam, de cuius dormientis latere educta est mulier, per quam significetur Ecclesia. Ita Tertull. lib. de anima, cap. 43. Cyprianus lib. de monibus Syn. & Syn. longè post medium, August. tract. 120. in Ioan. & lib. 2. de symbolo, cap. 6. Clement. 1. de summa Trinit. & fide catholica. Theophylact. in c. 19. Ioan.

Tertius modus convenit cum hoc in eo, quòd effusio illa aquæ, & sanguinis sit signum Sacramentorum: parum enim refert esse signum, & esse exemplar; quando enim exemplar est rei futuræ, quæ non imitatur formam, & modum ipsius exemplaris in agendo, habet rationem signi. Differunt autem auctores modi huius à superioribus in eo, quòd nolint omnia Sacramenta, sed duo tantum dicto vulnere significari, vel duas res, quarum una sit Sacramentum. Veruntamen hi non conveniunt in re significata. Quidam enim volunt significari duo Sacramenta, scilicet Baptismi per aquam, & Eucharistiæ per sanguinem, ducti auctoritate Cyrilli lib. 12. in Ioan. c. 39. ubi aquam, & sanguinem vocat originem, & primitias mysticæ benedictionis, ac sancti Baptismatis; benedictio mystica vocari solet Eucharistiæ, sicut calix sanguinis dicitur calix benedictionis. Hæc eadem significari docet Chrysost. hom. 84. in Ioan. Theophylact. & Euthymius in cap. 19. Ioan. Damasc. lib. 4. de fide, c. 10. Nissen. lib. cui titulus est, Testimonium contra Iudeos, cap. penult. Tertull. lib. de Baptismo, cap. 16. August. lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos, c. 6. Alij volunt significari duo baptismata, scilicet sanguinis, quale est martyrium, & aquæ. Ita Rufinus apud Cyprianum in Symbolo, ubi explicans illum articulum, *Crucifixus etiam, &c.* sic habet: *Potes intelligi, quòd duplicem gratiam Baptismi significat, unam, quæ datur per aquam Baptismum, aliam, quæ per martyrium profusione sanguinis quaritur.* Idem Hieron. ep. 83. ad Oceanum, Cyrilli. Hierosol. Cateches. 3. post medium. Alij volunt aqua significatum fuisse Baptismum, sanguine verò pretium nostræ redemptionis, ducti auctoritate Leonis Papæ, ep. 4. c. 6. his verbis: *Et tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius profuxerunt sanguis redemptionis, & aqua Baptismi.* Ambros. lib. 10. in Lucam, c. de commendatione Mariæ sub sinu, tribuit aquæ illi abluionem, & sanguini redemptionem. Idem habetur ex August. tract. 120. in Ioan. & lib. 2. de Symbolo, c. 6. Ambros. lib. 10. in Lucam, & alij.

Quartus demum modus, & sententia est, vulnus illud, effusionemque aquæ, & sanguinis non solum esse causam exemplarem, nec solum figuram, verumetiam causam meritoriam omnium Sacramentorum. Ita Suarez disp. 39. sect. 3. Asturic. loc. cit. & alij.

Dicendum igitur primò, vulnus lateris, effusionemque sanguinis pertinuisse ad consummationem passionis Christi, & fuisse propriè meritoriam. Probatur ex modis loquendi Patrum, qui ferè sunt iidem cum iis, quibus tribuunt purgationem à peccatis passioni, & reliquis operibus Christi viventis. August. tract. 120. in Ioan. ita loquitur: *Figilanti verbo Evangelista usus est, ut non diceret, latius eius percussit, &c. sed aperuit, ut illic quodammodo vita ostium panderetur, unde sacramenta Ecclesia mansuerunt, &c.* Certè non potest dici res, seu effectus manare à figura, vel signo, tanquam ostio, nisi signum sit efficax, & virtute contineat effectum. Secundò August. ibid. & alij Patres dicunt hoc ipsum, quòd

quòd è latere prodirent Sacramenta, fuisse figuratum in formatione Euvæ è latere Adam. Certè non adhibentur ad significandum simplices figuras, ut sint figura figuræ, & signum signi; ergo aliquid aliud continebat præter figuram vulnus lateris, scilicet virtutem formativam Ecclesiæ; quare dicunt inde esse formatam Ecclesiam, non verò solum significatam formationem. Sic Clementina de summa Trinitate, & fide dicitur, *Perforari lancea sustinuit laus suam, ut exinde profluentibus undis aqua, & sanguinis, formaretur unica, & immaculata, ac virgo sancta mater Ecclesia*, quæ sunt verba Augustini lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos, cap. 6. qui lib. 1. de Civitate, cap. 26. ait significatum hoc vulnus per ostium arcæ Noë, & inde Sacramenta manasse. Chrysost. homil. 34. in Ioan. *Non casu, inquit, & simpliciter hi fontes scaturierunt, sed quoniam ex ambobus Ecclesia constituta est.* Præterea Aug. ibid. ait, *Ille sanguis in remissionem effusus est peccatorum*; quæ verba significant causam finalem effusionis, & efficaciam, funtque similia iis, quæ dicuntur de effusione sanguinis à vivente, tribuiturque remissio peccatorum effusioni ipsi, non verò rei per ipsam figuratæ: & infra facit hunc effectum communem morti, & dicto vulnere, ut perinde sit haberi à vulnere, atque à morte. *O mors* inquit, *unde mortui reviviscunt, quid isto sanguine mundus, quid isto vulnere salubrius.* Certè non esset ad rem subiungere, *quid isto vulnere salubrius*, nisi per vulnus factum esset id quod dicitur factum per mortem. At verò mors non est solum figura remissionis peccatorum, sed vera causa, cum ipsi præcipue, maximèque tribuatur, quod etiam significat illud verbum, unde mortui reviviscunt: nec ergo dicta effusio lateris est solum figura, quod etiam significat illud verbum, *quid isto vulnere salubrius*; quod non potest puro signo convenire. Idem lib. 12. contra Iudeos, c. 20. de tempore præsentis, quo Ecclesia ambulat in spe, ait: *Quandam bibunt quod de Christi latere manavit.* Certè non dicitur bibi sanguis effusus à latere, si solum est figura, sed tantum dici potest bibi sanguis aliunde effusus, qui dat virtutem Sacramentis, per quæ iustificamur. Ambr. lib. 10. in Luc. c. de commendatione Mariæ, sic habet, *Ex illo incorrupto corpore, sed defuncto omnium vita manabat: aqua enim, & sanguis exiit illa, quæ diluat, si quis redimat.* Nescio sanè, quomodo manare vitam ex corpore, diluere, redimere, possint convenire soli figuræ, cum in huiusmodi verbis passim Theologi tantam efficaciam agnoscant, ut vix putent posse stare sensum illorum cum causalitate solum meritoria, & morali, multique velint notari physicam: quomodo ergo poterimus esse contenti solo signo, & figura. Eandem vim habent verba Cyrilli lib. 12. in Ioan. c. 39. ubi vocat sanguinem, & aquam, originem, & primitias benedictionis mysticæ. Chrysost. hom. 84. in Ioan. in illa verba, *Exiit sanguis, & aqua, sic habet: Sciunt hoc initiati, per aquam enim regenerari sanguine, & carne nutriti*: quæ verba causalitatem significant, & subdit, *hinc mysteria ortum habent, ut quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipso latere hauriens accedas.* Nota illam particulam, *ab ipso latere*, quæ significat causalitatem sanguinis, & nominatim designat talem sanguinem Epiphanius hæres. 88. sic habet, *Aperit enim ipse* (id est, Christus) *latens, & mysterio sanguinis, & aquæ pretia redemptionis facta sunt.* Nota verbum *pretia*, quod nullo modo convenit figuræ, sed tantum sanguini ipsi, quo redempti sumus.

Probatur præterea ratione, nam quavis quod attinet ad bonam, & malum, damnatumque sensibile, non est capax iniuriæ corpus, aut anima, ratione corporis mortui magis, quam quodcunque cadaver brutorum, vel lapidis, tamen quod attinet ad honorem, est

De Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

capax iniuriæ homo mortuus in suo corpore, eo quòd sit superflua anima eius, cum qua constituerat, & potest constituere unum totum capax iniuriæ circa honorem. Nam profectò non est capax misericordiæ circa honorem, nisi quod est capax iniuriæ: cadaver autem hominis est capax misericordiæ, circa honorem, & cultum; ob hunc enim maximè fuit remuneratus Tobias; ergo & iniuriæ. Deinde ipsamet ratio naturalis dicitur esse veram iniuriam, id quod per contemptum sit aduersum cadauera hominum. Cum verò hoc verum sit in cadaueribus reliquorum hominum, tum maximè, & peculiari ratione in cadauere Christi, quod erat unum personæ Verbi viventis, atque animæ, quæ mansit coniuncta corpori in persona Verbi ad hoc, ut vivetur iterum corpori; quoniam in puris hominibus, in quibus anima, & corpus constitunt personam, per mortem tollitur unio eorum, & in natura, & in persona. In Christo autem, in quo, ut notat S. Thom. quest. 2. artic. 5. ununtur personæ præexistenti, quæ subsistit in ipsis, per mortem tollitur unio in natura, sed non in persona; manet enim anima unita corpori in persona, & subsistentia, juxta id, quod habet idem art. 2. omne quod inest alicui personæ, unitur ei in persona.

Difficultas solum est, quod ad hoc, ut huiusmodi iniuria sit meritoria, requiratur voluntarium, quod hic videtur deesse: nam non potest esse voluntaria volitione, quam habet anima extra corpus, quia non est meritoria; neque volitione, quam habuisset in corpore, quia vulnus accepit post mortem. Respondetur dupliciter fuisse voluntarium, primò obiectivè, ut docet Asturicensis, & Suarez, & rectè, ex quo potest iniuriam sui corporis, & effusionem sui sanguinis prævidere, qui potuit offerri pro nobis in remissionem peccatorum, pro eo tempore, quo cum iniuria sui, sui que corporis erat effundendus, cum fuerit dignitatis, valorisque infiniti, ratione unionis, quam cum Verbo retinuit anima separata unà cum corpore: hoc enim declarant Patres, cum nominatim illi sanguini tribuunt virtutem Sacramentorum, quæ simul, & in particulari significabantur illa effusione sanguinis lateris, eo quòd fluxerit simul cum aqua, non verò reliqua sanguinis effusione. Confirmatur, nam Christus ante passionem, & cum primò ingressus est passionem, obtulit pro redemptione hominum totum suum sanguinem, ut effunderetur, siue ante passionem, & mortem, qualis effusio facta fuit in horto solo obiectu futuræ passionis; siue post passionem, & mortem, qualis fuit per vulnus lateris, quæ integrat totam effusionem oblatam, fuitque præuisa, quinimo & ab ipso Christo etiam voluntate humana præordinata, cum sese ad illam obtulit; ergo etiam per illam meruit.

Neque obstat quod obiicit Vasquez, opus externum, ad hoc ut sit meritorium, debere esse morale, & quod ad hoc, ut sit morale, non satis sit, ut ortum habeat à libera voluntate, sed requiratur, ut etiam maneat sub illa; non manserit autem sub hac vulnus lateris Christi. Deinde quòd vulnus lateris eatenus solum fuerit meritorium, quatenus fuit patienter toleratum; quomodo non fuit toleratum vulnus illud cum inferretur. Non obstat, inquam, quia cum dicitur ad hoc, ut sit morale opus externum, quantum satis est, ut sit meritorium debere manere sub voluntate, quando est actu, aut hoc, quod est manere sub voluntate, intelligitur eo sensu, ut pendeat ab ipsa in fieri, aut certè ut pendeat quoad acceptationem, & complacentiam. Certè primò non est necessarium: nam

C. c. missio

emissio sagittæ, & propinatio veneni est opus morale, siue bonum, quando est opus iustitiæ, siue malum, quando est iniustitiæ, & tamen mors per hæc procurata non pendet in fieri amplius à sua voluntate. Si verò dicatur secundum certè per præsentiam facti, & boni, vel mali externi, quod voluntas non potest impedire, & exercet aliquem actum circa illud; non sit bonus, vel malus actus externus, sed sit bonus, vel malus actus internus bonitate, vel malitia interna. Deinde, ut sit vera illa regula, solum procedit de esse morali actionum, non verò de esse morali passionum: cum enim actiones pendeant à voluntate, non solum quoad originem, verumetiam in fieri, certè esse morale ipsarum consistit in hoc, ut maneat sub voluntate; etiam quando finitrat verò de ratione passionum, quæ extrinsecus inferuntur ab alio agente, siue necessitatio, siue libero, quod non pendet à voluntate eius, cui passio inferitur, est ut passio, aut minimè pendeat à voluntate eius, cui inferatur, aut solum quoad originem: vulnus autem illud est passio illata ab eo, qui non pendeat à voluntate Christi, nisi quoad originem, nempe ut Christus vellet se ipsi subiicere; ergo esse morale, & meritorium eius, non debuit esse positum in eo, ut maneret sub voluntate, quando erat actus.

Ad secundum conceditur in susceptione illius vulneris, non fuisse locum virtuti patientiæ propriæ, quandoquidem materia huius virtutis videtur esse malum præfens, & illatum; negatur tamen quod assumitur in argumento, scilicet vulnus illud eatenus fuisse meritorium, quatenus fuit patienter toleratum; potuit enim esse meritorium ratione aliarum virtutum, scilicet charitatis, humilitatis, obedientiæ. Potest etiam pertinere ad virtutem patientiæ illud vulnus, quatenus per se erat obiectum eius, & à virtute patientiæ, quæ in Christo erat, reddebatur animus paratus ad illud suscipiendum, etiam si nondum mortuus fuisset, sicut fuit redditus promptus ad alia vulnera.

Secundò fuit voluntarium illud vulnus, non solum obiectivè, verumetiam in re, scilicet in causa; voluntas enim causat, in qua prævidetur effectus, recipit bonitatem, vel malitiam ab effectu, saltem indirectè, si non sit volita causa ex intentione effectus; si verò sit volita ex hac intentione, recipit etiam directè: ex hac autem intentione Christus exhibuit corpus suum ad passionem, & mortem, & ad faciendum ea, quæ post mortem fierent, quale fuit vulnus lateris, & effusio sanguinis Verbo uniti, quod declaravit ipse *Matth. 16. vbi dicitur: Exinde cepit Jesus ostendere discipulis, quia oportet eum ire Hierosolimam, & multa pati, &c. & occidi, &c.* Nota illud, oportet ire, & increpanti Petro ait, *Vade, &c. non sapis ea, quæ Dei sunt.* Vbi in causa ascensus in Hierosolimam videt futuram mortem suam, & ex hac intentione declaravit, quod oporteat non contineri ab adeunda Hierosolyma. Confirmatur, nam negari non potest, sudorem sanguineum fuisse meritorium in Christo, & tamen non fuit volitus in se, sed solum in causa, scilicet in apprehensione vehementi futuræ passionis, in qua prævidebat futurum sanguineum sudorem, quamque apprehensionem poterat continere, aut saltem non deserere partem inferiorem sibi ipsi, & tristitiæ; & non continuit.

Dicendum secundò, vulnus lateris, effusionemque sanguinis non fuisse satisfactorium, ex qualitate, & natura actus, seu passionis, sed solum ex bonitate, quam dabat actui voluntatis obiectivè in dicta acceptatione, & volitione, qua fuit volita, & ex quantitate valoris, quem in uniuersum recipit quilibet actus bonus in Christo à dignitate personæ diuinæ, non solum ad merendum, verumetiam ad satisfaciendum, ideòque eminenter continens actus ex qualitate sua satisfactorios, potensque præstare quod illi possunt.

A Prima pars probatur, quia actus qui sunt satisfactorij ex qualitate actus, sunt pœnales, qui videlicet satisfaciunt afferendo pœnam, & ex vi pœnæ, & quatenus afferunt pœnam, ut constat ex materia de Pœnitentiâ: vulnus autem lateris non attulit pœnam, nisi natura sua aptum esset afferre viuenti; non ergo fuit satisfactorij ex qualitate operis. Secunda pars satis declarata est in materia de satisfactione Christi, circa *a. 2. q. 1.*

Ex his omnibus soluitur dubium, quod fieri solet de morte Christi, per quam nos redemit, cum in instanti, quo fuit mors, Christus fuerit extra vitam, ac proinde extra meritum. Qui sentiunt hominem desinere intrinsecè per ultimum sui esse, negant in instanti ultimo Christum fuisse extra vitam. Verior tamen est communis sententia, quod homo desinat extrinsecè per primum non esse. Atque in hoc ultimo instanti extrinsecò concedit Caiet. *1. p. q. 63. artic. 6.* meritum, quo mereatur anima extra corpus. Sed verius est, nullum in eo esse meritum, sicuti nulla est via; nec esse necessarium ad meritum, ut qui meretur habeat actum meriti in eo ultimo instanti, tum propter rationes dictas de vulnere lateris, quæ à foriori militant hinc: tum præsertim, quia multi habent meritum moriendi pro amore Dei, pro fide, &c. qui plerumque nequidem in toto tempore præcedenti possunt habere illum actum liberum circa mortem. Dicitur ergo in materia morali mortem, qua quis meretur vocari totum id, quod præcedit terminum vitæ, & tendit ad illam; atque ipsa mors est terminus sicuti via, ita & meriti ipsius mortis, quo scilicet quis mortè meretur.

DISPUTATIO VI.

An Christus meruerit gratiam, & gloriam.

CHRISTVM ab initio Incarnationis, & gratiam suis constantem infusus virtutum habitibus, & gloriam, id est, claram Dei visionem obtinuisse, suis locis cum S. Th. supra docuimus: qua verò ratione obtinuerit, num scilicet solo Dei favore, seu sola operatione Dei, producentis talem hominè præditum tali persona, cui conueniat nunquam carere gratia, & gloria; vel simul, aut maximè merito iustitiæ ipsius Christi, qui vtranque sibi debitam fecisset, non explicauimus ibi, eo quod ad hunc locum pertineret, quo de merito ipsius à S. Thoma disputatur.

Proferuntur de hac quaestione duæ sententiæ. Prima affirmans Christum meruisse sibi suam beatitudinem. Ita Altiſiodorensis *lib. 3. tract. 1. c. 7. in princ.* Maior *in 3. d. 18. q. 2. Bassol. q. 1. a. 3. Ioan. Mayron. in 3. d. 17. q. 1.* Eandem censet probabilem Alb. *in 3. d. 18. a. 4.* licet oppositam sentiat probabilior. Videtur habere fundamentum in S. Th. *infrà q. 34. a. 3.* & communi sententia, quod Christus acceperit gratiam habituales per propriam dispositionem, unde sequitur illum meruisse de condigno: id autem consequens esse probatur; nam opus bonum, liberum supernaturale, proportionatum præmio supernaturali præcedens natura ipsum præmium, tanquam causa, est suapte natura meritorium de condigno, si sit in persona grata: talis autem est dicta dispositio; ergo est meritoria de condigno gratia in Christo. Maior est clara ex definitione meriti de condigno. Minor probatur, quia dispositio ad gratiam est prior natura, & esse dispositionem est esse causam, auctore S. Thoma *1. parte, quest. 62. art. 2. ad 3. & 1. 2. quest. 109. artic. 6. ad 3.* Christus autem ex vi vnionis est persona grata; ergo fecit actum meritorium gratiæ: si quid autem videatur desiderari, est pactum, ut actus non sit solum meritorius, verumetiam mereatur de facto; hoc autem positus

tis omnibus requisitis ad meritum, non potest dici defuisse, quia obtinere aliquid per meritum, est excellentius, ut habet hinc S. Thom. et si quando est excellentius habere sine merito, ratio excellentiæ non petitur ab eo, quod non intercedat pactum, nec habeatur ratio operis, & meriti, deturque gratis id, quod datur, quia hoc esset dicere nunquam, & nulli excellentius esse habere quicquam ex meritis; sed petitur ratio ex eo, quod non possit esse meritum prius præmio, & causa ipsius absque defectu, & imperfectione merentis, ut habet S. Thom. Si ergo potest esse, & esse in Christo respectu gratiæ, consequens est non defuisse pactum. Secundò videtur pro hac sententia posse proferri quædam loca Scripturæ. *Plal. 44. Dilixisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus; &c.* Quem locum de gratia habituali quidam intelligunt, et si ab aliis intelligatur de gratia vnionis, & particula *propterea*, licet significare possit causam finalem, non incommodè tamen denotare potest meritoriam. Item *Isaiæ 53. Pro eo, quod laborauit anima eius, videbit, & sanabitur*, nulla enim visio, nisi essentia diuinæ animam explet, iuxta illud *Plal. 26. Satiabor cum apparuerit gloria tua*, quo testimonio vitæ Vigilius *lib. 5. contra Eurythum*, ad probandum animam Christi ob suum meritum fuisse expletam scientia.

Ratio est, quia, ut inquit S. Thom. *in hoc art. 3.* præstantius est habere aliquid per meritum, quam sine merito: proinde non debet negari meritis Christi id, quod habent alij per merita, scilicet gratiam, & gloriam. Nec videtur obitare quod ait S. Thom. magis detrahi de dignitate Christi per hoc, quod aliquando caruisset gratia, & gloria, quam addatur per hoc, quod meruerit illam, & quod ad hoc ut mereatur, necessarium fuerit aliquando iis caruisse: etenim meritum potest esse simul in eodem instanti temporis cum præmio, salua solum prioritate naturæ, ita ut verum sit, nunquam Christum caruisse gratia, vel gloria. Id primò ostenditur exemplo augmenti gratiæ, quod datur eodem instanti temporis, quo adest meritum, posterius tantum natura. Deinde quia meritum comparatur cum præmio, ut causa cum effectu, & ut via cum termino; sanè causa quando est perfecta, potest esse simul cum suo effectu, item via quando est momentanea, est simul cum suo termino. Neque est specialis ratio repugnantæ in Christo, ex eo, quod ad meritum prærequiratur cognitio; & in Christo omnem operationem præcedat visio beatifica, fides autem in ipso locum non habet, scientia verò infusa in suo genere euidens, & clara consequatur visionem beatam; nam non est necesse consequi illam, potest enim esse prior natura, in eaque fundari meritum gratiæ, & gloriæ, id est, visionem beatæ, quæ sit posterior.

Secunda sententia negat, Christum meruisse gratiam, & gloriam, sed non eodem fundamento mouentur eius auctores. Quidam enim negant fieri potuisse, ut Christus hæc bona mereretur; ita sentit Henricus *quodlib. 6. q. 6.* cuius fundamentum est, quod impossibile sit assumi à persona diuina aliam naturam, quam intelligentem; & rursum impossibile sit hanc assumi absque eo, quod videat essentia diuinam, ut passio essentiam, quam sicuti ne sequatur, fieri minime potest; ita neque ut sub meritum cadat. Idem eodè argumento docuit Cano *lib. 12. de locis, c. 14.* Eiusdem sententiæ videri potest Scotus *in 3. d. 18. q. vnica, §. hoc viso ad 1.* vbi dicit, tantam fuisse gloriam animæ Christi, ut propter excellentiam suam non poterit cadere sub meritum etiam ipsius Christi; sed fortè non hoc sensu, quem hæc verba præ se ferunt, locutus est Scotus, ut nonnulli obseruant. Quidam verò

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

A non negant, fieri potuisse, ut Christus mereretur gratiam, & gloriam, sed solum negant de facto meruisse: Est sententia S. Th. hic, quem quidam volunt etiam de potentia absoluta locutum, cum negauit Christum hæc meruisse; sed non rectè, ut infrà notabo. Eadem est communis aliorum, qui solum loquuntur de facto cum Magist. *in 3. d. 18. vbi Bonau. art. 2. q. 1. Rich. art. 20. q. 1. Palud. q. 2. Durand. q. 3. m. 6. Gabr. q. vnica. Marfil. q. 12. a. 1. conel. 3. Alenf. 3. p. q. 17. memb. 3. a. 1. ad 2. & 3.* cui non rectè tribuit contrariam sententiam Marfil. Dried. *de captiuitate, & redempt. tract. 2. c. 2. p. 3. n. 3.* Soto *in 4. d. 21. q. 1. a. 2.* Suar. *disp. 40. Valq. disp. 77.* & passim recentiores.

Dicendum primò fieri potuisse absoluta Dei potentia, ut Christus & gratiam, & gloriam mereretur. Hæc propositio si non restringatur ad vnum instans temporis, quo simul sit meritum, & præmium, salua solum prioritate naturæ; certior est, & communis omnium extra Henricum, & Cano, habeturque ex S. Thom. hic, vbi ait oportere Christum caruisse gratia, & gloria, ut eas mereretur, nec negat potuisse carere, sed solum ait ex eo minui dignitatem Christi. Et sanè potuisse assumi naturam, vacatam his bonis, quinimò vacantem etiam intellectu; satis ostensum est circa *q. 4.* Iam Christus sic positus extra statum comprehensoris in statu puri viatoris, in eoque carens præterea gratia habituali; adhuc habuisset à gratia vnionis sufficientem valorem in actibus, & operationibus suis ad quodcunque meritum, etiam maius gratia, & gloria, ut ostensum est circa *q. 7.* aduersus quosdam, negantes opera Christi absque gratia creata habituali habitura fuisse vim meriti: potuisset ergo Christus hæc mereri.

Si ergo restringatur propositio ad vnum instans Incarnationis, ne per meritum hoc minuat dignitatem Christi, quam cum Theologis agnoscimus in eo, quod nunquam caruerit gratia, vel gloria; certè si non vacat aliqua difficultate, tamen omnino vera est, minimeque neganda; quam satis probat prima sententia, cuius rationibus propositionem hanc duntaxat concedimus. Confirmaturque explicatione modi, quo id fieri potuisset; nempe ut actio Dei non fuerit immediate terminata ad gratiam, & gloriam producendam in anima Christi, simul cum ipsa anima ante omnem ipsius animæ operationem; verum ante hanc operationem solum crearet in anima habitus scientiæ, & species, quibus obiceretur Deus amandus, & præmium amoris, scilicet dona gratiæ, & gloriæ; itemque pactum, seu promissio ea conferendi propter dictum amorem: simulque adesset gratia excitans, congrua, & efficax ad mouendum, adiunãque parata; gratiam verò, & gloriam nõ nisi posito actu amoris produceret. Hæc autem potuisset simul esse in eodem instanti, bene probat prima sententia: nihil enim prohibet rem eodem instanti quo fit, operari, ac tribui sibi ab agente in eodem omnia requisita ad operandum. Multominus repugnat omnipotentia Dei operari in eodem instanti, quo creatura operatur: & cum meritum, opusque creature sit in eodem instanti, quo ipsa accipit esse; non repugnat operationem Dei, quæ non ponitur nisi posita operatione creature, simulque in eodem instanti temporis cum ipsa, poni in eodem instanti, quo ipsa accipit esse, salua solum prioritate naturæ, atque ita animam Christi nunquam carere gratia, & gloria, & tamen merito suo vtranque obtinere. Neque verò ad hoc meritum constituendum quicquam præmittitur, cui repugnet esse simul in eodem instanti cum præmio, ut necesse sit præsentem vno, alterius priuationem adesse, eoque animam carere: nam neque ex parte intellectus tale quippiã assignari potest, nisi esset ponendus actus fidei, qui non est necessarius ad meritum, nisi proprium virtutis fidei: actus autem scientiæ infusæ de facto sunt in anima Christi, & beatorum. Nec rur-

55
 sus quicquam obstat ex parte voluntatis; non enim distinctio perfectæ; imperfectæque gratiæ, quæ simul esse non possunt, & tamen illa conueniet præmio, hæc autem merito: nam si imperfectam gratiam uocent illam, quæ non est simul cum gloria, unde habet gratia, ut dicatur consummata; planè hæc est nostra assertio, satis probata, scilicet non modò auxilia actualia, verum etiam habitus gratiæ, quæ est simul cum gloria, esse sufficiens principium meriti; nec requiri ad hoc imperfectionem hanc, scilicet absentiam gloriæ. Si uero uocent imperfectam gratiam, & charitatem ratione principij, unde habet ex parte intellectus, quòd operetur, & amet, quòd principium in beatis est uisio beatifica, in uiatoribus alia cognitio extra beatificam; sanè hoc sensu esset imperfecta gratia; esset enim in dato casu principium operandi in ipsa, non iam uisio beatifica, sed scientia infusa. Verùm hæc imperfectio non excludit uisionem beatificam, ne sit secum in eodem instanti, sed solum ne sit principium operationis huius in eo priori, quo ipsa operatur. Confirmatur, nam si gratia imperfecta, quæ est principium meriti, dicitur talis, quia caret uisione beatifica: aut hoc est uerum in uniuersum de omni merito, ita ut nullum sit à gratia, quæ sit simul cum uisione beatifica; & hoc est aperte falsum; Christus enim per gratiam coniunctam cum uisione beatifica, imò & operantem ex vi beatificæ uisionis, multa meruit. Aut solum est uerum de merito gratiæ; & ipsius uisionis beatificæ; & sanè non est ulla ratio huius exceptionis, imò est ratio, cur non excipiat. Primum, quia si uisio beatifica non obstitit, quominus Christus mereretur gratiam, & gloriam alijs; cur obstat quominus possit mereri eandem sibi, solum ex hoc capite, quòd gratia sit simul cum ipsa, si aliunde nihil aliud obstat, & adessent omnia requisita in aliquo priori; ut iam ostensum est, posse adesse? Et sanè multo minus ex eo capite impeditur meritum pro Christo, quàm pro alijs: quia pro Christo etsi supponitur simul cum gratia uisio beatifica; non tamen supponitur actum meritorium procedere ex uisione beatifica, sed ex alia scientia infusa; respectu uero aliorum, supponitur procedere à uisione beatifica. Item ex parte voluntatis respectu aliorum supponitur in Christo, ut principium meriti gratia, & charitas habitualis consummata; ex illa enim Christus elicuit actus meriti pro nobis: respectu uero sui in dato casu gratia, & charitas habitualis perfecta cum uisione, esset quidem simul cum merito in eodem instanti temporis, non tamen esset principium actus meritorij, ut uerior est sententia, quæ habet dispositionem, quæ prior natura est ipso habitu, non procedere ab habitu; sed principium meriti esset auxilium speciale, existens in anima prius natura, quàm habitus charitatis; & uisio beatifica in dato casu. Quòd si perfectio gratiæ, quæ habetur ex coniunctione uisionis beatificæ, repugnet merito; sanè magis repugnaret, si ipsamet debet esse principium meriti, quàm si deberet esse solum simul cum merito proficiente ex alio principio; quòd si nihilominus de facto non repugnat, quando est principium, sanè multo minor ratio est, cur repugnaret in dicto casu.

Dicendum secundò, de facto Christus non meruit sibi gratiam, eiusque habitus. Probat primò, supponendo, gratiam, aut esse idem cum charitate, aut ita coniunctam, & inseparabilem, ut si cadat, uel non cadat sub merito una, cadat, uel non cadat altera; ut perinde sit in præsentia loqui de gratia, ac de charitate, imò & de ceteris habitibus infusis pertinentibus ad iustificationem supernaturalem. Ex hoc fit argumentum: Gratia non potest esse cum merito simul

56
 tempore, & natura, sed necesse est, ut sit prius, uel posterius saltem natura; sed neutro modo potuit cadere sub merito Christi; ergo Christus non potuit gratiam mereri. Maior probatur, quia dum gratia est in anima, ipsa est principium omni meriti; satis enim est facta idonea ad operandum anima per illam, cum concursu sibi debito per modum concursus communis; quare non est locus alij principio, seu auxilio speciali extrinseco præter dictum concursum: quoniam ita se habet anima per habitus gratiæ in ordine supernaturali, sicut se habet in ordine naturali per facultates, ut possit per seipsam operari; omne ergo meritum est ab ipso habitu, ut principium, & causa: si ergo est auxilium speciale actuale amoris in anima operans, non potest esse simul gratia habitualis, sed tantum potest esse posterius saltem natura. Iam probatur minor, quòd neutro modo potuit cadere sub merito Christi; si enim habitus gratiæ, & charitatis est prior, non potest cadere sub merito aliorum actuum, nisi proficientium ab ipsa, ac duobus tantum modis, primò ut per actus ipsos posteriores Christus meritis sit ipsam gratiam priorem natura, eo quòd data sit propter futurum meritum, & intuitu futuri, sicut dicitur data gratia Patribus antiquioribus Christo propter merita futura ipsius Christi. Sed hoc nõ rectè diceretur in re proposita propter easdem rationes, quibus supra diximus, Christum non meruisse Incarnationem per opera subsequenta, uidelicet quia meritum debet esse prius præmio, & si ponatur subsequi, mutatur forma contractus, & qui operatur prius, potius habet rationem merentis; qui uero posterius, retribuentis, iuxta illud Psalm. 115. *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* ut diximus circa q. 2. Et ob hanc rationem dicitur principium meriti non cadere sub merito, quia notio meriti consistit in eo, ut sit causa moralis præmij, atque ideo, ut sit prius, quàm præmium: non potest autem causa esse posterior suo effectui; proinde nec principium meriti potest cadere sub merito, cuius est principium, & causa. Et ex alia parte, nisi meritum sit causa, tollitur ratio, notioque meriti: non est autem causa gratiæ, quæ & est prior, & est principium ipsius. Quomodo uero gratia data sit sanctis Patribus, propter merita Christi præuisa, & an hæc habuerint propriè rationem meriti; & quare nõ liceat id exemplum trahere ad meritum Incarnationis per opera futura, nec proinde in re proposita ad merendam gratiam, satis supra declaratum est. Interim non est illud incommodum in eo exemplo, quòd principium meriti cadat sub merito; quia gratia data sanctis Patribus non fuit principium meritorum Christi, sed solum quòd Christi meritum non uideatur potuisse esse causa, cum fuerit posterius; sed nihilominus ex circumstantiis peculiaribus potuit tribui hæc causalitas merito Christi obiectiue in præuisione, quæ circumstantiæ non militant in re proposita.

Secundò ergo uideri potest, gratiam habituale posse cadere sub merito propriæ operationis, quatenus in aliquo genere causæ, scilicet materiali operatio est causa ipsius habitus gratiæ, à qua proficitur, in eoque genere est prior; sicut in uniuersum dicunt quidam de forma comparata cum ultima dispositione; sic enim tolluntur duo dicta incommoda, quòd præmiu præcedat merita, & quòd principium meriti cadat sub merito. Sed primò ea sententia, passim reicitur etiam ab ipsis Thomistis: & in re proposita ab Asturicensi q. 5. ut latius ostendam in materia de Penitentia: non enim fieri potest, ut causa efficiens sit effectus, siue in genere causæ materialis, siue alio, eiusdem effectus, cuius est causa efficiens. Deinde etiam si daretur operatione esse causam materiale suæ causæ effi

57
 efficiens; non tamen habetur hinc, posse esse causam meritoriam; quia causalitas meriti pertinet ad genus causæ efficientis; cum uero in hoc causæ genere, habitus sit prior, & causa, non uero eius operatio; consequens est, ne quidem stante hac sententia fieri possit, ut præmium non sit prius merito, & principium meriti non cadat sub merito. Atque ea ratio est, cur dispositio etiam præcedens omnino habitum, & non proficiens ab habitu, quatenus spectatur in ratione dispositionis, non sit meritoria, sed solum ut actio quædam digna præmio; si, & ubi, & quatenus potest esse digna præmio: quia uidelicet ut dispositio solum habet rationem causæ materialis, quæ respicit solum subiectum, quod facit habile ad recipiendum, & formam, quæ recipitur; non uero habet rationem meriti, quod respicit per se agens, quod moueat, seu quod obliget, uel determinet ad dandum, operandum, &c. efficacitate sua, quomodo habet rationem causæ efficientis: quare neque in peccatore contritio, neque in Angelis, & primo homine uelima dispositio ad gratiam fuit meritoria ipsius de condigno, sed secundum aliquos de congruo, quia præter esse dispositionis habuit tantum uirtutis, quantum sufficeret ad hoc, & non ad illud. Igitur quicquid non potest habere rationem causæ efficientis respectu alicuius rei, non potest habere rationem meriti propriè, quacunque alia ratione spectetur, respectu illius: ex quo in uniuersum habetur, nullum actum posteriore habitu posse esse propriè meritorium ipsius, siue sit eius causa in genere causæ materialis, ut dicit hæc sententia, siue in nullo genere causæ, quandoquidem aut non potest esse causa, aut non in genere causæ efficientis moralis. Confirmatur, nam ita se habent in genere moris causa materialis, quæ est dispositio libera, & causa efficiens, quæ est meritum; sicut se habent causa materialis, & efficiens, in genere physico: in hoc autem genere physico dum non ponitur causa efficiens physica, quæcunque alia ponatur, relinquatur locus efficienti physico; atque ita uelima dispositio physica ad formam, si secundum dictam sententiam est causa materialis physica, & non efficiens, relinquit locum efficienti; ergo similiter dum non ponuntur actus morales, ut causæ efficientes morales, certè siue ponantur, ut causæ in aliquo genere, siue in nullo, relinquatur locus causæ efficienti morali, dummodo res, cum qua comparantur, possit esse effectus causæ efficientis moralis. Cum ergo actus, qui consequuntur habitum, non possint esse causa efficiens moralis ipsius habitus, hoc ipso, quòd in genere causæ efficientis sint ipso posteriores; propterea, etiam si possent esse causæ in genere causæ materialis moralis, relinquatur adhuc locus causæ efficienti morali; ut possint esse effectus alterius causæ moralis, & non huius.

Restat ergo secundum, ut habitus gratiæ, & charitatis nullo modo sit prior merito; neque causa, & principium ipsius, sed principium sit auxilium speciale, ipsa uero sit posterior saltem natura, & hoc tantummodo fieri potuisset; ut Christus gratiam mereretur potentia Dei absoluta. Proferuntur ad eam probandam rationes minus efficaces, quas refutat Suarez hic *sect. 2.* Inter alias uero una est, quòd gratia, & gloria sit Christo connaturalis, iuxta id Ioan. 1. *Uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre.* Et ad Rom. 8. *Si filij, & heredes.* Quam rationem in eo putant quidam deficere, quòd duo hæc, scilicet habitus ex merito id, quod est connaturalis, non sint tituli, se inuicem excludentes; potest enim Régis filius præclaris gestis dignis corona, & imperio facere sibi debi

Io. Ragusa in 3. p. D. Thom. post.

58
 tum imperium, alijs sibi debitum hereditario iure, & utroque titulo possidere. Confirmatur, nam gratia ex unione hypostatica non manat physica necessitate, ueluti propria passio à natura, ut falsò feruntur quidam affirmare; sed Deo utranque ita liberè efficiente, ut possit alteram duntaxat, id est, unionem producere: illa uero ratio producendi etiam gratiam, petita à dignitate unionis, solum postulare uideatur, ut nunquã Christus illa careat, non uero quòd absque meritis habeat. Quocirca profertur alia ratio ad probandum Christum non meruisse gratiam habitualem per dictum auxilium speciale, tanquam per principium operandi: quòd uidelicet perfectus modus operandi sit ex habitu, non autem ex auxilio extrinseco; Christi autem anima semper operata sit perfectò, & connaturali modo. Sed certè hæc ratio, ut ualeat, niti debet superiori, qua deficiente subsistere non potest. Cum enim dicunt, Christum semper operatum esse perfectò, & connaturali modo; aut illud, *connaturale*, cadit supra operationem, & modum operandi in uniuersum, quòd uidelicet in uniuersum operari ex habitu omnibus operantibus sit magis connaturale, & perfectius; sitque connaturalior, & perfectior operatio sic facta; & hoc sensu non potest esse uerum in uniuersum hoc dictum, nisi de operationibus naturalibus, & connaturalibus agentis, non item de supernaturalibus, uel præternaturalibus. Nam, ut omittam exemplum rerum inanimatarum, u.g. aquæ ascendentis sursum ad implendum vacuum, cui non est perfectus, & connaturalis moueri vi qualitatis, seu facultatis intrinsecæ sursum, (quandoquidem contra hoc exemplum dici posset, aquam non esse capacem qualitatis motiæ sursum intrinsecæ, & si quæ fingeretur, non fore perfectionem in ipsa, anima autem rationalis est capax habitus supernaturalis, & hic est perfectio in ipsa;) certè saltem illud uerum est huic formæ supernaturali, quæ est gratia, ex conditione, & natura sua, simulque conditione subiecti, id est, animæ rationalis, esse connaturale recipi mediante operatione supernaturali, uel tanquam dispositione, uel tanquam merito; & non est sibi connaturale, ut comparatur simul productione, qua producitur natura, eiusque partes, & facultates, sed productione propria, & per dictas dispositiones. Similiter autem connaturale est animæ, hoc ipso quòd est ordinis naturalis operari antequam habeat habitum sine habitu aliquam operationem supernaturalem, qua mediante, ut dispositione, uel merito consequatur habitum, quanuis alioqui, & sit perfectior, magisque connaturalis modus operari ex habitu; & in natura, cui sit connaturalis habitus supernaturalis, sit etiam perfectior, magisque connaturalis hic modus operandi. Ergo si in præfata ratione illud uerbum *connaturale*, cadat supra operationem, modumque operandi in uniuersum; falsum assumeretur, Christum semper operatum esse perfectò, & connaturali modo. Aut igitur secundò illud *connaturale*, cadit nominatim supra Christum, secundum ea, quæ præ ceteris hominibus ipsi singulariter conueniant; & ita non potest facere ueram dictam propositionem, nisi fundetur in eo, quòd gratia, eiusque habitus, quæ alioqui non sunt connaturalia animæ Christi secundum se spectata, nec proinde est connaturale operari semper ex habitu; sint connaturalia ratione personæ, & unionis cum persona, quòd ut præmonuimus, est fundare rationem in alia ratione supra refutata; & sanè in ea fundari debet, eademque optima est.

Pro cuius declaratione, & confirmatione obseruandum est, naturam, & naturale cum variis modis accipiantur, tum maxime, & alijs, & in re proposita.

C 3 accipi

accipi pro eo, quod non solum habetur ab initio natiuitatis, quomodo multa habentur extrinseca; verum quod habetur ex vi natiuitatis, & productionis, quorum quedam conueniunt ratione naturæ communis, qualia sunt essentialia, quedam ratione indiuidui singularis, secundum suam singularitatem. Hæc autem quæ habentur ex vi productionis, & natiuitatis, habentur ex vi operationis solius generantis, seu agentis, non verò rei productæ. Dicitur ergo in re proposita gratiam, cuiusque habitus esse connaturalia Christo ex vi natiuitatis, & productionis, non quidem naturæ communis, in qua est similis aliis hominibus, quibus gratia connaturalis non est; verum ratione sua singulari, & indiuidua, prout in hac ratione singulari, non comprehenduntur solum conditiones indiuiduantes naturam in se, nam neque ratione harum est ipsi connaturalis gratia; verum comprehenditur persona, & vnio naturæ cum persona; huic enim est connaturalis gratia ratione talis vnionis, & talis personæ, vt probatum est circa q. 7. auctoritate Scripturæ, & Patrum, & maxime docet Augustinus in *Enchirid.* c. 40. in illis verbis: *Facta est homini illi connaturalis hæc gratia, &c.* & S. Thom. infra q. 34. art. 3. ad 2. Porro quod est connaturale ratione vnionis cum persona, & ratione personæ, est connaturale ex vi natiuitatis, & productionis; id enim quod per se producit, est persona, & natura subsistens: quod autem est ita connaturale, ostensum iam est conuenire sola operatione generantis, nullo interuentu operationis rei genitæ; ergo gratia cum suis habitibus fuit debita Christo sola Dei actione, illa scilicet, qua incarnatio facta est, nihil operationis conferente anima Christi. Et tota vis rationis huius stat in ratione, qua conuenit Christo gratia; quod videlicet sit illa, qua conueniunt ipsi, quæcunque accipit ex vi Incarnationis, scilicet naturalia, animam, & corpus; & supernaturalia vnionem cum Verbo, quibus annumeratur gratia.

Et ex his reicitur argumentum, allatum contra hanc rationem; cum enim ponimus meritum debere esse prius præmio, & debere esse principium, non verò effectum eiusdem: pugnant hæc duo, scilicet esse aliquid connaturale, ideoque præcedens omnem operationem, & meritum; & haberi ex merito: nec est ad rem exemplum filij Regis, nam ipsi est connaturale ius ad regnum, quod ius habet à natiuitate, proinde non potest cadere sub merito operum ipsius, quæ sunt omnia posteriora; & solum potest facere opera, digna tali iure imperij, idoneaque ad id obtinendum, si non haberet: & hoc sensu dici potest mereri ius imperij, sicuti dici solet, mereri, vt sit filius Regis. Ceterum possessio imperij, ad quam ius habet, quamque non obtinet à natiuitate, potest esse posterior operibus, & sub meritum cadere, haberi que duplici titulo, scilicet meritorum, & iuris hereditarij. Et hoc prorsus modo de dominio, & regno Christi loquitur Suarez *sect. 3. sub finem*, quod scilicet ab initio conceptionis habuerit illud, quasi in radice, & proprietate absque merito, caruisse tamen eius vsu, & possessione, & postea meruisse, iuxta dictum Bernardi *lib. 3. de consideratione*, dicentis, Christum merito redemptionis vindicasse sibi possessionem cæli, & terræ, iuxta illud Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.* Similiter Christus neque ius ad gratiam, & gloriam; neque possessionem gratiæ, gloriæque animæ meruit, quam scilicet habuit à natiuitate: meruit autem gloriam corporis, tamen debitam gloriæ animæ, eo quod fuerit posterior eius operibus. Ad confirmationem constat ex dictis, quod scilicet quamuis gratia non oriatur physica necessi-

tate ab vnione; tamen hoc ipso, quod debetur sibi à natiuitate, & generatione ante omnia opera, & ita detur, excludit omne meritum.

Atque hoc fundamentum recipiendi gratiam absque merito, quod videlicet fuerit facta connaturalis animæ Christi, confirmatur magis, quia ex vnione cum Verbo, & generatione, qua accepit esse, ante omnem gratiam habitualem, fuit sanctificata sanctificatione supernaturali habente omnes effectus, quos facit per suam sanctificationem gratia supernaturalis, videlicet esse capacem beatitudinis supernaturalis, & merendi bona supernaturalia. Cum ergo fuerit connaturale animæ Christi, ratione eius vnionis ita esse gratam; & gratia habitualis nihil plus, aut diuersum afferat, nisi vt anima Christi habeat etiam per formam inhaerentem, id quod habet à subsistentia diuina, eaque forma sit sibi debita ea ratione, quod sit sanctificata per subsistentiam; consequens profectò est, vt non habeat eam formam ex meritis, sed ita sicut habet subsistentiam, scilicet ex vi generationis.

Hinc fit secundò, vt ad animam Christi immediatorem ordinem habuerit habitus gratiæ, & charitatis, quam operatio; ideoque non potuerit in ipsa prius esse operatio meritoria, profecta ab alio principio extrinseco, quam fuerit habitus gratiæ. Atque vterius potior, magisque propria ratio argumentandi est ostendere, esse in Christo perfectissimum modum operandi, qui est per habitum, ex eo quod anima ipsius sit connaturalis, immediatòque habitus gratiæ, & charitatis, quam ostendere fuisse immediatorem habitum, qua Christus operatus sit semper perfectissimo modo; tamen ratione quadam generali, quod Christo tribui debeat quicquid perfectissimum est, posset fieri hæc ratio argumentandi probabilis, sed minus efficax; quandoquidem, vt dixi, hic modus perfectissimus est proprius eius naturæ, cui est connaturale operari supernaturalia, cuiusmodi tantum est natura diuina, cui soli naturale est id, quod omni naturæ creatæ est supernaturale: debet ergo ostendi conuenire Christo hunc perfectissimum modum operandi, aut tanquam suo modo proprio ratione personæ, cui naturale est id, quod aliis personis creatis est supernaturale, licet non sit connaturale ratione naturæ, aut tanquam tributum propter dignitatem personæ, propter quam congruum videtur, naturam eius à Deo factam fuisse in operando supernaturales actus, similem diuinæ: & hic est posterior modus argumentandi, ductus ab eo, quod videtur decere dignitatem: sed prior est efficacior, nimirum ductus ab eo, quod naturaliter possit persona.

Dicendum tertio, Christum non meruit sibi gloriam animæ; id est, visionem Dei. Hanc assertionem tradit Bonauent. suprâ ea ratione, quod visio Dei sit dispositio præuia ad vnionem hypostaticam. Henricus autem eo fundamento, quod necessarîo consequatur, propterea quod ex ea vnione diuina essentia sit magis præsens animæ, quam lumen in aère, vt videatur; quam rationem tradit etiam Cano *lib. 12. de locis, cap. 14.* confirmatque communi illo Patrum dicto, quod anima sit assumpta mediante intellectu; hæc autem vnio non est solum secundum rem, verum secundum esse intelligibile in ipso intellectu.

Sed nihil horum est admittendum, non enim est dispositio physica, quia necesse esset poni vnionem hypostaticam, vbicumque ponitur visio beatifica, hoc n. est de ratione dispositionis physiciæ, vt ea posita ponatur forma; & quia posset assumi natura carens ratione.

Nec

Nec est dispositio moralis, seu congrua in se, quia si potest ex parte Christi præmitti actus intellectus, & voluntatis vnioni; posset etiam præmitti meritum. Quod autem visio consequatur vnionem; non est necessitas ex parte vnionis per se, quia distincta actio est, qua eleuatur anima ad videndum Deum, scilicet productio luminis, seu visionis per auxilium speciale, ab ea, qua eleuatur ad communicationem subsistentiæ diuinæ, quæ est productio modi inexistenti, & vna per se ab altera non pendet, neque enim ex eo, quod producat vnionem, cogitur Deus producere lumen gloriæ. Quod autem ait vnionem hypostaticam inchoari ab vnione secundum esse intelligibile, id est, à productione luminis gloriæ, nullum habet fundamentum: nam neque prærequiritur eiusmodi actio, vt dispositio, siue physica, siue moralis, vt modò argumentabamur contra Bonauenturam; neque facit ad hanc rem illud dictum Patrum animam assumptam esse mediante intellectu; lenus enim Patrum est, quem tradidimus suprâ circa quæstionem quartam, aliensque est hic, quem tradit Cano ab eorum mente.

Quidam Recentiores vtuntur ea ratione, quod cum meritum constet affectu charitatis, & affectus hic si non sit prior tempore, sed simul cum visione beatifica, non possit esse alius, nisi ipse amor beatificus, cuius principium est visio beatifica; (non enim est locus amori imperfecto, qui possit esse simul cum hoc perfecto, vt nos etiâ suprâ ratiocinabamur) sequitur visionem beatificam esse priorem, & supponi huic amori, ac propterea non posse cadere sub meritum, nisi dicamus Christum meruisse beatitudinem per opera subsequentiâ, quod refutatur eodem argumento, quo suprâ ostensum est, non meruisse gratiam per opera sequentiâ. Quod si supponamus veram sententiam, quæ agnoscit duos amores in Christo, & beatissimum proficiscentem à scientia infusa, alterum à beata; dicunt iidem Recentiores etiam dato eo casu nihilominus fieri non posse, vt amor visionis beatificæ non influat simul in illum alium amorem, & in affectum bonitatis omnium aliarum virtutum, qui sit in voluntate præter affectum bonitatis essentia diuinæ, clarè visæ: quia habens illum amorem non potest non considerare ex vi illius efficacius opera, & obiecta aliarum virtutum; ideoque semper est principium operandi omnibus aliis, & non potest cadere sub meritum earum.

Verumtamen contra hanc rationem illud obest, quod non videatur necessarium, vt amor elicitus à scientia infusa, & affectus, qui est circa alias virtutes, semper operentur ex affectu Dei clarè visi; & semper omnia ex eius consideratione: nam beati non semper actu considerant quicquid considerari potest in speculatiuis, ac suo etiam modo in practicis. Sed vt detur aliis semper considerare; nihilominus cum patiantur se inuicem in eodem subiecto cognitio scientiæ infusæ, & beatæ, & consideratio orta ex vna, & orta ex altera, simulque vnus amor ex hac, & alter ex illa: certè nihil prohibet esse in aliquo priori scientiam infusam, quo non sit scientia beatæ; & considerationem Dei, bonitatisque virtutum ex scientia infusa, & non est beata, ex quo habent distincta principia, & potentia potest ex vtroque scorsim operari; ergo nihil prohibet, vt pro eo primo instanti voluntas eliciat actum amoris ex vna consideratione, & non ex alia, ex quo est in voluntate potentia ad vtrumque actum: atque ita erunt simul hi duo amores in vno instanti temporis, & vnus prius natura altero; in eoque instante priori non solum natura, in quo non est simul, verum etiam temporis, in quo est simul, non influat amor beatificus in amorem scientiæ infusæ vt

caussa; quia non potest idem actus eodem temporis instanti simul esse ab vna tantum causa, & à duabus causis, sed influet immediatè post illud instans in tempore.

Verior sententia. §. 1.

Vera ergo ratio ad probandum hanc assertionem sumitur ex duobus capitibus seu cõparationibus. Primo ex cõparatione visionis beatificæ cum persona Christi, id est, cum humanitate seu anima quatenus est in tali persona diuina, cum qua constituit vnum hominem. Secundo ex cõparatione eiusdem cum habitu gratiæ & charitatis, quo eius anima prædita est. Ex vtroque capite habetur Christum non obrinuisse merito suo beatitudinem. Ex primo capite sic licet argumentari; id quod conuenit Christo ratione personæ, seu animæ Christi ratione vnionis cū personæ, est vsque aded connaturale, vt conueniat illi ex vi generationis, & sola operatione generantis, non verò ex propria actione, proprioque merito: sed visio beatifica conuenit animæ Christi ratione talis personæ, talisque vnionis; ergo est ita connaturalis vt excludat meritum. Maior superius declarata & probata est. Minor probatur primum, quia eadem est ratio de gloria quæ de gratia: nam si spectemus animam secundum sua naturalia, neutra est connaturalis; si verò dignitatem quæ habet à persona, vnde vtriusque ornamenti est capax, certè non habet hinc limitationem vt ratione personæ tantum sit sibi debita, ac proinde connaturalis gratiæ; gloriæ verò sit capax tantum ratione communi Angelis & hominibus. Confirmatur, nã in omni cõparatione Christi cū Angelis & hominibus, rerumque quæ ipsis attribuitur, sit vis in eo quod ipse sit filius, non verò ille. Sic Ioan. 1. *Vidimus gloriam quasi vnguenti*, ad Hebræos 2. *Tanto melior Angelis effectus, quanto differens præ illis nomen hereditarij*, ideo ad filij vt filij dicit: *Thronus tuus Deus in seculum sæculi*, & Pl. 2. *Filius meus es tu*, &c. & in vniuersum omnis gloria tribuitur ipsi vt filio. Hoc autè discrimen non est solum penes magis & minus, sed penes titulum quod sit filius; quod est dicere penes hoc quod debeatur sibi ex filiatione, & ex vi natiuitatis, & generationis ex patre. Confirmatur secundò, nam gloria est connaturalis gratiæ, & habitus gratiæ est connaturalis Christo ex vi natiuitatis; ergo & gloria.

Secundò peculiari ratione est connaturalis gloria Christo ex vi generationis, etiam si non esset cõnaturalis habitus gratiæ. Etenim gratiæ, vt dixi, ex natura gratiæ est connaturalis gloria; sed Christus ex vi generationis, seu vnionis hypostaticæ, est gratus & sanctus sanctitate supernaturali, qualem affert gratia; ergo ex vi generationis est debita sibi gloria. Responderi posset hinc solum inferri ex hac vi esse sibi debitam, non verò conferri statim, sed postea suo tempore, sicuti habenti gratiam est connaturalis gloria, quæ conferitur suo tempore, & per merita. Sed non recedè, nam præfatum argumentum consistit in eo quod sit debita gloria ex vi generationis; quæ enim ita sunt debita, censentur cū iis quæ habentur à generante per generationem, & cum generatione, videlicet à principio, & absque interuentu operis rei genitæ.

Dices, sequeretur etiam gloriam corporis debuisse Christum habere ab initio, & sine meritis, quia debetur ex vi generationis. Respondeo generatione rerum spectari posse dupliciter, primò secundum id quod conuenit ipsis ex qualitate rei genitæ, & ex intentione generantis respicientis solum perfectionem, & bonum rei genitæ. Secundo secundum ea quæ conueniunt ipsis ex fine & intentione generantis respicientis bonum vniuersi; quæ quidem diuersa sunt, &

aliquando contraria. Sic primo modo elementis ex rei generationis a generante tribuitur esse & vis conseruandi seipsa. Secundo vero modo tribuitur corruptibilitas ex intentione primæ causæ, & primi agētis, quod sequuntur causæ secundæ. Aquæ ferri deorsum est naturale primo modo: eidem ad implendum vacuum ferri sursum, est naturalis secundo modo. Similiter primo modo ex vi generationis tribuitur Christo a Deo generante spectante bonum rei genitæ beatitudo animæ; esset etiam debita gloria corporis. Ceterum secundo modo ab eodem generante spectante bonum vniuersi, id est, redemptionis humanæ, non tribuitur ex vi generationis gloria corporis, sed passibilitas.

Iam ex secundo capite, scilicet ex comparatione visionis beatificæ cum gratia habituali, probatur; etenim gratiæ & charitati respondet per se ex natura sua immediatè principium cognoscendi supernaturalia, sicuti animæ & voluntati principium cognoscendi naturalia ante omnem operationem: hoc autem non est aliud nisi fides vel lumen gloriæ, & in Christo non est fides; ergo est lumen gloriæ. Maior est per se clara. Minor etiã quoad posteriorem partem est certa; quoad priorem probatur primò à posteriori, quia nunquam datur charitas cum alio principio cognoscendi nisi cum fide vel visione. Deinde à priori, quia charitas est tantum Dei, vel in spe, vel in re; ergo debet habere principium cognoscendi quòd ostendat ipsum Deum charitati, vel in re ut in Beatis lumen gloriæ, vel proponat in specie, ut fides in viatoribus: sed in Christo non est spes; ergo principium cognoscendi immediatè respòdens charitati in ipso est solum illud quod proponit Deum in re, scilicet lumen gloriæ; non verò vlla quævis scientia infusa. Consequentiã probatur, quia qualibet scientia extra beatificã luminis gloriæ, solum proponit Deum in spe, & potest esse cum spe, quæ in Christo non est: & ob hanc rationem negatur Christo fides, quia videlicet proponit eius charitati Deum in scientiã: ergo scientia infusa de Deo non potest habere locum in Christo quatenus requiritur ex parte charitatis, sed solum quatenus requiritur ad perfectionem intellectus. Responderi potest, non esse necessarium vt immediatè respondeat charitati principium cognoscendi Deum in spe, vel in re, sed cognoscendi absolutè Deum. Sed non rectè. Nam primò hoc est loqui de potentia absoluta, quo modo non negamus potuisse Christum mereri suam beatitudinẽ. Deinde cū scientia infusa cognoscat Deum non tantum vt bonum in se, verum etiam vt bonum nostrum, fieri non potest vt nõ obicitur illum amandum vel amore spei, quæ in Christo esse non potest; vel alio amore qui neque sit spei, neque beatificus; qui amor præterquam quòd esse non potest in eodem instanti simul cum beatifico, vt supra dicebamus, ob eam rationem quòd amor beatificus perfectus opponatur priuatiuè imperfecto, & non possit eodem instanti esse simul priuatio, & habitus; adhuc non potest esse primus actus animæ Christi; quia primus actus amoris debet esse Dei vt finis supernaturalis, seu ratio primi amoris debet esse finis supernaturalis fundatus in actu intellectus supernaturali; Deus autem vt finis supernaturalis noster amandus & amabilis, non obicitur nisi per fidem, vel visionem beatificam; quoniam solum has duas habemus in Scripturis dari ad amandum Deum vt finem nostrum, non verò scientiam infusam.

Confirmatur, nam charitas est supernaturalis in eo genere vt respondeat sibi summa certitudo in ordine supernaturalium; qualis est quæ nititur summæ & primæ veritati infallibili visæ, vel testificantis: ergo principium cognoscendi quòd immediatè

respondet per se charitati, nulla alia scientia est extrahas, quoniam nulla nititur primæ veritati: ergo ante omnem scientiam debet esse in ea fides vel lumen gloriæ; & cum non sit fides in Christo, erit lumen gloriæ; ac proinde primus actus ante omnes alios fuit beatificus cum necessitate morali, quia primus debet esse circa finem supernaturalem vt bonum nostrum iuxta debitum & inclinationem charitatis, quæ per se datur cognitione Dei supernaturali fidei, vel visionis: tum necessitate phyfica, quia vitio beata est in eodem instanti simul cum lumine gloriæ: quare si lumen gloriæ est immediatè omni principio cognoscendi, erit & visio.

Atque ex his intelligitur vis rationis S.Th. probantis Christum neque gratiam, neque scientiam, neque beatitudinem animæ meruisse; ea ratione quòd oportuerit Christum aliquando iis carere, quia meritum non est nisi eius quod nondum habetur. Vbi S.Th. videtur statuere regulam vniuersalem quòd meritum debeat esse prius præmio, non solum natura, verum etiam tempore, & esse cum præmij priuatione. Sed non censetur voluisse negare in quibusdam esse simul meritum cum præmio, videlicet in augmento charitatis, & habitu; itémque posse esse simul sicut de facto est gratia cum contritione in eodem instanti temporis, salua solum prioritate nature. Propterea considerandũ est hæc dupliciter spectari posse; primò secundum rationem meriti, & præmij, & secundum legem ordinariã. Secundò secundum alias rationes peculiãres, & quidem secundum peculiãres rationes augmentum charitatis spectatur in ratione termini, & meritum respectu eius in ratione motus, & viæ, cum proportione ad augmentum habituum naturalium factum per causas naturales, quæ causæ sunt actus ipsi, & motus, mutationesque phyficæ, quæ sunt simul cum termino siue successiue vbi est acquisitio successiua; siue in instanti vbi est acquisitio instantanea. Ponitque simul pari proportione augmentum charitatis quod producitur à Deo cum merito charitatis vt terminus cum motu: sicut ob hanc proportionem docet aliã S.Th. non augeri charitatem nisi actus sit intensior, quia in naturalibus non nisi per hunc augetur. Contritio verò sicut & quævis vltima dispositio spectatur secundum rationem dispositionis ad formam, quæ debet esse simul cum forma in eodem instanti. Ceterum meritum seu causa moralis pertinet ad genus causæ efficientis, non habet quòd debeat esse simul cum præmio in eodem instanti, sed quòd debeat esse prius tempore, nisi concurrat cum præfatis rationibus specialibus. Itaque S.Th. spectauit rationem generalem propriamque meriti in ratione meriti, & causæ moralis efficientis, simulque legem ordinariã, cum dixit meritum debere esse prius tempore, non negauit tamen id quod aliter postulant dictæ rationes peculiãres, meritumque quando cum his concurrat; nec negauit quòd potest fieri potentia Dei absoluta; seclusis enim his rationibus specialibus meritum debet esse prius tempore; & seclusa ratione meriti, vltima dispositio solum est causa materialis quæ quatenus est libera solũ est meritoria de congruo: atqui verò, qui sunt causa augmenti habitus, habent rationem motus, & viæ, & quatenus sunt liberi habent rationem causæ efficientis moralis, ac proinde meritorij sunt etiam de condigno.

Sed præterea est peculiaris ratio in Christo cur nõ fuerit simul in eodem instanti temporis meritum gloriæ & gloria, sed debuerit illud esse cum priuatione huius; quia videlicet charitati ex parte cognitionis necessaria ad merendum; non respondet aliud principium nisi fides vel lumen gloriæ; vt ostensum est.

Iam

Iam si ponatur lumen gloriæ, non potest per illud mereri, quia principium meriti non cadit sub meritum; si ponatur fides, hæc non potest esse simul in eodem instanti cum visione beatificã; includit enim in ratione sua obliuiscitatem, id est, priuationem luminis, & nominatim luminis gloriæ: non ergo posset Christus mereri visionem, nisi supponeretur in ipso priuatio visionis, & luminis gloriæ, similiter de merito gratiæ est peculiaris difficultas in Christo, quatenus attenda vnione, & dignitate personæ, principium operandi & merendi in ipso, debet esse intrinsecum, id est, habitus, non verò extrinsecum, videlicet auxilium speciale, vt ostensum est; & habitus non potest esse causa suæ dispositionis. Quidã vtruntur eo argumẽto quòd auxilium speciale deberet esse prius tempore habitu, & cum priuatione illius, sed non rectè, quia neque ipsum auxilium habet appositionem priuatiuam cum habitu gratiæ; neque principium cognoscendi ipsius, siue sit fides, siue sit lumen gloriæ, quod fingeretur in anima esse priusquam sit habitus charitatis; vtrumque enim potest esse simul in eodem instanti temporis, salua solum prioritate nature. Aliunde ergo aliis rationibus supra positis habetur Christum non meruisse habitum charitatis; hæc autem ratione quòd supponi debeat eius priuatio, non videtur posse probari; idcirco Suar. d. 40. sect. 2. sub conclus. 2. reiecta expositione quorundam Thomistarum dicentium S.Thom. in hoc art. loquutum solum de ordine nature, cum negauit meritum posse esse simul cum præmio, (& sanè merito reiecto, cum S.Th. aprè loquatur de duratione temporis;) ait ipse S.Th. intelligendum non de quocunque merito, & præmio, sed de præmio beatitudinis secundum ordinariã potentia. Idem habet Med. h. c. 4. 5. Sed obstant verba S.Th. quæ sic habent: *Vnde nec gratiam, nec scientiã, nec beatitudinem animæ, nec diuinitatem meruit; quia cum meritum non sit nisi eius quod nondum habetur, oportet quòd Christus aliquando sitis carnisisset.* Vbi addit rationem communem de merito gratiæ, & beatitudinis; præstat ergo dicere S.Th. de vtriusque merito loquutum secundum rationem meriti, & causæ moralis, & de potentia ordinariã, iuxta supra traditam explicationem.

Soluuntur argumenta. §. 2.

Iam ad argumenta initio allata pro prima sententia ad primum ex auctoritate S.Th. q. 34. art. 3. Med. in responsione ad vltimum ait dispositionem, qua Christus se disposuit, fuisse simul cum gloria, ideo non fuisse meritoriam. Sed, vt satis supra dictum est, non tollit rationem meriti esse simul præmium in instanti meriti, salua prioritate nature. Alij dicunt Christum fuisse sanctificatum per propriam dispositionem, non tamen meruisse per illam; quia alia est ratio dispositionis, alia meriti; quia non est illis debita & connaturalis gratia, sed est forma omnino supernaturalis; ideo debet præmitti dispositio supernaturalis, ob rationem S.Th. Christo autem gratia est debita, & connaturalis in anima, si non quidem per se, certè ratione personæ & vnionis cum illa; idcirco si præmittitur actus ad recipiendam gratiam, non habet rationem dispositionis, sed rationem meriti; quia si supponimus aliquid alioqui debitum, naturalis titulo, non haberi ex vi generationis, nec simul cum ipso esse quod generatur; potest cadere sub meritum: & si id comparatur per actus, hi habent rationem meriti; quo modo dicebamus supra

valere filij regis exemplum.

Melius ergo dicunt alij, scilicet Asturicens. q. 5. & Suar. hic, S.Th. loquutum non de dispositione antecedente, sed comitante sanctificationem, atque ornante; quoniam Christus eo instanti quo fuit sanctificatus habuit actus charitatis, per quam sanctificabatur, ornantes ipsum subiectum quod sanctificabatur. Addo S.Th. propositum ibi fuisse ostendere in Christo in primo instanti conceptionis fuisse actus idoneos ad meritum; vt autem hoc probet, proponit duplicem sanctificationem. Alteram imperfectã pueros qui non sanctificantur secundum proprium actum fidei, sed secundum fidem alienam: alteram adultorum qui sanctificantur secundum proprium actum: vult autem sanctificationem Christi fuisse perfectissimam, & pertinere ad hoc secundum genus, non quidem ad eum finem, vt probet fuisse sanctificatum per propriam dispositionem; quia non hoc erat sibi propositum; sed vt probet habuisse proprium actum in eo instanti, quod erat necessarium ad hoc vt sanctificatio ipsius pertineret ad genus perfectæ sanctificationis, siue ille actus sit propriè dispositio, siue non: quare non vitur his terminis ibi, *Sanctificari per propriam dispositionem; sed sanctificari per proprium actum.* Ad secundum argumentum ex *Ihu 53.* dicitur disp. sequenti. Illud *Ps. 44.* satis declaratum est supra circa q. 7.

DISPUTATIO VII.

An Christus meruerit sibi alia bona, scilicet gloriam corporis, exaltationem nominis, &c.

ALVINVS in vniuersum negauit Christum aliquid sibi meruisse, vt circa illam particulam capituli secundi ad Philippenles, *humiliant seipsum, referunt Adamus & noster Cornelius.* Alioqui (inquit) *frigeret confirmatio illi amoris, quam Paulus commendat, quòd pro nobis mortem subierit; vnde ipse quasi sui oblitus, totum suum meritum ad nos transfudit, dicens: Pro illis sanctifico meipsum.* Gualielmus de Rubione in 3. distinctione 18. non negat meritum, sed dicit rem esse dubiam & incertam, quæ neque Scripturis, nec ratione probari possit, quia potius ex eo quòd Christus sit Dominus omnium, consequens esse videtur non eguisse merito ad quamcunque perfectionem promerendam. Nihilominus

Dicendum primò Christum è bonis creatis quæ habet meruisse sibi omnia quæ sibi ex vi generationis non debentur, & sub meritum cadere possunt; & in vniuersum omnia quæ ab initio generationis nõ habuit. Hanc propositionem probat discursus S.Th. art. 3. quoniam nobilius est habere bona per se, quàm per aliud, dum bona eiusmodi non sunt vt dignitatis sit ea ex vi generationis habere, potius quàm ex meritis, atque inde habere vt iis careat: Christo verò tribui debet quidquid nobilius est, præsertim in ordine perfectionum quæ tribuuntur personis creatis: ergo quæ non habuit ex vi generationis, & multo magis quæ neque initio generationis habuit, & cadunt sub meritum, dicendum est Christum sibi meruisse; ea verò sunt gloria corporis, eiusque impassibilitas cum aliis dotibus, exaltatio nominis, &c. quæ iam proferuntur. Ita docent omnes Theologi in 3. dist. 18. Proferuntur ad id probandum quædam loca Scripturæ. Primò id quòd dicitur ad Hebr. 2. *Vidimus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum.* Vbi nomen *corona*, significat præmium: & vox *propter*, denotat meritum.

meritum. citantur pro hoc sensu iudem Patres qui pro loco illo ad Philipp. 2. *propter quod & Lazarus*, &c. de quo paulo post S. Chrysostr. Ambr. Ansel. Beda. Sed hæc expositio non videtur conformis verbis Apostoli, nec recipi à Patribus. Primum enim quidam verbum *id est*. Græcè, *propter* Latine, putant idem valere quod *per*, ut sit sensus Christum per mortem gloria & honore coronatum, exaltatum, & gloria affectum, sicut per alia opera creationis, &c. honorem accepit. Sic Oecumenius: *Gloriam* (inquit) *& honorem vocat crucem; neque enim tantum Deo dignum erat, sed quoque gloriosum fecisse cælum & terram, ac homines supermasque virtutes; sicut quod propter nos dignatus fuerit crucifigi.* Fauet huic expositioni quoddam Christus crucem ac mortem suam vocet *exaltationem*. Ioann. 3. 8. 12. sed, ut infra dicam, non videtur ab Apostolo hoc sensu usurpata particula *id est*. Hac reiecta expositione verbum illud *propter passionem*, ad duo potest referri; nempe vel ad verbum præcedens *minoratum*, ut sit sensus, eum qui minoratus est propter passionem, &c. videmus coronatum, vel ad verbum subsequens, scilicet *gloria & honore coronatum*, ut sit sensus esse coronatum propter passionem, scilicet quia passus est. Recentiores quidam circa hunc art. accipiunt locum hunc in posteriori sensu, ut probent Christum per passionem meruisse præmium gloriae corporis, honorem nominis, &c. videlicet Asturicen. 9. 7. de gratia Christi, Suar. Vasq. &c. Ceterum Patres sequuntur priorem sensum referendo particulam ad verbum præcedens. Primum quidem hi quos ipsi citant, scilicet Chrysostr. homilia 4. construens verba illa, *propter passionem*, cum præcedentibus, *minoratus est*. Ambr. tractans ea verba sic habet; *Hic ostendit, quia gloria & honor crux est Christi, pro qua modicum minoratus est ab Angelis, sicut in se Dominus eam semper vocat dicens, ut glorificetur filius hominis.* Beda sic habet: *Eum autem modico minus quam Angelos minoratum videmus Iesum propter passionem mortis; non ergo propter naturam hominis, sed propter passionem mortis.* Ansel. sic habet: *Minoratus est modico quam Angeli, id est, qui factus est parum minor Angelis propter passionem mortis, qui pati & mori potuit, quod beati Angeli non possunt.* Idem habent alij Patres, Athan. lib. de incarnatione Verbi Dei. *Hunc quidem* (inquit) *particulam inferiorem Angelis videmus ob passionem mortis; gloria tamen, & honore coronatum.* Nota particulam tamen. August. lib. 3. contra Max. capite 25. eadem omnino verba habet, quæ Beda. Tertullianus contra Praxiam, capite 23. *Minoratus* (inquit) *filium modico circa Angelos ad terram dimittendo, gloria tamen & honore coronatus illum in celos resurgendo.*

E t sanè ex ipsis Apostoli verbis hic sensus habetur; est enim in his antithesis verbi præcedentis: nam loquens de Christi dignitate supra Angelos, & supra res omnes quas Deus illi subiecit, cum dixisset, *Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei.* subdit hæc verba: *Cum autem qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum.* Quasi dicat, licet hoc tempore nondum videamus omnia Christo subiecta; videmus tamen ipsum, &c. & est hyperbaton, id est, inuersus sensus, ordo sic esset: *Videmus autem Iesum illum qui modico quam Angeli minoratus est propter passionem mortis; id est, in hunc finem ut pateretur mortem; gloria & honore coronatum.* Quod autem particula *per*, non denotet consequentiam vel euentum, quo Christus dicatur per passionem, vel in passione minoratus, sed causam finalem cur sit minoratus; habetur ex eo quod Græcè non dicatur *id est τὸ πάθημα*, id est, *per passionem*, sed *id est τὸ πάθημα*, id est, *propter passionem*; quod etiam declarat id quod subditur: *ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.* Gratia Dei, id est, gratuita Dei misericordia.

A Secundus locus ad probandum Christum meruisse gloriam corporis, & alia bona quæ progressu temporis accepit; habetur ad Philipp. 2. *Humiliatus semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod & Deus exaltatus illum, & donatus illi nomen quod est super omne nomen.* Hic perspicue continetur forma retributionis propter merita in actione Dei & Christi, quia Latina particula *propter quod*, & vox Græca *διὰ* cum per sese vi sua, tum verò subiuncta actioni Christi, & præposita operationi Dei, notat causam, & illam esse causam huius, eamque meritoriam. Primum quia non alio modo actio creata potest esse causa actionis diuinæ, nisi moraliter per modum meriti, vel precatationis, &c. Secundò quia actiones eiusmodi sunt ut vna in ratione sua sit opus meritorium, & per se idonea præmio, scilicet humiliare se, obedire, offerre se supplicio & morti; altera suapte natura sit opus remunerationis tum simpliciter, tum in hac comparatione, scilicet exaltare, &c. & exaltare propter opus humilitatis, & obedientia: perspicue enim significatur exaltationem non esse factam ex mera voluntate gratiæ, & beneficiendi; sed ex eo quod sit facta talis operatio. Tertio quia similitudinis retributionis natura sua accommodata præmio, habetur sæpe in Scripturis. Matth. 5. *Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur. Qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Qui esuriunt, &c. quoniam saturabuntur.* Genes. 22. *Quia non peperisti filio tuo, &c. multiplicabo semen tuum, &c. similiter, qui se humiliat, exaltabitur; & in proposito humiliavit se Christus, propterea Deus exaltavit illum, &c.*

C Huic sensui obstare videtur quod Athanasius ser. 2. contra Arrianos, tractans hunc locum, *propter quod & Deus exaltavit illum*; sic habet: *Non enim præmium virtutis, neque præstantiam eius in proficundo is verbis significauit, sed causam sublimationis in nos redundantes.* Docet enim hoc loco pluribus verbis in illo sermone notari exaltationem nostram, & resurrectionem, qua surrexit ipse, & nos; vnde subdit: *Si enim Dominus homo factus non fuisset, nunquam nos à peccatis vindicati, à mortis resurrectionem.* Sed communis sententia Patrum & expositorum est, his verbis Apostoli contineri meritum humilitatis, & obedientia: Christi, propter quod ipse exaltatus sit. Ambr. exponens hunc locum sic habet: *Quid & quantum humilitas mereatur, ostendit.* Theodoretus ibidem: *Cum humanam naturam suscepisset, qui erat humilis exaltatus est, & qui erat altissimus seipsum humiliavit.* Ansel. Christus (inquit) *se humiliavit, obediendo usque ad mortem & propterea exaltatus est; itaque & vos carissimi, &c.* Chrysostr. contra Arrianos, qui ex hoc loco probabant Christum esse puram creaturam, eo quod, ut refert Athan. accepit mercedem suæ voluntatis, & honorum operum; sic scribit: *Dicamus aduersus hos hæreticos; si hæc de non incarnato afferuntur, si de Deo Verbo, quomodo ipsum exaltavit? ergo quidem ex parte imperfectus erat, & per nos obtinuit perfectionem, etiam nisi nobis beneficiisset, ne viquam honorem istum esset consequutus.* Rursus idem in expositione morali: *Extremam Christus præstitit obedientiam, propterea accepit supremum honorem.* Basilii lib. 4. contra Eunomium, *Post incarnationem* (inquit) *propter obedientiam nomen super omne nomen filio Pater largitus est.* Eodem sensu accipiunt hunc locum Cyrillus lib. 3. Theol. capite 2. & lib. 11. in Ioan. capite 17. & August. tract. 104. in Ioan. vbi explicans hunc locum: *Humilitas* (inquit) *claritatis est meritum, claritas humilitatis est præmium.*

E Neque verò negauit Athanasius meritum Christo in humanitate & per humanitatem; sed solum negauit eo sensu quo Arriani tribuebant ipsi meritum secundum voluntatem propriam ipsius filij Dei, quem volebant humiliasse seipsum, & obediuisse per propriam

priam suam voluntatem, ut pro mercede obtineret exaltationem, vnde probabant ipsum ea egeret, & esse creaturam. Hoc refutat Athanasius, dicens: *Qualis igitur ante fuit si nunc deum exaltatur, & nunc primum incipit adorari, & nunc tandem filius nominatur, cum homo factus est; videtur enim non carnem meliorem reddidisse, sed ipsum per carnem meliorem esse reddidit.* Et post multa subdit: *si autem ut meliora faceret cælum descendit, nequaquam illi pro mercede datum est ut filius & Deus nuncuparetur.* Quamuis autem Athanasius propterea applicet nobis dictum Apostoli, dicens: *Propter nos igitur, & de nobis dictum est, exaltatus & donatus*; tamen non negat conuenire etiam Verbo Dei ratione humanitatis hæc verba, & non secundum se, sic enim habet, *exaltatum eum, non substantiam Verbi exaltatum significat, fuit enim, & semper est æqualis Deo, sed ad humanitatem eius spectat.* Et statim: *Et palam* (inquit) *fieri illud, humiliavit, & illud, exaltavit, de homine dictum esse; cuius enim est humile esse, eius quoque fuerit exaltari.*

Tertius locus est Luca ultimo, *Nomen hoc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam.* Quibus verbis duo significantur, primò necessitas patiendi; secundò gloria Christi, quam ex hac passione percepit. Necessitas patiendi non fuit solum, neque ex intentione primaria Dei propter gloriam Christi; nam et si variae sint opiniones de Incarnatione, an fuisset illi homo non peccasser; nulla tamen controuersia est de passione Christi, quæ homine non peccante non fuisset. Nihilominus posita illa necessitate passionis propter peccatum, & assumendi passibilitatem, & abiectionem; factum est, ut impassibilitatem, & omnem reliquam gloriam, omniaque bona, quibus ut pateretur propter homines, carere debuit, non per Incarnationem, operationemque generantis Dei ab initio conceptionis, sed per passionem, & labores in vita, operationemque Dei retribuētis, deberet recipere. Illud ergo verbum, *oportuit pati*, significat necessitatem ex suppositione huius decreti, quo factum fuit ut necessarium esset pati ad hoc, ut reciperet suam gloriam: suam, inquit, nimirum, quæ debita fuisset ratione personæ ex vi generationis, & non ex vi operationis sui, quasi aliena, & indebita. Atque hanc necessitatem denotat particula *&*, *ita intrare in gloriam suam*, id est, non alio modo sine passione, sed per passionem. Quo loco necesse est passionem poni vel ut causam moralem, & certè opus bonum liberum morale proportionatum præmio, quod vi sua obtinet meritum, est verè causa meritotia: vel ut conditionem ex parte Dei, qui non nisi mediante passione decreuisset Christo gloriam suam conferre; atqui bonum propositum sub conditione operis habet rationem præmij, & conditio habet rationem pacti; hoc autem satis est ad hoc, ut opus bonum liberè factum habeat rationem meriti.

Huc pertinet quod habetur Apoc. 5. *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.* Vbi particula, *qui occisus est*, notat dignitatem partam merito, & qualitate operis, non verò solum merito, & qualitate personæ; illud enim *qui*, idem valet ac quoniam, tum ex ipsa vi locutionis huius, tum quod paulo supra verbum *occisus*, usurpatum sit pro causa. *Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius, quoniam occisus es.*

De merito resurrectionis & aliorum bonorum. §. I.

Secundò igitur meruit Christus resurrectionem ad vitam immortalem, hoc probant eadem loca Scripturæ, & Patrum: & sanè perinde est probare gloriam

corporis, eiusque impassibilitatem, ac probare Resurrectionem; per hanc enim paratur gloria corporis: id quod habetur loco citato Luca 24. in illis verbis: *Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertio die, vbi vocat resurrectione à mortuis, quam simili sententia vocauerat gloriam suam superioribus illis verbis, nomen hac oportuit pati Christum, &c.* Præterea constat Christum resurrectionem suam à Deo precibus obtinuisse; vbi autem habent locum preces, potest habere, & habet locum meritum, si suppetit, ut verè suppetebat Christo, & res alioqui potest cadere sub meritum, ut verè cadit resurrectio ad vitam gloriosam sub meritum omnium iustorum. Sic ad Hebr. 5. dicitur: *Qui* (id est, Christus) *in diebus carnis sue preces, supplicationesque ad Deum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.* De hac exaudita oratione habetur illud Pl. 15. *Propter hoc letatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescat in spe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Qui Psalmus omnium interpretum consensu est ad litteram de Christo: & quamuis quædam conuenire possint ipsi David, ut rectè obseruat noster Lorinus, tamen locus hic citatus non nisi Christo conuenit, eiusque resurrectioni; ad hanc enim probandam allegatur Act. 2. in eoque continetur spes Christi de Resurrectione, eiusque ad Deum oratio verbis superioribus: *proiecit Dominum in conspectu meo, &c. eademque aut saltem confessio exaudita orationis, posterioribus verbis, non derelinques animam meam in inferno.* Quod autem utroque loco, & Apostoli & Psalmi cum impetratione, & merito resurrectionis contineatur simul meritum immortalitatis corporis, est per se perspicuum; non enim erat ad rem petere resurrectionem aut ad vitam mortalem, aut indeterminatè; sed illam, quæ conueniens erat ipsi, quàmque Deus dedit, scilicet ad vitam immortalem; hoc enim est saluum facere à morte illum, qui iam mortuus erat, scilicet eripere à potestate mortis, iuxta illud Apostoli ad Rom. 6. *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Denum illud Isaia 53. *Pro eo quod laborauit anima eius, videbit, & saturabitur;* referri debet ad ea, quæ Christus propter meritum laborum recepit post Resurrectionem: nam ab initio eius capitis vique ad ea verba, *generationem eius quis enarrabit?* sermo est de Christi passione, ut notat Iustinus in 2. Dialogo pro Christianis, & omnes interpretes: deinceps autem de iis bonis, quæ passionem ob meritum passionis ipsius consecuta sunt. Volunt autem quidam ea esse copiosum fructum Ecclesiæ, propter illa verba, *videbit, & saturabitur*, scilicet Cyrillus, & Hieron. Alij verò esse ipsam Resurrectionem, quibus fauet versio septuaginta Interpretum, vbi illud verbum Isaia, *videbit, & saturabitur*, ita redditur, *& vult Deus auferre laborem animæ eius, ostendere lumen, & formare intelligentiam, &c.* est enim vsus sacræ Scripturæ, mortem vocare tenebras, & vitam lumen, cum alias alibi, tum verò ad rem propositam Michea 7. *Ne lateris inimica mea super te, quia cecidisti, confurgam cum sedero in tenebris, Dominus lux mea.* Hoc est quod ait Isaia, *Deus vult ostendere lumen.* Probatur etiam ex Pl. 109. *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.* Vbi nomen torrentis, & potationem eius mysticam Patres, & interpretes variè accipiunt, quorum singulas expositiones tradit noster Lorinus in hunc locum Psalmi: omnes tamen volunt pertinere ad ea, quæ Christus laborando in hac vita tum egit, tum pertulit: in eo verò quod subditur, *propterea exaltabit caput*, agnoscunt effectum, & præmium laborum Christi, eosque fuisse meritorios, quod præmium

præmium sit exaltatio capitis, per quam quidam intelligunt resurrectionem; alij ascensionem, alij deum omnem gloriam, quam Christus per eos labores consecutus est.

Ad corporis immortalitatem, & impassibilitatem pertinet impassibilitas animæ, non modò pro tempore, quo futura erat in corpore, quod aliqui sine eius impassibilitate impassibile non fuisset; verumetiam absolutè, & per se etiam illo triduo, quo fuit extra corpus. Ratio est, quia meritum terminatur cum vita; & præmium non differtur, nisi subsit ali-quod impedimentum, cuiusmodi erat ante mortem Christi in veteribus sanctis Patribus pœna peccati originalis nondum remissa quoad hunc effectum aperiendi cœlestem beatitudinem; cuiusmodi item est post mortem Christi in consequentibus hominibus debitum pœnæ pro peccatis, remanens post mortem, neutrum enim impedimentum in Christo locum habuit: quare nec debuit Magist. in 3. d. 18. dubitare an anima Christi fuerit perfectè impassibilis à puncto mortis, vel solùm à puncto resurrectionis. Causa verò alia extra impedimentum, quam assignat Vega lib. 7. in Trid. cap. 18. scilicet vt in triduo anima Christi propter nos esset viatrix non ad merendum, sed ad satisfaciendum, nullo modo est probabilis: nam è Scripturis habemus opera, & passionem huius vitæ satisfecisse pro nobis, nòque esse redemptos sanguine ac morte, quæ non habent locum in anima separata: nec debemus addere genus operum, quod Scriptura non addit. Sed nec potest duci exemplum, & argumentum à satisfactione, quam exhibent animæ hominum in Purgatorio, qua ratione sunt aliquo modo viatrices: quoniam illa habet locum non per se ex natura satisfactionis pro pœna peccati, nimirum, vt per se poscat exhiberi non solùm in hac vita, sed etiã in alia: nam locus satisfaciendi proprius & per se tantùm est in hac vita, & solùm per accidens datur locus in alia vita, eo quòd homo non præstiterit in hac, quod præstare debuit: Christus autem nihil omisit eorum, quæ pro statu huius vitæ præstari debuerant. Hinc fit, vt multum differat satisfactio alterius vitæ ab hac huius vitæ: nam illa est merè pœna illata à Deo, non autem sponte ex electione suscepta; quare nec potest applicari alicui alij, vocaturque satis passio potius, quam satisfactio; Christi autem satisfactio debet esse sponte suscepta, & alijs applicanda.

Ad resurrectionem, & gloriam corporis pertinet ascensio Christi in cœlum, quod est locus assignatus corporibus impassibilibus; cum terra propria sit passibilium: quare cadit sub idem meritum impassibilitatis, & resurrectionis quoad rem ipsam; quoad peculiariora verò priuilegia, peculiarèrque modum, & gloriam, habuit peculiare meritum in Christo, cuiusmodi describitur ad Philipp. 2. & Ps. 109. nomine exaltationis, & proprio nomine ad Ephes. 4. *Qui descendit, ipse est qui ascendit, quid est quod ascendit, nisi quia & descendit prius.* Et Apoc. 3. *Ego vici, & sedeo cum Patre meo;* vbi particula *&*, vim habet causæ.

Præterea verò meruit Christus alia quedam externa bona, quæ ad gloriam corporis non pertinent, cuiusmodi sunt primò exaltatio nominis, quæ quidem duo afferre potest. Primò notitiam ipsius Christi, qui in mundo planè latebat Ioan. 1. *In mundo erat, & mundus eum non cognouit;* vix, & modicè discipulis notus, Ioan. 14. *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me.* Hanc sui notitiam postulauit Ioannis 17. *Ego te clarificauit super terram, opus consummaui, quod dedisti mihi, & nunc clarifica me in Patre, &c.* Christus autem clarificauit Patrem docendo, & auferendo ignorantiam; hanc ergo claritatem vicissim poscit ab ipso. Secundò

per exaltationem nominis possumus intelligere insignem Christi honorem, & hic est, quem meruisse sibi Christum dicitur ad Philipp. 2. *Propterea exaltauit illum, & dedit illi nomen, &c. vt in nomine Iesu, &c.* & vtramque cadere sub meritum Christi, probant Scripturæ; priorem quidem, quia postulat à Christo; vbi autem est locus postulationi, est locus merito, quando persona habet vnde possit mereri. Præterea ponitur ratio impetrandi non solùm oratio, verùm opus bonum, scilicet clarificauit nomen tuum. Tertio significatur vicissitudo retributionis, quam sperat virtute alicuius pacti taciti, vel expressi per particulam *&*; *clarificauit, & in me clarifica;* posteriorem verò, quia ostensum est eo loco perspicuè meritum contineri. Atque huius meriti præmia sunt varia testimonia Angelorum, & Patris æterni, in Baptismo, & in Transfiguratione, cum dixit, *Hic est filius meus dilectus.* Addunt etiam testimonia Prophetarum eo modo, quo potest fieri, vt meritum solùm in præuisione possit esse causa præmij in re.

Secundò meruit potestatem iudicis, Ioan. 5. *Dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Quem locum cum adhiberet Paulus Samosatenus ad probandum, Christum esse purum hominem, Chryost. hom. 38. vt illi occurreret, accepit dictum de communicatione potestatis, quam filius Dei accepit ex vi generationis æternæ cum diuinitate. Sed Augustinus sermo. ultimo de verbis Domini, & tract. 22. in Ioan. & Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 44. intelligunt hoc loco datam Christo secundum humanitatem huiusmodi potestatem. Eundem locum hoc sensu tractat Vigilus lib. 5. contra Eurychetem. S. Th. infra 9. 59. art. 3. ad idem probandum accommodat illud Iob 36. *Causa tua, quasi impij indicata est, causam iudiciumque recipies.*

Tertio meruit Christus regnum, & dominium mundi. Probatur ex Ps. 2. *Postula à me, & dabo tibi gentes, &c. Reges eos, &c.* Quo loco ad id probandum vitur Aug. lib. de vniuersitate Ecclesie, cap. 7. & 8. Præterea ex Apostolo ad Rom. 14. *Christus in hoc mortuus est, & resurrexit, vt & viuorum, & mortuorum dominetur.*

Demum meruit etiam dignitatem capitis, quod probatur iisdem locis Scripturæ, & argumentis. Hoc meritum capitis admittit Soto in 4. d. 47. q. 1. art. 2. negat tamen Christo meritum regni, & dominij, eo quòd hoc conueniat sibi ratione vnionis hypostaticæ. Sed non est cur hoc neget, & illud concedat, cum ratio vnionis vtramque dignitatem faciat Christo debitam. Præterea duo obseruari oportet, primum quod ad hanc rem docet S. Th. infra 9. 59. art. 3. scilicet idem iudicium faciendum esse de hac dignitate, ac de gloria corporis, ceterisque præfatis bonis; ea enim omnia erant debita Christo ratione personæ, & vnionis, & tamen potuerunt esse materia meriti ipsius, præsertim ex quo aliquando iisdem caruit. Vnde factum est, vt iudiciaria potestas conueniret ipsi quadruplici titulo, primò propter diuinam personam, secundò propter dignitatem capitis, tertio propter plenitudinem gratiæ, quartò propter merita. Similiter dignitas capitis propter diuinam personam, propter dignitatem regiam, & præterea ex meritis. Dignitas regia propter personæ dignitatem, & propter merita. Secundò obseruandum est quod supra notauimus in his dignitatibus Regis, iudicis, capitis, duo spectari, primò ius ipsum quasi hereditarium, deinde possessionem, & vsum. Primum habuit ex vi incarnationis, & natiuitatis, & iccirco absque merito; secundum verò, quod consequens fuit natiuitati; quamuis aliquo debitum fuerit dicto titulo, ex quo tamen consequens fuit, potuit etiam obrineri, & obtentum fuit per meritum.

Vtrum Christus aliis mereri potuerit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd Christus aliis mereri non potuerit. Dicitur enim Exech. 18. *Anima que peccauerit, ipsa morietur. Ergo pari ratione anima que meretur, ipsa remunerabitur. Non ergo est possibile quòd Christus aliis meruerit.*

2. Præterea, De plenitudine gratiæ Christi omnes accipiunt: vt dicitur Ioan. 1. *Sed alij homines habentes gratiam Christi, non possunt aliis mereri: dicitur enim Exech. 14. quòd si fuerint in ciuitate Noë, Daniel & Iob, filium & filiam non liberabunt: sed ipsi iustitia sua liberabunt animas suas. Ergo nec Christus potuit aliquid nobis mereri.*

3. Præterea, Merces quam quis meretur, debetur secundum iustitiam, & non secundum gratiam; vt patet Rom. 4. *Si ergo Christus meruit salutem nostram, sequitur quòd salus nostra non sit ex gratia Dei, sed ex iustitia: & quòd iniustus agat cum eis, quos non saluat, cum meritum Christi ad omnes se extendat.*

Sed contra est, quòd dicitur Rom. 5. *Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vita. Sed demeritum Adæ derivatur ad condemnationem aliorum. Ergo multò magis meritum Christi ad alios derivatur.*

Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, in Christo non solum fuit gratia, sicut in quodam homine singulari, sed sicut in capite totius Ecclesie, cui omnes vniuntur, sicut capiti membra, ex quibus constituitur mystice vna persona. Et exinde est, quòd meritum Christi se extendit ad alios, in quantum sunt membra eius, sicut etiam in vno homine alicuius aliquoties pertinet ad omnia membra eius: quia non solum sibi sentit, sed omnibus membris.

Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum singularis personæ non nocet nisi sibi ipsi; sed peccatum Adæ, qui constitutus est à Deo principium totius nature, ad alios per carnis propaginem derivatur. Et similiter meritum Christi, qui est à Deo constitutus caput omnium hominum quantum ad gratiam, se extendit ad omnia eius membra.

Ad secundum dicendum, quòd alij de plenitudine Christi accipiunt, non quidem fontem gratiæ, sed quandam particularem gratiam, & ideo non oportet, quòd alij homines possint aliis mereri, sicut Christus.

Ad tertium dicendum, quòd sicut peccatum Adæ, non derivatur ad alios, nisi per carnalem generationem: ita meritum Christi non derivatur ad alios, nisi per generationem spirituales qua fit in Baptismo, per quam homines Christo incorporantur: secundum illud ad Gal. 3. *omnes quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et hoc ipsum est gratia, quòd homini conceditur regenerari in Christo: sic salus hominis est ex gratia.*

AFFIRMAT S. Thomas argumento ducto à ratione mystica capitis, quæ conuenit ipsi erga alios, vt membra ad influendum, & communicandum vitam, & bona spiritalia: hic autem influxus non est physicus, vt pote capitis mystici; moralis autem si fit alius præter meritum non est efficax, & perfectus, nec proinde capitis; quia caput est efficax causa vitæ: influit ergo meritum.

DISPUTATIO VIII.

Quenam bona nobis Christus meruerit.

VM Christi aduentus in mundum, cuiusque opera, & labores ordinata sint ad restituendum homines ad beatitudinem supernaturalem, vnde ceciderant, propterea primò

Ios. Raguse in 3. p. D. Th. tract. post.

oportet statuere, quænam bona ad hunc finem necessaria essent, aut saltem pertinere, quæ suis naturæ vitibus homo præstare, seu obtinere non posset, sed tantùm speciali Dei prouidentia, atque auxilio; ea verò sunt bona supernaturalia: præterea videntur ea saltem supernaturalia, quæ speciali prouidentia in singulis hominibus propter hunc finem supernaturalem à Deo prouidentur: cuiusmodi est tempus, & circumstantiæ quadam mortis, natiuitatis, &c. Deinde supponendo ex his bonis quadam dari hominibus propter ipsorum merita de condigno, qualis est gloria, & augmentum gratiæ, & gloriæ: quadam non dari propter merita ipsorum saltem de condigno, vt prima gratia, remissio peccati, dispositiones, &c. de vtrisque est disputatio præsens, videlicet vtrum omnia, quæ recipimus propter merita nostra, recipiamus etiam propter merita Christi? & an quæcunque Deus dat, & prouidet, det & prouideat propter merita Christi? Et sanè cum plurima sint eiusmodi bona, de quibus videtur res certa, de aliis non tam certæ; propterea oportet singula recensere, ac de singulis dicere. Sunt autem hæc primò remissio peccati: secundò prima gratia, quæ de facto post lapsum in hominibus semper est coniuncta cum remissione peccati: tertio gloria: quartò dispositiones ad gratiam: quintò gratia efficax: sextò electio ad gloriam, seu prædestinatio: septimò augmentum gratiæ, & gloriæ: octauò varia dona, & auxilia, quæ dantur iustificato.

Obseruandum secundò est, Christum duo præstitisse necessaria, primum fuit soluere debitum Deo; qui enim est debitor alteri, si tantum habet, vnde soluat, & non plus, sanè per id, quod habet, non admittitur ad emendum aliquid ab illo, seu ad merendum, sed solùm ad compensationem debiti, nisi condonetur debitum; si verò habet vnde soluat, & vnde mereatur, prius exigitur solutio debiti, deinde admittitur ad merendum; quòd si potest vno opere vtrumque præstare, sanè in illo per se spectatur prius compensatio debiti, cuius existit obligatio, & necessitas in eo, qui vel per se debitor esset, vel pro alio sese obstrinxisset: deinde verò spectatur contractus emptionis, vel meriti, cuius nulla existit necessitas, vel obligatio. Hoc ergo est quòd secundò præstitit Christus, qui non solùm suscepit onus satisfaciendi Deo, soluendique debitum generis humani; verùm præterea suscepit onus comparandi nobis quæ ad beatitudinem essent necessaria. Ac profectò quòd suppeditauerit sibi plusquam satis est pretij pro vtroque, satis ostensum est circa articulum secundum quæstionis primæ: & id pretium primò vt iam præmonui exhiberi debuit, fuitque exhibitum pro necessaria solutione debiti. Deinde pro emendis, comparandisque nobis à Deo bonis ad dictum finem pertinentibus, Deo liberè volente contractum inire cum Christo, & pactum confederandi ea bona pro pretio ipsius, quòd superesset satisfactioni sibi debita pro iniuria, etenim vt aliàs notauimus ex sola vi exhibitæ, receptæque satisfactionis non redit amicitia, nec reliqua bona, quippe quæ sunt effectus amicitia; imò nec immunitas à pœna debita pro delicto, sed solùm ab obligatione refarciendi damnum honoris, vel cuiuspiam rei ablata. Ac de primo, id est, de satisfactione pro dicto debito, dictum est circa præfatum articulum secundum. Iam de secundo simul agendum est cum S. Th. in hoc articulo, idque facilius iam fit, postquam de valore operum Christi, & ad satisfaciendum, &

ad merendum, atque emendum satis ibidem disputatum est; ac per singula octo capita hic proposita oportet respondere.

An Christus meruerit nobis remissionem peccatorum, & primam gratiam. §. 1.

Agimus de utraque simul, quoniam quamuis ex natura rei diuersa sint, & possint abinuicem separari, & re ipsa fuerit prima gratia absque remissione peccati in Angelis, in primo homine, in Christo, in beata Virgine; & possit remissio peccati esse absque infusione gratiae, imò & absque ordinatione hominis in finem supernaturalem, ut nobis probabilis est, & dicemus in materia de Penitentia; de facto tamen sunt ita connexa, ut iustificatio, quae est proprius gratiae effectus, non sit mera sanctificatio animae, sed remissio peccati, & deletio maculae, & quia remissio culpae sit infusio gratiae, atque ita in Scripturis quicquid est causa vnius, est causa alterius.

Dicendum igitur primò, Christus meruit nobis remissionem peccatorum, & primam gratiam. Est propositio de Fide expressa in Scripturis. Ioannis 1. *Quoique autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui ex Deo nati sunt;* natiuitas ergo spiritalis, quae alias dicitur regeneratio, Ioan. 3. *noua creatura,* ad Galat. 6. non est nisi per Christum, non quidem physice operantem, ut Deus est, nam sic est etiam Patris, & Spiritus sancti, sed moraliter per merita. Ioan. 1. *De plenitudine eius omnes accepimus,* quae verba non solum significant omnes aliquid inde hausisse; verum habent vim ad significandum inde nos accepisse quicquid habemus boni, id quod declarat illud verbum, *quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Ex quo loco hoc ipsum confirmat Augustinus libro 13. de Trinit. capit. 9. Rom. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsum, quae est in Christo Iesu.* Ad Rom. 5. *Iustificati in sanguine ipsius salui erimus, ab ira per ipsum.* Et infra, *Sicut per unum hominem peccatum intravit in mundum, &c. multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit.* Et rursus, *Gratia autem ex multis delictis in iustificationem;* &, *per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vita.* Demum, *Per vnius oblationem iusti constituentur multi.* Ad Ephes. 1. *Gratificauit nos in dilecto filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundum diuitias gratiae eius, quae superabundauit in nobis.* Et infra, *Instaurare omnia, quae in caelis, & quae in terris sunt in ipso.* 1. Ioan. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi.* Apoc. 4. *Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.*

Sed contra id, quod diximus, & haecenus supposuimus, scilicet in Scripturis id, quod est causa remissionis peccati, esse causam gratiae; obiicitur id quod habetur ad Rom. 4. de Christo, *Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram,* vbi causa remissionis peccati assignatur passio, gratiae verò iustificantis resurrectione. Respondetur primò ex Augustino lib. 16. contra Faustum, cap. 29. & Fulgentio lib. de Incarnat. & gratia, cap. 8. Resurrectionem non poni, ut causam iustificationis; huius enim causa est passio, sed ut causam, & motiuum fidei, quae est necessaria ad iustificationem, quae fides absque resurrectione inanis esset, ut dicitur *Corinth. 15. Re-*

ponderetur secundò, Apostolum hic loqui de causa exemplari, cui debet conformari resurrectio nostra secundum corpus, quae causa est resurrectio Christi. Ita sanctus Thom. *quæst. 56. artic. 1. ad 3.* vbi negat proprie esse causam meritoriam, eidemque conformari debet resurrectio nostra secundum animam per gratiam, ut habet *articul. 2.* ideo Apostolus interdum in hac comparatione, quae facit resurrectionem Christi causam exemplarem resurrectionis nostrae secundum gratiam, quae est iustificatio; facit passionem eius, & mortem causam exemplarem deletionis, & mortis peccati. Ad Rom. 6. *Conscripti estis cum Christo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus resurrexit, ita & vos in nouitate vitae ambuletis;* etiam si alioqui passio sit causa etiam meritoria mortis peccati, resurrectio verò non sit causa meritoria iustificationis. Eadem veritas continetur in Concilio Mileuitano, Arausiano, Tridentino *sess. 6. cap. 7.* & Patribus, quos citauimus agentes de satisfactione, qui simul loquuntur de merito cum satisfactione.

Ceterum hic duo obseruare oportet. Primum est, dictam remissionem peccati, & primam gratiam dari propter merita Christi de condigno, & de rigore iustitiae sine vilo merito nostro de condigno, iccirco respectu Christi in ea conferenda, habet locum iustitia; respectu verò nostri, sola gratia: quae ratione dicitur ad Rom. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsum.*

Secundum est multos non consequi remissionem peccatorum, primamque gratiam; & tamen Christum merito suo comprehendere omnes peccatores, nemine excluso. Propterea dicendum est, remissionem peccatorum suapte natura pendere à libera voluntate hominum, qui velint ad Deum conuerti, si sint adulti; iccirco meritum huius praemij, quod est remissio peccati, suapte natura non potest esse absolutum, & efficax, & applicatum ad obtinendum illam in re, sed solum sufficientem, & applicandum posita conuersione pro voluntate eius, qui vult conuerti, & virtute dicti meriti, remissionem obtinere: sicut qui apud Regem insignibus gestis, & laboribus meruit filii dignitates, & officia, quorum acceptatio pendet ab ipsis; intelligitur meruisse vnde possint illam obtinere, non autem, ut re ipsa habeant. Illud tamen discriminis est, quod Deus remissionem peccati, & bona potest dare non solum volenti, & supposita voluntate, verum potest facere, ut peccator velit; quod Rex in dato exemplo facere non potest: atque ita posset absolute remissio peccati cadere sub merito in re ipsa, & non solum in causa morali, id est, pretio quoad potestatem.

Itaque aliud est remissio peccati, aliud conuersionis: remissio, ut dixi, non cadit sub merito absolute, sed ex suppositione voluntatis: conuersione verò ipsa praerequisita, quam Deus potest efficaciter providere per auxilia efficaciam, non est communis omnibus quoad hanc efficaciam: verum quatenus nemo potest velle conuerti, sicut oportet, sine auxilio gratiae speciali, ad hoc, ut obtineat remissionem peccati; est communis omnibus quoad sufficientiam auxiliorum, quae dantur omnibus: an vero haec auxilia, tam communissima, quam minus communia, videlicet efficaciam, cadant sub merito Christi, dicitur infra. Interim cum remissio peccatorum, primaeque gratiae infusio, per se spectata sequatur omnibus modis liberum hominis consensum (non enim recte dicitur consensum procedere ab habitu) nõ autem praecedat, ut praecedat auxilium ad conuersionem; propterea non perinde possumus dicere, primam gratiam

gratiam remissionemque peccati non solum cadere sub merito Christi quoad sufficientiam, verum etiam quoad hoc, quod ponatur in re absolute, nulla videlicet facta suppositione voluntaris creaturae, sicut possumus hoc dicere de auxilio ad conuersionem, quod praecedit ipsum consensum voluntatis.

Iam cum pro remissione peccati paruulorum non possint applicari merita Christi per proprios eorum actus, sed per fidem Ecclesiae in Baptismo, ut olim in alio Sacramento, quorum applicatio pendet etiam à voluntate humana; dicendum est etiam hanc, solum quoad sufficientiam, cadere sub merito Christi; quia consequitur omnibus modis voluntatem applicantium remedia. Ceterum huic praemittitur prouidentia diuina prouidens sufficienter, vel efficaciter horum remediorum applicationem; & de hac prouidentia, eiusque effectibus, eadem est quaestio, quae de auxiliis ad conuersionem, an & quousque cadant sub merita Christi, de quibus infra.

Dicendum secundò, Christus meruit etiam omnibus hominibus gloriam, & vitam aeternam. Haec propositio est de fide: nam quamuis non omnis, qui potest mereri, & mereatur gloriam, possit etiam mereri primam gratiam de condigno; tamen certum est quicumque meretur primam gratiam, mereri gloriam; quia gratia est semen gloriae, faciens subiectum capax gloriae, habens ratione illius ius ad illam, verumque filium regni heredem; ita ut decedens cum illa, siue cum operibus, siue absque illis, sola vi gratiae gloriam obtineat; ergo gratia habet valorem gloriae, datque ius ad illam; quod potest dare quoduis merito meritum; ergo meritum gratiae aequiualeat merito gloriae: Christus autem meruit nobis primam gratiam; ergo hoc ipso meruit gloriam. Antecedens habetur perspicue ex Scripturis. Ad Rom. 6. *Liberati à peccato habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.* Ibidem, *Gratia Dei vita aeterna, id est, ipsa gratia est vita aeterna, ut semen illius.* Et cap. 8. *Si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* Ad Titum 3. *Per iustitiam gratia ipsius heredes sumus secundum spem vitam aeternam.* Confirmatur, nam paruuli decedentes cum solo Baptismo obtinent gloriam, solum quia receperunt gratiam. Quomodo verò concordet hoc meritum, quo Christus meruit nobis gloriam cum merito, quo nos mereamur eandem; similiterque dispositio nostra ad gratiam, cum merito Christi eiusdem nostrae gratiae, dicitur infra.

Verum hic de sanctis Patribus, qui fuerunt ante Christum, occurrit duplex difficultas. Prima quia receperunt gratiam ante eius merita: ergo haec non fuit effectus, & praemium meritorum Christi, quia effectus non est prior causa. Respondetur passim ad effectum huiusmodi moralem, quale est praemium, satis esse quod causa sit prior in prauiisione, quomodo fuerunt merita Christi in praescientia Dei, quo tempore dabat gratiam Patribus. Ceterum ostendimus supra circa *artic. 11. quaest. secundae*, quo casu merces praecedat opera non seruari eandem formam contractus, quae seruatur, quando opera praecedunt mercedem. Secunda difficultas est, quod Incarnatio sit quasi praemium operum gratiae sanctorum Patrum, qui meruerunt illam de congruo; non ergo data est illis gratia propter merita Incarnationis, neque fuit prauiisa prius Incarnatio. Respondetur finem esse priorem in intentione medijs, tam physicis, quam mora-

Ios. Ragusa in 3. p. D. To. in a. post.

libus, qualia sunt merita, dum media sunt in potestate eius, qui intendit finem, estque posterior executione: fuit autem in potestate Dei prouidere merita sanctorum Patrum, quibus mererentur Incarnationem, quae fuit prior in eius intentione; quem ordinem si spectasset Driedo infra citandus non negasset preparationes dictas sanctorum Patrum ad Incarnationem, fuisse fundatas in meritis Christi; praesertim cum ratio illa, quod meritum sit prius praemio, procedat de omni gratia, data Patribus, & de remissione peccatorum, cuius meritum secundum fidem, tribui debet Christo. Cur autem non fuerit data gloria ante aduentum Christi sanctis Patribus ex eius meritis, sicut fuit data gratia, ratio est; quia si spectetur natura peccati originalis debita fuit omnibus in perpetuum priuatio tam gratiae, quam gloriae; si verò spectetur modus, & ratio reparationis, quae fieret per satisfactionem, & merita vnius hominis, qui haberet, vnde posset satisfacere, & redimere secundum iustitiam, essetque admittendus ad contractum iustitiae; nihil horum restitui debet nisi post exhibitam satisfactionem, & pretium, aut saltem post promissionem satisfaciendi: verumtamen ulterius spectata ex vna parte vniuersalitate eorum, qui per Christum debent salui fieri, qua comprehenduntur etiam qui nati sunt ante ipsum; & ex alia parte natura duplicis status, scilicet viae, & extra viam, simulque amicitiae, & inimicitiae Dei; nimirum ut extra viam non sit locus meritis, & gratiae; amicitiae verò conciliatio ex natura sua non ferat dilationem: gloria autem etiam in alia vita ferat dilationem, & expectare possit satisfactionem, ut patet in animabus Purgatorij; propterea necessarium fuit dona gratiae, & omnia auxilia, quibus constat amicitiae Dei, quaeque conferunt ad meritum, non differri vsque ad aduentum Christi, nec sine meritis ipsius conferri, cum solus Christus sit qui fecit utraque vnum, &c. verum per fidem meritorum eius. Circa gloriam verò conferendam potuit seruari dicta ratio sumpta à natura peccati, simulque à lege iustitiae satisfactionis, & meriti, quia gloriae collatio ex natura sua pati potest dilationem tam in hac vita, quam in alia, & expectare satisfactionem.

DISPUTATIO IX.

An Christus meruerit nobis dispositiones omnes ad gratiam.

GIMVS hic in vniuersum de dispositionibus, quae sunt dona gratiae Dei, ordinata ad bonum supernaturale absque distinctione earum, quae attingunt, vel non attingunt formam, seu terminum, ad quem disponunt; inferius verò nominatim agemus de his, quae attingunt terminum, & sunt efficaces. Ac de omnibus ita sumptis generatim existunt duae sententiae; altera, quae negat omnes etiam fidem ipsam dari ex meritis Christi. Ita habet Capreolus in 3. d. 18. art. 3. ad argumenta Scoti contra quartam conclusionem: concedit autem Christum meruisse primam gratiam, & infra ait motum fidei, spei, & charitatis dupliciter spectari, primò ut procedentes ab habitibus theologis, & sic esse dispositionem comitantem, & esse ex meritis Christi. Secundò ut informes non procedentes ab habitibus, & sic non

D 2 esse

esse ex meritis Christi, nisi tanquam causa finali. Addit tamen, quod si sint ex meritis, tanquam à causa efficiente, illa causalitas est causa vniuersalis, quæ non erit in actum, nisi concurrente alia causa particulari, applicante vniuersalem causalitatem, & influxum particulari passo, & particulari effectui. Quibus verbis videtur sentire, quod solum quoad efficaciam non sint ex meritis Christi, sint autem quoad sufficientiam, pertinetque ad sequentem disputationem. Ferrariensis 4. contra gentes, cap. 55. circa responsum ad septimum versic. An autem requiratur, distinguit disputationem, alteram imperfectam, quæ præcedit tempore infusionem gratiæ, & huius negat merita Christi esse causam; alteram perfectam, quæ simul infunditur cum gratia, vt est motus voluntatis in Deum ex charitate promouens, & huius vult esse causam merita Christi, sicut sunt causa gratiæ, quæ hanc dispositionem comitatur. Ex quo reicit dictum Capreoli, admittentis motum charitatis informem præcedentem infusionem gratiæ. Driedo de captiuitate & redemptione, tract. 2. cap. 2. art. 4. ait præparationes, quibus ante Christum natum Deus præparauit Prophetas, & SS. Patres, qui illum expectabant, & postulabant; non fuisse ex meritis Christi, sed solum dona Dei: & infra versic. Ad primam obiectionem ait solum gratiam, qua iustificamur, & habemus remissionem peccatorum, & vitam æternam, esse ex meritis Christi; non verò fidem, & reliquas dispositiones, quibus præparamur. Eadem est sententia Adam in epistolam ad Philippenses circa extrema verba capituli primi, & in illud 2. Petri 1. in iustitia Dei. Fundamenta huius sententiæ. Primum est Capreoli, Quia, inquit, si Christum meruisset omnes præcedentes dispositiones ad gratiam suorum electorum, prima gratia nullo modo esset gratia, sed esset reddita, vel reddenda ex debito, quia per merita Christi præcedentia. Secundò auxilium speciale ad cauenda peccata est requisitum ex parte naturæ hominis, quæ sine illo non potest vitare peccata, & Deus non deest in necessariis: ergo non pender ab Incarnatione Christi, quod detur, nec proinde ab eius meritis. Confirmatur, nam multa auxilia nunc dantur infidelibus, quæ non videntur esse ex meritis Christi, cum sine fide ad ipsum non pertineant. Tertio homines recuperant per Christum ea, quæ habebant in Adam, & per peccatum eius amiserunt; sed in Adam habebant omnia dona supernaturalia, & ex iis solum amiserunt charitatem, & iustitiam originalem, non verò fidem, & spem, quæ non pereunt propter quodcumque peccatum, sed solum per desperationem, & infidelitatem, quam Adam non habuit: ergo fidem non recuperant per Christum.

Nihilominus contraria sententia verissima est, & proxima fidei, quod scilicet omne auxilium gratiæ, siue excitantis, siue adiuuantis, quo disponitur homo, siue proximè, siue remotè ad gratiam sit effectus meritorum Christi. Est S. Thomæ supra q. 7. art. 9. vbi plenitudinem gratiæ cõsiderat quoad duo. Primò secundum intentionem, qua suscipit magis, & minus, quæ sanè intentio in ipsa, & in eius habitibus spectatur in ordine ad sanctificandum subiectum magis, vel minus, & ad opera virtutum, præsertim charitatis magis, vel minus intensa: & huius dat Christo plenitudinem, id est, summam perfectionem, quæ haberi potest tum ratione singulari, perita à propinquitate, qua Christus maxime omnium accedit ad Deum; tum ratione communi, qua omnis omnium hominum gratia ab ipso ad alios deriuatur: atque in hoc pri-

mo membro continetur gratia secundum effectus, quos habet in Christo, & in quibus communicat cum aliis hominibus. Secundò ergo spectat plenitudinem gratiæ quoad virtutem, quam habet quoad omnes effectus gratiæ, vbi sanè perspicue loquitur de extensione huius ad omnes alios effectus gratiæ, præter dictos etiam ad eos, quibus Christus non communicat cum aliis hominibus: huiusmodi autem alij non sunt, nisi præparationes, gratiam præcedentes, scilicet fides, & vocatio ad fidem, dicitque esse in Christo plenitudinem gratiæ quantum ad virtutem, vt omnes effectus eius contineat: hos autem non alia ratione continet, nisi morali, & meritoria; ergo ex sententia S. Thomæ, Christus est causa meritoria non solum gratiæ, quæ communicat cum hominibus, verum etiam omnis gratiæ, etiam in qua cum ipsis non communicat. Eadem ferè distinctio habetur articulo seq. & supra q. 8. articulo 1. Item articulo 2. facit Christum caput non solum eorum, qui vniuntur sibi per charitatem, verum etiam qui per solum fidem: & rursus eorum, qui carent fide, tam qui aliquando sunt credituri, quam qui nunquam sunt credituri. Certè nisi hoc caput influeret bonum etiam iis, non pertinerent ad ipsum: non potest autem aliud influere, nisi merita; nec potest aliud mereri, nisi vocationem ad fidem. Quare in responsione ad secundum de peccatoribus fidelibus ait: Percipiunt tamen tales à Christo quendam actum vite, qui est credere, sicut si membrum mortificatum moueatur aliquoties ab homine. Reliqui Scholastici in 4. d. 18. & 19. non loquuntur in specie de dispositionibus ad gratiam, sed solum docent in vniuersum Christum meruisse nobis remissionem peccati, & pœnæ. Ex instituto verò Recentiores admittunt propositam assertionem, scilicet Vega lib. 4. in Trident. c. 5. 6. 7. & lib. 15. cap. 9. & 10. Hosius in confessione fidei, cap. 41. & 43. Lindanus lib. 3. Pannopie, cap. 36. Suarez disp. 41. Valquez disp. 77. Medina in hoc articulo, & passim Recentiores. Probatur apertè ex Scripturis. Ad Ephes. 1. Benedixit Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem. Vbi obseruandum est, restrictionem additam signo vniuersali habere vim ad significandum, quod siue propositio illa vniuersalis absque restrictione sit vera vniuersaliter, siue non; tamen cum restrictione est vera vniuersaliter: vt cum dicitur, omne bonum morale conferens ad salutem, est donum gratiæ specialis; illa limitatio, conferens ad salutem, habet vim ad significandum esse veram vniuersaliter illam propositionem, vt nullum sit bonum, conferens ad salutem, quod non sit ab auxilio speciali; siue aliàs absque illa limitatione sit verum vniuersaliter, quod omne bonum morale sit ab auxilio speciali, siue non: similia exempla possunt proferri in aliis rebus. In proposito ergo est limitatio restringens benedictionem ad ordinem supernaturalem salutis; hoc enim significat illa particula, spiritali in caelestibus, cum verbis sequentibus, sicut elegit nos, vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate; ergo nulla est benedictio pertinens ad hunc ordinem salutis, quæ non detur in Christo. Confirmatur ex illa particula, sicut elegit nos in ipso, qua significatur consequens esse habere nos reliquam omnem benedictionem spiritalem in Christo, quia elegit nos, vt essemus sancti in charitate. Habet autem vim illa vox, spiritali, ad excludenda terrena bona, terrenasque benedictiones, quales

in

in lege veteri promittebantur seruantibus legem Dei, & Leuit. cap. 26. & Deuter. cap. 28. Benedixit eris in urbe, benedixit in agro, benedixit greges, &c. quantum Hieronymus etiam has vult accipi spiritaliter: quare & illa particula, in caelestibus, quæ Græcè est ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, in supercaelestibus, habet vim excludendi terrena, & notanda caelestia, & refertur ad nos, qui illa accipimus; et si quidam minus rectè velint referri ad Deum, qui existens in caelestibus, nobis benedicit. Benedicere etiam quando tribuitur Deo, significat bona conferre, vt videre est Iob 1. & sæpe in Scripturis: secus autem cum tribuitur hominibus; significat enim gratias agere, quando benedicunt Deo; optare bona, quando benedicunt aliis hominibus. Itaque Ambrosius in hunc locum: Omne, inquit, donum gratia Dei in Christo est, & si quis spreto Christo benedixit se à Deo putat, errare se sciat. August. de prædestinatione sancti. cap. 1. & de bono persueuantia, cap. 7. obseruat hoc loco Apostoli etiam vocationem gentium comprehendere; mox enim subdit, in quo sorte vocati sumus. Verumtamen nonnulla dubitatio est de illa particula, in Christo, nam in quibusdam Græcis exemplaribus legitur Χριστῷ, & ita legunt Erasmus, & Vatablus, quæsi dicat, ait Vatablus, Deus benedixit nos omni dono supernaturali, vt tamen locum habeamus in celo cum Christo. Verum Chrysost. Theophylact. Ambros. Hieronymus, Oecumenius, & alij legunt, in Christo, quod scilicet Christi merito, eiusque beneficio Deus impertit sit nobis omnia dona. Et sanè obseruat noster Cornelius, exponens hunc locum, exemplaria Græca noui Testamenti, magis dubia, varia, & corrupta esse, quam Latina.

Secundus locus est ad Ephes. 2. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Vbi nomen factura, Tertullianus lib. 5. in Marcionem, cap. 17. refert ad primam creationem secundum esse naturale. Quod autem additur, creati in bonis operibus in Christo, refert ad conditionem nostram secundum gratiam. Sed verius est quod habent passim alij interpretes, vtramque particulam esse de creatione secundum gratiam, quod perspicue habetur ex verbis præcedentibus, gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis gloriatur, quibus subdit, ipsius enim sumus factura, quæ sanè verba, & causalitatis particula enim, denotant operationem Dei eandem, & eiusdem generis. Idem significant verba sequentia. Porro tam latè patet quod subditur, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quam latè patet verbum factura, hoc autem comprehendit omnia opera, concurrentia ad iustificationem, cuiusmodi est fides, & præparationes ad illam: nam hæc continentur omnia in præcedentibus verbis, dum dicitur, saluati per fidem, quæ sit donum Dei, & non ex operibus; & dum excluditur omnis gloriatio ab homine propter quodcumque opus ad illam pertinens, quod non esset donum specialis gratiæ, sed solum generalis auxilij; ex hoc enim loco probatur sæpe ab Augustino, & Concilio Mileuitano, & Arausiano, necessitas gratiæ ad omnia bona opera, quæ pertinent ad salutem; ergo quod subditur, creati in Christo Iesu in operibus bonis, comprehendit etiam omnia dicta opera, vt sint effectus meritorum Christi.

Tertius locus habetur ad Philipp. 1. Vobis donatum est pro Christo, non solum, vt in eum credatis, sed etiam, vt pro illo patiamini. Huius loci sunt tres expositiones. Prima quod particula pro, cum dicitur, pro Christo, ponatur loco particula ab, vt sit sensus, à Christo donatum est; ita Photinus apud Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

Oecumenium ὑπὲρ Χριστοῦ, capitur, inquit, pro ἀπὸ Χριστοῦ. Idem Petrus Diaconus lib. de Incarn. & gratia, cap. 6. solum est discrimen, quod hic refertur dictum ad humanitatem; ille verò ad diuinitatem. Sed obseruant alij ὑπὲρ nunquam poni pro ἀπὸ. Multo minus est vera versio Bezae, pro Christo, id est, in Christi negotio, & religione, non enim ὑπὲρ significat in.

Secunda expositio est Ambrosij, qui illud pro Christo, vult idem esse, ac propter amorem, quo Christum diligimus nobis datum esse pro ipso pati, & in ipsum credere. Sed videtur etiam dura expositio, quia non datur fides propter dilectionem, sed potius hæc propter illam. Tertia est Hieronymi, qui hoc dictum, datum est vobis pro Christo, vt credatis, intelligit significare propter aduentum Christi, & quia venit Christus nos credidisse, vt non tam expressè loquatur de merito, quam de ipso aduentu Christi, qui attulit fidem mundo. Quarta expositio est iis verbis contineri hyperbaton, cum enim veller Apostolus tantum dicere, vobis donatum est pro Christo pati, subiit mentem eius; quod etiam donatum esset eis in Christum credere, & inferuit verbum, non solum, vt in eum credatis, ac mox ad id, quod primò intenderat, redit, subdens, sed etiam, vt pro illo patiamini. Confirmat hanc expositionem editio Syriaca, omittens illud, pro Christo; sic enim vertit: Et hoc à Deo ipso datum est, vt non solum in credendo credatis mesichio (Christo) sed etiam vt pro illo patiamini. Fauet huic expositioni Chrysostomus hom. 4. in hanc epistolam. Quinta expositio est, vt illud, pro Christo, idem sit, ac intercessione, seu meritis Christi. Ita Petrus Diaconus, qui propterea illud, à Christo, refert ad humanitatem. Item Anselmus, & Theophylactus in hunc locum. Aug. lib. de Prædest. sanctor. cap. 2. Eodem sensu accipit ea verba Concilium Arausianum can. 25. his verbis, quia gratiam etiam post aduentum Domini omnibus, qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio habere, sed in Christi nomine simul, & credimus largitate conferri, secundum illud, quod iam supradictum est, & prædicat Apostolus, ad Philipp. 1. Vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, &c.

Quartus locus habetur 2. ad Tim. 1. Vocauit nos vocatione sua sancta, quæ data est nobis in Christo Iesu. Eadem est doctrina Concilij Mileuitani can. 3. & 4. & Caletini epistola prima cap. 10. qui dicunt gratiam, qua iustificamur, esse ex meritis Christi. Gratiam hanc non intelligunt solum habitualement, verum etiam totum ordinem gratiæ, quæ confertur ad iustificandos homines; est enim hic vsus huius nominis gratiæ iustificantis apud Concilia, & Patres, cum loquuntur de eius necessitate. Arausianum can. 22. 24. 25. Trident. sess. 6. cap. 5. declarat præterea ipsius iustificationis exordium in adultis à Deo per Iesum Christum præuenienti gratia sumendum esse, hoc est, ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur.

Secundò Patres passim omnia bona nostra tribuunt meritis Christi. Dionysius Areopag. cap. 4. Eccles. Hierarch. Clemens Alex. lib. 1. Pædagog. cap. 7. & 9. Apparuit, inquit, hominibus, qui solus est ambobus, Deus & homo, & est nobis omnium causa bonorum. Gregorius Nilenus lib. de vita Moysi: Omnium, inquit, bonorum spem in Christo firmiter esse credimus, qui bonum aliquod adeptus est, is in Christo est, &c. Cyrillus Alexandrinus in Ioannem lib. 2. cap. 24. Filius per fidem in credentibus habitat. Chrysostomus hom. 13. in Ioan. Christum, ait, esse fontem omnium gratiarum. Hieron. in Isa. 53. Volumus, inquit, Dei in manu eius

D 3

Christi

Christi dirigeretur, ut quicquid gratia Deus voluerit conferre hominibus, illius meritis impleatur. Aug. in Ps. 108. Oratio, inquit, quia non fit per Christum, non solum non potest dele-re peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Similia, & alia habet epist. 105. 106. 108. lib. contra duas epistolas Pelagianorum. cap. 9. lib. de Praedest. SS. cap. 2. & 7. in Ps. 40. in Ps. 108. conc. 1. tractatu 3. in Ioan. serm. 92. de temp. Ambros. lib. 3. de virginibus, circa finem, & lib. 5. de fide, cap. 6. Prosper de vocatione gentium lib. 2. cap. 6. & in lib. ad excerpta Genuensium, in responsione ad tria priora dubia, ubi docet, omnem facultatem cogitandi, quae ad Deum pertinent, & credendi, amissile nos in primo parente, & per Christum recuperasse. Fulgentius lib. de Incarnatione, & gratia ad Petrum, ait omnem facultatem cogitationis sanctae, amissam in primo parente, recuperasse nos per Christum. Idem habet Bernar. in lib. de gratia, & lib. arbit. circa medium, scilicet in Adam nos amissile omne bonum consilium, & in Christo recuperasse.

Satis fit argumentis. §. 1.

Primum argumentum contrariae sententiae pugnat contra eius auctores quatenus admittunt remissionem peccati, & primam gratiam iustificantem dari ex meritis Christi. Neque satisfacit responsio ipsorum, quod satis sit dari absque ullis meritis dictas dispositiones ad gratiam, ad hoc, ut sit verum iustificatio-nem gratis fieri: nam verba Apostoli cadunt supra remissionem peccati, seu supra gratiam secundum hunc effectum remissionis peccati. Hanc vim perspicue continent illa verba Apostoli ad Rom. 3. *Iustificati gratia per gratiam ipsius per redemptionem, quae est in Christo Iesu, quem proposuit Deum propitiationem, &c. propter redemptionem praecedentium delictorum, &c.* ergo gratia qua iustificati sumus per Christum, est remissio peccatorum. Dicitur ergo & remissionem peccatorum, & reliqua omnia dona, quae à Deo accipimus, dici dari gratis, non ad excludenda merita Christi, sed ad excludenda merita nostra de condigno, loquendo primum de singulis donis gratiae, nobis collatis. Modus autem, quo interueniat gratia in eorum applicatione, dicitur infra. Deinde generatim omnia sunt dona gratiae, quatenus hoc remedium vniuersale, quod est incarnatio, excludit omnia merita etiam Christi, quia gratis fuit à Deo ordinatum.

Solvitur secundum argumentum, & agitur de auxilio necessario ad bene viuendum, quo casu Christus non venisset. §. 2.

Quidam (Valquez disp. 77. cap. 4. ad secundum) sentiunt ex vi praesentis decreti haberi, ut dato casu, quo Christus non veniret, non daretur auxilium, quod iam per ipsum datur ad seruanda praecipua naturalia, vincendas tentationes, &c. & nihilominus fore, ut transgressiones praepceptorum imputarentur ad culpam, contra Vegam, qui lib. 4. in Trident. cap. 7. censet fore, ut non imputarentur. Ducuntur auctoritate Patrum, dicentium, non veniente Christo, futurum fuisse, ut generaliter teneretur captiva sub potestate diaboli mortalis natura. Sic Leo serm. 1. & 5. de passione, & in epistola 13. Fulgen. lib. de incarnatione, & gratia, cap. 7. in fine. Aug. serm. 8. de verbis Apostoli. Idem habet Photius Patriarcha Constantinopolitanus in epistola de septem synodis generalibus, quae habetur in 1. tomo Conciliorum in principio, dicens fore, ut natura humana propriis morbis laboraret. Cyrillus in epistola ad Successum, quae est in fine libri de Incarnatione, ait Christum assumpsisse

carnem sanandam, non ut nullos motus sentiret, sed ut non vinceretur. Ex his auctoritatibus videtur consequens naturam sibi, & suis malis relictam, vincendam in tentationibus, si Christus non veniret, idque explicant suo quodam fundamento, quo nullum malum vitatur, & nullum bonum fit sine congrua cogitatione, quae est effectus auxilij specialis efficacis, quo sublato remanet auxilium sufficiens, quod nihil aliud fit, nisi libertas hominis cum indifferenti propositione obiecti; idque auxilium non potest tolli, nisi perturbetur usus rationis. Propterea dicunt dato casu, quo Christus non veniret, sine cuius meritis dictum auxilium speciale non daretur, fore ut nullum facerent homines bonum, nec ullam vincerent tentationem, & tamen essent rei culpae. Haec sententia quoad id, quod ait de necessitate auxilij ad omnes bonos actus reicitur passim à plerisque Theologis, & aduersus illam latius dicemus in materia de iustificatione, & iustitia naturali, & in re proposita est difficilior; sequitur enim nullum omnino bonum fore, licet paruum, multumque malum, tentationemve, licet leuissimam, superatum iri, si Christus non venisset, siquidem ad haec requiritur congrua cogitatio danda ex meritis Christi, quae eo casu data non fuisset. Ab his vero, qui admittunt quaedam bona moralia sine auxilio speciali, quaedam vero non item, cuiusmodi sunt vincere maximas tentationes, & diuturnitas perseverandi in bono; distinguitur auxilium speciale in sufficiens, & efficax, & sufficiens non vocant solam dictam libertatem naturalem; hoc enim non est auxilium speciale, sed aliquid aliud, quod iam dicatur dari propter merita Christi, ideoque superest quaestio, an si Christus non venisset, habuissent homines auxilium sufficiens ad mandata, &c.

Dicendum est ergo, rationem difficultatis, ob qua videatur hoc auxilium dari, non debere ex duplici capite obiici posse. Primum ex eo quod huiusmodi auxilium obtinuerit nobis Christus per sua merita, tanquam causas; iis ergo deficientibus non daretur. Secundum quia priuatio huius auxilij est poena peccati originalis, quod non tollitur nisi per Christum; ergo manente peccato non daretur hoc auxilium.

Verumtamen obseruandum est, obseruationem legis naturalis spectari posse, vel secundum se absolute, ut est bonum, & restitudo naturae, rationisque naturalis, quomodo constituit hominem bonum in ordine ad finem naturalem: vel ut institutione diuina respicit finem supernaturalem, & bene constituit hominem in ordine ad illum. Iam vero auxilium speciale ad eam obseruationem accepimus in Adam quatenus necesse est ad finem supernaturalem esse bene ordinatum hominem in naturalibus: nam non habuimus in Adam bona rationis merè naturalia extra hunc finem, qualia haberet homo in puris naturalibus: hac ergo tantum posteriori ratione illud amissimus in Adam, & hac solum est poena peccati originalis. Hinc licet inferre tria. Primum est, ut hac tantum ratione habeamus dictum auxilium speciale per merita Christi, sic enim amissimus illud in Adam, & Christus meruit nobis id, quod amissimus eo modo, quo amissimus; si enim amissilem simpliciter, meruisset simpliciter; si vero solum secundum aliquem ordinem, seu aliquod bonum, meruit secundum illud. Secundum est ex hoc capite, quod huiusmodi auxilium meruerit nobis Christus, sitque effectus meritorum ipsius; non sequi fore ut non daretur, si Christus non venisset, sed fore ut non daretur ad obseruationem legis naturae secundum dictum ordinem ad finem supernaturalem, quia non remitteretur peccatum originale, quod est priuatio rectitudinis supernaturalis. Tertium est, ut siue dicamus non veniente Christo fore ut datur tale auxilium, siue

siue dicamus fore, ut non datur, certum tamen esse iam non dari, nisi propter merita Christi, non solum quia nihil prohibet dicere, Deum dare iam ex meritis Christi id, quod dedisset sine meritis, ut ait Vega, cum profecto primam gratiam, quam dat nobis per merita Christi, dederit in prima creatione absque eius meritis; verum quia auxilium, quod daretur in eo casu, non haberet eundem effectum, & ordinem, quem iam habet, nempe ad finem supernaturalem. Dices, sequeretur etiam ipsum esse hominis merè naturale, scilicet animam, & corpus dari ex meritis Christi, siquidem satis est ordo ad finem supernaturalem, ad hoc ut datur ex meritis Christi id, quod est merè naturale, seu conueniens naturae. Respondeo esse agere de operibus liberis naturalibus, quae facit homo, simulque de operibus, quae facit Deus in homine, ut dirigatur, & moueatur ad operandum liberè; aliud autem est agere de ipso esse naturali; certe opera libera bona, vel mala coherent, & implicita sunt cum ordine operum, quibus ad illum finem supernaturalem, & mediorum, quibus ad illum perducitur, cuiusmodi maxima ex parte est obseruatio praepceptorum naturalium, ideo non potest Christus esse causa meritoria sufficiens ordinis, & mediorum ad finem supernaturalem, si non sit causa etiam auxiliorum ad seruandam legem naturalem. Ipsum vero esse naturale corporis, & anima est id, quod perducitur, & subiectum, cui paratur finis supernaturalis; quare non debet ipsum cadere sub meritum, sed est id, cui parantur merita, & finis; & tamen quaedam prouidentur circa productionem naturalem hominis, & eius mortem, videlicet locus, tempus, persona, &c. quae sunt effectus praedestinationis, & cadunt sub meritum Christi, ut bene obseruat Suarez.

An verò futurum esset, ut datur, vel non datur dictum auxilium speciale ad obseruandam legem naturae, quo casu Christus non venisset, non pertinet, ut dixi, ad praesentem quaestionem, & est res, de qua nihil possumus coniecere. Nam si spectemus ordinem ad finem supernaturalem, ad quem Deus ordinauit hominem; & dicamus Deum non misurum Christum, quia vellent omnino excludere genus hominum ab eo fine; non verò quia vellet uti alio medio extra Christum; oportet dicere aut prouisuram hominibus rectitudinem naturalem in ordine ad finem naturalem, cum auxiliis etiam specialibus necessariis; aut certe, quod vero similius est, non propagatum hominum genus, sed terminatum in Adam; quia ratio propagandi usque ad determinatam mensuram temporum, est collectio electorum, qui variis temporibus nascuntur: sublatis autem electis, non esset cur seruariet hominum propagationem, quae solum fructificaret morti, & damnationi, stante peccato originali, & multis actualibus, pro quibus remittendis non esset remedium: & quauis concederetur secundum probabilem sententiam aliqua felicitas naturalis, decedentibus cum solo originali; tamen praeter paruulos vix esset vllus huiusmodi, & pro paruulis solum, ac pro ea tantum felicitate non esset conseruanda rerum propagatio.

Ad confirmationem de auxiliis, quae iam dantur infidelibus, responderi Vega, merita Christi, ad hoc, ut deriuentur ad homines, non supponere fidem ex parte hominum, imò neque vocationem ad fidem ex parte Dei, sed haec omnia ex meritis ipsius haberi existentibus ipsis in sua infidelitate, aut etiam odio fidei; similiter ergo etiam auxilia ad bene viuendum ipsi per Christi merita communicare, est enim etiam ipsorum caput Christus, tanquam membrorum in potentia ex S. Th. q. 8.

Solvitur tertium argumentum, & declaratur, an, & quomodo Adam habuerit fidem, & posterius per ipsum. §. 3.

Quidam censent Adam amissile fidem, eo quod putauerit posse se consequi Dei similitudinem, quocumque modo illam intellexerit, non verò moriturum, ut minatus erat Deus: id autem sibi persuasile declarat illud verbum Dei irridentis eius opinionem, *Eccè Adam factus est vnus ex nobis, &c.* Ideoque commiserit peccatum infidelitatis. Ita Tertull. lib. 2. contra Marcionem, c. 2. Ambr. epist. 33. & lib. 7. in Lucam, capite de homine descendente ab Hierusalem. Augustin. lib. 14. Ciuit. cap. 17. & in Enchirid. cap. 45. & lib. 1. contra Iulian. cap. 2. Prosper ad responsa Genoen. resp. 3. Fulgent. lib. de Incarnatione, & grat. cap. 23. Leo serm. 1. 3. & 4. de Natiuitate. Huc pertinent qui dicunt, Adam fuisse deceptum, videlicet Ignatius, Iren. Hilar. Epiphanius. Augustinus. Leo Papa, Prosper, Cyrillus Alexandr. Ambrosius, quos citat Perer. lib. 6. in Genes. disp. an Adam fuerit deceptus.

Sed huic obstat quod dicitur 1. Tim. 2. *Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prauaricationem fuit.* Variè exponunt hunc locum primò Magist. in 2. d. 22. dicit solam Eua fuisse seductam. Sed obstat quod Deus obiecit Adamo, *Eccè Adam, &c.* Obstat etiam communis Patrum expositio, qui dicunt seductum, & defecisse in fide. Secundò Ambrosius ait, mulierem seductam, quia fuit viro auctor prauaricandi, non contra. Tertio alij dicunt, Adam non prius seductum, sed postea ob verbum, *primò*, ibi appositum. Ita Theodoretus, Oecumenius, Haymo. Quarto, Eua est seducta, quia non volens, nec sciens, sed decepta manducauit; Adam verò volens, & sciens. Quintò, Eua seducta est, scilicet à serpente, Adam verò non seductus, quia non à serpente, sed suasionem vxoris. Verumtamen etiam si diceremus, Adam non amissile fidem, nec commissile peccatum infidelitatis, sed inobedientiae, ne contristaret vxorem, nihilominus nobis amissile fidem. Rationem verò cur amiserit nobis, quidam (Valquez disp. 77. cap. 4.) eam assignant, quod quauis fides re ipsa non amittatur, nisi per peccatum contrarium, tamen quodlibet peccatum est dignum in poenam priuationem etiam fidei, & hac poena locum habuit in Adam respectu posterorum, quoniam ipsi fuit data iustitia originalis cum omnibus donis transfundendi ad posteros, si non peccaret. Quod si occurras etiam priuationem totius esse, quod accepit Adam à Deo, quòdque acciperemus nos per propagationem, dignum erat peccatum; & tamen hoc non amissimus, nec ergo fidem. Respondent, priuationem fidei fuerat comminatus Deus, simulque mortis naturalis, non verò propagationis. Sed contra hanc rationem obstat, quod solam poenam mortis habeamus expressam in Scripturis, & labores, doloresque corporis; priuatio verò innocentiae indicatur confusè quoad ea, quae perierint per illam, eo quod Adam, & Eua erubuerint; distinctius verò quatenus dona ex iis, quibus constat, perierint; num scilicet solà gratia, & charitas cum donis Spiritus sancti, comitantibus ipsam, vel etiam fides; neque hinc, neque ex vlla Dei comminatione colligi potest, nec rursus ex natura peccati, quoad omnia mala, quibus absque iniustitia dignè puniri potest; sic enim (ut obieciebatur) deberet deleri totum genus humanum; sed solum quoad ea, cum quibus per se stare non potest, qualis est amicitia; & praeterea quoad ea, quae Deus declarat se velle inferre, vel constat intulisse; nil autem tale constat de ipsa fide, nisi constet commissum esse peccatum infidelitatis; imò videtur subesse ratio, cur videatur manere:

nam censetur mansisse in Adamo aliquid eorum donorum supernaturalium, cuius priuatione dignum erat peccatum, scilicet scientia infusa multarum rerum. Demum si datur fuisse comminationem amittendi fidem; constat tamen in ea nullam declaratam esse distinctionem inter nos, & Adam, ut scilicet nobis solis periret, non item ipsi: neque est ratio huius discriminis, cum ex vna parte comminationis omnes sint communes, & ita communes, ut in persona Adae sint nobis factae, & per illam; quasi per radicem infectam, iisdem malis afficiamur. Ex alia vero non fit ratio, cur maiorem poenam reportemus nos per peccatum alienum ipsius, quam ipse per proprium, amittendo omnia, quae amisit ipse, & praeterea fidem, quam ipse non amisit.

Dicendum est ergo, aliud esse loqui de amissione gratiae, & ordinis intrinseci ex natura gratiae ad gloriam supernaturalem; aliud vero esse loqui de amissione ordinis extrinseci ex parte Dei ad gratiam, & ad gloriam supernaturalem: certe peccatum vtriusque priuatione per se est dignum. Ceterum si Deus statuat non inferre in poenam peccati posteriorem priuationem, sed solum priorem; ac proinde maneat cum peccato ex parte Dei ordinatio ad gloriam obtinendam per conuenientia media, charitatis, contritionis, Sacramentorum, iuxta varios status; certe sicut amissa gratia iustificante, non excluditur exinde homo ab auxiliis gratiae excitantis, & adiuuantis, quibus possit in gratiam redire, quia videlicet peccatum neque formaliter natura sua, neque ex voluntate Dei vindice peccati, opponitur huiusmodi auxiliis; ita neque amittit fidem, & spem per quoduis peccatum, nisi per infidelitatem, & desperationem, quia spes, & fides confert ad recuperandam gratiam, sicut alia auxilia; & reliqua peccata extra haec duo non aduersantur fidei, & spei formaliter magis quam aduersentur dictis auxiliis gratiae. Iam vero per peccatum Adae vtrunque perit, scilicet gratia, & ordo ad gloriam, tam intrinsecus, quem affert gratia, quam extrinsecus, quem potest seruire Deus, peritque non solum ex vi, & natura peccati, verumetiam ex lege Dei, non enim relicta est quicquam, conferens ad recuperandam gratiam, siue ex donis collatis Adamo, & promissis nobis; siue ex auxiliis, quibus assistebat Deus, quod peccatum non excluderet, alioquin nil opus fuisset Redemptore; ergo & omnia auxilia excitantia, atque adiuuantia, & fides simul exclusa est. Verumtamen voluit Deus tam ipsi Adamo, quam posteris restituere in Christo, & per Christum posteriorem ordinem, videlicet extrinsecum ad gratiam, & gloriam supernaturalem, & habiles, capacesque reddere recipiendi ea, per quae possent in gratiam, & ius gloriae redire, videlicet dicta auxilia, & fidem, ac spem: si ergo remansit in Adam fides, & spes, fuit effectus huius communis institutionis Dei, & mansit ut donum datum per Christum illud idem, quod datum erat sine meritis Christi: sicuti vestis propria alicuius diceretur donum alterius, si contractu aliquo, vel delicto, eius dominium amissum fuisset, & antequam spoliaretur, seu ne spoliaretur, alieno pretio redimeretur. Iam vero post peccatum, & post dictum beneficium factum per Christum Adamo seruatae fidei (si hanc non amisit per peccatum infidelitatis) & auxiliorum gratiae, tam ad recuperandam gratiam, quam ad recuperandam fidem, (si illam amisit per infidelitatem; nam in hoc non censetur Deus mutare legem, ut non tollatur habitus per actum contrarium, sicuti tollitur charitas, dum manet medium ad illum recuperandum.) Deinceps Adam non fuit amplius caput generis hominum, sed Christus; & fides, ac spes non fuerunt in ipso, ut in capite, sicuti nec cetera auxilia

gratia excitantis, &c. sed tanquam in vno ex membris: atque propterea non sequitur debuisse transfundi ad nos fidem, si mansit in Adam, quia non debemus accipere illam per Adam, sed per Christum, & hoc est quod ait Apostolus ad Rom. 5. *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem venit.*

DISPUTATIO X.

An detur ex meritis Christi gratia efficax, & omne beneficium gratiae, quo vnus ab alio distinguitur.

X dictis haecenus habemus merita Christi non solum applicari ad remissionem peccatorum, & iustificationem; verumetiam ad singulos motus, & dispositiones, quae usque ab initio ipsam inchoant. Adde etiam ad omnes opportunitates, extrinsecus a Deo oblatas ex intentione iustificationis, siue res ipsa consequantur ipsos huiusmodi motus, siue non. Probatur, quia huiusmodi opportunitates sunt effectus prouidentiae circa salutem, & finem supernaturalem, quam prouidentiam, eiusque effectus amissimus in Adam per peccatum, & recuperauimus per Christum, tam in genere, quam quoad singulos effectus in indiuiduo; non enim minus recepimus per Christum, quam amissimus per Adam ad Rom. 5. *Non sicut delictum, ita & donum.*

Verumtamen non aequè omnes dicta dona participauerunt; est enim quadruplex discrimen. Primum circa opportunitates extrinsecas, quae quidem paruulis omnino necessariae sunt, vt applicetur illis remedium, in noua quidem lege Baptismi, ante hanc vero alicuius Sacramenti cum fide applicantium: adultis autem sunt necessariae secundum legem ordinariam, vt doceantur res necessariae: haec enim opportunitates quibusdam suppeditantur, quibusdam delent. Secundum discrimen est circa vsum harum opportunitatum, quibusdam enim paruulis non fuerunt applicata media salutis, quorum adfuit opportunitas; adultis vero quibusdam non profuerunt ad aliquem bonum motum, aliis profuerunt. Tertium discrimen est circa motiones internas, quae pertinent solum ad adultos; quibusdam enim adhibentur a Deo, quibusdam vero videntur deesse, si concedamus inueniri infideles, quibus aut nunquam sit a Deo adhibita inspiratio, seu motus internus, aut non ex prouidentia finis supernaturalis, sed solum in ordine ad bonum naturale morale, quod non facile videtur dicendum. De his tamen non est hic locus, sed solum in materia de gratia sufficienti, an scilicet, & quatenus, & quoad quos effectus communicetur. Quartum discrimen est circa efficaciam dictarum motionum, & ceterarum in adultis, quorum quidam praestant id, ad quod mouentur, videlicet credere, vel sperare, vel amare, vel benefacere; alij vero non item. Cum ergo constet omnia haec, quae dantur ex intentione salutis, dari ex meritis Christi; quaestio est, vtrum ex meritis Christi dentur solum res ipsae, id est, opportunitates, motiones, &c. vel detur etiam efficaciam in iis, in quibus efficaciam sunt? nimirum, vt passionis Christi fructus sit, quod quibusdam suppetant opportunitates, quae desunt aliis, quod adint motiones internae, quod vtraque non vacent fructu. Sunt varij modi loquendi.

Et primo qui negant discrimen hoc, quo quidam sequantur motionem gratiae, & operentur aliis non operantibus, esse donum gratiae, seu beneficium Dei, solentque

solumque affirmant proficisci a libero arbitrio: negant similiter discrimen hoc esse ex meritis Christi. Idemque dicunt de paruulis, qui negant esse effectum praedestinationis opportunitatem, applicationemque mediorum; voluntque haec solum esse prouisa in communi prouidentia, contra quos disputatur in materia de Praedestinatione. Ex aliis vero, qui admittunt huiusmodi discrimina, tam in paruulis, quam in adultis, esse beneficia Dei, & gratiam specialem; Driedo de captiu. & redempti. tract. 4. c. 2. p. 8. memb. 3. ait: *Non ad Christi meritum, sed ad Dei misericordiam spectat, quod hic potius quam ille trahatur, vt vel propria voluntate credat, vel aliena voluntate regenerationem accipiat.* Ibidem: *Adoptio*, inquit, *fit per merita Christi, sed quod habeamus hanc per merita Christi, non est per merita Christi.* Eadem est sententia eorum, qui negant dispositiones praecedentes remissionem peccati, esse ex meritis Christi, his enim dispositionibus fit dictum discrimen: sentiunt ergo sola Dei voluntate fieri. Ita Capr. & Ferrar. Probant auctoritate S. Thom. hic in resp. ad 3. cum enim responderet argumento probanti Christum non mereri nobis salutem, quia sic salus fieret debita secundum iustitiam, non secundum gratiam; ait merita Christi deriuari per regenerationem, & hoc ipsum, inquit, est gratia, quod homini conceditur, id est, regenerari in Christo, vbi meritum Christi, & gratiam ponit in distinctis effectibus, illud nempe in regeneratione, hoc autem in concessione remissionis, quae fit huic, vel illi; ergo quod hic baptizetur, non est ex meritis Christi. Et q. 29. de veritate, art. 7. ad 4. ait, *Meritum Christi quantum ad sufficientiam equaliter se habet ad omnes, non autem quantum ad efficaciam, quod accidit partim ex libero arbitrio, partim ex diuina electione, per quam quibusdam misericorditer effectus meritorum Christi confertur, quibusdam vero iusto iudicio subtrahitur;* ergo discrimen efficaciam petitur tantum a voluntate Dei, sola vero sufficientia meritis Christi. Et in responsione ad 13. ait, *hoc ipsum gratis alicui nostrum a Deo conferri, quod efficaciam meritis Christi consequatur, & ideo gratiam non euacuari per Christi meritum.* Haec sententia, quatenus ducitur eo fundamentum, quod sola remissio peccati, & prima gratia iustificans sit ex meritis Christi, non vero reliquae dispositiones, & auxilia, satis refutata est disputatione praecedenti. Et sane auctoritates Scripturae, Conciliorum, & Patrum, quae probant omnes dispositiones, & bonos motus animae esse dona Dei ex meritis Christi, praecipue procedunt, & expressius loquuntur de dispositionibus, & actibus, qui proueniunt a gratia efficaci, & terminantur ad remissionem peccati, vt videre est in modis loquendi, quos vsurpant. Solum ergo restat considerandum, vtrum per merita Christi non solum habeantur ipsae dispositiones, & motus, verumetiam habeatur efficaciam, id est, quod ita dentur, & eo modo, vt sint efficaces. Vega lib. 4. in Trident. cap. 10. ait efficaciam hanc haberi ex meritis Christi, qui pro illis solum efficaciter orauit, in quibus dicta auxilia efficaciam sunt; proinde discrimen inter hos, & alios, in quibus efficaciam non sunt, haberi ex duplici capite. Primo, ex eo quod Christus pro aliis efficaciter non orauit. Secundo, quod ipsi seipso non disponant, vt reuera possent; quia, inquit, mors Christi fuit sufficiens pro omnibus, vt nullus sit, qui non possit eius fructum consequi, si velit ad Dei gratiam accedere; idque Christus a Patre in vniuersum postulauit, scilicet vt eius passio pro omnibus esset sufficiens. Quod autem non orauerit efficaciter pro omnibus, probat ex cap. 17. Ioannis, vbi dicitur, *Non pro mundo rogo, sed pro eis, quos dedisti mihi.* Eiusdem ferè sententiae est Suares hic disp. 41. sect. 2. ver. 2. *Secundo sequitur;* vbi ait, quod Deus quemadmodum sua voluntate elegit hos potius quam illos ad gloriam, vel gratiam, vel alia superna-

aturalia dona, ita manifestauit Christo hanc suam electionem, & voluntatem; quare quamuis Christus pro omnibus meruerit, non tamen aequè pro omnibus obtulit sua merita; sed iuxta electionem Patris aliter obtulit pro electis, aliter pro aliis; & pro hoc paruulo obtulit, vt illi infallibiliter applicaretur Baptismus; pro alio autem minime, sed tantum generali modo. Vnde infert Christum Dominum meruisse non tantum quoad sufficientiam omnibus hominibus omnia dona gratiae; sed etiam quoad efficaciam meruisse aliquibus specialia dona, seu vt sua merita in illis haberent infallibiliter aliquem effectum gratiae, & cum effectu illis applicarentur. Probatur loco citato Ioannis, & aliis verbis eiusdem capituli infra, *Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnus sint.* Et infra, *Pater, quos dedisti mihi volo, vt vbi sum ego, & illi sint mecum;* quo loco orat pro Apostolis, & pro electis, vt sua merita illis efficaciter applicentur, quomodo non orauit vnquam pro omnibus hominibus. Secundo probatur ex Iustino Martyre q. 23. ad Oribodoxos, qui notat, ea Christi oratione, sanctifica eos in veritate, non comprehendi Iudam, quia fuit efficacax. Tertio Luc. 22. dicitur, *Ego rogo pro te Petre; vt non deficiat fides tua, quae omnino fuit efficacax.* Quarto Luc. 21. dicitur, *Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt contradicere, & resistere omnes aduersarij vestri.* Sicut ergo Christus est dispensator horum donorum Dei, & ea quibusdam donat, non aliis; ita etiam illa meruit nobis, & quibusdam ita applicat sua merita, vt efficaciter pro iis donis valeant, non aliis. Vltimo ad Hebr. 5. dicitur, *Qui in diebus carnis suae, &c. exauditus est pro sua reuerentia;* ergo oratio Christi infallibiliter exauditur, & sicut diuersimodè orauit, ita & diuersimodè meruit, pro quibusdam sufficienter, pro aliis efficaciter.

Sed haec sententia non vacat difficultate: aut enim loquuntur generatim de omni auxilio efficaci, ac de omni auxilio tantum sufficienti, & inefficaci, & de omnibus personis, qui cum hac differentia haec percipiunt; aut tantum de quibusdam dilectoribus, vt Apostolis, &c. si hoc secundum non est ad rem, nam quaestio praesens est de vniuerso auxilio efficaci, an sit ex meritis Christi secundum efficaciam, neque de hoc secundo ipsi loquuntur, nam professio conueniunt cum ipsis in eo, vt Christus peculiari modo orauerit pro iis dilectoribus, quo non pro aliis hominibus, etiam habentibus auxilia efficaciam. Si ergo dicatur primum, certe hoc discrimen solum potest habere locum in gratia efficaci, & sufficienti post aduentum Christi, siquidem non orauit Christus, neque applicauit sua merita cum dicto discrimine, nisi post manifestationem electionis, & voluntatis diuinae, quare nec applicantur merita Christi a Deo secundum hanc sententiam, nisi post dictam manifestationem, quae sane non potuit fieri in re, nisi post aduentum Christi, & in aeternitate non potuit decerni, nisi cum eodem ordine, vt scilicet applicationi futurae in tempore & fiendae tam a Christo, quam a Deo, praerintelligatur manifestatio futura in tempore ad eum finem, vt Christus sit causa efficaci per orationem, & merita auxiliorum, per quae mandanda sit executioni electio; haec autem solum respicit homines futuros post Christum. Si ergo solum ad homines posteriores aduentu Christi, volunt pertinere quod dicunt de merito efficaciam gratiae, & auxiliorum, & applicationis remediorum, &c. certe non poterunt sententiam suam fundare in auctoritatibus Scripturae, Patrum, & Conciliorum; haec enim non distinguunt eos, qui praecesserunt ab iis, qui sequuntur Christum in auxiliis gratiae, quae per merita ipsius distribuuntur, vt scilicet ex iis, quae conferunt ad salutem, & vitam aeternam,

nam, aliqua accipiamus nos ex meritis Christi, quæ illi sine eius meritis accepissent.

Secundò quicquid sit de hoc discrimine præcedentium, & sequentium hominum; illud obstat præterea; quòd sequeretur inter effectus particulares, non solum prædestinationis ad gloriam, vel gratiam; verum etiam ad quencunque actum bonum, quem facturi essent, siue reprobis, siue electis; contineri applicationem peculiarem, peculiaremque volitionem Christi, & prouidentiam Dei supra voluntatem Christi, qua congruè illam moueret motione congrua, & peculiari, iuxta exigentiam, & conditiones cuiuscunque actionis, & personæ, vt velit illi applicare sua merita; hoc autem videtur nimis durum, & absque fundamento dici. Quòd si dicatur ex vi primæ oblationis generalis esse determinatam voluntatem Christi, vt deinceps offerat sua merita pro exigentia, & dispositione Dei, absque vlla noua motione ipsius voluntatis Christi; certè hoc non alia ratione dici potest, nisi quia ex vi illius voluntatis generalis sint applicata merita Christi ad omnia opera, & effectus, quos vellet prouidere Deus circa homines; & sanè si ita est, non est opus noua applicatione: nam virtute illius Deus eligit opera, & actus bonos faciendos; neque Christo erit liberum applicare, vel non applicare, quandoquidem est obstrictus virtute vniuersalis oblationis, qua eius merita sint deuincta ad omnes hos effectus, vt non sit ipsi integrum nolle, vt valeant pro aliqua persona, vel pro aliquo actum non ergo pendet effectus gratiæ ab alia noua, seu distincta voluntate ipsius.

Tertiò aut hæ singulares applicationes sunt necessariæ ad hoc, vt actus boni reipsa fiant; & si ita est, certè alij, pro quibus non fecit huiusmodi applicationes, non possent bene operari: aut non sunt necessariæ, quia videlicet applicauit sua merita pro adhibendo auxilio sufficienti, cum quo possint operari, solumque ex suppositione quòd non sint operaturi sunt necessariæ, vt dicitur de gratia efficaci; & certè si ita est, non alia ratione dicuntur non necessariæ, nisi quia sufficit applicatio generalis, facta pro omnibus, vt si velint operari, non desit illis ex meritis Christi auxilium necessarium, quod auxilium non daretur illis per applicationem singularem Christi, sed solum Dei, factam virtute oblationis generalis Christi; & si ita est: ergo sufficit dicta generalis oblatio Christi ad quoscunque actus bonos, eruntque effectus meritorum ipsius, absque peculiari applicatione. Dices, sicuti voluntas generalis Dei saluandi omnes, & auxilium sufficiens sufficit quantum est ex se, & quilibet potest benefacere, & saluari cum illo; tamen ex suppositione, quòd non sit operaturus cum illo, est necessarium aliud auxilium, quod sit congruum; ita applicatio generalis meritorum Christi sufficit, quantum est ex se; ex suppositione tamen, quòd homo cum illa non operabitur, est necessaria peculiaris applicatio. Sed contrà hinc tantum habetur esse necessarium aliud auxilium, scilicet congruum ex parte Dei, habens efficaciam ex modo, quo dat illud Deus, non verò aliam applicationem meritorum Christi, habentem efficaciam ex modo, quo det illam Christus; ipse enim quantum est ex parte voluntatis suæ applicat auxilium virtute oblationis primæ vniuersalis ad omnes modos, quibus dat auxilium Deus, nec est liberum sibi non applicare, vt modò dicebamus. Ad extremum, si Deus manifestat Christo, quos velit efficaciter vocare, & quibus efficacibus medijs; quos autem ineffaciter, & quibus inefficacibus medijs; certè nihil confert Christus ad eiusmodi efficaciam; deberet enim conferre ad mouendum, & inclinandum Deum: atqui voluntas diuina iam supponitur

determinata; nihil ergo relinquitur Christo faciendum magis pro efficaci gratia, quam pro sufficienti, siue ex parte meriti offerendi, nam non est necesse auxilium efficax esse maius in ratione auxilij, quam sufficientis, vt verior est sententia in materia de gratia; siue ex parte voluntatis, & petitionis, cum iam sit factum, & manifestatum decretum: sed tantum restat, vt applicet merita sua, qua applicatione non magis fauet his, quam illis; verum agnoscit beneficium Christi qui vocantur efficaciter, quia, nisi Christus obtulisset sua merita, neque efficaciter, neque sufficienter vocati fuissent: similiterque qui vocantur ineffaciter, quia habuerunt ex parte ipsius non solum vnde possent saluari, verum etiam vnde possent vocari efficaciter. Vt ergo statuamus quid sit sentiendum,

Dicendum primò, ex parte meritorum Christi, & oblationis ipsius non est discrimen inter dona gratiæ sufficientis, & efficaci, & inter eos, qui vno, aut altero modo vocantur, generatim loquendo de hac distinctione donorum gratiæ, & personarum. Dixi, generatim loquendo: nam de aliquibus peculiaribus donis, & personis dicitur propositione 3. Hanc propositionem probant argumenta, & discursus iam factus. Confirmatur, nam nos recuperauimus per Christum id, quod amisimus in Adam; & principium gratiæ non fuit meliori modo in Adam, quam sit in Christo; sed illud principium, quantum est ex vi principij in Adam, solum continebat gratiam efficacem, eandemque solum continebat, quantum erat ex parte voluntatis Adam, vt scilicet per tale principium, prout subiacebat voluntati liberæ ipsius, intenderet solum efficacem; aliunde verò ex alijs causis procedebat, quòd nascerentur tor, & non plures; hæc indiuidua, & non alia, & quòd nonnulli deficerent à gratia, alijs perseverantibus, respectu quorum plurium, vel aliorum, illud principium erat tantum sufficientis, & non efficaci; quæ alia causæ maximè fuissent, tum prouidentia Dei, tum verò voluntas singulorum. Similiter ergo in Christo principium gratiæ, quod sunt eius merita, itémque voluntas merendi, & offerendi sua merita, prout subiacebant voluntati ipsius, quantum est ex parte principij, & voluntatis, respiciebant, & intenderent solum gratiam efficacem pro omnibus hominibus, & singulis; aliunde verò tum ex prouidentia Dei, tum ex defectu hominum provenit, quòd in quibusdam gratia sit sufficientis, & nullo modo à voluntate Christi, prout scilicet esse sufficientem est negatio, & limitatio gratiæ, vt non sit efficax: prout autem significat aliquid positum, id est, posse, & aliquid effectum, seu applicationem alicuius auxilij, quantum est cum dicto defectu efficaciæ; non requirit peculiarem applicationem ipsius Christi: nam qui offert, & vult plus, totumque bonum, quòd potest velle, & offerre pro alio; & qui offert totum, quod est necessarium, vt aliquod bonum fiat, hoc ipso offert, quod est minus, & pars, & quod est necessarium, vt bonum opus possit fieri, quòd est offerre gratiam sufficientem. Quocirca posita illa voluntate offerente sua merita pro gratia efficaci tribuenda omnibus hominibus, duo habemus, primum est, omnem gratiam efficacem; & quòd hic conuertatur, quòd operetur bonum, &c. esse ex meritis Christi. Secundum est, esse etiam ex meritis ipsius omnem sufficientem, quia ex eadem voluntate provenit hæc gratia, etsi non provenit discretio ab efficaci. Dices, sequeretur hinc, voluntatem Christi efficacem non impleri, & velle aliquid, quod Deus non vult, scilicet omnes homines habere gratiam efficacem, & saluari. Respondeo, aliud est, Christum velle efficaciter aliquid, aliud autem velle offerre sua merita ad gratiam efficacem; vult quidem Christus ad hanc offerre sua merita, quantum est

est ex vi oblationis, sicut Adam voluisset omnes reipsa habere gratiam, & perseverantiam; nec adhibuit Christus vllam limitationem, aut restrictionem in oblatione; non voluit autem efficaciter omnes habere gratiam hanc efficacem, pro qua obtulit vniuersaliter sua merita; sed hoc reliquit prouidentia diuinæ, vt scilicet hanc effectum efficacitæ, ex principio suo, & voluntate Christi vniuersalem, haberent in iis personis, quas vellet Deus efficaciter vocare, & in his auxilijs, per quæ vellet hos vocare. Id quod bene docuit Ruard. Taper art. 6. vers. Iterum obicitur Christus; vbi dicit, Christum obtulisse pretium pro omnibus, sed Patri reliquisse applicationem: quanquam non placet quod subdit, nimirum, non esse ex meritis Christi, sed ex æterna Patris electione, quòd paruulus baptizetur, & per hoc applicetur sibi meritum Christi. Et simili modo loquitur de adultis: non placet, inquam, nam cum Christus obtulerit sua merita propter gratiam efficacem, sequitur esse ex Christi merito, quòd paruulus hic baptizetur, quòd suppetat sibi remedium, quòd adultus conuertatur, &c. ex electione verò Dei habetur, vt cum sibi integrum fuerit voluntate sua, cui voluntas Christi in dicta oblatione minime repugnabat, non dare huic gratiam efficacem, cuius meritum Christus etiam pro hoc obtulit, sed alteri; dederit tamen huic potius, quam alteri, & hunc non excludit.

Dicendum secundò, manifestationem Dei, factam Christo eorum, quibus daret gratiam efficacem, & quibus tantum sufficientem, & auxiliorum, quæ vellet singulis conferre, atque oblationem Christi, qua merita sua nominatim pro his offerret; non fuisse necessariam ad hunc finem, vt gratia efficax dicatur effectus meritorum Christi. Hæc propositio satis relinquitur declarata, & probata ex superiore: supponitur ergo electioni diuinæ personarum, & prouidentia dandi gratiam, & auxilia; oblatio Christi, qua obtulit merita sua ad gratiam efficacem pro omnibus; & ex vi huius oblationis dicitur, factam esse electionem efficacem quorundam, & dispositionem donorum gratiæ efficacium; eamque manifestatam Christo, tanquam fundatam in sua oblatione.

Dicendum tertio, quanuis Christus pro omni auxilio efficaci, & pro singulis electis non obtulerit merita sua oblatione peculiari, ac distincta ab ea, qua obtulit pro auxilio tantum sufficienti, & pro alijs non electis; nihilominus pro quibusdam nominatim, & pro quibusdam auxilijs orauit oratione peculiari, & obtulit merita sua oblatione peculiari. Probatum primum, quia per orationes peculiare iustorum, & applicationes particulares operum, vel satisfactionum ipsorum, variæ personæ priuatæ accipiunt bona, & liberantur à malis: Christus autem ex hoc, quòd sit caput commune, & redemptor vniuersalis omnium, non restringitur, neque impeditur, quin possit fauore quorundam gerere personam amici particularis, & singulis benefactoris, & facere quod faciunt alij iusti: nam & Deus aliquando, vt causa particularis immediate operatur ea, quorum est causa vniuersalis, quæque operari solet per causas particulares, producendo panem, vinum, ignem, aquam, &c. Colligitur hoc ex gestis Christi in Euangelio Luca 22. Rogauit pro te, Petre, vt non deficiat fides tua, & in aliquando conuersus confirma fratres tuos; vbi declarat peculiaritè orasse se pro Petro, & obtinuisse, vt non perinde indigeret ipse adiumento aliorum fratrum, atque alij ipsius. Ioan. 14. ait rogaturum se Patrem, vt det Spiritum sanctum Apostolis, & vt det ad singulares quosdam effectus, propter quos non datur alijs; quosdam peccatores Zacchæum, Magdalenam, latronem per se ipse reducit à peccato ad gratiam, & iustificat, in qui-

bus omnibus fungitur munere, non solum Redemptoris vniuersalis, verum adiutoris particularis.

Huc tandem pertinet, quòd assertur ex cap. Ioan. 17. vbi nominatim orat pro suis presentibus discipulis, quòd declarant illa verba, *Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi.* Et infra quòd hæc oratio ipsius tantum ad hos nominatim pertineat, declarat illis verbis, *Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui crediduri sunt per verbum eorum in me.* Et ibidem supra declarat inuigilasse se in peculiarem curam ipsorum, ne deficerent à salute, & gratia. *Quos dedisti mihi, custodiu, & nemo ex eis perit, nisi filius perditionis.* Addit, vt Scriptura impleatur, significans etiam hunc peculiariter potuisse seruari, & futurum fuisse, vt seruaretur, nisi fuisset præcitus.

Hinc fit vterius, vt voluntas Christi, eiusque peculiaris opera, & auxilijs circa has personas particulares fuerint distincta, & diuersa ab operibus, quibus satisfecit, & meruit pro omnibus hominibus; & illa quidè fuerunt effectus prædestinationis, seu electionis particularis particularium personarum ad gratiam, & gloriã, vel ad opera quædam bona, sicuti sunt effectus prædestinationis orationes, & opera quorundam hominum pro alijs, quorum operum vi alij conuertuntur, faciunt opera bona, &c. ad quæ sunt electi à Deo (tametsi quidam non computant inter effectus prædestinationis orationes, &c. vnus pro alio, vt dicam infra): prouidit enim Deus, vt voluntas humana Christi hæc faciat eo modo prouidentia, qui est accommodatus tali operanti, scilicet Christo, sicuti prouidet, vt similia faciant voluntates aliorum Sanctorum pro alijs. Alia verò opera, & passio Christi oblata pro omnibus, non sunt effectus electionis particularis horum, vel illorum hominum, sed voluntatis generalis Dei, restituendi hominibus ordinem ad gloriam, & capacitatem gratiæ supernaturalis, & obtinendi remissionem peccatorum, & auxilia gratiæ ad illam. Atque hanc particularem voluntatem Christi, quam quidam agnoscunt in Christo in applicatione peculiari meritorum, pro comparando auxilio gratiæ efficaci cuiuscunque electo, & sufficienti, cuiuscunque non electo; nos agnoscimus solum erga peculiare quosdam personas, erga quas se habet, vt benefactor. Atque hæc sine dubio est mens S. Thom. q. 29. de Veritate, art. 7. vbi reddens rationem quare meritum Christi non habeat se æqualiter ad omnes quantum ad efficaciam, sicuti se habet quantum ad sufficientiam; rationem differentia petit solum ex diuina electione, & ex libero hominum arbitrio, nullo autem modo à voluntate Christi; & ad 8. ait merita Christi operari sufficienter, vt causam quandam vniuersalem salutis humanæ, sed præter hanc ad efficaciam requiri aliquid aliud, scilicet applicationem per Sacramenta, & per fidem formatam, nimirum charitate, cuius tamen meritum Christi est causa: vbi assignat duas causas salutis humanæ, vnã vniuersalem, quæ est meritum Christi, & aliam particularem, cuius meritum Christi sit causa non particularis, sed vniuersalis eo modo, quo causa vniuersalis est causa particularium, & operationum ipsarum. Et in hoc art. 4. ad 3. dum assignat rationem, quam poscebat argumentum contrarium, cur non agat iniuste Deus, cum iis quos non saluat, si Christus meruit salutem omnibus? Ait meritum Christi applicari per quoddam medium, quod non conceditur omnibus; nec Christi meritum fuit, vt concederetur omnibus; sed concederetur omnino quibusdam; quod verò concedatur huic, & non illi, esse gratiæ Dei; idèque non fieri iniustitiam cui negatur, etiam si Christus meruerit omnibus, quia quòd concedatur huic, & non illi, non est ex meritis Christi, sed ex gratia Dei: ergo

ergo Christus non applicauit suum meritum nominatim huic, sed confusè in vniuersalitate illa, qua comprehendantur omnes.

Ex his intelligitur locus allatus ex cap. 17. *Ioannis*, non rectè enim Ioannes Maior in expositione huius loci, & Theologi quidam in verbis Christi, *pro eis rogo, non pro mundo*, intelligunt designari electos, & reprobos; & orationem efficacem fieri pro illis, & non pro his, quoad ea, quæ pertinent ad salutem; est enim perspicuum agi nominatim de Apostolis præsentibus ex verbis illis, *Cum essem cum eis, seruabam eos, &c. & nemo ex eis perit, nisi filius perditionis*. Secundò, oratio sufficiens non excludit positiuè efficacem, sed solum negatiuè se habet; si enim excluderet positiuè, verè non esset oratio optans bonum alteri: Christus autem excludit positiuè mundum; ergo aut dicendum est excludere mundum à salute per hanc orationem, aut certè petere aliquid pro Apostolis, quod tunc non erat petendum pro mundo, & hoc est verum. Dicendum est ergo, vt bene notat Toletus in hunc locum *annotat.* 8. distinguenda esse hæc duo, scilicet sacrificium, oblationemque Christi pro nostris peccatis, & orationem, præcèsque ante crucem factas: & quanuis vtraque pro omnibus etiam malis, itémque reprobis aliàs adhibuerit, vt dicitur 1. Ioan. 2. *Si quis peccauerit, aduocati habemus apud Patrem Jesum Christum iustum, ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*; vnde fit, vt etiam multis reprobis peccata remittantur, & comprehendantur omnes in oblatione dicta, & oratione quoad sufficientiam, etsi non quoad efficaciam; nihilominus preces Christi non fuerunt semper pro omnibus, neque eiusdem rationis pro omnibus: nam in cruce pro persecutoribus tantum orauit, non pro discipulis, dicens, *Ignosce illis*; quia videlicet pererat aliquid, quod non pertinebat ad discipulos. Hic autem orat pro discipulis, non autem pro persecutoribus, vel incredulis, vel obstinatis in malo, quia non conuenit his, quod pro discipulis petit, nempe vt conseruentur à Patre in ea fide, & gratia, in qua erant, & fiant vnum concordia, & spiritu; non enim hæc pro incredulis, & obstinatis petenda erant, sed vt credant, & conuertantur: quare infra extendit orationem hanc postulantem vnitatem ad eos, qui credituri sunt. Hoc etiam notauit Maldonat. vers. 9. *Alio sensu*, inquit, *pro omnibus, quam pro discipulis suis, & iustis orauit: nam pro omnibus, vt crederent, & iusti fierent, sicuti nos pro hæreticis oramus, pro discipulis autem, &c.* Item August. tract. 107. in Ioan. *Mundum*, inquit, *vult modo intelligi, qui viuunt secundum concupiscentiam mundi*; sed addit vnum, quo significat per mundum intelligere reprobos: *& non sunt*, inquit, *in ea sorte gratiæ, vt ab illo eligantur ex mundo*. Sed non est necesse, inquit Toletus, ad hos confugere. Atque hoc est confiderare Christum, non solum vt caput vniuersale, verum vt benefactorem particularem, vt supra diximus, dum merita quidem sua offert pro omnibus, applicanda tamen Dei voluntate; preces autem fundit pro his, vel illis nominatim, & pro talibus necessitatibus præter eas, quas fundit pro omnibus. Hinc etiam satisfiit aliis locis Scripturæ, quæ cum hoc proferebantur; non enim probant Christum applicare merita sua, sed suas preces ad efficaciam, vt distinguitur à sufficientia: & vt detur applicare etiam merita non probant applicare ad efficaciam pro quibuscunque singulariter, & pro quibuscunque effectibus, nec pertinere ad officium commune capituli, & Redemptoris huiusmodi singulares applicationes. De locis S. Thomæ iam dictum est.

DISPUTATIO XI.

An Christus sit causa meritoria nostræ prædestinationis, & electionis.

DE quaestione hac tractat breuiter S. Thom. infra q. 24. art. 4. vbi agit de prædestinatione Christi; potest autem esse huic etiam commodus locus in hoc articulo, vbi agitur de bonis, quæ Christus meruit nobis, præsertim quia valde cohæret cum iis, quæ hæctenus dicta sunt: huic autem præmitti, vel supponi debet altera quaestio, etsi non ex instituto, sed quantum attinet ad rem præsentem, quod iam breuiter fiet.

Exponitur quomodo extra voluntatem Dei, possit saltem potentia absoluta dari causa prædestinationis. §. 1.

Obseruandum est, nomine prædestinationis duo significari posse, primò perseuerantiam finalem, seu mortem in statu gratiæ, & ordinem mediorum omnium, & gratiarum, ad hoc, vt homo sit in gratia illa, in qua perseuerat, & moritur, incipiendo à prima, id est, à vocatione ad vltimam, quarum quædam intermedia habent causam in homine, saltem dispositiuam, cuiusmodi est iustificatio, de quibusdam verò est quaestio, scilicet de primo auxilio, quod est vocatione, an supponat aliquam causam in homine, & de perseuerantia finali, vtrum sit donum Dei speciale vltra auxilium sufficiens, quod datur ad cauendum peccatum; si enim prima vocatione habet causam in homine, similiterque efficacia auxilij ad perseuerandum non est à Deo, sed ab homine; consequens est prædestinationem habere causam ex parte hominis; nec Deum voluntate sua eligere aliquem ad gratiam, & ad perseuerantiam in gratia. Porro verò posita perseuerantia, seu morte in statu gratiæ, ponitur gloria: & siquidem prædestinatio ad gratiam iam descripta habet causam in homine, habet etiam & electio ad gloriam, nec potest poni electio ante præuisa merita, & perseuerantiam hominis in gratia; si autem non habet causam in homine, communis sententia est, quòd neque electio ad gloriam habeat causam in ipso, sed supponatur prædestinationi electio ad gloriam per decretum absolutum ante præuisa merita, & iustificationem, & perseuerantiam in gratia; & hæc tribuantur à Deo, virtute dictæ electionis, quæ propriè non dicitur prædestinatio, sed supponi, & præmitti prædestinationi ad gratiam finalem, cuius effectus sunt vocatione, & cetera iam dicta. Nihilominus nonnulli dicunt, electionem ad gloriam, quam etiam vocant prædestinationem ad gloriam, habere causam in homine, etiamsi non habeat causam in eo prædestinatio ad gratiam. Iam verò de potentia absoluta constat, prædestinationem non solum ad gloriam, verum etiam ad gratiam, posse habere causam in ipso prædestinato, nihil enim prohibet Deum statuere, nemini velle largiri primum auxilium gratiæ, & vocationis, nisi habenti bona opera moralia naturalia, nec eligere ad gloriam, nisi præuisa perseuerantia, quanquam auctore Augustino *lib. de correct. & grat. c. 11. & 12.* vix quisquam perseueraret in gratia cum solo auxilio, quo Deus prouideret solum vt homo posset, non etiam vt faceret. De facto verò constat secundum Scripturas, & receptum iam in Ecclesia sensum aduersus Pelagium, non esse in nobis causam

sam prædestinationis saltem ad gratiam.

Secundò ergo sumi potest nomen prædestinationis pro actu diuino, quo Deus prædestinat, & eligit homines, & huius constat de facto nullam causam esse in homine: an verò ea ratione, quo diuinus sit, etiam repugnet dari talem causam, non caret aliqua controuersia. Sed oportet distinguere ea, quæ significantur nomine actus diuini, primò enim significatur aliquid increatum, quo formaliter Deus volens est, & estque substantia in Deo: & huius causam esse in homine, respectu aliquorum actuum, qui non sunt prædestinatio, vel electio, sed alij quidam, quibus meremur, vt Deus aliquid faciat, itémque esse in Christo causam eius, etiam quoad electionem, nonnulli affirmant, scilicet Gaspar Casal. *lib. 1. de quadripartita iustitia, cap. 4.* vbi expressè distinguit, & ait primùm quidem Christum meruisse nobis gratiam increatam, videlicet diuinam voluntatem, vt esset nobis benefica, amica, &c. Deinde multa alia bona, quæ ex ipsa diuina voluntate fauorabili sequuntur, aut certè ipsam præsupponunt talem, cuiusmodi sunt quòd nos elegit, præsciuit, prædestinauit ante mundi constitutionem (qui actus sunt prædestinatio ipsa) quòd nos vocet, iustificet, atque glorificet in tempore, excitet, præparet, &c. (qui sunt effectus prædestinationis.) Eandem sententiam fertur esse quorundam rectorum Theologorum. Hæc sanè reipsa, aut saltem modo loquendi est illa eadem, quam reiciunt passim omnes Theologi, cum disputant de causa prædestinationis; præmonent enim sub initium omnes, se non inuestigare causam meritoriam actus diuini increati prædestinationis, eo quòd extra dubium sit, nullam huius causam esse posse, sed solum inuestigare causam effectuum ipsius. Id ipsum præmonent in re proposita Theologi, quos iam proferemus; cum disputant, an meritum Christi sit causa prædestinationis nostræ. Vt autem ratione confutetur, obseruandū est, id quod cadit sub merito, quod sit in tempore, debere accipere esse in tempore, secundum quod cadit sub merito, etiamsi statutum sit in æternitate dari propter meritum: quod enim accipit esse ex vi meriti, supponit meritum prius & in re, & in præuisione; quòd si illa præuisio fundatur in decreto diuino, supponit prius decretum diuinum de prouidendo merito illo, vt sit: deberet ergo in scientia Dei meritum, & actus voluntatis humanæ esse prius actu diuino increato, idémque meritum in re esse causa meritoria actus diuini increati in re: at verò pugnant hæc duo, scilicet esse actum increatum, & accipere esse in tempore; non ergo potest voluntas humana Christi, nec vlla voluntas creata esse causa meritoria actus increati. Quòd autè meritum debeat esse causa actus diuini in re, habetur ex communi ratione meriti, quæ est, vt sit prius premio, eiusque causa: deberet ergo merito Christi respondere actus diuinus posterius in tempore, sicut est posterius in æternitate. Neque potest dici actum increatum æternum accipere esse in re in æternitate intuitu futuri meriti Christi, sicut gratia data antiquis Patribus: tum quia meritum Christi, & cuiuslibet hominis non fertur in præmium præteritum, neque ratione generalis, sicut fertur in gratiam antiquorum Patrum, ex eo quòd Christus obtulerit satisfactionem pro ipso vniuerso hominum genere; nec ratione peculiari, quia solum poscit determinatè aliquid, quòd non habetur, sed vni precum, & orationum potest obtineri, cuiusmodi est aliquid creatum, quod potest accipere, & non accipere esse, idque futurum, non autem increatum, cui neque conuenit esse futurum, neque accipere, vel non accipere esse. Tūc quia quicquid sit de intentione Christi, certè neque ex intentione solius Dei, res increata potest esse præmium futuri meriti, non solum quia præmium non debet esse prius merito, sed quia

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. vbi post.

A non potest esse præmium actus liberi meritorij, nisi id, quod potest poni, & non poni, prout ponitur, vel non ponitur actus meritorius, si meritum præcedit, vel prout præuidetur ponendus, vel non ponendus actus meritorius, si non præcedit, ac proinde cui ipse actus meritorius sit causa, vt sit: hoc autem nullo modo conuenire potest rei increatæ, quæ non habet esse contingens, quod potest poni, & non poni, nec potest pendere in esse ab vlla causa extra Deum.

Secundò, ergo nomine actus liberi voluntatis diuinæ potest significari aliquid, quod realiter sit in Deo, non tamen necessariò, sed liberè; & veluti perfectio libera, videlicet ipsa volitio, qua ab æterno voluit aliquid contingens creatum extra se, quod potuit non velle, quæ est sententia Caietani; & de huiusmodi actu potest esse quaestio, an cadat sub merito: & quidem non desunt rationes, quibus probari potest, ne quidem huius actus debere dari causam ex parte creaturæ, ne sit aliqua realis perfectio in Deo, cuius creatura sit causa, tamen interim sufficit nobis hanc Caiet. sententiã reici passim à Theologis.

Tertiò, nomine actus liberi voluntatis diuinæ potest intelligi ipse actus increatus, prout habet relationem rationis ad creaturas; nihil enim aliud addit hoc, quod est velle, aut nolle creaturas supra actum increatum necessarium voluntatis diuinæ, nisi huiusmodi relationem; proinde in re proposita potest esse quaestio, an detur causa meritoria actus diuini increati, non quatenus est increatus, sed quatenus connotat hanc relationem, & ratione huius relationis, & hoc sensu sunt duæ sententiæ.

Prima sententia est, non posse dari causam meritoriam voluntatis diuinæ. Ita Med. hic *art. 4. prope finem*. Probat per doctrinam vniuersalem S. Th. *1. p. q. 19. art. 5.* quòd non sit ordo in volitionibus diuinis, vt vna sit causa alterius, nimirum quia vult vnum, velit aliud. Sed solum sit ordo inter obiecta volita, quem voluntas diuina vna volitione ponit inter illa, volens vnum propter aliud, media propter finem; vnum per aliud, finem per media. Confirmat similitudine intellectus diuini, in quo ad vitandam similitudinem imperfectionem, non ponitur ordo inter cognitiones, sed inter res cognititas: effectus cognoscitur in causa, sed cognitio effectus non est causa cognitionis causæ. Confirmatur ex Aug. *tract. 110. in Ioan.* vbi sic habet, *Quod reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, non sic accipitur, quasi ideo nos reconciliauerit ei filius, vt iam inciperet amare quos oderat, &c.* Sed iam nos diligenti reconciliati sumus ei. Docet ergo Aug. merita Christi non fuisse causam dilectionis Dei, sed alicuius alterius effectus, quæ voluerit Deus in nobis per merita Christi, scilicet reconciliationis, seu iustificationis, cui supponatur dilectio Dei.

Secunda sententia affirmat, posse dari meritum in nobis volitionis diuinæ, quoad liberam determinationem ad aliquod obiectum creatum, & huiusmodi causam meritoria fuisse opera Christi. Ita habet Suarez *disp. 41. sect. 4.* Quæ sententia est verior, & probatur, quia potest dari in præuisione Dei aliquis actus creatæ voluntatis prior determinatione libera voluntatis diuinæ alicuius actionis circa creaturas, sicuti datur secundum hanc prioritatē in re; ergo potest dari meritum illius in voluntate creata. Antecedes probatur in actibus voluntatis creatæ, quos Deus non prædestinat, & tamen supponitur alicui liberæ actioni diuinæ, quam Deus facit, & non faceret, si illi actus non essent: huiusmodi autem sunt actus mali, quos non prædestinat, sed solum præuidet, & tamen occasione illorum multa statuit facere, & facit; non enim prædestinat peccatum, sed solum præuidet, & tamen statuit illi vel poenam, vel remedium poenitentiae, Sacramenti, &c. idque liberè. Similiter secundum sententiam quorundam Theologorum

gorum Deus non elegit quenquam, siue ad gratiam, siue ad gloriam, siue ad aliquod bonum ante prauisiam eius opera: & quanuis passim non recipiatur hæc sententia quoad prædestinationem ad gratiam, & gloriam, tamen à pluribus, qui non censent actus omnes bonos morales prædefiniri, recipitur quoad quadam opera, quæ Deus facit posita horum prauisione: est ergo verum autecedens, quod in prauisione Dei, &c. Iam probatur consequentia, nam dicti actus creaturæ in prauisione Dei, non se habent omnino per accidens ad determinationem voluntatis diuinæ ipsi posteriori: nam verum est dicere, quia Deus prauidit peccatum, determinauit liberè talem poenam iustitiæ, vel tale remedium misericordie. Similiter quia prauidit fore tale bonum opus, statuit tale præmium, vel tale bonum, &c. Hoc autem est opus quidem malum habere vim causæ moralis, vel merentis poenam; vel inclinantis inobedienciam Dei liberam, tamen non afferentis necessitatem, vel physicam, vel moralem Deo: opus autem morale bonum similiter habere vim merendi, vel inclinandi voluntatem Dei ad præmium conferendum, &c. Porro nil verat, quin possit interuenire maior quædam necessitas ex pacto diuino, quo statuat præmium de condigno gloriæ, vel similis præmij operibus iustis, & non prædefiniat merita, neque eligat, decernatve gloriam huic, vel illi ante prauisium meritum; & tunc verè meritum prauisium esset causa moralis liberæ determinationis diuinæ: quod autem de facto electio hæc non fiat post prauisiam merita secundum veriorem sententiam, ratio non est, quia non possit fieri, & quia non possit meritum creatum esse causa volitionis liberæ diuinæ; sed sunt aliæ rationes prouidentie diuinæ circa creaturas racionales, quàm decet eligere illas ad gloriam, & gratiam ante prauisionem meritum.

Atque hoc confirmant Scripturæ, in quibus homini Deus pro dilectione reddit dilectionem. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo; & si quis diligit me, diligetur à Patre meo.* Ioan. 14. Quanuis enim dilectio Dei sit bene facere, tamen cum hoc proficitur à voluntate diuina libera, & Deus velit significare, se reddere simile simili; & dilectio creaturæ sit actus voluntatis, cui per se responderet dilectio diuina, siue creatura addat præterea aliud bonum opus externum, siue non; propterea dilectio diuina hic non assignatur solum, prout significat actum externum, verumetiam simul; prout connotat internum in externo; ergo actus creaturæ est causa volitionis, & amoris diuini moraliter.

Neque docet contrarium S. Th. loco citato à contraria sententia, & aliis locis, quibus disputat, an detur causa voluntatis diuinæ, scilicet 1. *com. Gen. c. 86. & 87.* solum enim excludit eam causalitatem supra voluntatem diuinam, quæ affert imperfectionem, qualem affert volutati creaturæ. Primò quidem distinctionis actuum propter distinctam rationem bonitatis, quam habent obiecta, scilicet finis, & media, & distinctum ordinem, quem habent secundum illas rationes bonitatis inter se inuicem, & ad voluntatem, in qua apta sunt gignere distinctos actus, eamque distinctionem actuum secundum ordinem causalitatis intentionis, & electionis; quorum vtrunque repugnat Deo, scilicet & pluralitas actuum, & vnum actum realiter procedere ab alio, ipsa voluntate mouente seipsam realiter ad producendam vnam volitionem sealem ex vi alterius, quod absque eius mutabilitate, & mutatione fieri non potest. Secundò vult excludere omnem causalitatem passiuam realem actus diuini, prout est aliquid in Deo à quacunque causa. Tertio vult excludere omnem causam finalem volitionis diuinæ extra Deum, siue cum mutatione actus diuini, siue non; & statuere solum suam bonitatem esse causam eius finalem, quatenus possumus accommodare hanc ratio-

nem causam voluntati Dei, seclusis imperfectionibus; cum enim nihil amet extra se, vt bonum suum, proinde nihil extra se est finis ipsius, sed vnum opus eius est finis alterius; & hoc est quod dicitur, Deus vult hoc propter hoc, non verò vult hoc quia vult hoc, tamen hic modus loquendi, seclusis imperfectione, posset bene explicari. Ceterum non negat S. Th. dari causam obiectiuam moralem, id est, merita, vel orationem, ex parte voluntatis creaturæ; nulla enim ex tribus dictis imperfectionibus propterea ponitur in Deo, nec ponitur causalitas actus diuini increati, siue vnus, siue plurius, sed solum ponitur relatio extrinseca supra explicata; neque absurdum est ad hanc relationem determinari actum diuinum increatum per aliquid, quod sit extra Deum, & non per solum voluntatem ipsam per se immediatè: nam ex sententia S. Th. 1. *p. q. 19. a. 3. & 1. com. Gen. cap. 86. & 87.* quanuis non detur causa voluntatis diuinæ, intelligendo causam modo supra explicata, datur tamen aliqua alia ratio, & non solum voluntas Dei: etenim, vt ait c. citato 86. bonum vniuersi est ratio, cur Deus velit vnumquodque bonum particulare in vniuerso: quanuis autem id, quod est ratio volendi bonum particulare, sit prius volitum à Deo, videlicet bonum vniuersi; meritum autem, seu preces voluntatis creaturæ non sint volita à Deo, priusquam à volutate creaturæ; tamen id, quod videbatur ob stare, quominus meritum sit causa determinationis diuinæ, erat quod volutas diuina, seu actus eius æternus, & increatus non determinaret se per seipsum, sed per aliquid aliud, seu ab aliquo alio: at certe parum refert, quod illud aliud sit volitum voluntate creaturæ, & priusquam à Deo, vel sit volitum à solo Deo; hoc ipso enim, quod Deus videns actum meritorium, seu preces voluntatis creaturæ, acceptat illa, & per acceptationem, volitionemque eorum determinat se ad volendum bonum, quod petitur, & ad quod diriguntur illa merita; sane perinde se habet in hoc, ac se habet cum per rem volitã à se solo determinat se ad volendum aliquid aliud: parum enim refert, quod res volita, per quam se determinat, sit, vel non sit volita, siue prius, siue simul ab aliqua voluntate creaturæ. Ad locum Augustini dicam infra.

Cum ergo consistat ex his posse ex parte creaturæ dari causam meritoriam electionis, & prædestinationis, sumpta prædestinatione, siue primo modo, vt solum significat effectus prædestinationis, qui sunt in re, siue secundo modo, vt significat actum diuinum, non quidem increatum, sed quatenus connotat relationem extrinsecam ad creaturam, restat iam quaestio proposita, an Christus sit causa meritoria nostræ prædestinationis.

Statuitur communior, veriòrque sententia. §. 2.

Quidam ita tribuunt soli Dei voluntati electionem, & prædestinationem hominum, vt non tantum ex parte ipsorum, verum neque ex parte Christi vllam eius causam meritoriam agnoscant. Est sententia eorum, qui dispositiones præcedentes remissionem peccati, & primam gratiam, dicunt dari ex sola Dei liberalitate, non propter merita Christi, quos supra citauimus; cum enim hæc sint effectus prædestinationis, & quidem priores iustificatione, & in his posita sit efficax gratia, qua maximè constat prædestinatio, si non sunt ex meritis Christi; consequens est, neque prædestinationem ex iis esse.

Nihilominus communior, veriòrque sententia aliorum Theologorum est, Christum absolute loquendo, esse causam prædestinationis nostræ. S. Thom. infra *q. 24. a. 4.* Caiet. Medin. Suarez, & recentiorum interpretum, tum *ibi*, tum *in hoc articulo.* Alex. 3. *p. q. 3. memb. 5.* Bonauent. *in 3. d. 11. a. 1. q. 3.* Alb. d. 10. a. vlt. Richard. a. 4. *q. vlt.* Durand. *q. 3.* Paludan. *q. 1. art. 3. concl. 2. & 3.* Vega *lib. 4. in Trid. c. 5. in fine.* Viguierius *de institutionibus Theologicis*

gicis cap. 20. §. 8. vers. 3. circa finem. Catherin. *lib. 1. de excimia Christi prædestinatione; & lib. 2. in principio.* Gaspar Casalij *lib. 1. de quadruplicata inst. cap. 4.* Probatur ad Ephef. 1. *Elegit nos in ipso* (id est, Christo) *ante mundi constitutionem, vt essemus sancti.* Hoc loco Adamus, qui est contrarie sententia, particulam, *in ipso*, accipit dictam de Christo secundum diuinitatem, vt significet Verbum Dei esse causam, vt sumus sancti eo sensu, quo aliàs in Scriptura dicitur omnia esse condita, & creata in ipso, vbi significatur Verbum esse causam efficien-tem. Sed perperam hunc sensum tribuit huic loco, nam vbicunque Apostolus agit de gratia, eiusque donis, datis per Christum; sumit Christum ea ratione particulari, qua est auctor gratiæ, & remissionis peccati per merita sua, non verò ratione generali, qua Deus omnia per Verbum operatur. Idque probatur, quia declaratio hæc, quod Deus per Verbum operetur, pertinet ad eum locum, vbi sit sermo de ipsa rerum creatione, non verò vbi sit sermo de peculiari quodam genere operationum, quale est iam dictum. Confirmatur, nam ordo gratiæ nominatim pertinet ad Christum, vt Deum, & hominem; ergo cum tribuitur ipsi aliquis eius effectus, nisi aliud explicetur, debet intelligi attributus, ratione humanitatis. Deum sic intelligunt hunc locum Patres, Chrysof. Ambros. S. Thom. & alij. Alij tamen obstat, quod Chrysof. & quidam Patres particulam *elegit in ipso*, interpretantur hoc modo, id est, per eam fidem, qua in ipsum habenda est. Anselmus verò alio modo, id est, vt sumus membra ipsius Christi: nam verior videtur dictus sensus de electione ad gratiam, quam notat verbum illud, *vt sumus sancti.* Hoc ipsum magis declarat verba, qua sequuntur ibidem, *qui* (id est, Deus) *prædestinauit nos in electionem filiorum Dei per Iesum Christum in ipsum.* Quo loco obseruandum est, quod cum duo tribui possint merito Christi, scilicet adoptio ipsa in re, id est, gratia iustificans, & electio ad hanc adoptionem; certè Apostolus non tantum tribuit primum, verumetiam secundum; ergo meritum Christi adhibetur etiam ad actum æternæ electionis ad gratiam, & non solum ad actum iustificationis, & gratia conferendæ in re; ergo similiter adhibetur ad omnem electionem ad gratiam, id est, non solum adoptionis, quam pro tempore consequuntur etiam reprobi, verumetiam ad gratiam adoptionis, quam consequuntur prædestinati, vt in illa perseverent. Adamus aliter construit verba Apostoli, vult enim particulam, *per Christum*, non referri quidem ad verbum, *prædestinauit nos*, vt sit sensus, quod prædestinauerit per Christum; sed ad verbum, *in adoptionem*, vt sit sensus, quod prædestinauerit nos in adoptionem per Christum, id est, quam habituri eramus per Christum, dicitque Deum voluntate sua, & non propter vlla merita prædestinasse nos, vt adoptaremur in Christo, & per Christum, & ita videtur hunc locum intelligere Oecumenius, dicens, *Magnum est adoptari, maius autem est, id per filium mediatoris adeptum fuisse.* Chrysofomus etiam ibi ait, Dei fuisse prædestinare, filij autem reconciliare. Hieronymus ait, beneplacitum Dei fuisse nos eligere, vt essemus sancti, & habere adoptionem filiorum Dei, nullam assignans causam.

Sed vt demus particulam, *per Christum*, referri ad adoptionem; certè negari non potest, Christum in illa prædestinatione diuina ab æterno, poni vt medium, & causam meritoriam adoptionis; non enim alio sensu potest dici; prædestinatos nos in adoptionem per Christum; adoptio verò, & gratia ponitur vt terminus, propter quem, & cui assignatur Christus, vt medium, esse autem medium per sua merita ad hunc terminum, esse esse causam meritoriam

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

omnium mediõrum, quæ Deus adhibet ad talem terminum, & etiam ipsius termini, quatenus etiam potest cadere sub meritum: porro esse causam omnium mediõrum, est esse causam meritoriam prædestinationis, quæ est dispositio, & ordo mediõrum; ergo quocunque modo construat particula, *per Christum*, id est, siue immediatè cum verbo, *prædestinauit*, siue mediante Verbo in adoptionem; certè hoc ipso quod constructur cum prædestinatione æterna, cuius vt adhibetur ad adoptionem, assignatur causa prædestinationis. Et hoc est, quod sibi voluit Oecumenius. Adde etiam esse aliquid peculiare in prædestinatione conueniens soli Deo, quod respexerunt Chrysofom. & Hieron. de quo infra.

Secundò eadem communis sententia probatur ex 2. *epist. ad Timoth. c. 1.* vbi dicitur, *Vocauit nos vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum proposium suum, & gratiam, qua data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia;* quo loco agitur de primo, & præcipuo effectu prædestinationis, qui est vocatio, cuius qui est causa, & quidem ita, vt omnis vocatio sit ab ipso, seu per ipsum, hoc ipso est causa totius prædestinationis, quoniam in hac consistit gratiæ efficacia, qua constat prædestinatio. Secundò non loquitur solum de vocatione ipsa in re, sed de electione, vel vocatione in æternitate, quod significat particula illa, *ante tempora secularia*, id est, antequam inciperent hæc tempora, quibus texuntur, & constant secula. Tertio loquitur de merito huius vocationis æternæ, id est, decreti vocandi, idque negat nobis illis verbis, *non secundum opera nostra*, & quod nobis negat, tribuit Christo, quod quidem datum sit gratis, respectu nostri, sed per eius merita illis verbis, *& gratiam, qua data est nobis in Christo Iesu.* Hoc ipsum confirmant verba, qua sequuntur, *in quo* (id est, Christo) *& nos sorte vocati sumus;* vbi Christo tribuitur meritum vocationis nostræ, nobis autem fors, quæ vim habet ad exprimentam meriti, & industriæ nostræ exclusionem.

Exponitur modus, quo meruit Christus nobis prædestinationem. §. 3.

Cum ergo constet Christum esse causam prædestinationis meritoriam, in eoque conueniant passim Theologi, difficultas tamen est de modo, cum præsertim prædestinatio constet distinctione, & electione quorundam præ aliis, qui reprobantur. Quidam distinguunt dilectionem ab electione, dicuntque Christum fuisse causam illius, non huius, sed vt statuatur quousque vera sit hæc sententia, obseruare oportet dilectionem tripliciter sumi posse, primò vt significat voluntatem generalem, qua Deus non odit in nobis etiam peccatoribus, quod ipse fecit, quod est totum ipsum esse; nec vult perditionem, & damnationem nostram, sed bonum; solum verò odit quod fecimus ipsi, scilicet peccatum; & hæc dilectio sic præcisè sumpta, communis est etiam peccatoribus defunctis in statu peccati, ac demonibus extra viam, & non est ex meritis Christi. Est autem alia propria hominum, qua Deus non statuit punire statim Adam, & posteros æterna poena, æternaque priuatione spei reconciliationis; & neque hæc dilectio est ex meritis Christi, neque est eadem cum dilectione, qua ordinatur homo ad beatitudinem supernaturalem; sunt enim bona, per se distincta, & ab inuicem separabilia, vt per se patet: sed neque ipsa voluntas ordinandi ad finem supernaturalem Adam, & omnes peccatores, est ex meritis Christi: etenim Incarnatio Christi, & eius merita sunt propter redemptionem hominum, & restitutionem gloriæ supernaturalis, tanquam propter finem (etsi ipse Christus non sit propter alios, vt finem, vt supra diximus) intentio verò

E 2 finis

finis est prior medijs, licet eius executio sit per media; ergo illa intentio Dei, prout est dilectio peccatorum, non est ex meritis Christi. Hinc fit ulterius, ut electio huius medijs, scilicet Incarnationis, & passionis Christi, ac proinde dilectio hæc, qua Deus voluit dare nobis filium suum, propter dictum finem, non sit ex meritis Christi. Probat, quia quando finis solum habet vnum medium, ipsa intentione efficacis finis ponitur voluntas medijs, & voluntas huius continetur virtualiter in voluntate illius; ergo si illa non est ex meritis, neque erit hæc: quare si in intentione Dei non solum esset salus hominis, sed etiam modus, id est, redemptio secundum iustitiam, vnicam eius medium esset Incarnatio, ac proinde non electa ex meritis. Sed quicquid sit de hoc modo volendi finem, certè Incarnatio, & voluntas Incarnationis non est ex meritis Christi vlllo modo; ergo dilectio, qua Deus voluit nos redimere per Incarnationem, non est ex meritis Christi. Atque hoc est, quod docuit Augustinus *tract. 110. in Ioan.* his verbis: *Nos autem diligis, quoniam sumus eius membra, quem diligis, & hoc ut essemus propter hoc, nos dilexit, antequam essemus;* ubi vides duplicem dilectionem, qua diligimur à Deo; vnam, qua sumus membra Christi; sumus autem membra ex hoc, quod participemus merita ipsius: alteram, qua non sumus membra Christi, sed eligimur, ut sumus eius membra, quod est non participantes merita Christi, eligi ad ea participanda; ergo hæc dilectio non est ex meritis Christi; quare subdit Augustinus, *Non enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem filij eius nos cepit diligere, sed ante mundi constitutionem dilexit nos, ut cum eius vnigenito etiam nos filij essemus, priusquam omnino aliquid essemus: quod ergo reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, non sic audiatur, non sic accipiat, quasi ideo nos reconciliauerit ei filius, ut iam inciperet amare quos oderat, sicut reconciliatur inimicus inimico, ut deinde sint amici, & inuicem diligant qui oderant inuicem; sed iam nos diligenti reconciliati sumus ei, cum quo propter peccatum inimicitias habebamus; &c.* Hæc August. ubi non instituit docere actum diuinum dilectionis non esse in tempore, sed in æternitate, ratione immutabilitatis, quæ nullum nouum actum admittit in Deo; sed instituit tradere duplicem dilectionem Dei, vnam quæ est ex meritis Christi, quæ fuerunt in tempore: alteram, quæ non est ex meritis Christi, quæ sunt in tempore. Prima appellatur reconciliatio, & de ea dicitur, *Non enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem filij eius nos cepit diligere,* id est, prima dilectio, qua nos cepit diligere, non fuit reconciliatio, quæ fit per sanguinem eius, id est, prima dilectio non fuit ex meritis Christi. Secunda fuit electio ad hanc posteriorem dilectionem, per quam efficiuntur filij Dei cum filio, & per filium Christum, & de ea dicitur, *sed ante mundi constitutionem elegit nos, ut cum eius vnigenito etiam nos filij essemus.*

Atque hæc dilectio, & voluntas redimendi homines per Christum, est prior voluntate eligendi singulos ad gratiam, & gloriam, & tribuendi singulis his electis, & alijs non electis auxilia, prout cuique opportunum, & conueniens fuerit, & est celebris illa, de qua dicitur, *vult omnes homines saluos fieri.* Suarez in prima sua editione, *disp. 42. sect. 4.* admisit, dari priorem hanc dilectionem in Deo, quæ non esset ex meritis Christi, sed in postrema editione profert eam difficultatem, quod sicut in intellectu diuino non datur cognitio abstracta vniuersalis confusa earundem rerum, quarum habet cognitionem propriam particularem, sed simul cognoscuntur omnia singularia secundum ea, quæ sunt ipsis propria, & secundum ea, quibus conueniunt cum alijs; ita nec in voluntate est volitio, qua velit ea bona, quæ sunt communia omni-

bus distincta ab ea, qua vult vnicuique particularia; non enim alio modo vult communia, nisi volendo particularia, sicut dicit Aristot. medicum non curare hominem, nisi in quantum curat Calliam, vel Socratem: non ergo oportet ratione distinguere in voluntate diuina huiusmodi actus generales à particularibus, quia illi prout vniuersaliter concipiuntur, non sunt formaliter in Deo, sed virtualiter, nimirum quatenus in ipsis particularibus includuntur, vel in medijs vniuersalibus, quæ Deus voluit propter salutem hominum; unde etiam fit, ut non possit dici voluntatem generalem saluandi homines, non esse ex meritis Christi, voluntatem verò saluandi hos, vel illos, esse ex meritis Christi; si enim vna voluntas est ex meritis Christi, est & alia, & si vna non est, neque est alia.

Sed hæc ratio non obstat iis, quæ dicta sunt, procedit enim de voluntate generali, quæ nullum habet effectum circa omnes, secundum rationem communem; quem non habet circa singulos, nec proinde distinctum ab eo, quem habet in singulis, qua ratione reiecitur supra sententiam Asturic. ponentis in aliquo priori decretum voluntatis diuinæ de vnione hypostatica confusæ, non determinando tale suppositum, id est, Patris, vel filij, &c. nec talem naturam, quia videlicet illi voluntati vniuersali non responderet aliquis effectus distinctus ab vnione particulari Verbi cum tali natura. At verò voluntas, quæ habet aliquem effectum circa omnes homines in ordine ad aliquem finem, distinctum à particularibus effectibus, quos habet circa singulares homines in ordine ad eundem finem, quorum effectuum vnus supponitur alteri, præfertim, ut principium, & causa illius, atque ita, ut posito effectu communi non sit necesse simul poni effectus particulares; sicut posito animali, necesse est simul poni tale, vel tale animal; talis, inquam, voluntas habet actus ratione distinctos, quia ille communis effectus est obiectum per se sufficiens vnus actus perfecti, etiam in Deo, & posita volitione illius, non est necesse poni volitionem singularium, & multo minus huius, vel illius singularis. Iam in proposito voluntas Dei saluandi omnes homines, non sumit vniuersalitatem suam ab vniuersalitate naturæ, in qua conueniunt omnes singulares, qui saluantur, & saluari possunt; sic enim perperam poneretur voluntas saluandi omnes homines, distincta à voluntate saluandi singulos; sed sumit vniuersalitatem ab vniuersalitate medijs per illam constituti ad saluandos omnes homines, quod medium est singulare in ratione obiecti, ideoque per se poscit actum distinctum ab actu, seu actibus, quibus fertur voluntas circa personas, quæ per illud saluari possunt, & quibus illud varijs modis applicari potest, solumque est vniuersale in ratione causæ, quæ singulis personis, & per singula media applicari debet; & hæc causa respicit omnes, tam reprobos, quam electos, & omnem applicationem gratiæ, tam sufficientis, quam efficacis. Atque in hac distinctione fundatur distinctio voluntatis antecedentis, & consequentis; voluntas enim, quæ solum vult, & constituit medium vniuersale in ratione causæ, & non applicat illud particularibus, aut certè non applicat efficaciter, sed solum quantum est ex vi medijs, dicitur antecedens; quæ verò applicat efficaciter, dicitur consequens. Et sanè voluntas consequens est, in qua non potest esse actus vniuersalis circa omnes, qui saluari possunt, & distinctus à singularibus circa hunc, vel illum saluandum; proinde in hac voluntate non est vniuersalitas sumpta ab vniuersalitate medijs, cum iam supponat hoc constitutum, sed est vniuersalitas sumpta ab vniuersalitate naturæ, in qua conueniunt qui saluari possunt;

non

non poscit autem distinctum actum voluntas, sicut nec poscit scientia naturæ vniuersalis à scientia, & voluntate particularium, ex natura obiecti, sed solum ex imperfectione potentie voluntatis, & intellectus, ideoque neque sunt formaliter, neque distinguuntur ratione hæc duæ voluntates in Deo, sicuti sunt formaliter, & distinguuntur ratione voluntas medijs vniuersalis, & voluntas personarum, quæ saluantur, eo quod hæc obiecta natura sua poscunt distinctas voluntates, & cognitiones, & solum ob simplicitatem diuinam sunt vnum à parte rei, tantum distincta ratione.

Tertiò igitur sumi potest dilectio, ut significat voluntatem Dei, qua vult bonum electis, & quatenus respicit electos, & iuxta hanc acceptionem sunt duæ sententiæ. Altera est, voluntatem Dei, qua elegit electos ad gloriam, ante præuisa eorum merita, ut est electio horum præ illis, non esse ex meritis Christi, sed ex sola Dei voluntate: ut autem est efficax eorum dilectio habuisse fundamentum in meritis Christi. Ita habet Suarez *disp. 42. sect. 4. concl. 1. & 2.* Primæ partis fundamentum est, quia si discretio illa, & electio quorundam præ alijs non solum sit à voluntate diuinæ, sed sit etiam ab humana; certè negotium omnium maximum esset prædefinitum à voluntate humana, & Deus conformaret se humanæ. Secundæ partis fundamentum sunt Scripturæ citatæ *ad Ephes. 1. &c.* Altera sententiæ est, Christum non solum fuisse causam prædestinationis electorum secundum se, quatenus est dilectio quædam ipsorum fundata in meritis Christi oblati pro omnibus; verum etiam quatenus est discretio quorundam ab alijs, quia pro illis singulariter applicauit sua merita, non sic singulariter pro alijs: quod solum volunt procedere de electione, & prædestinatione personarum, quæ post Christum electæ sunt, non verò earum, quæ Christum præcesserunt. Ita habet Vasquez *1. p. disp. 94. cap. 3. num. 19.*

Dicendum primò, Christum non fuisse causam prædestinationis, & electionis omnium prædestinatorum per diuersam applicationem meritorum, qua quibusdam personis, electis vel à se, vel à Patre, sibi que manifestatis, vellet valere ad salutem infallibiliter obtinendam per media efficaciam, & opportuna; alijs autem vellet valere ad hoc, ut habeant quantum factis est, ut possint salutem consequi. Probat primò ratione, insinuata à Suarez, quod electio hæc sit maximum, & præcipuum opus diuinæ providentiæ. Et confirmatur, nam præcipua, ac summa communicatio bonitatis diuinæ est quæ fit creaturæ intellectuæ secundum esse supernaturale, maior ea, quæ fit secundum esse naturale: atqui in communicatione naturali distinguere, statuere, & ordinare partes perpetuas vniuersi, inter quas censentur naturæ omnes intellectuæ, etiam indiuiduæ, siue perfectæ, ut Angeli, siue imperfectæ, ut anima rationalis, est proprium eius voluntatis, & intellectus, qui disposuit omnia in numero, pondere, & mensura, qualis est diuinus. Vnde S. Thomas *1. p. quest. 23. artic. 7.* ait prouidentiam Dei non versari circa singula indiuidua aliarum creaturarum immediate in seipsis præordinando, & statuendo numerum earum, licet sciat hunc numerum, quia tantum species ipsarum pertinent ad bonum vniuersi; indiuidua verò quatenus, & quot necessaria sunt ad conseruandam speciem: at verò creaturæ incorruptibiles pertinent singulæ per se ad bonum vniuersi, non verò solum species earum; quod vniuersum maxime est regnum, & mundus supernaturalis, contians electis per se; reprobi enim adhibentur, quatenus conferunt ad bonum electorum; ergo eligere ho-

Ios. Ragsa in 3. p. D. Th. tract. post.

mines ad tale regnum, pertinet ad eam voluntatem, & ad eam artem, ad quam pertinet statuere ipsum vniuersum, qualis voluntas solum est illa, quæ primò voluit condere vniuersum naturale, & supernaturale in numero, pondere, & mensura, nimirum solum diuina, nulla autem voluntas creata, quia voluntas volens hunc ordinem est illa ipsa, qua voluit Deus sese, suamque bonitatem communicare. Secundò excludere quosdam ab efficaci consecutione huius finis supernaturalis, quatenus ea efficacia est à Deo, ideoque non comprehendere illos in delineatione, & constructione dicti vniuersi per artem dictam, disponentem, & statuentem numerum, pondus, & mensuram; solius est diuinæ voluntatis: sed Christum eligere ex omnibus, quos cognouit, quosdam, quibus velit sua merita esse efficaciam ad salutem, non item alios; est alios excludere: ergo hæc electio non est à Christo, nec ab vlla voluntate creata. Maior probatur primò præfata ratione, quia eiusdem artis est excludere à numero, & mensura operis construendi, cuius est opus construere. Deinde quia huic ordini, & vniuerso creaturæ non supponuntur iam conditæ abscque determinatione loci, quem in hoc ordine habituræ essent, & postea deputentur, & determinentur (nisi dicamus, prædestinationis, & reprobationis causam esse opera præuisa) sicut supponuntur lapides apti, vel inepti ædificio; sed in creatione ipsa, & intentione creationis determinantur, & deputantur: Christo autem non proponuntur possibiles, ut eligat, quos velit creare ad hunc ordinem, sed proponuntur ut futuri per decretum factum creationis, quod non fit sine dicta deputatione; ergo non est locus electioni per Christum faciendæ. Tertiò, in reprobatione, & electione Deus instituit duos modos ostensionis bonitatis suæ, scilicet iustitiæ circa illos, & misericordiæ circa hos; neque est alia ratio reprobationis in vniuersum sumptæ: ad Rom. 9. *volens Deus ostendere iram, &c.* sed hæc institutio propriè est voluntatis diuinæ, præsertim velle in tot, & in his hominibus ostendere bonum iustitiæ; non autem voluntatis creatæ, cui à Deo semper præcipitur querere, & optare bonum vniuersorum, & quantum in ipsa est, curare omnium salutem: & non vult Deus pertinere ad illam, rationem ostensionis huius iustitiæ; ut ex hac intentione permittat labi in interitum, aut desinat adiuuare quos possit, cum præsertim in lapsu impiorum contineatur offensio Dei, quam non perinde licet voluntati creatæ, atque ipsi Deo permittere, & non impedire, ubi potest impediri: non enim tenetur voluntas diuina in omnibus vitare offensiones suas; creata verò, quoad potest, tenetur saltem, ut nunquam per ipsam iter, quo minus impediatur, sed solum per diuinam.

Iam probatur minor, quod scilicet, si Christus cognoscens omnes, eligeret quosdam, hoc ipso excluderet alios: quoniam secundum veriorem sententiam, quæ non admittit in voluntate diuinæ reprobationem positiuam, cuius effectus sit permissio peccati, sed solum cuius effectus sit æterna pena; Deus non alio modo reprobatur, nisi eligendo quosdam, & non eligendo alios; ergo si ponatur penes Christum esse, eligere quos velit per sua merita applicata efficaciter saluari; & ipsum, qui nouit omnes, solum eligere quosdam; sequitur excludere alios eo modo, quo dicitur excludere Deus *ad Rom. 9. & 2. ad Tim. 2.* Quod si dicatur fuisse factam electionem voluntate Dei, & ostensos electos Christo, ut applicaret illis sua merita, propter quæ efficaciter salui fiant;

E 3

non

non tribuitur iam electio Christo, & eius meritis, sed solum executio, & media ad eam peragendam, quæ media sunt gratia efficax vocationis, & perseverantia, & nihilominus contra hunc modum dicendi supra argumentati sumus, agendo in uniuersum de merito gratiæ efficacis.

Vltimò contra hanc sententiam facit, quòd assignetur distinctus modus electionis hominum, qui Christum præcesserunt, & eorum, qui secuti sunt, cum profectò ex Scripturis huiusmodi discrimen non habeatur, vt supra argumentabamur contra eos, qui idem discrimen assignant collationi gratiæ efficacis per merita Christi. Itaque nullo modo mihi placet Recentiorum sententia, quòd Christus fuerit causa electionis hoc modo, vt nonnulli eligerentur potius, quàm alij.

Dicendum secundò, quauis Christus neque voluntate sua discreuerit quosdam ab alijs, qui eligerentur, neque diuersitate applicationis meritorum, vnde haberetur dictum discrimen ex parte ipsius; nihilominus est verè, proprièque causa electionis, & prædestinationis, cum omni veritate, & proprietate causæ eorum omnium, qui præ alijs eliguntur. Probatur, nam ad hoc, vt homo eligatur ad finem, bonumque supernaturale, duo requiruntur ex parte personæ eligendæ, scilicet primò habitus, vt possit eligi, & admitti ad prosecutionem eius finis. Secundò medià, per quæ debet eò contendere. Ex parte verò Dei eligentis, requiritur voluntas, qua velit illum admittere, & medià tribuere. Christus autem suis meritis hæc omnia præstitit, primò quidem, cum per peccatum Adæ uniuersum genus hominum non solum amiserit gratiam, & ius ad gloriam, verumetiam habilitatem ad hoc, vt possit eò aspirare; Christus restituit habilitatem hanc omnibus, quicunque nascuntur ex Adam pro toto tempore vitæ. Secundò restituit habilitatem ad medià, & medià ipsa necessaria. Ex parte verò Dei obtinuit voluntatem eligendi; quauis enim non discreuerit, quos vellet eligi à Deo, sed obtulerit generatim sua merita pro omnibus; tamen meruit, vt Deus omnino, & infallibiliter aliquos eligeret, & præuisioni huius meriti fuit prior electione eorum, qui electi, & prædestinati sunt; quoniam, vt diximus initio, prædestinatio hominum facta fuit post præuisionem peccati originalis, & post decretam incarnationem; quo decreto Christus fuit primus omnium prædestinatus, & alij per Christum, & propter Christum. Iam verò qui facit habiles personas aliquas, vt possint eligi ad aliquam dignitatem, & dat vnde possint illam obtinere, ac mouet principem ad eligendos aliquos ex illis, habet veram, propriamque rationem causæ moralis electionis illorum, qui eliguntur; ergo Christus est verè, proprièque causa electionis, & prædestinationis. Confirmatur, nam vt vera est sententia Augustini, datur aliqua communis causa reprobationis, scilicet peccatum Adæ, vnde facta est vna communis massa damnationis; diciturque verè Adam causa reprobationis reprobatorum, etiam si neque in voluntate, neque in opere, & demerito ipsius discernantur reprobi ab electis in participatione illius demeriti; ergo potiore ratione dicitur Christus causa electionis electorum, etiam si non discernat hos à reprobis, hoc solo, quòd dedit causam communem, etiam si nihil aliud fecisset; multo verò magis, quia voluit, & meruit, vt Deus aliquos efficaciter eligeret, tamen non determinando eligendos, quod non est factum ab Adam circa reprobos. Confirmatur secundò, nam si distinguamus electionem à prædestinatione, prout distingui debet in eo, quòd illa supponatur huic, & hæc sit ratio mediæ; certè merita Christi sunt

A causa prædestinationis peculiari ratione, qua non sunt causa electionis, quia scilicet meruit nobis omnia dona gratiæ, & medià, quæ dantur, et si non meruit, vt his darentur efficaciac potius, quàm illis.

Sed contra obiicitur, quòd S. Thomas infra *quest.* 21. *art.* 4. *ad* 2. dicat Christum non orasse pro omnibus crucifixoribus *Lucæ* 22. nec pro omnibus, qui credituri erant generatim, *Ioan.* 17. sed pro iis solum, inquit, qui erant prædestinati, vt per ipsum vitam consequerentur æternam. Respondeo primò, hanc orationem non posse pertinere ad præteritos ante Christum, vt patet. Secundò, non loquitur S. Thomas de applicatione meritorum, in qua non est distinctio reprobatorum, & prædestinatorum ex parte Christi, cum natura sua sit medium uniuersale necessarium omnibus, sed de oratione, quæ vt distinguitur ab oblatione meritorum, non est medium uniuersale nature sua, & necessarium, ideòque S. Thomas potuit in eo agnoscere differentiam, vt non oraret absolute pro omnibus, sicuti nec pro seipso absolute orauit, cum dixit, *si possibile est*, &c. sed tantum pro iis, quibus obtinuit, quod petiit: sed neque ex hoc, quòd orauit pro omnibus prædestinatis in uniuersum, vt saluarentur quando, & quomodo, & qua gratia placeret Deo restrinxit se, ne singulariter oraret pro peculiari aliquorum vocatione, necessitate, & gratia; propterea

Dicendum tertio, Christus fuit causa peculiaris prædestinationis quorundam ex his, qui prædestinati sunt, vt haberent gratiam efficacem ad bene operandum, & præterea ad perseverandum, seu moriendum in gratia. Hæc propositio probatur simili ratione, qua supra ostensum est, Christum fuisse causam particularem gratiæ efficacis quorundam, & non omnium, tantum est discrimen, quòd ibi agebatur de gratia efficaci in uniuersum; hic autem de ea, quæ est effectus electionis. Probatur, quia potest Christus, sicut & quilibet sanctus impetrare alicui auxilium ad perseverandum in gratia, & cauenda peccata; ad vitanda, seu euadenda pericula, quibus fieret, vt moreretur extra gratiam; potest etiam impetrare alicui primam vocationem ad fidem, vel penitentiam; etenim auxilium ad perseverandum postulat quilibet pro se in oratione Dominica, *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo*. Petitur etiam ab Ecclesia, & sanctis pro alijs.

Iis autem constat prædestinatio, scilicet vocatione efficaci, & auxilio ad perseverandum; ergo potest Christus, & omnis sanctus esse alteri causa prædestinationis, & hoc probant loca illa *Lucæ* 22. *Rogauit pro te, Petre*, &c. & similia, tamen non potest esse quis sibi causa prædestinationis, quia prima gratia vocationis non datur propter merita, nec propter orationem prædestinati, quæ non sit donum gratiæ, licet possit dari propter alterius orationem.

Veruntamen obseruandum est dupliciter adhiberi posse orationem Christi, & alterius sancti, primò vt ipsa oratio sit effectus prædestinationis illius hominis, pro quo offertur prouisa ex intentione saluandi illum. Secundò, vt non sit effectus prædestinationis, ideòque non prouisa, sed solum præuisa à Deo. Primo modo Christus non esset causa electionis, an verò possit dici causa prædestinationis, quæstio est de modo loquendi: nam si nomine prædestinationis intelligamus præparationem mediæ non omnium, sed solum eorum, quæ applicantur ipsi prædestinato, dici potest Christum esse causam prædestinationis; si verò intelligamus quicquid prouidetur à Deo ex intentione perducendi electum ad finem, ad quem est electus, oratio Christi non

non est causa prædestinationis, sed effectus. Iam si affirmaretur secundum, Christus & Sancti essent causa etiam electionis, quia non esset electus is, pro quo oratur ante præuisionem orationem; sed post, & propter illam: tamen non subesset illud incommodum supra allatum, quòd Christus excluderet eos, pro quibus non orat, quandoquidem non orat hoc modo pro omnibus prædestinatis, neque est causa electionis omnium, sed quorundam, relinquendo providentiæ diuinæ electionem aliorum. Quidam Recentiores volunt nomine prædestinationis solum significari effectus illos, qui fiunt circa prædestinatum, non verò orationes, & merita Christi, & Sanctorum, quæ sunt causa primæ vocationis, &c. & præterea volunt, Christum esse causam electionis, vt etiam supra dictum est. Quòd autem nomine prædestinationis intelligantur solum auxilia, applicata prædestinato, probant ex Augustino, qui cum contra Pelagianos ostendit prædestinationem non esse ex meritis, de hac solum se explicat, & contendit non esse in nobis eius causam, nec meritum primæ gratiæ, & vocationis; non negat autem causam hanc esse in alio, scilicet Christo, vel sanctis, idèque sanctos esse causas electionis quorundam, Christum verò esse causam omnium electorum. Et quidem concedunt hi Recentiores cogitationem illam, quam habuerunt SS. orandi pro aliquibus, vt conuertantur, & vocentur, & quam habuit Christus applicandi sua merita, singulariter quibusdam, vt vocarentur, &c. fuisse dona Dei, & non ex meritis ipsorum, & hoc sensu posse dici effectus prædestinationis, late sumpto hoc nomine, vnde videtur esse quæstio de nomine. Ceterum cum dicant Sanctos, & Christum per has orationes, & merita, quæ sunt dona Dei, non solum esse causam prædestinationis, verumetiam electionis; quæstio non solum est de nomine, sed de re: hoc ipso enim consequens est, vt dicant dictam cogitationem orandi pro alio, non esse effectum electionis illius hominis, pro quo oratur, sed electionem factam post præuisionem eam orationem, quod nullo modo placet; non quidem ea ratione, quòd hoc modo sentiendi contradicant Augustino, contendenti contra Pelagianos, prædestinationem non esse ex meritis: quia Augustinus verè loquitur de meritis proprijs, & vult obrinere nihil esse in nobis, quod præueniat gratiam Dei, & possit esse causa prædestinationis, vt volebant Pelagiani, non negans posse esse in alio, præsertim in Christo, & SS. opus aliquod præueniens gratiam, quæ est in nobis. Ratio ergo cur non placeat, primò est, quia cogitatio illa, immissa Christo, vel SS. orandi pro conuersione, vel perseverantia alterius, cum sit efficax ita prouidente Deo, non potest prouenire, nisi ab intentione determinati finis: non potest autem alius esse finis, nisi is, qui maximè, imò & solus sequitur ex ea cogitatione, & oratione, scilicet electio; ergo hæc fuit prius in mente diuina, quàm voluntas dictæ cogitationis, & orationis, quæ est medium. Secundò quia loca, quibus vtitur Augustinus, & passim Theologi ad probandum non esse in nobis causam prædestinationis, seu electionis, sunt illa, quæ probant electionem esse à Deo ante præuisionem merita, scilicet ad Rom. 8. *Quos prædestinavit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit*, &c. & ad Rom. 9. *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret*, &c. Demum contra hanc sententiam faciunt rationes, quibus supra probauimus electionem prædestinatorum esse propriam solius voluntatis diuinæ, nullius autem creatæ, quæ rationes locum habent, cum ad excludendam electionem aliquorum à voluntate creatæ, tum maximè ad excludendam electionem omnium,

A & singulorum prædestinatorum, quam dicti Recentiores tribuunt voluntati creatæ Christi.

DISPUTATIO XII.

Quidnam meruerit Christus hominibus iam iustificatis.

MOMINIBVS iustificatis dupliciter applicatur gratia, primò ex vi Sacramentorum, per Sacramenta quædam, quæ solum ipsis per se applicari possunt, cuiusmodi extra Baptisum, & Pœnitentiam sunt reliqua quinque, secundum communionem sententiam, quæ habet, ad Baptisum, & Pœnitentiam non requiri contritionem, atque ideo hæc posse etiam peccatoribus per se applicari, & non solum per accidens, quomodo omnia septem Sacramenta possunt his applicari, & prodesse: gratiam ergo datam iustis virtute Sacramentorum, dubium non est esse ex meritis Christi, à quo solo virtutem habent.

Secundò ergo applicatur iustis gratia ex opere operantis, cuiusmodi est augmentum gratiæ, & gratia conferens ad multa opera. Tertio quædam gratiæ applicantur solo dono Dei, nullo operum interuentu, cuiusmodi est gratia excitans ad bona opera. Quarto partim solo dono Dei, partim interuentu operum, qualis est perseverantia, quæ constat auxilijs, quæ potest homo promereri, & prouidentia extrinseca Dei circa opportunitates, &c. Præterea sunt alia bona, scilicet remissio venialium peccatorum, & pœnæ temporalis.

Iam de gratijs, & auxilijs omnibus, quæ sunt tantum dona Dei, & non sunt præmium operum hominis iusti, procedunt superius dicta in uniuersum de auxilijs omnibus gratiæ, tam sufficientis, quàm efficacis: argumenta enim ibi allata, præsertim ex Scripturis, quamuis nominatim sint applicata ad probandum dispositiones ad gratiam esse ex meritis Christi, tamen probant in uniuersum omne donum, & auxilium Dei esse ex eius meritis: & præcipue de dono perseverantiæ procedunt quæ diximus de merito gratiæ efficacis, & prædestinationis. Secundò certum est ea bona, si quæ sunt, quæ iusti non mereantur de condigno, sed de congruo, dari ex meritis Christi, quia meritum de congruo simpliciter non est meritum: quare relinquatur locus merito Christi, & quidem soli, vbi dicit meritum nostrum ratione illa generali supra dicta ex primo ad Ephes. *qua omni benedictione celesti benedixit nos Deus in Christo*.

Difficultas ergo solum est de bonis, quæ nos mereantur de condigno, cuiusmodi est augmentum gratiæ, & gloriæ, itèmq; gloria ipsa, quatenus cadit sub merito contritionis, seu dilectionis, illo primo instanti, quo homo iustificatur. Hac etiam pertinet satisfactio pro culpis venialibus, & meritum remissionis ipsorum de condigno, de quo diximus aliàs. Item pro pœna temporali mortalium remissionem. Non videtur ergo hæc posse cadere sub meritum Christi, nam si in operibus hominis iusti est sufficiens valor ad promerenda merita iustitiæ, hæc quæ dicta sunt, & sunt applicata ad hæc promerenda, & vicissim à Deo sunt data propter talia merita, quibus hæc bona facta sunt debita, non est locus meritis Christi; aut certè si est locus his, non est locus illis. Fortè dici posset meritum Christi non cadere per se immediate supra bona ipsa obtinenda, sed supra merita nostra; meruit enim, vt nostra merita valerent, haberentque proportionem ad talia præmia; mediare verò meruit illa.

illa. Sed non rectè dicitur; nam discrimen operum penes hoc, quòd quædam sint meritoria de condigno, & de iustitia, quædam verò non item; non sumitur ab applicatione meritorum Christi, quòd videlicet operibus nostris non applicauerit valorem ad merendam de condigno remissionem peccati, applicauerit autem ad merendam de condigno gloriam, augmentum gratiæ, &c. sed sumitur penes qualitatem operum, quòd quædam sint proportionata præmio, quædam verò minimè; item ex statu personæ operantis, quæ operetur existens in peccato, dum operatur, vel non supponatur existens in peccato; ergo non provenit à meritis Christi hoc discrimen; quòd quædam opera sint meritoria de condigno; quædam verò minimè. Confirmatur, nam si supponamus opus nostrum nõ esse per se proportionatum præmio gloriæ, &c. sed fieri proportionatum per merita Christi, primò supponitur falsum; nam opera meritoria de condigno hominum iustorum sunt per se proportionata ex qualitate operis, quatenus proficiuntur à charitate supernaturali. Deinde non haberent effectum, & præmium ex opere operantis, sed ex opere operato, sicut actiones sacramentales, quæ quòd sint causa gratiæ, non habent ex qualitate operis, sed ex applicatione meritorum Christi. Quòd si dicatur Christum per merita dare etiam qualitatem operibus nostris qua sint proportionata; hoc non potest facere, nisi merendo, vt vel Deus per se faciat illa opera secundum entitatem proportionata; & ita nõ sunt meritoria ex opere operantis, quia operatur illa Deus, cuius non est mereri, non verò homo, cuius est mereri: vel Deus per se det auxilium, quo homo faciat illa proportionata, & hoc iam ita fit, nam ex meritis Christi homo iustus obtinet habitus gratiæ ad iustificandam animam, & ad hoc, vt sint principia operandi. Ceterum hoc non est habere ex meritis Christi præmium ipsum gloriæ, & augmenti gratiæ, sed habitus, vel auxilia, quibus possit mereri; & his positis liberum est homini mereri: & ob hanc rationem imputatur ad meritum sibi operanti præmium, & non Christo, sicuti cum militi dono datus fuit gladius; gesta quæ per illum exercet, & pugna sunt ipsius: proinde corona censetur præmium operum ipsius, non verò donantis gladium, & donationis eiusdem.

Dicendum nihilominus est, augmentum gratiæ, sicut augmentum gloriæ, & gloriam esse in nobis effectum meritorum Christi. Hæc propositio quoad gloriam, supra probata est: quoad augmentum gratiæ probatur primò ex cap. 15. Ioan. vbi dicitur, *Sicut palme non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, ita & vos nisi in me manseritis.* Et statim, *quia sine me nihil potestis facere;* qui locus non solum intelligendus est de coniunctione cum Christo per charitatem, & fidem, sine qua nemo potest proficere ad vitam æternam; verum de influxu, quem inde recipimus, vt palmites à vite ad omnia opera, quo sensu accipit illum Trident. sess. 6. cap. 16. *Quæ virtus,* inquit, *bonorum opera antecedit, comitatur, & subsequitur, & sine illa nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent.* Idem expressè habetur ad Ephes. 2. *Superedificati supra fundamentum Apostolorum; & Prophetarum, ipso summo angulæ lapide Christo Iesu, in quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctum Domini.* Et ad Ephes. 4. *Veritatem autem facientes in charitate crescimus in illo per omnia, qui est caput Christum, ex quo totum corpus compactum, & coniectum per omnem iuncturam administrationis secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facti in edificationem sui in charitate.*

Iam ad difficultatem supra positam, quòd non videantur simul posse stare meritum Christi, & nostrum eiusdem præmij; respondent quidam (Suar. disp. 41.

A sess. 3.) primò Deum posse non acceptare opera nostra ad præmium, sed poscere vt debita; Christum verò meruisse acceptari ad præmium. Sed hæc ratio non sufficit, primò quia per meritum Christi non restringitur facultas, & libertas Dei ad postulandum, vt debita opera hominum, quam ante meritum Christi habebat, nec fuit factus immunis homo ab hac obligatione. Deinde qui est causa, cur opus aliquo dignum præmio acceptetur ad præmium, atque vt incipiat commercium pacti operis, & mercedis inter duos, siue id obtineat prece, siue merito; non dicitur mereri præmium operanti, nec aestimatur hæc intercessio aestimatione præmij. Ex hoc etiam reicitur secunda ratio, quòd scilicet Christus fuerit causa promissionis, & pacti, sine quo operarius non mereretur: nam præterquam quòd non desunt qui negent promissionem hanc requiri (quamquam falsò,) certè posita promissione non est positum meritum vllum præmij; ergo qui meretur promissionem præmij pro opere, non meretur præmium. Tertia ratio est, quòd meritum prout est à nobis, non sit de rigore iustitiæ, sed prout est à Christo: sed neque est ad rem, quia si satis est aliud meritum Christi de iustitia ad excludendum meritum nostrum, multò magis satis erit meritum de rigore iustitiæ.

Verior ergo ratio est, quia admittere hominem ad merendum augmentum gratiæ, & gloriæ, ipsamque gloriam, sanè ipectata ratione admittendi, & spectatis iis, quæ requiruntur, vt admittatur, aestimatur tanti, quanti aestimatur ipsum præmium gloriæ; imò verò admitti ad obtinendum illud per meritum, aestimatur magis, quam aestimaretur ipsa consecutio præmij, si haberetur gratis absque merito: quocirca qui meretur hominem admitti, meretur virtute, & eminenter ipsum præmium, & moraliter aestimatur tanti eius meritum, quanti si mereretur præmium, imò & magis; ergo Christus, qui hoc meruit, iure dicitur meruisse nobis augmentum gratiæ, & gloriam, &c. Quòd autem aestimetur tanti, probatur; nam hinc duo spectare licet, primò ordinationem hominis ad gloriam, & ad gratiam, seu ad augmentum gratiæ; secundò modum, quo ordinatur, scilicet per meritum, vel sine merito; certè qui meretur de iustitia, vt aliquis ordinetur ad dignitatem aliquam, vel regnum, opus est, vt mereatur regnum ipsum alteri: quòd si modus, quo sit conferendum alteri, sit per meritum, & obtinere per meritum cedat in maius boni ipsius merentis, & nihil interit ipsius remunerantis vt vnus modo conferre, imò maius beneficium conferat dando alteri per meritum, & dando vnde possit promereri; certè qui meretur alteri, vt conferatur dignitas, vel regnum per merita, hoc ipso meretur regnum illud, & aliquid plus, applicatque maius meritum pro illo, quam si mereretur solum regnum. Hoc autem non accidit facile inter homines; accidit autè in proposito. Etenim nobilius, ac beatius est, hominem esse sibi causam sui boni, obtinerèque gloriam per merita, quam sine meritis, vt docet S. Th. hic, & Deus in hoc, quòd statuit conferre homini gloriam per merita, non quæsiuit aliquid sibi, sed maius bonum nobis, imò ex hoc obstrinxit se ad conferendum plusquam contulisset, si dedisset gloriam sine meritis, quia debet dare auxilium ad merendum, seu merita ipsa, quæ sunt dona Dei; ergo Christus, qui meruit dari nobis gloriam ex meritis, meruit duo, scilicet ordinationem ad gloriam, quòd est mereri nobis gloriam; & modum, id est, vt daretur ex meritis, quòd est mereri, vt gloria, quam nobis meruit, non daretur in re ipsa ex meritis ipsius, sed ex meritis nostris, & vt darentur nobis merita à Deo, seu id, vnde mereremur. Atque ita benè coherent hæc duo, id est, vt colla

B
C
D
E

collatio gloriæ sit ex meritis Christi, quatenus collatio gloriæ significat, & supponit hæc duo, quæ meruit Christus, debuissetque iis applicari meritum tale, & tantum in re, quantum requiritur ad merendam de iustitia gloriam ipsam; simulque sit ex meritis nostris, quatenus mererem ipsam conferendam in re per merita proportionata. Nec mirum est duplicari meritum de iustitia circa idem præmium, quandoquidem in hoc præmio, quòd conferitur à tali remunerante, scilicet Deo, qui non eget merito nostro, duplicantur duæ diæ rationes, vt velit dare, & dare ex meritis; hoc ipso enim fit materia duplicis meriti, eius scilicet, quòd mereatur ordinationem ad præmium, idque obtinendum per merita, & eius, quo quis re ipsa præmium mereatur. Et hoc est quòd ait Cælestinus Papa epist. 1. cap. 12. & Trident. sess. 6. cap. 16. quòd Deus voluit nostra esse merita, quæ sunt ipsius dona, & Aug. lib. 13. de Trinit. cap. 10. dicens dona illa, de quibus dicitur ad Ephes. 4. *ascendit in altum, dedit dona hominibus;* esse merita sua.

Atque ex hoc discursu intelligitur, quomodo alia supra dicta, scilicet remissio venialium, & remissio pænæ temporalis, pro qua nos satisfacimus etiam de condigno, sit simul ex meritis Christi: meruit enim Christus, vt homines iusti per opera pœnalia satisfacerent pro pœnis debitis, & ad hoc fuit necessarium meritum ipsius Christi ita applicari ad merendum hoc, & cum tanta aestimatione valoris, quanta si solus ipse deberet satisfacere, tametsi non fuit necessarium applicare opera pœnalia, qualia debemus applicare nos, sed solum meritoria; quia mereri apud Deum, vt nos possimus satisfacere de condigno, non minus aestimatur, quam satisfactio ipsa de condigno.

Negauit Paludan. in 4. d. 2c. q. 4. n. 14. & Ant. 1. p. 110. cap. 3. §. 1. remitti nobis semper pœnas temporales ex meritis Christi, quia non videbatur ipsis posse conciliari hæc duo vt remitterentur simul ex vi satisfactionis nostræ; sed vt valerent, vt iam satis explicatum est. Similiter autem quando animabus Purgatorii applicantur indulgentiæ, remittuntur pœnæ ex meritis Christi; quando verò non applicantur, non item; quia ibi exigitur pœna, & iustitia diuina, & non suscipitur ab ipsis ex intentione, & libertate, ideoque dicitur satisfactio, non verò satisfactio: Christus autem meruit, vt valeret satisfactiones, & opera nostra, non verò vt valerent satisfactiones, & vindictæ, quas de nobis sumit Deus, præsertim extra statum viæ, vbi voluntas, & acceptatio nostra nihil conferat ad satisfactionem, & meritum.

Atque hæc omnia, quæ dicta sunt de gratia, eiusque auxiliis, accommodari possunt Angelis secundum sententiam eorum, qui dicunt Christum meruisse gratiam etiam ipsis, excepta gratia, & auxiliis, quæ pertinent ad remissionem peccati, & ad augmentum primæ gratiæ, & gloriæ. Sed nobis ea sententia non placet, vt diximus circa art. 3. quæst. 1. & circa art. 4. quæstionis 8.

QVÆSTIO XX.

De conuenientibus Christo secundum quòd Patri fuit subiectus.

ARTICVLVS I.

Vtrum dicendum sit Christum esse subiectum Patri.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quòd non sit dicendum Christum esse subiectum Patri. Omne enim quòd

A subiectum Deo Patri, est creatura: quia, vt dicitur in libr. de Ecclesiasticis dogmatibus, in Trinitate nihil est seruiens, neque subiectum. Sed non est simpliciter dicendum quòd Christus sit creatura, vt supra dictum est. Ergo etiam non est simpliciter dicendum, quòd Christus sit Deo patri subiectus.

2. Præterea, Ex hoc dicitur aliquid Deo subiectum, quòd est eius dominio seruiens. Sed humana natura in Christo non potest attribui seruiens. Dicit enim Dam. in 3. lib. Sciendum est, quòd neque seruum ipsam, scilicet humanam naturam Christi, dicere possumus: seruiens enim & dominationis nomina, non natura sunt nomina, cognitionisque signa, sed eorum, quæ ad aliquid, quemadmodum paternitatis & filiationis nomina. Ergo Christus secundum humanam naturam non est subiectus Deo patri.

3. Præterea, Priori ad Cor. 15. dicitur, *Cum aut subiecta illi fuerint, omnia, tunc ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecti omnia.* Sed sicut dicitur Hebr. 2. *Nunc nequam videmus omnia subiecta ei.* Ergo nondum ipse est subiectus Patri, qui ei subiecti omnia.

Sed contra est, quòd Dominus dicit Ioan. 14. *Pater maior me est, & August. dicit in primo de Trinitat. Non immerito Scriptura vtrunque dicit, & equalem Patri Filium, & Patrem maiorem Filio: illud enim propter formam Dei, hoc autem propter formam serui, sine ulla confusione intelligitur. Sed minor est subiectus maiori. Ergo Christus secundum formam serui, est Patri subiectus.*

Respondet dicendum quòd cuilibet habenti aliquam naturam, conueniunt ea quæ sunt propria illi nature. Natura autem humana ex sui conditione habet triplicem subiectionem ad Deum. Vnam quidem secundum gradum bonitatis: prout scilicet diuina natura est ipsa essentia bonitatis: vt patet per Dionys. primo cap. de Diuin. nomi. natura autem creata habet quædam participationem diuina bonitatis, quasi radius illum bonitatis subiecta. Secundo, humana natura subiectionem ad Deum, quantum ad Dei potestatem, prout scilicet natura humana, sicut & qualibet creatura subiacet operationi diuina dispositionis. Tertio modo specialiter humana natura Deo subiectionem, quantum ad proprium suum actum: in quantum scilicet propria voluntate obedi mandatis eius. Et hanc triplicem subiectionem ad Patrem Christus de seipso confiteatur. Primam quidem Matth. 19. *Quid me interrogas de bono? vnus est bonus Deus. Ubi Hieronym. dicit, Qui magistram vocauerat bonum, & non Deum vel Dei filium confessus erat, discit, hominem, quamuis sanctum, in comparatione Dei non esse bonum. Per quòd dedit intelligere, quòd ipse secundum humanam naturam non pertinebat ad gradum bonitatis diuinae. Et quis in his quæ non mole magna sum, idè est esse maius quòd melius: vt Aug. dicit in 6. de Trinitat. ex hac ratione pater dicitur maior Christo secundum humanam naturam. Secunda etiam subiectione Christo attribuitur, in quantum omnia, quæ circa humanitatem Christi acta sunt, diuina dispositione gesta creduntur. vnde Dionys. dicit 4. cap. Cal. hierarch. quòd Christus subiectionem Dei patris ordinationibus. Et hæc est subiectione seruitutis, secundum quòd omnis creatura Deo seruit, eius ordinationi subiecta: secundum illud Sapient. 16. *Creatura tibi factori deseruiens.* Et secundum hoc etiam filius dei Philipp. 2. dicitur formam seruissè accepisse. Tertiam etiam subiectionem attribuit sibi ipse Ioan. 8. dicens, *Quia placita sunt ei, facio semper.* Et hæc est subiectione obedientie Patris, vsque ad mortem. Vnde dicitur Philipp. 2. quòd factus est obediens Patri vsque ad mortem.*

D
E

Ad Primum ergo dicendum, quòd sicut non est simpliciter intelligendum, quòd Christus sit creatura: sed solum secundum humanam naturam, siue apponatur ei determinatio, siue non (vt supra dictum est) ita etiam non est simpliciter intelligendum, quòd Christus sit subiectus Patri: sed solum secundum humanam naturam, etiam si hæc determinatio non apponatur, quam tamen conuenientius est apponere, ad euitandum errorem Arrij, qui posuit filium minorem Patre.

Ad secundum dicendum, quòd relatio seruitutis & dominij fundatur super actione & passione, in quantum scilicet serui est

est moueri à domino secundum imperium. Agere autem non attribuitur naturae sicut agenti, sed personae: actus enim suppositorum sunt & singularium, secundum Philosophum. Attribuitur tamen actio naturae, sicut ei secundum quam persona vel hypostasis agit. Et ideo quatenus non proprie dicatur quod natura sit domina vel serua, potest tamen proprie dici quod qualibet hypostasis vel persona sit domina vel serua secundum hanc vel illam naturam. Et secundum hoc nihil prohibet, Christum dicere Patri subiectum, vel seruum secundum humanam naturam.

Ad verum dicendum, quod sicut Aug. dicit in 1. de Trinitate. tunc Christus tradit regnum Deo & Patri, quando in istis, in quibus nunc regnat per fidem, peruenitur est ad spem: ut scilicet videant ipsam essentiam communem Patri & filio. Et tunc totaliter erit Patri subiectus non solum in se, sed etiam in membris suis, per plenam participationem diuinae bonitatis. Tunc etiam omnia erunt plenè subiecta per finalem impletionem suae voluntatis de eis: licet etiam modo sint omnia subiecta quantum ad potestatem, secundum locum Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra.

D V P L E X esse conuenit Christo, vnum aeternum per generationem aeternam, quae non fit creatio: alterum in tempore per generationem, seu productionem, quae fit creatio, quod est esse humanum.

Conclusio S. Th. est, Christum esse subiectum, quia hoc secundum esse, quod conuenit ipsi, est subiectum. De primo esse nullam ponit conclusionem, ne quidem negatiuam: nam è rationibus subiectionis, quae conueniunt vni rei comparatione alterius, nullam conuenire Christo secundum esse aeternum respectu Patris; supponit probatum i. p. nullam verò deesse secundum esse humanum, probat hic. Sunt autem tres; duae communes omnibus creaturis, & vna propria naturae humanae. Prima est secundum magis, & minus in gradibus naturae, & bonitatis; & haec non conuenit Christo secundum esse diuinum respectu Patris, cui est omnino aequalis, sed conuenit cuilibet naturae inferiori respectu superioris, & omni creaturae naturae respectu Dei, ac proinde Christo in natura humana respectu Patris. Secunda est secundum potentiam passiuam, & quasi obedientiam physicam inferiori respectu potentiae actiuae superioris, & haec non conuenit Christo secundum esse aeternum, cum sit immutabile. Conuenit autem cuicumque creaturae comparatione Dei, secundum quam dicitur Sapientiae 16. creatura, factori deseruiens, ac proinde Christo secundum quod est creatura respectu Patris. Tertia est secundum potentiam obedientiam moralem, quae est principium agendi in natura inferiori, sequens motionem superiorem, non physicam, sed moralem, videlicet imperium, diciturque subiectio secundum actum à S. Th. hic; estque inter duas voluntates inferiores, & superiorem, atque haec non conuenit Christo secundum esse aeternum, in quo est vna voluntas communis sibi, & Patri: conuenit autem cuilibet naturae intelligenti creaturae respectu diuinæ, ac proinde Christo secundum esse humanum respectu Patris. Has tres subiectiones Christo conuenire probat S. Th. auctoritate Scripturae, & Patrum.

Circa responsionem ad tertium, vbi tradit S. Th. sensum illius loci i. ad Corin. 15. Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit ei; notandum est varias fuisse eius loci expositiones. Prima est eorum, qui verbum subiectus, accipiunt secundum diuinitatem, ut declaretur mira vtriusque consensio, ac filium Deum quidem esse, sed à Patre genitum, omnique ab ipso etiam diuinitatem accepisse, vti verò Apostolum subiectionis nomine ex abundantia, & hyperbole, ne quis fortè suspicaretur maiorem inesse potentiam filio, quam Patri, quod æquè impium est ac dicere, Patrem esse filio maiore. Ita exponit Chry-

ost. & Theophylactus, & non obscure insinuat Ambrosius his verbis: Tunc & Christus propter vniocam auctoritatem Patris, Deum quidem se ostendit, sed de Deo, ut vnius principij sublimis, & ineffabilis auctoritas maneat. Verum hæc expositio est durior: nec enim filius eo quod omnia accipiat à Patre, ideo est Patri subiectus, sed par honore, nec est cur æstimetur Patre maior. Alij ergo accipiunt hoc dictum Apostoli de Christo ratione humanitatis; itaque

Secunda expositio est, vt dicatur Christum fore subiectum, vbi fuerint subiecta omnia, non quidem seipso, cum semper fuerit subiectus, sed in suis membris, in quibus iam non est omnino subiectus, cum non sint iam subiecta omnia; erit autem, quando omnia subiciantur. Est Origenis hom. 2. in 1. p. 36. Nazianz. apud Theophyl. & orat. 36. Nissenii orat. in hac Apostoli verba, Cyrilli lib. primo thesauri. cap. 6. lib. 10. cap. 8. Athan. lib. de Incarnatione Christi, circa finem, August. lib. 83. questionum q. 63. Ansel. in hunc locum. Eandem sequitur S. Th. hic: fauent verba subiuncta Apostoli, vt si Deus omnia in omnibus. Quibusdam non probatur illa tautologia, quod videatur bis dici Christum subiectum, primò cum dicitur omnia fuisse subiecta, si ex eo, quod Ecclesia sit mysticum corpus Christi, nomine omnium comprehenderetur Christus; secundò cum dicitur Christus subiectus: sed non est vlla tautologia, verum argumentatio, seu transitio à signo, seu re representante ad rem representatam, nimirum iam Ecclesia non est plenè subiecta; ergo nec Christus in illa. Rursus est plenè subiecta; ergo & Christus in illa.

Tertiò aliter exponi potest hic locus, vt nomine subiectionis Christi significetur terminus, & desinitio cuiusdam formæ regnandi ipsius Christi, quae non erit perpetua, propter cuius regni defectum videtur Christus quasi redactus ad statum vitæ priuatae: duplex enim est Christi regnum, alterum perpetuum, quod est dignitas quaedam, & praesidentia absque munere, & exercitio regendi, prouidentia, iudicandi, &c. & hoc est, quod exercet in caelo. Alterum est non perpetuum, simile regnis huius mundi, quae consistunt in dicta gubernatione, prouidentia, &c. & hoc sæpè vocatur regnum, & quidem calorum, à Christo in multis parabolis, sementis, agri, &c. quod regnum consistit in eo, vt producantur homines ad obedientiam, & subiectionem Dei, ad quam vbi fuerint reducti omnes, qui secundum aeternam praedestinationem reduci debent, cessat hoc regnum Christi, & manet in suo ordine, ipse quidem immediatè subiectus Deo, alij verò subiecti ipsi, id est, inferiores gradu, & recognoscentes sua bona ab ipso, eoque mediante subiecti Deo: vt scilicet non sit aliud subiectis omnibus, Christum esse subiectum, quam non regnare amplius illa forma regnandi, solumque relinqui sibi subiectionem, quam habet cum Deo, diciturque tunc peculiari ratione subiectum, quia vbi primò subiectus erat sine alijs, postea secum reddet subiectos alios. Hanc expositionem confirmant verba Apostoli praecedentia, deinde finis, cum tradiderit regnum Deo, & Patri, cum euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem: oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nota illa verba, deinde finis, & illa, oportet illum regnare donec; significant enim dictum regnum temporale; quare subdit, cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecti sibi omnia, vt si Deus omnia in omnibus. Nota illud, vt si Deus omnia in omnibus, nimirum quia factus est subiectus Christus simul cū alijs, quomodo potest conciliari cum hac superior expositio, dicens ferè tunc, vt Christus subiiciatur in suis membris. Est autem subiectio hæc, quam habuit fem-

per

per Christus, quamque habituri sunt omnes electi, finito mundo, perfecta coniunctio cum voluntate diuina, vt non possint vnquam ab illa deficere, ideoque non est subiectio seruilis, nec laboriosa, sed filiorum, & beata, quae aliàs solet vocari libertas ad Rom. 8. in libertatem gloriae filiorum Dei. è contrario verò vacare hac subiectione, vt vacant reprobi, est summa miseria. Hoc sensu, subiectionem hanc accipit Nissen. orat. citata, his verbis, Dei subiectio est perfecta, & omni ex parte absoluta à malo abalienatio: Christus ergo in resurrectione subicietur Patri, quia in eo omnes fideles, & electi Christi semoti erunt ab omni malo, tuncque suscipient boni principatum, & aptissime coniungentur cum deitate, eiusque immortalitate, regno, & felicitate: atque tunc Deus erit omnia in omnibus, quando nullum erit malum in iis, quae sunt, non potest enim Deus esse in malo, sed necessariò est in omni bono, &c. Tertullian. lib. aduersus Praxeam c. 4. accipit hunc locum de regno temporali Christi, his verbis: Siquidem Apostolus scribit de ultimo fine, cum tradiderit regnum Deo, & Patri, &c. & post pauca, Cum autem subiecta erunt illi omnia, absque eo, qui ei subiectus omnis, tunc & ipse subicietur illi, qui ei subiectus omnia, vt si Deus omnia in omnibus, videmus igitur non obesse monarchiae filium, est hodie apud filium est, quia & in suo statu est apud filium, & cum suo statu restituetur patri à filio; ita eam nemo hoc nomine destruit, si filium admittat, cui & traditam eam à Patre, & à quo quandoque restituendam patri constat. Hæc Tertull. vbi planè sentit regnum, de quo Paulus loquitur, habiturum finem aliquando, atque ea ratione tradi, ac restitui Patri, à quo Christus acceperat.

DISPUTATIO XIII.

An Christus fuerit subiectus legibus, & praeceptis.

ONSTAT Christum fuisse capacem praecipi, quod ostenditur posita triplici veritate. Prima est, quod in Christo fuerit voluntas creata distincta à diuina, vt probatum est circa quaestionem 18. Secunda quod vbi sunt duae voluntates possint inter illas intercedere pacta, contractus, satisfactiones, imò & offensiones, atenta distinctione voluntatum, nisi aliunde aliquid obiter ex parte suppositi, vel interuentu alicuius causae extrinsecæ, quod probatum est supra circa quaestionem secundam quaestionis 1. Tertia, quod earum voluntatum, quae fuerunt in Christo, vna erat superior, & diuina, altera creata: quare inter illas non solum potuerunt intercedere conuentiones, & officia iustitiæ, qualia solent inter aequales; verum etiam qualia debent esse, & possunt esse inter voluntatem superiorem, & inferiorem, creatam, & incretam Dei, & naturae creatae, cuiusmodi officia sunt partium quarundam, seu specierum iustitiæ, quae dicuntur potentiales, scilicet religio, gratitudo, obedientia ex parte voluntatis creatae; ex parte verò incretae sunt fundamenta, & obiecta harum virtutum, scilicet excellentia diuina, beneficia praecpta: ergo Christus secundum voluntatem creatam subiacet praecptis latis à voluntate diuina, siue positius latis pro loco, & tempore, siue naturalibus, latis à Deo per creationem intellectus, & voluntatis, quae ex vi creationis, operaque conditoris, traherent lumen, & impressionem horum praecptorum. Hæc illatio positus dictis tribus principijs, est euidentis: nam si voluntas Christi poneretur in supposito, distincto à diuino, non est dubium, fore vt

A intercederent huiusmodi iam dicta officia: at certe ostensum est circa dictam quaestionem primam circa articulum secundum ex sola vnitate suppositi non tolli commercia, conuentiones, &c. voluntatum; ergo eadem manent. Secundò voluntas Christi eger directione voluntatis diuinæ; ergo est capax praecpti. Antecedens probatur primò, quia Christus proficetur sequi se non suam, sed Dei voluntatem, Ioan. 5. Non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Et cap. 6. descendi, &c. Huius autem ratio alia non est, nisi quia vel subiacet mandatis ipsius, vel saltem quia pender ab illa secundum directionem in rebus agendis. Deinde quia nulla voluntas extra incretam, & diuinam, est essentialiter sibi regula rectitudinis, omnis enim rectitudinis regula, est diuina ratio, & voluntas; omnis ergo voluntas eger directione diuina, quam Deus det eo modo, quo voluerit. Iam probatur consequentia, quod sit capax praecpti; quia voluntas, quae non est sibi regula rectitudinis, sed pender essentialiter à superiore voluntate, naturaliter est nata, & facta ad parendum, & naturaliter est capax superioris, à quo possit obligari; quod si de facto Deus potest imperare omnibus, qui sunt capaces obedientiae, potest & voluntati Christi. Huc spectat quod habetur ad Hebr. 10. & Pl. 36. In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam; vbi cum variè exponatur particula illa, in capite libri, volentibus quibusdam notari initium Euangelij Ioannis, alijs initium Genesios, alijs secundum cap. Genes. vbi latum fuit praecptum Adami; alij tamen, & rectius exponunt summam libri, id est, id, quod maximè instituit Deus, nempe, vt Christus faceret eius voluntatem. Atque hæc dicta sint de capacitate praecpti; quoad rem verò ipsam de facto, constat primò, Christum fuisse subiectum praecptis diuinis naturalibus, nam esse essentialiter rectam voluntatem rectitudine naturali, conuenit solum voluntati diuinæ, Christi verò voluntas cum sit creata, & spectata natura sua intrinsecè potens deficere, duo habet à Deo: vnum innatum, & impressum, quod est cognitio, & lumen dictans non debere deficere; quod dictamen cum non afferat necessitatem voluntati, nec ipsa per se eam necessitatem habeat, habebit rationem mandati, quatenus est à Deo, & est expressio impressa voluntatis diuinæ: alterum verò, quod habet, est extrinsecum, scilicet suppositum diuinum, & auxilia extrinsecæ, quae secum affert supra memorata circa quaestionem 15. Secundò constat Christum non fuisse subiectum legibus humanis: habetur hoc ex cap. 17. Matth. vbi Christus cum ageret de lege tributi, dixit de se: ergo liberi sim filijs; ex quo loco ad hoc probandum argumentantur Scholastici in 4. d. 44. vbi S. Th. Bonau. Soto, & alij, Turrecre. lib. 4. summa p. 4. cap. 37. referens contrarium errorem Marsilij Patauini, damnatum fuisse à Ioanne XXII. Constat tertiò Christum non fuisse subiectum legibus à se latis, quamuis enim L. digna vox. C. de leg. dicatur Principem suis debere legibus se subiacere; id tamen verum est de legibus sancientibus bonum æquè commune Principi, & subditis, vel causam aequitatis, & iustitiæ communem; sunt enim quaedam leges, quae aliquid cuiusmodi non continent, & his non subiacet Princeps. Porro ex legibus à Christo latis pro Ecclesia, nulla est, quae ad eius bonum, & mores faciat.

Difficultas est de legibus diuinis positius veteris Testamenti; sunt enim vtrique rationes. Quod enim Christus non fuerit sub lege, probatur primò Matth. 12. vbi ad confutandos Iudeos, accusantes violationem sabbati, nihil aliud profert Christus ad sui defensionem, nisi auctoritatem supra sabbatum, Dominus est filius hominis etiam sabbati. Atque hinc ait Aug.

Aug. lib. 99. in Matth. 9. 10. voluisse Christum ostendere, se non esse subiectum legi, quia erat filius Dei naturalis, & dominus legis. Secundò lex erat vmbra futurorum, id est, Christi, qui erat eius finis, & terminus; propterea dicitur ad Galat. 3. posita, donec veniret semen, id est, Christus; ergo non solum non ligabat Christum, verum cessabat in Christo. Tertio Gal. 5. dicitur, Si spiritum ducimini, non estis sub lege. Christus autem quatenus homo ducebatur spiritu, & quatenus Deus erat spiritus. Quarto ad Rom. 6. dicitur, Peccatum vobis non dominabitur, non enim sub lege estis. sed sub gratia; quòd si Christianus ex eo quòd sit sub gratia, non est sub lege; multo minus erit sub lege Christus auctor gratiae. Confirmatur ex Aug. in epist. ad Hieronymum de Petro, à Paulo reprehensio, vbi explicans id, quod dicit Paulus de eo, qui est sub lege, inquit: Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex, non implentes legem, &c. & statim; plenitudo enim legis est charitas; charitas autem diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, &c. Christum verò lex reum non facit. Idem probat Soto in 4. d. 2. q. 1. art. 3. in fine, eo argumento quòd lex illa data fuerit populo Iudaeorum pro se, & posteritate sua, quae propagabatur per feminalem rationem à progenitoribus; ergo Christus, qui hoc modo genitus non erat, non erat subiectus legi. Hanc sententiam sequitur S. Th. infra 2. 2. q. 37. art. 3. ad 4. vbi tam Christum, quam B. Virginem in his, quae ad Christum pertinebant, negat fuisse obligatos legi.

Ex alia parte, quòd Christus fuerit legi subiectus, probatur ex cap. 5. Matth. Non veni solvere legem, sed adimplere. Ad Galat. 4. Misit Deus filium suum factum sub lege. Probatur etiam auctoritate Patrum; Athanasij in disput. cum Arrio circa finem, quae habetur tom. 4. Cyrilli Alexand. lib. 2. de fide ad Reginas, longè post medium, & in epistola ad Monachos Aegypti, sub finem, quae habetur in 1. tomo Concilij Ephesini cap. 1. & 5. dicentis Christum fuisse subiectum legi. Vltimò circuncisio aggregabat homines populo Israelitico, faciebátque subiectos legi, dicente Apostolo ad Gal. 5. Testificor omni homini, circuncidanti se, quia debitor est uniuersae legis faciendae. Huius sententiae est Ioannes Medina C. de Pœnit. tract. 3. q. 1. Ut statuatur quid sit sentiendum oportet primò commemorare varia genera legum, & videre, quibusnam subiectus fuerit Christus. Secundò oportet distinguere, quid sit subiectus legibus. Inter leges veteres, quaedam continebant ceremonialia, videlicet omnia sacrificia, circuncisionem, neomenias, fimbrias, & id genus alia, quae quidem quoniam figuræ erant eorum, quae in Messia, & à Messia peragenda erant; ideo ipso adueniente cessare debebant, non tamen statim, sed certo quodam tempore. Huc accedebant sacramentalia, seu Sacramenta, videlicet signa futurorum, qualis fuit agnus paschalis, vacca rufa, & cetera instituta ad significandam Christi passionem, & mortem. Secundò in lege illa continebátur promissiones futurorum bonorum, scilicet Gentium conuersio, peccatorum remissio, &c. Quomodo saepe Augustinus ait legem veterem, quae data est in monte Sina continere promissiones, & esse legem promissionum quibus figurabátur sempiterna atque caelestia, quae sunt propria nouae legis, & in hoc distinguit has duas leges. Sic habet lib. 18. Ciuil. c. 11. & lib. 20. c. 28. & in lib. de spiritu & littera c. 21. & alibi. Et quamuis promissiones dicantur lege contineri communi ratione, qua quidquid traditur à Moysè simul cum lege dicitur lex, & lex vetus; tamen potest dici etiam quia participat aliquo modo rationem legis. Primò quia praecipiebatur Iudaeis facere ea quibus significarentur futura bona legis nouae, & inde manabat quaedam obligatio ad Christum implendi promissiones illas siue expressa praecipio positio, siue non. Secundò quia promissio

A est quaedam obligatio, & quando sit ciuitati, seu vniuersitati ad reparandum id quod per ruinam perit, per se obligat, etiam si sit simplex, & non acceptata, l. pactum. l. propter incendium, & l. ob causam. ff. de pollicit. dictae autem promissiones sunt factae hominum vniuersitati ad reparandam gratiam, quae perit in Adam. Porro promissio facta à superiore exequenda per personas sibi subiectas obligat illas per modum legis, & est quaedam priuata lex. ergo promissiones supradictae factae à Deo, & implendae per Christum, habebant aliquam rationem legis respectu ipsius, si fuerint adimplendae per mortem, atque habuerit Christus peculiare praecipuum moriendi, siue absque morte, alio modo. Tertio iudicialia, scilicet poenae delictorum, oculum pro oculo, dentem pro dente, &c. Deut. 25. Quarto moralia, scilicet decem praecipua, quae erant mandata lege veteri positua, licet alias continerentur in lege natura.

Iam verò vt non disputemus, an ex modo, & ratione, qua Christus censetur de populo Hebraeo, scilicet solum secundum corpulentam substantiam, & non secundum rationem feminalem, esset subiectus legi illi, vel non; illud certum est ex modo, & intentione, qua lata est illa lex populo Iudaico, comprehendente etiam Christum, comprehendisse ipsum etiam quoad ceremonialia, & sacramentalia, sed non eodem modo, verum aliter obseruanda ab ipso, aliter ab aliis: adimpletio, & obseruatio aliorum consistebat in significatione, id est, vt exhiberent signa eorum, quae per Christum exhibenda erant: obseruatio autem, & adimpletio Christi erat exhibere res ipsas significatas, non verò figuras, & significationes: illas autem perfecte, atque integrè praestitit, iccirco dicitur adimpleuisse legem veterem: & de hac impletione, atque de hoc genere obseruantiae loquuntur pleraque Scripturae, quae profertur solent ad probandum, Christum fuisse obseruatorem legis, non verò de obseruatione signorum, nimirum Matth. 5. Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut Prophetas, non veni solvere, sed adimplere. Nota verbum, aut Prophetas, quod denotat agi de lege, quatenus conuenit cum propheta in praenunciando futura per Christum, illa quidem signis, hi autem verbo: & subdit, donec transierit caelum, & terra, iota vnum, aut vnus apex non prateribit à lege, donec omnia fiant. Hic modus, & exacta obseruatio respicit finem legis, & res significatas, de quibus, vt notauimus, erat sermo; non enim studuit Christus exactè per singula minutissima ceremoniarum, figurarum, &c. Hoc etiam significat id, quod habetur ad Gal. 4. Factum ex muliere, factum sub lege, id est, simul factum à Deo cum his circumstantiis, videlicet ex muliere, & sub lege, quod est esse factum ad normam, & praescriptum legis, praescribentis, & praesignificantis, qualis esset futurus Christus. Idem habetur Ioan. 19. Facta sunt haec, vt adimpleretur quod dictum est, os non conuincietis ex eo. Et ad Coloss. 2. Nemo vos inducet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi aut neomenia, quae sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi; comparat ergo Christum ad illa, sicut corpus ad vmbra. Ceterum illud obseruare oportet, quòd quauis lex illa comprehenderet Christum, & Iudaeos secundum dictam diuersitatem operum; nihilominus Iudaei obligabantur ad exhibenda dicta signa ex vi legis: Christus autem non obligabatur ad exhibendas res ex vi legis illius, an verò habuerit speciale praecipuum moriendi, qua morte lex implebatur, dicam infra. Verum propter id, quod futurum erat, & statutum fieri per Christum, & à Christo, siue praecipio, siue absque praecipio, data fuit lex, quae praeciperet fieri signa rei, qua futura erat, & destinata; non verò quae praeciperet fieri quòd destinatum erat.

Igitur

Igitur ad quaestionem, qua quaeritur an Christus fuerit obligatus lege illa, dicitur non fuisse ligatum legibus ceremonialium, &c. quia lex illa pertinebat ad ipsum, vt finem, non vt medium; & lex non praecipiebat finem, sed supponebat constitutum, & ordinatum, siue per aliud praecipuum, siue non; & solum praecipiebat media. Nihilominus etsi lex attenda natura, & ratione legis non comprehendebat Christum; non tamen repugnabat ipsi, ideo liberum sibi erat illam seruare. Erat etiam liber ratione supremæ potestatis Principis, & Domini, quam exercebat nam Principes liberi sunt obseruatione earum legum, quae non pertinent ad personam ipsorum, vt supra dicebatur: non pertinet autem ad Christum, vt iam dixi, figuras exhibere, cum sit res significata. Hoc ipsum probant, quae supra allata sunt pro priori parte ad Gal. 3. vbi dicitur lex posita, donec veniret semen, &c. & Matth. 17. Dominus est filius hominis etiam Sabbati.

Ex his constat secundò quid sit dicendum de promissionibus legis, quae nimirum erant de rebus significatis per leges ceremoniales, & sacramentales, videlicet Messiae aduentum, peccatorum remissio, conuersio Gentium, aeterna salus, quae promissiones fiebant per alias quaedam figuras; quomodo per terram promissionis significabatur caelestis patria. Has promissiones Christus impleuit nascendo, moriendo, ascendendo, &c. Praeterea pleraque promissiones erant de rebus temporalibus, vt significarentur spiritualia, quas Christus impleuit exhibendo spiritualia Matth. 19. Omnis, qui reliquerit patrem, &c. conuulsum accipiet, & vitam aeternam possidebit. Lucæ 6. Beati pauperes, quoniam vultum est regnum Dei. Iudiciales leges, vt nimis durae mitigandae erant per Christum in noua lege; ad ipsum verò dum viueret nondum constituta forma regimini Ecclesiae, non pertinebant, cum non administraret iudicia, & iustitiam politicam; significauit tamen propositum suum mitigandi illas, cum allegantem legem Moysis de lapidanda adultera reuocauit ad cognitionem sui; & praeterea dixit: Nec ego te condemnabo, vade, &c. Ad extremum, quod attinet ad moralia, ea quidem quatenus sunt praecipua naturae, dictum est supra, què admodum Christum obligarent: quatenus autem erant merè legalia sine gratia, quae non est nisi per Christum; solum inducebant cognitionem, & conscientiae obligationis praestandi bona, & cauendi mala: & cum haec non posset homo suis viribus praestare, & illa nullum auxilium afferrent; nil aliud operabantur vi sua, nisi grauare onere, excitare appetitum transgrediendi prohibitionem, vt saepe ait Aug. ex Apostolo ad Rom. 7. iudicare, damnare reum transgressionis legis. Itaque subiecti legibus duo significat, primò obligari obseruatione ipsarum; secundò premi legibus, & onerari, modo, & ratione iam dicta ob defectum gratiae, quod saepe Apostolus explicat ad Rom. 7. Christus ergo primo modo fuit subiectus, non item secundo modo, de quo modo auctoritates allatae ex Apostolo ad Rom. loquuntur.

DISPUTATIO XIV.

An Christus habuerit speciale praecipuum moriendi pro hominibus.

VoD non fuerit Christo iniunctum tale praecipuum, probare videtur primò libertas illa, quam testatur Christus se habere ponendi, vel non ponendi animam suam, Ioan. 10. & quòd videatur positum in eius potestate officii gaudij, vel supplicij crucis, ad Hebr. 12. qui propositus sit. Ios. Kagusa in 3. p. D. Th. tract. post.

A bi gaudio sustinuit crucem. Confirmatur auctoritate Chrysostomi hom. 59. & 74. in Ioan. & hom. 7. in epist. ad Philipp. vbi mandatum, quod ait Christus accepisse se à Patre, dicit non esse seruile, sed instar illius, quod solet etiam amicis iniungi, & Basil. lib. de Spiritu sancto, cap. 8. negat fuisse Christo impositum praecipuum.

Palud. in 3. d. 12. q. 2. art. 3. & Dionysius Cisterciensis in 3. q. 3. art. 2. concl. 6. negant Christum huiusmodi mandatum accepisse. Fundamentum est, quòd Christus sit solutus legibus, & quòd mandatum repugnet cù perfectione meriti de condigno. Nihilominus verior est S. Th. sententia, quòd Christus verum, propriumque moriendi mandatum accepit. Ita habet infra 2. 2. q. 47. art. 2. 1. p. q. 41. art. 6. ad 2. Fundamentum est, quia Christus profiteretur accepisse se mandatum à Patre moriendi Ioan. 10. cum enim dixisset, Potestatem habeo ponendi animam meam, &c. statim subdit, hoc mandatum accipi à Patre meo, vbi sermonem esse de vero mandato, colligi potest primò ex eo, quòd haec verba subiuncta praecedentibus, potestatem habeo, &c. declarent eam esse potestatem, libertatemque à coactione, seu necessitate, praesertim extrinseca, quam maxime notant illa verba, nemo tollit eam à me, non verò à praecipio, ideo subdit, hoc mandatum accipi à Patre meo, id est, ideo eligo, & volo mori, quia Pater hoc mihi mandauit, non verò quia alicuius potentia compellat: mandatum ergo Patris est, quòd substituitur loco potentiae compellantis, non verò sola Christi libertas; ergo verè accepit mandatum.

Deinde probatur, quia vbi nihil obest, imò confert dignitati Christi verba accipi in proprio sensu, non est ab illo recedendum: at verò Christum seruare praecipua Dei, quod profiteretur loco cit. itemque Ioan. 15. Si praecipua mea seruaueritis manebitis in dilectione mea, sicut & ego praecipua Patris mei seruauit, & maneo in eius dilectione; nil detrahit, imò confert dignitati Christi, si accipiat. dictum in proprio sensu; ergo ita est accipiendum. Maior est certa, & minor probatur ex triplici capite; primò ex ratione virtutis obedientiae, comparata cum natura, quae est eius capax. Secundò ex eadem comparata cum fine, propter quem mors à Christo suscipiebatur. Tertio ex praestantia finis, & consideratione agentium supremi, & subordinati, quae agunt propter talem finem. Iam ex primo capite constat ex supradictis Christum esse capax obedientiae: ea ratione, quòd eius voluntas non sit sibi regula viua rectitudinis, sed subiaceat supremæ regulae viuae, scilicet Deo, &c. obedientia autem in natura capaci ipsius, est nobilissima virtus: neque obstat, quòd sit tantum naturae creatae, non verò increatae; nam & religio est virtus nobilissima, & tamen solum conuenit naturae creatae in ordine ad Deum: atque in vniuersum quauis subiecti notet inferiorem gradum, cui sit alius superior; tamen in natura, cui conuenit subiecti per se, praesertim Deo, est perfectionis, & nobilitatis, cum ex hac subiectione, & subordinatione tueatur suum ordinem, suamque dignitatem sibi conuenientem. Confirmatur, nam ferri extra terminos sui gradus, sibi conuenientis, ad gradum non conuenientem, est turpe, & indecorum, cuiusmodi esset terra superponi aëri, naturae creatae vel fieri similem increatae, quod optauit Lucifer; ergo stare in gradu suo subiectionis, & obedientiae est per se nobile, ac decorum. Confirmatur secundò, nā pertinet ad rationem iustitiae tribuere cuique quod suum est: in suo gradu, cui tributum, tributum; cui honorem, honorem, &c. quòd pertinet etiam obedientia, iustitia verò est virtus nobilissima.

Ex secundo verò capite, scilicet ex fine, militat illud argumentum, quòd finis Christi non solum fuit satisfacere Deo exhibendo satisfactionem sufficientem, & debitam secundum valorem operis; verum etiam

F etiam

etiam debitam, & accommodatam ex natura operis, nempe non tantum reddendo honorem Deo, verum illum honorem, qui ablati est, & in eo genere, in quo ablati est; sicuti pro pena, debita peccato, interitio eius fuit satisfacere non solum valore operis exhibiti æquivalentis penæ, verum etiam penæ ipsi sensibilibus, & doloribus. Honor autem sublati Deo fuit, qui exhibetur per obedientiam præceptorum; ergo hunc in specie debuit Christus restituere, ut videlicet penam mortis non susciperet electione sua, sed mandato Patris, restitueretque sublatam obedientiam. Id quod graphicè descripsit Apostolus cap. 5. ad Rom. *Sicut per unius inobedientiam, peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obedientiam, iusti constituentur multi;* quem locum apposuit ad hanc rem expendit Cyrillus lib. 10. in Ioan. cap. 11. & Origenes hom. 2. in Cant. Similiter ad Philipp. 2. dicitur, *factus obediens usque ad mortem.* Sanè nomen obedientiam tum per se in propria acceptione respondet præcepto; tum maximè opponitur inobedientia præcepti in circumstantiis, quibus ponitur ab Apostolo in loco citato ad Romanos. Hic autem particula illa *factus*, & constantia, & fortitudo usque ad mortem, notant veram obedientiam, quia hæc virtutes non sunt comites cuiuscunque obedientiæ, sed veræ; & perfectæ. Præterea de præcepto Christi intelliguntur verba Ps. 39. in illo versic. quem Apostolus applicat Christo, in capite libri scriptum est de me, *ut facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei;* vbi quam prius vocauerat voluntatem, statim appellat legem. Fauet August. in hunc Psalmum, qui vult per principium libri intelligi primum Psalmorum omnium, eo quod ibi dicatur, *& in lege Domini voluntas eius.* Hieronymus vult hinc dici legem à Christo illam, de qua dixit, *non veni solvere, sed adimplere.* Et de hac voluntate tanquam de lege loquebatur Christus cum oraret in hortu; verba enim illa Lucæ 22. *Si vis transfer, & Marci 14. Transfer calicem huic à me;* denotant potestatem hanc, libertatemque circa mortem subeundam, vel non subeundam; non iam esse penes se, sed penes Patrem, à quo agebatur ad mortem non vi, sed præcepto: nam si fuisset penes se libertas nullo interposito mandato, sed solum propositione boni cum consilio, non rectè diceretur, *transfer, & si vis, &c.*

Dices, propositio obiecti erat propositio summæ, extremæque necessitatis, quæ obligaret Christum lege charitatis ad subeundam mortem, ut occurreret illi: ergo absque superaddito præcepto sola dicta propositio erat ratio sufficiens dicendi *transfer, & si vis, &c.* Videtur autem hoc confirmari verbis Matth. 26. *Si non potest hic calix transferre, &c. sicut voluntas tua;* vbi particula, *si non potest*, significat necessitatem ortam ex obiecto, & natura rei, & non ex voluntate solum præcipiente. Sed primum hoc modo non tollitur præceptum, sed solum naturale, idque non simpliciter obligans ex natura rei, & obiecti, ut pleraque præcepta naturalia, (non enim habet connexionem necessariam per se mors Christi cum salute hominū, ut per hanc debeat obtineri, & sine hac non possit) sed solum ex suppositione institutionis, & voluntatis diuinæ, quæ noluit alio modo saluos facere homines, nisi saluo iustitiæ rigore, & rursus hoc rigore seruato in tali persona, scilicet filio, vnito tali naturæ, scilicet humanæ, & tali individuo naturæ, cum sine dubio potuerit, & sine rigore, & cum rigore seruato in alio individuo naturæ humanæ, vel angelicæ, vel in hoc individuo absque supplicio mortis; ergo tota vis præcepti fundatur in voluntate diuina, quæ noluit alio modo sibi satis fieri, nisi de rigore, nec alio rigore, nisi iam dicto; ac proinde obligatio affertur à voluntate

A diuina: at certè perinde est obligare mediatè, vel immediatè; & quadoquidem nihil obest dignitati Christi obligari immediatè, sed magis confert, ut dictum est, præstat dicere recepisse præceptum immediatè. Verba etiam allata Matth. hoc potius confirmant, nam verbo illi, *si non potest transferre*, opponuntur illa, *sicut voluntas tua*, quo planè declaratur illud, non posse, provenire à voluntate Dei obligante.

Demum dicta assertio probatur ex tertio capite, scilicet ex præstantia finis, qui per se est primi agentis, & primæ causæ, cum quo comparatur Christus homo, ut agens subordinatum, cuius non est proprius finis, ideoque non operatur propter illum, nisi motus à prima causâ, primoque agente. Etenim primū agens in physicis mouet secundum motionem physicam ad agendum propter suum finem. Sic calum mouet elementa ad propagationem, & generationem rerum propter consecutionem vniuersi; in moralibus autem imperio; etenim si volitio finis est efficax, applicatio mediorum debet esse efficax. Est autem duplex efficacia: altera ex parte obiecti propositi, quomodo voluntatem mouet efficax propositio boni, ad quam pertinet in moralibus gratia excitans, illuminans, tollens impedimenta, &c. sed hæc non est motio secundum subordinationem causæ superioris, & inferioris: nam propositio obiecti potest fieri interdum agenti superiori ab inferiori: præterea stante illa manet libertas, non solum physicè, verum etiam moraliter in voluntate, cui fit propositio obiecti, & iuxta hunc modum efficacia mouentis solum potest fundari in præuisione, qua videatur quid factura sit voluntas cum tali, vel tali motione, & habetur efficacia, secundum quod præuideretur fore ut velit, vel nolit, non autem ex natura, & ratione motionis. Altera ergo efficacia est ex parte motionis, & determinationis immediatè ipsius voluntatis ad operandum propter finem superioris agentis secundum modum, quo apta est moueri, & secundum determinationem, ac necessitatem, quam voluntas libera apta est recipere ab agente, & non ab obiecto, præsertim summo bono, qui modus, necessitas, ac determinatio est moralis, & non physica; non enim aliam efficaciam adhibet potestas superior, agens per intellectum, inferiori agenti per intellectum, & voluntatē, quatenus est agens per voluntatem, nisi liberū inferiori non agere quod præcipitur. Cum ergo in re proposita sit locus fini proprio primi agentis Dei, quem ipse efficaciter vult, & vult per opus liberū agentis inferioris, sibi subiecti, sitque proinde locus subordinationi agentium in ordine ad finem supremi; consequens est esse locum motioni, & determinationi, quæ fiat per præceptum. Atque hanc rationem breuiter attingit S. Th. loc. cit. exemplo militis operantis mandato ducis propter victoriam, applicans illud Prou. 21. *Vir obediens loquetur victorias.* Constat ergo ex his, & superioribus dictis, Christū esse capace præcepti; præcepto subiaccere esse è dignitate ipsius; re, quæ præcipitur, esse aptam materiam præcepti; finem, ob quem præcipitur, esse dignum præcepto diuini supremi Domini, dignumque, ut illud fiat tali homini, scilicet Christo. Atque propterea meritò accipiendas esse in sensu proprio Scripturas, quæ loquuntur de præcepto, in iuncto Christo. Sed præter dictū præceptum speciale mortis, sunt etiā alia quædam Christo iniuncta, cuiusmodi habentur Dent. 18. vbi secundum omnes catholicos Doctores de Christo venturo dicitur, *Ponam verba mea in ore eius, & loquetur qua præcepit ei;* & Christus Ioan. 2. *Qui misit me Pater, ipse mandatum mihi dedit quid dicam, & quid loquar;* vbi est latum præceptum Christo prædicandi. Ioan. 14. *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.* Eadem est sententia Cyrilli lib. 10. in Ioan. cap. 20. Aug.

125. 82. in Ioan. Ambros. lib. 5. de Fide, cap. 5.

Ex his satisfactum est argumento pro contraria parte adducto ex Ioan. 10. Ad confirmationem ex Chrysofomo & Basil. Tolero in caput 10. Ioan. annor. 34. planè concedit Chrysofomum & Basilium fuisse in contraria sententia. Alij verò, ut Suarez notant, & rectè Chrysofomum agere contra Arianos, volentes filium Dei secundum voluntatem suam propriam, & secundum quod distinguitur ab humanitate, mandatum accepisse, ut probarent esse inferiorem Patre, ideo Chrysofomum solum voluisse tollere id, quod est imperfectionis in recipiendo præcepto, quam expositionem videtur dedisse S. Th. q. 47. art. 2. ad 1. qui refert hæc verba Chrysofom. *Non est intelligendum, quod prius expectauerit audire, & opus ei fuerit discere; sed voluntarium monstrauit processum, & contrarietatis ad Patrem suspicionem destruxit.* Quibus verbis similia sunt Basilij loco cit. vbi tractans locum citatum Ioan. *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio*, subdit: *Non quod signis ab imperante datis occasionem expectarit, ideo talibus virtutibus, sed ut declararet suam mentem per naturam unitatem, & in diuisum cum Patre consensum, cum Patre conuictam esse.* Refert autem Basilij hanc mandati traditionem ad communicationem æternam, qua Pater cum natura communicauit filio etiam voluntatem. Hoc etiam facit Ambrosius in id Ps. 39. *In capite libri scriptum est de me, &c.* & tamen ibidem præter voluntatem Christi diuinam, quæ non accipiebat mandatum, ut inferior, sed solum communicationem voluntatis diuinæ per generationem, agnoscit Ambrosius voluntatem carnis, quæ mandatum agnouit, quam propterea nec negasset Basilij. Itaque seclusis imperfectionibus, quas assert mandatum, siue voluntati diuinæ, cui tribuebant illas Arianj, siue voluntati humanæ, cuius imperfectio redundasset in ipsum diuinum Verbum, & quodammodo in diuinam voluntatem, non erat mens horum Patrum, negare præceptum Christo quoad id, quod continet boni.

DISPUTATIO XV.

An Christus dicendus sit subiectus Patri simpliciter, an solum cum addito, ut homo.

X dictis ergo constat Christum esse subiectum Patri, ex eo quod sit capax præcepti, & præceptum acceperit, idque conuenire ipsi ratione humanæ naturæ; cum verò è prædicatis, quæ sumuntur ab humana natura, quædam dicantur simpliciter de Christo, ut esse mortalem, &c. quædam non simpliciter, sed cum determinatione, ut esse creaturam iuxta veriorum sententiam, dubium est, an esse subiectum sit de primo vel secundo genere prædicatum. Distingendum est de triplici sensu iuxta triplicem modum subiectionis, quem tradit S. Th. in art. Primus est secundum gradum naturæ, & bonitatis. Secundus est secundum potestatem, & utroque sensu hæc propositio, Christus est subiectus, absque additione est falsa. Ratio est, quia vtraque hæc subiectio est prædicatum transcendens, quod non sumitur à determinata natura, eaque perfecta, & completa, ratione cuius naturæ conueniat supposito; sed sumitur à communissima ratione entis creati, & sanè cum æquali latitudine, nimirum prout nomen entis creati, & creatura dicitur non solum de ente completo, verum etiam de partibus singulis: etenim subiaccere Deo secundum gradum bonitatis, & secundum esse, itemque secundum potestatem, dicitur per se de qualibet creatura completa, & de singulis partibus eius. At verò ostensum est Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. vult. post.

A supra circa questionem 16. ob hanc rationem communis, qua nomen creaturæ sit ita commune, ideoque conueniens etiam supposito per se, & non tantum ratione naturæ, non posse dici simpliciter, Christus est creatura; ergo similiter non potest dici subiectus hoc duplici subiectionis modo, nisi cum additione, ut homo: & sanè in primo sensu significatur inæqualitas in gradu, ut idem sit esse subiectum, ac esse minorem, Christus autem non dicitur minor Patre simpliciter, absque additione, vel expressa, ut homo, vel subintellecta ex circumstantiis, sub quibus circumstantiis dictum est à Christo, *Pater maior me est.*

Tertius ergo modus subiectionis est quoad actum voluntatis, & hoc sensu dicta propositio vera est simpliciter absque additione. Ratio est, quia esse subiectum hoc modo non est prædicatum transcendens, conueniens omni rei creatæ; neque conueniens partibus, aut supposito per se secundum esse suppositi, sed ratione naturæ creatæ, præditæ voluntate creatæ; ideoque cum tribuitur Christo, solum intelligitur tribui ratione naturæ creatæ intellectiue humanæ, nec oportet addere hoc nomen naturæ. Ceterum obseruandum est nomine subiectionis maximè significari hoc tertium, cum tribuitur personæ præditæ intellectū, & voluntate creatæ; ideoque ob hanc rationem non solum absque additione, verum etiam absque distinctione simpliciter est vera hæc propositio, Christus est subiectus Deo: neque contradicit hic S. Th. ad primum, solum enim monet conuenientius esse addere determinationem ad vitandum, inquit, errorem Arrij, qui posuit filium minorem Patre, videlicet accipiendo subiectionem in primo sensu iam dicto; ex quo inferitur non esse addendam, vbi non subest necessitas vitandi hunc errorem, quam tamè illationem non admisimus q. 16. art. 8. ad probandum ex mente S. Th. Christum simpliciter posse dici creaturam, ex eo nimirum, quod diceret, additionem debere fieri propter Arrium: nam suppetebant ibi alia loca, aliæque coniecturæ ad assequendam mentem S. Thomæ. Illud etiam obseruare oportet subiectionem tertio modo acceptam dupliciter accipi posse, nempe vel actu, & opere ipso exhibito, vel habitu, quo significatur ius in eo, cui quis subiicitur, & fundamentum subiectionis in persona, quæ subiicitur ad implendam alterius voluntatem, quomodo confurgit relatio nomenque dominij, & seruitutis: & sanè hoc secundo modo accipitur hinc subiectio, ideo hæc quæstio eadem ferè est cum sequenti, qua quæritur, an Christus simpliciter sit seruus.

ARTICVLVS II.

Utrum Christus sit subiectus sibi ipsi.

A D secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus non sit subiectus sibi ipsi. Dicit enim Cyrillus in Epistola synodica, quam scilicet synodus Ephesina recepit: *Neque ipse Christus sibi seruus est, nec dominus, factum enim est vel potius impium hoc sentire vel dicere. Et hoc etiam asserit Damasc. in 3. lib. dicens: Vnum enim ens Christus, non potest seruus esse sui ipsius & dominus. Sed intantum Christus dicitur seruus Patris, inquam est ei subiectus. Ergo Christus non est subiectus sibi ipsi.*

2. Præterea, seruus refertur ad dominum. Sed relatio non est aliquid ad seipsum, unde & Hilarius dicit in lib. de Trinitate, quod nihil est sibi simile, aut æquale. Ergo Christus non potest dici seruus sui ipsius, & per consequens nec sibi esse subiectus.

3. Præterea, sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus: ut Athanasius dicit. Sed homo non dicitur subiectus sibi ipsi, vel seruus sui ipsius, aut maior seipso propter hoc, quod corpus eius subiectum est anime. Ergo neque Christus dicitur subiectus sibi ipsi propter hoc

quod eius humanitas subiecta est diuinitati ipsius.

Sed contra est quod Aug. dicit in 1. de Trinit. Veritas ostendit secundum istum modum, quo scilicet Pater maior est Christo secundum humanam naturam, etiam seipso minore Filium.

4. Præterea, Sicut ipse argumentatur ibidem, sic accepta est a Filio Dei forma serui, ut non amitteretur forma Dei, sed secundum formam Dei, quæ est communis Patri, & Filio. Pater est filio maior secundum humanam naturam. Ergo etiam Filius est maior seipso secundum humanam naturam.

5. Præterea, Christus secundum humanam naturam est seruus Dei patris secundum illud Ioan. 20. Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. Sed quicumque est seruus Patris, est seruus Filij; alioquin non omnia quæ sunt Patris, essent Filij. Ergo Christus est seruus sui ipsius, & sibi subiectus.

Respondet dicendum, quod (sicut dictum est) esse dominum & seruum, attribuitur personæ vel hypostasi secundum aliquam naturam. Cum ergo dicitur Christus esse dominus vel seruus sui ipsius, vel quod verbum Dei est dominus hominis Christi: hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo ut intelligatur hoc esse dictum ratione alterius hypostasis vel personæ, quasi alia sit persona verbi Dei dominus, & alia hominis seruientis: quod pertinet ad hæresim Nestorij. Vnde in condemnatione Nestorij dicitur in synodo Ephesina: Si quis dicit Deum vel dominum esse Christum, ex Deo patre verbum, & non magis eundem ipsum conficetur simul Deum, & hominem, ut pote verbum factum carnem, secundum Scripturas, anathema sit. Et hoc modo negatur a Cyrillo & Damasc. Et sub eodem sensu negandum est, Christum esse minorem seipso, vel esse sibi subiectum. Alio modo potest intelligi secundum diuersitatem naturarum in una persona vel hypostasi. Et sic dicere possumus secundum unam eorum, in qua cum Patre conuenit simul cum Patre præesse, & dominari: secundum vero alteram naturam, in qua nobiscum conuenit, ipsum subesse & seruire. Et per hunc modum dicit Aug. Filium esse seipso minorem. Sciendum tamen, quod cum hoc nomen Christus sit nomen personæ, & hoc nomen Filius, illa per se & absolute possunt dici de Christo, quia conueniunt ei ratione sua personæ, quæ est æterna: & maxime huiusmodi relationes, quæ magis proprie videntur ad personam vel hypostasim pertinere. Sed ea quæ conueniunt sibi secundum humanam naturam, sunt ei potius attribuenda cum determinatione, ut videlicet dicamus Christum esse simpliciter maximum, & dominum & præsentem: quod autem sit subiectus vel seruus vel minor, est ei attribuendum cum determinatione, scilicet secundum humanam naturam.

Ad primum ergo dicendum, quod Cyrillus & Damasc. negant Christum esse dominum sui ipsius, secundum quod per hoc importatur pluralitas suppositorum, quæ requiruntur ad hoc, quod aliquis simpliciter sit dominus alicuius.

Ad secundum dicendum, quod simpliciter quidem oportet esse alium dominum, & alium seruum; potest tamen aliqua ratio dominij & seruitutis seruari, prout idem est Dominus & seruus sui ipsius, secundum aliud & aliud.

Ad tertium dicendum, quod propter diuersas partes hominis, quarum una est superior & alia inferior: dicit etiam Philosophus in 5. Ethic. quod est hominis ad seipsum iniustus, in quantum irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi. Unde per hunc modum etiam vnus homo potest dici sibi subiectus & seruus, secundum diuersas sui partes.

Ad alia autem argumenta patet responsio ex dictis. Nam Aug. asserit Filium seipso minorem esse, vel sibi subiectum, secundum humanam naturam, non secundum diuersitatem suppositorum.

Idem est apud S. Th. hic esse subiectum, & seruū, etsi nonnulli distinguant, & de Christo non similiter affirmant esse seruū, ac esse subiectum. Distinguit autē duo sub hoc nomine serui, vnū cui tribuitur, quod est persona, alterum in quo, & secundum quod tribuitur, quæ est natura, similiterque eadem duo distinguuntur in Domino. Supponit præ-

terea debere esse distinctionem inter seruū, & Dominum, quia sunt termini relatiui, etiam cum dicitur quis seruus sui ipsius, & subiecti sibi. Hinc fit, vt distinctio hæc possit accipi, vel secundum distinctionem naturarum vtriusque, vel secundum distinctionem suppositorum. His præmissis proponit tres conclusiones. Prima conclusio est, si distinctio serui, & domini accipiatur secundum supposita, hæresis est Nestoriana dicere Christum esse subiectum sibi ipsi; nam sic distinguuntur duæ personæ in Christo. Secunda conclusio; si verò accipiatur secundum naturas, recte dicitur Christus sibi subiectus, & seruus, est enim fides catholica esse duas naturas in Christo. Tertia conclusio; in propositione simplici, nulla addita determinatione naturæ, non recte dicitur Christus sibi ipsi subiectus, aut seruus. Probat, quia nomen Christi supponitur personaliter pro persona diuina; quare simpliciter ea solum de ipso dici debent, quæ conueniunt ratione personæ diuinæ, vt esse simpliciter maximum, Dominum, præsentem, &c. quæ verò conueniunt ratione naturæ, non nisi cum determinatione, vt esse subiectum, seruū, minorem, &c. Vbi notanda sunt duo. Primum est apud S. Thomam perinde esse dicere, esse subiectum, seu seruū sibi, ac Patri; & Patrem esse dominum ipsius, ac ipsummet Christum, vt vbi verum, vel falsum est illud, sit verum, vel falsum hoc. Secundum notandum est S. Thomam ex eo quod Christus sit nomen personæ non intulisse has propositiones, scilicet, Christus est subiectus sibi, Christus est seruus, &c. distinguere ex vi significationis seruū, & dominum secundum personas, ac proinde esse Nestorianas, sed solum admonuisse, quod ob hanc rationem minus proprie Christo absque determinatione tribuatur id, quod tribuendum esset cum determinatione, tum propter ipsam proprietatem significationis, quam solam rationem assignat hic: tum vt magis recedatur à modo loquendi hæreticorum, quam rationem assignat articulo superiori ad primum, & q. 16. art. 8. & hoc significant illa verba huius articuli; ea, quæ conueniunt sibi secundum humanam naturam, sunt potius attribuenda cum determinatione; vbi particula potius, notat id, quod è duobus præstat facere, & melius est, non verò id, quod est omnino necessarium. Ex his satisfit dubio, quod hic proponunt, id est, quæ ratione S. Th. dicat Christum posse dici maximum, dominum, præsentem absque determinatione; subiectum verò, seruū, minorem, non sine determinatione: cum profecto si loquamur simpliciter absque relatione ad determinatum terminum, possit dici simpliciter Dominus, simpliciterque subiectus, vt dixi; si verò cum relatione iam dicta ad seipsum, certè perinde sit dicere esse subiectum sibi, ac esse dominum sui. Respondetur enim cum Caiet. hic S. Thom. loqui simpliciter sine relatione ad determinatum terminum iuxta tertiam conclusionem, non verò cum relatione, & attributa hæc, scilicet esse maximum, dominum, &c. cum sint dignitatis, siue cum relatione ad terminum, siue absque illa, dicuntur absolute de Christo: at verò hæc, scilicet esse subiectum, seruū, &c. non solum dicta cum relatione ad terminum, scilicet Deum, verum multo magis absque determinata relatione ad Deum, significant imperfectionem oppositam diuinitati, ideo expedit apponere determinationem naturæ humanæ, in qua Christus subicitur, quin etiam termini, cui subicitur, scilicet Dei.

Respondet dicendum, quod (sicut dictum est) esse dominum & seruum, attribuitur personæ vel hypostasi secundum aliquam naturam. Cum ergo dicitur Christus esse dominus vel seruus sui ipsius, vel quod verbum Dei est dominus hominis Christi: hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo ut intelligatur hoc esse dictum ratione alterius hypostasis vel personæ, quasi alia sit persona verbi Dei dominus, & alia hominis seruientis: quod pertinet ad hæresim Nestorij. Vnde in condemnatione Nestorij dicitur in synodo Ephesina: Si quis dicit Deum vel dominum esse Christum, ex Deo patre verbum, & non magis eundem ipsum conficetur simul Deum, & hominem, ut pote verbum factum carnem, secundum Scripturas, anathema sit. Et hoc modo negatur a Cyrillo & Damasc. Et sub eodem sensu negandum est, Christum esse minorem seipso, vel esse sibi subiectum. Alio modo potest intelligi secundum diuersitatem naturarum in una persona vel hypostasi. Et sic dicere possumus secundum unam eorum, in qua cum Patre conuenit simul cum Patre præesse, & dominari: secundum vero alteram naturam, in qua nobiscum conuenit, ipsum subesse & seruire. Et per hunc modum dicit Aug. Filium esse seipso minorem. Sciendum tamen, quod cum hoc nomen Christus sit nomen personæ, & hoc nomen Filius, illa per se & absolute possunt dici de Christo, quia conueniunt ei ratione sua personæ, quæ est æterna: & maxime huiusmodi relationes, quæ magis proprie videntur ad personam vel hypostasim pertinere. Sed ea quæ conueniunt sibi secundum humanam naturam, sunt ei potius attribuenda cum determinatione, ut videlicet dicamus Christum esse simpliciter maximum, & dominum & præsentem: quod autem sit subiectus vel seruus vel minor, est ei attribuendum cum determinatione, scilicet secundum humanam naturam.

Ad primum ergo dicendum, quod Cyrillus & Damasc. negant Christum esse dominum sui ipsius, secundum quod per hoc importatur pluralitas suppositorum, quæ requiruntur ad hoc, quod aliquis simpliciter sit dominus alicuius.

Ad secundum dicendum, quod simpliciter quidem oportet esse alium dominum, & alium seruū; potest tamen aliqua ratio dominij & seruitutis seruari, prout idem est Dominus & seruus sui ipsius, secundum aliud & aliud.

Ad tertium dicendum, quod propter diuersas partes hominis, quarum una est superior & alia inferior: dicit etiam Philosophus in 5. Ethic. quod est hominis ad seipsum iniustus, in quantum irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi. Unde per hunc modum etiam vnus homo potest dici sibi subiectus & seruus, secundum diuersas sui partes.

Ad alia autem argumenta patet responsio ex dictis. Nam Aug. asserit Filium seipso minorem esse, vel sibi subiectum, secundum humanam naturam, non secundum diuersitatem suppositorum.

Idem est apud S. Th. hic esse subiectum, & seruū, etsi nonnulli distinguant, & de Christo non similiter affirmant esse seruū, ac esse subiectum. Distinguit autē duo sub hoc nomine serui, vnū cui tribuitur, quod est persona, alterum in quo, & secundum quod tribuitur, quæ est natura, similiterque eadem duo distinguuntur in Domino. Supponit præ-

terea debere esse distinctionem inter seruū, & Dominum, quia sunt termini relatiui, etiam cum dicitur quis seruus sui ipsius, & subiecti sibi. Hinc fit, vt distinctio hæc possit accipi, vel secundum distinctionem naturarum vtriusque, vel secundum distinctionem suppositorum. His præmissis proponit tres conclusiones. Prima conclusio est, si distinctio serui, & domini accipiatur secundum supposita, hæresis est Nestoriana dicere Christum esse subiectum sibi ipsi; nam sic distinguuntur duæ personæ in Christo. Secunda conclusio; si verò accipiatur secundum naturas, recte dicitur Christus sibi subiectus, & seruus, est enim fides catholica esse duas naturas in Christo. Tertia conclusio; in propositione simplici, nulla addita determinatione naturæ, non recte dicitur Christus sibi ipsi subiectus, aut seruus. Probat, quia nomen Christi supponitur personaliter pro persona diuina; quare simpliciter ea solum de ipso dici debent, quæ conueniunt ratione personæ diuinæ, vt esse simpliciter maximum, Dominum, præsentem, &c. quæ verò conueniunt ratione naturæ, non nisi cum determinatione, vt esse subiectum, seruū, minorem, &c. Vbi notanda sunt duo. Primum est apud S. Thomam perinde esse dicere, esse subiectum, seu seruū sibi, ac Patri; & Patrem esse dominum ipsius, ac ipsummet Christum, vt vbi verum, vel falsum est illud, sit verum, vel falsum hoc. Secundum notandum est S. Thomam ex eo quod Christus sit nomen personæ non intulisse has propositiones, scilicet, Christus est subiectus sibi, Christus est seruus, &c. distinguere ex vi significationis seruū, & dominum secundum personas, ac proinde esse Nestorianas, sed solum admonuisse, quod ob hanc rationem minus proprie Christo absque determinatione tribuatur id, quod tribuendum esset cum determinatione, tum propter ipsam proprietatem significationis, quam solam rationem assignat hic: tum vt magis recedatur à modo loquendi hæreticorum, quam rationem assignat articulo superiori ad primum, & q. 16. art. 8. & hoc significant illa verba huius articuli; ea, quæ conueniunt sibi secundum humanam naturam, sunt potius attribuenda cum determinatione; vbi particula potius, notat id, quod è duobus præstat facere, & melius est, non verò id, quod est omnino necessarium. Ex his satisfit dubio, quod hic proponunt, id est, quæ ratione S. Th. dicat Christum posse dici maximum, dominum, præsentem absque determinatione; subiectum verò, seruū, minorem, non sine determinatione: cum profecto si loquamur simpliciter absque relatione ad determinatum terminum, possit dici simpliciter Dominus, simpliciterque subiectus, vt dixi; si verò cum relatione iam dicta ad seipsum, certè perinde sit dicere esse subiectum sibi, ac esse dominum sui. Respondetur enim cum Caiet. hic S. Thom. loqui simpliciter sine relatione ad determinatum terminum iuxta tertiam conclusionem, non verò cum relatione, & attributa hæc, scilicet esse maximum, dominum, &c. cum sint dignitatis, siue cum relatione ad terminum, siue absque illa, dicuntur absolute de Christo: at verò hæc, scilicet esse subiectum, seruū, &c. non solum dicta cum relatione ad terminum, scilicet Deum, verum multo magis absque determinata relatione ad Deum, significant imperfectionem oppositam diuinitati, ideo expedit apponere determinationem naturæ humanæ, in qua Christus subicitur, quin etiam termini, cui subicitur, scilicet Dei.

Respondet dicendum, quod (sicut dictum est) esse dominum & seruum, attribuitur personæ vel hypostasi secundum aliquam naturam. Cum ergo dicitur Christus esse dominus vel seruus sui ipsius, vel quod verbum Dei est dominus hominis Christi: hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo ut intelligatur hoc esse dictum ratione alterius hypostasis vel personæ, quasi alia sit persona verbi Dei dominus, & alia hominis seruientis: quod pertinet ad hæresim Nestorij. Vnde in condemnatione Nestorij dicitur in synodo Ephesina: Si quis dicit Deum vel dominum esse Christum, ex Deo patre verbum, & non magis eundem ipsum conficetur simul Deum, & hominem, ut pote verbum factum carnem, secundum Scripturas, anathema sit. Et hoc modo negatur a Cyrillo & Damasc. Et sub eodem sensu negandum est, Christum esse minorem seipso, vel esse sibi subiectum. Alio modo potest intelligi secundum diuersitatem naturarum in una persona vel hypostasi. Et sic dicere possumus secundum unam eorum, in qua cum Patre conuenit simul cum Patre præesse, & dominari: secundum vero alteram naturam, in qua nobiscum conuenit, ipsum subesse & seruire. Et per hunc modum dicit Aug. Filium esse seipso minorem. Sciendum tamen, quod cum hoc nomen Christus sit nomen personæ, & hoc nomen Filius, illa per se & absolute possunt dici de Christo, quia conueniunt ei ratione sua personæ, quæ est æterna: & maxime huiusmodi relationes, quæ magis proprie videntur ad personam vel hypostasim pertinere. Sed ea quæ conueniunt sibi secundum humanam naturam, sunt ei potius attribuenda cum determinatione, ut videlicet dicamus Christum esse simpliciter maximum, & dominum & præsentem: quod autem sit subiectus vel seruus vel minor, est ei attribuendum cum determinatione, scilicet secundum humanam naturam.

Ad primum ergo dicendum, quod Cyrillus & Damasc. negant Christum esse dominum sui ipsius, secundum quod per hoc importatur pluralitas suppositorum, quæ requiruntur ad hoc, quod aliquis simpliciter sit dominus alicuius.

Ad secundum dicendum, quod simpliciter quidem oportet esse alium dominum, & alium seruū; potest tamen aliqua ratio dominij & seruitutis seruari, prout idem est Dominus & seruus sui ipsius, secundum aliud & aliud.

Ad tertium dicendum, quod propter diuersas partes hominis, quarum una est superior & alia inferior: dicit etiam Philosophus in 5. Ethic. quod est hominis ad seipsum iniustus, in quantum irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi. Unde per hunc modum etiam vnus homo potest dici sibi subiectus & seruus, secundum diuersas sui partes.

Ad alia autem argumenta patet responsio ex dictis. Nam Aug. asserit Filium seipso minorem esse, vel sibi subiectum, secundum humanam naturam, non secundum diuersitatem suppositorum.

DISPUTATIO XVI.

An Christus dici possit seruus Dei.

De appellatione serui, Christo tribuenda, vel non tribuenda, non est à Theologis antiquioribus per se seorsim disputatum ex instituto, vt de plerisque aliis appellationibus; cur verò minime disputant, causâ videtur fuisse, vel quod putaretur confundi nomen serui cum aliis nominibus creaturæ, minoris, subiecti, & similibus, quibus Christus secundum naturam humanam inferior Deo est, & tanquam inferior compellatur; vel quod cõfunderetur cum nomine filij adoptiui, quod nomen Christo quidam Theologi tribuunt: vel deum, quod viderent nomen serui passim in sacris literis; præsertim veteris Scripturæ, & etiam à Patribus, interdum Christo tribui, vnde confirmati videntur in eo sensu, vt idem conserent de hoc, ac de aliis nominibus. Nihilominus non defuit inter Recentiores (Vasq. disp. 80.) qui omnino negaret, Christum esse seruū, acriterque inueheretur in sententiam, quæ illi nomen Christo tribuit, & planè censereat de fide definitum, neque simpliciter, neque cum determinatione, & designatione naturæ humanæ, esse tribuendum. Fundamentum maximè est auctoritas Concilij Francofordiensis, & Adriani Papæ in quadam epistola, quæ ipsi tribuitur. Addunt præterea quædam argumenta ducta ab auctoritate, & ratione, quæ quidem quoniam egent singula pectliari discussione, inferius singillatim expenduntur, postquam proposita, & fundata fuerit communis sententia.

Dicendum est igitur Christum verè, proprièque dici seruū Dei. Hæc propositio, vt iam proposita est, nil statuendo interim vtrum necesse sit addere determinationem naturæ humanæ, de quo infra, est plurimum Theologorum. Ex antiquioribus docet illam S. Th. hic art. 2. expresse, & ex instituto, vt constat ex verbis ipsius, & ex declaratione articuli, & infra q. 23. art. 4. ad 3. quibus locis confundit esse creaturam, esse subiectum, esse minorem Patre, & esse seruū: atque hæc omnia dici vna communi ratione, scilicet naturæ humanæ, & non respicere solum personam, ideoque omnia dici de Christo, & in hoc differre à nomine filij adoptiui, quod per se respicit personam. Sequitur Palud. in 3. d. 12. q. 3. in primo dicto tertie opinionis. Hæc pertinet sine dubio, qui concedunt Christum dici posse filium adoptiuum ratione humanitatis, scilicet Durandus, Ricardus, Scotus, Bassolis, & si qui sunt alij, de quorum sententia dicitur circa questionem 23. nam magis videtur repugnare Christo nomen filij adoptiui, quam serui, & Elipandus ducebatur ad asserendum, Christum esse seruū, ex eo quod sentiret esse adoptiuum, & hæc ratione damnatur in Concilio Francofordiensi; nemo ergo negaret esse seruū, qui concedit adoptiuum, nisi fortè dicatur adoptionem more, & iure ciuili eleuare adoptatum ad æqualitatem cum patre adoptante, ideoque non relinquere locum seruituti; sed quicquid sit de politicis, certè nulla adoptio, nullaque filiatio, quæ solum habetur ex vi adoptionis, facit filium adoptatum æqualem Deo, sed solum filiatio naturalis; non enim fiunt æquales Deo sancti, & iusti per gratiam adoptionis, sed relinquuntur illis nomen, & ratio seruitutis: ergo qui admittunt Christum esse filium adoptiuum, certè in eo agnoscunt non æqualem, sicut nec alios sanctos, sed seruū, vt illos. Ex alijs, qui ne-

gant Christum esse filium adoptiuum; admittunt esse seruū, præsertim Recentiores, quos libenter commemoro, quia scripserunt post Concilium Francofordiense, & illius meminerunt, scilicet Cardinalis Bellarm. lib. 1. de Christo, post decimum testimonium Suarez disp. 44. Valent... Franciscus à Christo lib. 5. prælectionum de Incarn. q. 9. Med. & Cabrera hic, Lorinus in caput 2. Act. Apost. versu 18. Iacobus Lopez, & Stronica, quos ipse citat. Cornelius Cornelij à Lapide in caput 2. ad Philipp. in illa verba, formam serui accipiens. Benedictus Iustinianus ibidem.

Christum esse propriè seruū probatur ex Scriptura, & vsu, & ratione huius nominis. §. 1.

Pluribus veteris Scripturæ locis nomen serui Christo tribuitur. Isaia 42. Ecce seruus meus, suscipiam enim, &c. vbi sermonem esse de Christo habetur Matth. 12. Sic etiam nominatur Isaia 45. 49. 62. 63. Ezech. 34. Suscitabo super eos pastorem vnum seruū meū Dauid. Zach. 3. Adducam seruū meū morientem. Hæc loca Scripturæ contraria sententia accipit dicta in sensu allegorico, nimirum quo aliàs Christus dicitur, agnus, ouis, leo, petra, sic accipit Adrianus in epistola sua, sed de mente Adriani dicitur infra. Certè hæc interpretatio aliena est ab his locis, & in vniuersum à modo, & ratione interpretandi Scripturas, quod ostenditur primum ex vsu huius nominis serui in Scripturis. Secundò ex ratione, & proprietate, ob quam tribuitur Christo, ex vtroque enim capite dicitur propriè de Christo. Etenim vsus huius nominis cum tribuitur sanctis viris cum relatione ad Deum, passim est ad significandam dignitatem, & honorem, potius quàm abiectionem, aut vilitatem, vt bene obseruat noster Lorinus in caput 2. Act. ex Ambrosio 1. ad Tim. 1. Sic Genes. 26. Deus vocat se Deum Abraham, & Abraham seruū suum. Eodem stilo, quo scilicet nomen Dei referatur ad seruos, qui hoc titulo ceteris omnibus præferantur, dicitur Exod. 3. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, & Deus Israel. Vnde & aliàs coniungitur nomen filij cum nomine serui. Exo. 4. Hæc dicit Dominus: Filium meum primogenitum Israel, dixi tibi, dimitte filium meum, vt seruius mihi. Sic passim alij pro dignitate vocantur serui Dei, Moses Num. 12. Iob cap. 1. David 2. Regum 7. & passim alij. Hoc ergo prorsus stilo tribuitur Christo nomen serui in Scripturis, quod tribuebatur alijs viris sanctis, scilicet ad commendationem, laudem, & honorem ipsius, non verò ad significandam abiectionem, tametsi alioqui sit in Christo fundamentum huius submissionis in natura humana comparatione Dei, ob quam dicitur, Qui cum in forma Dei esset, &c. formam serui accipiens; maxime verò cum tribuitur ipsi hoc nomen in Scripturis à Deo, & non solum ab hominibus; constat enim ex circumstantiis non tribui à Deo ad declarandam vilitatem conditionis in Christo, sed ad eius commendationem: si ergo ratio allegoriæ est similitudo Christi cum seruis in abiecta conditione; constat nullum esse fundamentum eius in Scripturis, saltem plerisque cur dicatur seruus. Hoc stilo tribuit Hieronymus Christo nomen serui in caput primum epistolæ ad Titum, vbi exponens illud, Paulus seruus Dei, sic habet: Hæc seruus non est illa, de qua ipse Apostolus ait; Neque enim accepisti spiritum seruitutis iterum in timore; verum nobilis seruitus, de qua & David ad Deum loquitur: Ego seruus tuus, & filius ancilla tua, &c. Et infra, Nec mirum, quauis sanctos homines Dei seruos nobiliter appellari, cum per Isaiam Prophetam Pater loquatur ad filium, magnum tibi est vocari seruū meum, &c.

Et sane id esse verum non solum attento in Scripturis more iam dicto vocandi omnes iustos seruos Dei, verum spectatis singillatim locis de Christo, bene ostendit Suarez disp. 44. sect. 1. discutendo per singula.

Confirmatur, nam quod Christo nomen serui non conueniat proprie; ideoque vbi tribuitur sit accipiendum allegorice, aut habetur per se ex Scripturis, aut habetur aliunde ex eo quod pugnat cum iis, quae dicuntur in Scripturis de Christo. Primum non potest dici, nullus enim locus est, qui simpliciter neget Christum esse seruum Dei; quamquam si esset locus, vbi negaretur, non continuo hinc solum fieret secundum omnem sensum esse negandum: etenim negat Christus Apostolos esse seruos Ioan. 15. *Iam non dicam vos seruos, sed amicos*, &c. & tamen non est intelligendum absolute, & secundum omnem sensum negare illos esse seruos, vt bene notat Aug. tract. 85. in Ioannem; solum vero secundum comparationem cum puris hominibus, qui non sunt filij, opponitur Christus aliis, vt filius seruis in Ecclesia; ad Hebr. 3. & *Moses quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus*, &c. Christus vero tanquam filius in domo sua, quae domus sumus nos; nusquam vero absolute, & comparatione Dei negatur Christum esse seruum. Neque potest dici secundum; si quid enim esset in Scripturis pugnans cum nomine serui, esset nomen filij naturalis: at certe nomen serui non opponitur per se nomini filij naturalis, vt opponitur nomen filij adoptiui, quod consistit in hoc, vt quis fiat de extraneo, & non filio filius; sed solum opponitur per originem, & modum productionis suae, quod scilicet filius naturalis existat per generationem, non solum secundum quamcunque similitudinem, verum secundum equalitatem cum eo, a quo generatur: seruus autem inter homines quidem sit aliunde genitus, & non a Domino, qui est seruus; Dei vero serui sint producti per creationem secundum aliquam similitudinem ab ipso Deo, non vero secundum equalitatem. Porro vero ex mysterio Incarnationis habetur, quod cum hoc, quod Christus sit genitus Deus a Patre secundum equalitatem, sit etiam productus homo ab eodem per creationem secundum inaequalitatem: atque propterea cum hoc, quod sit filius naturalis, bene fiat, quod sit seruus, appelleturque nomine, quod ratione huius productionis tribui debet sibi, sicut cuiuscunque creaturae, vt enim dicitur creatura, saltem cum nota determinationis, q. a tenus homo. Secundum opponitur nomen serui nomen filij per imminutionem, seu minorationem, & demissionem a gradu qualitatis, & dignitatis: at certe hoc est, quod tribuit ipsi Apostolus ad Hebr. 2. ex Ps. 8. *Ministi eum paulo minus ab Angelis*, & rursus, *eum qui modico quam Angeli minoratus est*, &c. ergo bene potest tribui nomen serui. Hoc ipsum magis confirmatur ad Philipp. 2. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam serui accipiens*; vbi sane Apostolus cum aequalitate, quam Christus habet cum Patre Deo, componit exinanitionem, & deflexionem ab illa aequalitate, & vel ob hanc solum, qua videlicet factum est, quod *habitu inuentus sit vt homo*; pronuntiat Apostolus absolute habere formam serui, & esse seruum: nimirum confirmans, quod haec tenus dixi, nomen, & rationem serui in vniuersum sub Deo constitui per esse hominis, & per creationem, qua quis fit homo; & quod Christus, quamuis alioqui aequalis Deo secundum formam Dei; hoc ipso, quod sit factus homo, acceperit formam serui, & sit factus seruus. Vbi profecto nullus omnino locus est allegoriae, tum ob discursum iam factum, tum quia Apostolus serio agit de eo, quod conuenit Christo physice, & realiter ex vi duplicis esse, & duplicis gene-

rationis, qua sit Deus, & qua sit homo; & secundum illam dicit esse Deum in forma Dei; secundum hanc vero hominem in forma serui: tam ergo vere seruum per formam serui, quam vere Deum per formam Dei; & hoc modo argumentatur Tertullianus lib. 5. contra Marcionem, cap. 2. Atque hoc expressit David Ps. 115. dicens: *O Domine, quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillae tuae*; vbi prohetetur se seruum, & nomine, tituloque proprio, quod praesertim notat repetitio illa, *Ego ego seruus tuus*; & nomine communi originis, scilicet creationis, quod notat particula illa, & *filius ancillae tuae*. Cum ergo in Scripturis neque negetur Christo nomen serui, neque dicatur aliquid de Christo, cui repugnet nomen serui, & alioqui regula generalis exponendi Scripturas sit, vt verba earum accipiantur secundum proprietatem, & non secundum figuram, vbi tale quippiam non obstat, ne foueamus libertatem haereticorum in eludendis per sensus figuratos argumentis, quae sunt contra ipsos de Scripturis; propterea cum nominant Christum seruum Dei, accipienda sunt proprie, & non allegorice. Secundum ergo hoc ipsum probatur ex ratione, ob quam tribuitur Christo nomen serui, tunc enim aliquod nomen de aliquo dicitur analogice, seu, quod idem est, allegorice; quando ratio, ob quam dicitur, non conuenit illi proprie, & vniuocè, sed secundum aliquam similitudinem, quomodo Christus dicitur deo, agnus, ouis, petra, vitis allegorice, quia esse leonem, agnum, &c. quae dicuntur de Christo ratione similitudinis, mansuetudinis, &c. quae sunt in his animalibus; non dicuntur secundum similitudinem, &c. quae sit eiusdem rationis in his, & in Christo: at certe esse seruum de Christo dicitur secundum praedictum, quod sit eiusdem rationis vniuocè in Christo, & in aliis seruis, instar quorum dicitur seruus: ergo dicitur proprie, & vniuocè hoc nomen, non vero solum allegorice. Quod autem sit vniuoca ratio, probatur, nam duplex ratio seruitutis assignari potest, primò communissima, scilicet potestas, & ius in Domino in vniuersum, & in re proposita in Deo, vtendi sua creatura ad obsequium suum, & disponendi de illa ad nutum iuxta naturam, qua qualibet creatura seruire potest liberè, vel necessariò; in ipsis vero creaturis vt fundamentum assignatur obligatio, & debitum respondens huic dominio: & haec est subiectio, quam secundo loco tradit S. Th. hic art. 1. fundaturque in creatione. Altera secundò est ipsa voluntas hominis, qui sponte sese, suasque operationes vniuersas subiicit obsequio Dei, qualis est propria iustorum. Iam vero si dicatur Christus seruus instar hominum, solum allegorice, oportet dicere rationes has duas non conuenire vniuocè Christo, & aliis hominibus, nec proprie, sed similitudine quadam; atque hoc est manifestè falsum; quis enim neget aequè proprie, & verè, conuenire haec duo Christo, vt homo est, ac reliquis hominibus, tamque proprie, quam proprie conuenit esse hominis, & esse creaturae, quandoquidem fundantur in creatione. Confirmatur, nam profecto nihil est inuenire in hominibus pertinens ad rationem seruitutis, a quo sit exempta humanitas Christi hoc solo, quod est vnita Verbo; ergo nulla est ratio seruitutis in hominibus, quae possit dici solum secundum similitudinem aliquam, non vero vniuocè de Christo. Dixi, ex vi vnionis hypostatice, solum enim loquimur de eo, quod conuenit Christo secundum hanc praecise per se, quicquid sit de priuilegijs, &c. quae secundum potentiam, & voluntatem Dei cuius iusto homini fieri possunt; vnio enim ex quo vi sua non aboleuit formam serui, & fundamentum seruitutis, non aboleuit seruitutem; & sane quod Christus dicitur

dicatur seruus hac communi, & vniuoca ratione seruitutis cum aliis hominibus docent Patres, quos citabimus.

Secundò, vt probeur dicta assertio aliis Scripturae locis statuerendum est, alium esse terminum correlatiuum huius nominis, Pater; alium vero huius nominis, Deus, si Deus accipiatur relatiuè, & non absolute; accipitur enim relatiuè, quando non comparatur cum nominibus notionalibus, sed assumitur ad significandum id quod concipimus nomine Dei secundum se; quantum enim Deus in se sit absolutus ab omni relatione, tamen a nobis sine relatione ad creaturas neque cognosci, neque nominari potest: idque perspicuum est non solum in nominibus per se relatiuis Creatoris, Domini, &c. verum etiam in nomine Dei: quod Damasc. lib. 1. de fide, c. 12. & Clemens Alex. lib. 1. Stromat. ad finem, deducunt a varijs actibus circa creaturas, ac proinde cum relatione ad illas, maxime vero in hoc nomine concipitur dominium Dei, cui subiacer. Quare, vt rectè Vasquez 1. 1. q. 19. c. 3. Nulli, inquit, potest proponi haec veritas, *Deus est, quin significatum nominis, Deus, relatiuè concipitur ad vniuersum, vel per modum dominij, vel principis*. Itaque correlatiuum nominis Pater, & personae aequalis ei, qui dicitur Pater, si nomen Patris proprie accipiatur: nam aliquando tribuitur etiam domino, 4. Reg. cap. 5. *Accesserunt ad eum serui sui, & locuti sunt ei, Pater est rem grandem dixisset tibi Propheta*, &c. At vero correlatiuum nominis huius, Deus, quando dicitur relatiuè, non est persona aequalis, sed inferior, non quocunque modo, sed subiecta, & seruus: Deut. 10. *Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi, &c. vt seruis Domino Deo tuo*. Et infra, *Dominum Deum tuum timebis, & ei soli seruiet*. Et vbi que in Scripturis, praesertim toto libro Deuteronomij, cultus, & obsequium, quod praestatur non solum Deo vero, verum etiam falsis dijs, & idolis eo titulo quod sint dij, vocatur semper seruitus, & seruire, vt idem sit agnoscere aliquem, vt Deum suum, atque vt dominum seruatorum, & seruentium, Deut. 11. *No recedatis a Domino, seruatiueque dijs alienis, & adoretis eos*. Iosue 24. *Eligite hodie quod placeat, cui seruire possimur: debeat, vtrū dijs, &c. ego autem, & domus mea seruiemus Domino*. Iam vero Christus agnoscit Deum, tanquam Deum suum, & non solum vt Patrem; ergo agnoscit in se rationem, & relationem serui ad dominum; sic Ioan. 20. *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum*; & Psal. 21. *Deus Deus meus vt quid dereliquisti me*. Math. 4. Christus legem illam communem omnibus hominibus, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiet*, sibi applicat; non enim alio sensu poterat ab ipso allegari, nisi vt pro causa negandi seruitutem daemoni, proferret debitum seruitutis, qua soli Deo obstrictus erat. Quod autem notant quidam, ideo Christum non dixisse: Ascendo ad Deum nostrum; sed ad Deum meum, & vestrum, quia agnoscebat Deum, vt dominum illorum, non autem suum; absque futuam. no fingitur: nam duplici tantum ratione potest dici Deus Christi, primo vt Pater, & hic sensus, quantum sit pergenitus, & non conueniens, quia in diuinis Deus est nomen essentiale, & commune, quod non dicitur relatiuè, proinde nec filius, nec pater possit dici Deus Spiritus sancti, nec Pater Deus filij, sed tanquam aequè omnes Deus; tamen vtique daretur alijs habere locum, certe hic non habet, vbi seorsim vocat illum Patrem meum: si ergo non dicitur Deus Christi, vt Pater, neque secundum relationem realem: genitoris, sed secundum relationem rationis, in eo sensu, quo hoc nomen Deus, est relatiuum ad terminos extra se; constat Deum agnosci hic, vt Dominum; non enim alia ratione potest dici Deus alicuius secundum relationem Dei distinctam a rela-

tionem Patris, nisi qua dicitur Deus aliorum, nempe vt dominus respectu serui. Quinimò hic aperte declarat Christus Deum non solum esse Patrem, verum etiam Deum; cur autem non dixit Deum vestrum, sed meum, & vestrum; ratio est, quia cum ageret de ascensu suo, & profectioe ad Deum, opus erat nominare illum, vt suum, quippe vt terminum viae suae; quare de solo proxime dixerat, *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*; subdit autem: Ascendo ad Patrem, & Deum meum, & vestrum, quia iussit hoc ipsum nuntiari Apostolis, vt quem nominauerat Patrem suum, nominaret etiam Patrem eorum; & quoniam diuerso modo erat Pater eorum, & ex modo, & cum modo, quo erat Pater, simul erat Deus, voluit declarare etiam sibi, & respectu sui esse Deum, illum ipsum, qui est Deus eorum, & esse in se rationem eandem, qua est Deus eorum, quae est creatio; ac si diceret: Sum ego creatura Dei, quatenus homo, sicut estis vos, ideo est Deus meus, & Deus vester. Aliquod autem discrimen assignat Augustinus tract. 121. in Ioan. *Neque, inquit, dixit Deum vestrum; ergo & hic aliter meum, aliter vestrum; Deum meum sub quo & ego homo sum, Deum vestrum, inter quos & ipsum mediator sum*. Cyrill. lib. 12. in Ioan. c. 5. sic habet: *Diligenter considera Patrem quidem suum esse naturae, Deum autem nostrum, vt creatorem, & dominum, sed quod sibi natura inest, nobis largitur, vt communiter Patrem appellamus; & quod nostrum, quoniam naturam nostram assumpsi, sibi rursus accomodat, cum Deum nominat suum*. Atque ad subiectionem, qua Christus subiicitur Deo, refert hoc dictum, *Deum meum, & Deum vestrum*, Concilium Alexandrin. in epist. ad Nestor. quae est decima inter epistolae Cyrilli, & recepta in Concilio Ephes. tom. 1. illius c. 14. his verbis: *Vt homo igitur, & ad exinanitionis conditionem quod speculatur aequè ad nos se subditum fatetur*. Nota, quod illud, *aquè ac nos*, opponit ad id, quod dixerat, *Verbum vt Deum, Deum Patrem suum appellare, hominem tamen factum esse, vt declaret penes nomen Patris aliam esse rationem ipsius, & nostri, sed penes nomen Dei esse eandem*. Eodem sensu accipit hoc Hilarius libr. 11. de Trinit. cap. 8. *Mansens, inquit, in forma serui: qui manebat ante in Dei forma, homo Christus Iesus locutus est: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum*. Huc etià pertinet quod Math. 12. illud Isaia 42. *Ecces seruus meus*, recipitur vt dictum de Christo, tametsi apud Matthaeum est, *Ecces puer meus*, Graecè παῖς, nihilominus frequens est in Scripturis nomen puer, pro seruo, vbi non refertur ad aetatem, sed ad opera, cum videlicet vnus veitur alterius ministerio.

Eadem propositio probatur Patrum testimonijs. §. 2.

Præter loca iam producta ad confirmandum sensum Scripturarum, proferam primò testimonia Patrum, quibus nituntur Recentiores respondere ad reiciendas eorum expositiones. Addam praeterea alia loca, quibus ipsi non respondent. Ambr. lib. 5. de fide, c. 6. de Christo loquens sic habet, *Nos ergo praedicat, quod subiectus dicitur, cui non praedicat, quod seruus legitur*. Citatur etiam ex Ambrosio epist. 47. lib. 7. vbi contra Apollinarem probat Christum esse seruum, dicitque qui hoc negat esse infectum veneno Apollinaris, quamquam epistola, quae citatur, non est in hoc 7. libro. Respondent quidam mentem Ambrosij fuisse appellare seruum eo sensu, quo negabat Apollinaris, scilicet excludendo ab ipso naturam humanam, ratione cuius seruus dici posset. Sed certe Ambrosio ab affirmatione, quod Christus sit seruus, concludit quod sit verè homo praeditus anima; ergo censet verè esse seruum, alioquin non pugnet contra Apollinarem, negantem esse hominem praeditum anima. Sed quicquid

quid sit de hoc loco ad priorem in lib. 5. de fide, respondent sanctum Ambrosium appellare quidem Christum seruum, non tamen proprie; sed certè ad reiiciendam hanc responsionem non incumbit nobis probandum Ambrosium loqui proprie, sed ipsi probandum loqui improprie; censetur enim quilibet loqui proprie, dum non probatur contrarium. Deinde manifestè constat loqui proprie, primum ex verbis proxime sequentibus, nam post dicta verba, non prauidicat, quod seruum legatur, pergit eodem stilo, quod crucifixus assertitur, quod mortuus praedicatur, qui cum moreretur, vivebat, cum subiceretur, regnabat, &c. Ergo ita tribuit Ambrosius Christo, quod sit seruus, sicuti quod sit crucifixus, imò & ex eo quod sit crucifixus, agnoscat esse seruum, dum ostendit non repugnare esse seruum, ex eo quod sit crucifixus; idque etiam confirmat illud verbum, cum subiceretur (scilicet per crucifixionem) regnabat. Deinde probatur ex verbis quibusdam, longè aliquanto superioribus, ubi disputat, an Christus sit subiectus, & loquitur de subiectione proprie dicta, cum sit quaestio, quam proponit sibi tractandam, & tractat toto illo capite. Docet autem Christum secundum diuinitatem non esse subiectum, quia, inquit, non est seruus, sed unicus proprio Patri Filius. Ex quo tria habemus. Primum est, agere hinc de seruitute proprie dicta, quia à negatione huius argumentatur ad negationem subiectionis proprie dictae, atque propterea, quando è contrario de Christo secundum humanitatem ait: Non igitur prauidicat, quod subiectus dicitur, cui non prauidicat, quod seruus legatur, probans esse subiectum ex eo quod sit seruus; oportet accipi nomen serui proprie. Secundò etiam si hoc non diceret, tamen hoc ipso, quod multis probat Christum esse subiectum secundum humanitatem, & quidem proprie, ut notauit, & per se patet, hoc ipso statuit esse seruum, quando quidem per esse subiectum subiectione, de qua ibi loquitur, declarat constitui seruum, ut patet ex illis verbis: Nulla igitur seruilis in Christi diuinitate subiectio. Demum cum neget esse seruum secundum diuinitatem, ea ratione, quod sit filius, affirmetque nihilominus esse seruum secundum humanitatem; sanè hoc ipso declarat, quod esse filium secundum diuinitatem non obstat, quo minus possit dici seruus secundum humanitatem, sed solum ne possit dici secundum diuinitatem, sic enim ipse concludit verbis citatis, Nulla igitur seruilis in Christi diuinitate subiectio. Non est ergo dubium de Ambrosij sententia.

Eadem est communis aliorum Patrum, dicentium, Christum esse seruum, quorum auctoritatem Recentiores eludunt breui, communique responsio, quod loquantur contra Arrianos, vel Nestorianos, negantes, Christum esse Deum, & solum affirmantes esse seruum; ipsosque Patres propterea contentos esse affirmare Christum secundum diuinitatem esse filium, & non seruum, parum curantes, quod secundum humanitatem diceretur seruus, modò salua esset diuinitas. Alios verò non paucos Patres, qui extra has disputationes contra haereticos affirmant, Christum esse seruum, aiunt non disputasse ex instituto de hac re, sed simpliciter locutos, ideo debere nos esse contentos auctoritate Concilij Francofordiensis, & Andriani; nec verentur simili modo interpretari S. Thomam. Sed certè hæc responsio nullo modo satisfacit. Primum enim, si nomen serui prauidicat secundum significationem suam filiationi naturali Christi, non debuissent Patres esse contenti sola confessione veritatis ipsius per se, excludendo errores; verum debuissent excludere nomina, modumque loquendi, qui potest errorem significare, quemque secundum hanc significationem constabat vsurpari ab haereticis. Nec satisfacit quod dicunt, Patres non disputasse ex pro-

cesso de hoc nomine, nam praterquam quod hoc falsum est, ut notauit ex Ambrosio, & dicam ex alijs; certè ut sumatur argumentum ab auctoritate Patrum, non oportet quaerere solum loca, ubi disputent ex instituto, sed satis est inueniri aliquid serid, & ex intentione dictum, quod sanè perspicuum est consideranti singula loca Patrum. Synodus Alexandrina in epist. ad Nestor. tom. 1. Conc. Ephes. c. 14. ait, Verbum Dei eorum secundum hypostasim unum, & Deus est, & creaturam omnium dominus est, sui autè ipsius neque dominus, neque seruus est, &c. & paucis interiectis subdit, non ignoramus tamen eum hoc ipso, quod Deus est, hominem quoque factum esse, proindeque secundum legem humana naturam congruentem Deo subiectum esse. Hic Concilium ex instituto expendit nomen serui, & secundum rigorem, quatenus scilicet tribuendum sit, vel non tribuendum Christo; & docet, quatenus Deus est, non tribuendum, quatenus autem homo est, tribuendam esse ipsi eam subiectionem, quæ secundum legem tribuitur in vniuersum naturæ humanæ, id est, subiectionem, qua sit verè, proprièque subiectus, & seruus; hæc enim congruit naturæ humanæ. Atque ex hoc capite, quod Christus sit homo, docent Patres Christum esse seruum, ut ea proprietate, ac veritate, qua tribuitur nomen serui homini, nomenque hominis Christo, tribuatur eidem serui nomen. Sic Cyrillus lib. 12. Theaur. c. 15. circa finem; Serui, inquit, Dei nos sumus secundum naturam; ipse dominus quidem secundum naturam, quia Deus; sed seruus factus est, quia verè homo. Nota titulum proprium verum veræ seruitutis, quia verè homo. Idem habet dialog. 6. de Trinit. ante medietatem, & in defensione 6. Anat. emat. ad Enopt. Athan. serm. 3. cont. Arrian. longius ab initio de Christo sic habet, Quatenus enim in confesso est, eum hominem esse factum, nihil discriminis attulerit, siue genitus, siue factus, siue conditus, siue factus appelletur, siue item seruus, siue filius ancille, siue filius hominis, &c. omnes enim istiusmodi vocule in ratione humanitatis verè, & propriè competunt. Nota illud verbum proprie, & quod ita proprie dicatur seruus, ut dicitur filius hominis, &c. Similem sententiam habet Athan. in lib. de decretis Niceæ Synodi.

Præterea ex hac ratione, quod Christus sit homo, agnoscent esse seruum Patres, & expositores, qui pro forma serui ad Philipp. 2. intelligunt naturam humanam secundum substantiam, non autem ministerium aliquod humile, seu speciem externam abiectionis, ut quidam præsertim haeretici. Hi Patres sunt Theophylactus, Theodoretus, & alij, maxime verò Chrylost. serm. 7. in eum locum, sic habet, Sicut in forma Dei perfectus est Deus, ita in forma serui perfectus est seruus; quo significat tam perfectè esse seruum, quam perfectè est homo. Idem habet ex hoc loco Theodorus Ancyranus in hom. quæ habetur tom. 6. Conc. Ephes. c. 9. Greg. Naz. orat. 35. quæ est prima de filio, & tertia de Theologia, hanc vocem serui annumerat alijs, quæ de Christo ratione humanitatis dicuntur, cuiusmodi sunt, quod sit minor Patre, creatus, obediens, &c. Idem habet Hilarius infra citandus. Gregor. lib. 2. Moral. c. 22. in illa verba, Nunquid considerasti seruum meum Iob; sic habet de Christo: Bene seruus dictus est, qui formam serui suscipere dignatus est. Isidorus lib. 1. de summo bono c. 16. Christus est in forma serui seruus, & in forma serui non seruus; in forma quippe serui, Domini seruus: & in forma serui, hominum Dominus. Fulgent. de fide ad Petr. c. 2. Formam serui accepit, ut fieret seruus. Eodem modo loquuntur alij Patres, Petrus Diaconus lib. de Incarn. & gratia. c. 6. Bernard. in serm. de Passione, Rupert. Abb. in c. 3. Zach. Hieron. supra citatus.

Constat ergo communi Patrum testimonio, Christum dici seruum, & neque verba ipsorum patiuntur, neque credibile est tam multos in tam frequenti sermone improprie locutos, ut dicitur, alioquin facile esse

esset in similibus eludere argumenta, ducta ab auctoritate Patrum.

Idem probatur ratione. §. 3.

Ratio præcipua sumitur à titulo seruitutis, quem habent creaturæ, omnes respectu Dei, scilicet creationis, quem titulum conuenire Christo, & ex eo nomen seruitutis, satis supra ostensum est.

Secundò probatur ex eo, quod Christus, vel testimonio aduersariorum verè dicatur subiectus Deo; cum verò multiplex sit genus, modumque subiectionis, constat Christo conuenire illud, quo constituitur seruus: est ergo verè seruus. Hanc inductionem facit Ambros. lib. 5. de fide. c. 6. concludens Christum esse subiectum eo genere subiectionis, qua sit seruus, subiectio enim triplex est in moralibus, scilicet ciuilibus populi sub Principe, æconomica filij sub patre, vxoris sub viro, & despotica, seu seruilis, serui sub domino. Iam huc non pertinet subiectio dicta primo modo, tum quia hæc, consistit in gubernatione ciuium in ordine ad bonum politicum, quod Deus non administrat per seipsum immediate, sed per homines hominibus præpositos: & in hoc ordine, & regimine ciuili, Christus aut est Princeps, & Rex saltem secundum potestatem excellentiæ, aut est exemptus, ideoque gubernatur à Deo gubernatione priuata, & singulari, non autem publica, & ciuili. Neque est subiectus secundo modo, scilicet æconomice, ut filius patris, quia est filius naturalis eiusdem auctoritatis cum patre, & quantum aliquando filij nominentur, non tantum subiecti, verum etiam serui patrum; & secundum hanc similitudinem Athanas. orat. 3. contra Arrianos, probantes filium Dei esse creaturam, eo quod dicatur seruus, ostendat non esse alienum à filio nomen serui, quoniam inter homines filij aliquando dicuntur serui patrum; non tamen vult nomen serui in Christo fundari in generatione, sicuti fundatur inter homines, ubi ex vi generationis pater acquirit potestatem, & auctoritatem, qualem ex vi generationis non habet Deus Pater in Filium, quia hinc habet, ut sit filius naturalis, quæ filiatio naturalis in diuinis est cum summa æqualitate auctoritatis; alia verò filiatio, qualis est adoptiua in Christo locum non habet, ut dicitur quest. 23. tamen hæc non tollit nomen serui: fundatur ergo in alio titulo, scilicet in creatione, ex cuius vi existit maior inæqualitas, secundum auctoritatem, & potestatem inter Deum, & Christum, quam inter patrem carnalem, & filium: nam homo gignit hominem, Deus autem creâdo creat Christum hominem, & non Deum. Quare ratio Athanasij ducta ab exemplo hominum consistit in hoc, quod bene possit componi nomen serui cum nomine filij, cum inter homines id vsu veniat, & maior ratio sit cur vsu veniat inter Deum, & filium suum, ubi fundamentum huius appellationis non est filiatio, sed aliquid de nouo adueniens filio, quod aliàs est fundamentum seruitutis. Id quod egregiè expressit Hilarius lib. 11. de Trinit. illis verbis: Sequens non erat, cum esset secundum spiritum filius Dei, & secundum commune iudicium, ubi non est seruus, neque dominus est, Deus quidem, & pater natiuitatis est unigeniti Dei, sed ad id, quod seruus est, non possumus nisi tunc dominum deputare, cum seruus est. Quia cum antea per naturam non esset seruus, & postea secundum naturam esse, quæ à non erat cepit, non alia dominatus causa intelligenda est, quam quæ exiit seruitutis, tunc habens ex natura dispensatione dominionem præbuit ex hominis assumptione se seruum. Hæc Hilarius ubi plane nomen serui, quod excludit à Christo, ut filio naturali, & ab æterna eius generatione agnoscat in creatione humanitatis, cuiusque assumptione.

Restat ergo tertia subiectio dicta proprie seruilis, cui respondet dominatio despotica, distincta à dominatione ciuili, & æconomica: nam secundum ciuilem, qui dominatur quærit bonum Reipublicæ, quam regit; quod est commune sibi: in æconomica bonum familiaræ, quam regit, quod est etiam commune sibi cum illa. In despotica non quærit bonum commune sibi, & seruo, quem regit, sed bonum proprium: bonum verò serui solum, ut confert ad bonum proprium, & hoc est proprie dominium dominatum, seu despoticum, cui respondet proprie subiectio seruilis, & seruitus: hæc autem sola reliqua est ex dictis; ergo Christus est subiectus subiectioni seruilis. Confirmatur, nam siue habeant locum in Christo alia duo genera subiectionum, siue non: constat, tamen hanc reuerentio loco descriptam omnino locum habere; est enim ius apud Deum ad Christum, quatenus homo est, & ad eius opera, non solum in bonum ipsius Christi, verum in bonum solum, & gloriam ipsius Dei, siue quoad omnia opera, siue quoad aliqua; sicuti est ius ad omnia opera omnium aliorum hominum, ita, si vel non quærat simul bonum ipsorum, aut non nisi quatenus confert ad gloriam suam, quo secundo modo de facto illam quærit, iuxta illud, Proverb. 16. In uerba propter seipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum. Idque de facto fit, ordine quodam, ad Corinth. 3. Omnia uerba sunt autem Christi, Christus autem Dei. Rursum autem huius subiectionis despotica fundamentum duplex esse potest, quædam enim fundatur in lege ciuili, seu iure gentium iusti belli, vel in pacto priuato, quo quis seipsum obliget, vel vendat, &c. si & quatenus hoc licet, & hæc iam locum non habet; quædam fundatur in iure naturæ, in quo inter homines fundatur subiectio æconomica filij, & vxoris, dominiumque viri, & patris, iuxta illud Apostoli ad Ephes. 5. Mulieres uos sicut subditis sum, Ad Coloss. 3. Mulieres subleuata estote uos. & statim, Filij obedite parentibus per omnia, &c. & fide us, qui sui, vel alieni iuris sum. Item dicitur, In potestate nostra sum liberi uostri. In hoc etiam iure naturæ suo modo fundatur subiectio ciuilibus, iuxta Arist. lib. 1. Polit. cap. 3. dicentem, quosdam natos esse ad parendum, quosdam ad imperandum. Tertia verò subiectio, id est, seruilis, dominiumque despoticum non fundatur in iure naturæ inter homines, nam iure naturali omnes liberi nascuntur. I. manumissionis. ff. de iustitia & iure. sed fundatur in iure ciuili, vel pacto priuato. Verum inter Deum, & homines fundatur in iure naturæ ratione creationis, quæ tribuit Deo ius utendi re creata in bonum, & gloriam suam, & dominandi illi propter gloriam suam. Quocirca propter hanc comparantur homines cum Deo, sicut uasa cum figulo, quorum est in ipso omnis potestas ad formandum, quomodo voluerit, & ad quemcumque usum sibi placuerit, ad Rom. 9. An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa, facere aliud quidem uas in honorem, aliud uero in contumeliam, cui conforme est quod habetur Ierem. 18. Ecce sicut lutum in manu figuli, sic uos in manu mea domus Israel. Christus ergo non est subiectus dominio despotico, vltius domini iure ciuili, vel pacto priuato, nec potest vllq modo esse, sed est incapax huius subiectionis, ac proinde huius seruitutis, saltem lege diuina singulariter præ toto genere hominum hoc solo, quod est filius Dei, etiam si sit præditus natura communi alijs hominibus, quod sanè declarat illud Matth. Ergo liberi sum filij, nam ex hac filiatione, ex qua Christus infert exemptionem à subiectione tributorum, non solum infertur hæc, quæ infertur etiam in filiis Regum; verum etiam incapax ad hanc, & ad omnem subiectionem ciuilem, & legalem, quia fundatur in legibus politicis, quibus Christus non subiaccet. At certè non

non potest eximi à dicta subiectione iuris naturalis respectu Dei, quod fundatur in creatione, quandoquidem ut homo est creatura: quod rectè obleruat Cyrillus lib. 4. Dialogorum de Trinitate colum. 8. *Quod locatur, inquit, cum creatura, nec Deus, nec filius, nec Dominus verè esse potest, sed ut eximus inter ministros, & subditos.*

Veruntamen obseruandum est ex hoc titulo creationis oriri triplicem subiectionem traditam à S. Th. art. 1. quarum prima, quæ est secundum gradum, non constituit seruitutem. Secunda constituit communissimam quadam ratione, qua res omnes, quarum in nobis potestas est ad vtilitatem nostram, dicuntur obnoxia seruituti, & seruire, quo sensu in iure ciuili est titulus de seruitute rerum, distincta à seruitute personarum. Hunc sensum videtur secutus Cyrillus lib. 4. dialogo de Trinit. col. 6. *Seruire, inquit, factum est quicquid productum est ex nihilo, ita & diuinus nobis clamauit Dauid ad Dominum vniuersorum Deum, quoniam omnia seruiunt tibi.* Quæ seruitus inter homines, ut dixi, fundatur in lege, & pacto ciuili, sed inter Deum, & homines fundatur in eodem iure creationis, in quo fundatur secunda seruitus communis rebus: ipso enim iure creationis habetur plenissima subiectio, ut vnaqueque creatura sit subiecta, & obnoxia seruituti Dei secundum sua opera, modumque operandi, nimirum carentes ratione secundum opera necessaria, quibus agantur; rationales verò secundum opera libera, quibus seipsas agant.

Ex his genus seruitutis comunissimum non sine additione dicitur de Christo ob eandem rationem, qua absque hac non dicitur subiectio, quia seruitus hæc est nomen transcendens, sicut est subiectio, ut ibi declaratum est. Genus autem commune solum hominibus videretur posse dici absque additione, ea ratione, qua dicitur subiectio secundum tertium modum supra dictum proprium naturæ rationalis, præsertim quia nomen serui simpliciter significat seruitutem propriam hominis, & ita docent quidam; & ubi ex circumstantiis intelligeretur ita accipi, non opus esset exprimere determinationem. Ceterum quando profertur simpliciter sine determinatione, & sine circumstantiis; vsus obtinuit, ut nomina serui, & filij dicantur secundum oppositionem: ut cum dicitur, aliquem esse seruum alicuius, intelligatur non esse filium, iuxta illud ad Galat. 4. *Itaque iam non est seruus, sed filius;* & ab hæreticis secundum hanc vulgarem significationem nomen serui tribuatur Christo, propterea non est pronuntiandum absque determinatione, quod Christus sit seruus, ut docet S. Thom. hic artic. 2.

Hinc fit, ut multo minus possit dici absque additione Christus seruus Verbi, aut filij Dei; quia non solum significatur, Christum non esse filium, verum significatur esse personam distinctam à Verbo, & non solum à Patre, vel à Deo, ut nomen Dei supponit pro Patre; sicut significatur in hac propositione, est seruus Patris, & est locutio familiaris Nestorianis, quam damnat Concilium Alexandr. in epist. 10. Cyrilli, *Verbum Dei, inquit, carni vnium, suipsum nec seruus est, nec dominus, stultum enim est, & impium.* Idem Damasc. lib. 3. de fide. c. 21. cum additione verò, ut homo rectè potest dici Verbum, itemque filius seruus sui, sicuti dicitur minor se, sibi que subiectus, ut docet S. Thom.

An, & quomodo communicatio bonorum tollat rationem seruitutis. §. 4.

Qui negant Christum esse seruum, negant sufficere ad seruitutem esse subiectum, & dependens ab alio etiam secundum esse per creationem; volunt enim re-

Aquiri præterea priuationem communicationis in bonis cum eo, à quo quis dependet, quod videtur statuere Arist. dicens, seruum quicquid est esse alterius; Christus autem communicat in bonis cum Deo Patre, non ergo est seruus. Hanc conditionem probat latè Suarez hic non requiri, cum pluribus argumentis, tum maximè illo, quod non omnis communicatio in bonis impediatur seruitutem: nam sancti, & B. Virgo communicant cum Deo in multis bonis: sed solum illam, quæ constituit æqualitatem inter eos, qui in bonis communicant; quia seruus hoc ipso, quod seruus est, debet esse inferior, & hac ratione dicitur filium naturalem non esse seruum, quia est æqualis Patri, nec adoptiuum, quia eleuatur ad æqualitatem, qua ratione nec vxor sic eleuata est serua, saltem iure ciuili. Iam verò facta quacunque communicatione bonorum etiam, qua homines fiunt filij adoptiuæ per gratiam, & qua B. Virgo fuit facta mater Dei, & qua humanitas fuit vnita hypostaticè filio Dei, ut homo diceretur Deus; manet semper inæqualitas secundum naturam, ideòque manet semper fundamentum seruitutis. Propterea fautores contrariæ sententiæ contendunt ex vnione hypostatica existere in Christo, etiam quatenus homo est, tres rationes, seu modos æqualitatis, qui tollant rationem seruitutis. Primus est, quod in humanitate Christi inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & præter seipsa immediatè sanctificationem, quam in aliis hominibus præstat gratia creata, quod Patres explicant nomine vnctionis. Secundus est, quod per hanc vnctionem reddatur humanitas digna sede maiestatis, & ut eodem cultu cum Deo adoretur, declarant exemplo coniugij, per quod eleuatur vxor ad æqualitatem viri, maior autem est vnio inter Verbum, & humanitatem, quam sit vinculum coniugale. Tertius est, quod sicut vxor appellatur nominibus æqualitatis cum viro, videlicet imperatrix, regina, &c. ita & humanitas in cõcreto nominibus Dei, dicitur enim homo Deus. Nec obstat, quod hæc communicatio nominum fiat inter concreta: nam & ipsum concretum humanitatis, scilicet homo, supponitur pro natura ipsa in abstracto, quod supra ostendimus ex modis loquendi Patrum.

Sed certè ex his tribus capitibus non habetur communicatio bonorum secundum æqualitatem, nam primò cum illa inhabitatione diuinitatis manet integrum fundamentum seruitutis, ac proinde inæqualitas, ut bene Suarez. Etenim ex vi vnionis solum habet humanitas, quod sustentetur diuino supposito, & quod de suo nomine concreto dicitur Deus, cuius prædicationis subiectum reipsa non est homo, sed Verbum Dei, quod nominatur homo ratione vnionis. At verò fundamentum seruitutis est res ipsa, id est, natura creata pendens à Deo secundum esse creatum, quod post vnionem manet, & non mutatur; ergo manet ratio cur sit, & dicatur seruus. Neque deest exemplum vxoris, nam inito matrimonio tollitur fundamentum seruitutis ab ancilla, quæ ducetur in vxorem; quia fundamentum non erat natura, vel aliquod esse reale (quod certè in quibusdam seruis præminet domino, & est dignum imperio) sed positum est in estimatione, & dispositione ciuili secundum pacta, fortunas, leges, &c. quæ pro arbitrio hominum facta sunt, & mutari possunt, imò & absque mutatione legum habetur æqualitas inter virum, & vxorem, quondam leges illam cõstituant, posito coniugio. At verò fundamentum seruitutis naturæ creatæ est ipsum esse physicum, & reale creaturæ. Atque hæc bene procedunt contra tres dictos modos æqualitatis.

Veruntamen illa regula mihi videtur aptior, quod scilicet

scilicet non tantum sit attendenda quantitas communicationis bonorum, an sit æqualis, vel inæqualis, sed modus communicationis: cum enim seruitus constituitur ex propria quadam specie subiectionis, qua queratur per se, & solum bonum eius, cui quis subicitur, non verò eius, qui subicitur, ut dictum est; propterea in communicatione bonorum facta ab vno alteri subiecto, spectandum est, an fiat propter bonum persona subiectæ, vel tantum propter bonum personæ dominantis: nam si fiat primo modo, certè siue sit æqualis communicatio, siue inæqualis, non constituit seruitutem; & huiusmodi fit filio à patre; quarunt enim patres ipso iure naturæ bonum filiorum, non solum propter se, verum etiam propter ipsos, iuxta illud Apostoli, *Parentes debent filiis inuestigare.* Si verò fiat secundo modo, certè etiam si sit æqualis, ut communicet dominus omnia bona sua seruo, sicuti Patrophar Gen. 39. communicauit omnia Iosepho; & etiam si communicaret honorem, &c. constituit seruitutem; quia ratio propria seruitutis, tam rerum, quam personarum, consistit essentialiter in hoc, quod sint propter bonum alienum. Iam verò omnia bona, quæ recipit Christus per generationem æternam, non sunt tantum propter bonum Patris, verum etiam propter bonum filij per se, absque eo quod debeat per hæc in seruire Patri: verò bona, quæ accipit per generationem temporalem, id est, per creationem, ita sunt bona ipsius, ut sint intrinsecè propter bonum proprium Dei; id est, gloriam Dei, & per illa deseruiat Deo: hoc enim est bonum creaturæ seruire Deo, & gloriæ ipsius; ergo communicatio bonorum, quæ Christus accipit per generationem æternam ex modo, quo ea communicatio fit, non constituit in ipso seruitutem secundum ea bona; communicatio verò, quæ fit per creationem, constituit seruitutem secundum ea bona; cumque seruitus constituta in tali bono, quod est natura rationalis, sit ratio formalis, vnde persona subsistens in illa dicatur nomine serui in concreto (non enim conuenit naturæ, ratione suppositi, sed huic ratione illius) propterea Christus, quatenus est persona subsistens in illa dicitur seruus.

Satisfit argumentis contrariæ sententiæ. §. 5.

Primum, ac præcipuum argumentum sumitur ab auctoritate Adriani Papæ, & Concilij Francofordiensis, ubi ex instituto videtur definiri, Christum non esse dicendum seruum. Verba Adriani in epistola, quæ habetur initio eius Concilij, sunt hæc: *Tanta mensuram vos temeritatis dementia deludat, ut adoptiuum etiam filium, quasi purum hominem calamitati humane subiectum, & (quod pudet dicere) seruum eum impij, & ingrati tantis beneficiis liberatorem nostrum non perimescit venenosam faucibus susurrare. Cui non veremini queruli obreclatores, Deo adhibiles, illum seruum nuncupare?* Et Concilium Francofordiense in epist. ad Episcopos Hispaniæ, postquam ostendit Christum non esse dicendum seruum, nec adoptiuum, concludit his verbis: *Intellige in hac professione vestra duplices fraudis latuisse dolos, &c. & statim: dum & Dominum nostrum Iesum Christum, quem Deum colimus, & adoramus, seruum prædicatis, & adoptiuum.*

Quidam dubitant, an epistola citata, quæ tribuitur Adriano, scripta sit auctoritate summi Pontificis. In Concilio etiam Francofordiensi ferunt veteres scriptores vtrò citroque disputatum de cultu, & veneratione imaginum, de quibus in ista Synodo nuper edita, ne verbum quidem. Nihilominus non sunt vsque adeò efficaces hæc, atque alia coniectura, ut possimus iis esse contenti aduersus argumentum ductum ab auctoritate Adriani, & Concilij: ea ergo admissa vatiæ feruntur expositiones, quas prosequitur hic Sua-

rez, sed duæ inter alias sunt potiores. Prima, quod duplex est seruitus, altera naturalis communis omni creaturæ in omni statu: altera contracta ex peccato non solum qua homo factus est seruus peccati, sed qua degenerauit à dignitate filij Dei, in conditionem seruilem, ut sit factus seruus Dei tali seruitutis genere, quo sit addictus suppliciis, vinculis, laboribus, oneribus seruilibus. Ex his priorem seruitutem non negat Adrianus, sed solum posteriorem. Et quidem siue hæc fuerit Adriani mens, siue non, constat multos Patres hoc sensu excludisse à Christo nomen seruitutis, scilicet Theodoretus anathematismo 6. contra Cyrill. *Si cum, inquit, Apostolus ait de iustis hominibus, iam non est seruus, sed filius, & Dominus ad discipulos, iam non dicam vos seruos, sed amicos; multo magis inuicem nostræ nature per quod & nos adoptionis nomen affectui sumus à serui cognitione liberatum est.* Nota illud, *liberatum est.* Leo serm. 2. de Natal. Domini, *Assumpta est, inquit, de matre hominis natura, non culpa, creata est forma serui sine conditione seruili, quia nouus homo sic temperatus est veteri, ut & veritatem susciperet generis, & vitium excluderet viciuositatis.* Eusebius Emilsen. hom. 6. de Pascha, *Talem, ait, nostræ regio non habet, quia non subiuare peccato poterat simili peccato obnoxia, nec interuenire pro seruis effectus legibus seruitutis.* Cyrill. in expositione Symboli Niceni, *Accepti autem, inquit, Christus formam serui, et liber, non seruus existens ad liberatis rediit gloriam.* Hoc sensu Adrianum, & Concilium negasse, Christum esse seruum, est probabilis; & quatenus non constet, verum hoc sensu Elipandus ab ipsis damnatus affirmari Christum esse seruum, tamen quoniam nomen serui in vsu hominum accipitur in dicto sensu, & ab ipso tribuebatur, ut commune aliis hominibus communi ratione adoptionis; propterea damnatur ab Adriano hoc nomen in Christo, veluti præ se ferens ex vsu seruilem conditionem. De hoc sensu latè Suarez hic.

Secunda ergo expositio est, Adrianum damnasse nomen serui, quatenus tributur Christo, ut personæ distinctæ à filio Dei, eo modo, quo Nestorius distinguens duas personas filij, & Christi, ea quæ dicebantur de Christo homine, cuiusmodi est inter alia nomen serui, tribuebat distinctæ personæ humanæ: Elipandus autem (ut fertur) sectator fuit hæresis Nestorianæ, eodémque sensu affirmabat Christum esse seruum, quo Nestorius: sed quidam Recentiores contendunt Elipandum, non fuisse Nestorianum, sumptis quibusdam coniecturis ex modo, quo confutat illum Adrianus, & Concilium Francofordiense, qui non videntur agere contra illum, tanquam contra sectatorem Nestorij, sed solum, ut usurpantem modum loquendi conformem Nestorio, quod scilicet Christus sit filius adoptiuus. Profertur etiam confessio Elipandi, in qua solum continetur prauus modus loquendi, non verò error Nestorij. Nihilominus Elipandum fuisse Nestorianum affirmant Ionas Aurelianus lib. 1. de cultu imagin. Paulinus Aquileiensis lib. contra Felicem. Aido Viennensis in Chronico, Sigebertus item in Chronico, Concil. Francofordiense in epist. ad Episcopos Hispaniæ, longè à fine dicit, eandem Elipandi hæresim in Nestorio fuisse damnatam. Testatur idem Franciscus Feuardent. lib. 3. contra hæreses, verb. *Christus.* Respondent dicti Recentiores, hanc hæresim tribui Elipando à Concilio Francofordiensi, veluti per illationem ex suo errore, afferente Christum esse filium adoptiuum, eo quod non possit stare adoptio cum vnitæ personæ: ceterum quicquid sit de hoc, illud certum est eadem ratione damnari ab Adriano, & Concilio, quod Christus sit seruus, qua damnatur, quod sit adoptiuus: affirmabat Christum seruum Elipandus, quia sit adoptiuus; negat adoptiuum Adrianus, quia diuiduntur personæ: quare & seruum negat eo sensu, quo

que adoptiuū, quia nimirū proter dicitur ab Elipando seruus, diuiduntur personæ. Adde, quod coniecturæ iam dictæ non sunt satis ad excusandum Elipandam ab hæresi Nestoriana, & confectio Elipandi, quæ fertur extare in bibliotheca Tolotana, uel esset ipsius, eandem damnaretur vel à Concilio, vel ab Adriano; at qui nulla eius mentio fit ibi, verum semper error Elipandi damnatur, ut Arrij, vel Nestorij: & certe non infirmulassent toties Archiepiscopum Nestorianæ impietatis, si extaret dicta confessio, quæ refertur præsertim libro Beati Presbyteri, & Hererij Episcopi. Atque hic est verus sensus Adriani, & Concilij. Et confirmatur ex iis, quæ supra diximus, scilicet nomen serui, secundum commanem usum, & acceptionem hominum, esse oppositum nōmini filij; ab Elipando verò accipiebatur secundum hanc oppositionem: siue enim sentiret cum Nestorio esse distinctas personas serui, & filij in Christo, siue non; tamen cum vocaret seruum ea ratione, qua affirmabat esse filium adoptiuum, hoc ipso nomen filij adoptiuū faciebat deterioris conditionis à nomine filij naturalis, & in eo gradu deterioris, ut propter illud conueniret Christo nomen serui, quod propterea ab Elipando acciperetur, iuxta supradictam oppositionem aduersus nomen filij naturalis. Hoc ergo est quod damnat Adrianus; primum scilicet, quod ponat duo nomina filiationis, videlicet naturalis, & adoptiuæ, quæ suapte natura sunt opposita, & non possunt cadere in vnam, candemque personam (excludunt enim se inuicem) sed in distinctas. Secundò quod filiationem adoptiuam faciat deteriorē naturali in eo gradu, ut constituat seruum, quod nomen sic additum magis opponitur filiationi naturali, quam nomen adoptionis per se solū: nam nomen serui additum filio adoptiuo esse, neque exclusionem filiationis naturalis, denotat exclusionem nobilitatis, & dignitatis, significatque personam indignam esse, quæ sit filius, quam personam significat, cum tribuitur ratione filiationis adoptiuæ; quod enim conuenit ratione huius, conuenit ratione personæ; non verò cum tribuitur ratione solius naturæ, ut verè tribui posse supra ostensum est. Et hoc aperte notauit Adrianus supra citatus, ubi postquam reprehendit illos, quod dixerint Christum filium adoptiuum, subdit, & quod pudet dicere, &c. Et profectò quod necesse sit ita intelligi Adrianum, perspicuè habetur ex modo, & verbis, quibus compellat dicentes, Christum esse seruum, scilicet Deo odibiles, venenosa fauce, caninis linguis, pudet dicere, &c. quæ sanè exaggerationes non rectè referuntur aduersus locutiones, usurpatas tam frequentè à Scripturis, & Patribus, sed solum aduersus hæreticum sensum, eamque nouum, & excogitatum aduersus sensum legitimum, quo usurpantur à Patribus; quo sensu reiecto maneat locutiones in pristino, veròque sensu, quo usurpabantur.

Proferuntur præterea loca Patrum, quibus negari videtur, Christum esse seruum, qui quidem neque nobis, neque sibiipsis contradicunt in alijs locis, quibus seruum appellant. Aliquando enim negant esse seruum ea conditione seruitutis, quæ trahat originem à peccato, scilicet Theodoretus, Leo, Eusebius, Emissen. Cyrillus supra citatus. Aliquando negant seruum, & vocant Dominum comparatione aliorum hominum sanctorum, Patriarcharum, & Prophetarum, quibus conuenit esse seruos tum Christi, tum Dei, nullo autem modo esse filios Dei tali filiatione, quæ constituat illos dominos omnis creaturæ, nulli subiectos, ne quidem Deo, ut est Christus secundum diuinitatem; aut soli Deo subiectos, nulli verò creaturæ, ut est Christus secundum humanitatem: sic August. tract. 3. in Ioan. circa illa verba, Lex per Moysen data est, &c. Per

seruum, inquit, lex data est, per Imperatorem indulgentia. Et infra, Seruus agere secundum legem potest, solvere a reatu legis non potest. Citantur etiam in Concilio Francofordiensi quædam ipsius verba, quæ testatur Vaquez se in Augustino inuenire non potuisse, nimirum, Dominus noster etiam in forma serui non seruus, sed in forma etiam serui Dominus fuit. Profertur etiam testimonium Chrysostomi ex hom. 13. ad Hebr. Sicut factus seruus non mansit seruus, sic & minister factus, non mansit minister, non enim ministri est sedere, sed stare; hic locus magis fauet nobis, nam necesse est nomen serui accipi pro ministerio, cum dicitur, non mansit seruus, videlicet sublato ministerio: verbum verò illud, factus minister, factus seruus, vel accipiendum est pro ministerio, & ita neutri sententiæ fauet, vel pro qualitate, & conditione serui, & sic fauet nobis, quod scilicet factus conditione naturæ seruus, non mansit seruus secundum ministerium. Profertur etiam testimonium ex Conc. Alexand. epist. ad Nestorium, quæ est decima inter epistolas Cyrilli, ubi dicitur, sed nec Deum, aut Dominum Christi, Verbum Dei Patris asserimus, ne iterum in duo diuidamus vnum Christum, & in crimen sacrilegij recidamus, &c. & paulo post, Veruntamen nec Deus sibiipsum est, nec Dominus. Sed hic locus non est ad rem; damnatur enim diuisio personarum, & relatio serui, & domini, quæ sit inter personas distinctas nominatas vno nomine Christi. Imò verò ibidem dicitur: Verbum in Deum, Deum Patrem suum appellari, & hominem tamen factum esse, prout etiam secundum legem humana natura congruentem Deo subiectum esse. Et infra, Homo igitur & ad exinanitionis conditionem, quod spectat, æquè seruus, se subditum fuit.

Demum profertur Damasc. lib. 3. de fide, c. 21. ubi ait hominis naturam esse seruum conditoris sui, & ignorantem; sed vnitam Verbo, neque seruum esse, neque ignorantem, verum dominam, & scientem, sicut ex vi vnionis caro eius est viuificatrix. Confirmat hoc ipsum ea ratione, quod nomen serui non sit de genere eorum, quæ dicuntur absolutè de natura, sed eorum, quæ dicuntur relatiuè ad aliud; nemo autem est, cuius Christus possit dici seruus, non enim Dei, quia habet omnia, quæ Pater, neque suiipsum: reat ergo, inquit, ut solo nomine, & appellatione dicatur seruus, sicuti vocamur nos, eo quod formam serui suscepit. Concludit tandem, & ait, qui seruum eum dicit, vnum Christum in ista Nestorij in duos diuidunt. Hic est discursus Damasceni, cuius intentio perspicua est, quod velit excludere à Christo nomen serui, ne inducantur in ipso duæ personæ, quas per hoc nomen contendeat includendas Nestorius, cui sanè, ut occurreret, negauit simpliciter tribuendum Christo nomen serui, eo quod simpliciter appelleret suppositum; non negasset tamen cum additione, ut homo, tribui posse, sicuti dicitur creatura cum additione, ut homo: quantum autem naturam ipsam, quæ per se est serua, & ignorans, neget esse talem vnitam Verbo; non tamen ideo dominatum illum, quem dicit Christum habere communem cum Patre, & propter quem negat Christum esse seruum, & naturam esse seruum, tribuit naturam creatæ formaliter, aut Christo in natura creatæ; hoc enim est aperte falsum: quare solum vult docere humanitatem alioqui seruum non esse seruum secundum proprium suppositum, sed dominam, quia est suppositum diuinum. Hæc videtur intentio Damasc. quod si fortè ut magis obliteret Nestorio vult restringere nomen serui, ut non tribuatur Christo, ideoque minus faueat nobis, satis nobis sunt alij Patres. Secundum argumentum sumunt ex Scripturis, præsertim Testamenti noui negatiuè, quod nusquam Christus dicatur seruus, quomodo argumentatur Adrianus, obseruans Christum solum vocare Deum Patrem, Pater si possibile est: Pater amitte illis; Pater in manus

ius tuus, &c. Ceterum satis supra ostensum est ex nouo Testamento Deum vocari Dominum, & Deū Christi, ut serui: & confirmat Athen. oratione 3. contra Arrianos, exponens illud Math. 11. Confiteor tibi Pater Domine cæli, & terræ; ubi vult Athen. appellationem Domini, poni à Christo, ut communem sibi cum creaturis, id est, cum cælo, & terra, & quicquid sit de hoc sensu, valet interim auctoritas Athanasij. August. lib. quest. in Genes. 9. inquit, Non facile inueniri Christum vocasse Deum Dominum suum, illo præsertim tempore, antequam sumeret carnem, tamen secundum id, quod formam Dei accepit, non incongruenter hoc dici videretur. Et hac ratione putat dictum Psalm. 2. Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Notant quidam Augustinum non dixisse dicere, sed dici videretur, quasi dubitans: sed est inanis coniectura, ut patet scientibus usum huius Latine phrasæ, præsertim præmissò verbo, non incongruenter. Subdit Aug. Nam neque in ipso Euangelio facile inuenimus à Christo Deum Patrem Dominum appellatum, quod eius Dominus esset; quo loco quidam putant confirmari dictum argumentum, & particulam, non facile, idem esse, atque omnino. Sed non rectè, nam primò August. ibi pergit agere de hoc vocabulo, Dominus, an sit in nouo Testamento, de quo egerat, an sit in veteri: de re verò ipsa, an Christus sit seruus, dixit ibidem suam sententiam, quod secundum humanitatem non incongruenter dicatur; dixit autem non facile inueniri, quia non inuenitur sub hac voce, Dominus, sed sub alia voce, scilicet Deus, affirmat inueniri: subdit enim, quantum Deus inueniamus in illo loco, ubi ait: Pater ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum, concedit ergo August. Christo seruitutem attributam in nouo Testamento sub alijs verbis, etsi non sub hac voce Dominus. Adriani verò mens quæ fuerit, dum vtrius hac ratione, & supra dictum est, simulque quod fuerit præcipuū fundamentum, & ratio suæ intentionis.

Tertiū argumentum, Christus non potest dici filius adoptiuus; ergo neque seruus. Probatur consequentia, quia magis alienum est à filiatione naturali esse seruum, quam esse filium adoptiuum, quod ideo non dicitur de Christo, quia pugnat cum filiatione naturali. Confirmatur, nam nomen serui, vel domini non conuenit naturæ, sed supposito ratione naturæ, ut docet S. Th. art. 1. ad 2. supposito autem diuino alienum est à seruitute. Respondetur, rationem cur aliquid prædicatum dicatur, vel non dicatur de Christo, non peti ab eo, quod magis, minùve sit alienū à supposito diuino, comparata qualitate, seu natura prædicati cum supposito: nam profectò alienius est ab ipso mori, quā incipere esse, & tamen illud dicitur de Christo, non tamen hoc; sed peti ab eo, quod repugnet supposito diuino in quacumque natura, ut peccare, vel ab eo, quod ex natura, & qualitate prædicati habet, ut non dicatur de supposito ratione naturæ, sed per se, cuiusmodi est esse filium adoptiuum, quod vi nominis significat esse extraneum, & non naturalem. Ad confirmationem responderetur, nomen serui, prout sumitur à ratione communi creationis, esse commune etiam naturæ, prout tamen significat in specie subiectione voluntatis, non esse commune, & transcendens, ideo non dici de natura, sed de personæ; non tamen hinc sequitur dici ratione personæ, sed solū dici de concreto naturæ, sicut alia prædicata non transcendentalia, esse calidum, fortem, &c. quæ dicuntur de toto, constante ex natura, & supposito, & dicuntur in recto de supposito.

QUESTIO XXI.

De oratione Christi.

ARTICVLVS I.

Vtrum Christo competat orare.

Ad primum sic proceditur, videtur quod Christo non competat orare. Nam sicut Damasc. dicit, oratio est petitio Ios. Raguse in 3. p. D. Th. tract. post.

A decemium à Deo. Sed cum Christus omnia facere possit, videtur ei conuenire, quod aliquid ab eo petere; ergo videtur quod Christo non conueniat orare.

2. Præterea, Non oportet orando petere illud, quod aliquis scit pro certo esse futurum (sicut non oramus quod sol oriatur cras) neque est etiam conueniens quod aliquis orando petat, quod seu nullo modo esse futurum: sed Christus sciebat circa omnia, quæ esset futurum. Ergo non conueniebat ei aliquid orando petere.

3. Præterea, Dam. dicit in lib. 3. quod oratio est ascensus intellectus in Deum. Sed intellectus Christi non indigebat ascensione in Deum: quia semper intellectus eius erit Deo coniunctus, non solum secundum vnionem hypostasis, sed etiam secundum fruitionem beatitudinis. Ergo Christo non conueniebat orare.

Sed contra est, quod dicitur Luc. 6. Factum est, in illis diebus exiti in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

Respondetur dicendum, quod (sicut dictum est 2. in Secunda parte) oratio est quedam explicatio propria voluntatis apud Deū, ut eā implet. Si igitur in Christo esset una tantū voluntas, scilicet diuina, nullo modo competere sibi orare, quia voluntas diuina per se ipsam est effectiua eorum, quæ vult: secundum illud Psalm. 134. Omnia quacumque voluit Dominus, fecit. Sed quia in Christo est alia voluntas diuina, & alia humana: & voluntas humana non est per se ipsam efficax ad implendū quæ vult, nisi per virtutem: inde est quod Christo, secundum quod est homo, & humanam voluntatem habens, competat orare.

Ad primum ergo dicitur, quod Christus poterat perficere omnia quæ volebat, secundum quod Deus, non autem secundum quod homo: quia secundum quod homo non habuit omnipotentiam, ut supra habuit. Nihilominus tamen ipse idē Deus existens & homo voluit ad patris orationem porrigere: non quasi ipse esset impotens, sed propter nostram instructionem. Primum quidem, ut ostenderet se esse à Patre. Vnde ipsedicit Io. 11. propter populū qui circumstat, dixi, scilicet verba orationis, ut credant, quia tu me misisti. Vnde Hilari. in 10. de Trinit. dicit, non prece equi, pro nobis orauit, ne Filius ignoraretur. Secundo, ut nobis exemplum orandi daret. Vnde Ambros. dicit super Luc. Noli insidiari, ces aperire aures, ut putes Filium Dei quasi infirmum rogare, ut impetret quod impleri non possit; potestatis enim est auctor, obedientia magister, ad precepta virtutis suo nos informat exemplo. Vnde & Aug. dicit super Ioan. Poterat Dominus in forma serui, si hoc opus esset, orare silentio: sed ita se Patri exhibere voluit precatorem, ut meminisset nostrum se esse doctorem.

Ad secundum dicendum, quod inter alia, quæ Christus sciuit futura, sciuit quedam esse scinda propter suam orationem, & huiusmodi non inconuenienter à Deo peti.

Ad tertium dicendum, quod ascensio nihil est aliud, quam motus in id quod est sursum: motus autem ut habetur in 3. de Anima dupliciter dicitur. Vno modo proprie, secundum quod importat exitum de potentia in actum, prout est actus imperfecti: & sic ascendere competit ei, quod est potentia sursum, & non actus. Et hoc modo ut Dam. dicit in 3. lib. intellectus humanus Christi non eget ascensione in Deū: cum sit semper Deo vnitus, & secundum esse personale, & secundum contemplationē beatam. Alio modo dicitur motus qui est actus perfectus, id est, existens in actu: sicut intelligere & sentire dicitur quidam motus. Et hoc modo intellectus Christi semper ascendit in Deū: quia semper contemplantur ipsum, ut supra se existentem.

AFFIRMAT S. Th. Probat ex distinctione duplicis voluntatis in Christo, & ex vtriusque discrimine, quod altera sit per se efficax causa omnium, quæ vult, altera non item. Hinc enim fit, ut vna possit exponere implendum alteri, quod per se ipsam non potest, quod est propriè orare. In responsione ad primū spectatur Christus dupliciter, primò secundum distinctionē naturarum, & voluntatum, & secundum hanc S. Th. assignat rationem necessitatis ad orandum, iam dictam in articulo. Secundò secundum vnitatem suppositi, seu prout est vnum compositum ex duabus naturis, & secundum hanc non assignatur ratio necessitatis ad orandum, quia hoc suppositum, seu compositum habet in se, unde possit explere voluntatem vtriusque naturæ, scilicet

scilicet diuine per seipsum, humane vero per diuinam absque oratione: assignantur ergo alie diue rationes equitatis, scilicet, vt declaret se accipere esse, & bona sua a Patre, & vt det exemplum orandi.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christo conueniat orare secundum suam sensualitatem.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Christo conueniat orare secundum suam sensualitatem. Dicitur enim in Psal. 83. ex persona Christi, Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Sed sensualitas dicitur appetitus carnis. Ergo sensualitas Christi potuit ascendere in Deum uiuum exultando, & pari modo orando.

2. Præterea, Eius videtur esse orare, cuius est desiderare illud quod petitur. Sed Christus petiuit aliquid quod desiderauit eius sensualitas, cum dixit, Transseat a me calix iste: sicut dicitur Matih. 26. Ergo sensualitas Christi orauit.

3. Præterea, Magis est uniri Deo in persona, quam ascendere in Deum per orationem. Sed sensualitas fuit assumpta a Deo in unitatem persone, sicut & qualibet pars humane nature. Ergo multo magis potuit ascendere in Deum orando.

Sed contra est, quod dicitur Phil. 2. quod filius Dei secundum naturam quam assumpsit, in similitudinem hominum factus est. Sed alij homines non orant secundum sensualitatem. Ergo nec Christus orauit secundum sensualitatem.

Respondet dicendum, quod orare secundum sensualitatem potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quod ipsa oratio sit actus sensualitatis: & hoc modo Christus secundum sensualitatem non orauit: quia eius sensualitas eiusdem nature & speciei fuit in Christo & in nobis. In nobis autem non potest sensualitas orare, duplici ratione. Primo quidem: quia motus sensualitatis non potest sensibilia transcendere: & ideo non potest in Deum ascendere: quod requiritur ad orationem. Secundo, quia oratio importat quandam ordinationem: prout scilicet aliquis dicitur aliquid quasi a Deo implendum: & hoc est solius rationis. Vnde oratio est actus rationis: vt in Secunda parte habuimus.

Alio modo potest dici aliquis orare secundum sensualitatem, quia scilicet eius oratio orando Deo proponit quod est in appetitu sensualitatis ipsius, & secundum hoc Christus orauit secundum sensualitatem: in quantum scilicet oratio eius exprimebat sensualitatis affectum tanquam sensualitatis aduocata: & hoc, vt nos de tribus instrueret. Primo quidem vt ostenderet se veram naturam humanam suscepisse cum omnibus naturalibus affectibus. Secundo, vt ostenderet quod homini licet secundum naturalem effectum aliquid uelle, quod Deus non uult. Tertio, vt ostendat quod proprium affectum debet homo diuine voluntati subicere. Vnde Aug. in Enchi. dicit: Sic Christus hominem gerens ostendit priuata quamdam hominis voluntatem, cum dicit, Transseat a me calix iste. Hec enim erat uoluntas humana proprium aliquid & tanquam priuatum uolens. Sed quia recto corde rectum uult esse hominem, & ad eum dirigi, subdit: Verumtamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Ac si dicat, uidere in me quia potes aliquid proprium uelle, est Deus aliud uelit.

Ad primum ergo dicendum, quod caro exultat in Deum uiuum, non per actum carnis ascendentem in Deum: sed per redundantiam a carne in carnem, in quantum appetitus sensibilis sequitur motus appetitus rationalis.

Ad secundum dicendum, quod licet sensualitas hoc uoluerit quod ratio petebat: hoc tamen orando petere non erat sensualitatis, sed rationis: ut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod unio in persona est secundum esse personale: quod pertinet ad quamlibet partem humane nature. Sed ascensio rationis est per actum, qui non conuenit nisi rationi, ut dictum est, unde non est similis ratio.

Hic articulus propositus est ad declarandum modum, quo adhibeatur sensualitas ad orationem: particula enim, secundum sensualitatem, duo potest designare, primo principium efficiens actus, & hoc sensu Chri-

stus non orauit secundum sensualitatem, sed solum secundum rationem. Secundum facultatem exhibentem materiam orandi rationi, cuius est orare; & hoc sensu Christus orauit secundum sensualitatem, assignanturque tres rationes clare a S.Th. cur secundum hac orauerit.

ARTICVLVS III.

Vtrum fuerit conueniens Christum pro se orare.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Christo non fuerit conueniens pro se orare. Dicit enim Hilari. in 10. de Trinitate. Cum sibi non proficeret deprecationis sermo, ad profectum tamen nostre fidei loquebatur. Sic ergo uidetur, quod Christus non sibi, sed nobis orauerit.

2. Præterea, Nullus orat nisi pro eo, quod uult: quia sicut dictum est, oratio est quedam explicatio uoluntatis per Deum implenda. Sed Christus uolebat pati ea, que patiebatur: dicit enim Aug. 26. contra Faustum, Homo plerumque irascitur, & si noli, conuiscitur: est noli dormi, est noli esuri, ac siti. Ille autem, scilicet Christus, omnia ista habuit, quia uoluit. Ergo ei non competebat pro seipso orare.

3. Præterea, Cyprianus dicit in lib. de oratione Dominica: Pacis doctor, & unitatis Magister noluit sigillatim, & priuata preces fieri, ut quis cum precatur, pro se tantum precetur. Sed Christus illud implens quod docuit, secundum illud Actuum primo, Cœpit Iesu facere, & docere. Ergo Christus nunquam pro se solo orauit.

Sed contra est, quod ipse Dominus orando dicit Ioan. 17. clarifica filium tuum.

Respondet dicendum, quod Christus pro se orauit dupliciter. Vno modo exprimendo effectum sensualitatis, ut supra dictum est, vel etiam uoluntatis simplicis: que consideratur ut natura, sicut cum orauit a se calicem passionis transferri. Alio modo, exprimendo affectum uoluntatis deliberata, que consideratur ut ratio: sicut cum petiit gloriam resurrectionis. Et hoc rationabiliter. Sicut enim dictum est, Christus ad hoc ut uoluit oratione ad Patrem, ut nobis daret exemplum orandi, & ut ostenderet, Patrem suum esse auctorem, a quo & aternaliter processit secundum diuinam naturam, & secundum naturam humanam ab eo habet quicquid boni habet. Sicut autem in humana natura, quadam bona habebat a Patre iam percepta, ita etiam expectabat ab eo quadam bona, nondum habita, sed percipienda. Et ideo sicut pro bonis iam perceptis in humana natura gratias agebat Patri, recognoscendo eum auctorem, ut patet Matih. 26. & Ioan. 11. ita etiam ut Patrem auctorem recognosceret, ab eo orando petebat ea, que sibi deerant, secundum humanam naturam, puta gloriam corporis, & alia huiusmodi. Et in hoc etiam nobis dedit exemplum, ut de perceptis a nobis muneribus gratias agamus, & etiam nondum habita orando postulemus.

Ad primum ergo dicendum, quod Hilarius loquitur quantum ad orationem uocalem, que non erat ei necessaria propter ipsum, sed solum propter nos. Vnde signanter dicit, quod sibi non proficiebat deprecationis sermo. Si enim desiderium pauperum exaudit Dominus, ut in Psal. 9. dicitur, multo magis sola uoluntas Christi habet vim orationis apud Patrem. Vnde ipse dicebat Ioan. 11. Ego sciebam, quonia semper me audis: sed propter populum qui circumstant dixi, ut credant, quia tu me misisti.

Ad secundum dicendum, quod Christus uolebat quidem pati illa que patiebatur, pro tempore illo: sed nihilominus uolebat, ut post passionem gloriam corporis consequeretur, quam nondum habebat. Quam quidem gloriam expectabat a Patre, sicut ab auctore, & ideo conuenienter ab ipso eam petebat.

Ad tertium dicendum, quod ipsa gloria, quam Christus orando petebat, pertinebat ad salutem aliorum, secundum illud Rom. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Et ideo illa etiam oratio, quam pro se faciebat, erat quodammodo pro alijs. Sicut & quicumque homo aliquid bonum a Deo postulat, ut utatur illo ad utilitatem aliorum, non sibi soli, sed etiam alijs orat.

A F F I R M A T S. Th. Christum pro se orasse ea ratione, quod sint in ipso tria, quæ concurrunt ad hoc

hoc, ut quis pro seipso possit orare. Primo uoluntas triplex, scilicet sensualitatis, itemque ut natura, & ut ratio. Secundo, finis duplex declarandi processionem suam a Patre, & præbendi exemplum. Tertio materia, cum enim oratio duas habeat partes, scilicet actionem gratiarum, & petitionem; prioris materia sunt bona gratis, liberetque data, & accepta; posterioris bona, que defunt: Christus autem, qui in diuina natura nihil gratis dono libero accepit, nihilque desiderat in humana, & accepit multa bona, & desiderauit quadam, que deerant, scilicet claritatem nominis, resurrectionem, seu impassibilitatem corporis; ergo habuit in ipso locum oratio, quatenus constat gratiarum actione, & petitione.

ARTICVLVS IV.

Vtrum oratio Christi semper fuerit exaudita.

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod oratio Christi non semper fuerit exaudita. Petiit enim a se remoueri calicem passionis: ut patet Matih. 26. Quæ tamen ab eo non fuit translata. Ergo uidetur, quod non omnis oratio eius fuerit exaudita.

2. Præterea, Ipse orauit, ut peccatum crucifixoribus suis ignosceretur, ut patet Luc. 22. Non tamen omnibus peccatum illud fuit dimissum: nam Iudæi fuerunt pro illo peccato puniui. Ergo uidetur, quod non omnis eius oratio sit exaudita.

3. Præterea, Dominus orauit pro his, qui erant credituri per uerbum Apostolorum in ipsum: ut omnes in eo unum essent, & ut peruenirent ad hoc, quod essent cum ipso. Sed non omnes ad hoc perueniunt. Ergo non omnis eius oratio est exaudita.

4. Præterea, In Psal. 21. dicitur in persona Christi: Clamabo per diem, & non exaudies. Non ergo omnis oratio Christi fuit exaudita.

Sed contra est, quod Apost. dicit ad Hebr. 5. Cum clamore ualido, & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.

Respondet dicendum quod (sicut dictum est) oratio est quodammodo interpretatiua uoluntatis humane. Tunc ergo aliquid orationis exauditur oratio, quando eius uoluntas adimpletur. Uoluntas autem simpliciter hominis est rationis uoluntas: hoc enim absolute uoluit, quod secundum deliberat in rationem uoluit. Illud autem quod uoluit inuis, secundum motum sensualitatis, uel etiam secundum motum uoluntatis simplicis, que consideratur ut natura non simpliciter uoluit, sed secundum quod desiderat si aliud non obstat, quod per deliberationem rationis inuenitur. Vnde talis uoluntas magis est dicenda uelle, quam absoluta uoluntas, quia scilicet homo hoc uellet, si aliud non obssisteret. Secundum autem uoluntatem rationis, Christus nihil aliud uoluit, nisi quod scilicet Deum uelit. Et ideo omnis absoluta uoluntas Christi, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo conformis: & per consequens omnis eius oratio fuit exaudita. Nam & secundum hoc aliorum orationes implentur, quod sunt eorum uoluntates Deo conformes: secundum illud Rom. 8. Quæ autem seruantur corda, sicut id est, approbat, quid desideret spiritus, id est, quid faciat. Sanctos desiderare: quoniam secundum Deum, id est, secundum conformitatem diuine uoluntatis, postulat pro Sanctis.

Ad primum ergo dicendum, quod illa petitio de translatione calicis, diuersimode a Sanctis exponitur. Hilarius enim super Matih. dicit, Quæ autem ut a se transeat, rogat, non ut ipse præterea orat, sed ut in alterum, id quod a se transit excedat: atque ideo pro his orat, qui passuri post se erant: ut si sensus, quomodo a me bibetur calix iste: passio: ita ab his bibatur sine spei dissidentia, sine sensu doloris, sine metu mortis. Vel secundum Hieron. Signanter dicit, Calix iste hoc est populi Iudeorum: qui excusationem ignorantie habere non potest, si me occiderit, habens leges & Prophetas, qui me uaticinantur. Vel secundum Dionys. Alexand. Quod dicit, Transfer calicem istum a me, non hoc est, non adueniat mihi nisi enim aduenierit, transferri non poterit. Sed sicut quod præterit, nec in actum est, nec permanens, sic Saluator leniter inuadentem temptationem flagitat pelli. Ambros. autem dicit & Origenes & Chrysostomus, quod hoc peti-

Ios. Ragusei in 3. p. D.Th. tract. post.

itii, quasi homo, naturali uoluntate mortem recusans. Sic ergo si intelligatur quod petiuit per hoc alios martyres sua passionis imitatores fieri, secundum Hilari. uel si petiuit quod timor bibendi calicis eum non perturbaret, uel quod mors eum non detineret: omnino impletum est quod petiuit. Si uero intelligatur petisse, quod non biberet calicem mortis, & passionis, uel quod non biberet ipsum a Iudæis, non quidem est factum quod petiuit: quia ratio que petitionem proposuit, uolebat ut hoc impletur: sed ad instructionem nostram uolebat demonstrare nobis suam uoluntatem naturalem, & motum sensualitatis, quem sicut homo habebat.

Ad secundum dicendum, quod Dominus non orauit pro omnibus crucifixoribus, neque etiam pro omnibus, qui erant credituri in eum: sed pro his solum, qui erant predestinati, ut per ipsum uitam consequerentur æternam.

Vnde patet eius responsio ad tertium. Ad quartum dicendum, quod cum dicit: Clamabo, & non exaudies, intelligendum est quantum ad affectum sensualitatis, que mortem refugiebat: exauditur tamen, quantum ad affectum rationis, ut dictum est.

Conclusio S.Th. est, simpliciter loquendo, semper fuisse exauditam. Probat: uoluntas Christi, simpliciter loquendo, semper fuit impleta; ergo similiter & oratio exaudita. Antecedens probatur, nam licet in Christo sit triplex uoluntas supradicta, tamen uoluntas simpliciter est uoluntas, ut ratio, que semper uoluit id, quod scilicet Deum uelle; ergo semper fuit impleta, sicut impletur uoluntas Dei. Ex his intelligens distinctionem simpliciter, & secundum quid, que aliàs applicatur uoluntati, cadere etiam in orationem, quia oratio est explicatiua uoluntatis; ergo orauit Christus tum simpliciter, tum secundum quid, ut dictum est circa quæst. 18.

DISPUTATIO XVII.

An Christus in hac mortali uita orauerit.

ANVIS orationi, auctore S. Th. 2. 2. q. 3. art. 17. assignentur quatuor partes, scilicet obsecratio, & ea que nomen commune sibi proprium facit, id est, oratio, postulatio, & gratiarum actio. Nihilominus secundum frequentationem usum, itemque secundum quod accipitur a S. Th. in hac quæst. postulatio est quasi essentia ipsius: cetera uero sunt ueluti conditiones, seu partes integrantes ad illam requisitæ. Ad postulationem enim primo requiritur ascensus mentis in Deum, cui attributum est nomen orationis a Damasc. lib. 3. c. 24. Petitio uero ipsa, cui etiam aliàs attribui ut proprium nomen orationis, docet S. Thom. ex Cassiod. ibid. a. 1. requirit rationem impetrandi, uel ex parte Dei, que est eius sanctitas, & bonitas, propter quam petimus exaudiri; uel ex parte petentis, que est gratiarum actio, quia inquit S. Th. de acceptis beneficiis gratias agentes, mererem accipere potiora. Iam uero id, de quo est quæstio in re posita, est ipsa petitio, non quoad primam partem, que est ascensus mentis in Deum, cum intellectus Christi fuerit in hac perpetua eleuatione, & ascensu, ut habet S. Th. a. 1. ad 3. Sed primum quoad seipsam, quod cum Christo sit data omnis potestas in celo, & in terra, Matih. 28. non uidetur deesse quicquam ipsi, quod non sit in sua potestate, quodque sit petendum. Deinde quoad primam rationem impetrandi, scilicet ex parte Dei; cum enim suppetant ipsi abunde merita, ratio impetrandi non uideret accipienda ex parte bonitatis diuine, sed ex meritis; eademque ratione uideret deesse locus secundæ rationi impetrandi, que ex parte petentis est actio gratiarum; hæc enim maxime uideret locum habere, quando dona, & beneficia sunt gratis accepta: ad certè et si Christus accepit quædam a Deo gratis in sua humanitate: tamen bona collata nobis non accepit gratis, sed secundum meritum iustitias; id-

circo primū ea, quæ postulabat pro nobis, non videbantur fundari in gratiarum actione; sed neque quæ postulabat pro se, quia non postulabat conferri sibi ob eam rationem conferendi, ob quam sunt collata alia dona sine meritis, scilicet anima, corpus, vnio, gratia, gloria, &c. videlicet ex mera Dei bonitate, & voluntate, sed propter merita: nam bona priuata, quæ Christus non habuit ex vi generationis, & ab ipsa generatione, meruit sibi, vt supra dictum est; non videtur ergo relinqui locus orationi Christi.

Quod autem Christus non orauerit, videtur probari auctoritate Damasceni *lib. 4. c. 19.* vbi inter alia quæ Christus assumpsit, dicit quædam assumpsisse simulationis modo, veluti cum interrogauit de Lazaro, *vbi posuisti eum*, & cum orauit, cum accessit ad simulneam, quærens fructum, cum finxit se longius ire. Hæc autem omnia non verè exhibuit; ergo neque orationem; similiter *lib. 3. c. 24.* dicit Christum orasse, vt exemplum nobis exhiberet. Theophyl. in id Ioan. 11. *quoniam audisti me*, sic habet: *Quis autem orauit sic vnquam? prius enim quam dixisset aliquid, inquit, audisti me, & ita non oratio, sed figura orationis est, & indicium solum.* Euthym. etiam ibid. *Quomodo, inquit, dixit, quia audisti me, cum precatus non sit, & respondet, non est precatus, ostendens, quod precatione illi opus non esset.* Ambros. *lib. 4. de fide c. 3.* ait Christum eo loco Ioan. non egisse gratias Patri ex corde, quod ab eo exauditus esset, sed propter circumstantes expressisse vocem, quasi gratias agentis: sequitur ergo ex sententia Ambrosij Christum verè non orasse.

Nihilominus certissimum est, Christum in via verè, propriè orasse; probatur ex Scripturis. *Ioan. 17.* orat multum, & multa postulat, & pro se, & pro aliis, postulatio autem est præcipuum in oratione. Alibi continetur actio gratiarum eiusdem, quæ pertinet etiam ad orationem, *Luc. 22. Accipio calicem, & pater gratias egit.* *Matth. 11. Confiteor tibi Pater, &c.* *Matth. 14. Ascendit in montem solus orare.* *Luc. 6. Exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.* *Matth. 26. Pater si possibile est, &c.* *Ad Hebr. 5. Qui in diebus carnis sue preces, supplicationesque ad Deum, &c.*

Finis autem orandi duplex est, vnus proprius & intrinsecus, qui est alicuius rei imperatio: alter extrinsecus, & communis ceteris Christi operibus, qui est exemplum aliorum, & declaratio processus sui à Patre, vt docet S. Thom. & de hoc extrinsecò loquuntur quidam ex Patribus pro contraria parte citatis.

Igitur ad auctoritates ipsorum quidam respondent hæc distinctione, quod oratio Christi possit dupliciter considerari, primò comparatione solum naturæ humanæ, & ita verè, & tamè per simulationem orauit. Secundò comparatione naturæ, & personæ diuinæ, & hoc modo aliquid habuit simulationis, indicans personam esse imbecillum, non æqualem Deo; & hoc sensu locutos Patres, præsertim Damascenum, sed non est ad mentem Patrum: nam primò Damascenus *lib. 4. cit.* cum numerasset ea, quæ Christus faciebat simulato modo; subdit hæc verba: *His enim, ac similibus nec vt Deus, nec vt homo opus habebat, verè ratione humanitati congruente ad id se conformabat, quod vniuersæ vilitas postulat, vt ob eam causam precabatur, vt se impiū quendam, Deoque aduersarium minimè esse demonstraret.* vbi ea particula, *nec vt homo*, declarat etiam comparatione humanitatis, orationem illam factam esse simulato modo. Similiter Theophyl. causam cur Christus adhiberet orationem, qua non egebat, exhiberetque figuram orantis (vt loquitur ipse assignat, vt ostendat se esse ex Deo, & non contrarium Deo. Præterea Christus non orauit eo fine, vt occultaret diuinitatem; & Patres declarant, quo sine exhiberet figuram orantis, scilicet

ostendendi se esse ex Deo; non est ergo, cur Patres intelligantur de alia simulatione, cum ipsi se declarant; simili ferè modo loquuntur alij Patres.

Est ergo alia expositio communior aliorum; hos Patres solum voluisse excludere à Christo causam orandi communem omnibus reliquis hominibus, quæ est indigentia rerum, quas postulatur, & impotentia perficiendi, quod volunt. Quauis enim Christus potuisset plerunque absque oratione perficere ea, pro quibus orabat, voluit tamen perficere media oratione impetrando id à Patre, ideoque verè orabat. Hanc responsonem reiciunt auctores prioris responsonis; argumento ducto à doctrina August. qui *epist. 89.* & alibi sæpe, necessitate auxiliij diuini probat ex oratione, quod scilicet petatur à Deo, siquidè oratio non sit fallax: Christi autem oratio non fuit fallax; ergo Christus ex vera necessitate, & indigentia orasset, si orasset secundum humanitatem.

Nihilominus responso proposita est bona, & continetur perspicuè in verbis citatis doctorū Patrum, & alijs sequentibus. Damasceni, qui vt declarat Christum non orasse ex indigentia, profert exempla, quibus imperio, & non prece miracula operabatur, imperans ventis, mari, languidibus, dæmonibus, paralyticis, vturgerent, &c. Quare argumentum allatum ex August. procedit contra dictos Patres, quod videlicet vbi orauit Christum, aut fallax fuit eius oratio, aut certè orta ex indigentia. Ad argumentum ergo ductum ex August. dicitur primò orationem natura sua inferre necessitatem rei, quæ petitur, & impotentiam perficiendi, quod petitur, nisi aliunde constet eum, qui petit, non esse imbecillum, sed potètem, tunc enim considerandum est cuiusmodi sit hæc potentia; dupliciter enim potest aliquis habere potentiam, primò in seipso non egens alio agente, nisi concursu communi causæ primæ; & sane itante hæc potentia fallax est oratio postulans ab alio, quod sine illo prestare potest. Secundò in alio agente, quod est ipsi addictum, & applicatum pacto, seu promissione, vel vi alicuius suppositionis, cuiusmodi suppositio in Christo est vnio hypostatica, ratione cuius consequens est, Deum multa operari pro loco, & tempore exigente Christo, præsertim in sententia, quam secuti sumus circa *q. 13.* quod humanitas Christi non sit causa physica miraculorum, &c. & stante hac potentia potest quidem esse locus orationi, quoniam operatio alienæ potentia, licet promissa, potest accersiri oratione, & non tantum aggressionem, exercitiòque operis. Neque ob eam rationem, quod alienæ potentia opera sit promissa, est fallax oratio, quæ petit illam; veruntamen non est necessaria, quandoquidem aggredièti opus etiam sine oratione aderit. Hoc ergo est quod dicunt Patres citati: & cum aiunt Christum orasse simulato modo, seu exhibuisse figuram orantis, mens eorum non est, quod simulatio cadat supra orationem, nam fuit vera oratio, sed supra indigentiam, quod visus fuerit orare ob indigentiam, vt alij homines, quibus non est ita addicta operatio diuina. Iam ergo ad rem propositam, cum aliunde constet de potentia Christi, certè oratio in ipso non inferit necessitatem, quam alioquin natura sua inferit etià in Christo, si spectetur tantum conditio humanæ naturæ. In nobis autem, in quibus supra conditionem humanæ naturæ nihil est, vnde constare possit de huiusmodi potentia; reliquum est, vt necessitas orandi inferat impotentiam; & Aug. argumētum non proinde procedat in Christo, atque in nobis. Eodem modo interpretari licet alios Patres citatos pro contraria parte.

Ex his intelligitur sensus illius loci Ioan. 11. *Pater, gratias ago, quoniam audisti me; ego autem sciebam, quia semper audis me, sed propter populum, qui*

ostendendi se esse ex Deo; non est ergo, cur Patres intelligantur de alia simulatione, cum ipsi se declarant; simili ferè modo loquuntur alij Patres.

Est ergo alia expositio communior aliorum; hos Patres solum voluisse excludere à Christo causam orandi communem omnibus reliquis hominibus, quæ est indigentia rerum, quas postulatur, & impotentia perficiendi, quod volunt. Quauis enim Christus potuisset plerunque absque oratione perficere ea, pro quibus orabat, voluit tamen perficere media oratione impetrando id à Patre, ideoque verè orabat. Hanc responsonem reiciunt auctores prioris responsonis; argumento ducto à doctrina August. qui *epist. 89.* & alibi sæpe, necessitate auxiliij diuini probat ex oratione, quod scilicet petatur à Deo, siquidè oratio non sit fallax: Christi autem oratio non fuit fallax; ergo Christus ex vera necessitate, & indigentia orasset, si orasset secundum humanitatem.

Nihilominus responso proposita est bona, & continetur perspicuè in verbis citatis doctorū Patrum, & alijs sequentibus. Damasceni, qui vt declarat Christum non orasse ex indigentia, profert exempla, quibus imperio, & non prece miracula operabatur, imperans ventis, mari, languidibus, dæmonibus, paralyticis, vturgerent, &c. Quare argumentum allatum ex August. procedit contra dictos Patres, quod videlicet vbi orauit Christum, aut fallax fuit eius oratio, aut certè orta ex indigentia. Ad argumentum ergo ductum ex August. dicitur primò orationem natura sua inferre necessitatem rei, quæ petitur, & impotentiam perficiendi, quod petitur, nisi aliunde constet eum, qui petit, non esse imbecillum, sed potètem, tunc enim considerandum est cuiusmodi sit hæc potentia; dupliciter enim potest aliquis habere potentiam, primò in seipso non egens alio agente, nisi concursu communi causæ primæ; & sane itante hæc potentia fallax est oratio postulans ab alio, quod sine illo prestare potest. Secundò in alio agente, quod est ipsi addictum, & applicatum pacto, seu promissione, vel vi alicuius suppositionis, cuiusmodi suppositio in Christo est vnio hypostatica, ratione cuius consequens est, Deum multa operari pro loco, & tempore exigente Christo, præsertim in sententia, quam secuti sumus circa *q. 13.* quod humanitas Christi non sit causa physica miraculorum, &c. & stante hac potentia potest quidem esse locus orationi, quoniam operatio alienæ potentia, licet promissa, potest accersiri oratione, & non tantum aggressionem, exercitiòque operis. Neque ob eam rationem, quod alienæ potentia opera sit promissa, est fallax oratio, quæ petit illam; veruntamen non est necessaria, quandoquidem aggredièti opus etiam sine oratione aderit. Hoc ergo est quod dicunt Patres citati: & cum aiunt Christum orasse simulato modo, seu exhibuisse figuram orantis, mens eorum non est, quod simulatio cadat supra orationem, nam fuit vera oratio, sed supra indigentiam, quod visus fuerit orare ob indigentiam, vt alij homines, quibus non est ita addicta operatio diuina. Iam ergo ad rem propositam, cum aliunde constet de potentia Christi, certè oratio in ipso non inferit necessitatem, quam alioquin natura sua inferit etià in Christo, si spectetur tantum conditio humanæ naturæ. In nobis autem, in quibus supra conditionem humanæ naturæ nihil est, vnde constare possit de huiusmodi potentia; reliquum est, vt necessitas orandi inferat impotentiam; & Aug. argumētum non proinde procedat in Christo, atque in nobis. Eodem modo interpretari licet alios Patres citatos pro contraria parte.

qui circumstat, dixi, vt credat, quia tu me misisti. Duo enim habetur ex hoc loco. Primò quod Christus orauerit; audiri enim aliquando, & præsertim hoc loco, idem est, ac exaudiri quod est verbum relatiuum ad orationem. Secundò quod oratio hæc præsertim publica fieret propter vnā e causis à S. Thoma assignatis, scilicet vt declararet se missum à Patre.

DISPUTATIO XVIII.

An Christus in celo existens oret pro nobis.

EGANT Christum in celo pro nobis orare Medina *hic.* Vasquez *disp. 82.* qui etiam citat quosdam recentiores. Hanc sententiam defendit Rupert. Abbas *lib. 9. Off. c. 3.* Proferuntur pro ea Patres; primò nonnulli qui dum explicant, quemadmodum Christus oret in celo, dicunt id prestare, ostendendo Deo suam humanitatem, suaque opera facta in hac vita, quod est exorare, & impetrare vi rerum ipsarum, non autem vi precū, & orationis, ita docet Greg. Magn. *lib. 22. mor. c. 13. aliàs 18.* explicans illud *Iob 31. Desiderium meum omnipotens audiatur.* Beda in id *1. Ioan. 2. Aduocatum habemus.* Anselmus in id *Rom. 8. qui etiam interpellat pro nobis.* Paulinus Aquileiensis in *lib. sacrosyllabo, circa medium.* Nazianzenus *orat. 36.* quæ est quarta de Theologia, dicens Christum pro nobis mediationis ratione supplicare. Eodem modo munus interpellandi explicari à Hieronymo, Sedulio, Primasio, Innocentio III. tradit Vasquez *cap. 2. num. 12.* Hinc alij expressius excludunt verba ab oratione Christi, solumque dicunt orare reipsa, seu interpretatiuè, & modo dicto. Adelmanus Brixienis in *epist. de veritate corporis Christi,* circa medium, ait interpellationem, quæ habetur *ad Rom. 8.* fieri à Christo, non verba proferendo, sed obedientiam, atque humanitatem suam per commemorationem passionis Deo Patri commendando. Eodem modo loquitur Nicol. Caball. in *expositione Liturgiæ,* quæ est in *4. tom. biblioth. c. 44.* & Simeon Thessalonicensis Episcopus *lib. de mysterijs Eccles. c. 44.* quem refert Turrianus *lib. 8. constitut. Apostolic. Clement. cap. 44.* Probatur etiam auctoritate Chrysostomi *hom. 15. ad Rom.* vbi verbum illud capit *8. interpellat pro nobis,* dicit positum ad significandum suam erga nos charitatem, & videtur excludere aliam causam, dum ait: *Vides, vt ubique ostendat se alia nulla de causa verbum id, intercedit, dixisse, quam vt feruorem, ac vigorem illius erga nos charitatis declararet.*

Fundamentum huius sententiæ sumitur ex *cap. 28. Matth. Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra;* hoc enim verbo intelligunt promissa Christo à Deo omnia, quæ ad vniuersiusque hominis salutem pertinent, eo quod sua passione, & morte hæc omnia meruerit, vt dicitur *ad Hebr. 10. Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos;* id verò intelligunt factum posita scientia omnium hominum, & conuentione, & quasi transactione quadam, quæ intercessit inter Christum, & Patrem circa omnes homines, & circa omnia, & singula, quæ ad singulos pertinent; Christumque simul postulassem tam communia bona omnibus, quam singularia singulis, nec quicquam deinceps postulandum superesse. Confirmant auctoritate Chrysostomi *homil. 15. ad Rom.* vbi sic habet, *Qui desperatos, & condemnatos, &c. liberauit, & iustos, & filios fecit, &c. quo tandem modo post omnia à se perfecta, &c. ad ea, quæ faciliora sunt, intercessionis indigeat? &c. homil. 13. ad Hebr.* inquit, *Si Sancti vna oratione alij* Ios. Raguzæ in *3. p. D. Th. tract. post.*

quando à Deo impetrant, quod volunt, quomodo Christus intelligendus est preces multiplicare?

Secundò argumentantur ratione, aut Christus orando in celo aliquid impetrat, aut nihil: si nihil, otiosa est oratio: si aliquid, illa oratio haberet rationem meriti pro nostra salute; digna enim esset quæ exaudiretur, & id quod sibi tribueretur, proficeretur ex gratitudine: atqui meritum Christi eius morte terminatum est; ergo & oratio.

Demum vsus Ecclesiæ est orare Christum, vt ipse conferat nobis misericordiam, non verò, vt illam impetret à Patre.

Nihilominus verior est sententia affirmans, Christum in celo orare pro nobis. S. Thom. in *4. d. 15. q. 4. art. 6. q. 2. ad 1. & in cap. 8. epist. ad Rom.* vbi distinguit duplicem interpellationem Christi, aliam per orationem, aliam per ostensionem suæ humanitatis. Idem habet expressius *lect. 4. in cap. 7. ad Hebr.* Item *2. 2. q. 83. art. 11.* Sanctos in patria orare. Probat exemplo Christi ex illo *ad Hebr. 7. Accedens per semetipsum ad Deum ad interpellandum.* Hoc loco aiunt quidam S. Thom. non declarare, vtrum Christus oret in celo, vel solum orauerit in terra; sed certè locus Apostoli, quem citat, est de Christo in celo. Eadem est sententia Abulens. in *cap. 14. Math. q. 142.* Bonau. *tom. 2. opusculorum, opus. 39. meditationum cap. 98.* vbi post ascensionem in celum contempletur Christum orantem apud Patrem. Nec video, cur dicant quidam recentiores, non esse hanc eius sententiam, quia non recenset hoc, vt gestum, sed vt contemplandum: nam profectò contemplatio non debet fundari in falsitate. Eadem est Toleti in *cap. 16. Ioan. annot. 35.* qui dicit sententiam huic contrariam, esse improbabilem. Item nostri Cornelij in *cap. 8. ad Rom.* & aliorum recentiorum. Probatur primò *ex cap. 8. ad Rom.* vbi de Christo dicitur, *Qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* *Ad Hebr. 7.* dicitur, *Vnde & saluare in perpetuum potest, accedens per semetipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis.* & *cap. 9.* ait Christum in celum introisse, vt appareat vultui Dei pro nobis. *1. Ioan. 2. Aduocatum habemus apud Patrem,* Græcè est *παρομιλος,* quæ vox quauis possit significare consolatorem, & aduocatum, tamen hic constat significare aduocatum, est enim ibi dicta ad confortandos peccatores: ex quibus, & alijs verbis adiunctis, quibus Christus dicitur propitiatio pro peccatis nostris, constat etiam Christum dici aduocatum, quatenus homo est, non verò quatenus Deus est; etsi aliàs de Spiritu sancto, qui Deus est, dicatur *ad Rom. 8. Spiritus postulat pro nobis gemiibus inenarrabilibus,* id est, postulare facit.

Hæc loca auctores contrariæ sententiæ volunt procedere de oratione interpretatiua, qua quicumque exhibet res, quæ mouent personam aliquam ad exhibenda ea, quæ aliàs vi orationis exhiberi solent, cuiusmodi sunt opera grata, officia, &c. dicitur orare apud illum; quæ rerum exhibitio ad impetrandum, non solum habet vim, cum primò exhibetur, verum etiam postea commemoratione, & repræsentatione rei exhibitæ, quomodo aiunt iam Christum in celo orare, repræsentando suam humanitatem; suaque merita, nisi auctoritate Patrum, assignantium hunc modum orandi locis citatis. Potest etiam addi, & in idem recidit oratio facta à Christo pro nobis in terris, quæ adhuc maneat in acceptatione, quomodo loquitur Oecumenius loc. cit. *ad Rom. 8. Nam tantam, inquit, vim habet facta tunc deprecatio, vt semper sit efficax, & que in ea continentur adimpleat.* Sed certè verbum orandi non nisi per figuram ethopeiam rebus tribuitur, quo modo dicitur,

Hæc loca auctores contrariæ sententiæ volunt procedere de oratione interpretatiua, qua quicumque exhibet res, quæ mouent personam aliquam ad exhibenda ea, quæ aliàs vi orationis exhiberi solent, cuiusmodi sunt opera grata, officia, &c. dicitur orare apud illum; quæ rerum exhibitio ad impetrandum, non solum habet vim, cum primò exhibetur, verum etiam postea commemoratione, & repræsentatione rei exhibitæ, quomodo aiunt iam Christum in celo orare, repræsentando suam humanitatem; suaque merita, nisi auctoritate Patrum, assignantium hunc modum orandi locis citatis. Potest etiam addi, & in idem recidit oratio facta à Christo pro nobis in terris, quæ adhuc maneat in acceptatione, quomodo loquitur Oecumenius loc. cit. *ad Rom. 8. Nam tantam, inquit, vim habet facta tunc deprecatio, vt semper sit efficax, & que in ea continentur adimpleat.* Sed certè verbum orandi non nisi per figuram ethopeiam rebus tribuitur, quo modo dicitur,

Hæc loca auctores contrariæ sententiæ volunt procedere de oratione interpretatiua, qua quicumque exhibet res, quæ mouent personam aliquam ad exhibenda ea, quæ aliàs vi orationis exhiberi solent, cuiusmodi sunt opera grata, officia, &c. dicitur orare apud illum; quæ rerum exhibitio ad impetrandum, non solum habet vim, cum primò exhibetur, verum etiam postea commemoratione, & repræsentatione rei exhibitæ, quomodo aiunt iam Christum in celo orare, repræsentando suam humanitatem; suaque merita, nisi auctoritate Patrum, assignantium hunc modum orandi locis citatis. Potest etiam addi, & in idem recidit oratio facta à Christo pro nobis in terris, quæ adhuc maneat in acceptatione, quomodo loquitur Oecumenius loc. cit. *ad Rom. 8. Nam tantam, inquit, vim habet facta tunc deprecatio, vt semper sit efficax, & que in ea continentur adimpleat.* Sed certè verbum orandi non nisi per figuram ethopeiam rebus tribuitur, quo modo dicitur,

Hæc loca auctores contrariæ sententiæ volunt procedere de oratione interpretatiua, qua quicumque exhibet res, quæ mouent personam aliquam ad exhibenda ea, quæ aliàs vi orationis exhiberi solent, cuiusmodi sunt opera grata, officia, &c. dicitur orare apud illum; quæ rerum exhibitio ad impetrandum, non solum habet vim, cum primò exhibetur, verum etiam postea commemoratione, & repræsentatione rei exhibitæ, quomodo aiunt iam Christum in celo orare, repræsentando suam humanitatem; suaque merita, nisi auctoritate Patrum, assignantium hunc modum orandi locis citatis. Potest etiam addi, & in idem recidit oratio facta à Christo pro nobis in terris, quæ adhuc maneat in acceptatione, quomodo loquitur Oecumenius loc. cit. *ad Rom. 8. Nam tantam, inquit, vim habet facta tunc deprecatio, vt semper sit efficax, & que in ea continentur adimpleat.* Sed certè verbum orandi non nisi per figuram ethopeiam rebus tribuitur, quo modo dicitur,

Abscondite elemosinam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro vobis, cum proprie sit actus intellectus, & voluntatis; quando ergo tribuitur personæ præditæ intellectu, non debet accipi secundum dictam figuram, sed secundum proprietatem, nisi constet verba non posse proprie accipi. Cum ergo tribuatur Christo verbum interpellandi, non est, cur accipiatur dictum de eius humanitate, eiusque meritis; & cum sit sermo de oratione præsentis, non est cur referatur ad præteritam. Confirmatur ex verbis Apostoli, nam ad Rom. 8. ponit ordine suo sessionem ad dexteram post resurrectionem, & orationem post sessionem ad dexteram; ergo post ascensum in cælum fit aliquid nouum, seu noua oratio præter eam, quæ antea facta fuit in terris. Hanc etiam vim habet quod dicitur ad Hebr. 7. accedentes per semetipsum ad Deum ad interpellandum, & præterea, semper vivens ad interpellandum; habet enim vim ad significandum, non esse terminatam morte passionem Christi, sed resumptam esse simul post mortem cum vita, & perseuerare cum vita; alioquin si sola merita præterita, solaque oratio præterita habebat vim orandi, non esset ad rem dicere, semper vivens ad orandum; quandoquidem vita nullam duratione sua conferret operam magis, quam si non duraret. Probatur præterea ex eo, quod habetur Zach. 12. Angelum Domini clamare, Domine exercituum, usquequo tu non miseraberis Hierusalem, & urbem Iudæ, quibus iratus es? vbi in Angelo significari Christum, docent veteres Patres, quos ibi laudat Hieron. Item Ioan. 14. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis; quem locum de oratione Christi in hac vita accipit Rupert. sed non rectè; nam his verbis pergit Christus aperire discipulis ea, quæ cæperat dicere facturum se post ascensionem ad Patrem, scilicet, Ego ad Patrem vado, & quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, & ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis. Er post pauca, Non relinquam vos orphanos, & Pacem relinquo vobis.

Eadem est Patrum sententia, Aug. præfat. in secundam enarrat. Psal. 29. *Habes, inquit, humanitatem, qua pro te orat, nam hoc dictum est ab Apostolo, etiam post resurrectionem Domini nostri Iesu Christi: Qui sedet, inquit, ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Et epist. 59. q. 5. De ipso Domino nostro Iesu Christo dictum est, quod interpellat pro nobis, nunquid interpellat, & non etiam postulat? imò verò quia postulat, pro eo positum est, interpellat. Et præfat. in Psal. 5. ait Christum esse caput nostrum, qui & orat pro nobis, & orat in nobis, & oratur a nobis, orat pro nobis, ut Sacerdos noster, orat in nobis, ut caput nostrum, oratur a nobis, ut Deus noster. Dicit postea hic agi de Christo in hac vita. Sed præterquam quod verbum præfens, orat, videtur significare statum orandi; adhuc verba, quæ paulo post subdit, declarant agi de Christo existente in cælo, videlicet, Oramus ergo ad illum per illum, & in illo, & dicimus cum illo, & dicit nobiscum. Et tract. 102. in Ioan. Hic ait, possunt vicinque cogitare Dominum nostrum Iesum Christum, in quantum homo est, pro nobis interpellare Patrem, in quantum autem Deus est, & nos exaudire cum Patre. Distinguit hic August. duas actiones Christi, ut Deus est, & ut homo est; oratio ergo est actio Christi. Origenes in illa verba ad Rom. 8. interpellat pro nobis. Vide autem, inquit, quomodo audias, quod quia Iesus interpellat pro nobis, ipse enim est, de quo alibi dictum est, quia Pater neminem iudicat, sed omne iudicium dedit filio, & sicut ipse est hostia, & Sacerdos, & ipse est in forma serui, & in forma Dei; sic ipse est aduocatus, & iudex. Vbi nota, nomen iudicis significare officium, quod exercet suum munus circa singulas actiones singulorum hominum iudicandas; cum verò huic adiungatur nomen Aduocati, quod versatur circa iudicialia, necesse est adiungi secundum eadem iudicia sin-*

A gularia singulorum: hoc autem est orare singulariter non verò solum oblatione vniuersali humanitatis, & meritorum; quare quod Christus orat pro nobis vult accipi ex eo, quod sit ex officio aduocatus, non verò solum ex eo, quod operatus sit opera satisfactionis, & meriti. Hanc ipsam orationem pro nobis, quam Origenes fundat in munere aduocati, fundat Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, non procul à principio, in munere legati his verbis: *Cum enim saluator mediatoris, & legati personam habeat; ex qua Pontifex deprecetur pro peccatis nostris, saluans in sempiternum eos, qui per ipsum accesserunt ad Deum, quia semper vivens pro eis interpellat Patrem. Sanè officium legati ex natura officij constat verbis, & oratione. Cyprian. epist. 8. alias lib. 4. epist. 4. Habemus, inquit, aduocatum, & deprecatorem Iesum Dominum Deum nostrum. Ambros. in cap. 8. ad Rom. dicit, Christum semper agere causas nostras apud Patrem, cuius postulatio contemni non potest, quia in dextera Dei est. Iustinus in lib. 99. Christianis à gentibus positurum, q. 105. ita loquitur: *Si enim carnis imbecillitatibus superior resurrectionis effectus, tamen ut confessionis nostre Pontifex pro nobis loquatur, quanto magis cum etiam tunc corporis imbecillitatibus esset obnoxius magno clamore, & sermo, atque lacrymis agebat, cum quibus preces ei, qui se liberare à morte posset, offerret. Greg. Magnus in Psal. 5. Pœnit. non longe à principio, Quotidie, inquit, Christus orat pro Ecclesia, de quo restat Apostolus Paulus, quia sedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis. Bernard. serm. de Natiuit. B. Virg. ante medium sic habet, Ad Patrem verebaris accedere solo audiu terris, Iesum tibi dedit mediatorem, quid non apud talem patrem, talis filius obtineat? exaudietur vique pro sua reuerentia, exaudiet vique matrem filium, & exaudiet filium Patrem. His Patrum testimoniis quidam respondent, recurrendo ad orationem, & intercessionem antiquam humani vitæ, quæ perseueret in acceptatione coram Deo: sed certè, si bene expendantur singula loca, perspicuum fiet, non hoc solum, sed plus Patres dicere, dum loquuntur de intercessione, & oratione Christi in cælo, ea forma, & modo loquendi, quo de oratione Sanctorum, & de oratione ipsius Christi in hac vita.**

D Ratio demum conclusionis ex vna parte sumitur ex eo, quod aduersarij non negant: nimirum Christo neque ratione personæ diuinæ repugnare orationem; cum concedant ipsum orasse in terris, nec ratione status beatorum, cum constet sanctos in patria orare. Ex alia verò parte non pugnat cum actione orandi amplitudo, & vniuersalitate meriti Christi, vniuersalisque oratio, & oblatio facta pro omnibus; nam primò hæc locum habuit, etiam in hac vita, vbi tamen orauit, & quantum meritum non fuerit completum in vita, sed per mortem; tamen omnis gratia, omniaque dona, quæ conferebantur viuente Christo non nisi virtute operum ipsius, siue præsentium, siue proximè futurorum, qualis erat passio, & mors, conferrebantur; quæ opera, tam præsentia, quam futura erant applicata à Christo vniuerso hominum generi, & nihilominus per hæc non excludebatur oratio, & peculiaris applicatio, tum pro bono alicuius operum eorundem, quæ applicata erant pro omnibus, tum etiam pro beneficiis variis, conferendis Ecclesiæ, & hominibus. Confirmatur ex eo, quod diximus circa q. 19. Christum non solum exercuisse munus capitis vniuersalis, verumetiam benefactoris peculiaris quorundam hominum orando pro quibusdā hominibus, & impetrando quædam peculiaria: vnde factum est, ut quilibet poterit intercessionem, & operam ipsius peculiarem pro se postulare, ut dixit Martha Ioan. 11. scio, quia quacumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus; quæuis enim, ut notat Chrysost. Homil. 61. fortè errasset in eo, quod non altius sensisset de Christo, quam de pu-

ro homine, credens non nisi ope orationis posse mortuum excitare; tamen non errabat in eo, quod postularet peculiarem operam, peculiarèque orationem pro se, qua faceret id, quod alioqui absque oratione facere potuisset.

Quòd autem dicunt quidam, Christum in terris omnia composuisse cum Patre qua pertinebat ad nostram redemptionem, ut deinceps non fuerit locus orationi, absque fundamento dicitur. Aut enim compositio hæc facta est ante mortem Christi, cum adhuc viuere in terris, & ita tolleretur oratio etiam in statu viæ; aut facta fuit post mortem, sed hoc neque probari potest, nec est ratio, cur dicatur, imò potius ut dicatur esse adhuc locum orationi: tum quia saluo valore, æstimatione, & acceptatione meritorum Christi, & perseuerante post ascensum in cælum, non tollitur, sed viget adhuc in terris iugis necessitas diuinæ opis, & subsidij, propter quod oramus Deum, & Sancti orant pro nobis, quorum interuentu plerumque obtinemus huiusmodi auxilia, quanquam non sine applicatione operum Christi; cur ergo non possit hoc ipsum facere Christus, ut homo, quod facimus nos & alij sancti homines? Præterea ostendimus supra pertinere suo modo ad effectus prædestinationis orationes vniuersales pro alio; cur ergo Christus pro variis hominibus, qui variis temporibus nascuntur, & implorant eius auxilium, non orat? & quare qui viuere ætate Christi potuerunt frui ope orationis, quam ab ipso postularent; qui verò nascuntur post eius ascensionem, & implorant eius auxilium, non fruuntur, cum non minus sit caput horum, quam illorum? Fortè dicitur Christum præuidisse omnes postulatuos consequentibus temporibus eius intercessionem, & orasse pro illis, dum viuere: at certè primum idem dici posset de oratione, qua orabat in vita, quod non fuerit necessaria nisi in primo instanti Incarnationis, in quo nouit omnia futura. Deinde Christus agit, & egit ut homo, & ut creatura per humanitatem, non verò ut Deus; hic verò modus faciendj aliquid propter opus liberi arbitrij futurum, quo homo id mereatur, vel impetret, est proprius solius Dei, quem tamen modum non nisi in conferenda gratia antiquis Patribus intuitu futurorum meritorum Christi, nouimus obseruasse ob rationem supra assignatam, quod non potuit expectari mors Christi: alias autem quicquid est faciendum propter orationes, vel merita liberi arbitrij, non facit in re, nisi posito merito, vel oratione, sicuti nec decernit facere in æternitate ante præuisionem orationis, &c.

Ad fundamenta contrariæ sententiæ dicendum est mentem Patrum ibi esse, declarare duo necessaria ad fouendam in nobis spem auxiliorum, & rerum, quibus quotidie indigemus, quæque à Deo expectamus, & postulamus post mortem Christi; quorum primum est, opus Christi circa curandam salutem nostram non esse terminatum eius morte, ut videlicet nihil deinceps agat, cur etiam pro nobis, atque propterea non iam amplius pro loco, & tempore sit recurrendū ad ipsum, sed ad solum Deum, ad ipsum verò solum quatenus Deus est; hoc enim est aperte falsum: & hoc est, quod re vera vult contraria sententia, dum negat Christum orare pro nobis, ut scilicet non recurramus amplius ad humanitatem Christi, & ad Christum, ut homo est, sed solum ad Deum; neque enim in cælo, vbi non est amplius locus meritis, sed solum orationi, possumus aliud poscere à Christo, nisi orationem: negare autem nobis recursum ad humanitatem Christi, pugnat cum pietate. Primum ergo quod docent Patres, est Christum adhuc satagere pro salute nostra, idque orando. Secundum & potissimum fundamentum, est rationem orandi, qua maximè fouetur spes, non esse

A talem, qualis est reliquorum hominum, quorum vis exorandi posita est in sermone, etiam sanctorum, qui vel non interponunt sua merita, vel si interponunt, ea non sunt instituta pro salute nostra, & fundantur in meritis Christi, sed est illa eadem, qua redempti sumus, posita in meritis Christi, ut sicut illa fuerunt semel applicata pro omnibus, ita quotidie iuxta opportunitatem, & necessitatem applicentur pro singulis necessitatibus, non solum immediate, quod fit quando Deus auxilia, quæ Christus generatim meruit omnibus, dat hinc, & nunc, huic vel illi, verum mediante oratione, ut vbi liberum est Deo applicare huic, vel illi homini, itemque huic, vel illi necessitati Ecclesiæ, Christus oratione sua obtineat, ut applicentur representando merita ipsa; quo fit, ut applicentur primò quidem ut motiua ad impetrandum, quo modo ratio obtinendi non solum sunt merita Christi, verumetiam bonitas concedentis, & largientis Dei, quæ solet esse ratio propria obtinendi, quando aliquid vi orationis obtinetur. Deinde verò vbi Christus exorauerit, applicentur ut pretium à Deo, modo supra explicato. Itaque non fuit Patrum mens negare, Christum proprio actu orare Deum, proprioque actu offerre suam humanitatem, & merita Deo in cælo pro nobis, excludereque humanitatem eius ab omni cura, & officio circa nos; sed solum declarare quod dictum est. Hæc eadem fortè fuit mens Rupertij, quæ reuera nimium videtur accedere ad contrariam sententiam, sed nobis interim sufficiunt alij Patres.

Ad fundamentum ex eo, quod dicitur, *Data est mihi omnis potestas, &c.* respondeo; cum hac potestate stat, quod passim oreitur Deus pro rebus necessariis ad salutem, & adhibeantur intercessionibus sanctorum apud eundem, quod si potestas hæc data Christo, intelligeretur ea, quæ versatur circa auxilia omnia iam dicta, certè omnis recursus deberet esse ad humanitatem Christi; quare ut non disputemus hic quousque aliàs extendatur potestas Christi quoad hæc auxilia, &c. illud certum est, eo loco Matthæi solum agi de vniuersalitate potestatis ad id, quod præcipiebat, & instituebat, cuiusmodi est cōuersio gentium ad fidem, & mediæ salutis communia, quæ ordinabat, scilicet Sacramenta, præcepta, traditiones, &c. quæ debebant per Apostolos, eorumque successores perfici, & administrari. Quid verò sentiendum sit de illa conuentione, facta à Christo cum Patre, supra dictum est. Chrysostomus autem illo loco videtur etiam in hac vita excludere orationem Christi: argumentum enim videtur esse, si quod plus est, scilicet damnatos liberare, &c. factum est sine oratione; quomodo non fiet quod minus est; consequens enim hinc est, & illa maiora fecisse sine oratione, & quæcumque minora, siue in hac, siue in alia vita, modò sint minora, fieri potuisse sine oratione, hoc autem falsum est. Dicendum est ergo, ipsum, sicut & alios plerisque Patres, solâ orandi necessitatem voluisse excludere à Christo; oratio enim est de rebus quibusdam leuioribus, quam sit liberare damnatos, &c. ait ergo, si hoc potuit, cur non illud? Volunt enim Patres reicere Arrianos, qui ex necessitate orationis probabant Christum non esse filium Dei, & neque ex natura humana neque ex alia natura habere posse facere quod vult; Patres verò contra docent personam Christi habere, vnde possit, & non egere oratione, scilicet naturam diuinam. Ad secundum negandum est orationem illam in cælo habere rationem meriti, nam ratio obtinendi ibi non est æstimatio operis, comparati cum mercede, nec habet locum pactum, siue tacitum, siue expressum, etiam aliàs quælibet actio Christi habet eiusmodi valorem, quoniam ibi non est locus merito; sed est bonitas, & liberalitas largientis maximè & præcipuè, itemque gratia

atque amicitia petentis in celo, et si hæc natura sua non requiritur, nam in terris Deus etiam peccatores audit, & est exemplum in Sanctis, qui intercedunt, & obtinent in patria, & tamen non merentur. Nec est ad rem discrimen, quod assignant, nempe quod Sancti non obtinuerint oratione, vel meritis in hac vita, quicquid obtineri potest; Christus autem obtinuerit, & composuerit omnia cum Patre; hoc enim refutatum est, & ut detur, non tamen est ad declarandum, quomodo non mereantur Sancti in patria orando; & quomodo consequens est, Christum mereri, si oraret, solum enim declarant Sanctos egere oratione in patria, non verò Christum.

Ad ultimum dicitur, Christum, cum sit persona diuina, subsistens in duabus naturis, posse duobus modis orari, scilicet ut Deum verbo, miserere nostri, & ut hominem, ora pro nobis. Ceterum orationes publicas Ecclesiæ communes, quæ instituantur concepta verborum formula, expedit institui primo modo, post eadem bona ab ipso met Christo, non verò secundo modo, post eadem intercessionem ad ea obtinenda. Ratio est, quia ex vna parte primus modus orandi licet expressè solum postulat opus proprium Dei; virtualiter tamen hoc ipso, quod orat Christum sub nomine Christi, id est, ut personam subsistentem in duabus naturis; postulat quicquid ipse potest, & quocumque modo, & per quamcunque naturam potest, ut videlicet si ad concedendum quod postulat, expediat per naturam humanam orare Deum, seu seipsum in natura diuina, intelligatur virtute eius orationis oratus, ut illam adhibeat, nec opus est alia peculiari postulatione huius intercessionis. Ex alia verò parte vitatur error hæreticorum, habeturque maior ratio dignitatis Christi, quæ sanè habenda est, cum agendo de ipso, & cum ipso, ut Deus est, salua manet confessio, fidelisque humanitatis eius, & obtinemus id, quod ab humanitate eius optamus. Et nihilominus nullum incommodum est in orationibus priuatis orare Christum, ut intercedat pro nobis.

Reliquum esset hic docere, an oratio Christi semper fuerit exaudita, sed ex disputationibus habitis de voluntate Christi, ac de distinctione eius, ut ratio, & ut natura, & de voluntate sentitiua, itemque disputationibus proximis satis constat quid sit dicendum.

QVÆSTIO XXII.

De sacerdotio Christi.

ARTICVLVS I.

Vtrum Christo conueniat esse Sacerdotem.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Christo non conueniat esse sacerdotem. Sacerdos enim est minor Angelo: unde dicitur Zachar. 3. Ostendit mihi Deus sacerdotem magnum stantem coram Angelo Domini. Sed Christus est maior Angelis: secundum illud Hebr. primo, Tanto melior Angelis effectus, quanto differentiis pra illis nomen hereditauit. ergo Christo non conuenit esse sacerdotem.

2. Præterea, ea quæ fuerunt in veteri Testamento, fuerunt figura Christi, secundum illud Coloss. 2. Quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Sed Christus non traxit carnis originem ex sacerdotibus veteris Legis, dicit enim Apostolus ad Hebr. 7. Manifestum est quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribus nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. Ergo Christo non conuenit esse sacerdotem.

3. Præterea, in veteri lege, quæ est figura Christi, non fuit

A idem legislator & sacerdos: unde dicit Dominus ad Moysen legislatorem Exod. 28. Applica Aaron fratrem tuum, ut sacerdotio fungatur tibi. Christus autem est lator nouæ legis: secundum illud Hier. 31. Dabo legem meam in cordibus eorum. Ergo Christo non conuenit esse sacerdotem.

Sed contra est, quod dicitur Hebr. 4. Habemus Pontificem, qui penetravit celos, scilicet filium Dei.

Respondetur dicendum, quod proprie officium sacerdotis est esse mediator inter Deum & populum: in quantum scilicet diuina populo tradit (unde dicitur sacerdos, quasi sacra dans) secundum illud Malach. 2. Legem requirunt ex ore eius, scilicet sacerdotis: & iterum, in quantum preces populi Deo offerunt, & pro eorum peccatis Deo aliquantulum satisfaciunt. Unde Apostolus dicit ad Heb. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hoc autem maxime conuenit Christo: nam per ipsum diuina dona hominibus sunt collata: secundum illud 2. Pet. 1. Per quem, scilicet Christum maxima & pretiosa nobis promissa donantur, ut per hoc efficiamini diuina consortes natura. Ipse etiam humanum genus Deo reconciliauit: secundum illud Coloss. 1. In ipso, scilicet Christo, complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia. Unde Christo maxime conuenit esse sacerdotem.

Ad primum ergo dicendum, quod potestas hierarchica conuenit quidem Angelis, in quantum & ipsi sum medijs inter Deum & hominem, ut patet per Dionysium lib. Cal. hier. ita quod ipse sacerdos, in quantum est medius inter Deum & populum, Angeli nomen habet: secundum illud Malach. 2. Angelus Domini exercituum est. Christus autem maior Angelis fuit non solum secundum diuinitatem: sed etiam secundum humanitatem, in quantum habuit plenitudinem gratiæ & gloriæ. Unde etiam excellentiori modo hierarchicam seu sacerdotalem potestatem præ Angelis habuit: ita etiam quod ipsi Angeli fuerunt ministri sacerdotij eius: secundum illud Matthæi 4. Accerserunt Angeli, & ministrabant ei, secundum tamen passibilitatem carnis, modico ab Angelis minoratus est, ut Apostolus dicit Hebr. 2. Et secundum hoc, conformis fuit hominibus in sacerdotio constitutus.

Ad secundum dicendum, quod sicut Damasceus dicit in 3. lib. quod in omnibus est simile, idem utique erit, & non exemplum. Quia igitur sacerdotium veteris legis erat figura sacerdotij Christi, noluit Christus nasci de stirpe figuratum sacerdotum, ut ostenderetur non esse omnino idem sacerdotium: sed differre sicut verum à figurati.

Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est, alij homines particulatim habent quasdam gratias, sed Christus tanquam omnium caput habet perfectionem omnium gratiarum. Et ideo quantum ad alios pertinet, alius est Legislator & alius Sacerdos, & alius Rex: sed hoc omnia concurrunt in Christo tanquam in fonte omnium gratiarum. Unde dicitur Isai. 33. Dominus index noster, Dominus legislator noster, Dominus Rex noster, ipse venit & saluabit nos.

AFFIRMAT S. Thom. ducto argumento à propria, receptissimaque apud omnes gentes notione de officio sacerdotis, quod est esse intermedium inter Deum, & homines, utriusque parti deseruiens in iis, quibus secum inuicem communicant: neque vlla sacerdotis, qua sacerdos, opera est, quæ alterutri parti erga aliam non deseruiat. Quomodo verò hoc munus mediatoris per se ad Christum pertineat, partim supra in materia de satisfactione, & merito Christi, partim infra tractabitur.

DISPV

DISPVATIO XIX.

An Christus vere sit Sacerdos.

RESERVANDUM est, quosdam recentiores septem officia sacerdotum recensere, quæ ostendunt, & Christum exercuisse, ut probant esse sacerdotem, videlicet orare pro populo, offerre sacra, esse doctorem populi, esse ducem diuini exercitus. Deut. 20. Si exieris ad bellum, &c. appropinquabis sacerdos ad populum, &c. esse ductorem ad destinatum finem, esse iudicem, esse pastorem. Ceterum constat ratione S. Thomæ, solum ea, quibus intermedium est inter Deum, & homines, constituere per se Sacerdotem: hac enim ratione ad idem probandum vitur S. Aug. lib. 10. Ciuit. cap. 20. huiusmodi autem est orare, & offerre sacra; reliqua verò, vel huc pertinent, cuiusmodi est esse ducem diuini exercitus; nullam enim aliam operam adhibet, ut sacerdos est, quam orationibus, & sacrificiis precari à Deo auxilium ad pugnam: vel certè sunt annexa eius officia, cuiusmodi est, esse doctorem populi, ductorem ad destinatum finem, iudicem, & pastorem; absque his enim rectè constituitur sacerdos solum per ea quibus intermedium est inter Deum, & homines, cuiusmodi est orare, & sacra facere. Et rursus ex his duobus solum sacra facere per se integrè constituit sacerdotem, orare verò ad ipsum pertinet, quatenus includitur emittenter, & virtute in actione sacrificandi: sacrificium enim efficacius impetrat, quam oratio, quatenus à sacrificio distinguitur; atque ut distinguitur, fitque per se extra sacrificium, non est propria sacerdotis, sed annexa, & quidem magis, quam alia iam dicta munera, quia ad quem pertinet id, quod maius est, pertinet & quod minus est in eodem genere; in genere autem impetrandi eum duo censentur, scilicet sacrificium, & oratio, maius est sacrificium; quare ad sacerdotem, cuius est sacrificare, pertinet & id, quod est minus, scilicet oratio, quamuis communissimum sit omnibus hominibus orare, nõ item sacrificare; quare Iulianus in dial. cum Tryph. dicit, Deum non accipere sacrificium, nisi à sacerdote.

Quod autem maxime proprium munus sacerdotis sit sacra facere, ostendit Tridentinum sess. 22. cap. 1. his verbis: Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus, & sanguinem suum sub speciebus panis, & vini Deo Patri obtulit, ac sub eandem rerum symbolis, Apostolis, quos tunc noui Testamenti sacerdotes constituerebat, ut sumerent tradidit, & eisdem eorum in sacerdotio successoribus, ut offerrent præcepit per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem, uti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. Hæc Trid. ubi vides agi ex instituto de constitutione sacerdotij Christi, simulque Apostolorum, & successorum, eamque fieri tantum per sacrificium, nulla hic facta mentione cuiuspiam alterius muneris. Citat August. lib. 22. Ciuit. cap. 10. sed clarius lib. 10. Ciuit. cap. 20. de Christo sacrificante ait: Per hoc & sacerdos est. Et epist. 49. q. 3. hæc tria templum, sacrificium, sacerdos, agnoscit, ut habentia mutuum consequentiam. Illud verum est, sacrificium proprie esse actum virtutis religionis respicientem excellentiam Dei, quam colat tanquam obiectum; tanquam materiam verò oblationem alicuius rei, quæ per aliquam immutationem offertur, eaque immutatio est protestatio, & agnitio supremi dominij Dei, id est, quo dominatur cuique creaturæ, sibi que soli conuenit, ideoque non solum constat tali fine, verum etiam tali iam dicta materia. Ceterum quoniam multa sunt

præter hanc alia genera actionum respicientium eundem finem, idemque obiectum formale, scilicet excellentiam diuinam, quam colat, & ex duabus dictis partibus, quibus constat sacrificium, magis præcipua est dictus finis; inde factum est, ut etiam his actionibus sacrificij nomen tribuatur in Scripturis 1. Petri 2. Et ipsi tanquam lapides vivi super edificantur domus spiritalis sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias Deo acceptabiles per Iesum Christum, & infra: Vos autem genus electum, regale sacerdotium. Et Apoc. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. Per hoc tamen non tollitur quin sacerdotium constituatur per se per sacrificium; sed solum habetur quod secundum latiorcm, strictiorcmve acceptionem sacrificij, latius, vel strictius accipiatur, quod rectè obseruauit S. Th. 2. 2. q. 85. in corpore, immò in responsione ad 3. Hinc sequitur ad sacerdotium sic late sumptum nullam requiri institutionem, vel deputationem: nam sacrificium hinc late sumptum ad omnes, & singulos pertinet, ut offerant illud siue pro se, siue pro aliis. At verò sacerdotium strictius acceptum requirit certam aliquam institutionem, ut habetur ad Hebræos 1. Omnis sacerdos ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in eis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Eaque institutio est diuersa pro diuersitate statuum, & legum, siue naturalis, ubi in mores inductum erat apud plerumque, ut sacerdotium pertineret ad primogenitos: siue Mosaicæ, ubi erat hereditarium in tribu Leuitica, siue in gratia, ubi conferens sacramento, & impressione characteris, atque hoc sacerdotium non constat sacrificio late sumpto, sed iam dicto magis proprio, & specialiter, idque prout offertur à sacerdotibus ita institutis, est publicum non solum pro offerente, verum etiam pro omnibus; quamuis enim possit offerri determinatè pro aliquo, ut offerebatur à Iob, de quo dicitur cap. 1. Confurge, & diluculo offeret holocausta pro singulis. Tamen officium sacerdotis sic instituti suapte natura est publicum, & ex vi huius communis officij potest sacrificare determinatè pro singulis. Hoc, inquam, habet sacerdotium sic institutum, ut nõ dicam interim, an & quomodo, saltem in lege naturæ, potuerit sacrificium proprie dictum offerri ab homine non sic deputato ex officio, ac proinde non sacerdote; atque hæc colligere licet ex S. Thoma loco cit. & præsertim art. 4. & 3.

Iam verò quod rem nostram attinet, quod Christus fuerit sacerdos, nec sanè solum latiori acceptione, sed maxime proprie & peculiari, perspicue habetur auctoritate Scripturæ, Conciliorum, & Patrum; primum quidem affirmatiuum, esse sacerdotem secundum peculiarem sacerdotis notionem; secundò verò tributentium ipsi propriam actionem sacrificij. Primum habetur ex Psalmo 109. quem esse de Christo de fide est Matth. 22. & 1. ad Corinth. 15. & ad Hebræos 1. & 10. Iamque erat sollemnis, & passim etiam vulgo recepta acceptio huius Psalmi pro Christo. Hinc enim turba Ioan. 12. protulit illa verba: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum. Quod etiã expressius radit Apost. ad Hebræos 5. 6. & 7. accipiens de Christo illud dictum Psalmi, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Idem docet Trident. sess. 22. cap. 1. & 2. August. & Patres iam citandi.

Iam quod sanctus sit proprio munere sacerdotis sacrificando seipsum primum quidem in Eucharistia, tam per seipsum in nocte cæcæ, quam subinde per alios sacerdotes, docet ex instituto Trident. loco cit. Augustinus lib. 10. Ciuit. cap. 20. Cyprian. lib. 2. epist. 3. & passim Patres, qui citantur in materia de Eucharistia. Deinde verò in ara crucis id fecisse, late docet Apost. tota epist. ad Hebr. & Christus Ioan. 17. Pro eis sancti

sanctifico meipsum, id est, sacrificio, ut exponunt Cyrill. Chrylost. & passim omnes. Et quidem quomodo sacrificauerit seipsum in Eucharistia, non maiorem habet difficultatem, quam quomodo sacrificent ipsum alij sacerdotes, dum ponitur aliqua actio, & mutatio, qua mutetur panis in carnem Christi, succedatque caro loco panis, quæ actio fit à Christo secundum modum, quo ponitur fieri ab aliis sacerdotibus in materia de Eucharistia; in qua immutatione per se poni rationem sacrificij Eucharistia, verior est sententia. Quomodo verò sacrificauerit seipsum in cruce, ubi nihil egit in magna illa immutatione, qua constat illud sacrificium, sed potius passus est; non caret difficultate.

Respondent Suar. *disp. 46. scilicet. 1. & Valq. disp. 83. cap. 5. num. 37.* & alij, ad ministerium sacerdotij non requiri per se actionem physicam, sed operationem moralem, qua res physice ab alio immutata offeratur in cultum, & obsequium Dei: & quidem rectè, & ad mentem S. Thomæ *art. 2. ad 1.* Verùm itatim obiicitur, ea ratione etiam Martyres seipsum sacrificare, quippe qui sui ipsorum occisionem possunt offerre, & offerunt in cultum & obsequium. Preferuntur duæ differentia Caietani *ex iunctulo 3.* inter Christum & Martyres. Prima est penes actus voluntatis, quod scilicet in Martyribus fuerit tantum acceptatio occisionis, quia non poterant impedire Tyrannos, & carnicifones, ne occiderent, neque poterant iam capti subtrahere sese à potestate ipsorum; ideo solum ipsis restabat acceptatio patientia: Christus autem poterat non solum operari, ut non caperetur, verum etiam ut captus non posset retineri, & retentus non occidi; propterea voluntas ipsius fuit oblatio potius, quam acceptatio. Sed hæc differentia non satisfacit, primò quia non plus voluntarij requiritur ad virtutem religionis, quam ad alias virtutes, si solum spectemus id, quod requiritur ex parte voluntatis ad bonitatem actus virtutis. Atqui ad hoc, ut mors, & passio sit obiectum virtutis charitatis, fortitudinis, patientia, humilitatis, iustitia, &c. non requiritur, ut sit in potestate eius, qui patitur, satis est acceptatio, relatio voluntatis, relatio in finem eius virtutis: ergo similiter idem voluntarij satis esse potest ad hoc, ut oblatio eiusdem rei in cultum, & obsequium Dei sit actus religionis, & proinde sacrificium, quod per se constat actione immutante, & obiecto seu fine religionis. Deinde quia constat quomodo Martyres sponte sese cædi obtulisse, vel indirectè non fugiendo, nec abscondendo seipsum, cum possent, hæc enim moraliter censetur oblatio, vel etiam directè sistendo se coram Tyrannis, quod fecerunt Sebastianus, Marcellinus, & alij.

Secunda differentia est, quod sanguis Christi ex virtute, quam recipit ab vnione cum Verbo, est meritorius, & reconciliat nos Deo, non item sanguis Martyrum. Reiciunt hanc differentiam quidam eo argumento, quod sacrificium non solum sit ad placandum Deum, verum etiam ad gratiarum actionem. Sed non rectè, nam si fiat vis in virtute, quam habeat sanguis per se, certè neutrum habet sanguis Martyrum, & vtrunque habet sanguis Christi. Si verò fiat vis in ipsa passione immutationis, & in oblatione, certè non minus apta est ad reconciliationem, quam ad gratiarum actionem: & in lege veteri instituta erant sacrificia non solum actionis gratiarum, verum etiam propitiationis pro peccatis in sanguine animalium. Alij reicitur hæc differentia, quod scilicet sacrificium Christi ex dignitate sanguinis solum habet valorem & pretium supra omnia sacrificia; non verò rationem sacrificij per se, hanc enim habet ratione communi aliis sacrificijs, quæ constant sanguine: potest ergo etiam san-

guis Martyrum, nisi quid obstarer, esse materia sacrificij.

Tertiam differentiam assignant alij, scilicet mortem Martyrum non fuisse sacrificium, quia non fuit Deo oblata cultu religionis ad profitendum ipsum esse auctorem mortis, & vita, sed tantum virtute fortitudinis, & charitatis, ne contra fidem, & legem Dei aliquid committerent: Christus autem obtulit vitam suam Deo in cultu religiosum, reueritus ipsum ut auctorem vita, & mortis, qui ob peccata hominum placandus esset; qua ratione fuit verè sacrificium, quod est opus non charitatis, vel fortitudinis, sed religionis. Addunt quod quamuis daretur, mortem Martyrum esse sacrificium propriè dictum, tamen ipsi non essent sacerdotes, quia ad sacerdotium requiritur publica institutio, qualem non habebant Martyres, non verò satis est verum, propriumque sacrificium: nam certè multa sacrificia priuatim offerbatur in statu legis naturæ à quibusdam hominibus, qui tamen, quia carebant publicâ institutione, sacerdotes non erant. Hæc illi. Sed de hoc secundo an Martyres dicendi fuissent sacerdotes propriè, vel solum ratione communi, & latiori supra explicata iam, hic nõ disputatur; sed solum dubium est, an oblatio mortis ipsorum fuerit verum sacrificium, cui sanè dubio, & obiectioni non satisfacit hæc responsio, nisi quid addatur: nam aut differentia hæc, quod mors Martyrum non sit oblata cultu, & virtute religionis, sed ad finem aliarum virtutum, mors autem Christi cultu religionis, petitur ab intentione Christi, & Martyrum, & ita sumitur à facto ipso, quod habuerint intentionem Christus & Martyres; sed hinc nihil certi potest statui, quandoquidem potuerunt Martyres eandem intentionem habere, quam Christus habuit; aut petitur aliunde, vel à voluntate Dei, vel à re ipsa, scilicet morte Christi, & Martyrum; sed in re ipsa non est vllum discrimen, quo mors vnus hominum sit per se materia sacrificij, non item alterius, & Christus, ut iam dicitur, fuit materia sacrificij, quatenus homo est. Voluntas verò Dei, neque prohibet offerri mortem Martyrum in obsequium suum, & protestationem excellentia; neque operatur, ut oblatio sic facta non trahat speciem virtutis religionis ab eo fine: finis autem talis, id est, cultus Dei appositus tali immutationi creaturæ, constituit sub virtute religionis talem speciem, scilicet sacrificij.

Dicendum ergo videtur, mortem, & passionem Martyrum potuisse recipere, & recepisse quidem bonitatem virtutis religionis; verum bonitatem rationemque talem, id est, sacrificij sub religione, neque accepisse, neque potuisse accipere, quam tamen potuit accipere, & accepit mors Christi. Declaratur, & simul probatur, nam sola relatio in finem, & obiectum alicuius virtutis communissima, tribuit quidem actui existenti in aliqua determinata specie virtutis, bonitatem illius communis virtutis, non tamen tribuit aliquam determinatam speciem sub illa; sic actus iustitiæ, vel temperantiæ elicitus ob amorem bonitatis diuinæ ex charitate, accipit bonitatem charitatis, nullam tamen determinatam speciem sub illa. Similiter quicquid actus virtutis elicitus in honorem excellentiæ diuinæ affectu religionis, recipit bonitatem huius, nullam tamen speciem sub illa. Iam verò mors Martyrum acceptata fuit, & oblata in excellentiæ diuinæ honorem affectu religionis, tantum ratione generali, qua possunt referri in illam omnes actus boni in aliqua specie virtutum extra sacrificium. Fuit enim mors illorum in specie fortitudinis, patientia, &c. & in his bonitatibus coluerunt Dei excellentiam. In hac verò specie peculiari religionis, quæ est sacrificij, neque coluerunt, neque potuerunt colere Deum

per mortem suam. Ratio est, quia, ut bene docet S. Thomas *2. 2. q. 85. art. 1.* actus, qui propriè dicuntur sacrificia, sunt, qui non habent ex alio laudem, nisi quia sunt propter reuerentiam diuinam. At certè mors aliorum hominum extra Christum, si non habet ex alio laudem, videlicet ex patientia, fortitudine, &c. non potest propter reuerentiam diuinam offerri, & inferri, nisi Deo singulariter volente, & præcipiente, bene potest offerri, & offerretur in lege naturæ mors animalium, & consumptio aliarum rerum: quia omnium rerum, & animalium dominium est penes nos, vitæ verò hominum tantum penes Deum, qui quidem in vniversum statuit quousque & quatenus exponenda esset vita hominum, videlicet ut propter solâ reuerentiâ diuinâ nõ admittatur mors, sed solum ad vitandam eius irreuerentiam & iniuriam per peccatum contra fidem, vel aliam virtutem, ita ut habeat aliunde laudem, & non solum ex reuerentiâ diuinâ: non ergo restat locus sacrificio, quod per se solum ex hoc laudem habeat, siue addatur laus ex alia virtute, siue non. Quare si mors habeat laudem solum ex alia virtute, & referatur in honore Dei, propter eius excellentiâ accipiet bonitatè ab illa virtute, simulque bonitatè religionis ex tali relatione, nõ verò bonitatè in ratione sacrificij. Aliquando verò Deus statuit admitti mortem propter solam reuerentiam diuinam, ut ab Isaac *Genes. 22.* vbi Abraham consequutus est meritum sacrificij, quia habuit in voluntate actum bonum, quem, nisi posito mandato diuino, habere non licuisset. Atque huiusmodi fuit occisio Christi; cum enim vellet resarciri honorem Deo sublatum peccato hominum, nec fuerit contentus dignitate cuiuscumque alterius actionis, quæ superaret iniuriam, sed voluerit præterea, quoad fieri potuit, qualitate ipsa, & quantitate operis id præstare, maximè autem omnium fuerit apta ad id præstandum mors eius; propterea facta fuit sibi potestas à Deo admittendi mortem propter solum hunc finem, id est, reuerentiâ & honoris diuini per se, quicquid sit de aliis virtutibus concomitantibus, quod est accepisse potestatem ad sacrificandum seipsum. Atque hoc habetur ad Hebræos *10. Impossibile est sanguine vitæ, & taurorum auferri peccata, ideo ingrediens in mundum dicit; Hostiam, & oblationem nolui.* (intellige pecudum, &c.) *corpus autem aptasti mihi* (nempe ad singulare & excellentius sacrificij.) Hoc ipsum testatur Ioan. *10. Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam, nemo tollit eam à me* (ut tollebat alij Martyribus) *sed ego pono eam à meipso, & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: hoc mandatum accepi à Patre meo,* tale mandatum non acceperunt absolutè, ut Christus, sed solum vbi se se obtulisset occasio tuendi fidem, &c. ideo non ducebatur Christus necessitate ad moriendum, qua Martyres ducebantur.

DISPUTATIO XX.

An Christus sit sacerdos ut Deus, an ut homo

VO errores recentiorum hereticorum circumferuntur. Primus affirmat, solam humanam naturam Christi fungi officio sacerdotis, & mediatoris, non solum ut principium formale operandi, id est, ut quo, verum ut id, quod per se operatur, ideoque suppositum diuinum non concurrere ad operandum. Ita sentire Franciscum Stancarum, videtur deduci ex quibusdam

A eius locis, quæ confert noster Bellarminus *lib. 5. d. Christo mediatore, cap. 2.* tametsi non audeat omnino affirmare, ipsum in ea sententia fuisse. Differt autem hic error à sententia quorundam recentiorum, dicentium, humanitatem in Christo nõ solum esse id, quo, verum etiã id, quod operatur; quod si dicant, dignitatè, quæ habet natura humana ad hoc, ut eius opera & sacrificia sint valoris infiniti, provenire à Diuinitate ut forma; illi autè heretici aiunt, duo præstari humanitati. Primum est ordinatio, & acceptatio operum & sacrificij ipsius, quæ fit à tota Trinitate, & hoc refert Bellarminus; qui sanè modus dicendi non est dissimilis illi, quem in materia de satisfactione retulimus ex quibusdam Theologis agnoscentibus valorem operum Christi tantum in extrinseca acceptatione. Secundum est confortatio, & vires communicatæ humanitati ad perferendos labores passionis, & mortis. In hac sententia id, quod damnat Bellarminus, est quod affirmat, humanitatem per se operari, vnde infert per se existere, & proinde esse suppositum. Est enim propria notio suppositi per se existere; essent ergo duo supposita, quod pertinet ad errorem Nestorij. Ceterum dicti recentiores Theologi negant, si suppositum, sicut alibi notauimus, ideoque ex hoc capite in hac sententia non agnoscitur error, tametsi recipientia non est, sed merito refutanda, & à nobis supra factis refutata est. Non aliter ergo potest erroris infirmulari, nisi operari per se tribuant humanitati eo sensu, & perfectione, qua tribuitur suppositis; sic enim cum Nestorio sentirent. Num verò sit hic eorum sensus, incertum est, ut testatur Bellarm. Quod si hic sit sensus, primum satis refutatur iisdem argumentis, quibus dicta sententia Catholicorum; deinde quibusdam Scripturæ locis tributibus Deo, & sub nomine Dei hoc sacrificium, *Act. 20. Attendite vobis, & vniuerso grege, in quo vos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisisti sanguine suo.* Hic Deus sacrificat fundendo sanguinem suum. *1. Corinth. 2.* dicitur Dominus gloriæ crucifixus; huc pertinent, quæ supra *q. 2. circa art. 2.* protulimus ad probandum eidem personæ Verbi tribui in Scripturis opera diuina, & humana.

Secundus error est, Christum esse sacerdotem secundum vtramque naturam, diuinam scilicet, & humanam, non solum communicatione nominis, & idiomatum, secundum quam id, quod est proprium vnus naturæ, prædicatur de communi supposito sub nomine alterius naturæ, verum re ipsa, quod scilicet vtraque natura sit principium formale operum sacerdotij, & suppositum per vtramque naturam operetur, cum discrimine tamen, ut natura diuina sacrificet humanam, & per humanam sacrificetur. Hic est error Stanislai Starnitij, quem refert Bellar. supra ex Stancar. Sed fuit antiquior Arrij, teste Eusebio *lib. 10. de demonstr. c. 1.* qui dicebat, Verbum, ut Pontificem corpus humanum instar agni de nostro grege, sumplisse. Idè ferè error est Caluini apud Bellarminum *cap. 3.* affirmantis Christum secundum vtramque naturam esse sacerdotem, & mediatorem, & profitentis se in hoc dissentire à Catholicis, qui solum ratione suppositi concedunt, id vtrique tribui, non ratione principij formalis, & distinguunt opera mediatoris, ut quædam sint diuinitatis, quædam humanitatis.

Contra hos errores communis & catholice sententia Patrum, & Theologorum est, Christum tantum secundum humanitatem tanquam principium formale actionis sacrificandi sacerdotem esse; ideoque esse sacerdotem quatenus homo est, aut certè quatenus est homo Deus; prout Deus denotat suppositum diuinum; vnde sacerdotij Christi habet aliquid præstantius in genere & officio sacerdotij, quod non habent

bent alij sacerdotes à supposito purè humano, & creato, sitque Christus singulariter sacerdos præ alijs; id autem est valor sacrificij. Hæc assertio quoad posteriorem partem, & sensum, quo etiam esse suppositi diuini concurret ad sacerdotium Christi, satis explicata est in materia de satisfactione, & merito Christi: sacrificare enim est vna ex actionibus, quibus Christus satisfecit, & eaque præcipua. Prima verò pars probata est primùm in vniuersum supra, cum disputarem, quid conferat suppositum diuinum actionibus & operibus, quibus Christus satisfaciebat, & mereretur. Ostensum enim est supra suppositum diuinum nihil physicum, præter id quod haberent in supposito creato, sed tantum aliquid morale conferre, ideoque solùm per naturam humanam, tanquam principium formale operari. Secundò probari potest argumentis, quibus ostenditur, Christum esse mediatorem secundum naturam humanam, quæ argumenta latè tradit Bellar. lib. 5. de Christo, cap. 3. 4. & 5. Demum in specie de sacerdotio, & sacrificio probatur primò auctoritate Patrum. Cyrillus Alexandr. priore lib. de fide ad Reginas, longius à fine sic habet: *Vnus igitur est Christus, & filius, &c. appellatus autem & Pontifex & minister propter humanitatem.* Theodoretus de selectis questionibus in 1. Regum 9. 10. citans illud 1. Reg. 2. *fiscitabo mibi sacerdotem fidelem, qui faciet omnia que sunt in corde meo.* sic habet: *Hæc autem nulli quidem homini conueniunt, sed soli Domino nostro Iesu Christo, qui, quod attinet ad humanitatem, nominatus fuit noster Pontifex.* Idem in dialogo immutabilis ait: *Christus quod ad humanitatem atinet sacerdos appellatus est.* Augustinus lib. 1. de consensu Euang. cap. 3. ait: *Christus secundum hominem & rex, & sacerdos effectus est.* Probatum præterea ratione, quia esse sacerdotem, & sacrificare pertinet ad inferiorem, & subditum respectu superioris; si ergo Christus est sacerdos, & sacrificat secundum diuinitatem, non est æqualis, & consubstantialis ei, cui sacrificat, sed omnino inferior, quæ est hæresis Arii, quam in re propoſita bene monet cauendum Cyrillus in Apolog. pro 12. capitibus contra Orientales contra 10. caput hoc modo: *Si Deus Verbum est sacerdos, cui, vel quali Deo suum ministerium offertur? Et statim respondet: Quando factus est homo vocatus est Pontifex, non quod maiori Deo offerret sacrificium, sed sibi ipsi & Patri.* Et infra: *Audians quod dictus est sacerdos propter humanitatem erubescis ne? deinde quomodo non admiraris es, quod non secundum sacerdotium motem alicui fecerit sacrificij modum, sed sibi ipsi Patri, & Patri, ut dixi. Hinc oritur alia ratio, nam si Christus secundum vtramque naturam est sacerdos, & sacrificat, aut id præstat vna communi operatione, aut distinctis. nam primò, quia hoc est sentire cum Monothelitis asserentibus vnam operationem duarum naturarum, vel cum Eutyhere confundente nõ solùm operationes, verum etiã naturas: si secundum, certè operatio, quam assignant diuinitati, aut est immediatè ad sacrificandum Deo, & recurrit præcedens argumentum, quod est facere Christum, vt Deus est, inferiorem; aut circa humanitatem adhibendo illam nõ solùm vt victimam sacrificatam, verum etiam vt instrumentum sacrificandi; & sanè hic vsus instrumenti, si sit solùm moralis, non multiplicat actiones sacrificandi, est enim solùm præceptum, vel suasio, &c. si sit physicus, certè præterquam quòd humanitas non potest esse instrumentum actionis physice, vt ostensum est circa quest. 13. adhuc eo concessio, sequitur idem, scilicet Christus, vt Deus est, esse inferiorem, quia actio tribuitur principali agenti magis, quàm instrumento.*

Obicitur Cyrillus Hierosol. catech. 10. vbi ait: *Christus summus sacerdos immutabile habet sacerdotium, quod nec à tempore cepit, nec successorem alium habebit sacerdotij.* Respondetur, posse dici iuxta quosdam Cyrillum loqu-

tum de sacerdotio secundum diuinam præordinationem, quæ fuit æterna. Melius dicitur solùm voluisse significare sacerdotium fuisse incarnationi, & Christo homini, vt non prius fuerit conceptus homo, quàm fuerit sacerdos, neque id habuerit ex aliqua superueniente institutione, aut electione, aut ritu, & consuetudine.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christus fuerit sacerdos, & hostia.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quòd ipse Christus non fuerit simul sacerdos & hostia. Sacerdotis enim est hostiam occidere. Sed Christus non seipsum occidit. Ergo ipse nec fuit simul sacerdos & hostia.

2. Præterea, Sacerdotium Christi magis est simile sacerdotio Iudaicorum, quod erat à Deo institutum, quàm sacerdotio Gentilium, quo demones colebantur. In veteri autem lege nunquam homo in sacrificium offerbatur: quod maxime reprehenditur in sacrificijs Gentilium: secundum illud Psal. 105. *Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.* Ergo in sacerdotio Christi non debuit esse homo Christus hostia.

3. Præterea, Omnis hostia ex hoc quod Deo offertur, Deo sanctificatur. Sed ipsa Christi humanitas à principio fuit sanctificata, & Deo conuincta. Ergo non conuenienter potest dici, quòd Christus, secundum quòd homo fuerit hostia.

Sed contra est, quòd Apost. dicit ad Ephes. 5. *Christum dilexisti nos, & tradidisti semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.*

Respondet, dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 10. de Ciuit. Dei, omne sacrificium visibile, inuisibile sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est. Inuisibile autem sacrificium est quòd homo Deo spiritum suum offert: secundum illud Psal. 50. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Et ideo omne illud, quòd Deo exhibetur, ad hoc quòd spiritus hominis feratur in Deum potest dici sacrificium.

Indiget igitur homo sacrificio propter tria. Vno quidem modo ad remissionem peccati, per quòd a Deo aueritur: & ideo Apost. dicit ad Heb. 5. quòd ad sacerdotem pertinet, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Secundo, vt homo in statu gratie conseruetur, semper Deo inherens: in quo eius pax & salus consistit. Vnde in veteri lege immolabatur hostia pacifica pro offerentium salute: vt habetur Leuit. 3. Tercio ad hoc, quòd spiritus hominis perfecte Deo uniat: quòd maxime erit in gloria. Vnde & in veteri lege offerbatur holocaustum quasi totum incensum: vt dicitur Leuit. 1. Hæc autem per humanitatè Christi nobis prouenerunt: nam primò quidem nostra peccata deleta sunt: secundum illud Rom. 4. traditus est propter delicta nostra. Secundo gratiam nos saluamem per ipsum accepimus: secundum illud Heb. 5. *Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Tercio per ipsum perfectionem glorie adepti sumus. Hebr. 10. *Habemus fidei gratiam per sanguinem eius in introitum Sanctorum, scilicet in gloriam celestem.* Et ideo ipse Christus in quantum homo non solùm fuit sacerdos, sed etiam hostia perfecta, simul existens hostia pro peccato, & hostia pacifica, & holocaustum.

Ad primum ergo dicendum, quòd Christus non se occidit, sed seipsum voluntariè morti exposuit: secundum illud Iesai. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit: & ideo dicitur seipsum obtulisse.*

Ad secundum dicendum, quòd hominis Christi occiso potest ad duplicem voluntatem comparari. Vno modo ad voluntatem occidentium. Et sic non habet rationem hostie, non enim dicuntur occisores Christi hostiam Deo obtulisse, sed grauiter deliquisse. Et huius peccati similitudinè gerebant impia Gentilium sacrificia.

sacrificia, quibus homines idolis immolabant. Alio modo potest considerari occiso Christi per comparationem ad voluntatem patientis, qui voluntariè se obtulit passioni. Et ex hac parte habet rationem hostie, in quo non conuenit cum sacrificijs Gentilium.

Ad tertium dicendum quòd sanctitas humanitatis Christi à principio non impedit, quin ipsamet humana natura, quum in passione oblata est Deo, sanctificata nouo modo fuerit, scilicet vt hostia actualiter tunc exhibita. Acquisiuit enim actualem hostiam sanctificationem tunc ex antiqua charitate & gratia vniouis sanctificante eandem absoluit.

AFFIRMAT S. Thomas, eiusque conclusio cum rationibus perspicua est, pertinetque ad fidem catholicam ad Eph. 5. *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam.* Idem habetur ad Hebræos 9. & 10. & in Concil. Alexandr. in epist. quæ est 10. inter epistolas Cyrilli, Anathematismo 2. recipiturque in Concilio Ephesino. Amb. in 1. comment. in Lucam. Idem, inquit, & vitulus est, & sacerdos. & in cap. 8. *Idem sacerdos & sacrificium.* Nazianz. orat. 31. & 36. & in carmine 9. *Mortalis Deus & victima pura sacerdos.* Athanas. lib. de Incarnat. Verbi, eiusque aduentu, Christus, inquit, corpus suum Patri sacrificauit. Epiph. hæresi 55. *Et primum, inquit, seipsum obtulit.* & statim: *ipse victima, ipse sacrificium, ipse sacerdos, ipse altare, &c.* Theodor. in dialogo Immutabilis, ait: *Non aliam hostiam quàm suum corpus obtulit.* Vbi notandum est, Patres non solùm affirmare corpus Christi, aut humanitatem fuisse victimam, verùm ipsummet Christum, tamet si non vt Deus, sed vt homo est, seu secundum naturam humanam, vt supra explicatum est; quòd etiam notat verbum illud Apostoli, tradidit semetipsum.

ARTICVLVS III.

Vtrum effectus sacerdotij Christi sit peccatorum expiatio.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quòd effectus sacerdotij Christi non sit expiatio peccatorum. Solius enim Dei est peccata delere, secundum illud Iesai. 43. *Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me.* Sed Christus non est sacerdos, secundum quòd Deus, sed secundum quòd homo. Ergo sacerdotium Christi non est expiatio peccatorum.

2. Præterea, Apost. dicit Heb. 10. quòd hostia veteris Testamenti non poterant perfectos facere: alioquin cessassent offerri, eo quòd nullam haberent conscientiam peccati cultores sufficienter semel mundati. sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Sed similiter sub sacerdotio Christi fit commemoratio peccatorum, cum dicitur: *Dimitte nobis debita nostra, Matth. 6. offertur etiam continue sacrificium in Ecclesia.* vnde & ibidem dicitur, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Ergo per sacerdotium Christi non expiantur peccata.

3. Præterea, In veteri lege maxime immolabatur hircus pro peccato principis, vel capra pro peccato alicuius de populo, vel vitulus pro peccato sacerdotis, vt patet Leuit. 4. Sed Christus nulli horum comparatur, sed agno, secundum illud Hier. 11. *Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam.* Ergo videtur, quòd eius sacerdotium non sit expiatio peccatorum.

Sed contra est, quòd Apost. dicit Heb. 9. *Sanguis Christi, qui per spiritum sanctum seipsum obtulit immaculatum Deo emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruendum Deo vincti.* Opera autem mortua dicuntur peccata. Ergo sacerdotium Christi habet virtutem emundandi peccata.

Respondet, dicendum, quòd ad peccatorum perfectam emundationem duo requiruntur, secundum quòd duo sunt in peccato, scilicet macula culpæ, & reatus poenæ. Macula quidem culpæ deletur per gratiam, quia cor peccatoris conuertitur in Deum; reatus autem poenæ totaliter tollitur per hoc, quòd homo Deo satisfacit. Virtusque autem horum efficit satisfactio Ragula in 3. p. D. Th. tract. post.

sacerdotium Christi. Nam virtute ipsius gratia nobis dauit, qua corda nostra conuertuntur ad Deum: secundum illud Rom. 3. *Iustificati gratis per gratiã ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu: quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Ipse etiam pro nobis plenariè satisfecit, in quantum ipse languores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit.* Vnde patet, quòd Christi sacerdotium habet plenam vim expiandi peccata.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet Christus non fuerit sacerdos secundum quòd Deus, sed secundum quòd homo: vnus tamen & idem fuit sacerdos & Deus. Vnde in synod. Ephes. legitur. *Si quis Pontificem & Apostolum nostrum factum dicit, non ipsum ex Deo Verbum, quando factum est caro, & secundum nos homo, sed tanquam alterum præter eum seorsum hominem ex muliere: anathema sit.* Et ideo in quantum eius humanitas operabatur in virtute diuinitatis, illud sacrificium erat efficacissimum ad delendum peccata. Propter quòd Aug. dicit in 4. de Trin. quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur: idem ipse vnus vnusque Mediator, per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnus cum illo maneret, cui offerebatur: vnus in se faceret, pro quibus offerebat: vnus ipse esset, qui offerebat & quòd offerebat.

Ad secundum dicendum, quòd peccata non commemorantur in noua lege, propter inefficaciam sacerdotij Christi, quasi per ipsum non sufficienter expiantur peccata: sed commemorantur quantum ad illos, qui vel eius sacrificij nolunt esse participes (sicut sunt infideles) pro quorum peccatis oramus, vt conuertantur: vel etiam quantum ad illos, qui post participationem huius sacrificij, ab eo desiam, qualitercunque peccando. Sacrificium autem quòd quotidie in Ecclesia offertur, non est aliud à sacrificio, quòd ipse Christus obtulit, sed eius commemoratio, vnde Aug. dicit in 10. de Ciuit. Dei. *Sacerdos ipse Christus offerens, ipse & oblatio cuius rei sacramentum, quotidianum esse voluit Ecclesia sacrificium.*

Ad tertium dicendum, quòd sicut Origen. dicit super Ioan. *Licet diuersa animalia in veteri lege offerrentur, quotidianum tamen sacrificium, quòd offerbatur mane & vespere, erat agnus: vt habetur Num. 28. Vnde significabatur, quòd oblatio agni veri, id est, Christi, esset sacrificium consummationum omnium aliorum.* Et ideo Ioan. 1. dicitur: *Ecco agnus Dei, qui tollis peccata mundi.*

AFFIRMAT S. Thom. peccata hoc sacrificio expiari, assignatque duo mala, quæ sunt in peccato, scilicet culpæ, & poenæ, quibus assignat duo bona ex parte sacrificij, ad ea tollenda mala, scilicet gratiam, qua conuertatur, & satisfactionem pro poenâ per dolores pro nobis assumptos. Ceterum cum id, quòd est præcipuum in peccato, sit culpa, ad quam tollendam duo requiruntur, vnum ex parte nostra, quòd est conuersio, alterum ex parte Dei, quòd est remissio, S. Thomas pro effectu sacrificij solùm assignauit primum, id est, id, quòd requiritur ex parte nostra, videlicet auxilium, nihil autem dicit de secundo, cum tamen sacrificium pro peccato maxime respiciat Deum placandum, & veniam impetrandam, in quo videri posset fauere sententia recentiorum, quam supra reiecimur in materia de satisfactione, & merito Christi agnoscentium opus satisfactionis, & redemptionis Christi tantum in eo, quòd acquisiuit nobis auxilio gratiæ ad conuersionem. Dicendum est, quòd quemadmodum; vt notat hîc Caietanus, non statuit S. Thomas, expiationem peccatorum esse à solo sacerdotio Christi, neque solam expiationem peccati esse officium sacerdotij Christi, habet enim alios effectus præter hunc: ita per hoc quòd dicat sacerdotium Christi tollere culpam, obtinendo nobis gratiam, qua conuertatur, non influit dicere nihil aliud operari hoc, vt tollat maculam, operatur enim reparationem iniuriæ diuinæ, & impetrationem veniæ; sed solùm hunc effectum, scilicet collationem gratiæ explicauit, quia voluit

docere quemadmodum sit à sacerdotio Christi id, quod requiritur ex parte liberi arbitrij ad delendam culpam, scilicet conuersio, quæ est gratiæ effectus. Confirmatur hic sensus, quia non solum gratia ad conuersionem, verumetiam gratia sanctificans, eiusque habitus tollunt culpam, & quidem maximè, & tamen S. Thomas nihil hic de gratia habituali. Præterea sacrificium Christi non solum adultis, verum infantibus tollit peccatum, & tamen effectus, quem tribuit S. Thom. sacerdotio Christi ad expianda peccata, solum conuenit peccatis adultorum. Adde postremò, quòd causa illa, quam S. Th. applicat sublationi pœnæ, quæ causa est dolor, & supplicium, quibus constat sacrificium Christi, non ponitur solum vt conferens sublationem pœnæ, siquidem dubium non est, non minus ad culpam, quam ad pœnam tollendâ profuisse, sed ponitur vt causa vniuersalis quæ tollit hanc ratione efficaci, quam habet à sacerdotio Christi ad tollendam vtranque. Itaque S. Thomas explicat vnum, aut alterum effectum iuxta propositum intentioni suæ, & non excludit alios.

ARTICVLVS IV.

Vtrum effectus sacerdotij Christi non solum ad alios pertinuerit, sed etiam ad ipsum.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd effectus sacerdotij Christi non solum pertinuerit ad alios, sed etiam ad ipsum. Ad officium enim sacerdotis pertinet, pro populo orare: secundum illud 2. Machab. 1. Orationem faciebant sacerdotes, dum consummaretur sacrificium. Sed Christus non solum pro aliis orauit, sed etiam pro seipso: secundum quòd supra dictum est, sicut expressè dicitur Heb. 5. quòd in diebus carnis sue, preces supplicationisque ad Deum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lacrymis obtulit. Ergo sacerdotium Christi effectum habuit non solum in aliis, sed etiam in seipso.

2. Præterea, Christus sacrificium obtulit seipsum in sua passione. Sed per passionem suam non solum aliis meruit, sed etiam sibi: vt supra habitum est. Ergo sacerdotium Christi non solum habuit effectum in aliis, sed etiam in seipso.

3. Præterea, Sacerdotium veteris legis fuit figura sacerdotij Christi. Sed sacerdos veteris legis non solum pro aliis, sed etiam pro seipso sacrificium offerebat. Dicitur enim Leuit. 16. quòd Pontifex ingreditur Sanctuarium, vt roget pro se, & pro domo sua, & pro vniuerso cœtu filiorum Israël. Ergo etiam sacerdotium Christi non solum in aliis, sed in seipso effectum habuit.

Sed contra est, quòd in Ephesina synodo legitur: Si quis dicit Christum pro se obtulisse oblationem, non magis pro nobis solum (non enim indignus sacrificio, qui peccatum nefas) anathema sit. Sed in sacrificio offerendo, potissimè sacerdotis consistit officium. Ergo sacerdotium Christi non habuit effectum in ipso Christo.

Respondendo dicendum, quòd sicut dictum est, sacerdos constituitur medius inter Deum & populum. Ille autem indiget medio ad Deum qui per seipsum accedere ad Deum non potest, & talis sacerdotio subicitur, effectum sacerdotij participans. Hoc autem Christo non competit: dicit enim Apost. ad Heb. 7. Accedens per semetipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Et ideo Christo non conuenit effectum sacerdotij in se suscipere, sed potius ipsum aliis communicare. Primum enim agens in quolibet genere, ita est influens, quòd non est recipiens in genere illo: sicut sol illuminat, sed non illuminatur: & ignis calefacit, sed non calefit. Christus autem est fons totius sacerdotij, nam sacerdos legalis erat figura ipsius: sacerdos autem nouæ legis in persona ipsius operatur, secundum illud 2. ad Cor. 2. Nam & ego quòd donatus propter vos in persona Christi. Et ideo non competit Christo effectum sacerdotij recipere.

Ad primum ergo dicendum, quòd oratio eisi conueniat sacerdotibus: non tamen est eorum officio proprio. Cuilibet enim conuenit & pro se & pro aliis orare: secundum illud Iacob.

Avl. Orate pro inimicis vt saluemini. Et sic posset dici, quòd oratio qua Christus pro se orauit, non erat actus sacerdotij eius. Sed hæc responsio videtur exclusiua per hoc, quòd Apost. ad Heb. 7. cum dixisset: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, subiit: Qui in diebus carnis sue preces, & c. vt supra. Et ita videtur quòd oratio, qua Christus orauit, ad eius sacerdotium pertineat. Et ideo oportet dicere, quòd alij sacerdotes effectum sacerdotij sui participant: non in quantum sacerdotes, sed in quantum peccatores, vt infra dicitur, Christus autem, simpliciter loquendo, peccatum non habuit. Habuit tamen similitudinem peccati in carne: vt dicitur Roman. 8. Et ideo non simpliciter dicendum est, quòd ipse effectum sacerdotij participauerit, sed secundum quid, scilicet secundum passibilitatem carnis. Vnde signanter dicit: Qui possit illum saluum facere à morte.

B Ad secundum dicendum, quòd in oblatione sacrificij cuiuscunque sacerdotis, duo possunt considerari, scilicet ipsum sacrificium oblatum, & deuotio offerentis. Proprius autem effectus sacerdotij est id, quòd sequitur ex ipso sacrificio. Christus autem consecutus est per suam passionem, gloriam resurrectionis, non quasi ex vi sacrificij quòd offeritur per modum satisfactionis: sed ex ipsa deuotione, qua secundum charitatem humiliter passionem sustinuit.

Ad tertium dicendum, quòd figura non potest adæquare veritatem. Vnde sacerdos figuræ veteris legis non poterat ad hanc perfectionem peruenire, vt sacrificio satisfactorio non indigeret: sed Christus non indiguit: unde non est similis ratio de vtroque. Et hoc est quòd Apostolus dicit, Lex homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: seruo autem iuramentum qui post legem est, Filius in æternum perfectum.

C OBSERVANDUM est, responsonem sancti Thomæ fundari in triplici suppositione, quarum vnam non explicat hic, sed articulo præcedenti, quòd videlicet cum plures effectus sacrificij numerari possint, præcipuus tamen, maximèque proprius sit reconciliatio hominis cum Deo per expiationem peccati. Secundam explicat in responsone ad primum, ea est, quòd sacerdos possit operari duobus modis, id est, formaliter, vt sacerdos est, & materialiter, vt est talis, nempe peccator, vel iustus, Tertiam explicat in corpore articuli, quòd scilicet effectus sacerdotij non pertineat formaliter ad sacerdotem vt sacerdos est, sed aut nullo modo, aut materialiter, vt est talis, scilicet peccator. Probat, quia effectus sacerdotij est adhibere medium, quo per accessum ad Deum coniungat Deo hominem separatam, & non valentem accedere; ergo hic effectus, qui est coniungi per alium Deo, non pertinet ad ipsum vt sacerdos est. Ex hoc conclusio ipsius est, effectum sacerdotij Christi ad Christum ipsum non pertinere. Ratio, qua id probat, non solum est, quia est sacerdos, cuius est accedere per semetipsum ad Deum; hæc enim ratio solum probat, quòd formaliter, vt sacerdos est, non participet effectum sacrificij, non verò simpliciter, & absolute, cum possit sacerdos esse peccator, & indigere hoc effectui, vt habetur in responsonem ad primum. Fundatur ergo in eo, quòd Christus per seipsum accedat ad Deum, id est, quòd conueniat illi per se, ratione sua indiuiduali accedere ad Deum, prout accedere per se excludit non solum aliâ personam mediam, quomodo etiam alij sacerdotes peccatores accedunt per se, & soli nõ sacerdotes accedunt per alium; verumetiam excludit conditionem, & rationem extrinsecam superadditam personæ, & indiuiduo, quomodo sacerdotes alij non accedunt per se, sed per superadditam rationem sacerdotij, quia non est illis personalis iustitia, sanctitas, immunitasque à peccato; nec est illis personale sacerdotium, id est, conueniens per se ratione indiuiduali personæ. Accedit autem solus Christus per se, quia ipsi soli est iustitia personalis, & sanctitas, itemque

que ipsum sacerdotium ex vnctione personali, quam habet à Verbo, & diuinitate, cui eius humanitas vnitur: est ergo Christus primum accedens, quod omnibus modis, & omni sensu accedit per seipsum ad Deum. Alij verò accedunt per ipsum, quia iustificatio aliorum etiam sacerdotum, & sanctitas sacerdotij, per quam accedunt ad Deum, prouenit ab eo, qui per seipsum personaliter accedit ad Deum, id est, à Christo. Declarat hoc sanctus Thomas aliis exemplis primi agentis in quolibet genere, solis, ignis, & c. qui à nullo recipiunt id, quod communicant aliis. Igitur sancti Thomæ conclusio procedit de effectu maximè proprio sacerdotij, scilicet remissione peccati, dum negat Christo effectum sui sacerdotij. Hoc ipsum definitur in Epist. Concil. Alex. quæ est 10. inter epist. Cyrilli: Si quis, Christum etiam pro seipso oblationem, & non magis pro nobis obtulisse, dicit (non enim opus habuit oblatione, qui peccatum non nouit) anathema sit. Et Apost. ad Heb. 7. Talis decebat, vt esset nobis Pontifex sanctus, innocens, & c. qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum reliqui sacerdotes primum pro suis, deinde pro populi delictis hostias offerre. Nihilominus cum præter hunc maximè proprium effectum sacerdotij, existant quidam alij minus proprii, vt supra notauimus; restat præterea disputandum,

DISPUTATIO XXI.

An aliquis ex aliis effectibus sacerdotij ad Christum pertineat.

HVIUSMODI effectus sunt duplicis generis, quidam qui pertinent ad bonum, & vtilitatem Christi per se proximè, et si ratione generali gloriam Dei respiciant. Quidam, qui pro se proximè ratione speciali pertinent ad gloriam Dei, vt actio gratiarum, & cultus diuinæ excellentiæ.

Dicendum igitur primò bona, quæ pertinent ad vtilitatem Christi, fuisse effectum ipsius sacerdotij Christi, non tamen sacrificij. Prima pars probatur, quia orare pertinet ad officium sacerdotij, tamen non præcipuum; Christus autem pro seipso orauit non solum ratione communi, qua cuiusvis potest pro seipso orare, verumetiam quatenus sacerdos est, vt bene probat S. Thomas in hoc art. 4. ad 1. ex cap. 5. ad Hebræos, vbi de Christo sacerdote secundum ordinem Melchisedec ait: Qui in diebus carnis sue preces, & c. Alibi etiam Ioan. 12. ait: Pater venis hora, clarifica filium tuum, & c.

Secunda pars est eiusdem sancti Thomæ ibidem ad secundum, vbi docet, gloriam resurrectionis Christum non obtinuisse ex vi sacrificij, sed ex ipsa deuotione, qua secundum charitatem humiliter passionem sustinuit, quòd est obtinere ex vi meriti deuotionis, & charitatis. Constat ergo, bona, quæ pertinent ad vtilitatem propriam Christum obtinuisse, tum vt sacerdotem ex vi orationis, quæ censetur in officio sacerdotis: tum verò vt operantem opera meritoria, sicut quilibet homo iustus. Cur autem dicat sanctus Thomas ad 1. Christum participasse effectum sacerdotij sui secundum quid, non verò simpliciter, quidam recentiores rationem assignant; quia oratio est actus minus principalis sacerdotij comparatione sacrificij, quòd est actus principalis: Christus autem vt sacerdos pro se solum adhibuit actum minus principale. Verum hoc discrimen solum est penes actus sacerdotij, sed S. Thom. assignat illud penes effectum, & quidem principale qui est expiatio peccati; cum enim

Ios. Raguse in 3. p. D. Th. tract. post.

dixisset: Alij sacerdotes participant effectum sacerdotij, non vt sacerdotes, sed vt peccatores. Subdit: Christus autem, simpliciter loquendo, peccatum non habuit, sed similitudinem peccati in carne, & ideo non simpliciter effectum sacerdotij participauit, sed secundum quid, scilicet secundum passibilitatem carnis, unde signanter dicit, qui possit illum saluum facere à morte. Hæc S. Thomas. Sensus ergo est, Christum participasse effectum sacerdotij secundum illam similitudinem, quæ erat in ipso, videlicet secundum mortalitatem, quæ est propria carnis peccati, à qua morte, & mortalitate liberatus est per resurrectionem. Nihilominus hunc effectum sacerdotij, S. Thom. hic docet, Christum obtinuisse non per actum principale illius, id est, per sacrificium, sed per orationem.

B Dubium ergo est de bonis, quæ pertinent ad gloriam Dei, an fuerint effectus sacerdotij, & an secundum actum principale, id est, sacrificium, vel secundum minus principale, id est, orationem. Quidam putant fuisse solum secundum actum minus principale, scilicet orationem, non verò secundum principale, id est, sacrificium. Fundamentum ipsorum, est quia natura, & essentia sacrificij pendet ex intentione ministris, & sacerdotis; si enim mors hominis offeratur affectu fortitudinis, vel charitatis, non est sacrificium; si verò vt recognoscatur Deus vt auctor mortis, & vitæ, est sacrificium. Omne autem sacrificium, quo protestamur Deum vt auctorem vitæ & mortis, vna ex duabus causis offertur, inquit, scilicet vel ad reconciliandum hominem Deo, vel ad agendas gratias pro beneficiis; & huc reducut alias quasvis causas, v. g. victoriæ obtinendæ; volunt enim fieri sacrificium ad expianda peccata, quæ impedirent beneficiū victoriæ. Ex his duabus causis posterior, scilicet actio gratiarum, ad gloriam Dei pertinet. Hanc autem non fuisse effectum sacrificij, probant; quia intentio Christi assumendi carnem, eamque immolandi, non fuit ad agendas Deo gratias pro eadem carne assumpta, neque vllus homo hæcenus ad hunc finem obtulit seipsum Deo; intentio autem requiritur ad essentiam sacrificij: verum hæc ratio; doctrinaque deficiunt; primum enim rationem, cur mors Christi sit sacrificiū, non verò mors Martyrum, non petunt, nisi ab intentione, quam de facto habuit Christus differentem ab ea, quam habuerint Martyres, quam differentiam supra reiecimur, ostendimusque non peti nisi ex natura rei, & actus, qui suapte natura, quatenus est actus sacrificij, non habeat laudem aliud, quam ex eo, quòd sit sacrificium, & possit hinc solum habere, cuiusmodi non est mors hominis, nec proinde Christi per se, nisi Deo volente. Hinc sit secundò vt ex quo Deus voluit, mortem Christi offerri in sacrificium, quamuis primarius eius finis fuerit expiatio peccatorum, nihilominus facta fuit potestas offerendi ob quascunque causas, quibus offerri potest, id est, etiam propter gratiarum actiones; quia ratio cur nõ posset mors Christi habere rationem sacrificij iniussu Dei, solum petebatur ab eo, quòd non esset penes homines potestas occidendi hominem in cultum Dei; neque offerendi se ad illam solum ob cultum Dei. Ex quo verò decretum est à Deo, offerri in talem cultum, per se; fit etiam simul potestas offerendi illam, & applicandi propter alios fines, propter quos potest sacrificium offerri, & applicari, nimirum siue in peccati expiationem, siue in gratiarum actiones; atque ita actionem gratiarum Deo pro beneficiis humanitati Christi, vel aliis collatis, fuisse sacrificij effectum, et si minus principale ipsius: Christi; bene docet Suarez hic in expositione articuli, & alij.

Vtrum sacerdotium Christi permaneat in æternum.

AD quoniam sic proceditur. Videtur, quod sacerdotium Christi non permaneat in æternum. Quia (ut dictum est) illi soli effectus sacerdotij indigent, qui habent infirmitatem peccati: qua per sacerdotis sacrificium expiari potest. Sed hoc non erit in æternum: quia in sanctis nulla erit infirmitas; secundum illud Isai. 60. Populus tuus omnes iusti. Peccatorum autem infirmitas inexpiabilis erit: quia in inferno nulla est redemptio. Ergo sacerdotium Christi frustra remaneret in æternum.

2. Præterea, Sacerdotium Christi præcipue manifestum est in eius passione & morte: quando per proprium sanguinem introiit in sancta: ut dicitur Hebr. 9. Sed passio & mors Christi non erit in æternum: secundum illud Rom. 6. Christus resurgens à mortuis, iam non moritur. Ergo sacerdotium Christi non erit in æternum.

3. Præterea, Christus est sacerdos non secundum quod Deus, sed secundum quod homo. Sed Christus quandoque non fuit homo, scilicet in triduo mortis. Ergo sacerdotium Christi non est in æternum.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 109. Tu es sacerdos in æternum.

Respondeo dicendum, quod in officio sacerdotis duo possunt considerari. Primo quidem ipsa oblatio sacrificij. Secundo, ipsa sacrificij consummatio. Quæ quidem consistit in hoc, quod illi, pro quibus sacrificium offertur, finem sacrificij consequuntur. Finis autem sacrificij, quod Christus obtulit, non fuerunt bona temporalia, sed æterna, quæ per eius mortem adipiscimur (unde dicitur Hebr. 9. quod Christus est assistens Pontifex futurorum bonorum) ratione cuius Christi sacerdotium dicitur esse æternum.

Et hæc quidem consummatio sacrificij Christi, præfigurabatur in hoc ipso, quod Pontifex legalis semel in anno cum sanguine hirci & visuli intrabat in Sancta Sanctorum; ut dicitur Leuit. 16. cum tamen hircum & visulum non inuolaret in Sanctis Sanctorum, sed extra. Et similiter Christus in Sancta Sanctorum, id est in ipsum calum intrauit: & nobis viam parauit intrandi, per virtutem sanguinis sui, quem pro nobis in terra effudit.

Ad primum ergo dicendum, quod Sancti qui erunt in patria, non indigent ulterius expiari per sacerdotium Christi: sed expiati iam indigent consummari per ipsum Christum à quo gloria eorum dependet. Unde dicitur Apoc. 21. quod claritas Dei illuminat illam scilicet civitatem Sanctorum, & lucerna eius est agnus.

Ad secundum dicendum, quod licet passio & mors Christi de cætero non sint iteranda, tamen virtus illius hostiæ semel oblata, permanet in æternum: quia ut dicitur ad Hebr. 10. una oblatio consummavit in æternum sanctificatos: Et per hoc patet etiam responsio.

Ad tertium, unitas autem huius oblationis figurabatur in lege, per quod semel in anno legalis Pontifex cum solenni oblatione sanguinis intrabat in Sancta, ut dicitur Leuit. 16. Sed desinebat figura à veritate in hoc, quod illa hostiæ non habebat sempiternam virtutem, & ideo annuatim illa hostiæ reite-
rabatur.

CONCLUSIO affirmat, eius ratio infra examinabitur.

DISPUTATIO XXII.

Quo sensu & ratione sacerdotium Christi sit æternum.

SSE æternum Christi sacerdotium de se de est, ex Psal. 109. Tu es sacerdos in æternum, & ex Apost. ad Hebr. 7. sempiternum habet sacerdotium. Unde verò, & quo sensu dica-

tur æternum, cum ex variis capitibus hæc æternitas accipi possit, incertum est, & variis modis exponitur.

Primus modus est quorundam recentiorum, qui æternitatem, vel defectum æternitatis sacerdotij agnoscunt in eo, quod sit vel substantiale, seu essentialiale, vel non substantiale, sed accidentale; cum enim per se ordinetur ad ministerium, cessante omnino ministerio, cessare debet, ubi est accidentale, utpote superadditum naturæ, & personæ. Vbi verò est essentialiale, seu substantiale, non debet cessare, dum non cessat essentia, & persona. Iam verò sacerdotium conuenit Christo ratione vnionis hypostaticæ, quæ est substantialis personæ Christi, reliquis autem personis est superadditum ex vi ordinis, & deputationis ad ministerium: hoc autem ministerium omnino cessabit aliquando in fine mundi; quare cessabit sacerdotium aliorum, non item Christi: etenim, ut supponunt, sacerdotium non est purum ministerium, sed potestas sacrificandi, quæ, cessante ministerio tantum, manet, manente persona, cui est substantialis, scilicet Christo, ac proinde in ipso est æternum. Hic sensus, & modus dicendi, quod scilicet in dicto loco Psal. 109, solum sermo sit de potestate Christi substantiali, & nihil notetur aliud in his verbis: Tu es sacerdos in æternum. neque ob alium finem proferantur, nisi ut notetur æternitas sacerdotij, quam Christus habet ab vnione hypostatica; hic, inquam, sensus nullo modo placet. Primum quia illa verba præcedentia: *Iurauit Dominus, & non penitebit eum. Tu es sacerdos in æternum.* Non respiciunt vnionem hypostaticam, ut scilicet nihil aliud iuret, nisi non soluturum se hanc vnionem, & quod futurum non sit, ut peniteat huius vnionis; ut quid enim proferretur hoc iuramentum? & quid singulare promitteret de sacerdotio? & cur hoc diceret de sacerdotio potius, quam de ipsa vnione per se, aut de alia quapiam proprietate, & attributis, quæ consequuntur vnionem, cuiusmodi inter alia est esse regem? & sanè eius regnum prædicitur fore æternum in Scripturis *Luc. 2. Daniel. 2.* non tamè cum hoc iuramento, & promissione non penitendi; etsi attenda æternitate, quæ attribuitur regno Christi in Scripturis, & in re ipsa, esset ratio cur adhiberetur hoc iuramentum; quia videlicet subiectio personarum, & præsentia regia Christi erit æterna post finem mundi semper habens subditos, quibus constat regnum, non similiter autem sacerdotium. Deinde quia Patres, quos infra citabo, passim sentiunt hæc voce: *Non penitebit eum*, significari non quidem penitentiam facti, quæ non cadat in Deum, sed exclusionem mutationis illius, quam Deus fecerat circa sacerdotium Aaron: ergo significatur mutatio, quæ similiter potuisset fieri per se in sacerdotio Christi, & tantum in sacerdotio; sicut in Aaron fuit facta per se in sacerdotio, & tantum in sacerdotio. At certè iuxta hunc sensum recentiorum neque potuisset fieri tantum in sacerdotio, neque per se in sacerdotio, sed tantum in vnione per se, per accidens verò, vel consequenter in sacerdotio. Denique aliud est loqui de æternitate, aliud autem de fundamento, & ratione æternitatis; certè in locis citatis Psalms, & epistolæ ad Hebræos sermo est de æternitate ipsa, dicitur enim sacerdotium Christi esse æternum, non autem de fundamento. Oportet ergo exponere quomodo intelligant esse æternum, num simpliciter, quia careat fine, an verò pro statu huius vite; quia videlicet, hæc durante, non finietur; vbi verò hoc statutum fuerit, tunc erit locus indagandæ radici, & fundamento, an sit vnio hypostatica, vel decretum diuinum, &c. sunt ergo duo alij modi.

Primus

Primus est, Scripturas dictas tribuere sacerdotio Christi æternitatem simpliciter, non ratione potestatis solius, quam habet ex vi vnionis, ut dicit sententia iam refutata, sed ratione effectus æterni consequentis ex eius sacerdotio, qui effectus sunt bona æterna: est sententia sancti Thomæ in articulo 5. eundemque modum inter cæteros probat Bellarm. & alij quidam interpretes Psalms 109. Sed à quibusdam recentioribus refutatur eo argumento, quod si sacrificia vetera habuissent aliquem perpetuum effectum per modum sacramenti, seu per modum impetrationis, ut verè habuerunt, quia non raro impetrabant à Deo Spiritu gratia, nihilominus dici non posset sacerdotium Christi. Similiter, inquit, sacerdotium Leuiticum æternum, sicut dicitur Euangelicum, & sacerdotes Euangelici aliquem effectum æternum, id est, gratiam, efficiunt, & tamen non dicuntur sacerdotes æterni. Sed hoc argumentum non bene procedit contra dictum modum sancti Thomæ. Quamuis enim non solum Christus operetur propter bona æterna, nec solum eius sacrificium sit eorum causa, verumetiam operentur alij sacerdotes, tum veteris, tum nouæ legis; nihilominus est ratio, cur hic effectus æternus, scilicet bona æterna soli Christo simpliciter tribuantur, & solum ipse dicatur sacerdos in æternum, non sic autem alij sacerdotes. Ratio autem primò est, quia ex 1. Ethic. capite 1. finis vltimus respondet primo agenti, ipsique tanquam proprius tribuitur, cæteris autem subordinatè agentibus tribuitur fines subordinati. Iam bona æterna re ipsa obta, ita ut non possint beati ab illis excidere, sunt proprius finis Christi, qui est primum agens, & caput, & princeps in ordine redemptionis, ubi reliqui sacerdotes sunt agentia subordinata, & veluti instrumenta: ergo Christo tribuitur hic effectus vltimus, sicut victoria Duci, etiam si multi pugnant extitissent. Deinde sacerdotes subordinati non possunt respicere hunc finem, scilicet bona æterna in re adæquatè, sed quoad quosdam effectus, qui conferunt ad illum, cuiusmodi est impetratio huius, vel illius auxilij, &c. non enim possunt opera illorum præstare omnia, quæ requiruntur pro omni tempore, & opportunitate, seu necessitate: Christus autem per suum sacrificium respicit hunc finem adæquatè, quia meruit nobis omnem gratiam, siue actuale, siue habituale, siue sufficientem, siue effecticæ, ut diximus circa quæst. 18. Demum illud ipsum, quod præstant alij sacerdotes per sua sacrificia, præstat Christus per suum magis, quam ipsi, quia totam virtutem ad impetrandum, &c. habent à Christo. Meritò igitur hic effectus, qui sunt bona temporalia, & æterna, tribuitur nominatim, & singulariter Christo, non similiter alijs sacerdotibus, & manentibus his bonis in omni æternitate, ipse dicitur sacerdos in æternum: non enim sufficit vtunque & quocunque modo ea bona fuisse effectum aliorum sacerdotum, ut dicantur simpliciter sacerdotes in æternum, nisi sint effectus adæquatus, & proprius ipsorum, & in eo, quod sunt finis, & terminus vltimus. Atque hoc præcipue habetur ex Concilio Tridentino sess. 22. cap. 1. vbi docet, institutum esse à Christo sacrificium inuentum Eucharistiæ, ut per ipsum deriuaretur virtus sacrificij cruenti Crucis ad remissionem peccatorum, illudque representaretur, &c. & cap. 2. docet sacrificium Eucharistiæ propitiatorium esse, & per illud consequi nos misericordiam, & gratiam ea ratione quod in hoc incruente contineatur, & immoletur ille idem Christus, qui in ara Crucis semel seipsum cruentè obtulit. Igitur est bonus hic modus sancti Thomæ, etsi superpetat alius sequens modus, nil enim prohibet plu-

lof. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

ribus rationibus æternum dici sacerdotium Christi. Alter ergo modus est, sacerdotium Christi dici æternum pro statu huius vite, quod scilicet, durante mundo, non finietur; an verò præterea possit dici simpliciter æternum pro tota æternitate, quidam non explicant. Bellarm. verò in Psalms 109. & alij explicant, ut dicatur vtroque modo. Hic modus est communior Patrum dicentium, sacerdotium Christi dici æternum comparatione sacerdotij Aaron, quod non mutetur in aliud sacerdotium, & cesset sicut sacerdotium Aaron. Ambrosius, seu quicumque fuit auctor comment. epist. ad Hebræos in cap. 7. *Non habet finem*, inquit, *sacerdos noster, sicut legalis.* Augustinus lib. 1. contra aduersarium legis, & Prophetarum, cap. 20. tractans illud Psalms 109. *Iurauit Dominus, &c.* sic habet: *Quod Deum non penitebit significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit, mutabit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron.* Leo Papa serm. 2. de annuario assumptionis sue ad pontificatum, sic habet: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, id est, non secundum ordinem Aaron, cuius sacerdotium per propagationem sui seminis currens, temporalis ministerij fuit, &c.* Primalius in commentar. cap. 5. ad Hebræos, cum dixisset, Christum in ordine sacerdotij Melchisedech factum esse sacerdotem non temporalem, sed æternum, paulo infra subdit: *Unde patet sacrificium peccatum perisse, quod fuit ordinis Aaron, & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech, quia Christus corroborauit, & Ecclesiam tenere docuit.* Oecumenius in comment. cap. 5. ad Hebræos de Melchisedech loquens sic fatetur: *Non ad ipsum tantum, quæ à Deo semel facta est, hostiam, & oblationem dixit in æternum, sed ad nostri temporis sacerdotes inspiciens, per quos Christus sacrificat, & sacrificatur, quæ in mystico illo conuiuio, ac cæna sacerdotij huius tradidit formulam.* Theophylactus in cap. 5. ad Hebr. explicans illud: *Tu es sacerdos in æternum, &c.* Apertissime, inquit, de Christo dictum esse, constat. & infra: *In æternum dixit, quia quotidie offertur in perpetuum, offertur per Dei ministros oblatio, Christum Dominum & Pontificem habens, & sacrificium, qui seipsum nostri ob gratiam sanctificat, frangit, & tribuit.* Anselmus in idem cap. ad Hebræos: *Tu es sacerdos*, inquit, *id est, sacra dans per te & tuos in æternum, scilicet quantum durabit hoc sæculum, quia non transibit sacerdotium Christi, ut aliud succedat, sicut transiit Leuiticum.*

Demum idem habetur ex quibusdam verbis Apostoli ad Hebræos 7. Unde recentiores, quibus displicet hæc sententia, conantur aduersus illam argumentum conficere. Sunt autem hæc: *Et alij quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere, hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.* Quo loco sermonem esse de statu sacerdotij, eiusque perennitate in hac vita, constat ex eo, quod sermo sit de ea perennitate, quæ cum non possit obtineri per continuationem vnus, & eiusdem, obtinetur per successionem plurium. Huiusmodi autem perennitas est, quæ habetur, durante mundo, in hac vita. Hinc autem consequens est, ut eadem loquatur Apostolus cum subdit: *Hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.* Vbi notandum est, rationem hanc Apost. eo quod maneat in æternum, non fundari solum in immortalitate, quoniã Christus mortuus fuit in hac vita, sicut moriuntur alij sacerdotes, & in alia vita habet communem cum illis immortalitatem, sed fundatur in particulari conditione, priuilegio, & excellentia Christi supra alios; cum enim ipse sit caput, & princeps in genere sacerdotij, ex cuius videlicet sacerdotio virtutem habent reliqua, quæque in omnibus sacerdotibus sacrificat, eius sacerdotium ex conditione sua non est restrictum tempori, quo Christus vixit

H 3 in

in mundo, proinde nec terminatur morte, sed perfecteratur idem in vita, & post mortem. Quare verba illa: *eo quod maneat in aeternum*, assumit Apostolus ex illo Psalmo 109. quem proximè citauerat; scilicet: *tu es sacerdos in aeternum*, vt sit sensus: *Hic autem eo quod sit sacerdos in aeternum, sempiternum habet sacerdotium*, id est, quod non interrumpitur, nec habet successorem. Alij verò plures facti sunt sacerdotes, eo quod morte prohiberentur permanere, intellige non solum in vita, quomodo etiam Christus prohibitus est permanere, verum etiam in eodem statu, dignitate, officioque sacerdotis, vt possent vel per se, vel per alios sacrificare, relinquendo virtutem alijs, hanc enim solus Christus reliquit, & alijs tribuit. Hoc ipsum confirmant verba sequentia: *Vnde & saluare in perpetuum potest, accedentes per semetipsum ad Deum semper vniuersis ad interpellandum pro nobis*. Vbi illa particula, *vnde*, necit verba, vt consequentia, quod videlicet quia sempiternum habet sacerdotium potest saluare in perpetuum. Hac perpetuitas potest intelligi, nisi de tempore huius vitae, vt patet; similitèrque verba sequentia, *ad interpellandum pro nobis*, siue enim hæc interpellatio sit oratio, vt fert nostra sententia, siue sola oblatio, & commemoratio meritorum, vt sentiunt recentiores, de quibus quaestione præcedenti; sanè constat solum habere locum in hac vita. Fauet vox Græca ἀπαράκλητος, quam tribuit Apostolus hinc sacerdotio, propriè enim significat carens progressu continuato, & successiuo, seu successione: & vt detur posse vsurpari etiam pro eo quod caret sine, tamen addita præcedentibus verbis, vbi dicitur: *Plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere*, accipienda est in priorè sensu. Ponit enim Apostolus perpetuitatem sacerdotij aliorum per successione, & perpetuitatem sacerdotij Christi, quam illi opponit, notata voce ἀπαράκλητος; significat ergo sine successione. Idem est sensus Patrum, & interpretum huius loci, quos supra citauimus, quosque pro intelligentia huius loci ipsi citant. Sed vt probe intelligantur, obseruandum est, æternitatem sacerdotij supra explicatam, nempe pro statu huius vitæ, requirere immortalitatem in hac vita, saltem vsque ad finem mundi; atque propterea si alij sacerdotes viuere vsque ad finem mundi, essent sacerdotes in æternum modo dicto; quia tamen sunt mortales, non possunt eo vsque viuere, quod benè notat ille modus loquendi Apostoli: *Idcirco quod morte prohiberentur permanere*, supple vsque ad finem mundi; si enim possent permanere, non essent plures, scilicet secundum successionem, & haberent sempiternum sacerdotium: Christus autem eo quod maneat, æternitate, habet ex consequenti, quod non prohiberetur permanere vsque ad finem mundi in officio, & dignitate sacerdotali in hac vita, in qua, etiam post mortem est sacerdos, quomodo, id est, post mortem, non possunt esse alij sacerdotes; ideo sempiternum habet sacerdotium. Itaque in vita, in qua sunt sacerdotes alij, non possunt manere vsque ad finem mundi, quia in ea vita sunt mortales; Christus autem, in vita, in qua est sacerdos, non prohibetur manere vsque ad finem mundi, quia etiam in statu immortalitatis est sacerdos pro hac vita; proinde in hac vita habet sempiternum sacerdotium. Atque hoc eleganter exprefit Chrysofost. in hunc locum Pauli his verbis: *Dnas ponit differentias, quia non habet finem sicut legalis (scilicet sacerdos) hoc autem facit ex persona mediatoris Christi secundam virtutem vna insubstibilis: facit autem hoc etiam ex iuramento, quo iurauit. Sanè hoc iuramentum non potest fieri, nisi pro statu huius vitæ, quæ subiicitur mutationibus, & post pauca subdit:*

A facit autem hoc & ex Pontifice; quomodo? quia vnus est, non vnus esset, nisi esset immortalis; sicut enim multi sacerdotes, quia mortales sum, sic vnus, quia immortalis. Hac ergo est doctrina, quam modò tradidimus; etenim immortalitas non potest fundare aliam vnitatem sacerdotij, nisi quæ excludat pluralitatem, quæ habetur per successionem; alijs enim per se non opponitur pluralitati. Idem habet Theoph. & OEcumen. supra citati.

ARTICVLVS VI.

Vtrum sacerdotium Christi fuerit secundum ordinem Melchisedech.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod sacerdotium Christi non fuerit secundum ordinem Melchisedech. Christus enim est fons totius sacerdotij, tanquam principalis sacerdos. Sed illud quod est principale, non sequitur ordinem alterius, sed alia sequuntur ordinem ipsius. Ergo Christus non debet dici sacerdos secundum ordinem Melchisedech.

2. Præterea, sacerdotium veteris legis, propinquius fuit sacerdotio Christi, quam sacerdotium quod fuit ante legem. Sed sacramenta ante expressius significabant Christum, quanto propinquiora fuerunt Christo: vt patet ex his quæ in Secunda parte dicta sunt. Ergo sacerdotium Christi magis debet denominari secundum sacerdotium legale, quam secundum sacerdotium Melchisedech: quod fuit ante legem.

3. Præterea, Heb. 7. dicitur, quod est Rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque numerum dierum, neque finem vita habens. Quæ quidem conueniunt soli filio Dei. Ergo non debet dici Christus sacerdos, secundum ordinem Melchisedech, tanquam cuiusdam alterius, sed secundum ordinem sui ipsius.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 109. *Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech.*

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est legale sacerdotium fuit figura sacerdotij Christi, non quidem quasi adequans veritatem, sed multum ab ea deficiens. Tum quia sacerdotium legale non mundabat peccata: tum etiam quia non erat æternum, sicut sacerdotium Christi. Ipsa autem excellentia sacerdotij Christi ad sacerdotium Leuiticum fuit figurata in sacerdotio Melchisedech, qui ab Abraham decimas sumpsit, in cuius lumbis decimatus est quodammodo ipse sacerdos legalis: Et ideo sacerdotium Christi dicitur esse secundum ordinem Melchisedech, propter excellentiam veri sacerdotij ad figurale sacerdotium legis.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus non dicitur esse secundum ordinem Melchisedech, quasi principalioris sacerdotis, sed quasi præfigurantis & excellentiam sacerdotij Christi ad sacerdotium Leuiticum.

Ad secundum dicendum, quod in sacerdotio Christi duo possunt considerari: scilicet ipsa oblatio Christi, & participatio eius. Quantum ad ipsam oblationem, expressius figurabat sacerdotium Christi sacerdotium legale per sanguinis effusionem, quam sacerdotium Melchisedech, in quo sanguis non effundebatur, sed quantum ad participationem huius sacrificij & eius effectum (in quo præcipue attenditur excellentia sacerdotij Christi ad sacerdotium legale) expressius præfigurabatur per sacerdotium Melchisedech, qui offerebat panem & vinum, significancia (vt Aug. dicit) Ecclesiasticam vnitatem, quam constituit participatio sacrificij Christi. Vnde etiam in noua lege verum Christi sacrificium communicatur fidelibus sub specie panis & vini.

Ad tertium dicendum, quod Melchisedech, dicitur esse sine patre, & sine matre, & sine genealogia, & quod non habet initium dierum neque finem: non quia ista non habuerit, sed quia in Scriptura sacra ista de eo non leguntur. Et per hoc ipsum (vt Apostolus ibidem dicit) assumptus est filio Dei: qui in terris est sine patre, & in celis sine matre, & sine genealogia: secundum

secundum illud Isai. 53. *Generationem eius quis enarrabit?* & secundum diuinitatem neque principium neque finem habet dierum.

RESPONSIO S. Thomæ est comparatiua sacerdotij Leuitici, & sacerdotij Melchisedech in hoc, quod respiciantur à sacerdotio Christi; quare hæc quaestio, seu propositio articuli intelligitur accipi à S. Thom. comparatiuè: supponit enim, sacerdotium Christi cum vtroque similitudinem habere, & disputat ad vtrum ordinem eorum pertineat, Leuiticumne, an Melchisedech? Propterea obseruandum est, distingui à sancto Thom. representari, & esse secundum ordinem; representatio enim tantum significat similitudinem, ordo verò denotat gradum, & similitudinem secundum gradum: sic distinguis ordinem specierum materialium, & immaterialium, id est, gradus. Porro secundum gradus differunt sacerdotium Melchisedech, & sacerdotium Leuiticum, quamuis vtrunque representet sacerdotium Christi, & ideo quaerit S. Thom. ad vtrum horum pertineat. Conclusio est pertinere ad ordinem Melchisedech. Probatur, ad illum ordinem pertinet, qui representat ordinem, & gradum, quem habet sacerdotium Christi in genere, & ratione sacerdotij; talis autem est ordo Melchisedech, non verò Leuiticum; ergo ad illum pertinet. Minorem probat. Nam tria spectantur in sacerdotio Christi, scilicet excellentia secundum se, excellentia secundum effectum, & oblatio ipsa, seu forma oblationis; sacerdotium Leuiticum representat oblationem, seu modum oblationis Christi melius, quam sacerdotium Melchisedech, quia sacerdotium illius est effectum, quale fuit Christi, huius autem incruentum: excellentiam verò tam secundum se, quam secundum effectum melius representat sacerdotium Melchisedech; secundum se quidem, quia proponitur vt excellentius Leuitico, dum hoc in Abraham progenitore decimas offerente, subiicitur illi; secundum effectum verò, quia, vt dicitur ad secundum per sacrificium Melchisedech panis, & vini, quæ constant malis granis, & acinis, significatur vnitas Ecclesiæ, quæ est effectus sacrificij, Christi etiam cruciati, quamuis etiam sit effectus Eucharistiæ, non solum quatenus sacrificium est, sed etiam quatenus est sacramentum, vt dicemus circa quaestionem 73.

DISPUTATIO XXIII.

An, & quo modo sacerdotium Christi pertineat ad ordinem vel Melchisedech, vel Aaron.

EXPLICARE primum oportet quis fuerit Aaron, quis Melchisedech. Et quod attinet ad Aaron perspicue traditur in Scriptura, neque vllus relictus est locus opinionibus, & controuersis; non ita verò perspicue loquitur de Melchisedech: quinimo quædam de ipso narrat, quædam suppeditant materiam controuersis; indeque, vt plerumque vsu eucnire solet, errores hauserunt hæretici, dum scilicet, ad Hebræos 7. dicitur fuisse sine matre, sine patre, sine genealogia, dum dicitur esse Regem, & sacerdotem proferentem panem, & vinum, dum benedixit Abraham, dum recipit ab ipso decimas.

Primum enim nemo negat fuisse Regem, & regem Salem; dubium verò est inter Theologos catholicos, quæ fuerit hæc Salem. Nam binæ vrbes dictæ sunt Salem: altera in Sichemis Samariæ regione, de qua in lib. Genes. cap. 35. sic dicitur, *Transiit in Salem urbem Sichemorum, quæ est in terra Canaan*. Altera quæ

eadem est cum Hierusalem, de qua dicitur in Psalmo 73. *Et factus est in pace locus eius* (Hebræicè *byr Salem*) & habitatio eius in Sion. Multi Patres affirmant, Melchisedech fuisse regem Hierusalem, quæ primum Salem dicta est, postea Iebus, à Iebusæo Cananæ filio, ad extremum Hierusalem: ita Hippolytus, Irenæus, Euseb. Cæsariens. Euseb. Emisil. Apollinaris, Eustathius Antioch. teste Hieronymo epist. 126. ad Euagr. fauet Paraphrastes Chaldaeus, qui dictum locum Genesios transfert: *Et Melchisedech rex Hierusalem. & Ioseph. lib. 1. Antiquit. cap. 11. alias 18. his verbis: A Solyma vrbs rege Melchisedech est exceptus. id nomen interpretatur rex iustus, erat enim re vera talis sacerdotio summi Dei ob iustitiam dignus habitus, sed Solymam posteriorum ætas vocauit Hierosolymam*. Idem habet lib. 5. antiq. cap. 3. Quare Hieron. in traditione Heb. dicit, hanc esse Hebræorum sententiam, quamquam epist. citata, eam refutat. Salem, inquit, non vt Iosephus, & nostri omnes arbitrantur, esse Hierusalem, nomen ex Græco, Hebræicèque compositum, quod absurdum esse peregrine lingue mixtura demonstrat; sed oppidum iuxta Scythopolim, quod vsque hodie appellatur Salem, & ostenditur ibi palatium Melchisedech ex magnitudine ruinarum veteris operis ostendens magnificentiam, de quo in posteriori quoque parte Genesios scriptum est, *venit Iacob Socoth, id est, in tabernaculum, & fecit ibi sibi domos, atque tentoria, & transiit in Salem ciuitatem regionis Sichem, quæ est in terra Canaan*. Sequitur Hieronymus Augustinus, & quidam alij. Res est incerta, & ambigua, cum hæc duo loca sint vicina, nec videtur vero simile ætate Hieronymi extare potuisse in vrbe Salem ruinas palatij Melchisedech, præsertim tales, quæ veterem magnificentiam indicarent. Etenim vrbs illa, ipso etiam Hieronymo consentiente, euerfa solòque æquata penitus fuit, & sale conspersa ab Abimeleco, quare non videtur nobilis ædificij ruinas mansisse, sed potius ruinas aliquas eorum ædificiorum, quæ à Ieroboam fuerant extructa, quæ falsa vulgi opinione censebantur Melchisedech. Quare Epiphanius ait, certum non esse vtra dictarum vrbiu fuerit regia Melchisedech.

Secundò dicitur sacerdos Melchisedech loco citato Genesios; discrepant tamen hæretici contententes solam regiam dignitatem ipsi tribui, & vocem *rex choben* significare regem, non sacerdotem, sed satis temerè impièque loquuntur. Primum enim etiam negandum non est, vocem *choben* non solum significare sacerdotem, sed etiam principem, quomodo 2. Reg. 16. dicitur, *Filius autem Dasiid sacerdos erat*, frequentius tamen sacerdotem significat, & ita accipiendam hoc loco docet Apost. ad Hebræos 7. ait enim *ἱερός τῶ θεῷ Ἰησοῦ*, & Psal. 109. *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*. Eodem modo intelligit hunc locum Philo Iudæus lib. 2. de alleg. legis: *Melchisedech, inquit, quoque regem pacis, hoc est, Salem* (sic enim interpretatur) *sacerdotem sibi constituit Deus, non expresso aliquo eius merito, sed quia talis ipse fecerat regem pacatum primum dignum suo sacerdotio*. Idem docuit Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 11. & lib. 7. de bello Iud. cap. 18. accedit communis Patrum consensus, qui Melchisedech regem, & sacerdotem agnoscunt. Origenes lib. 1. in Iob. Erant, inquit, nihilominus etiam ea tempestate sacerdotes, necdum adhuc à lege ordinari, sed naturali sapientia hoc requirente, ac perspicente; ita sacerdotio functus est Noè; ita sacerdotio functus est Abraham; ita sacerdotium gessit Melchisedech; ita & ipse Iob. post illos sacerdotio functus est; sed interim, sicut diximus, erant etiam sacerdotes per loca, qui pro indigentibus hostias offerabant Deo per diuersa tempora. Idem habet Dion. Arcopagit. cap. 9. celestis. Hyerarch. Clemens Alex. lib. 4.

lib. 4. Stromatum prope finem, Euseb. Caesariensis lib. 8. demonst. Euangel. cap. 3. Epiphanius haeresi 55. Chrysolomus homil. 35. & 36. in Genes. Theodor. in Psal. 109. Euthym. in eundem Psalmum, Damascenus lib. 4. de fide, cap. 14. Cyprianus lib. 2. epistol. 3. & in sermon. de Cena Domini, Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. & 6. & lib. 5. cap. 1. & lib. de iniuriis mysticis, cap. 8. Hieronymus epistol. ad Marcellam. Augustinus epistol. 95. ad Innocentium. & lib. 16. ciuitatis. Oecumenius Theophyl. & alij in hanc epistolam Pauli. Colligitur idem ex textu Scripturae, ubi nomen sacerdotis ponitur ad benedicendum, scilicet ad actum, qui per se pertinet ad sacerdotem, etsi quadam communi ratione etiam non sacerdotes benedicant.

Cum ergo constet, fuisse Regem, & sacerdotem, rursus controuersa est, an fuerit purus homo, cui controuersiae occasionem praebuere nonnulli haereticum propter uerba Scripturae perperam accepta Genes. 14. ubi describitur Melchisedech tanquam maior Abrahamo. Censent autem Abraham fuisse omnium hominum coram Deo maximum, & dilectissimum propter multa ipsius priuilegia, & opera insignia, quae narrantur in Scriptura; necesse est ergo Melchisedech non fuisse hominem, sed aliquid maius. Quandoquidem Genes. cap. 14. & ad Heb. 7. describitur tanquam maior Abrahamo omnium hominum maximo benedicens illi, & recipiens decimas ab illo, tanquam ab inferiore, quo argumento Apostolus ipse planè pronunciat Melchisedech maiorem Abrahamo, Accedit huc quod Melchisedech dicatur ab Apost. sine patre, sine matre, sine genealogia. His rationibus ductus auctor quaestionum ueteris, & noui Testamenti affirmat, Melchisedech non officio, sed substantia, & natura fuisse sacerdotem; ideoque fuisse maiorem Abrahamo non officio, sed natura. Censet enim fuisse Spiritum sanctum tertiam personam praemissam filio Dei, tanquam praecursores, cuius sacrificium instituendum in Ecclesia praesignificaret oblatione panis, & uini. Habentur haec quaestiones in tom. 4. operum Augustini, tribuunturque ipsi, sed falso. Multa enim habent contraria doctrinae Augustini, & nominatim, quod dicitur hic de diuinitate Melchisedech, recenset ipse inter haereses in lib. haeresum, haeresi 34. damnans in alijs, quod ipse nunquam dixit, quodque propterea in lib. retract. non inuenitur retractatum. Multos etiam liber ille continet errores, quinetiam quast. 48. sapit Arrianismum; quast. 115. Pelagianismum, & per omnia stilius non est Augustini. Eundem errorem Epiphanius lib. 2. haeres. haeresi 55. & 67. tribuit Hieraci Aegyptio.

Alij dixerunt, Melchisedech fuisse ipsam personam filij Dei, quae in ueteri Testamento saepe apparuisse in humana specie, uidelicet Abrahæ Genes. 14. & Iacob Genes. 32. Sed huic errori inter alia illud obstat, quod ad Heb. 7. Melchisedech dicatur assimilatus filio Dei; non est ergo filius Dei, propter quam similitudinem haeresis memorata dicebat esse Spiritum sanctum.

Alij dixerunt, Melchisedech fuisse uirtutem quandam maiorem Christo, is fuit Theodorus, auctor Epiphanius lib. 2. haeresi 55. & Tertulliano lib. de praescriptionibus cap. 53. in fine, & Melchisedechiani eius discipuli, quorum errorem, & fundamenta describit Tertullianus. Alij uero affirmarunt, Melchisedech fuisse Angelum aliquem in assumpto corpore, ducti eodem argumento, quod alioqui non potuisset esse maior Abrahamo. Is fuit Origenes, Didymus, & alij, teste Hieronymus epistol. 126. ad Euzagrium.

Vera tamen, & catholica sententia est, fuisse pu-

rum hominem, hanc docuit omnis antiquitas, & est deinceps in Ecclesia receptissima. Sic habent Hippolytus, Irenaeus, Euseb. Caesariensis, Eustathius Antiochenus apud Hieronymum epistol. citat. Dionysius cap. 9. de caelesti Hierarchia, Epiphanius haeresi 55. & 67. Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromatum, Ignatius epistol. ad Philadelphos, Cyprianus lib. 2. epistol. 3. Anacl. epistol. 2. Hieronymus epistol. citat. Augustinus in lib. haeresum, & lib. 16. ciuitatis cap. 22. Arnobius lib. 5. de fide, Theodor. quast. 63. in Genes. & Dialog. 2. Damasc. lib. 4. cap. 14. Theophyl. & Oecumenius in cap. 7. ad Heb. Cyrillus lib. 5. comm. in Genes. Egesippus lib. 3. de Excidio Hierosolymitano, & alij. Ratio sumitur, primò ex eo quod Genes. 14. fiat mentio de Melchisedech, tanquam de rege notissimo, in ciuitate Salem, in eaque regione; qui obtineret regnum more humano, ut alij reges filij regionis, & tanquam de sacerdote secundum communem rationem sacerdotum. Dignitas etiam, quae tribuitur ipsi, conuenire potest puro homini supra alium hominem, cuiusmodi est recipere decimas ab alio; recipiebant enim homines Leuitae, simulque benedicere, ut hi alijque benedicebant. Nulla uero dignitas tribuitur illi, quae non possit puro homini conuenire, quare solum inferre licet hominem superioris alteri, scilicet Abrahamo: nec obsunt multae praerogatiuae Abrahami, dum non constat fuisse tales; actantas, ut non possent maiores his puro homini à Deo tribui. Vnde enim habetur, Deum non praetulisse Abrahamo Melchisedech secundum praerogatiuas maiores, quae possent conferri puro homini, cuiusmodi sunt, quae dicuntur collatae in Scripturis, sed tantum secundum praerogatiuas, quae Deo per se, vel Angelis conueniant. Demum non inuenitur alia unio hypostatice in Scripturis, nisi filij Dei cum natura humana.

Cum ergo constet, Melchisedech purum fuisse hominem, incertum est, quis homo fuerit, idque incertum esse, sublatamque uiam persecutioni planè docet Apostolus ad Heb. 7. dicens fuisse sine matre, sine patre, sine genealogia, Nihilominus quidam censent Melchisedech fuisse Sem filium primogenitum Noë, & unum ex progenitoribus Abrahæ. Ita Hieronymus epistol. 126. & lib. de quaestionibus seu traditionibus Heb. in Genes. Eandem recipit Isidorus lib. de uita & morte Proph. cap. 5. & Rupertus Abbas lib. 5. de Trinit. & operibus eius, Abulensis Lippomanus, Glossa, & Lyra Gen. 14. Hanc sententiam refellit Epiphanius. ea ratione, quod Sem, quo tempore uiebat Abraham, obierit, sed nititur deductioni factae ex falsa quadam Chronologia, uerè enim constat superuixisse Abrahamo annis 35. Nam uixit Sem sexcentis annis, scilicet 98. ante diluuium, & quingentis duobus post diluuium, Genes. 11. Abraham uero natus est ducentis nonaginta duobus post diluuium, ut colligitur ex eodem cap. 11. Genes. Vnde consequens est Abraham natum esse trecentesimo nonagesimo anno uitae Sem, uixit autem centum septuaginta quinque annis, Genes. 25. superuixit ergo Sem Abrahæ annos 35. Alia tamen ratione ea sententia non uidetur recipienda. Primum quia ad Heb. 7. dicitur sine patre, &c. quibus uerbis intelligunt passim Patres significari non quidem Melchisedech progenitoribus caruisse, sed tantum quod de iis nulla in sacris litteris mentio fiat. Ita Ambrosius Chrysostomus, Theophyl. in hunc locum. Tamen si Epiphanius ex quorundam sententia dicat, patrem Melchisedech fuisse Eradam, matrem uero Asteroth, seu Asteriam; sed non constat unde hoc sciat. At uero progenitores Sem, & uniuersum genus ab eo descendens accuratè traditur cap. 10. & 11. Genes.

Genes. ergo non est Melchisedech. Quod autem dicunt quidam, sensum Apostoli esse non fieri mentionem de ipsius genere sub nomine Melchisedech, sed tantum sub nomine Sem, non est ad rem: nam comparatio, quam tractat Apostolus, Christi cum Melchisedech non attenditur penes nomen, sed penes personam; neque quod dicunt alij, dici scilicet sine genealogia in genere sacerdotij; tum quia Sem iure suo primogeniti fuit sacerdos, & genus ipsius tanquam primogeniti narratur; tum quia Apostolus absolute loquitur. Secundò regio, in qua regnabat Melchisedech, pertinet ad filios Cham, ex cap. 10. Genes. non uero ad filios Sem; quod etiam testatur Iosephus lib. 1. antiquit. cap. 7. qui cum terram Canaan filijs Cham adscripsisset, de Sem ita scribit: Sem uero tertio Noë filio filij fuerunt quinq; qui Asiam usque ad inimum Oceanum incoluerunt ab Euphrate propagandae diuisionis initio facto. Itaque Sem ultra Euphratem regnauit, unde uenit Abraham, qui genus traheret ad Arphaxad uno ex filiis Sem. Quocirca in lib. Iosue cap. ultimo sic habetur: Trans fluminiu habitauerunt patres uestri ab initio, Thare pater Abraham, & Nachor, sermionumque Diis alienis: tui ergo patrem uestrum Abraham de Mesopotamia finibus, & adduxit eum in terram Canaan. Adde quod paulo post Apostolus ait, Melchisedech nihil pertinere ad genus Abraham. Cuius autem generatio, ait, non enumeratur, in eis decimas sumpsit ab Abraham. Ut fatendum sit errasse illos, qui Melchisedech cum Sem filio Noë confundunt. Aliter sentit Epiphanius haeresi 66. qui Sem filio Noë tribuit Palaestinam, quam cum filij Cham per vim occupassent, terram Canaan appellauerunt, sed hac in re praestat credere Iosepho. Demum Melchisedech obijt uirginem, ait Ignatius Epistol. 9. ad Philadelphos, & Suidas uerbo, Iesus. Melchisedech, inquit, Sacerdos Dei, rex Canaanorum, urbem in Sione monte condidit, Salomonque dixit, hoc est, pacificam, in qua cum regnasset annos centum & tredecim, obijt uirginis, & uirgo. Quod si uerum est, constat non fuisse Sem, quamquam de hoc nihil certi habemus, nam quod dicitur ad Hebraeos 7. fuisse sine genealogia, scilicet posteritate, potest accipi eodem sensu, quo dictum accipitur fuisse sine matre, & sine patre. Iam uero ubi constiterit, quis fuerit Aaron, quibus Melchisedech, declarare oportet, quod propositum est de significatione, & ordine sacerdotij Christi.

Quousque & quatenus Aaron, & Melchisedech Christum representent, & primum de Aaron. §. 1.

Constat generatim, representari Christum in eo, quod sacerdos est, ab ipsis, quatenus sacerdotes sunt; utrunque habetur ex epistol. ad Hebraeos de Melchisedech cap. 6. & 7. de Aaron, & Leuitis cap. 8. ubi loquens de Christo sacerdote, eiusque sacrificio, ac de sacerdotibus Leuiticis, de Leuiticis ait: Qui exemplari & umbra deseruiunt caelestium, id est, sacrificij Christi, quod est caeleste, & diuinum, & capite 9. pergit explicare similitudinem inter sacrificia ueterum, & Christi, & cap. 10. umbram enim habens lex futurorum, non ipsam imaginem rerum per singulos annos eisdem ipsis hostijs, quae offerunt indefinenter, &c. Restat ergo, ut conferamus sacerdotium, sacrificiaque Aaron, & Melchisedech cum sacerdotio, sacrificioque Christi, ut perspicuum sit, quatenus differant, & quatenus conueniant, planèque constet ratio figurae, & representationis, quae illis tribuitur.

Atque ut incipiamus à sacerdotio Aaron. Differt

primò à sacerdotio Christi penes institutionem, quod Aaron obtinuerit illud electione diuina, & posterius eius Leuitae successione hereditaria à Deo instituta. Christus autem neque huiusmodi hereditaria successione fuit sacerdos, ut bene probat Apostolus ad Heb. 7. eo argumento, quod Christus ex Iuda ortus sit. Inde enim paternum genus dicebat beata Virgo Maria, itémque ipse Ioseph, si ipsemet Christus secundum opinionem, qua putabatur filius Ioseph; dicitur enim Ioseph filius Dauid Matth. 2. Neque poterat pertinere sacerdotium ad Christum ea ratione, quod B. Virgo maternum genus duceret à Leui; si enim hoc satisfuisset, certè omnes ferè descendentes ex tribu Iuda fuissent sacerdotes, quia haec duae tribus, scilicet regia Iudae, & sacerdotalis Leui fuere ab initio permixtae matrimonio, ut constat Exod. 6. & 4. Reg. 11. atque breui sublata fuisset distinctio tribus Leui, & Iuda quoad praerogatiuam sacerdotij, quod Exod. 29. & Leui. 8. tribus Leuiticae attributum fuit. Non desuerunt tamen, qui dicerent, Christum electione humana adnumeratū fuisse Leuiticis sacerdotibus, scilicet Waldensibus tom. 1. de sacramentis cap. 116. num. 6. persuasus narratione quadam; Suidas uerbo, Iesus. Non tamen in officio sacerdotis uult Waldensium admissum fuisse, sed tantum in gradu, & ordine lectorum; id quod nulla ratione fieret, nisi genus traheret à Leuitis. Probat autem hoc ex Luc. 4. ubi Christus in Synagoga legit, & interpretatus est Isaiam prophetam; quare August. lib. 1. de peccatorum meritis, cap. 27. docet Christum exercuisse officium sacerdotis in Synagoga; cum exposuit locum Isaiæ. Idem docuit Isidorus in Sermone pro Synodo. Sed haec sententia est omnino falsa, & perspicue contraria Apostolo, & narratio illa Suidae, quam accepit à quodam Rabino, est fabulosa; Christus enim secundum paternam lineam non descendit ex tribu Leui, ideoque neque ad sacerdotium, neque ad ullum gradum Leuitarum eligi potuit. Quod autem legerit librum in Synagoga, non declarat, eum fuisse ministrum illius templi; legit enim Paulus in Synagoga Antiochiae Act. 13. & non erat de tribu Leui, sed Benjamin. Similitèrque propterea censendum est omnibus uiris doctis, legistisue peritis, id licuisse, etsi Leuitae non essent. Porro uidentes, & ementes non eiecit de templo auctoritate sacerdotis legalis, sed auctoritate diuinitus accepta, ut Propheta praedixit zelo Dei. Ideoque Matth. 21. & Ioann. 2. inter rogatur à Phariseis, in qua haec faceret potestate, & iuxta haec dicta accipiendum est, quod dicunt Aug. & Isidorus.

Secundò differunt penes effectum, quod sacrificium Christi esset perfectum, & causa iustificationis; Aaron uero & Leuitarum imperfectum non ualens iustificare; ita dicitur ad Heb. 7.

Conueniunt autem in re oblata, & materia sacrificij; uterque enim, scilicet tam Aaron, quam Christus, obulere rem uiuentem, & animatam; itémque in modo immutationis rei oblatae, quae immutatio est sacrificij essentia; utrobique enim est effusio sanguinis, & occisio. Quod autem materia ibi fuerit uiuens, irrationabilis, hic autem rationabilis, solum ponit discrimen penes nobilitatem sacrificij, & neque materiam variat essentialiter in eo, quod est materia sacrificij, neque modum; sacrificatur enim Christus, quatenus occidi potest, uidelicet in ea quod commune habet cum ceteris animantibus, quam similitudinem latè profequitur Apostolus in epistol. ad Heb. praefertim cap. 9.

Quia

Quid habeat commune cum Christo
Melchisedech. §. 2.

Iam quod attinet ad sacerdotium Melchisedech, & in vniuersum ad sacerdotium legis naturæ, ad quam hoc pertinebat, certum est primò discrimen penes institutionem, quòd per id tempus sacerdotes non instituerentur auctoritate diuina, ratione ac modo diuinitus accepto, vt instituebantur in lege Moïsi, & instituntur in lege noua, quæ causa fuit, vt diceret Anacletus Papa epist. 2. *Licit aliqui prius legantur sacrificium obtulisse vt Melchisedech, & Abraham, hi tamen spontanea voluntate, non sacerdotali auctoritate hoc fecerunt.* Vbi mens eius non est negare veros sacerdotes in lege naturæ, vbi constat fuisse Melchisedech, sed solum docere, illos officium, auctoritatemque sacerdotalem non accepisse à Deo. At verò sacerdotium Christi non habetur institutione humana.

Certum est secundò conuenire sacerdotium Christi & Melchisedech sua quadam proportione in dignitate sacerdotali & personali, tradita, & declarata in expositione articuli ex cap. 7. ad Heb. quòd vtrunque præferatur sacerdotio Leuitico. Ceterùm vt videatur discrimen, & similitudo, si quæ sint in eo, quòd præcipuum est, scilicet sacrificio; statuendum est cuiusmodi sacrificium obtulerit Melchisedech, & cum nihil aliud exprimat nisi panem, & vinum, de his solum dicere oportet, quòd autem hæc sacrificauerit, videtur perspicue narrari cap. 14. Genes. vbi dicitur, *Melchisedech rex Salem protulit panem, & vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi.* Vbi causalis, *erat enim*, notat, Melchisedech ex officio sacerdotis panem, vinumque protulisse, non ex officio, & beneficiæ regis. Nihilominus huic sensui maxime aduersantur hæretici: & primò quidem hærent in verbo, *protulit*, cuius loco falsò calumniantur Kemnitius, & alij, catholicos posuisse verbum, *obtulis*; proferre autem non est actio sacrificantis, sed promentis dona, & cibaria, quæ dicunt ministrata à Melchisedech militibus fessis, & prælio reuertentibus. Hanc sententiam docuit Caiet. & Isid. Clarus in eum locum Genes. Citatur etiam Iosephus lib. 1. antiq. cap. 18. qui solum ait, fuisse datum panem, & vinum Abrahamo, non explicans, an prius fuerit sacrificatum.

Veruntamen certum est, Melchisedech panem & vinum sacrificasse. Hoc vt probemus, non facimus vim in verbo, *obtulis*, quod neque habet editio vulgata, & verbum, quod huic responderet, in Hebraico codice significat proferre, & promere. Ceterùm duo sunt, quæ denotant, panem & vinum esse sacrificium. Primum quòd verbum Hebræum respondens Latino eiusmodi sit, quòd nisi obtent circumstantiæ rerum, & loci, significet prolationem rei, non quamcunque, & quocunque modo, sed velut hostiæ ad immolandum, vt bene notat noster Bellarm. lib. 5. de Euchar. qui est primus de Missa, capite 6. probaturque ex cap. 6. Iud. vbi bis ponitur idem verbum *proferendi*, quod ponitur Genes. 14. significatque prolationem ad immolandum. Secundum est, quòd loco citato Genes. sic habetur: *At verò Melchisedech Rex Salem proferens panem & vinum, (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei.* Vbi particula causalis, *enim*, notat ex officio sacerdotis fuisse prolatum panem, & vinum; nullam autem aliam actionem officij sacerdotalis notare potuit prolatio hæc panis, & vini, nisi sacrificandi. Respondent primò, particulam, *enim*, construentiam sequentibus verbis, *benedixit ei*, & notare

A actionem sacerdotalem benedicendi, non verò sacrificandi; sed hoc est peruertere vsum, & vim vocabulorum; nam semper particula causalis, *enim*, construitur cum præcedentibus. Respondent secundò, in codicibus Hebraicis, & Græcis non haberi particulam causalem, *enim*, sed in Hebraicis coniunctiuam, & in Græco verò, *autem*; ideoque esse simplicem narrationem. Sed hæc observatio non est satis ad reiciendam vulgatam editionem. Nam primùm particula hæc, quæ apud Hebræos est coniunctiuam, non raro accipitur pro causali, vt notat Sanctes Pagninus lib. 1. institutionum, cap. 24. & Bellarm. loco citato. Habetur exemplum Genes. 20. vbi dicitur, *Et morieris propter mulierem, quam accepisti, habet enim virum.* In Hebræo pro particula, *enim*, est eadem particula, quæ est loco citato Genes. 14. quæque aliàs est coniunctiuam, & hic non potest esse nisi causalis. Genes. 30. in illis verbis: *Experimento didici, quia benedixit mihi Dominus, pro, quia*, in Hebræo est eadem particula. *Isaia 64.* in his verbis: *Et ecce in iratus es, & peccauimus*; particula coniunctiuam est eadem, & tamen habet vim causalem. Cum ergo possit habere vim tam causalem, quam coniunctiuam, oportet ex adiunctis diiudicare vtro modo sit accipienda. Hic autem Genes. 14. constat rectè in vulgata editione accipi, vt causalem. Primum enim si non aliam ob finem dictum est, Melchisedech fuisse sacerdotem, nisi vt declararentur qualitates, & prærogatiuæ personæ; certè vbi dictum est, *Melchisedech, Rex Salem*, locus erat addendi, & *Sacerdos Dei altissimi.* Quòd autem non nisi interpositis illis duobus verbis, *proferens panem & vinum*, hoc dictum sit, signum est, sacerdotium Melchisedech pertinuisse ad hæc verba, eamque actionem pertinuisse ad sacerdotium, & consuetudine non fuisse præmissam appellationem sacerdotij, cum appellatione regis, vt declararetur, prolationem panis, & vini fuisse actionem sacerdotalem. Deinde nisi exponatur casualiter, sed coniunctiuè, est dissita oratio, & extra propositum post illa verba, *Melchisedech proferens panem, & vinum*, addita illa particula, *enim*, erat sacerdos. Itèmpere extra propositum interposita, & interruptum sensum continuandum cum sequentibus verbis, & coniunctionem, quam cum illis habet. Idem probatur auctoritate Patrum, & Expositorum, qui ita intelligunt hunc locum, scilicet Clemens Alexand. lib. 4. Strom. circa finem, Cyprianus lib. 2. epistolar. epist. 3. Ambros. in cap. 5. ad Hebr. & lib. de iis, qui inuuantur, cap. 8. & lib. 4. de Sacrament. cap. 3. & 6. & lib. 5. cap. 1. Epiphani. hæres. 55. Hieronymus epist. 126. ad Eua. & epist. 17. ad Marcellam. & Maub. 26. Euseb. Cæsariensis. lib. 5. demonstrat. Euang. cap. 2. & 3. Cæsarius homil. 5. de Pasche. habetur tom. 7. Bibliotheca sanctorum, Augustin. lib. 5. contra aduers. legis & Prophet. cap. 2. & lib. 16. Ciuit. cap. 2. & lib. 17. cap. 17. Theodor. question. 63. in Genes. Damasc. lib. 4. de fide, cap. 14. Chrysostom. homil. 25. in Genes. idem indicat dum dicit, illum panem, & vinum fuisse figuram Eucharistiæ. Idem habent Cassiodor. & alij expostores in Psalm. 109. Isidorus lib. 7. Etymolog. cap. 6. & lib. allegat. circa principium. Concilium Aquilgranense celebratum aetate Pipini lib. 1. cap. 17. & 18. & expressissimè Tridentinum sess. 22. cap. 1. Præterea testatur Galat. lib. 10. de arcana catholica veritatis, cap. 4. 5. & 6. & Genebrardus in Chronograph. in tertia aetate, antiquiores Hebræos ita intellexisse hunc locum Genes. & oblationem Melchisedech. Demum panem & vinum non fuisse prolata in refectionem militum, ob necessitatem refectionis, sed prius oblata

oblata fuisse Deo, & deinde Abrahamo, & per ipsum sociis ad benedicendum: probatur ea ratione, quòd ex Scriptura constat, nullam fuisse necessitatem reficiendi milites illos. Nam Reges ab Abrahamo victi abduxerant omnem substantiam Sodomorum, & Gomorrhæ, & nominatim vniuersa, quæ ad cibum pertinent, nec pepercisse milites Abraham cibis his, quin comederent, vt dicitur Genes. 14. Ineptum verò est, quòd ait Kemnit. milites Abraham omnia consumpsisse, eo quòd dixerit Abraham: *Exceptis iis quæ comederunt iuuenes.* redactòsque ad inopiam cibi; nam profectò non vsque adeo pauca erant vniuersa, quæ ad cibum parata habebant quinque illæ Sodomorum ciuitates. Itèmpere illa cibaria, quæ secum tulerant alij Reges tam victi, quam victores pro exercitibus suis, quæ omnia venerant in potestatem militum Abraham, vt possent à paucis militibus absumi. Neque video quomodo, ex eo quòd Abraham nihil aliud lucri velit accessisse sibi ex illa victoria, nisi quæ milites comederant, inferat, milites omnia consumpsisse, & non potius ex omnibus cibis, quos recuperauerant, solum partem, quam comederant, voluerit in lucro suo poni, salua reliqua parte, quam non comederant. Hoc enim perspicue significat illa verba: *Non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, exceptis iis*, &c. non verò milites omnia consumpsisse.

Constat ergo & Aaron, & Melchisedech sacrificasse. Aaron quidem pecudes, &c. non verò panem, & vinum tanquam substantiam sacrificij, per se constitutam singulariter in pane & vino, quomodo habet rationem quandam singularem sacrificij distinctam ab iis, quæ constant pecudibus, & aliis rebus, quibus additur interdum panis, Exod. 29. & Leuit. 9. Interdum vinum, Numer. 28. vbi nihilominus sacrificium præcipue constat occisione, oblationeque pecudum: Leuit. verò 24. iubentur poni quotidie sex panes, & præterea super eos thus lucidissimum. Melchisedech autem panem & vinum simul sacrificauit instituta in singulare sacrificium absque alia additione. Ex quo reicitur quòd obiicit Kemnitius, ritum sacrificandi panem & vinum fuisse communem Melchisedech cum Leuitis, non verò singularem, vt volunt catholici Doctores. Iam verò reliquum est docere,

Secundum quem ordinem Christus
sit sacerdos. §. 3.

Dicendum est, esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech potius, quam secundum ordinem Aaron. Probatur primò ex Psalm. 109. & ad Hebr. 7. vbi ex instituto Apostolus confert Christum cum Melchisedech, & distinguit a Aaron, prolatis inde similitudinibus, hinc autem differentiis.

Secundò Christus vt sacerdos duplex sacrificium obtulit; vnum cruentum, & hoc fuit secundum ordinem Melchisedech, licet vt cruentum non fuerit representatum à sacerdotio Melchisedech, sed à sacerdotio Aaron, & quidem melius secundum oblationem, seu modum oblationis. Et sanè distingui hæc duo, scilicet representari, & esse secundum ordinem, supra ostensum est in expositione articuli ratione sancti Thomæ. Alterum sacrificium est incruentum, quòd obtulit Christus semel per se, & deinceps per sacerdotes, ad quos virtus Christi deriuatur. Hoc autem fuisse secundum ordinem Melchisedech, probatur eadem ratione ducta ab excellentia personali, qua Melchi-

A sedech fuit prælatus Leuitis in Abrahamo parente, & ab effectu representato, qui est vnio Ecclesiæ. Præterea secundum oblationem, seu modum oblationis fuit melius representatum per hoc, quam per sacerdotium Aaron, vt est per se perspicuum.

Porò in præcipua Apostoli ratione, probantis excellentiam Melchisedech supra Aaron, ex eo quòd decimatus fuerit Aaron in Abraham, obiicit difficultatem locus Genes. 14. vnde hoc habetur, dicitur enim, *Et dedit ei decimas ex omnibus*, vbi non exprimitur vter vtri dederit; & cum hæc verba subiuncta sint, postquam narratum est quid fecerit, & quid dixerit Melchisedech Abrahamo, videri posset ad eundem pertinere, ob quam rationem quidam Hebræi contendunt, potius Melchisedech dedisse decimas Abrahamo; eademque ambiguitas est in editione septuaginta Interpretum, teste Hieronymo in epist. cit. ad Eua. Nihilominus certum est, Abraham decimas dedisse. Primum, quia hoc habet Apostolus ad Hebr. 7. quòd satis est ad fidem faciendam non solum Catholicis, verumetiam di-
B cibus Hebræis: scribens enim generatim omnibus Hebræis, qui viuerebant in ea Apostoli aetate, & citans ipsum locum Genes. hoc sensu, hoc ipsum sensum vsurpat, vt sensum vulgarem apud ipsos, alioquin exponeret epistolam suam calumniæ. Deinde in Bibliis Complutensibus perspicue habetur; & dedit ei Abraham decimas ex omnibus. Accedit Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 18. vbi ita loquitur: *Abraham verò dante ei decimas spoliiorum munus accepit.* Præterea confirmatur coniecturis: nam communi gentium religione, & quasi iure receptum est, vt sacerdotibus publicis largitiones aliquæ fiant à populo, eaque largitiones, etiam si plerunque inferuiant sustentationi, censentur inter dona sacra. Sic Genes. 47. dicitur, Iosephum subiecisse Pharaoni omnem terram Ægypti. *Præter terram*, inquit, *sacerdotum, qua à Rege tradita fuerat eis.* (nota à Rege tradita) quibus & stantia cibaria ex horreis publicis præbebantur, & ideo non sum compulsi vendere possessiones suas. Hic ritus respicitur loco cit. dum postquam Scriptura dixit, Melchisedech fuisse sacerdotem, & sacerdotale officium erga Abraham exercuisse, subiungit datas decimas: est enim declaratio officij, quòd requiritur ex parte eius, cui impenditur opera, officiumque sacerdotis, scilicet in re proposita ex parte Abraham; nihil enim aliud narratur fecisse Abraham, nec est credibile, illum defuisse officio tum vrbانيتatis, tum religionis. Accedit quòd cum dicitur, *datas decimas ex omnibus*, verbum illud, *ex omnibus*, non potest conuenire Melchisedech: nam illud dictum non potest accipi simpliciter; sensus enim esset, *datas decimas ex toto regno, seu ditione Melchisedech*, quòd est incredibile, sed accipitur de iis, quæ tunc coram haberentur. At certè Melchisedech nil, nisi panem & vinum dicitur coram obtulisse, quòd obtulit totum; Abraham verò coram multa habebat, scilicet hostium spolia; igitur Abrahamo competit verbum illud contribuendi. Nec obstat, quòd etiam Abraham fuerit sacerdos, vt pote primogenitus communi ratione, qua per id tempus primogeniti erant sacerdotes: nam aliquid peculiare, & diuinum fuisse in Melchisedech, eo facto notat Scriptura, præsertim ob representationem Christi, vt tradit Apostolus ad Hebræos 7. eiusque excellentia non fuisse nescium Abraham, proptereaque sacerdotium suum, quòd communissima institutione obtinebat, subiecisse sacerdotio Melchisedech, in quo peculiaris Dei institutio fuerat.

Præter hanc similitudinem sumptam ex receptione

pione decimarum, & benedictione, quæ maximè A constituit ordinem sacerdotij; alias etiam profert Apostolus, quæ non solum sunt similitudines, sed suo modo pertinent ad instituendum, & significandum ordinem, quem habet sacerdotius Christi ad alia. Primam sumit à notatione nominis Melchisedech, scilicet rex iustitiæ, nam verus rex iustitiæ Christus est, non solum vt Deus, verumetiam vt homo, qui, vt dicitur *Psal. 71.* iudicabit populum in iustitia. Secundò ex notione nominis regni, *Rex Salem*, scilicet rex pacis, Christum enim est pax nostra, qui per sanguinem suum pacificauit quæ in cælis, & quæ in terris sunt, *ad Ephes. 2. & ad Coloss. 1.* Tertiò dicitur Melchisedech sine patre, & matre, significans, Christum quatenus Deus est matre, quatenus verò homo est patre carere. B Quartò additur: *Neque initium dierum, neque finem habens*, quo significatur æternitas sacerdotij Christi, suprâ variis modis explicata.

Sed iam restat dubitatio, cur Apostolus omiserit similitudinem, quæ videtur præcipua, scilicet oblationis panis & vini? Variæ rationes proponuntur à quibusdam: potissima verò videtur aliorum, ex institutum Apostoli fuerit, non iam promere similitudinem, quæ est inter sacerdotium Christi, & Melchisedech, sic enim non minus debuisset promere similitudinem, quam habet cum aliis sacerdotiis, siue Aaron, siue aliorum sacerdotum, sed fuerit promere ordinem, & gradum, quem habet inter alia sacerdotia. Huc autem solum pertinebat C proferre prerogatiuas suprâ dictas, quas habuit Melchisedech in ordine sacerdotij, quidquid sit de qualitate sacrificij.

DISPUTATIO XXIV.

An & qua ratione Christo conueniat Regem esse.

V I C quæstioni occasionem dedit S. Thom. hic *art. 1. ad tertium*, vbi ait, tria D hæc, quæ in aliis sunt distincta, scilicet esse legislatorem, esse Regem, esse sacerdotem, in Christo simul concurrere: spectatur autem Christus, non quatenus Deus, de cuius summa potestate, ac dominio non est dubium, sed quatenus homo est. Hoc vt fiat, præmittere oportet breuem quandam notionem regni, prout hoc nomine significatur regimen monarchicum distinctum ab Aristocratico; quod est imperium optimatum, & Democratio, quod est populi totius.

Aristoteles 1. *Polit. cap. 2.* definit, seu describit ciuitatem hoc modo: *Ciuitas est societas, quæ ex pluribus pagis conficitur, totius sufficientia finem habens, constituta quidem gratia viuendi, existens autem bene viuendi gratia.* Eadem definitio conuenit regno, quoniam, vt ipse ait suprâ sub finem capituli primi: *Primo sub regibus ciuitates erant, nunc verò etiam gentes.* Vnde non variatur notio regis. Ceterum in definitione ciuitatis non ponitur rex ab Aristot. quia definit ciuitatem in genere vt abstrahit à gubernatione monarchica, aristocratica, &c. Itaque iuxta hanc descriptionem Aristotelis, Regnum, & ciuitas ipsa subiaccens regimini monarchico, ita potest describi: Regnum est vnio multorum sub vno Principe in communi bono proueniente, per se ex tali coniunctione ad inuicem sub vno Prin-

cipe. Ponuntur hic suo modo quatuor causæ, scilicet materialis, quæ est multitudo; formalis, quæ est talis vnio; finalis, quæ est commune bonum; efficiens est Princeps quatenus commune bonum curat, & reuertur. Nam quatenus habet commune vinculum cum aliis, est suo modo pars materialis. Exponendæ sunt singula particule. Dicitur causa finalis bonum commune. Sic Arist. 1. *Polit. cap. 1.* *Videmus omnem ciuitatem esse societatem quandam, & omnem societatem boni alicuius gratia institutam:* hoc autem in proposito est bonum vtile, & commodum vnicuique tanquam proprium, amabileque amore sui, dictum commune ea ratione, quòd non sit aliquid singulare conueniens vni soli, exclusis aliis, sed conueniens omnibus. Probat, quia vinculum populare non est veræ propriæque amicitia: omne autem vinculum, extra hoc amicitia, fundatur in amore sui, non autem in amore alterius per se, & querit bonum proprium, vt habetur *ex 2. 2. quæst. 23.*

Secunda ratio querendi vnionem cum sociis, ciuibusque, est, quia homo non est sibi sufficiens ad suum bonum, sed eget adiuentis aliorum, ex Aristotele 1. *Polit. cap. 2.* in præfata descriptione, & infra *ibidem* ait: *Quis autem in communi societate nequit esse, quique nullius indiget propter sufficientiam, nulla pars est ciuitatis, quare aut bestia, aut Deus.* Docet ergo, vnire ciues communi vinculo affectum, & necessitatem boni proprii, quatenus constat mutuis auxiliis. Quòd si fieri posset, vt aliquis homo nullo egeret alieno auxilio, tamen ipsa ciuili societas est bonum quoddam proprium, quod suapte natura homo appetit, & sine quo infeliciter viuunt. Quare Arist. 3. *Polit. cap. 4.* *Dicitur est, inquit, natura esse hominem ciuile animal, ex quo fit, vt etiam si nihil indigeat mutuo auxilio, nihilominus affectet vna societatem.* Atque hoc bonum societatis non solum est bonum pertinens ad partem hominis animalem; verum quamuis hoc primò ac potissimum allicitat hominem ad societatem ciuilem, nihilominus accedit etiam bonum morale rationis, etsi minus efficax per se solum, minusque vniuersaliter mouens; & hoc notat particula illa definitionis ipsius iam citata, *Constituta quidem gratia viuendi, existens autem gratia bene viuendi.*

Dicitur secundò in dicta descriptione, *sub vno Principe*, ad distinguendum hanc ab aliis formis societatis ciuili, scilicet Aristocratia, & Democratio, in quibus queritur dictum bonum commune, sed non sub vno Principe. Tertiò dicitur, *quatenus sub vno Principe*, vt distinguatur à bono, pro quo quisque priuatim est sibi sufficiens, & in quo non communicat cum aliis, nec pendet à Principe.

Cum ergo potissimum bonum sit rationis, tamen minus efficaciter mouens, & bonum vitæ animalis queri debeat in ordine ad rationem, restat locus distinctionis huius boni in naturale, & supernaturale; de qua distinctione latior tractatio nobis est in materia de iustificatione & iustitia. Et quidem longè minus sufficiens sibi homo est ad bonum supernaturale, circa quod sine gratia nihil potest quam ad naturale. Posset autem hic effectus suppleri absque ministerio cuiuspiam alterius hominis à solo Deo, qui naturam eleuat ad tale bonum; siquidem ea media, eamque rationem perueniendi ad illud instituisset, quæ solus perficeret, & administraret: veruntamen media instituit similia ciuilibus, quæ videlicet possent ab aliis hominibus præstari, ratio

rationemque viuendi, quæ constaret mutuis hominum auxiliis, cuiusmodi est doctrina fidei ad salutem necessaria, sacramenta, modus, ritusque colendi Deum, &c. Deditque facultates varias hominibus ad se inuicem adiuuandum, & constituit temp. & ciues in hoc ordine supernaturali ad Eph. 2. *Non estis hospites, & aduena, sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei superedificati supra fundamentum Apostolorum, &c.* Et 1. ad Corinthios 12. *Sicut enim corpus vnus est, & membra habet multa, &c. & statim: Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, &c.* Vbi planè constat factum vinculum ciuile in ordine supernaturali à Deo, & ibidem late distribuantur officia, quemadmodum vsu venit in regimine politico. *Divisiones ministracionum sunt, idem verò Dominus, vt diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus, vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum dantur sermo sapientia, &c. & infra: & quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, &c.*

Constat ergo, societatem hanc ordinis supernaturalis habere eandem omninò formam, quam habent societates ciuiles ordinis naturalis, & constare iisdem causis, scilicet finali, quæ est bonum, commodumque proprium, quod non potest, nisi multorum mutua opera, & communicatione obtineri: materiali, qui sunt homines; & formali, quæ est vnio. Restat iam efficiens, seu quasi efficiens, quæ apud homines est vel vnus Princeps, vel optimates, vel populus ipse; quilibet enim conuentio hominum habens tres dictas causas, est apta per se quouis ex tribus supradictis modis gubernari: si ergo societas dicta ordinis supernaturalis est gubernatio optimatum, vel populi, est respub. sin autem est vnus, est verè proprièque regnum, & qui præst, est verè proprièque Rex.

Dicendum igitur primò, societas hæc non est Democratio, neque Aristocratia, sed Monarchia sub vno Principe, qui est Christus; ideoque est verè regnum, & Christus est verè Rex. Prima pars huius assertionis supponitur hic vt certa, quam aduersus recentiores hæreticos late probat noster Bellarm. *tom. 1. controu. 3. à cap. 6.* & deinceps per plura capita, & alij scriptores contra hæreticos. Secunda pars sequitur ex dictis, concurrunt enim omnia requisita ad constituendum Regem, & regnum; & conuenit definitio regni huic societati, quæ dicitur Ecclesia. Atque hæc est regia dignitas, & regnum, quæ passim tribuuntur Christo in Scripturis, *Pl. 2. Ego autem constituus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, predicans præceptum eius. & Postula à me, &c. Reges eos in virga ferrea. Daniel. 2. In diebus regnorum illorum suscitabit Deus celi regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur. Hæc prophetia de nullo alio vera esse potest, nisi de hoc spirituali. Eiusdem regni notitiam aliquam prætulit latro in Cruce Luc. 23. *Memoro mei dum veneris in regnum tuum.* Ioan. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Cyrill. *lib. 12. in Ioan. cap. 12.* explicans hunc locum, simulque illud, *Tu dicis quia Rex sum ego, sic habet: Non negat regni sui gloriam, qui verus Rex est.* Quòd autem regnum spirituale tantum agnoscat, probatur verbis subiunctis à Christo Pilato interroganti: *Verbo rex es tu? Ego, inquit, in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Isaia 9. *Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.* Maximè etiam huc pertinet quod dicitur Luc. 1. *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Per sedem Da-*

Isf. Ragusa in 3. p. S. Th. tract. post.

A uid intelligitur hic regia dignitas, & potestas, non autem forma, & modus regnandi ipsius Dauid, quæ in Dauid fuit merè humana, longèque inferior; in Christo supernaturalis longèque sublimior. Dicitur autem nominatim, *sedem Dauid*, non ob successionem hereditariam, quæ nulla fuit, vt infra dicam, & si fuisset, solum erat humana, & restricta ad populum Iudaicum, sed quia Dauidi promissus fuit vir, *de fructu ventris tui*, scilicet de semine suo, qui perpetuò regnaret. Et præterea quia Dauid in eo, quod regnauit, & in quibusdam circumstantiis gessit typum Christi. Vt enim Dauid constitutus est Rex super populum Dei, ita Christus super Ecclesiam Dei, & sicut Dauid prius vnctus fuit in regem, quàm regnaret, & per multas arumnas, & afflictiones ad regnum peruenit; ita Christus prius fuit vnctus Rex, quàm per passionem, mortemque regnaret. Secundò dicitur, *in domo Iacob*, non ad restringendum regnum Christi, sed ad designandum, Christum nominatim accepisse paternum regnum, proinde non habiturum finem regnum, in quo regnauit Dauid, neque defuturum, qui de semine ipsius regnaret in illo. Itemque vt significaretur à regno suo Iacob, suoque regio semine deriuandum imperium, & determinationem, quam Christus obrinet in vniuerso mundo, eo modo, quo dicitur Abrahamo Genes. 22. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Addunt aliqui, Angelum nominasse solum Iacob, quia quo tempore loquebatur, Ecclesia militans ferè tota erat synagoga Iudæorum. Hinc est quòd Messias futurus vocatur Dauid. Ezech. 34. & 37. *Et suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat eas, seruum meum Dauid. & rursus, Seruus meus Dauid rex super eos, & pastor vnus erit omnium eorum.* Isa. 9. cum præmississet: *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur, &c.* subdit: *Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia à modo, & vsque in sempiternum.* Et *Psal. 88. Disposui testamentum electis meis, iuravi Dauid seruo meo, vsque in æternum preparabo semen tuum, & edificabo in generatione & generationem sedem tuam.*

Demum hoc ipsum declarant acta ipsius Christi, quæ sunt supremæ, regique potestatis. Primum enim per hanc potuit constituere temp. spirituale, scilicet Ecclesiam, modum gubernandi præscribere, superiores eligere, & iurisdictionem illis conferre. *Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauis regni cælorum, & quodcumque ligaueris super terram, &c.* Similem potestatem tribuit Apostolis *Matth. 18. Quodcumque ligaueritis, &c.* Ioan. 20. *Sicut misit me Pater, ita misit vos.* Habet ergo potestatem similem paternæ. Ioan. 22. *Pasce oves meas.* Huc pertinent quæ suprâ protulimus *ex 1. ad Corin. 12.* Instituit præterea sacramenta, additis præceptis pro ratione sacramenti, & necessitatis. Denique tulit leges, quod est proprium supremæ potestatis. *Psal. 44. Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis, seu æquiuatis, virga regni tui.* *Isai. 33. de Christo dicitur, Dominus rex noster, Dominus legifer noster.* Ioan. 14. *Si diligitis me, mandata mea seruauit, & cap. 15. Si præcepta mea seruaueritis, &c.* Tandem Tridentinum *sess. 6. can. 21.* definit, Christum non solum datum esse nobis in redemptorem, sed etiam in legislatorem, cui pareamus.

Dicendum secundò, Christus magis propriè, verèque Rex est, quàm reliqui Reges, cuiusque regnum I magis

magis propriam habet rationem regni, quam alia regna. Probatum inductione per omnes quatuor causas supra memoratas. Prima est finalis, quæ auctore Arist. loco supra cit. & lib. 3. Polit. cap. 6. non est solum vivere, quod commune est feris, & animantibus, quæ neque sunt, inquit, capacia felicitatis, neque viuendi secundum electionem; sed est bene viuere, qualis est felicitas, & bonum fundatum in virtute, sine qua societas hominum felix esse non potest. Porro hæc felicitas, & bonum longè præstantissimum est in regno spirituali, ubi est optimum immutabile, & æternum, cuiusmodi non est in regno temporali. Materialis causa sunt homines præditi fide supernaturali. Formalis est vnio secundum eandem fidem visibilem. Efficiens est Christus ipse; cum ergo hæc causæ, etiam in eo quod sunt causæ regni, sint imperfectiores in regno temporali, perfectissimæ autem in iam dicto spirituali regno; consequens est, hoc magis propriè regnum esse. Vnde sequitur, Christum magis propriè regem esse. Confirmatur; nam rex debet esse propter utilitatem regni, non autem contrà, ex Arist. lib. 3. Polit. cap. 4. Quod autem rex, vt homo, non sufficiat sibi, ideoque etiam ipse egeat hominum societate, præstetque simul sibi id, quod præstat aliis gubernando, est per accidens, & si fieri posset, vt non egeat, magis propriè Rex esset. Sic habet Arist. ibidem, exemplo magistri, & gubernatoris: *Magister, inquit, gymnasijs, & gubernator considerant semper eorum utilitatem, quos gubernant, sed quando horum vnus est, per accidens ipse quoque suscipit utilitatem.* & post pauca subdit, quod dictum est, *bonas esse res publicas, in quibus intenditur communis utilitas, perniciosas autem, ubi queritur propria utilitas eorum, qui gubernant.* Iam verò Christus ita regit suam rempubl. vt neque per se, neque per accidens egeat rebus, & personis, quas gubernat; ergo maximè omnium propriè conuenit ipsi esse Regem.

Dicendum tertio hoc regnum Christi per se, & natura sua includit dominium omnium rerum Regum, & regnorum mundi, saltem quatenus ex natura rei, vel pro rerum exigentia, & necessitate pertinent ad finem, & bonum Christi. Declaratur: nam in humanis, & ordine naturali quædam sunt iure naturæ determinatè prohibita, vel præcepta, cuiusmodi est occidere, &c. quædam sunt indifferentia. Primi generis subiiciuntur dicto fini per se ex natura rei, quoniam bonum, virtutesque supernaturalia fundantur in naturalibus. Secundi generis non subiiciuntur per se ex natura rei, sed pro exigentia, cuiusmodi sunt ieiunia, obseruatio dierum festorum, solutio decimarum, et si quæ ad eum finem mandentur pro tempore; quod ergo horum dominium per se includatur in regno supernaturali, probatur, nam homines pertinent ad regnum spirituale, eiusque legibus subiiciuntur. Primum quidem Christiani, deinde etiam infideles, quidquid sit de modo, ac ratione, qua Christus in infideles potestatem habet; constat enim, aliquam habere tanquam redemptorem, & Iudicem viuorum, & mortuorum, qualem in hos non habet Pontifex eius vicarius, ac pro ratione potestatis, quam in illos habet in ordine ad bonum, & finem sui regni subiiciuntur eidem. Porro verò ubi est subordinatio finium, ille, qui intendit supremum, imperat iis, qui intendunt inferiores, ex 1. Ethic. cap. 1. ergo Christus rex; eiusque regnum, quæ intendunt bonum reip. spiritualis, imperant omnibus regibus & hominibus respicientibus bonum reip. humanæ, simulque bonis ipsorum, & hæc illi subiiciuntur. Hæc propositio magis confirmabitur cum sequenti.

Dicendum quartò, regna mundi, eorumque reges, ac simul omnia bona subiiciuntur Christo regi eiusque regno, non solum quoad ea, quæ habent ordinem ad bonum, & finem ipsius per se ex natura rei, qualia sunt, quæ continentur præcepto naturæ; neque solum quoad ea, quæ cum alioquin indifferentia sint, sunt necessaria ad dictum finem necessitatè medijs, nimirum sine quibus pax, bonum, & felicitas huius regni stare non possit; verum quoad ea, sine quibus stare potest, quodocunque & vbiocunque Christus voluerit iuxta propositum suæ intentionis hæc adhibere, usque vti. Probatum, quia ad hunc finem non adhibentur tantum media necessaria, verum etiam vtilia, & ea, quibus commodius, vel fructuosius obtinetur; & potestas Christi in suo spirituali regno non est restricta ad merè necessitatem in adhibendis medijs, verum est liberior ad id, quod commodius, vel fructuosius est, &c. Id confirmat submersio porcorum per immisos demones, Math. 8. arefacere ficulneam, Math. 21. quæ non erant simpliciter necessaria ad finem sui regni, propter quem hæc faciebat. Additur electio eminentium, & venditium è templo, quam fuisse actum non solum doctoris, & Prophetæ, verum talem, qui sine iurisdictione, & potestate non posset fieri, testantur Pharisei interrogantes: *In qua potestate hæc facis?* nec Christus abnuuit fuisse actum potestatis, vt abnuere debuisset, si non fuisset, sed sumpta occasione interrogandi de Baptismo Ioannis, negauit se dicturum. Huc pertinet, quod aliàs dixit; *Dominus est filius hominis etiam sabbati,* vbi particula, *etiam,* subiuncta verbo, *Dominus,* posito sine restrictione, notat vniuersalissimum Christi dominium, & potestatem, virtute cuius extenderetur etiam ad id, quod magna religione mandatum erat, & seruabatur.

Eadem propositio probatur pluribus locis Scripturæ. Apoc. 19. dicitur, *Habet in vestimento, & femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium.* Eadem amplissima potestas habetur Psal. 2. *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra, reges eos in vinga ferrea, &c.* Ioan. 13. *Omnia dedit ei pater in manu.* Ad Coloss. 2. dicitur, *Ipse est caput omnis principatus, & potestatis.* Ad Ephes. 1. dicitur, *Constitutus ad dexteram Patris in caelestibus supra omnem principatum, & potestatem, & omne, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, &c.* Omnia subiecit sub pedibus eius. Math. 24. *Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra.* Ad Heb. 1. *Quæ constituit heredem vniuersorum.* Ad Heb. 2. Apostolus de Christo accipit illud Ps. 8. *Omnia subiecit sub pedibus eius.* Addens, *In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei.* Hæc loca, quidam recentiores aiunt non fuisse applicata Christo ab Apostolo, sed fuisse dicta de quocunque homine, cui Deus in creatione subiecit omnia animalia, & pecora campi. Sed comparatio inchoata à capite primo Angelorum cum Christo, arguit locum, vbi pergit Apostolus, & negat Angelis id, quod tribuitur homini dicto Ps. 8. intelligendum de homine Christo, cum præsertim continuò ibidem applicet Christo illa alia verba: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* Sed quidquid sit de hoc loco, certè similia verba habentur de Christo 1. ad Corinth. 13. *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Cum autem dicat, omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum, qui subiecit ei omnia.* quem locum supra circa questionem 21. interpretati sumus de regno, & dominatione quam habet Christus, dum militat Ecclesia in mundo, & dum regnant alij Reges & Principes. Demum Act. 10. dicitur, *Annunciatus pacem per Christum, hic est omnium Dominus.* Hæc

Hæc auctoritates non solum probant tertiam assertio-nem, verum etiam hanc quartam; conuincunt enim esse in Christo liberam potestatem in regno, & dominio hominum propter bonum regni sui spiritualis, non solum vbi subest necessitas præcepti naturalis, vel positiui lati à Deo, sic enim per se non subiicerentur Christo, vt homo est, nisi quatenus curaret obseruari mandata Dei; verum etiam vbi non subest talis necessitas præcepti diuini, sed vel nullius præcepti, vel lati à Christo, vt homo est; hoc enim propriè est esse Regem.

DISPUTATIO XXV.

An Christo conueniat regnum temporale.

EST iam difficultas de regno profus terreno supra definito respiciente bonum ciuile absque ordine formali, & explicito ad bonum regni spiritualis. Dixi, formali, nam bona gubernatio ciuili virtualiter confert ad bonum spirituale. Ceterum ex hoc non ponitur in ordine gubernationis spiritualis, nisi formaliter eò referatur, & ex intentione, atque hoc est querere, an Christus directè sit Dominus in huiusmodi regno, nam dominium, quod supra Christo tribuimus, comparatione huius dicitur indirectum. Duplex autem difficultas hic occurrit. Prima an Christus sit Dominus totius orbis; deinde an nominatim sit Dominus regni Iudæorum.

An Christus habeat dominium directum totius orbis. §. I.

Existunt duæ sententiæ. Prima affirmat esse Dominum totius orbis. Turrecrem, lib. 2. sum. cap. 16. ad 2. S. Anton. 3. p. tit. 3. cap. 2. Alain. lib. de potest. ecclesie cap. 8. Nauar. cap. 9. de iudicio, notab. 3. n. 8. Rossell. art. 25. contra Lutherum. Albert. Pigh. lib. 5. Hierarch. ecclesie. cap. 3. Nicolai Grandis in illud ad Heb. 1. quem constituit heredem vniuersorum. Hostien. cap. Quod super his, de voto; & aliorum iurisperitorum, qui affirmant hoc fundamentum, summum Pontificem, qui à Christo accepit potestatem, quam Christus ipse habuit in terris, Dominum esse temporalem totius orbis. Idem habet Durandus de orig. iurisdict. questione 3. Demum est S. Thomæ 3. p. q. 59. a. 4. vbi sic habet: *Christus autem quamuis esset rex constitutus à Deo, non tamen in terris viuens terrenum regnum temporaliter administrare voluit.* Ex quibus verbis tria habentur. Primum est Christum esse constitutum Regem absolute absque vlla limitatione siue regni, siue modi regnandi, comprehendit enim etiam regnum terrenum, & potest circa hoc de quibuscunque terrenis rebus constituere; quod autem non statuat de causis, &c. terreni regni, non prouenire à defectu facultatis, sed voluntatis. Idem habet lib. 3. de regimine principum, cap. 12. sub finem, & cap. 13. toto, vbi volunt quidam, loquentum solum de regno spirituali, propter illa verba: *suus apparat quod dominium Christi ordinatur ad salutem animæ, & ad spiritualia bona, licet à temporalibus non excludatur eo modo, quoad spiritualia ordinantur.* Verum S. Thomas ibi perspicue describit regiam Christi dignitatem. Primum enim ait, post natiuitatem Christi Domini & Monarchæ, Augustum gessisse vices monarchiæ. Certè Augustus non fuit vicarius Christi in regno spirituali, in quo solus Petrus vicarius est, sed in temporalibus, vbi nomine vicarij, non excludit S. Thomas verum dominium, ve-

l. Raguse in 3. p. S. Th. tra. 2. p. 1.

rumque principatum ab Augusto, quem ibidem describit, vt verum Dominum, sed denotat dominium excellentiæ in Christo, cui subiacebat Augustus, qui propterea in suo vero principatu diceretur gerere vices Christi. Deinde in dicto cap. 13. & sequenti docet, Christum sponte gessisse humilem vitam, cum esset verus Dominus; quare in loco citato cum dicitur, temporale regnum Christi ordinari ad spirituale, solum significatur id, quod ipse spontè fecit de facto, non verò id, ad quod de iure obstringebatur. Quare cap. 15. sic loquitur, *Quamuis temporaliter esset Dominus orbis, directè tamen ad spirituales vitam suam ordinauit principatum.* vbi particula, *tamen,* &c. opposita particule, *quamuis,* notat liberum fuisse Christo regnare temporaliter, eamque libertatem habuisse ex eo, quod esset Dominus orbis, voluisse tamen solum spiritualiter regnare.

Secunda sententia negat Christum habuisse dominium directum rerum omnium temporalium. Ita Victorius Relelio. prima de potest. Ecclesie. q. penult. à numero 15. Sotus in 4. d. 25. q. 2. art. 1. & lib. 4. de iustitia q. 4. art. 1. Ioan. Parisien. de auctoritate regia & papali, cap. 8. & 9. Bartholomæus Medina 3. p. q. 59. ad art. 4. Sancti Thomæ; videtur Abulen. ad cap. 21. Math. q. 3. exponens illud Zachariæ: *Ecco Rex tuus venit,* &c. Vvaldens. lib. 2. doctrinalis fidei antiquæ, cap. 76. 77. Burgen. in sermone scripturarum p. 1. d. 7. & in sequentibus. sub eadem sententia excessit supra modum Marcellus Parauinus hæreticus, dicens, Christum non solum non habuisse potestatem directam supra Reges temporales, verum fuisse illis subiectum, & obligatum ad soluenda tributa; quem errorem damnauit Ioannes XXII. in Extrauag. licet iuste, vt refert Turrecrem. lib. 4. sum. Ecclesie 2. p. cap. 37.

Dicendum est Christum habuisse ius Regis supra omnes Reges, & supra omnia regna mundi etiam directum, vt posset regere populos, vel omnes, vel aliquot gubernatione ciuili etiam in iis, quæ respiciunt bonum regni merè ciuile, vt faciunt alij Reges: de facto tamen non assumpsisse sibi hanc gubernationem, sed reliquisse illam suis Principibus. Hæc assertio est S. Thomæ loco citato, Sor. lib. 4. de iustitia & iure, q. 4. art. 1. vbi sic habet: *Arbitrari sumus, Christum quatenus hominem non fuisse regem, non quod non potuerit, erat quippe Deus, sed quia neque eum decuit, neque subinde voluit.* Vbi particula, *erat quippe Deus,* notat rationem, cur potuerit quatenus homo regnare, quæ ratio erat diuinitas vnita humanitati constituens hominem Deum. Eadem sententia est Molinæ Tom. 1. de iustitia & iure, tract. 2. disp. 28. Suarez hic disp. 48. sect. 4. Valquez disp. 87. cap. 2. Idem apertè docet S. Bernardus lib. 3. de considerat. ad Eugenium, his verbis: *Dispositio tibi super orbem tradita, est non data possessio; non tu ille, de quo Propheta ait: Et erit omnis terra possessio eius. Christus hic est, qui possessionem sibi vendicat, & iure creationis, & merito redemptionis, & dono Patri. Cui enim alteri dictum est: Possula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra. Possessionem, & dominium cede huic, tu curam illius habe.* Greg. hom. 8. in Euang. cum dixisset Christum natum esse in via, ad indicandum, quod id alieno nascebatur, subdit: *Alienum dico, non secundum potestatem, sed secundum naturam, nam secundum potestatem in propria venit.*

Ratio primum est quod Christus ab eo, quod sit filius Dei, & non alienus, & ab exemplo filiorum Regum, argumentatur ad probandum se exemptum esse à tributis regis, non verò argumentatur ab aliquo priuilegio, & exemptione; sed nullam habet vim hæc ratio, & exemplum, nisi simul probet Christum iure filiationis esse regem

& Dominum regnorum mundi: nam ius, quod habent filij regum saltem primogeniti ex vi filiationis, maxime est ad dominandum; si ergo ex filiatione infertur exemptio, infertur etiam dominium. Quod autem sic argumentetur, scriptum est Matth. 17. ubi interrogat Petrus Christus, *Quid tibi videtur, Simon, Reges terrarum a quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis?* Cùmque respondisset Petrus, *ab alienis*, intulit Christus: *Ergo liberi sunt filij, ut autem non scandalizet omnis ecclesia?* Secundo Christus non necessitate, sed voluntate humilis, & pauper fuit, sprete mundi claritate, sic habet Apostolus 2. ad Corinth. 8. *Sicut gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites efficiat.* ubi sermo est de Christo homine, ut declarat illa particula, *sicut gratiam Domini nostri Iesu Christi*. At certe nisi præditus fuisset potestate dominandi rebus, & hominibus, non esset opus virtutis, sed necessitatis dicta humilitas, & paupertas. Demum hoc ipsum probatur ex dignitate, quam accepit humanitas Christi ab unione hypostatica. Etenim ad constituendum verum regem tria requiruntur. Primum præstantia in virtutibus intellectus, & voluntatis, supra omnes qui subiciuntur ipsi, qualem latè describit Aristoteles lib. 3. *Polit. cap. 3.* & hanc, dubium non est, fuisse maxime in Christo. Secundo præstantia secundum dignitatem; etenim præstare debet subditis dignitate, & quidem passim inter homines, ideo reges sunt digniores; quia facti sunt reges. Ceterum rectus ordo exigeret, ut fierent reges, qui sunt digniores; habet autem Christus dignitatem infinitam non solum ut Deus, verumetiam ut homo ad modum aliàs explicatum. Tertio requiritur auctoritas seu iurisdicção, quam virtutum, & dignitatum præstantia per se sola inter homines non tribuit, solum enim facit idoneum regno; sed accedere debet consensus populi. Verum talis dignitas, nempe divina, qua is, qui præstat aliis, scilicet Deus, excellitque ratione divini suppositi, & quia est Deus collata ab eo, penes quem est potestas in homines, scilicet à Deo, qui potest reges hominibus constituere, consensu ipsorum minime requisito; talis, inquam, dignitas, vel constituit hoc ipso Dominum, & regem absque alia electione, vel præsumit et constituere, & pro tali habendum ab omnibus, nisi Deus declaraverit, se aliud velle.

Quarto propositio hæc probatur ex superiori quarta propositione, ubi ostensum est Christum posse disponere de rebus mundi, & de regnis, etiam in iis, quæ non sunt necessaria simpliciter ad finem supernaturalem, sed solum ex eius voluntaria applicatione conferentia; hæc enim potestas ita libera quantum propter finem non potest provenire nisi à dominio, & potestate absoluta supra omnes reges, & regna, & supra omnia bona. Ideoque potestas de qua est dicta propositio, verè dici debet directa potius quam indirecta. Nam indirecta proprie est, quæ astringitur necessitati, & ad hanc limitatur, qualem habet Pontifex; non autem quæ est libera; & pro voluntate adhibenda circa finem; hæc enim fundatur in absoluto dominio, eamque solus Christus ex sententia multorum dicitur habere, non autem Pontifex. Itaque omnia loca Scripturæ ibi adducta probant etiam hanc propositionem.

Extant præterea quædam Patrum loca S. August. *in ill. 14. in Ioan.* de Christo inquit: *Erat quidem Rex non talis, qualis ab hominibus fit, sed talis, ut omnes reges faceret.* Cyrillus lib. 12. in *Ioan. cap. 10.* de Christo ait: *Regem se esse non negat, sed regni Cæsaris se hostem non esse ostendit, quia eius regnum terrenum non est, sed celi, & terra ceterarumque rerum omnium; ubi particula aduersativa, sed, non excludit simpliciter à Christo dominium*

regni terreni, asserendo solum spirituale, cum dicitur esse Dominum terrarum, &c. sed excludit limitationem regni Christi ad terrenum regnum, qualem habent alij Reges, extendendo titulum excellentem Regi Christi, etiam supra terrena regna, qui titulus est Dominum, solum omnium infra Deum in celo, infra celum, ubi includitur etiam regnum Cæsaris cui non aduersatur cum sit simile vniuersali dominio Dei, quod patitur sub se dominia priuata. Greg. *lib. 8. in Euang.* cum dixit, Christum natum esse in via declararet se in alieno nasci; subdit: *alienum dico secundum potestatem, sed secundum naturam, nam secundum potestatem in propria venit, ubi, per naturam, intelligit diuinam, quare per potestatem, cui opponitur turam diuinam, intelligit non solum potestatem, quam habet Christus, ut Deus, sed absolute potestatem quam ipse habet in loco, ad quem uenerat, videlicet humanam.* Chrysol. *hom. 82. in Ioan.* utraque parte propositionis docet his verbis: *Quod formidauerat in terris Pilatus, dissoluit tyrannidis suspitionem. Demum non est de hoc mundo regnum eius; imò valde. Qualiter igitur ait non est non quoniam non tenet & hic, quoniam desuper habet principatum, & non est humanus, sed multo maior in & clarior.* Vbi Chrysolomus ex instituto contendit Christum esse regem etiam huius regni terreni, si dici non esse hinc, ratione excellentioris principatus & maioris tituli, quam habet aliunde, & per que etiam regnat hic. Theoph. ut refertur in catena S. Thom. sic habet: *Non dicit non est hic, sed non est hinc: nam regnat in mundo, nam utitur illius, provisione, iuxta votum cuncta disponit; non est autem ab inferioribus constitutum regnum eius, sed celi, & etiam ante secula.* Vnde ergo Theophylactus, Christum dictis verbis non negare habere se regnum in mundo, cum autem ait, *votum cuncta disponere*, intelligit Christum ex potestate huius cuncta facere, quæ facit, non verè quod actu regnet.

Iam secunda pars, quod Christus non assumpserit gubernationem, quam sibi assumere poterat, sed relinquit suis principibus. Probatur primo ex Euang. aliisque historiis de vita Christi, in cuius gestis eiusmodi gubernatio non habetur; imò contrarium Luc. 12. *Homo, quis me constituit iudicem inter vos?* Ioan. 6. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Ambros. lib. 3. in *Lucam*, si habet: *Iam ipsum regem secundum seculi honorem non accipimus Christum.* Idem Theoph. & Chrysol. iam citati.

Reliquum est satisfacere argumentis, quibus secunda sententia probat, Christum in omnia regna, & in omnes reges potestatem, & dominium non habuisse. Primum ducitur ab auctoritatibus tribuentibus ipsi dominium spirituale. Sed hæc probant primam nostram assertionem, ita tribuentes spirituale potestatem, non negent temporalem. Addunt auctoritates, quæ etiam excludunt temporalem. Ioan. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Luc. 12. *Quia me constituit iudicem, sed hæc probant, non fuisse usum potestatem suam regnandi, sed reliquisse illam suis dominis, & principibus; in hoc eius dominium est simile diuino, potest enim Deus per seipsum gubernare regna mundi, sicut dicebatur gubernare Iudæos 1. Reg. 8. 10. 12. & nihilominus permittit gubernationem aliis regibus qui, salua potestate diuina, sunt veri Reges.*

Secundo obiicitur quod in *Extr. Cum inter nonnullos, & Quia quorundam, de verborum significatione*, dicitur Christum & discipulos paucarum rerum dominium habuisse: ergo Christus, quatenus homo, non fuit Dominus omnium. Respondet, dominium esse duplex: alterum proprietatis, qualem habent singuli domini in bona, seu regna sua. Alterum autem, seu excellentiæ consistens in hoc, ut possit ex vi illius tolli dominium proprietatis, vel

vel absolute pro voluntate, quomodo potest tollere Deus, & Christus, vel ubi necessarium fuerit propter bonum commune vniuersitatis, quomodo habent dominium altum Reges inter homines respectu suorum subditorum. Dicitur ergo in ea Extraug. sermone esse de dominio proprietatis.

Tertio frustra est potestas, cuius nullus est usus; non ergo expediebat Christum habere potestatem, quam nunquam erat usurus. Respondeo primo frustra dari potestatem, cuius sit prohibitus usus, non verò est frustra, si is, qui potest illa liberè uti, non utatur, siue quia non vult, siue quia non putat expedire, & tamen Christus interdum usus est ea potestate, ut supra diximus. Dico secundo eam potestatem in regno hominum esse debitam, & connaturalem Christo ex dignitate personæ, & ex dignitate regni in regno supernaturali, siue sit futurus locus vsui, siue non.

Ex quo reiiicitur quartum argumentum, quod perfectior sit paupertas, quæ non solum usum, verum etiam potestatem abdicat à se: nam potestas dum est annexa per se officio, vel dignitati personæ, manente hac, non potest abdicari; etenim nequidem inter homines fieri potest, ut quis sit Rex, vel Papa, & tamen non habeat potestatem in bona etiam subditorum, cum hoc tamen discrimine, quod ex vi personæ, & officij proprii Christi habeatur potestas directæ in omnia regna. Ex vi autem dignitatis pontificiæ multi dicunt, haberi tantum indirectè. Et nihilominus non vacat laude summæ paupertatis Christus, cui abdicatio potestatis non est necessaria ad tollendum periculum vsus, ut est necessaria hominibus, ideoque tam est perfecta in ipso per exclusionem vsus, quam est perfecta in hominibus per exclusionem etiam potestatis.

Quintum argumentum est quod posita hac potestate in Christo, summus Pontifex eius vicarius haberet eandem, possétque pro sua voluntate regnare, & dominari dominio temporali in bonis, & ditone saltem Christianorum Principum. Inferunt etiam aliam illationem hæretici, quod similiter omnes reges sint Christi vicarij, ideoque præsent suis subditis, etiam in spiritualibus. Respondeo hoc esse discrimen inter Papam, & Reges, quod cum Christus regiam potestatem & dignitatem in regno spirituali vindicauerit sibi, & in terris, dum hic viueret in tempore, & in celo retineat in æternitate, non patitur alium Regem inferiorem Christo, nec ipsa dignitas regni spiritualis natura sua patitur, sed solum vicarium absentis, qui est Pontifex constitutus vicarius potestatis regni Christi in regno spirituali cum ea amplitudine, quam ratione huius habet Christus indirectè in regnis & dominiis temporalibus, nimirum quatenus requirit necessitas regni spiritualis. An verò sit etiam vicarius potestatis excellentiæ dudum explicata, quam in hac eadem directam Christus habet, alij affirmant, alij negant, ut dixi; at verò cum neque in terris vindicauerit sibi regiam dignitatem & proprietatem in temporalibus regnis, & vniuersitate bonorum; restat locus veris Regibus, & dominis, simulque formæ, ac modo humano instituendi illos, ut videlicet populi seipsos regant, vel per se, vel per optimates, vel per Principes, sicut restat locus hominibus priuatis obtinendi dominium bonorum emptione, venditione, &c. Et sanè si Reges essent tantum vicarij Christi, deberet regimen omne temporale esse monarchicum, sicut institutum est spirituale in Petro, Ioan. 20. cui dicitur: *Pascue oves meas.* Hinc perspicuum est, non esse penes Reges potestatem spirituale, quia ipsi retinent dominium, in quo sunt veri Reges, in eaque regia potestate non continetur potestas spiritualis, quia nemo præter Christum

Ios. Regula in 3. p. D. T. tract. post.

est rex in regno spirituali. Aliam verò potestatem distinctam à regia, neque ipsi affectant, cum velint regnum spirituale pertinere ad regiam potestatem; quicunque tale regnum affectant. Neque est vnde probent se illam habere: nam potestatem omnem habent more & institutione humana; visitata in mundo apud omnes gentes, etiam ante Christum, videlicet electione, & auctoritate populi habentis potestatem iure naturæ ad seipsum regendum: populus autem non potest dare potestatem in spiritualibus, quia regnum spirituale est à Deo institutum supra ordinem naturalem, etiam morale virtutum ciuiliū, cuiusque potestas non est attributa populo, ut supra ostensum est, sed Christo regi: non ergo potest populus hanc potestatem conferre, & qui habet principatum à populo, non habet ex hoc potestatem in regno spirituali. Ostendant ergo Principes se regiam potestatem non habere tantum institutione humana, & ab hominibus, sed à Deo, & attributam esse populo à Christo potestatem non quidem eligendi sibi regem, quandoquidem hanc habent iure communi gentium, & naturæ, sed aliam potestatem præter hanc, scilicet eligendi sibi Vicarium Christi. Itemque non esse liberum populo conferre hanc potestatem personæ distinctæ à Rege, sicut est liberum impertiri potestatem ciuilem pluribus optimatibus, sed institutione Christi haberi, quod conferatur ab ipso eisdem, quibus confertur potestas temporalis: quod sanè ex Scripturis nullo modo probare possunt, sicut bene probatur esse institutum à Christo regimen spirituale, & Pastorem spirituale absque connexionem necessaria cum regno temporali, ut videlicet idem sit Rex; quid quid sit de controuersia illa, an hic rector spiritualium, qui est Pontifex, & non Rex omnium regnorum, habeat tamen potestatem excellentiæ directam in regna.

DISPUTATIO XXVI.

An regnum Iudæorum hereditario iure pertineat ad Christum.

ACTENVS actum est de titulis regnandi, qui ratione personæ & officij redemptoris Christo conuenirent, propterea que essent vniuersales circa totum mundum; iam discutere oportet de titulo peculiari fundato in origine sua secundum carnem quam inter Iudæos trahebat ex femine Dauid, an, inquam, hinc habuerit ius ad regnum Iudæorum.

Prima sententia affirmat pertinuisse. Ita Arnac. lib. 4. de *questionibus Armenorum, cap. 15. & 16.* Ioan. Bacconus q. 1. *prologi art. 2. conclus. 2. & questione 11. articulo 3.* Idem indicare videtur Abulc. in *cap. 21. Math.* Fundamenta sunt; quia beata Virgo descendebat ex familia Dauid, & deficiente viro, femina potest succedere, Num. 27. & 39. Addunt secundo loca Scripturæ. Matth. 27. *Tu es rex Iudæorum*, annuit Christus: *Tu dicitis.* Luc. 1. *Dabit ei Dominus Deus sedem Dauid patris eius.* Mai. 9. *Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit.* Jerem. 13. *Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex.* Ioan. 12. *Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel.* Mich. 5. *Et tu Bethleem terra Iuda, &c. ex te enim orietur Dux, qui regat populum meum Israel.*

Hæc sententia fauet Iudæis expectantibus regnum Messia temporale, & est aperte falsa; ac primo constat, de facto Christum non regnasse in regno

Iudæorum, regnabant enim, eo viuento, alij externi, A imò fugiſſe.

Reitar ſolūm, vt oſtendamus, neque ius ad illud regnum habuiſſe, id verò primum habetur ex Ierem. *cap. 22.* vbi Iechonias in peccatorum poenam priuatur ſucceſſione regni per vniuerſam poſteritatem. Dicitur enim de Iechonia: *Quare abiecti ſunt ipſe, & ſemen eius.* Et ſtatim: *Scribe virum illum ſterilem, virum, qui in diebus ſuis non proſperabitur; nec enim erit de ſemine eius, qui ſedeat ſuper ſolum David, & poteſtatem habeat ultra in Iuda.* Hic modus loquendi, ſcilicet, eſſe abiectum ſemen eius, &c. perſpicue ſignificat non ſolūm factō, verumetiam iure regnandi priuatam à Deo eius poſteritatem. Hoc ipſum notat Ambroſij, *lib. 3. in Luc. cap. 1.* dicens: *Quia Ioaſchim in regnorum libris dicitur, Iechonias à Ierem. eſt nominatus, &c.* Et ſtatim, *Eo enim regnante Babylonij Iudæam vaſtauerunt, neque poſtea vquam de ſemine eius regnum quiſquam in Iuda potuit obtinere.* Hic locus Ambroſij, ſicut & Ieremiæ comprehendit etiā Chriſtum, quem Armataſus agnoſcit, vt ſemen regium Iechoniæ: nec poteſt intelligi Ambroſius de potentia virium, nam Chriſtus *Pſalmo 23.* dicitur: *Dominiſus fortis, & potens Dominus, potens in prelio.* accipitur ergo de potentia iuris: non ergo ius habuit Chriſtus à progenitoribus regnandi in Iudæa. Auguſt. *in tit. Pſalmi 72.* agnoſcit duas perſonas vocatas David, ſcilicet Chriſtum, & progenitorem eius filium Iſai, & vtranque regem. Ceterum regnum genitoris David defeciſſe, ſolūmque regnum poſterioris David, id eſt, Chriſti, ſuperſtes eſſe. Ex his duobus regnis neceſſe eſt de mente Auguſtini, vnum eſſe in quo regnauit C David, cuiusque poſteri, non autem Chriſtus; & hoc eſt temporale, quod defecit. Alterum in quo regnauit ſolus Chriſtus, non autem David, niſi quatenus eſt typos Chriſti, & quatenus Chriſtus eſt aliquid eius ſecundum carnem. Idem *lib. 10. Ciuit. cap. 7.* de Saul loquens ſic ait: *Populi Iſraël perſonam figuratē gerebat homo iſte; qui populus regnum fuerat amiſſurus, Chriſto Ieſu Domino noſtro per nouum Teſtamentum non carnaliter, ſed ſpiritualiter regnauero.* Baſilius, vt refertur in catena aurea ſancti Thomæ in *cap. 1.* Non, inquit, in materiali ſede David Dominus ſedebit, tranſlato Iudaico regno ad Herodem, ſed ſedem appellat David, in qua reſidet Dominus in diſſolubile regnum. Hilari. *in Pſal. 118. verſu, Humiliati ſumus vſquequaque Domine.* de David loquens ſic habet: *Erant cauſa in eo plures ſuperbiendi, præbebat inſolentia cauſas nobilitatis ex Iuda, & in eo primam poteſtas benedictionis regie inchoata, manſit enim aliquandiu ex David tribu regie poteſtatis familia, ex qua ſecundum carnem rex æternus emerſit.* Nota particulam, aliquandiu; idem habet Beda *in cap. 1. Lucæ.*

Itaque in Iechonia finem accepit regnum Iuda, deinceps autem dominatio, & ſceptrum non ampliùs in regibus, ſed in ſacerdotibus fuit, ſcilicet Machabæis vſque ad Chriſtum: arque hac ratione impleta eſt prophetia Iacob *Genef. 49.* *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius donec veniat, qui mittendus eſt. Dux,* inquit, non rex. Etenim Machabæi ex David, & Iuda per maſculam lineam non deſcendebant; ideoque non iure hereditario imperabant, ſed electione populi, vt habetur *1. Machab. cap. 14.* vbi deſertur imperium Simonis Machabæo, donec, inquit Scriptura, *ſurgat propheta fidelis.* Nimirum non qui regnet, ſed qui declaret voluntatem Dei circa regnum Iudæ. Quod ſi per id tempus non deſiſſet regnum Iuda. Certè Machabæi non quidem legitimi Duces, verum Tyranni fuiſſent, quod de ſummis viris non eſt ſentiendum. Nihilominus ſecundum lineam ſceminam Machabæi deſcendebant ex Iuda; & propterea impletum eſt vaticinium Iacob, quod vſque ad Chriſti aduentum non auferre-

tur ſceptrum à Iuda. Neque obſtat quod *Num. 1.* prohibitum fuerit filiis Iſraël ducere vxores de altera tribu; nam id ſolūm locum habebat, quando ob defectum maſculorum imminerebatur periculum tranſlationis bonorum ab vna tribu ad aliam, qua confunderentur hereditates; hæc enim ſola ratio eius legis eo capite ſubiicitur, quod etiam notat S. Thomas *1. 2. q. 105. art. 2. ad 2.* quoniam etiam ibidem innuitur, ceſſante eo periculo, liberum fuiſſe viris mulieribusque coniugium inire cum quibus vellent, quod etiam vſu veniſſe, conſtat ex Scripturis. *Paralip. 2. 2.* ſoror regis Iudæ nupſit Ioiadæ Pontifici de tribu Leui; Michol de tribu Beniamin Davidi de tribu Iuda, & in vniuerſum in tribu Leui nullum erat periculum tranſlationis hereditatis per coniugium ad alienam tribum, quandoquidem hæc tribus nullam extra alias hereditatem habebat; ideoque liberiora erant coniugia cum alienis tribubus, vt S. Th. affirmat *in 4. diſt. 30. q. 2. art. 1. quaſt. inuicula vlt. ad 4.*

Quomodo verò terminatum ſit regnum in Iechonia cum Deus promiſerit David fore æternum regnum eius *Pſal. 88. Iuravi David ſeruo meo, vſque in æternum præparabo ſemen tuum.* dicendum eſt ſi agatur de regno temporali quoad actum regnandi non habuiſſe locum ſecundum regiam dignitatem vltra Iechoniam, nec ſecundum ſacerdotale imperium vltra Machabæos. Si verò de regno ſpirituali, iam ſatis explicatum eſt, quomodo regnet in æternum David, vt docet Hieron. *in cap. 2. Ierem.* & in illud *Ezech. 21. Aufer cydarim, tolle coronam, donec veniat cuius eſt iudicium, & tradam ei.*

Sed obiici poteſt Athanaſius, in ſermone de Beata Virgine, poſt medium, vbi explicans de Chriſto illud *Pſalmi 109. Dixit Dominus Domino meo, &c.* ſic habet: *Accepit his verbis thronum Davidis corporaliter ex ratione proſapia, qua Pater illi David fuiſt.* Similiter Epiphanius hæreſi vigefima nona contendit, reiſa carnaliter impletum eſſe, vt Chriſtus ſederet in ſede David, quia ipſe erat de ſtirpe illius. Reſpondeo, hos Patres nihil docere contrarium his, quæ ſunt dicta, & in verbo, carnaliter, & corporaliter non intelligere actum dominationis ciuilibus temporalis, neque ius regnandi hoc modo in Iudæa, potius quàm in toto orbe fundatum in iure ſanguinis Davidici; ſed intelligere regnum ſpirituale Chriſti, quod quidem dicitur regnum David carnaliter, ſeu corporaliter non iure ſucceſſionis, ſecundum ſanguinem, ſed iure promiſſionis, quia promiſſum eſt Davidi, vt Chriſtus rex ſpiritualis, qui potuiſſet quocunq; alio ex genere naſci, naſceretur ex David, fieretque inſignis hæc gratia Davidi Dei amico, vt per ſemen ſuum Chriſtum regnaret in æternum. Et hoc etiam eſt accepitſe regnum ratione proſapia, ſcilicet virtute ſingularis promiſſionis factæ huic proſapia.

Reſtat iam, vt ſatisfaciamus fundamentis contrariæ ſententiæ. Ac præcipue quod aiunt, pertinuiſſe regnum Iudæorum ad Chriſtum iure ſiliarum Salphaat *Num. 27.* vbi habetur reſponſum diuinum, quod mulieres, deficientibus viris, ſint capaces hereditatis, hæc non habet locum. Primum enim, quâuis conſtet, Beatam Virginem ex ſtirpe regia Davidis deſcendere, non tamè conſtat deſiſſe alios, ex eadè ſtirpe, ad quos hereditariū hoc regni ius potius pertineret; quinimmo contrariū eſt vero ſimilius, præſertim quia B. Virgo ex Dauide non per Salomonem, ſed per Nathan deſcendit, vt eſt communis ſententia. Verum quidem eſt, Iosephum à David per Salomonem deſcendiſſe, nihilominus non conſtat habuiſſe in ea linea prærogatiuam primogeniti, & ſi habuit adoptatſe Chriſtum, quem neque potuit adoptare abſque præiudicio aliorum regie ſtirpis. Demum quic-

quid

quid ſit de hac prærogatiua primogenituræ tam Iosephi, quàm B. Virginis; certè obſtat quod dictum eſt de fine regni Iudaici in Iechonia. Iam de Scripturis, quibus vtiur hæc ſententia ad probandum, ius Chriſti in regnum Iudæorum, nihil remanet dicendum. ſatis enim hæcenus declaratum eſt, quem ſenſum contineant.

Q V Æ S T I O XXIII.

De adoptione Chriſti.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deo conueniat filios adoptare.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Deo non conueniat filios adoptare. Nullus enim adoptat niſi extraneam perſonam in ſilium: ſecundum quod Iuriste dicitur. Sed nulla perſona eſt extranea à Deo, qui eſt omnium creator. Ergo videtur, quod Deo non conueniat adoptare.

2. Præterea, Adoptio videtur eſſe introducta in defectum filiationis naturalis. Sed in Deo inuenitur naturalis filiationis: ut in prima parte habitum eſt. Ergo non conuenit Deo filios adoptare.

3. Præterea, Ad hoc aliquis adoptatur, ut in hereditate adoptantis ſuccedat. Sed in hereditate Dei non videtur aliquis poſſe ſuccedere: quia ipſe nunquam decedit. Ergo Deo non conuenit adoptare.

Sed contra eſt, quod dicitur *Eph. 1.* Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum Dei. Sed prædeſtinatio Dei non eſt irrita. Ergo Deus aliquos ſibi adoptat in filios.

Reſpondeo dicendum, quod aliquis homo adoptat alium ſibi in ſilium in quantum ex ſua bonitate admittit eum ad participationem ſue hereditatis. Deus autem eſt inſinita bonitatis, ex qua contingit quod ad participationem bonorum ſuorum ſuas creaturas admittit. Et præcipue rationales creaturas: quæ in quantum ſunt ad imaginem Dei factæ, ſunt capaces beatitudinis diuina. Quæ quidem conſiſtit in fruitione Dei: per quæ etiam ipſe Deus beatus eſt, & per ſeipſum diues, in quantum ſcilicet ſeipſo fruitor. Hoc autem dicitur hereditas alicuius, ex quo ipſe eſt diues. Et ideo in quantum Deus ex ſua bonitate admittit homines ad beatitudinis hereditatem dicitur eos adoptare. Hoc autem plus habet adoptatio diuina, quàm humana: quia Deus hominem, quem adoptat, idoneum facit per gratie munus ad hereditatem celeſtem percipiendam. Homo autem non facit idoneum eum, quem adoptat, ſed potius eum iam idoneum eligit adoptando.

Ad primum ergo dicendum, quod homo in ſua natura conſideratus, non eſt extraneus à Deo, quantum ad bona naturalia, quæ recipiunt: eſt tamen extraneus, quantum ad bona gratia & gloria, & ſecundum hoc adoptatur.

Ad ſecundum dicendum, quod hominis eſt operari ad ſupplendam ſuam indigentiam: non autem Dei, cui conuenit operari ad communicandam ſua perfectionis abundantiam. Et ideo ſicut per actum creationis communicatur bonitas diuina omnibus creaturis, ſecundum quandam ſimilitudinem, ita per actum adoptionis communicatur ſimilitudo naturæ filiationis hominibus, ſecundum illud *Rom. 8.* Quos præſciti conformes fieri imaginis Filij ſui.

Ad tertium dicendum, quod bona ſpiritualia poſſunt ſimul à pluribus poſſideri, non autem bona corporalia. Et ideo hereditatem corporalem nullus poſſet percipere, niſi ſuccedens decedenti: hereditatem autem ſpiritualis ſimul omnes ex integro accipiunt ſine detrimento Patris ſemper viuentis. Quamuis poſſet dici, quod Deus decedit, ſecundum quod eſt in nobis per ſidem, & incipiet in nobis eſſe per ſpeciem ſicut gloſſa dicit *Rom. 8.* Super illud, Si filij, & hæredes.

SUPPONENT ſanctus Th. conſuetudinem, legem-

que receptiſſimam apud homines adoptandi aliquem in ſilium, deſinitque quid ſit adoptare; nimirum eſt admittere alium ex bonitate ad participationem ſue hereditatis. Vbi admiſſo eſt genus communiſſimum, participatio hereditatis determinat genus ad aliquid, quod conuenit tantum filiis, quamuis enim aliquando ſuccedant fratres, vel alij conſanguinei, ſuccedunt tamen iure filiationis, qua, deſcendunt à communi ſtipite, vnde habent quod ſint conſanguinei eius, cui ſuccedunt. Ceterum participatio ipſa hereditatis in hac definitione conſtrahitur ad filios adoptiuos diſtinctos à naturalibus duplici termino; primo admiſſionis; naturales enim ſuccedunt iure ſuo genitura, dum non excluduntur. Secundò conſequens eſt, admitti ex bonitate, id eſt, non iure genitura ad id, quod eſt tantum filiorum, ſcilicet participationem hereditatis, quod eſt de extraneis, & non filiis facere filios, nimirum facere filios adoptiuos. Omnes hi termini requiruntur, & ſunt ſatis ad definitionem; quod autem qui adoptantur ſint extranei, eſt quidem requiſitum, ſed ſuperflue adderet in definitione: iam enim ſatis exprimitur.

Ex his conſuſio ſancti Thomæ eſt: Deo conuenit filios adoptare. Probat. Deus habet hereditatem, ad cuius participationem admittit creaturas rationales ex ſua bonitate: ergo Deo conuenit filios adoptare. Probat ſingulas partes. Primam quod habeat bona, quæ non habeant tantum communem rationem boni, ſed nominatim talis, ſcilicet hereditatis; hoc modo hereditas alicuius dicitur id, ex quo ipſe eſt diues, & felix, quodque poteſt aliis communicari; ſed Deus habet vnde ſit diues, & felix, ſcilicet fruitionem ſui ipſius; & hæc poteſt communicari creaturis rationalibus, quia ſunt capaces illius; ergo habet hereditatem. Secunda pars, quod de facto admittat, ſupponitur vt certa de fide. Tertia pars, quod hoc fiat ex Dei bonitate, duo aſſumit. Primum quod ſit in Deo tantum bonitatis, idque probat ex infinite bonitatis illius. Secundum quod ex hac tantum admittat, non quidem ad excludendum merita, ſed ad excludendum ius generationis naturalis, quod ſit debita hereditas per ſe ſolo ipſo iure generationis, & hoc per ſe ex inſtituto hic excluditur. Aliunde verò, & ſimul etiam hic, ipſo nomine bonitatis ſupponitur excluſum ius à creaturis rationalibus ad hoc, vt debeant admitti ad mercedem gloriam, & ad hoc, vt detur id, vnde poſſint mereri, ſcilicet gratia; & demum ad hoc, vt detur gloria ſupra condignum: ſi enim haberent hoc triplex ius, præſertim primum, & ſecundum, gloria non haberet rationem hereditatis, reſpectu creaturarum rationalium magis quàm habeant, bona cuiuſcunq; diuitis data in pretium pecuniæ, vel mercedem laborum alterius: & hoc modo intelligitur differentia, quam tradit ſanctus Thomas, inter adoptionem diuinam, & humanam: conueniunt enim in hoc, quod vtraque requirat perſonam idoneam ad hereditatem, tametſi non habentem ius ad illam. Ceterum adoptio humana non facit idoneum, ſed eligit aliunde idoneum, cuiusque gratia, & beneficium excludens ius, & iuſtitiam conſiſtit in ipſa electione, ſeu collatione hereditatis: diuina verò facit, & eligit quem facit idoneum, & in hoc conſiſtit eius gratia, excludens ius, & iuſtitiam: in collatione verò boni, ſeu in electione, prout electio ſignificat executionem admittendi perſonam idoneam per merita, & eligi quem facit idoneum, & in hoc conſiſtit eius gratia, excludens ius, & iuſtitiam: in collatione verò boni, ſeu in electione, prout electio ſignificat executionem admittendi perſonam idoneam per merita, & eligi quem facit idoneum, & ius non genitura, ſed meritum.

Obſeruandum eſt hæc duplicem capacitatem ſpectari poſſe in creaturis rationalibus ad hanc hereditatem, & in primis obedientialem paſſiuam, quæ conſiſtit in negatione repugnantia, ſignificat enim ipſam naturam, facultatemque poſitiuam, quatenus non repu-

gnat sibi eleuari, & assumi ad hanc hereditatem, per quam creaturae rationales ab irrationalibus distinguuntur. Alteram naturalem, seu connaturalem huic hereditati, quae consistit in esse positivo, estque gratia cum suis habitibus. Vtraque est opus Dei, & creatura secundum vtranque est producta à Deo; sed secundum priorem non habet filiationem ullam propriam, non enim naturalem, quia per creationem non accipit naturam, aut eiusdem speciei cum diuina, cum negat multiplicari, aut eandem numero, quae vni soli verbo per generationem communicatur, ac proinde solus ipse est filius naturalis: sed neque adoptiuam, quia sola capacitas non repugnatia non dat ius ad hereditatem apud homines, multo minus apud Deum. Tribuitur autem ipsi improprie nomen filiationis tum ratione communissima, qua auctor, & principium alicuius rei dicitur pater; Gen. 4. de Iubal dicitur, Ipse fuit pater canentium cithara, & organo, tum ratione particulari, qua omnes creaturae secundum varios gradus participant ipsum esse diuinum, & sunt conditae ad similitudinem Dei; homo verò praeterea etiam ad imaginem Dei, pertinetque haec latior filiatio ad naturalem. Iob 38. Quis est pater? secundum posteriorem verò potentiam habet filiationem adoptiuam, non verò naturalem; ratio est, quia per hanc habet capacitatem supernaturalem hereditatis supernaturalis, quae soli Deo, nulli verò creaturae, potest esse connaturalis, ideòque omnis creatura, quae per esse creatum non est extranea à Deo, vt auctore naturae, est extranea à Deo, vt praedito hac hereditate, & non potest fieri non extranea; quandoquidem gratia, & gloria hoc ipso quod est ordinis supernaturalis non potest fieri connaturalis ulli creaturae, vt habetur ex S. Thoma hic ad primum. Hinc enim sequuntur duo. Primum est, quod hac filiatio per se, & in se sit adoptiua, quandoquidem est filiatio, vt ostensum est, & non est naturalis. Secundum est, vt quoad modum constituendi illam sit similis filiationi naturali, qua inter homines constituuntur filij naturales, non verò qua constituuntur adoptiui, quia non fit per deputationem extrinsecam, vt humana, sed per veram actionem, & productionem formae realis, qua constituuntur filij. Sic Aug. lib. 3. contra Faust. Mich. circa medium; Iste inquit modus, quo nos Deus, cum iam essemus ab ipso non nati, sed conditi, & instituti, verbo suo, & gratia sua genuit, vt filij essemus, adoptio vocatur. Et hac ratione dicitur Iob. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri; nimirum per fidem viuam. Ad Rom. 8. Accepisti spiritum adoptionis filiorum. Ad Ephes. 1. Praedestinasti nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum. Demum iustificati dicuntur nati ex Deo, 1. Petr. 1. Iacob. 1. ad Titum 3. Quem modum loquendi Scripturae, praesertim Iob. 1. appositè ad ea, quae dicta sunt, expressit Augustinus epist. 120. ad Honoratum cap. 4. Haec, inquit, natiuitas spiritalis tantum est, ideo non ex sanguinibus, &c. sed ex Deo. Haec etiam adoptio vocatur, eramus enim aliquando, antequam essemus filij Dei, & accepimus beneficium, vt fieremus quod non eramus, facti qui est adoptiui, antequam adoptaretur, nondum erat filius eius, à quo adoptatur, iam tamen erat qui adoptaretur.

ARTICVLVS II.

Vtrum adoptare conueniat toti Trinitati.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod adoptare non conueniat toti Trinitati. Adoptio enim dicitur in diuinis ad similitudinem rerum humanarum. Sed in rebus humanis soli illi conuenit adoptare, qui potest filios generare: quod in diuinis conuenit soli Patri. Ergo in diuinis solus Pater potest adoptare.

2. Praeterea, Homines per adoptionem efficiuntur fratres Christi; secundum illud Rom. 8. Vt ipse primogenitus in multis fratribus. Fratres autem dicuntur, qui sunt filij eiusdem patris. Vnde & Dominus dicit Iob. 20. Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Ergo solus pater Christi habet filios adoptiuos.

3. Praeterea, Galat. 4. dicitur, Misit Deus filium suum, vt adoptionem filiorum Dei reciperemus: quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, et manent, Abba, pater. Ergo eius est adoptare, cuius est Filium, & Spiritum sanctum habere. Sed hoc est solius personae Patris. Ergo adoptare conuenit soli personae Patris.

Sed contra, eius est adoptare nos in filios, quem nos patrem possumus nominare, vnde dicitur Rom. 8. Accepisti spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. Sed cum Deo dicimus, Pater noster, hoc perinet ad totam Trinitatem: sicut & caetera nomina, quae dicuntur de Deo relative ad creaturam, vt in prima parte habitum est. Ergo adoptare conuenit toti Trinitati.

Respondeo dicendum, quod hac est differentia inter filium Dei adoptiuum, & naturalem, quod filius Dei naturalis est genuinus, non factus; filius autem adoptiuus est factus, secundum illud Iob. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Dicitur tamen quandoque filius adoptiuus esse genuinus propter spiritualem regenerationem: quae est gratuita, non naturalis, vnde dicitur Iacob. 1. Voluntarie genuit nos Verbo veritatis. Quauis autem generare in diuinis sit proprium personae Patris, tamen facere quemcumque effectum in creaturis, est commune toti Trinitati propter unitatem naturae: quia vbi est vna natura, oportet quod sit vna virtus, & vna operatio, vnde Dominus dicit Iob. 5. Quaecumque Pater facit, haec, & filius similiter facit. Et ideo adoptare homines in filios Dei, conuenit toti Trinitati.

Ad primum ergo dicendum, quod omnes personae humane non sunt vnius naturae secundum numerum, vt oportet, vnam esse omnium operationem tantum, & vnum effectum: sicut accidit in diuinis. Et ideo quantum ad hoc, non potuit attendi similitudo vtriusque.

Ad secundum dicendum, quod nos per adoptionem efficiuntur fratres Christi, quasi eundem patrem habentes cum ipso: qui tamen alio modo est pater Christi, & alio modo est pater noster. Vnde signanter Dominus Iob. 20. seorsum dixit, Patrem meum, & seorsum dixit, Patrem vestrum: est enim pater Christi, naturaliter generando: quod est proprium sibi. Est autem pater noster voluntarie aliquid faciendo, quod est commune sibi, & Filio, & Spiritui sancto. Et ideo Christus non est filius totius Trinitatis sicut nos.

Ad tertium dicendum, quod sicut dictum est, filiatio adoptiua est quadam similitudo filiationis aeternae: sicut omnia, quae in tempore facta sunt, similitudines quadam sunt eorum, quae ab aeterno fuerunt. Assimilatur autem homo splendori aeterni filij, per gratiam claritatem, quae attribuitur Spiritui sancto. Et ideo adoptio, licet sit communis toti Trinitati, appropriatur tamen Patri vt auctori, Filio vt exemplari, Spiritui sancto, vt imprimenti in nobis huius similitudinem exemplaris.

CONCLUSIO est, conuenire toti Trinitati. Probatur. Actio diuina habens effectum in creaturis est communis toti Trinitati: sed adoptio est actio diuina habens effectum in creaturis, scilicet gratiam, vt dictum est articulo superiori; ergo est communis toti Trinitati.

ARTICVLVS III.

Vtrum adoptari sit proprium rationalis creaturae.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod adoptari non sit proprium rationalis creaturae. Non enim dicitur Deus

Dei pater creaturae rationalis, nisi per adoptionem. Dicitur autem pater creaturae etiam irrationalis: secundum illud Iob 38. Quis est pater eius, & stillas rosis quis genuit? Ergo adoptari non est proprium rationalis creaturae.

2. Praeterea, Per adoptionem dicuntur aliqui filij Dei. Sed esse filios Dei, in Scriptura proprie videtur attribui Angelis, secundum illud Iob 1. Quaedam autem die cum assisterent filij Dei coram Domino. Ergo non est proprium creaturae rationalis adoptari.

3. Praeterea, Quod est proprium alicui naturae, conuenit omnibus habentibus naturam illam: sicut, visibile conuenit omnibus hominibus. Sed adoptari non conuenit omni rationali naturae. Ergo adoptari non est proprium rationalis creaturae.

Sed contra est, quod filij adoptati sunt haeredes Dei, vt patet Rom. 8. Sed talis hereditas conuenit soli rationali creaturae. Ergo proprium est creaturae rationalis adoptari.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est, filiatio adoptiua est quadam similitudo filiationis naturalis. Filius autem Dei naturaliter procedit à Patre, vt Verbum intellectuale, vnum cum ipso Patre existens. Hinc ergo Verbo tripliciter potest aliquid assimilari. Vno quidem modo, secundum rationem formae, non autem secundum intellectualitytem ipsius: sicut forma domus exterioris constituta assimilatur verbo mentali artificis, secundum speciem formae, non autem secundum intelligibilitatem: quia forma domus in materia non est intelligibilis, sicut erat in mente artificis. Et hoc modo Verbo aeterno assimilatur quaelibet creaturae cum sit facta per verbum. Secundo modo assimilatur creaturae Verbo, non solum quantum ad rationem formae, sed etiam quantum ad intellectualitytem ipsius: sicut etiam scientia, quae sit in mente discipuli, assimilatur verbo, quod est in mente magistri. Et hoc modo creatura rationalis etiam secundum suam naturam assimilatur verbo Dei. Tertio modo assimilatur creaturae verbo Dei aeterno, secundum unitatem, quam habet ad Patrem, quod quidem fit per gratiam, & charitatem: vnde Dominus orat Iob. 17. Sim vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus. Et talis assimilatio perficit rationem adoptionis, quia sic assimilatis debetur hereditas aeterna. Vnde manifestum est, quod adoptari conuenit soli creaturae rationali, non tamen omni, sed solum habenti charitatem, quae est diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, vt dicitur Rom. 5. Et ideo Rom. 8. Spiritus sanctus dicitur spiritus adoptionis filiorum.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus dicitur pater creaturae irrationalis, non proprie per adoptionem, sed per creationem, secundum primam participationem similitudinis.

Ad secundum dicendum, quod Angeli dicuntur filij Dei, filiatione adoptionis: non quia ipse primo conueniat, sed quia ipsi primo adoptionem filiorum receperunt.

Ad tertium dicendum, quod adoptio non est proprium consequens naturam, sed consequens gratiam, cuius natura rationalis est capax. Et ideo non oportet quod omni rationali creaturae conueniat, sed quod omnis rationalis creatura sit capax adoptionis.

NOTANDUM est ad adoptionem inter alias conditiones maxime requiri ex parte subiecti adoptati, quod sit idoneum ad hereditatem, & quod habeat similitudinem cum adoptante, ob eam rationem, quod filiatio adoptiua sit similitudo naturalis. Iam quod idonea sit rationalis creatura ad hereditatem per gratiam, ostensum est art. 1. quod autem sit similis similitudine non quacunque, sed constituyente filium adoptiuum, probat argumento ducto ab eadem charitate. Cui enim triplex sit similitudo creaturae rationalis cum Verbo, vna secundum rationem formae, & idem, quae est communis omnibus creaturis, etiam irrationalibus: altera secundum esse intellectuale, & immateriale, quod est commune omnibus, & solis creaturis rationalibus. Tertia secundum unitatem, seu vnionem cum Deo secundum esse supernaturale, quae intercedit inter filium Dei naturalem, & patrem per vnionem naturae; inter creaturam verò

rationalem, & Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum per charitatem supernaturalem; haec est propria non omni creaturae rationalis, sed solum eius, quae praedita est charitate, eaque est summa similitudo, quae dari potest inter creaturam rationalem, & filium Dei, ac Deum ipsum: igitur propria est creaturae rationalis habentis charitatem adoptari.

Vbi aduertere oportet titulum articuli non esse intelligendum de capacitate adoptionis, nam haec conuenit etiam non habenti charitatem, vt docet ad 3. sed de ipsa adoptione existente in re. Atque hanc adoptionem fundatam in similitudine bene expressit August. lib. 3. contra Faust. tractans illud Apol. ad Galat. 4. Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, &c. vt adoptionem filiorum acciperemus. his verbis, Haec igitur adoptio quantum sacramenti sit, his, atque huiusmodi testimonij, satis apparet. Vnicum enim filium Deum habere, quem genuit de substantia sua, de quo dicitur: cum in forma Dei esset, &c. Nos autem non de substantia sua genuit, creatura enim sumus, quam non genuit, sed fecit, & ideo vt fratres Christi secundum modum nostrum faceret, adoptauit.

DISPUTATIO XXVII.

Quenam rationales creaturae proprie dicantur adoptari.

Vbi vnum esse potest primum de his, qui ex sententia sancti Thomae, & nostra non receperunt gratiam ex meritis Christi, quales sunt Angeli. Deinde vbi data est gratia ex meritis Christi, dubium est primum de hominibus iustis, qui praecesserunt aduentum eius; deinde de reprobis pro eo tempore, quo sunt in gratia, ac de praedestinatiis pro eo tempore, quo sunt extra gratiam.

Primum verò, quod attinet ad Angelos, non est controuersia, nec dubitandum quin sint filij adoptiui, vt docet S. Thom. art. 3. ad 2. & constat ex ipsa definitione adoptionis, eiusque explanatione, quae quidem omnino, atque integre conuenit ipsis. Sunt enim admissi ad participationem hereditatis Dei ex bonitate, & non iure generationis, & productionis: & quauis nomen hoc filiationis adoptiuae non tribuatur ipsis in Scripturis, tribuitur tamen nomen filij Iob 1. & 2. quod quidem non potest intelligi secundum latiore acceptionem fundatam solum in creatione, ob quam tribuitur omnibus creaturis, vt supra notauimus ex cap. 38. Iob; neque solum secundum acceptionem communem omnibus creaturis intelligentibus, & solis fundatam in ratione imaginis; nam cap. 1. Iob distinguuntur Angeli à demonibus per filiationem, dicitur enim, Cum venissent filij Dei, vt assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Sathan, qui quidem est imago Dei, vt Angeli. Tribuitur ergo nomen filij Angelis ob aliam rationem, quae non conuenit demonibus, quae sane alia non est nisi participatio hereditatis diuinae, id est, gloriae per gratiam. Quod autem filiatio haec sit adoptiua, habetur ex cap. 1. ad Hebr. vbi negatur ipsis nomen filij, non quidem absolute, & vniuersè, sed nominatim illud, quod tribuitur filio naturali vnigenito Dei; his verbis, cui enim Angelorum dixit aliquando: Filius meus es tu, ego hodie genui te, &c. Ego ero illi in patrem, &c. Hinc dicuntur Matth. 18. Angeli videre semper faciem Dei, quae visio est hereditas, & homines futuros similes Angelis Matth. 21. Scio Chrysostrum, hom. 2. in Genes. dicere, nunquam in Scripturis Angelos vocatos filios Dei; quod quidem qua ratione dixerit, non disputo. Interim certum est, non negaturum Chrysostrum

nam, quæ iam dicta sunt ex Scripturis, & Athan. orat. 2. contra Arianos, ait, filiationem adoptiuam etiam Angelis conuenire.

Quoad secundum de hominibus iustis, qui fuerunt ante Christum, est sententia quorundam negantium ipsis propriam filiorum adoptionem, solumque tributum minus propriam, minus plenam, & imperfectiorem. Ita Alenl. 3. p. 9. 10. memb. 6. a. 5. dicens, illos fuisse filios adoptiuos in potentia, non in effectu; quia non statim conuequebantur hereditatem; statim verò consequi est proprium filij adoptiu. Idem habet Soto in 4. dist. 2. q. 1. Bonau. in 3. dist. 10. p. 2. q. 2. Leo Castr. in comment. super c. 1. Isaie, in illa verba, *Filios enutriui, & exaltaui.*

Videntur habere aliquod fundamentum in Scripturis ad Rom. 8. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum filiorum Dei;* ubi comparatur spiritus legis nouæ cum spiritu veteris, & opponitur hic illi, ut spiritus seruitutis, non filiorum, spiritui filiorum. Secundò ad Roman. 4. dicitur, *Non enim per legem promissio Abraham, aut semini eius, ut heres esset mundi, sed per iustitiam fidei: si enim qui ex lege, heredes sunt, exinanita est fides, aboluta est promissio.* Cum ergo patres sint ex lege, sequitur non esse heredes, proinde nec filios adoptiuos. Tertio ad Galat. 4. dicitur, *Quanto tempore heres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium; & subiungit, Ita & nos cum essemus paruuli sub elementis, eramus seruitutes; at ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus;* ubi Apost. docet, eos, qui præcesserunt Christum, fuisse seruos, & factos filios, non solum per Christum, verum post Christum, hanc enim vim habet illa particula, *quando venit plenitudo temporis.* Quarto profert Leo Castrensis, & alij, quosdam Patres, scilicet Chrylost. hom. 14. in epist. ad Rom. in illud, *Non accepistis spiritum,* &c. & hom. 13. in Ioan. Cyrillus lib. 1. in Ioan. c. 14. Athanas. serm. de passione, & oruce Domini. Ambros. ad Galat. 4. in illud, *Quoniam autem estis filij.* Theophylact. & OEcumen. in id Rom. 8. *In quo clamamus, Abba pater.* Theophylact. in id Ioan. *Qui non ex sanguinibus.* Hi omnes docere videntur, Iudæos solo nomine dictos fuisse filios Dei adoptiuos, & exhibuisse figuram adoptionis iustorum noui Testamenti.

Nihilominus certum est secundum fidem etiam iustos, qui præcesserunt aduentum Christi, vniuersos fuisse filios adoptiuos, non alio modo, nec minus, quam iusti, qui secuti sunt Christum, quod ad substantiam adoptionis pertineat, etsi quoad pleraque alia bona perfectior, pleniorque fuerit adoptio iustorum post Christum, quod solum respexisse videntur auctores citati pro contraria sententia. Probatur primum, quia adoptio per se secundum substantiam constituitur per ius ad diuinam hereditatem acquisitum ex bonitate Dei admittentis hominem ad illam, ut supra ostensum est; maior verò, minorque mora obtinendi, ad eundem re ipsa hereditatem, non variat, nec detrahit quicquam de substantia iuris huius, ut perspicuum est tum ratione ipsa, tum verò exemplis in humanis, vnde hæc notio adoptionis sumpta est.

Quidam recentiores probant idem his Scripturæ locis, scilicet Exod. 4. *Filius meus primogenitus Israël;* Isaia 1. *Filios enutriui, & exaltaui.* Matth. 15. *Non est bonum sumere panes filiorum, & dare canibus.* Sed hæc & similia loca comprehendunt tam iustos, quam iniustos, qui non sunt filij adoptiu: quinimo solis iniustis tribuitur interdum nomen filij. Matth. 8. *Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores;* & Isaia 1. cit. quare non est sermo de iis, qui sunt filij ratione adoptionis,

sed alia communi ratione generis, ut Israëlita, vel fidei, ut filij regni.

Quidam censent, optimum locum esse ad Rom. 9. ubi de Israëlitis dicitur: *Quorum adoptio est filiorum;* sed neque hic locus procedit de adoptione proprie, strictèque sumpta, quæ consistit in iustificatione, sed de alia latiori, quæ consistit in speciali electione generis Iudæorum præ aliis gentibus, & nationibus ad cultum Dei sanctum, & institutum legibus, ceremoniis, & ritibus à Deo traditis. Ita intelligunt hunc locum Patres; Lyra, & Gloss. interlin. aiunt dici ab Apost. *Quorum adoptio est filiorum;* quia populus ille specialiter electus est filius Dei filius meus primogenitus Israël. Anselmus idem dictum generatim sumit, iuxta illud Isaia 1. *Filios enutriui, & subdit, Quorum gloria est, ut de cunctis gentibus eligerentur in peculiarem populum Dei.* Ambros. ibidem, quia olim, inquit, filij adoptiu affectum & gratiam Dei Patris iruitam habuerunt; Origenes ibidem, *Adoptati enim sunt filij Israël à Deo, cum diuideret Altissimus gentes, & disperderet filios Adæ.* Idem sensus est Hieronymi, qui ad confirmandum hunc locum profert illud Exodi 4. *Filius meus primogenitus Israël.* Et S. Proclus in epist. de reuera fide ad Armenos, tom. 3. Biblioth.

Proprium ergo, & potissimum fundamentum est, quod sumitur ex regeneratione, & iustificatione, in qua per se consistit adoptio. Ut autem intelligatur, quemadmodum ex differentiis, quæ existunt inter adoptionem iustorum nouæ, veterisque legis, non sit assignare illam penes substantiam adoptionis, prout de illa loquimur in præsentibus; obseruandum est, legem veterem secundum se, & secundum omnia, quæ ad ipsam per se pertinent, quæque exhibebat institutione diuina ad cultum Dei, non continuisse veram sanctitatem, & iustitiam, sed solum vmbra, & figuram veræ iustitiæ, ut sæpe docet Apost. Homines autem illius legis non fuisse exclusos à vera iustitia, qua iustificarentur coram Deo, verum hanc non obtinuisse meritò illius legis, & quatenus ad illam pertinebant, sed meritò legis nouæ, atque ad hanc, quatenus iusti, pertinebant, ut docet Aug. epist. 120. ad Honor. c. 2. & 5. & latius 6. & lib. 3. contra duas epist. Pel. c. 4.

Porrò nomen hereditatis diuinæ tribuitur proprie, & simpliciter beatitudini æternæ, sicut nomen iustitiæ, & iustificationis simpliciter tribuitur veræ iustitiæ, per quam ordinamur ad vitam æternam: nihilominus etiam illa lex, & populus, ut erat sub illa, dicti sunt hereditas Dei. Isaia 19. *Hereditas mea Israël.* Ioel 2. *Non des hereditatem tuam in opprobrium.* & sæpe in Psalmis, & Prophetis sic nominatur. Attributum est etiam nomen sanctificationis, & iustitiæ illi legali Exod. 19. num. 11. in epist. ad Rom. & passim in Scripturis. Cum verò admissio ad hereditatem, & sanctitatem ex bonitate, & liberalitate sit adoptio, & Deus elegerit populum Israël præ aliis ad illam; certè eo sensu, & ratione, qua tribuitur illi legi, & testamentum nomen sanctitatis, & hereditatis, saltem analogicè, & imperfectè, tribuitur & nomen adoptionis, & filiationis adoptiuæ; hoc nomen applicatur in Scripturis supra citatis, & de hac imperfectiore adoptione loquitur Apost. loc. cit. ad Rom. 8. ut bene notat Tolet. ibi, & probauimus ex Patribus, non autem de perfectiore, ut volunt recentiores.

Rursum autem in adoptiuâ filiatione duo spectare possumus. Primò ius ad hereditatem. Secundò proprietatem filialem, quæ secundum suam propriam notionem opponitur seruituti, & denotat libertatem, ut sæpe docet Apostolus ad Rom. 8. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum,* ad Galat. 4. & 5. Ac pro ratione libertatis æstimatur adoptio, & talis, tantaque sit, qualis & quanta est libertas, & immunitas à seruitute. Cum verò

verò variis modis accipiatur seruitus, præsertim in politicis, in re tamen proposita intelligitur ea, qua quis subiacet peccato, vel quoad culpam, & pœnam, vel quoad pœnam tantum. Et prior quidem excludit omnino adoptionem, ut ne quidem prædestinatis commeniat, quando culpa subiacet, ut dicitur infra: & Ioan. 8. declaratur perpetuam exclusionem ab hereditate, & filiatione adoptiuâ fieri per peccatum. *Omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati; seruus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum; si ergo filius vos liberauerit, verè liberi eritis.* Posterior verò quoad pœnam non excludit omnino, & simpliciter adoptionem, sed solum secundum quid, & eaque est duplex. Altera, quæ subiicit hominem seruituti corporis, & sensus, à qua non est liberatus homo per Christum, ut dum viuit in mundo non premarum, subiaceat, & seruiat; de qualatè Apost. ad Rom. 7. sed solum per ipsam factum est, ut de proprio corpore, & sensu non succedat aliqua alia maior calamitas, sed felicitas supernaturalis, quam diximus supra esse hereditatem: & hæc trãslatio ab hac seruitute ad gloriam ab Apostolo dicitur adoptio ad Rom. 8. *Pauitatis enim subiecta creatura est, &c. quia ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* nota, filiorum Dei; scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, &c. & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri. Sic Aug. lib. 3. contra duas epist. Pel. cap. 3. *Nunquid, inquit, non per lauacrum sanctum regenerati, adoptati, & redempti sumus? & tamen restu regnum, adoptio, & redemptio, quæ in fine venturam nunc patienter expectare debemus, ut tunc filij huius seculi ex nulla parte iam simus.*

Alterâ verò est, quæ postquam fuerit homo spoliatus corpore per mortem, decesseritque ex hac vita, etiam sine culpa siue originali, siue actuali, prohiber aditu hereditatis æternæ, id est, beatitudinis. Differt autem hæc pœna à pœna debita in purgatorio, siue propter peccata venialia, siue propter residuum satisfactionis non expletæ in hac vita, quod cum hæc satisfactio fuerit expleta, & peccatum veniale expiandum, tam ante, quam post aduentum Christi, tamen antè ubi fuisset expleta siue in hac vita, siue in alia in purgatorio; per hoc non datur aditus gloriæ, supererat enim ex peccato originali hæc pœna, quam nullus hominum poterat expiare, & tollere: nunc autem post Christum datur aditus. Secundò in lege noua liberum est contrahere hoc debitum satisfaciendi, quia est effectus peccati actualis, itémque postquam contractum fuerit, liberum est satisfactionem perficere in hac vita, ut post ipsam absque vilo obice statim pateat aditus gloriæ; necrum verò liberum erat ante Christum, quia pœna, & debitum satisfaciendi erat effectus peccati originalis aliena voluntate contracti, quod peccatum quoad hanc pœnam exclusionis ab ingressu cæli nondum erat remissum, sed solum fuit remissum post Christum: ideoque iam detentio iustorum extra cælum non habet rationem seruitutis, nec opponitur adoptioni, cum non sit lege communi constituta à Deo omnibus tam in hac, quam in alia vita post mortem, etiam expleta satisfactione, ut veteribus ante Christum fuit, sed sit cuique voluntaria post mortem.

Hanc ergo seruitutem, quæ arceret homines aditu hereditatis æternæ post mortem, sustulit Christus hominibus, & sæculis ipso posterioribus, non autem prioribus; & propter eam seruitutem adoptio illorum dicitur imperfecta, & minus plena: quæ fuit mens Theologorum prima sententiæ conformis sanctis Patribus, August. loco cit. Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 14. Theophylact. in cap. 1. Ioan. atque in libello Sacrosyl-

labo de his antiquioribus dicitur: *Quorum adoptio nondum in re, quam per mediatoris perceperunt aduentum, sed adhuc in spe seruabatur occulto,* habetque fundamentum in Apost. loc. cit. ad Rom. 8. nec aliud significant loca citata pro contraria parte, præsertim ad Galat. 4. ubi paruulum, quo nomine intelligit Iudæos, vocat heredem, & dominum omnium, id est, habentem ius ad bonam; & tamen ait, per id tempus, quo est paruulus, nihil differre à seruo, & seruire; eundem vocat filium Abraham; vnde habet, quod sit ingenuus, & liber, & tamen non ex libera, sed ex ancilla, ut non sit vtrunque liber, verum habens inde conditionem seruilem: hæc autem duo alioqui pugnantia vult Apost. conciliari; & vera esse secundum diuersitatem temporis, ut notat illa particula, *quando tempore heres paruulus est.* & illa, *vsque ad præsentium tempus à patre;* & illa, *at ubi venit plenitudo temporis;* ut scilicet quodam tempore sint simul liberi, & aliquo modo, & secundum aliquod serui: simul adoptiu, & aliquo modo, & secundum aliquid non adoptiu, non tantum negatiuè, sed etiam positiuè ad modum explicatum, quæ est doctrina, quam hæcenus tradidimus.

Aliis verò duobus locis citatis, scilicet ad Rom. 4. & 8. solum docet Apost. quid sit proprium legis veteris, quid nouæ: iustificatio enim est proprie nouæ legis, & per consequens adoptio, quæ constat iustificatione. Veteris autem legis est timor, itémque figura iustificationis, &c. Proinde Patres antiqui, ut erant sub veteri lege, & ex veteri lege, habebant spiritum timoris, non verò filiorum.

Atque ex his etiam, & paulo superius dictis constat, quo sensu Patres citati in quarto argumento dixerint Iudæos solo nomine dictos fuisse filios adoptiuos; nimirum quia loquebantur de adoptione, & cooperatione ad formam illam colendi Deum tributam Iudæis; aut certè quia quidam fortè loquuntur de adoptione ad gloriam imperfecta iam explicata.

An omnes iusti, siue reprobi, siue prædestinati, sint filij Dei adoptiu. §. 1.

Gabriel in 3. d. 10. q. 2. art. 1. circa finem, ait, præscitos ne quidem pro eo tempore, quo aliquando iusti sunt, esse filios Dei. Almainus ibidem ait, duobus modis posse aliquem esse filium Dei adoptiuum. Primum cum in eo statu est, ut si decederet, consequeretur vitam æternam; & hoc modo reprobum, quo tempore est iustus, esse filium Dei adoptiuum. Secundò, ut tandem consequatur vitam æternam, & hoc modo reprobum ne quidem eo tempore, quo iustus est, esse filium Dei adoptiuum.

Sed hæc sententia est omnino falsa, & reiicienda tanquam nimis absurda: nam iusti ex ipsa collatione gratiæ iustificantis habent, quod sint nati ex Deo, quod sint regenerati, quod sint filij: hoc autem est esse filios adoptiuos; ergo ex collatione gratiæ habent quod sint filij adoptiu. Maior probatur Ioan. 1. *Dei eis possessorem filios Dei fieri;* hoc autem non est dedisse potestatem, ut fierent prædestinati, nam prædestinare est solius Dei; sed est dedisse potestatem habendi gratiam. 1. Ioan. 3. *Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus.* Amor ergo, & charitas, qua amat, & amatur, facit filios Dei. & ibidem cum dixisset, *Qui facit peccatum ex diabolo est, & omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.* Subdit, *In hoc manifesti sum filij Dei, & filij diaboli, omnis, qui non est iustus, non est ex Deo.* Fit ergo homo filius Dei, & dicitur natus ex Deo per semen Dei in ipso manens, quod est gratia, & per hoc, quod sit iustus; non ergo per prædestinationem: & qui subiacet peccato

peccato, per hoc est non filius Dei, sed filius diaboli, non verò per reprobationem. & cap. 5. *Qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conseruat eum.* sanè generatio, qua conseruatur ne peccet qui natus est ex Deo, est iustificatio. Similia habentur Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Sanè omnis qui baptizatur, nascitur à Deo, id est, iustificatur, siue sit reprobus, siue non, vt definit Concilium Constantiense *sess. 8. & 15.* contra VVitcleph. Iam minor propositio, quòd ex hoc constituantur filij, adoptiui, est per se clara, quia sunt adoptiui per hoc, quòd fiant filij, & nascantur noua generatione ex Deo. Item hæc filiatio per se ex natura sua dat homini proportionem cum sine supernaturali, qui est hereditas Dei, ordinatque eundem ad illam, & dat ius gloriæ. Præterea reprobis dum est iustus per opera charitatis meretur vitam æternam, eiusque augmentum, quod nemo meretur, qui non habet ius ad illam. Et Apost. *ad Galat. 4.* argumentatur à filiatione ad hereditatem: *Quod si filius, & heres per Deum.* Hoc autem est adoptari, nempe fieri filium, & heredem. Demùm hoc ipsum habetur ex Concil. Trid. *sess. 6. c. 4. & 7.* vbi statum iustitiæ, & sanctitatis vocat statum adoptionis filiorum Dei, & iustificatos heredes Dei, similiterque *sess. 5.* de peccato originali. Porro hoc, quòd est, posse amitti ius ad hereditatem, & fore vt de facto amittatur; non tollit rationem adoptionis, vt perspicuum est in humanis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Christus secundum quod homo fit filius Dei adoptiuus.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Christum secundum quod homo fit filius Dei adoptiuus. Dicit enim Hilarius de Christo loquens, *Potestatis dignitas non admittitur, dum cernis humanitas adoptiatur.* Ergo Christus, secundum quod homo, est filius adoptiuus.

2. Præterea, August. dicit in lib. de Predestinat. Sanct. quòd ea gratia sit ab initio fidei homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. Sed alij homines sunt Christiani per gratiam adoptionis. Ergo & ille homo est Christus per adoptionem, & in videtur esse filius adoptiuus.

Sed contra est, quòd Ambr. dicit in lib. de Incarn. *Adoptiuum filium, non dicimus filium esse natura, sed cum dicimus natura esse filium, qui verus est filius. Christus autem est verus & natur. Iis Dei filius, secundum illud 1. Ioan. vlt. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo.* Ergo Christus secundum quod homo non est filius adoptiuus.

Respondetur dicendum, quòd filiatio proprie conuenit hypostasi, vel personæ, non autem naturæ: unde & in prima parte dictum est, quòd filiatio est proprietas personalis. In Christo autem non est alia persona, vel hypostasis, quam increata, cui conuenit esse filium per naturam. Dicitur autem supra, quòd filiatio adoptionis est participata similitudo filiationis naturalis. Non autem recipitur aliquid dici participatiuè, quòd per se dicitur. Et ideo Christus, qui est filius Dei naturalis, nullo modo potest dici filius adoptiuus. Secundum autem illos, qui ponunt in Christo duas personas, vel duas hypostasies, seu duo supposita, nihil rationabiliter prohiberet Christum hominem dici filium adoptiuum.

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut filiatio non proprie conuenit naturæ, ita nec adoptio. Et ideo cum dicitur quòd carnis humanitas adoptiatur, impropria est locutio. Et accipitur ibi adoptio pro vniione humane naturæ ad personam filij.

Ad secundum dicendum, quòd similitudo illa Aug. est intelligenda, quantum ad principium: quia scilicet sicut sine merito quilibet homo habet, vt sit Christianus: ita iste homo sine

meritis habuit, vt esset Christus. Est tamen differentia, quantum ad terminum: quia scilicet Christus per gratiam vniõis est filius naturalis, alius autem per gratiam habitualis est filius adoptiuus. Gratia autem habitualis in Christo non facit de non filio filium adoptiuum, sed est quidam effectus filiationis naturalis in anima Christi, secundum illud Ioan. 1. *Vidimus gloriam eius quasi vniõis à patre plenum gratia, & veritate.*

Ad tertium dicendum, quòd esse creaturam, & etiam seruitus, vel subiectio ad Deum, non solum respicit personam, sed etiam naturam: quòd non potest dici de filiatione. Et ideo non est similis ratio.

NEGAT S. Thomas. Fundamentum eius proponetur, & examinabitur infra.

DISPUTATIO XXVIII.

An Christus vt homo fit filius Dei naturalis, & qua ratione.

RIA sunt certa. Primum est, Christum simpliciter loquendo, esse filium Dei naturalem. Est de fide, quia Christus est nomen personæ, quòd supponitur materialiter, & personaliter, quare dicuntur de ipso omnia prædicata, quæ de Verbo Dei, vt ostensum est q. 16. de Verbo autem Dei dicitur, quòd fit filius Dei naturalis: idem latè probatur in Concil. Francoford. Secundum est

hunc hominem signato Christo, esse filium Dei naturalem; imò verò & de homine absolute, & indefinite prædicari filium Dei naturalem per communicationem idiomatum. Probatur regulis traditis de communicatione hac *quæstione 16.* Tertium est, Christum quatenus homo est, sumpta particula, *quatenus*, reduplicatiuè, non esse filium Dei naturalem. Hoc est per se notum, quia sic significatur humanitatem esse rationem, & causam, ob quam Christus fit filius Dei naturalis; itemque omnem hominem esse filium Dei naturalem, quia reduplicatiua præpositio infert vniuersalem. Quæstio verò est sumpta particula, *quatenus*, specificatiuè. Primum an Christus, vt homo fit filius Dei naturalis. Secundò, an vt homo possit dici filius Dei adoptiuus, Obseruandum verò est triplex filiationis fundamentum in Christo assignari posse. Primum ipsam generationem æternam, qua communicata est personæ Christi natura diuina.

Secundò generationem temporalem, qua communicata, & vnita est ipsi naturæ humanæ: ex his per priorem generationem productus est hic Deus, qui ab æterno est filius Dei, & in tempore est homo, & hic homo, & Christus. Per posteriorem productus est hic homo, & Christus, qui ab æterno est, & semper fuit filius Dei, & in tempore est hic homo, & Christus. Tertium fundamentum est communicatio gratiæ habitualis, quæ facit iustum iustitia, quæ dat ius vitæ æternæ, quæque, vt supra dictum est, constituit homines, & Angelos filios adoptiuos. Prima generatio est actio notionalis solius Patris. Secunda, & tertia est actio absoluta Dei, & omnium trium personarum. Iam si attendatur filiatio, iuxta primum fundamentum,

Dicendum est primò, Christum quatenus homo est filius Dei naturalis. Probatur, quia homo quando prædicatur de subiecto sub particula, *quatenus*, sumpta non reduplicatiuè, sed specificatiuè, non significat formam, & speciem connotando subiectum, & suppositum, sicut quando sumitur reduplicatiuè, sed significat totum per se, eo modo, quo significatur extra propositionem, vel eo modo, quo significatur in propositione, absque particula, *quatenus*: nam particula hæc specificatiuè sumpta non specificat aliquid, siue formam, siue materiam, sed denotat non significari

cari aliquid eius, verum homini subiectum, vt est totum in se: itaque si subiectum extra propositionem vel in propositione sine particula, *quatenus*, sit totum constans ex natura indiuidua, & supposito, significat totum, & præcipuè suppositum; & de ipso verificatur in propositione, quicquid conuenit toti ratione totius, & maxime ratione suppositi: & sub particula *quatenus*, specificatiuè sumpta significat idem: vt perinde sit dicere, Petrus, vel Christus, quatenus homo, ac quatenus hic homo; cum ergo Christus, quatenus hic homo sit filius Dei, quia suppositum eius significatum hac voce, hic homo, est genitum generatione æterna à Deo patre, sequitur Christum, vt homo est, esse filium naturalem Dei Patris: & hæc est certa fides catholica contra Arianos, negantes generationem hanc æternam, & contra Nestorianos concedentes illam personæ distinctæ à Iesu Christo filio Virginis.

Dubium verò est de alia generatione Christi temporalis supradictæ, an constituat filiationem aliquam; nimirum,

An Christus ratione generationis temporalis, quatenus homo specificatiuè sit filius Dei.

§. I.

Est sententia quorundam affirmans, esse filium Dei naturalem: ita Suarez. *d. 49. sect. 1. in c. 2. longe post medium, versiculo, quòd autem spectat.* Vasquez *d. 89. cap. 14.* qui citat Albertum, Cabrera hic *d. 1.* Videtur fauere S. Thomas in hoc *art. 2.* vbi dicit, *Christus secundum gratiam vniõis est filius Dei naturalis.* Probatur primum, quia à Patribus, & Scripturis multa tribuuntur Christo, tanquam propria naturali filio Dei, quæ non conueniunt ipsi, nisi ratione humanitatis, & in humanitate; ergo quatenus homo est filius Dei naturalis: non potest autem alio modo, vt homo, esse filius Dei naturalis, nisi ratione vniõis: ergo vniõis est fundamentum filiationis naturalis. Quòd autem ea tribuantur Christo, habetur primò ex illis verbis ad Romanos 8. *Proprio filio suo non perperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum:* iuxta expositionem Adriani in epist. quæ præmittitur Concilio Francoford. vbi sic habet: *Scimus, quia non est vraduus secundum diuinitatem, sed secundum id, quòd verus homo erat; illum nimirum, qui traditus est, hominem, ipsum Apostolus proprium Dei filium protestatur.* Et infra exponens illud Matth. 3. & 17. *Hic est filius meus dilectus,* sic habet: *Si secundum diuinitatem dixisset, nunquam diceret, in quo mihi bene complacuit, sed tantummodo, in quo mihi bene placui: dum ergo dicit, complacuit, totam simul Trinitatem comprehendit; quia in homine Christo tota complacuit Trinitas. Animaduertite, quia nihil vobis restat, vti secundum diuinitatem tantummodo credatis dixisse patrem: Hic est filius meus dilectus, sed potius secundum humanitatem, super quem Spiritus sanctus dicitur descendisse. Huc pertinet quòd Cyrillus *lib. 1. de fide ad Reginas,* de Christo vt homine interpretari videtur illud ad Hebr. 1. *Locutus est nobis in filio, quem constituit heredem vniuersorum;* etenim vt Deus non constituitur heres, sed vt homo. Secundò vniõis hypostatica in Scripturis dicitur generatio, & Christus, vt homo, dicitur singulariter genitus à Deo; ergo vt homo ex speciali ratione Dei filius. Probatur consequentia, quia generationi respondet filiatio in*

Ios. Regule in 3. p. D. Th. v. c. 1. post.

viuentibus perfectis. Antecedens probatur Ista *53. Generationem eius quis enarrabit?* quòd licet alijs modis exponi possit, tamen de mysterio incarnationis à multis Patribus exponitur. Similiter Psal. 2. *Ego genui te.* quem locum de hoc mysterio intellegit Augustinus *lib. de Trinit. & vniõ. Dei, cap. 11.* & alij, etiam alios etiam sensus habeat. Tertio Christus habet ius hereditatis, & per consequens filiationis per ipsam substantialem vniõem hypostaticam, non verò per gratiam accidentalem, vt alij homines; ergo est filius per aliquid substantiale, quòd est esse filium naturalem. Confirmatur, nam Christus fit heres, & non solo affectu, vt alij homines, sed coniunctione reali substantiali; ergo fit filius, & non adoptiuus, sed naturalis.

Hæc sententia bene quidem ratiocinatur: verumtamen si filiatio hæc strictius expendatur secundum regulas filiationis; siue naturalis, siue adoptiuæ, non vacat difficultate. Et sanè de adoptiuæ, non est laborandum: iam enim ipsi hanc omnino excludunt à Christo. Naturalis quæ nititur vniõni tanquam fundamento, non videtur habere locum: etenim ex duplici capite videtur attendi posse. Primum ex ipsa re producta, & productione, quòd scilicet Christus dicatur filius Dei ratione actionis diuinæ totius Trinitatis, qua facta est talis compositio, talisque vniõ constitutus tale compositum, id est, personam humanam, quæ est Christus, constantem personalitate diuina, & natura humana; sed hinc non habetur filiatio naturalis.

Primum, quia filiatio naturalis constituitur per communicationem naturæ potius, quam per communicationem personæ: definitur enim generatio, (*& idem est de filiatione*) vt sit origo viuens à viuentem ex principio coniuncto in similitudine naturæ: quare si fieri posset, vt vnus communicaret tantum naturam, alter verò tantum personam, quæ nullam aliam haberet naturam; qui ita productus esset, diceretur potius filius naturalis eius, qui communicat suam naturam, quam eius qui communicat personam, non communicando illi suam naturam. Iam verò tota Trinitas communicat solam personam diuinam humanitati Christi, naturam verò diuinam non communicat; quare per humanitatem vniõem non est filius naturalis Dei, sed vel filius naturalis hominis, secundum quod procedit à B. Virgine, eiusque progenitoribus, vel nullius, vt Adam, cuius natura producta est à solo Deo, & non à genitore similis naturæ. Deinde si dicamus satis esse, vt agens communicet personam suam ad hoc, vt sit pater naturalis. Primum quidem tota Trinitas non communicat personam suam; quia non est vlla persona communis in diuinis; etiam admittamus subsistentiam communem absolutam, certè incarnatio non est facta secundum illam.

Deinde Pater, & Spiritus sanctus non communicarunt personam suam, sed solam personam filij, & filius in ea actione communi totius Trinitatis communicauit tantum suam, & non alias; ergo non posset Christus dici filius Dei absolute sumpti, neque aliarum personarum, sed ad summum diceretur filius sui ipsius, quòd quidem & locutio ipsa est absolum, atque absurdum, & præterea sequitur Patrem æternum posse dici, & quidem maiori ratione filium sui ipsius, quia communicat suam eandem naturam filio, sicut filius suam personam naturæ humanæ; magis enim constituitur filius per communicationem propriæ naturæ; quam per communicationem personæ: id verò est absurdissimū. Secundò, vt detur etiam per communicationem personæ

K constituitur

constitui filium, sicuti per communicationem naturæ: certè non quæcunque communicatio est generatio constituens filium: nam in diuinis Pater & Filius communicant suam naturam Spiritui sancto, & tamen ea communicatio non est generatio; quia videlicet non solum attenditur terminus productus, & natura communicata; verumetiam qualitas productionis ad hoc, vt statuatur filiatio, & qualitas productionis filij secundum principium, & modum, quo procedit, est generatio; Spiritus verò sancti non est generatio, sed spiratio. At verò qualitas actionis, qua communicatur naturæ humanæ persona Verbi, non est generatio, seu creatio, seu actio recepta solum in humanitate, per quam producitur aliquid creatum, id est, vnio, qua insit Verbo, ipsa personalitate Verbi tantum sustentante, & terminante.

Hinc fit, vt per hoc mysterium intelligatur, ipsam personam Verbi accipere formam, qua ipsamet fiat talis, id est, homo, non verò producere aliquem hominem, seu filium suum, & multo minus semetipsum; quod egregie explicat Apost. Philip. 2. *Qui cum in forma Dei esset, &c. exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitum inuentus, vt homo.*

Secundum caput est ex eo, quòd Christus per vnionem fiat heres hereditatis æternæ; vnde inferunt, fieri filium: & rursus instant non adoptiuum, quia non fit per aliquod accidens, sed per ipsam substantialem vnionem; nec sola coniunctione secundum affectum, sed secundum substantiam; neque ex mera & voluntaria liberalitate, sed secundum debitum connaturale, quia per vnionem productus est homo, cui fit connaturalis dicta hereditas. Porro filiatio, cui sic est debita hereditas, est naturalis. Iam verò antecedens, quòd per vnionem fiat heres, probant ex eo, quòd beatitudo, quæ dicitur hereditas Dei, sit connaturalis Christo, & debita ratione personæ; quòd vnio substantialis, & realis, causa sit cur sit debita personæ huic in tali natura. Ceterum si ex eo, quòd Christus sit heres, inferunt tanquam à priori, Christum esse filium: certè titulus hereditatis non erit filiatio, sed alius, qui det ius ad illam, videlicet dicta vnio, & filiatio erit effectus iuris hereditatis: hic autem est præposterus ordo; nam filiatio siue naturalis, siue adoptiua, dat ius hereditatis: non autem contrà, & præterea proceditur ex falso principio, quòd videlicet in vniversum qui habet ius hereditatis, sit filius: qui enim succedit ex testamento, habet tale ius, & tamen non est filius. Si verò proceditur à posteriori, vt videntur procedere, & inferunt esse filium, quia heres assumitur, & supponitur esse heredem, solumque probatur, hereditatem hanc non conuenire Christo, titulo filiationis adoptiue; sed hinc non rectè inferunt titulus alterius filiationis, neque ex vi illationis ex his terminis, quia non sequitur esse debitum titulo filiationis naturalis, quicquid non est debitum titulo adoptiue; sunt enim plures, & non duo tantum tituli, quibus id, quòd dicitur hereditas vnus, possit esse debitum alij: neque rursus inferunt ex ipsa ratione, quia non producitur ab ipsis ad probandam filiationem; sed solum ad excludendam adoptiuam: nec potest produci; solum enim probat, esse debitam eam hereditatem supposito diuino in tali natura, ratione dignitatis ipsius suppositi per se, & non aliunde ex adoptiue, quicquid sit de filiatione naturali, vtrum interueniat, necne: & an hic, cui est debita hereditas, sit filius naturalis, & qua ratione: hoc enim hæc ratio non probat. Restat ergo, vt probetur aliunde, nec alia ratio suppetit, nisi supradicta sumpta ex com-

municatione naturæ, quam ostendimus inefficacem esse.

Videtur ergo dicendum, Christum ex vi vnionis hypostaticæ, quatenus ipse idem, qui ex vi generationis temporalis humanæ factus est homo, & subsistens in natura humana, non verò Deus, nec proinde filius Dei, & subsistens in natura diuina, est ille, qui ex vi generationis diuinæ genitus est Deus, & filius Dei, & subsistens in natura diuina. Ex eo verò quòd sic factus subsistens in natura humana, factum est, vt esse filium Dei, quòd dicebatur solum de subsistente in natura diuina, dicatur etiam de subsistente in natura humana, quando ex vi vnionis factum est, vt ille idem subsistat in hac, quòd est dicere ex vi vnionis haberi, vt subsistens in natura humana, & Christus vt subsistens in hac, & vt homo dicatur filius Dei naturalis specificatiuè, & non solum per communicationem idiomatum: nam Christus non est nomen naturæ humanæ, vt est hoc nomen, Homo, de quo propterea non nisi per communicationem idiomatum dicuntur diuina, sed est nomen personæ subsistentis in duabus naturis, id est, non tantum in diuina, verumetiam in humana. Quòd autem Christus ex vi vnionis dicatur filius Dei naturalis eadem æterna filiatione, quam habet ex vi generationis diuinæ, probant rationes factæ: & confirmantur, nam cum dicitur Christus filius naturalis ex vi vnionis filiatione distincta ab æterna; aut secundum eam filiationem est æqualis patri, aut non est æqualis; non potest dici primum, quia nulla alia actio, & generatio potest producere personam æqualem Deo, nisi æterna: temporalis autem aut communicat æternam, per quam filius sic productus referatur tantum ad Patrem, non verò ad Deum absolute, quæque non dicatur propriè generatio, vel productio filij, sed communicatio filij, & filiationis, aut certè producit inæqualem filium: si ergo dicatur hoc, quòd erat secundum membrum, primum quidem obstat, quòd Ioan. 5. Christus de se homine loquebatur, dicens, se esse filium Dei his verbis, *Pater vsque modo operatur, & ego operor: & infra, Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei, que ipse facit, & maiora his demonstrabit opera, vt vos miremini: sicut enim pater suscitauit mortuos, & viuificat, ita & filius, quos vult, viuificat, neque enim pater iudicat quengquam, sed omne iudicium dedit filio.* Hæc omnia, scilicet hæc dilectio, demonstratio operum, viuificatio, & iudicium mortuorum, dicuntur de Christo vt homine: ergo ipse vt homo est filius patris. Quòd autem secundum hanc filiationem sit æqualis, probatur ex eo, quòd ibidem dicitur: *Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat Sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.* Neque Christus correxit hanc ipsorum opinionem, imò ibidem subiungit verba citata, quibus confirmat, se esse filium Dei, maxime illa verba, *Omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent patrem, sicut honorificant filium:* nimirum vt ratio honorificandi filium sumatur ex eo, quòd honorificetur pater, cui ipsi Iudæi sentiebant, Christum facere se æqualem: ostendit enim Christus, se esse filium, vt ex hoc conuincat esse honorificandum, iuxta sensum ipsorum, qui intelligebant per hoc poni æqualitatem cum Deo, quem honorificant.

Secundò, si Christus est filius inæqualis, inæqualitas hæc non potest attendi penes esse increatum, sed penes esse creatum, siue naturale; siue supernaturale: at secundum esse creatum non potest esse filius naturalis, sed vel adoptiuus, quia esse creatum est extraneum, vel si esse adoptiuum repugnet æternæ

æternæ filiationi nullo modo erit filius: ergo secundum quòd est inæqualis, non est filius naturalis.

Neque sentit contrarium S. Thomas responsione citata ex hoc art. solum enim voluit docere gratiam vnionis, quoad principium non differre à gratia habituali; vtraque enim est sine meritis: differre autem quoad terminum, quòd terminus huius sit filius adoptiuus, terminus illius sit filius naturalis, id est, non adoptiuus, sed talis, qualis relinquatur vt vnionem, id est, filius naturalis, nimirum vt Christus, & hic homo dicatur filius naturalis filiatione æterna.

Ad primum argumentum sumptum ex locis Scripturæ, &c. respondetur primò, Christum loqui vt hominem in illis verbis Ioan. 20. *Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum:* & tamen per patrem intelligitur prima persona Trinitatis secundum expositionem Adriani in epistola Cyrilli cum Concil. Alexand. epist. 10. Athanas. lib. de Incarnat. Christi. Damasc. lib. 4. de fide, cap. 8. & aliorum: qui propterea obseruant, Christum non dixisse patrem nostrum, sed meum, & vestrum; meum scilicet per generationem, vestrum per creationem, gratiam, &c. Hinc dicitur secundò ex eo, quòd tribuantur filio Dei ea, quæ conueniunt secundum humanitatem, & non secundum diuinitatem; non rectè inferri, quòd sit filius alia filiatione, quam habeat secundum humanitatem vnitam, & non secundum diuinitatem; verum solum inferunt, quòd non sit alia persona distincta à filio Dei, cui tribuantur ea, quæ conueniunt secundum humanitatem, sed quòd eidem personæ, quæ est filius Dei secundum generationem æternam, & secundum quòd subsistit in diuinitate tribuantur quædam secundum humanitatem, & secundum quòd subsistit in humanitate. Quòd rectè notat Suarez, & ingenue fatetur ex dictis locis Scripturæ non sumi argumentum efficax pro dicta sententia: nam Scripturæ, & Patres non censentur respexisse huiusmodi subtilitatem in statuenda filiatione, vt bene ipsemet fatetur infra, tractando loca epistolæ Adriani, & Concilij Francoford. Notanda sunt verba Cyrilli Alexand. lib. de vobis fide ad Reginas, vbi ait: *Quamuis pater incarnatus non sit, hæc tamen carnalem natiuitatem ad se quoque pertinere iudicat, quatenus illum suum esse filium non ignorat, qui quidem secundum diuinam naturam ex ipso, secundum humanam vero natus est ex muliere.* Hic peripicuè docet, genitum à Deo per carnalem natiuitatem dici filium, solum ratione generationis æternæ.

Ad secundum respondeo, nomen generationis aliquando extendi ad actionem Dei, qua producitur creaturam rationalem. Ita in Cantico Moysi Deut. 32. dicitur primò: *Dereliquit Deum factorem suum: & mox, Deum, qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui.* Extenditur etiam ad resurrectionem Matth. 19. *In regeneratione, cum sederit filius hominis: & nominatim ad resurrectionem Christi, per quam non est facta vnio humanitatis cum Verbo, sed anima cum corpore.* Sic Act. 13. sumitur illud Psalm. 2. *Ego hodie genui te.* & Vasquez 1. p. d. 18. c. 2. non alio modo vult locum hunc intelligi: & tamen per hæc actiones, homines non accipiunt esse filij vel adoptiij, vel naturalis, nisi communissima quadam, & minus propria ratione, qua Deus dicitur pater cuiusque operis, quòd creat, quo sensu dici potest pater etiam Christi, vt notat noster Lorinus in hunc versiculum Psalmi, quatenus opus ipsum humanitatis, & incarnationis filij peculiariter ei attribuitur: non quòd, inquit, eiusdem, vt homo est, pater nominis Regis in 3. p. S. T. v. act. post.

netur, ne quis adoptionem suspicetur, sed eo duntaxat modo, quo rei creatæ, etiam inanimatæ, sicut pluuie vocatur pater Deus Job 38. citatque pro hoc sensu Euthymium, & ex ipso in Panoplia tit. 8. Nyssenum exponentem hunc locum de oitu in tempore ex virgine; & verbum, *genui*, pro eo quòd est, te gigni mihi placuit, vel procreavi. habetur hic locus Nysseni in lib. de cognitione Dei, tom. 1. bibliotheca. Alentis etiam 3. p. 9. 8. membr. 3. art. 4. concedit, Christum, vt hominem esse filium Dei per creationem, & per gratiam, negat tamen esse filium adoptiuum. Demum intelligi potest locus hic de generatione temporali, sed includente vnionem, qua factum est, vt idem homo esset filius naturalis Dei Patris, sicut notat Lorinus in cap. 13. Actuum; & nos supra cum S. Thoma diximus, accipi hanc propositionem, homo factus est Deus, vt significet factum esse vt homo sit Deus.

Huc pertinent alij, qui intelligunt hæc verba de temporali generatione, ex matre, scilicet Chrysofom. homil. de fide in Christum, tom. 3. Cyrillus Alexand. libr. 2. de fide ad Reginas, nihilominus communior expositio huius loci est de æterna generatione filij Dei, vt rectè Bellarminus in hunc Psalmum; & probatur primò ex vocabulo *hodie*, quo notatur æternitas, carens principio, & sine. Secundò ex vocabulo *genui*, Hebraicè *גניו יאלד*, quòd significat propriè parere; Deus enim matris consortio non indiguit, sed ipse genuit, ipse peperit filium suum, iuxta illud Psalmi 109. *Ex viro ante Luciferum genui te.* Tertio ex cap. 1. ad Hebræos, vbi docet Apostolus Christum esse meliorem Angelis, propter hæc verba Psalmi: *Ego hodie genui te.* quo loco docent passim expositores, Christum præferri illis per generationem incretam æternam. Quarto ita intelligunt hunc locum Patres; Athanas. serm. 3. contra Arrianos, & in epistola de Nicæna Synodo. Augustinus enarratione in hunc Psalmum: & in Enchirid. cap. 49. lib. 11. conf. cap. 13. & quæst. 54. vtriusque Testamenti. Cyrillus Hierosolymit. cateches. 10. Cyrillus Alexand. lib. 1. in Ioan. cap. 4. & lib. de vobis fide ad Theodosium, quanquam alibi lib. de vobis fide ad Reginas, intelligit de temporali. Nihilominus qui inducitur loqui in hoc Psalmo est Christus, vt homo, non vt Deus: quia vt notat Basil. in eundem Psalmum, Christus vt Deus non vocaret Deum Dominum, dicens: *Dominus dixit ad me, &c.* sensus ergo est, quòd Christus loquens; vt homo dicat, vocari se à Domino Deo suo filium quatenus secundum quòd Deus sit filius; & vt est hic homo specificatiuè. Idem dicitur de alio loco Isaie 53. qui habet etiam duas expositiones, scilicet de generatione temporali, & æterna.

Ad tertium argumentum, eiusque confirmationem respondeo, Christum per vnionem hypostaticam habere ius hereditatis in natura humana, non quia per vnionem hanc habeat ius filiationis, vt supra dixi, sed quia est suppositum diuinum, cui in natura sibi vnita est connaturalis, & debita hæc hereditas ratione dignitatis ipsius suppositi, quam communicat naturæ vnite, quæ dignitas inter alia bona, quæ illi affert, cuiusmodi est facere opera eius infiniti meriti, &c. affert hoc, quòd est deberi sibi beatitudinem supernaturalem, quæ dicitur hereditas: vnde fit, vt qualibet persona diuina per vnionem cum natura creata intelligente acquireret ius in illa ad eam hereditatem: imò vt Deus absolute sumptus, si vniretur per substantiam absolutam, absque eo, quòd esset filius: & sanè videtur absurdum dicere, Deum

fore filium sui ipsius, similiter & quamlibet personam. Quidam nituntur respondere, dicendo eam actionem, id est, unionem non fore personarum, sed Dei absolute, ideoque neque patrem, neque filium, &c. dictum iri filium sui ipsius in tali casu. Sed præterquam quod hoc non rectè dicitur, nam omnes operationes extra Deum tribuuntur non solum Deo, verum singulis personis; adhuc remanet difficultas, quod Deus, si secundum substantiam absolutam incarnaretur, diceretur filius sui ipsius. Alij non putant absurdam hanc consequentiam, sed sanè immeritò.

DISPUTATIO XXIX.

An Christus ut homo sit filius Dei adoptiuus.

FIRMAT Durandus in 3. d. 4. quest. 1. num. 6. Fundamentum eius est, quia adoptio cum, qui non est filius per naturam, vel naturalem generationem, facit filium per gratiam; Christus autem secundum quod homo, non est filius Dei per generationem, & habet secundum humanam naturam gratiam à Deo, per quam fit adoptio filiorum Dei; ergo Christus secundum quod homo potest dici filius Dei per adoptionem. Eadem sententia est Bassolis *ibid.* art. 2. Scotus in 3. d. 10. q. unica. respondet sub distinctione fundamenti filiationis, quod potest esse vel suppositum, vel natura similis naturæ generantis naturaliter. Si sumatur primum, facile dicitur, Christum non esse filium adoptiuum, quia relatio filij adoptiuus non conuenit supposito Christi secundum se: si verò sumatur secundum, sic ubi natura non est extranea, habet locum filiationis naturalis; ubi verò est extranea, habet locum adoptiuum solum: declarat autem non esse extraneam in re proposita non solum naturam diuinam, verum neque creatam, in qua non esset defectus, seu carencia iuris, ad illam hereditatem: & ex hoc ait, Christum non videri adoptatum, quia nunquam fuit sine gratia. Ceterum obiciens sibi duo argumenta, primum in corpore quæstionis, quod licet in nullo instanti temporis caruerit gratia, tamen caruerit in priori quodam instanti naturæ secundum in responsione ad tertium, quod si gratia illa, quæ fuit collata naturæ humanæ in primo instanti conceptionis, quo fuit in supposito diuino, fuisset collata existenti in supposito proprio creato, haberet locum adoptio, & quod propterea non sit necessarium ad hanc caruisse gratia; ait vtrouique, *responsionem quare*. Itaque ex duobus fundamentis à Scoto propositis; quod attinet ad posterius, res est dubia apud Scotum; quod verò ad prius, certa, scilicet quod Christus ut homo non sit filius adoptiuus. Similiter in vtraque partem disputat in reportatis *dist. 10. q. unica*. Richard. *dist. 10. q. 1.* sententiam affirmatiuam, & negatiuam proponit, & ostendit quemadmodum vtraque defendi potest, tamen communiorem dicit, esse negatiuam.

Dicendum tamen est, Christum quatenus hominem non esse filium adoptiuum: est communis sententia Theologorum, S. Thom. *hic*, & infra *q. 32. art. 3. & q. 43. art. 1. & lib. 4. contra Gentes cap. 4.* Magist. in 3. *dist. 4. & 10.* ibique ceteri Scholastici, Albert. *art. 13.* Bonauent. *q. 1. art. 2.* Argent. *art. 3.* Palud. in 3. *dist. 4. art. 3.* Capreol. *dist. 1. art. 3.* ad argumenta contra tertiam conclusionem,

A Difficile est Scriptura locis sola virtute verborum per se spectatis, assertionem hanc efficaciter demonstare: verba enim Scriptura Christum hominem affirmant filium Dei eo modo, quo affirmant esse Deum, esse creatorem, æternum, &c. Ut sicuti per hæc non excluduntur prædicata, quæ conueniunt Christo, ratione humanitatis, vt esse mortalem, &c. vel in humanitate, vt esse gratum gratia habituali supernaturali, nisi aliunde probetur ea repugnare supposito, ita non excluditur ex vi verborum, ne dicatur filius adoptiuus, nisi aliunde probetur excludi, vel quia repugnet supposito diuino, etiam sublittenti in natura creata, quod suppositum esse diuinum probatur alijs Scripturis; vel si non repugnet supposito diuino, repugnet filio naturali; & Christum esse filium naturalem probatur pluribus Scripturis ad Rom. 8. *Proprio filio suo non peperit.* Matth. 3. & 17. *Hic est filius meus dilectus.* Matth. 16. *Tu es Christus filius Dei vni:* vbi Christus subdidit fuisse peculiarem Dei reuelationem reuelantis, Christum esse filium Dei singulariter, non verò communi modo, quo alij homines iusti. *Caro, & sanguis non reuelant tibi, sed pater meus.* Et præmium quod subiungitur notat aliquod eximium, & singulare reuelatum fuisse Petro: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus,* &c. vbi particula *&*, habet vim causalis. Secundus locus est ad Hebr. 1. vbi comparans Apostolus Christum cum Angelis inter plures alias prærogatiuas, affert illam, quod nominetur à Deo filius, quo nomine non appellentur illi, *tanto melior Angelis esset, quanto differentius præ illis nomen hereditariu;* cui ergo Angelorum aliquando dixit: *Filius meus es tu.* quod necesse est intelligi de filiatione naturali: nam secundum generationem, & filiationem adoptiuam, nomen filij Dei conuenit etiam Angelis, utque tribuitur *Iob 1.* Tertius locus habetur Ioan. 20. *Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum:* qui locus per seipsum absque alia additione videtur excludere filiationem adoptiuam: nam cum non dicat, *patrem nostrum*, perspicue declarat paternitatem, qua Deus est pater aliorum hominum, quæque est adoptiuam, non esse sibi communem cum illis.

E Eadem est Patrum doctrina, Hilar. libr. 3. de Trinit. *Multi, inquit, nos filij, sed non talis hic filius: hic enim verè & proprius est filius origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione,* &c. Sanctus Hieronymus in cap. 1. ad Ephes. *Cum, inquit, prædestinet nos Deus in adoptionem filiorum per Iesum Christum; nos autè filij esse possumus, nisi filij eius Iesu Christi fidem, & intelligentiam recipiamus: & ille quidem natura filius est, nos verò adoptione.* Sanctus Ambrosius libr. 1. de fide, cap. 9. *Filius, inquit, aut per adoptionem, aut per naturam est: per adoptionem nos filij dicimur, ille per veritatem natura est.* Chrysostomus, seu Auctor imperfecti in *Matth. hom. 40.* explicans verbum illud, *Reuerentur filium meum*, obseruat Prophetas missos ante Christum, fuisse filios adoptiuos, Christum verò vocari proprium filium, vt dicitur ad Rom. 8. Augustinus tract. 82. in Ioannem: *Nos, inquit, filij gratia, non natura, unigenitus autem natura, non gratia, scilicet adoptionis: & addit, An hoc etiam in ipso filio ad hominem referendum est? Ita sanè.* Idem habet epist. 120. cap. 4. & libr. contra Secundinum Manichæum cap. 5. & lib. 3. contra Faustum, cap. 3. vbi illa ratione vtitur, quod filius adoptiuus prius est, quam sit filius, de qua infra, & lib. 1. de consensu Euang. cap. 3. dicit Apostolum fuisse vsum nomine adoptionis, vt inter Christum, & nos distinctionem afferret.

Hanc veritatem S. Thomæ probat in art. hac ratione:

A ratione: filiatione non est de numero illorum prædicatorum, quæ conueniunt naturæ siue diuinæ, siue humanæ; personæ verò ratione naturæ: sed conuenit personæ, naturæ verò ratione personæ. Atqui esse filium adoptiuum non potest conuenire personæ Christi, seu Christo ratione personæ; ergo Christo secundum quod homo non potest conuenire esse filium adoptiuum. Minorem probat, quia quod dicitur per se, non potest dici participatiuè; & filiatione adoptiuæ est participatiua similitudo naturalis; ergo esse filium adoptiuum non potest dici de Christo. Maiorem non probat hic, sed sumit ex prima parte *q. 33. & 34.* Probari tamen potest ea ratione, quod ubi sunt duæ personæ, quarum vna producta est ab alia, & in illis vna natura, quæ communicatur vni ab altera, & est principium quo productionis, habet locum filiationis, vt vna persona sit pater, altera sit filius; suntque vnus Deus pater, & filius: Quod si essent duæ naturæ vnus personæ; etiam vna producta esset ab illa vna persona tanquam agente, & principio quod, per alteram naturam, tanquam per principium quo; non haberet locum filiationis, sed solum acquisitionis nouæ formæ, per quam idem agens fit aliquid aliud, secundum aliud nouum esse, siue accidentale, siue substantiale. Etenim agere, & actio est personæ; & persona producendo, vel communicando formam alicui personæ, perficit illam; quod si persona, quæ perficitur, sit distincta, perficit, & dat esse personæ distinctæ; si verò non sit distincta, perficit seipsam secundum nouum esse sibi adueniens, siue substantiale, siue accidentale. Porro in hoc, quod est perficere seipsam, & dare esse sibi ipsi; non consistit filiatione, seu generatio: sed solum in hoc, quod potest dare esse alteri. Itaque ubi esset vna persona, & duæ naturæ, quarum altera esset producta ab eadem; & in eadem persona, per alteram naturam, tanquam per principium agendi, non haberet locum filiationis; ubi verò sunt duæ personæ eiusdem naturæ, & vna producta ab altera, habet locum: & ita firma est maior propositio sancti Thomæ, quod filiatione sit propria personæ; & ubi non multiplicatur personæ non multiplicetur ac proinde si tribuatur Christo nomen filij adoptiuus Dei, quod est proprium solius creaturæ, consequens sit Christum esse personam creatam, aut in Christo esse duas personas.

C Contra hanc sancti Thomæ rationem illud obest, quod quanuis absolute loquendo, id, quod dicitur per se, non possit dici participatiuè, tamen cum determinatione, prout, & quatenus designant naturam, potest dici. Sic esse ens, quod non potest dici participatiuè de Christo, sed absolute; si apponatur determinatio, dicitur participatiuè, scilicet Christus, quatenus est homo, est ens limitatum, ens per participationem, non autem ens per se. Similiter ergo nihil obest, quominus esse filium adoptiuum, quod de Christo absolute sumpto non potest dici participatiuè; dicatur tamen sub determinatione quatenus homo; quod si respondeatur, hoc prædicatum ens non esse de numero illorum, quæ dicuntur ratione personæ, vt est filiatione, sed de numero illorum, quæ dicuntur ratione naturæ, vel etiam æquè ratione vtriusque; occurrat contra, Christum non solum esse personam diuinam, verum etiam personam humanam, nimirum ex persona diuina, & humanitate compositam; ergo vt sic erit capax filiationis adoptiuæ, quæ est propria personæ humanæ. Confirmatur, nam Christus non solum dicitur filius Dei æternus ratione personæ, & naturæ diuinæ; sed etiam filius B. Virginis ratione humanæ, quod est diuersum genus filiationis, quicquid sit de re *Ios. Ragusa in 3. p. S. Th. tract. post.*

A latione, an sit vna; vel duæ: ergo non repugnat eidem personæ diuersæ filiationes secundum diuersas naturas; nec ergo repugnabunt filiatione naturalis, & adoptiuæ.

B Quidam, vt muniant hanc S. Thomæ rationem, putant addendum aliquid, nimirum quod de ratione adoptionis sit, vt extranea persona acceptetur liberaliter ad hereditatem; Christus autem ne quidem vt homo est persona extranea; quia non est alia persona à persona filij Dei, quia etiam vt persona composita intrinsecè includit filiationem naturalem; per quam constituitur in esse huius persona. Hoc quod additur reipso verum est; & vsurpat ab Adriano in epistola ad ostendendum, Christum non esse filium adoptiuum. Ceterum continetur in ratione sancti Thomæ, & nisi niteretur illi, vim non haberet: possit enim dici hac ratione solum conuinci, Christum absolute non esse filium adoptiuum; non verò cum determinatione, vt homo; sic enim additur natura extranea, secundum quam videtur; Christum posse dici extraneum, ac proinde adoptiuum.

C Idcirco auctores huius rationis addunt, dictam conditionem requisitam esse, vt sit extranea persona, non verò vt sit extranea natura: idque probatur ex ipso nomine adoptionis. Sed certè cur debeat esse extranea persona, & non natura; ad hoc vt sit filius adoptiuus; non alia ratio esse potest, nisi quia filiatione est propria personæ, & non naturæ, quod est principium sancti Thomæ, quo principio posito, possumus duobus modis argumentari. Primum quod esse extraneum requiratur, ad filiationem adoptiuam: proinde si filiatione sit propria personæ, debeat esse extranea persona, quod est argumentum Adriani, & aliorum Theologorum. Secundò, quod filiatione adoptiuæ repugnet habenti filiationem naturalem propter intrinsecam appositionem, & impossibilitatem, quam habent, videlicet quia vna sit per se, altera per participationem: quare si filiatione sit propria personæ, non potest persona habens esse filij adoptiuus, habere esse filij naturalis, neque contra persona habens esse filij naturalis, habere esse filij adoptiuus: & hæc ratio procedit ex proprijs magis, quam superior, nimirum ex natura filiationis adoptiuæ, & naturalis.

D Hinc patet quid sit sentiendum de ratione, quam affert Richardus: scilicet ad rationem filij adoptiuus pertinere, quod prius saltem natura sit, quam sit filius adoptiuus: Christus autem non prius natura fuerit, quam fuerit gratus, quia humanitas grata fuit prius natura, quam vniretur, & constitueret Christum, quam impugnant alij: ratione quod gratia non præcesserit, sed consecuta unionem: & Scot. ea ratione, quod humanitas prius natura fuerit, quam fuerit grata; & quod si gratia, quæ fuit collata humanæ naturæ in primo instanti conceptionis, quo fuit in supposito diuino; fuisset collata existenti in supposito creato, haberet locum adoptio; quibus argumentis pressus dixit: *Quære solutionem.* Enimverò ratio sancti Thomæ habet vim per se ex intrinseca repugnantia filiationis adoptiuæ, & naturalis; siue habeat locum dicta prioritas, siue non: tamen de facto semper sit prius; siue tempore, siue natura non filius, is, qui adoptatur; quia adoptio non est actio, qua fiat aliquis simpliciter, sed qua fiat non tali talis: quare supponitur esse, & non esse talem, id est, adoptiuum, quod est prius esse, quam sit adoptiuus; idque haberetur in libello Sacrosyll. his verbis: *Hoc ideo proposuimus, vt patenter daretur intelligi, eum dici adoptiuum, qui nondum prius fuerat proprius filius adoptiuus.*

De possibili tamen nihil prohibet, Deum creari hominem vnica eadem actione cum gratia habituali, vt dicebat Scotus, quia compositum ex potentia, & ex actu, qui non potest produci, & terminare actionem extra subiectum, potest esse terminus vnus actionis: talis autem actus est gratia habitualis, & ad illam homo habet potentiam non naturalem, quatenus qualitas est, tum obedientialem, quatenus gratia est: & tunc non erit prius natura, quam sit filius adoptiuus, nisi ea prioritate, qua, auctore Aristotele, substantia dicitur prior accidentibus, iuxta varias expositiones Peripatericorum: at verò de possibili non potest fieri, vt idem sit filius naturalis, & adoptiuus.

Ex his satisfactum est argumento producto contra rationem sancti Thomae: & præterea bona est responsio ibi allata. Nec obstat quòd obicitur, Christum esse personam humanam, vt pote compositam ex persona diuina, & humana natura, cui etiam addo, nomine personæ non significari personam, vt distinguitur à natura, sed totum hoc constitutum ex personalitate, & natura etiam humana; non obstat, inquam, quia per hoc non tollitur, quin filiatione conueniat huic toti ratione personæ, non autem ratione naturæ, vt pleraque alia prædicata, cum sit propria persona, & repugnet huic toti quicquid repugnet personæ, ac proinde filiatione, quæ repugnat ipsi, cuiusmodi est adoptiua. Atque ex his satis fit alij questioni, an scilicet humanitas possit dici adoptata, de qua latè, accurateque Suarez *sect. vlt.* Ad confirmationem concessio antecedenti, & priore illatione, negatur posterior: nam duæ filiationes naturales, ratione diuersarum generationum, & diuersitatis genitoris, & genitricis, secundum quæ accipit aliud, & aliud esse naturale, scilicet hominis, & Dei; non repugnant sibi inuicem; repugnant autem filiatione adoptiua, & naturalis, respectu eiusdem patris, vel matris, à quibus quis genitus est.

Aliam rationem assignant quidam recentiores, nimirum quòd ille, qui adoptatur in filium, non secundum naturam coniungitur adoptanti, sed secundum affectum; & post adoptionem manet extraneus: sed humanitas Christi non fuit coniuncta Deo solo affectu, sed re ipsa; & post vnionem non manet extranea, sed naturaliter, id est, secundum veritatem naturæ, vt natura: ergo non potuit ipsa, nec proinde Christus esse filius adoptiuus. Verum hæc ratio, prout proponitur, non habet vim: nam filiatione non constituitur per quamcunque coniunctionem cum eo, cui dicitur pater; sed per generationem, vel per assumptionem ad hereditatem; ergo nihil pertinet ad filiationem adoptiuam, vel naturalem, quòd coniungatur quis alteri, siue secundum rem, siue secundum affectum, nisi coniunctio sit secundum generationem, quo modo coniunguntur generans, & genitum; affectus verò sit assumptio ad hereditatem. Itaque coniunctio secundum rem naturæ cum supposito diuino, potest esse sine adoptione, & sine generatione, atque ideo sine filiatione naturali, vel adoptiua: quòd si dicatur compositum ex natura creata rationali, & supposito diuino habere ius ad gloriam, ratione suppositi diuini; certè hoc ius non est filiationis, sed dignitatis, quam confert tale suppositum naturæ creatæ, vt supra ostensum est, quæ dignitas per se confert hoc ius, siue per vnionem hypostaticam constituatur filius naturalis, siue non, de quo supra dixi.

Vt autem bene procedat hæc ratio, supponere debet filiationem naturalem constitui per generationem, non verò per coniunctionem per se, quæ est proprium genus vnioni materiæ, & formæ, suppositi, & naturæ, ac similibus. Quòd si nomine vnionis significetur actio, qua extrema vniantur, id est, vnio; ea

item est proprium genus vnitioni materiæ, & formæ, &c. non verò generationi, cum præsertim generatio minus propriè dicatur vnio. Filiationem verò, quæ non est generatio, non posse esse nisi secundum voluntatem, & affectum, quæ etiam vocabulo latè sumpto vocatur coniunctio, nimirum moralis: à Nestorio verò, qui solam hanc tribuebat Christo homini respectu Dei, studiosè, & consultò vocabatur vnio; vt sic eluderentur dicta Scripturæ, & Patrum de vnione hypostatica. Quare sic oportet argumentari: Filiatione, quæ est tantum secundum affectum, excludit filiationem naturalem: sed adoptio est filiatione solùm secundum affectum; ergo excludit filiationem naturalem, aut certè ita posset sumi minor: sed coniunctio secundum affectum est filiatione secundum affectum, & adoptio est coniunctio secundum affectum; & non est generatio; ergo excludit filiationem naturalem. Ceterum maior propositio, vt habeat vim, debet nitenti rationi sancti Thomæ, quòd filiatione secundum affectum dicatur participatiue; naturalis verò per se, & non possit dici per se, quòd dicitur participatiue.

Non est hæc prætereunda quadam alia ratio quorundam, quòd scilicet filiatione adoptiua, seu relatio filiationis fundata in gratia sanctificante, non conueniat supposito, mediante natura humana, seu quauis intellectu, sed immediatè: si ergo conueniret Christo, non conueniret ipsi ratione humanitatis, & vt homo est, sed absolutè, & immediatè: hoc autem repugnat Christo. Antecedens probant, quia gratia est noua natura, dans supposito nouum esse supernaturale, & diuinum, distinctum à naturali, quòd dat natura creata, ideòque habens modum formæ substantialis; vbi autem concurrunt duæ naturæ in idem suppositum, quannus vna supponatur alteri, vt si, verbi gratia, Angelus fieret homo, relationes filiationis inde confluentes, immediatè afficiunt suppositum.

Hæc ratio confundit accommodationem mysticam moralem, qua nomen rei naturalis, & physice tribuitur rei morali propter aliquam similitudinem, & analogiam, quæ est plerumque inter naturalem, & moralia, seu spiritualia, cum re ipsa physica, & naturali. Sanè nomen generationis, & nomen filij, propriè, & per se conuenit naturali, & non nisi per accommodationem quandam, & similitudinem, eamque non parum, nec in paucis deficientem accommodatur iustificationi. Porro verò vbi nomen vnus rei tribuitur alteri propter eandem rationem vniuocam, licet argumentari adtribuendum huic, quicquid conuenit illi saltem per se, & essentialiter; vbi verò tribuitur solum propter rationem analogam, non licet plus tribuere, quam poscat id, in quo sunt similia. Iam in re proposita hæc filiationes non sunt similes in actione, ac generatione, per quam constituuntur: quia vna est vera generatio, altera est alteratio. Sed neque necessariò est alteratio: nam, vt verum puto, iustificatio non poscit per se essentialiter fieri per productionem formæ habitualis; potest enim fieri iustus per extrinsecam Dei acceptationem ad gloriam. Præterea terminus illius est substantia, huius autem est qualitas. Quòd autem dicitur habere modum formæ substantialis, non est ad rem: nam à parte rei non habet modum substantiæ, sed solum accidentis; solum verò habet illum per accommodationem, & similitudinem. At certè, vt relatio realis à parte rei conueniat supposito immediatè, & non mediante natura, non est satis habere modum substantiæ per accommodationem moralem; sed debet habere à parte rei. Quare nec est ad rem quòd dicunt, gratiam per se esse participationem diuinæ naturæ, &

& hanc conferre à parte rei subiecto, cui inest, ideoque habere modum formæ substantialis, cuius est esse naturam, & dare esse naturæ: nam primò obstat quòd iam dixi, posse fieri iustum sine forma habituali inhærente. Deinde ipsum nomen participationis naturæ per se ex vi nominis, excludit modum formæ, & naturæ substantialis, ponitque solum modum accidentalem in re proposita. Etenim participatio naturæ, quæ neque est vniuoca constituens rem participatam eiusdem speciei, sicut participatio naturæ patris constituit filium eiusdem naturæ & speciei, sed est analogæ; neque secundum eam analogam participationem constituit vllam naturam, seu speciem, cui sit connaturale & proprium esse, quòd participat, quomodo est connaturale esse homini, leoni, &c. constituens speciem & naturam, licet sit participatio analogæ naturæ diuinæ; sed solum esse participatio alterius naturæ, non connaturalis rei participantis, nec vlli alij nisi naturæ participatæ, proinde nullam constituens speciem, & naturam extra hanc; talis, inquam, participatio non habet modum formæ & substantiæ, sed solum accidentis. Etenim quòd non est connaturale est accidentale, nec potest aduenire per modum naturæ & formæ substantialis, sed per modum accidentis; sicut calor aquæ qui est participatio caloris ignis, & non connaturalis aquæ, non potest aduenire aquæ per modum proprietatis, sed solum per modum accidentis extrinseci.

Hinc perspicuum fit, non satisfieri huic argumento à Cabrera hic *disp. 1. §. 2.* per considerationem gratiæ secundum rationem communem accidentis, & secundum rationem propriam, & quòd priori modo respiciat suppositum, mediante natura; posteriori verò modo non spectetur secundum modum accidentis, etiam si sit accidens; sed secundum modum substantiæ. Etenim discursus iam factus probat, gratiam non solum secundum rationem communem, verum secundum rationem propriam, qua est participatio diuinæ naturæ non vniuoca, sed analogæ: & rursus in ea analogia non connaturalis vlli extra Deum; esse accidentis, & habere modum accidentis. Eundem modum impugnat etiam Suarez hic *disp. 49. sect. 2.* aliis duobus argumentis.

Primum quòd gratia in eo, quòd sanctificat, & deificat, siue spectetur vt accidens, siue vt substantia; habet rationem formæ, quæ nõ potest esse in Christo, nisi mediante humanitate, ergo relatio filiationis non nisi ea mediante, conuenit filio. Nec rectè responderet Cabrera, gratiam si spectetur vt accidens præsupponere humanitatem tanquam subiectum, quo, & formale; si verò spectetur, quatenus induit modum formæ substantialis, supponere humanitatem non quidem vt subiectum, in quo, sed veluti conditionem, sine qua gratia & filiatione adoptiua non possent subiecto conuenire, & sic subiectum filiationis formale esset suppositum. Sed non rectè, inquam. Primum, quia gratia secundum rationem propriam sanctificat, & deificat inhærendo, & informando naturam; non verò informando suppositum: nam in eo quòd est accidens habet per se, vt nec secundum rationem communem det esse nisi informando naturam, non verò suppositum; non enim aliunde nisi à communi ratione accidentis habent omnia accidentia, quòd secundum rationem propriam afficiant subiectum per modum accidentis: non enim calor afficit subiectum per modum accidentis secundum rationem propriam, quia est calor, sed quia est accidens: ergo similiter gratia, quæ est accidens, afficit subiectum per modum accidentis secundum rationem propriam. Confirmatur: nam gratia secundum rationem propriam ex hoc quòd non sit diuini-

tas, sed participatio diuinitatis; habet rationem accidentis, & deificat vt accidens, & non vt substantia; ergo deificat per modum accidentis: ergo vltèrius subiectum ipsius proprium & formale, est illud, quòd in vniuersum est subiectum accidentis, scilicet natura, & non suppositum: igitur natura humana est subiectum formale gratiæ, & non conditio, sine qua non.

Secundum argumentum Suarez est, quòd etiam si detur gratiam afficere suppositum per modum substantiæ; per hoc tamen non tollitur, quin relatio filiationis conueniat Verbo, mediante alio, id est, gratia, & non immediatè: omnis enim relatio noua conuenit supposito, mediante natura, quæ illi aduenit. At verò gratia, cum sit accidens, non potest coniungi Verbo nisi mediante natura intellectu: ergo nec potest fundare relationem, nisi prout inhæret naturæ. Huic argumento respondent eadem distinctione, quæ reicitur eodem modo. Confirmat idem argumentum Suarez alia ratione; nempe quòd si fingamus gratiam posse esse substantiam, id est, posse dari naturam, cui gratia sit substantialis & naturalis, eamque naturam assumi à Verbo; tunc si quæ relatio filiationis ad Deum ex illa vnione resuleret, non conueniret Verbo immediatè, & secundum se, sed mediante tali natura; ergo etiam nunc relatio, quæ resultat in Christo ratione gratiæ habitualis, non conueniet Verbo, nisi mediante gratia, eo modo, quo de facto est, id est, prout illi coniungitur mediante humanitate. Hanc rationem latè profequitur Suarez & ferè eodem recidit, nititurque eidem principio, quòd gratia sit accidens afficiens naturam, vt insinuatur illo verbo, *eo modo quo de facto est.*

Ad argumenta Durandi satisfactum est explicatio-
ne fundamenti sancti Thomæ.

DISPUTATIO XXX.

In quo gradu certitudinis verum sit Christum non esse filium adoptiuum.

SENTENTIA quorundam recentiorum est esse de fide, & contrariam assertionem hæreticam. Ita sentit Vasquez *disp. 89. cap. 6.* Aluarez *disp. 75.* fundamentum ipsorum est auctoritas Adriani Papæ, & Concilij Francoford. à quibus damnati sunt Elipandus Episcopus Toletanus, & Felix Episcopus Vrgellitanus, asserentes Christum esse filium adoptiuum, nam ante hanc damnationem fatentur eam assertionem non fuisse hæreticam. Et primò non est dubium absolutè sumptam absque determinatione, *quatenus homo*, damnatam esse: & rursus cum determinatione hac determinante suppositum, sicut similiter damnata esset quilibet propositio prædicans aliquid creatum de Christo cum determinatione suppositi, qualis esset hæc propositio: Christus, vt homo, est creatura, & similes. Dubium verò est an sit damnata cum determinatione determinante naturam, nimirum significantè prædicatum illud conuenire supposito ratione naturæ, quo sensu accipiuntur hæc propositiones, nisi aliter declarentur; est ergo sententia horum doctorum esse damnatam etiam hoc modo.

Aliorum sententia est non esse damnatam saltem cum determinatione hac posteriori determinante naturam. Ita Suar. *disp. 49. sect. 3.* & Medina *dub. 3. concl. 3.* Vt decernatur quid sit sciendum operæpretium est statuere primò an constet esse Adriani epistolam contra Elipandum. Secundò quàm sit certa, & quou-

que valeat auctoritas Concilij Francoford. contra errorem Elipandi. Tertio cuiusmodi fuerit error Elipandi, qui ab Adriano, & ab hoc Concilio damnatur.

An & quousque sit recipienda epistola, quae sub nomine Adriani, & Concilium quod sub nomine Francofordiensis iam extant. §. 1.

Quoad primum de dicta epistola Adriani obiicitur eadem rationes dubitandi, quas de Concilio Francoford. infra proferemus. Quoniam est pars quaedam illius, nec extabat inter epistolas Pontificum decretales, priusquam nouissime post inuentum à Laurentio Surio Concilium, quod dicitur Francofordiense, edita fuisset in lucem à quibusdam inter eas epistolas anno 1592. Quinimo quod obiiciunt stilum epistolae rigidioris alperioris esse, quam deceat lenitatem grauitatemque pontificiam, hoc ipsum obiicitur Concilio Francoford. quod similibus verbis inuehitur, & idem erit vtriusque iudicium.

Quoad secundum de Concilio Francoford. dubitare non licet, quin huius nominis Concilium conuenit contra Felicem, & Elipandum, in eoque fuerit sententia ipsorum vt haeretica damnata. Extant enim ex historiis perspicua scriptorum testimonia, quorum quaedam solum meminerunt Elipandi & Felicis damnatorum, non verò loci Francofordiensis nominatim: is est Ionas Aurelian. lib. 1. de cultu imaginum, qui habetur tom. 1. Biblioth. sacr. & Paulus Aemilius lib. 2. de gestis Francorum, ad finem. Sabellicus verò Aeneade 8. lib. 8. & Platina in Adriano, solum aiunt damnatam Felicianam haeresim de abolendis sacris imaginibus, qua de re inferius erit locus, & Sabellicus solum nominat Franconiam Germaniae regionem. Alij verò vtriusque meminerunt, scilicet haeresis de adoptione Christi, & loci, vbi coactum est Concilium ad eius damnationem, scilicet Ado in Chronico anno 792. Sigibertus anno 793. Abbas Vspergensis eodem anno. Regino anno 794. Blondus Aeneade 2. lib. 1. satis post medium. S. Anton. 2. p. hist. tit. 14. cap. 1. §. 6. Aimonius lib. 4. de gestis Francorum, cap. 83.

Ante hoc Concilium fuit damnata haec haeresis in Concilio quodam coacto in vrbe Reginensi, aliàs Ratisbonensi in Catalonia studio Caroli Magni contra Felicem, cuius iussu hic missus est Romam ad eam retractandam, vt verè retractauit palàm coram Pontifice in Ecclesia sancti Petri.

Postea verò rursus rogante Elipando Carolum, vt controuersia hæc pleniori Concilio dirimeretur, obtinuit Carolus ad Adriano vt Concilium Francoford. propterea conuocaretur, quod factum est, ibique damnata sententia Elipandi tanquam haeretica.

Quod autem hoc Concilium fuerit præditum auctoritate sufficienti ad eum condemnandum, constat, quia intercessit auctoritas Romani Pontificis non solum per Legatos eius Theophylactum & Stephanum, quos nominat Ado, verum etiam per peculiarem eius instructionem missam per decretalem epistolam, in qua continetur damnatio erroris, & definitio fidei. Quidam volunt hoc Concilium fuisse Oecumenicum, id est, generale, eo quod interfuerint Legati sedis Apostolicæ, & Carolus generalem postulauerit; verius tamen est non fuisse generale, sed nationale trecentorum Episcoporum, quorum dumtaxat fit mentio in titulo epistolae ad Elipandum: quamquam verisimile est affuisse aliquos ex Italia, quandoquidem affuit auctoritati Sacrosyllabi Paulinus Italus, nemo tamen orientalium Episcoporum interfuit, nec Pon-

tifex generale esse voluit. Certè Alexandrinis, & Toleranis pluribus Conciliis interfuerunt legati sedis Apostolicæ, neque propterea fuere vniuersalia: & si qui legati Romani Pontificis dicto Concilio interfuerint, ij non ad præsidendum, sed tantum ad insinuanda acta Concilij Niceni Romamissi fuisse videntur. Atque propterea habet tantam auctoritatem, quantam quodlibet Concilium provinciale confirmatum à Pontifice, & quantam Pontifex docens & definiens ex cathedra vt Pontifex, adhibita consideratione, & consultatione requisita.

Verumenimvero quamuis hæc vera sint, non tamen satis constat Francofordiense hoc Concilium, quod præ manibus est, esse illud ipsum de quo iam dixi: sunt enim rationes vtriusque dubitandi. Atque ex vna parte quod sit idem, probari videtur primum opinione integritatis, solertiae, & fidei Laurentia Surij, multis argumentis testata cum alijs perisq; in rebus, tum maximè in hoc munere inuestigandi acta Ecclesiæ, & Sanctorum. Et ipse in epistolis ad Philippum regem Catholicum, & ad lectorem testatur se nihil Concilij, aut numero Conciliorum addere, quod ex vetustissimis exemplaribus manu scriptis, & ex probatis Catholicisque bibliothecis non excerpserit. Secundò nulla potest subesse suspicio quod hoc Concilium sit alicuius fraude confectum, quia nihil contra sanam Ecclesiæ doctrinam continet. Tertio constat, Felicianam haeresim fuisse damnatam à Concilio Francofordiensi, & in hoc quod præ manibus est, nihil continetur aliud, nisi eius damnatio: ergo est illud idem.

Quartò quia liceret alioquin reuocare in dubium omnia Concilia, quae Laurentius Surius in lucem edidit.

E contraria verò parte obstat. Primò quod Laurentius Surius in admonitione ad lectorem, quam scribit de Concilio Francofordiensi, ait, ex actis huius Concilij solam hanc partem contra Felicianam haeresim extare, alijs omnibus, quæ contra Ieconomachos habita sunt, aut amissis, aut obliteratis, aut alicubi delitesceribus; quod factum suspicatur fraude haereticorum, qui contendebant ab hoc Concilio damnatam fuisse Nicenam Synodum de cultu imaginum; quæ Laurentij admōnitio operatur vt minus sit certum hanc esse veram sinceramque Synodum Francofordiensem. Primum quia non docet vbi & apud quos illam inuenierit. Deinde quia cum putet partem hanc quæ superest separatam esse ab haereticis & posteritati traditam; hoc ipso fatetur, penes haereticos fuisse in ea tradenda fidem & sinceritatem seruari, cui cum minimè fidere possimus, certè ad putandam eius veritatem, non iam ab auctoribus, qui Synodum conseruarunt, & tradiderunt, nec proinde ex loco, vnde illam accepit Surius, sed aliunde sumere oportet probationes.

Confirmatur, nam quod aliquod Concilium verum sit, constare debet vel pontificia auctoritate, nullus autem Pontificum docuit, Concilium hoc, quod præ manibus est, continere veram & infallibilem doctrinam, aut hanc epistolam Adriani esse illam, quam Adrianus scripsit integram, & incorruptam, seu inuariatam. vel traditione, quam hic non habemus, cum acta huius Concilij diu latuerint vsque ad annum 1567. quo nuper à Surio sunt in lucem edita. vel demum testimonijs Scriptorum & Historiarum, sed hæc nulla existunt de dicto Concilio, sed tantum quod fuerit congregatum Concilium, & cum tandem latuerit Concilium, de quo loquuntur historiae, non videtur absque probatione admitti posse illud de quo loquuntur historiae, esse hoc quod nouissime prodit, quin etiam ex historiis suppetit nonnulla contraria coniectura; narrat enim (quod ipse etiam Surius

rius fatetur) actum in Francofordiensi Concilio contra Iconomachos de cultu imaginum, de quo nihil in Concilio quod iam extat. ex quo defectu non minus summi potest coniectura, quod non sit illud idem, quam quod ea pars obliterata fuerit, vel amissa, vt suspicatur Surius. & profectò vno ex tribus præfatis modis constat de veritate aliorum Conciliorum, quæ habentur vt vera, vel secundum totum, vel secundum partem, & quorundam partes sunt dubia, quæ non habent partem ex his probationibus.

Demum Concilium hoc reprehendit vniuersam Hispaniam eiusque Episcopos, tanquam hæresi infectos; ideoque Hispaniam in Saracenorum potestatem venisse quod Christo iniurijs fuissent, & tamen ex historiis constat Hispaniam longè ante Elipandum fuisse à Saracenis occupatam, vt videre licet apud Garfiam Laifa in collectione Conciliorum Hispanorum in commentario de primatu Ecclesiæ Tolitanae.

His argumentis moueor ad affirmandum Concilium hoc, quod nuper inuentum est, non obtinere tantam auctoritatem, vt certa & catholica fide accipere necesse sit quicquid in eo definitum appareat. nec tamen adeò leues coniecturæ sunt ad indicandam Concilij veritatem, quin temerarium sit illam negare; multam enim fidem, seu persuasionem huius facit, extitisse olim, quod dicitur Concilium Francofordiense contra Felicem & Elipandū; & hoc quod nuper prodit, horum damnationem continere; & tam in hac, quam in omnibus dictis, quæ continet, nil redolere quod sapiat vel fraudem, vel temeritatem alicuius, qui ausus fuisset id deprauare. Atque hoc iudicium huius Concilij sapienter tulit Suarez disp. 49. sect. 3. simulque de epistola Adriani ob eadem rationes.

Cuiusmodi fuerit error Elipandi. §. 2.

Ad statuendum gradum certitudinis supradictæ asserionis quod Christus vt homo non sit filius adoptiuus, maximè confert scire cuiusmodi fuerit error Elipandi, à dicto Concilio damnatus. Etenim esse filium adoptiuum alterutro è duobus fundamentis perperam tribuitur Christo, nempe vel ratione personæ creatæ humanæ distinctæ à diuina, quomodo tribuit Nestorius, vel ratione naturæ humanæ distinctæ à diuina in eodem supposito, quomodo tribuit Durandus, vt supra dictum est, & nos ostendimus, tribui non posse.

Quidam enim censent Elipandum hunc posteriorem sensum secutum, nec sensisse cum Nestorio: quidam verò priorem, & sensisse cum Nestorio. Qui negant, sensisse cum Nestorio, ducuntur his fundamentis. Primum confessione Elipandi, quam Vasquez ex libro Beati Presbyteri apud Astures, & Heterij Episcopi Vxumentis transumptam, & cum exemplari Gotico à se collatam testatur, & proponit disp. 89. c. 2. vbi inter alia continentur hæc verba de Verbo aeterno & filio Dei: Quem sacra Scriptura testatur pro salute humani generis deitate exinanita hominem factum, circumcisum, baptizatum, flagellatum, &c. Hic eidem personæ Verbi tribuit, quæ conueniunt naturæ humane, subdit: Cuius gloriam secundam diuinitatem stupent celestia, &c. Hic eidem personæ cui tribuerat humana tribuit diuina; & mox addit: Homo interior in vna eademque Dei & hominis persona adglomeratus, atque carnis vestimēto indutus; quia non per illum, qui natus est ex Virgine, visibilia & inuisibilia condidit, sed per illum, qui non est adoptiuus, sed genere, neque gratia, sed natura: & per ipsum Dei simul & hominis filium adoptiuum humanitate, & non adoptiuum diuinitate mundum redemit. Vbi notanda sunt illa verba; in vna eademque Dei & hominis persona. & illa,

A adoptiuum humanitate, & infra, conformes sunt omnes sententiæ, & cum adoptiuo adoptiuus, cum aduocato aduocatus, cum Christo Christi, &c. Secundò Ionas Aurel. lib. 1. de cultu imaginum, in principio, ait: Felix cum Elipando secundam humanitatem non esse proprium filium Dei, sed adoptiuum predicare ausus est. Idem ait Ado & Aimonius supra citati. Tertio Adrianus in epist. proferens loca, quibus probatur, Christum esse filium Dei naturalem, cuiusmodi est ad Romanos 8. proprio filio suo non peperit. & aliàs, Hic est filius meus dilectus. & similia ait: Quod si secundum eorum callidam tergiversationem, cuncta quæ preuulimus ad diuinitatem tantummodo filij Dei referenda opinantur, dicant, vbi vnquam communi affectu dixerit nobiscum, Pater noster, &c. Vbi & infra contendit de Christo etiam vt homine ea loca intelligenda: & significat, Elipandum tribuisse adoptionem Christo ratione humanitatis; negasse autem ratione diuinitatis. Similis argumentandi ratio est in libro Sacrosyllabo.

Proferunt præterea alia coniecturæ, scilicet primò quod Elipandus roget Carolum principem cum primis pium vt curet cogi Concilium quod non speraret ab illo si ageretur de hæresi Nestoriana. Secundò quod Patres Concilij ita de hoc errore loquantur vt satis significant, non esse vsque adeo absurdum, adeoque antiquum, vt Nestorij: aiunt enim ideo non esse dicendum adoptiuum. Quis nec Apostoli eum sic nominauerunt, nec sancta Dei catholica Ecclesia consuetudinem habuit sic eum nominandi, imò nec credere eum adoptiuum esse. Quæ verba leniora sunt quam vt conueniant errori Nestorij. Tertio quia Adrianus & Concilium nunquam proferunt contra Elipandum testimonia ad probandum vnitatem personæ, qualia proferri solent contra Nestorium, & proferri deberent, si esset idem error ipsius & Elipandi.

Demum Elipandus in epistola quadam contra Beatum & Heterium ad Fidelem fertur sic loquutus: Bonofus & Beatus pari errore condemnati sunt; ille credit de matre adoptiuum, & non de patre ante secula propriè genitum, neque incarnatum. iste credit de patre genitum, & non de matre temporaliter adoptiuum, vbi Elipandus damnat errorem Bonofi quem postea sequutus est Nestorius.

His non obstantibus puto, Elipandum sensisse cum Nestorio saltem re ipsa, etsi fortè non tam perspicuis verbis, ne propter inuisum nomen Nestorij statim incurreret Catholicorum offensioem, & in primo aditu exploderetur. Id refert Alcuinus, qui primò proponit modum loquendi Elipandi de duabus naturis, non discrepantem à catholico, verum deinde profert sensum eius Nestorianum lib. 3. de Trinit. cap. 9. vbi sic habet: Ideo cum Patre & Spiritu sancto, vnus est Deus, non nuncupatus sicut Hispanica hæresis impie temeritate affirmare præsumpsit, asserens Dei Filium in diuina natura Deum esse verum, in humana nuncupatum, similiter & in diuina natura proprium filium Dei, in humana adoptiuum. Sed subdit Alcuinus: Diuidens vnā personam filij Dei cum Nestorio in duas personas, id est, verè filij, & adoptiuus, cum certissime constet, in illam personam, quam habuit æternaliter de patre genitum Dei filium humanam assumpsisse naturam, quam nemo catholicus fide confirmatus, adoptiuam esse ausus sit dicere. Quæ verba Vasquez disp. 89. cap. 8. vult, non esse relata tanquam sententiam Elipandi, sed tanquam conclusionem, quam ipse infert ex superiori sententia; sed certè superior propositio non affert necessitatem huic consequentiæ, nec meritò dicitur haeretica, & Elipandus haereticus solum ob hanc consequentiam, nisi reuera cum distinctione naturarum distingueret personas.

Accedunt alij scriptores; Ionas Aurelianensis lib. 1. de cultu imaginum, in principio tom. 4. Biblioth. de Patribus Concilij, sic ait: Eiusdem principis iussu (id est, Caroli) in

omnia caeli, adhibita etiam sancta Romana Ecclesia et Floritate, eundem Felicem damnarunt, imò cum auctore sui erroris Nestorio, quem imitatus est, perpetuo anathemate manciparunt. Sigibertus in suo Chronico anno 793, sic inquit: Felicitiana heresis condemnatur, & in praesentia Adriani Papae ab ipso Felice auctore abdicatur, hac heresis assererat: filium Dei in diuina natura verum Deum esse, in humana vero nuncupatum; item in diuina natura verum esse filium Dei, in humana vero adoptiuum, unam personam Dei & hominis, diuidens in duas personas, scilicet veri filij, & adoptiui. Galifardus Arelatenfis in sua Chronographia anno 816, sub Carolo Magno dicit dānatum fuisse Elipandum in Concilio Francofordiensi, qui personam Christi in duas diuidebat. Prateolus in elencho heresum, verbo, Felix 11. expressius dixit; Elipādum posuisse in Christo duas hypostas. Idem refert de Elipando Antoninus 2. p. hist. tit. 14. cap. 1. §. 6. & Paulus Aemilius lib. 2. prope finem. Nauclerus generat. 27. Franciscus Fenarientius in additionibus ad libros Alfonsi de Castro, contra hereses, verb. Christus, heresi 3. Sanderus lib. 7. de visibili monarchia, anno 771. Noster Ioannes Mariana lib. 7. sua historia de rebus Hispaniis, cap. 8. scribit hoc modo: Nestorij placita Concilij Ephesini diligentia sospita, quā veteris incēdij scintillae in Hispania illis auctoribus (Felice scilicet, & Elipando) suscitata sunt Christum affirmantibus qua parte homo est, Dei filium adoptione esse. idem de his cenfet Suar. scil. 3. & Seuerinus Binus in notis huius Concilij.

Secundò non leue argumentum est reprehensio atque inuectio Adriani Papae & Concilij Francoford. vsque ad eò vehemens, & rigida, vt hoc solo nomine, quòd præter modum & dignitatem videantur succedere, occasionem dederint opinioni, qua credatur non esse ipsorum scripta, quibus ea continetur. Vocant enim Felicem & Elipandum impios, Deo odibiles, querulos, obtretractores, venenosae faucis, eorum doctrinam pestiferorum verborum stramina, simulque accusant totam Hispaniam, eamque vel ob hoc vnum crimen heresis dicunt traditam à Deo in potestatem Saracenorum, quamuis constet logè ante Elipandum Hispaniam ab illis occupatam; & id genus alia verba habentur ibi. Similiter Ionas Aurelian. vocat eorum sententiam sceleratissimum errorem, doctrinam infamam, virulentam, haustum pestiferum, ipsos verò auctores præcones hostis antiqui, certissimos Antichristos, &c. Quae sanè exaggerationes & dicta non bene conueniunt doctrinae vsque adeo obscura, vt postea Theologis catholicis, & doctis probari potuerit, & recipi, qualis doctrina est Durandi, & aliorum; sed solum exploratissimae notissimae heresi, qualis fuit Nestoriana. Has exaggerationes non videntur probè notasse recentiores, qui, vt paulo superius retulimus, dicebant, errorem Elipandi leniter refutatam à Concilio. Confirmatur, nam non est vllò modo credendum, Durandum & dictos Theologos sequutos doctrinam vsque adeo damnatam, & à Felice coram Pontifice retractatam; aut certè huius damnationis nescios fuisse: viderunt ergo solum damnatum in his erroribus Nestorium.

Sed vterius ex ipsa Adriani epist. & Concilio colligere licet, damnari eos tanquam erroris Nestoriani sectatores. Adrianus sub initium epistolae de Elipando & sociis, ita loquitur: Non sum isti ex illis hominibus, quos ei pater dederat, qui eum adoptiuum, & non proprium consueverunt; & ibidem: Nunquam non fuit filius, quia nunquam non fuit pater. certè non sunt ad rem hæc verba contra hominem, qui fateretur eandem personam esse filium proprium, & adoptiuum, & proprium esse æternum filium. & infra: Pater est Christus Dei hominisque filius, non per gratiam adoptionis, sed propria filij dignitate. Hoc dictum procedit contra asserentes duos

filios, & contra ponentes filiationem Dei per adoptionem, & non per dignitatem, & asserit contrarium, scilicet per dignitatem, & non per adoptionem: supponit ergo dictos auctores non tribuere simul vni vtrunque genus filiationis. Præterea contra eundem Adrianus profert hæc verba Athanasij: Si quis aduersus diuinas Scripturas docet, alium dicens filium Dei, alium ex Mariæ virgine hominem secundam gratiam adoptiuum, sicut nos, quasi duo filij, &c. hunc anathematizat Ecclesia. Addit simile testimonium Nazianzeni ad Cledonium: Si quis introducit duos filios, vnum quidem, qui ex Deo patre secundum verum, qui ex matre, & non eundem, vt adoptionis excuset gratiam, &c. alienum eum à nostro consorcio iudicamus. Hæc loca tum Adriani, tum verò horum Patrum allegata contra Elipandum non patiuntur adificationem illam auctorum primæ sententiæ, quòd scilicet error Nestorij tribueretur Elipando non tanquam eius sententiam, sed tanquam consequens eius sententiam. Primum enim non tam perspicue sequitur hic error ex ea sententia, quandoquidem non vnum solum, eumque prauum sensum admittit, præsertim quia si vera est quæ fertur confessio Elipandi protestantis, se ita affirmare adoptiuum, vt non neget vnitatem personæ, solum posset tribui ipsi abusus nominis filij adoptiui, & de hoc abusu tantum accusari: atqui Adrianus tum verbis suis, tum verò allegatione Patrum supponit illos per se directè in eo errore versari. Et hoc modo procedunt etiam contra ipsum loca sequentia: nam paulo infra adducens illud Ioannis 13. Omnia dedit ei pater in manus, ait: Adoptiuus filius non dedit omnia, sed quaedam dona charitativum. Hoc argumentum nõ valet nisi contra eos, qui ponunt adoptiuum, qui non sit naturalis.

Eandem sententiam Nestorij tribuit illis libellus Sacrosyllabus, qui habetur in eo Concilio his verbis: Hæresim veteris olim funditus detruncatam moluntur, rediuna radice, suscitare de stirpe. Ibidem supponit sententiam eorum fuisse, Christum habuisse necessitatem adoptionis, vt nos; non ergo erat filius. Quo igitur modo nobis adoptionem tribuit, si ipse necessarium eguit, vt sibi haberet. ibidem exponens id Luca 1. vocabitur filius Dei, notat non dici, adoptiuum vocabitur filius Dei, sed absolute filius. hoc argumentum non valeret, si illi eundem vocarent filium Dei naturalem, & filium adoptiuum. Vterius pag. 416. sic loquitur: Si igitur iuxta hæreticos adoptiuo nomine censetur, vt nos puri homines, quo ergo pacto Apostolus eum nomen, perhibet, super omne nomen habere? Hoc argumentum nil valeret, si illi sentirent, illum, qui est filius adoptiuus, esse simul naturalem. Rursus pag. 416. col. 2. in fine sic habetur: Non duo filij, alius Dei, & alius hominis, vt (sicut illi errando existimant) adoptiuus sit hominis filius, & sine adoptione Dei filius, sed in vna persona vnius idemque Dei, & hominis filius. pag. 418. paulo ante finem vocat Elipandum & Felicem novos hostes Ecclesie, sed veterosa face perfidia pollutos, id est, Nestoriana.

Eundem Nestorij errorem tribui Elipando videmus in epist. Concilij Francoford. ad Episcopos Hispaniæ. Primum enim referuntur ex epistola ipsorum hæc verba: Conseruimus, & credimus eum factum ex muliere, factum sub lege, non genere esse filium, sed adoptione, non natura, sed gratia. Non additur particula, vt homo, quia mens illorum erat geminare suppositum, tamen latebat. vnde clariùs pag. 419. col. 2. dicitur: Hominem Christum verum Dei patris filium esse negastis, pag. 420. Neque verò alium Iesum Christum, alium Verbum dicimus, vt noua heresis calumniatur, sed eundem & ante secula, & ante mundum, & post Mariam, imò ex Maria magnum Deum appellamus. Hæc sunt verba Hieron. quæ profert Concilium contra Elipandum pag. 422. col. 2. in fine. Plurima verò sunt in sanctis Scripturis appellationes Domini nostri Iesu

Iesu Christi, sicut leo, &c. quæ certas habent & mysticas significationes cur ita dicantur; adoptiuus siquidem non habet aliam significationem, nisi vt Iesus Christus non sit proprius filius Dei, nec ex Virgine ei in filium genitus, sed nexio ex quo seruo adoptiuus in filiatem, vt vos dicitis. Dicebant ergo Felix & Elipandus quendam seruum, qui filius Dei non erat, fuisse factum filium Dei per adoptionem. pag. 423. col. 1. Nõne olim eadem heresis vestra in Nestorio ab vniuersali S. Ecclesia damnata est, quapropter forte illum anathematizare nolistis, dum alios, Bonosum, scilicet, Arrium, & Sabellium, Manichæumque, qui praua de filio Dei senserunt, in epist. vestra anathematizastis.

Restat iam vt satisfaciamus argumentis quibus ab hæresi Nestoriana Elipandus excusatur. Ad primum ductam à confessione, dicitur primò memoratam confessionem, quæ ex libro Beati excerpta est; non esse eandem cum ea quam Elipādus misit in epistola ad Carolum, quæ in Concilio est lecta; nam ex ea epistola multa referuntur in Concilio, quæ in dicta confessione non continentur: quare standum potius est confessioni in Concilio lectæ tãquam certiori & ampliori, & per hanc altera explicanda, siquidem illam admittamus. Nec mouere debent verba ex eadem superius relata: quoniam familiare est hæreticis verba Catholicorum, quæ perspicue habentur in Scripturis, aut non facile deprimari possunt, vsurpare ad tollendam superiorem contradicendi veritati, vt deinde faciliùs prauum sensum insinuent. Sic Lutherus in suis articulis vsurpat vocem illam: recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime meae. Sic in re proposita Nestorius, vt notat S. Thomas supra q. 2. art. 6. vsurpabat cum catholicis nomen vnitatis personæ sub diuerso sensu, & ratione, scilicet affectus, dignitatis, honoris, quem vnitatis sensum damnat sexta Synodus. Similiter Elipandus sermonem in Scripturis frequentissimum de filio Dei, quòd exinanierit seipsum cum esset æqualis Deo, factus homo, flagellatus, &c. non negat, quin etiam vsurpat, veruntamen sensu à Catholicis aliena, vt colligere licet cum ex iis, quæ dicta sunt de eius errore, tum maxime ex quibusdam verbis præfatæ confessionis; primum enim quod ait: In vna eademque Dei & hominis persona deglomeratus, a que carnis vestimento indutus; accidentalem vñionem significat, cui consonat, quod refertur ex ipso Elipando in epistola Concilij ad Episcopos Hispaniæ, scilicet appellasse Christum: hominem Deificum, & Deum humanatum, contra ait Concilium: vna persona Deus & homo, non homo deificus & humanatus Deus. & quidem humanatus Deus bene dici potest, quamuis non sit dicendus homo deificus, aut deificatus. Ceterum Concilium vtrumque reprehendit in Elipādo, nimirum quia sub his verbis sequebatur sensum hæreticum. Demū illa verba: non per illū qui natus est ex virgine visibilia & inuisibilia cōdidit, sed per illū, qui non est adoptione, sed genere, notant distinctas personas, nam pronomina hæc illum & illum, sunt personarum. Cum ergo ait: adoptiuum humanitate, non adoptiuum diuinitate; sub iis vocibus non distinguit tantum naturas, vt solent Catholici, sed cum naturis simul personas, & callidè loquitur, vt cum sibi opportunum fuisset, & impunè potuisset, exponeret suum sensum.

Ad secundum. Idem Ionas, qui refert ex Elipando dicta verba, quòd secundum humanitatem non sit proprius, sed adoptiuus filius; tribuit ibidem inferius ipsi errorem Nestorij, vt supra notauimus; quare humanitatis nomen vsurpabat modo iam dicto pro natura, & persona creata. Idem dicendum de Adone, & Aimone.

Ad tertium institutum Adriani ibi est ostendere, verba Scripturæ, quibus Christus nominatur filius

Dei, non dici ratione diuinitatis eo sensu, quo volebat Elipandus, nempe vt conuenirent tantum personæ subsistenti in diuinitate, non item personæ subsistenti etiam in humanitate, vult enim etiam huic tribui, & huic homini, quod negabat Elipandus.

Ad primam coniecturam, non est nouum hæreticis, imò verò cum primis affectant appellare Imperatores & principes, & poscere Concilia. Sic olim Arriani, Eutythiani, & alij, ac nouissimè Lutherus, teste Bellarmino in præfat. conuersus de Conciliis. Neque verò hoc factò subiiciebat se Elipandus Imperatoris prouidentia, vt constat ex epistola Caroli Magni, vbi sic habet: In quarum vniue serie litterarum non satis nobis elucebat an ex auctoritate Magisterij nos vestra docere disposuistis, an ex humilitatis discipulatu nostra discere desideratis. Ad secundam iam satis supra dictum est quo loco habeatur hic error apud Pontificem & Concilium. Ad tertiam etiam Concilium & Pōtifex præcipue inlectentur modum loquendi, qui erat familiarior & vltior in epistolis & confessione Elipandi, contra quos scribebant; nihilominus proferunt etiam argumenta pro vnitatem personæ Christi; quam constabat ipsis non recipi ab Elipando, quæ argumenta supra relata sunt. Ad vltimam Bonosus dicebat, Christum esse filium adoptiuum, vt refert Sanderus lib. 7. de visibili monarchia, Ecclesie, Heresi 67. quo verò fundamento duceretur, & quid reprehendat Elipandus in Bonoso non ita certum est: illud certum est quod supra retuli ex epist. Concilij Francoford. scilicet Elipandum anathematizasse Bonosum, Arrium, Sabellium, Manichæum praua sentientes de Christo; Nestorium verò non damnasse, à quo nimirum non discrepabat. Quare verum non est, Elipandum in Bonoso damnasse errorem, quem postea sequutus est Nestorius, sed fortè errorem similem Arriano, aut alium quempiam. Interim de errore Elipandi constat ex hætenus dictis.

His ita constitutis ac præmissis, respondendum est quæstioni propositæ de gradu certitudinis huius propositionis, Christus quatenus homo non est filius adoptiuus.

Dicendum est propositionem hanc de fide quidem non esse, verum certissimam; ita vt contraria hæretica quidem non sit, verum falsa, omninòque vitanda, & non vsurpanda. Sequor in hoc libentius sententiam Suarez disp. 49. scil. 3. Palatius in 3. dist. 10. disp. 1. qui solum ait, propriè non esse admittendam propositionem illam; & Medina quæstione sequenti 24. dub. 4. concl. 3. Prima pars quòd de fide non sit, probatur ex eo, quòd nusquam sit definita in Ecclesia, neque ante Concilium Francoford. neque in ipso Concilio. Nam, vt satis ostensum est, mens eius solum fuit excludere sensum Nestorij, aut saltem non est perspicuum aliud voluisse; præterquam quod de Concilio, quod iam extat sub nomine Francofordiensi, non constat quantum satis est ad faciendam rem de fide. Et doctores catholici nõ omnes abhorrent à contraria sententia, quidam verò etiam admittunt. Neque verò aliunde ex principiis fidei perspicue tanquam res de fide colligitur: his enim solum cauetur admitti duas personas, excluditurque omnis assertio perspicue inferens duas personas, vel Christum esse personam creatam; quod sanè ex hac propositione, Christus vt homo est filius adoptiuus, non ita euidenter infertur. Etenim verum quidem est, nomen filij esse nomen personæ, quod est principium sancti Thomæ supra à nobis confirmatum; nihilominus non ita euident est hoc principium & discursus, quo confirmatur, vt faciat rem de fide. Nam primò non est ita euident filiationem esse ita propriam personæ, vt non possit conuenire ratione naturæ, & si fingatur productio nonæ naturæ in eadem persona, & ab eadem persona,

non posse habere locum nomen filij, saltem minus a proprie respectu producentis. Deinde dictum principium & eius confirmatio procedunt per se de filiatione naturali; ceterum adoptiva, quæ est iuris & consuetudinis humanae, non videtur sequi hunc rigorem; tum quia solum imitatur aliquo modo, & imperfectius naturalem, multum ab illa deficiens: tum quia in humanis non habemus exemplum duarum naturarum vnus personæ, quatum altera sit inferior capax contractuum, pacti, fœderis, &c. cum altera, ac proinde hereditatis; quare non possumus huic idoneum sumere argumentum.

Iam secunda pars assertionis quod dicta propositio sit certissima, & contraria falsa, & non vsurpanda, probatur primò communiori sensu Theologorum extra paucos, & recentiorum omnium, vt hac ætate nemo audeat contrariam vt probabilem admittere. Secundò auctoritate Patrù. Terriò ex Concilio Francoford. quod non ita manifestum est ita voluisse damnare manifestum errorem Nestorij, qui in quietam dictam assertionem voluerit comprehendere: & coniecturæ allatæ à priori sententia non sunt contemnendæ. Demum est modus loquendi familiaris hæreticis Elipando, & Felici, & antiquioribus, scilicet Nestorio & Bonoso, vt refert Sanderus.

Sed contra hæc obiici possunt quedam verba Irenæi lib. contra hæreses, cap. 21. *Propter hoc enim Verbum Dei homo, & qui filius Dei est, filius hominis factus est commissus Verbo Dei, vt adoptionem percipiens fiat filius Dei.* Feuardentius hoc loco intelligit Irenæum dicere, Christum secundum humanam naturam adoptione euassisse filium Dei, illumque piè exponit vt per adoptionem intelligat gratiæ vnionis. Sed loquutio hæc Irenæi, si referatur ad Christum, absurda est, & non est ad mentem Irenæi: absurda quidem, quia nullo modo potest ferri causalis illa, quod ideo Verbum Dei fit factus homo, vt recepta adoptione fieret filius Dei: extra mentem verò ipsius, quia verbis proximè superioribus dicebat adoptionem hominum esse opus & effectum incarnationis, & contemnere incarnationem, ingratosque esse verbo Dei, qui non recipiunt adoptionem; quorum dictorù occasione subdit præfata verba: *propter hoc enim verbum Dei homo, &c. vt adoptionem percipiens, fiat filius Dei.* vbi particula illa, vt adoptionem percipiens, non refertur ad Verbum, sed sumitur indefinitè, & sensus est, vt quicumque adoptionem percipit, fiat filius Dei; vt rectè exponit etiam Suarez *sect. 2. in principio.*

QVÆSTIO XXIV.

De Prædestinatione Christi.

ARTICVLVS I.

Vtrum Christo conueniat prædestinatum esse.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Christo non conueniat prædestinatum esse. Terminus enim prædestinationis videtur esse adoptio filiorum, secundum illud Ephes. 1. *Prædestinavit nos in adoptionem filiorum.* Sed Christo non conuenit esse filium adoptiuum: vt dictum est. Ergo Christo non conuenit prædestinatum esse.

2. Præterea, In Christo duo est considerare scilicet naturam humanam & personam. Sed non potest dici, quod Christus sit prædestinatus ratione humane nature, quia hoc est falsa, humane nature est filius Dei: Similiter etiam neque ratione persone, quia illa persona non habet ex gratia quod sit filius Dei,

sed ex natura prædestinatio autem est eorum quæ sunt ex substantia: vt in Prima parte dictum est. Ergo Christus non est prædestinatus filius Dei.

3. Præterea, Sicut illud quod est factum, non semper fuit & illud quod est prædestinatum, eo quod prædestinatio ante creationem quandam importat. Sed quia Christus semper fuit Deus & filius Dei, non proprie dicitur, quod homo ille sit factus filius Dei. Ergo per rationem non debet dici quod Christus sit prædestinatus filius Dei.

Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 1. de Christo loquens *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute.*

Respondeo dicendum, quod sicut patet ex his, quæ in prima parte dicta sunt prædestinatio proprie accepta, est quædam diuina præordinatio ab æterno, de his quæ per gratiam Dei sunt fienda in tempore. Est autem hoc in tempore factum per gratiam vnionis à Deo: homo esset Deus, & Deus esset homo. Nec potest dici, quod Deus ab æterno non præordinauerit hoc se. Etiam in tempore: quia sequeretur quod diuina menti aliquid de nouo accideret. Et ideo oportet dicere, quod ipse vnio naturarum in persona Christi cadit sub æterna Dei prædestinatione: & ratione huius, Christus dicitur esse prædestinatus.

Ad primum ergo dicendum, quod Apostolus ibi loquitur de prædestinatione, quæ nos prædestinatur vt simus filij adoptiuus. Sicut autem Christus singulari modo præ alij est Dei filius naturalis: ita quodam singulari modo est prædestinatus.

Ad secundum dicendum, quod sicut dicitur in Gloss. Rom. 1. quidam dixerunt prædestinationem intelligendam esse de natura, non de persona: quia scilicet humane nature facta est hæc gratia, vt vniretur filio Dei in vnitate persone. Sed secundum hoc locutio Apostoli est impropria, propter duo. Primo quidem ratione communi. Non enim dicimus naturam alicuius prædestinari, sed ipsum suppositum: quia prædestinatio est dirigi in salutem, quod quidem est suppositi agentis propter beatitudinis finem. Secundo ratione specialiter: quia esse filium Dei, non conuenit humane nature: est enim hæc falsa. Humane nature est filius Dei: nisi forte quis velit sic exponere extorta expositione. Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, id est prædestinatum est, vt humane nature vniretur filio Dei in persona. Relinquitur ergo, quod prædestinatio attribuitur persone Christi, non quidem secundum se, vel secundum quod subsistit in diuina natura, sed secundum quod subsistit in humane nature. Vnde cum dixisset Apostolus, *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem, subiunxit. Qui prædestinatus, est filius Dei in virtute, vt daret intelligere, quod secundum hoc, quod est factus ex semine David secundum carnem est prædestinatus filius Dei in virtute.* Quænam enim sit naturale illi persona secundum se considerata, quod sit filius Dei in virtute: non tamen est ei naturale secundum humane nature naturam, secundum quam hoc sibi conuenit per gratiam vnionis.

Ad tertium dicendum, quod Origenes super Epistolam ad Romanos dicit hanc esse litteram Apostoli. *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute; ita quod non designetur aliqua antecessio: & sic nihil habet difficultatis.* Alij verò antecessionem, quæ designatur in hoc participio prædestinatus, referunt non ad id, quod est esse filium Dei, sed ad eius manifestationem: secundum illum consuetum modum loquendi in Scripturis, quo res dicuntur fieri, quando innotescunt, vt sit sensus, quod Christus prædestinatus est manifestari filius Dei. Sed sic non proprie prædestinatio accipitur: nam aliquis dicitur proprie prædestinari, secundum quod dirigitur in finem beatitudinis: beatitudo autem Christi non dependet ex nostra cognitione. Et ideo melius dicendum est, quod illi antecessio, quam importat hoc participium, prædestinatus: non refertur ad personam secundum seipsam, sed ratione humane nature: quia scilicet persona illa est ab æterno fuerit filius Dei, hoc tamen non fuit semper, quod subsistens in natura humana, fuerit filius Dei. Vnde Augustinus dicit in lib. de Prædestinatis. Sanctiorum. Prædestinatus est Iesus, vt qui futurus erat secundum carnem filius David, esset tamen in virtute filius Dei.

Et est considerandum, quod licet hoc participium prædestinatum, importet antecessionem, sicut & hoc participium factus: aliter tamen & aliter. Nam fieri perinet ad ipsam rem, secundum quod est in apprehensione alicuius præordinatis. Id autem quo subest alicui forme & nature secundum rem, potest apprehendi, vel prout est sub forma illa, vel etiam absolute. Et quia absolute non conuenit persona Christi, quod inceperit esse filius Dei, conuenit autem ei, secundum quod intelligitur vel apprehenditur vt in natura humana existens, quia scilicet hoc aliquando incepit esse, quod in natura humana existens esset filius Dei: ideo magis est hæc vera, Christus est prædestinatus filius Dei, quam ista, Christus est factus filius Dei.

Præterea, expositio huius articuli duo præmittere oportet. Primum est cum Caietano hæc, nomen prædestinationis vsurpari posse tum simpliciter absque additione, vt cum dicimus, sanctus Petrus fuit prædestinatus: tum verò cum additione, vt cum dicimus, sanctus Petrus fuit prædestinatus ad Apostolatum. Secundum est hic tria spectari posse. Primò actum diuinum prædestinandi. Secundò obiectum prædestinationis, nempe rem seu personam prædestinatam. Terriò rem, id est, terminum ad quem Deus obiectum prædestinat. Et quidem sine his tribus non est prædestinatio: quare quando vsurpatur prædestinatio simpliciter absque terminis additione; regula generalis est, vt terminus intelligatur beatitudo supernaturalis, quæ cum non sit debita & naturalis hominibus, conuenit illis ex gratia prædestinationis, & ex adoptione ad beatitudinem. Ad certè beatitudo hæc Christo est connaturalis & debita ratione persone diuine, cui est vnica humanitas; atque propterea non conuenit saltem immediatè ex gratia prædestinationis ad gloriam, sed ex alia gratia, ratione cuius sit connaturalis & debita beatitudo, quæ gratia est vnio hypostatica.

Hinc fit, vt in titulo articuli cum proponitur questio sine additione, videlicet, vtrum Christo conueniat prædestinatum esse; subintelligatur terminus non quidem communis omnibus hominibus, qui est beatitudo, sed proprius & singularis Christo, vnde habet excellentius & singulare bonum virtute continens beatitudinem, & plurimum, eaque maxima bona, quæ est vnio hypostatica, vt rectè habet S. Thomas hic ad primum.

Conclusio igitur ipsius est: Christus est prædestinatus; vt probet sanctus Thomas considerat Christum vt subiectum, seu obiectum; gratiam verò vnionis per quam factum est, vt homo esset Deus, & Deus esset homo, tanquam aliquid Christi, & tanquam terminum. & sic argumentatur: Prædestinatio est præordinatio ab æterno rerum, quæ per gratiam Dei fiunt in tempore; sed in tempore factum est per gratiam vnionis, vt Deus esset homo, & homo esset Deus, & hoc est præordinatum ab æterno: ergo Christus, cui conuenit hæc vnio, est prædestinatus. Maiorem supponit ex prima parte q. 23. art. 1. & 4. Minorem quoad primam partem supponit ex questione 2. & 16. quoad posteriorem verò probat, quia non sine mutatione diuine mentis fieret à Deo aliquid in tempore, quod non fuisset præordinatum in æternitate. Consequencia est clara ex dictis, quia concurrunt tria, quibus constat prædestinationem, scilicet actus diuinus præordinans subiectum, quod est Christus, & terminus, videlicet vnio explicata.

ARTICVLVS II.

Vtrum hæc sit falsa, Christus secundum quod homo, est prædestinatus esse filius Dei.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod hæc sit falsa, Christus, secundum quod homo, est prædestinatus esse filius Dei. Ragusa in 3. p. S. Th. tract. post.

Dei. Hoc enim est vnusquisque secundum aliquod tempus, quod est prædestinatus esse, eo quod prædestinatio Dei non fallitur. Si ergo Christus, secundum quod homo, est prædestinatus esse filius Dei, videtur sequi quod sit filius Dei secundum quod homo. Hoc autem est falsum: ergo & primum.

2. Præterea, Illud quod conuenit Christo, secundum quod homo, conuenit cuilibet homini, eo quod ipse est vnus speciei cum alijs hominibus. Si ergo Christus, secundum quod homo, est prædestinatus esse filius Dei, sequeretur, quod cuilibet homini hoc conueniat. Hoc autem est falsum; ergo & primum.

3. Præterea, Hoc ab æterno prædestinatur, quod est aliquod factum in tempore. Sed magis hæc est vera, Filius Dei factus est homo, quam ista, Homo factus est filius Dei: vt supra habuimus est. Ergo magis hæc est vera, Christus, secundum quod est filius Dei, prædestinatus est esse homo, quam e conuerso, Christus, secundum quod est homo, est prædestinatus esse filius Dei.

Sed contra, est quod Aug. dicit in lib. de Prædest. San. Ipsum Dominum gloriæ, in quantum homo factus est Dei filius, prædestinatum esse dicimus.

Respondeo dicendum, quod in prædestinatione duo possunt considerari. Vnum quidè ex parte ipsius prædestinationis æternæ, & secundum hoc importat antecessionem quandam respectu eius, quod sub prædestinatione cadit. Alio modo potest considerari secundum effectum temporalem: qui quidem est aliquod gratuitum Dei donum. Dicendum ergo, quod secundum vtrumque istorum attribuitur prædestinatio Christo ratione solius humane nature. Nam humane nature non semper fuit Verbo vnita: & ei etiam hoc per gratiam esse collatum vt filio Dei in persona vniretur. Et ideo solium ratione humane nature prædestinatio competit Christo: vnde Augustinus dicit in lib. de Prædest. Sancti. Prædestinata est ista humane nature anima & iam celsa & summa subiectio, vt quo attolleretur altius non haberet. Hoc autè dicimus conuenire alicui, secundum quod homo, quod ei conuenit ratione humane nature. Et ideo dicendum est, quod Christus secundum quod homo, est prædestinatus esse filius Dei.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, Christus secundum quod homo, est prædestinatus esse filius Dei, hæc determinatio, secundum quod homo, potest referri ad actum significatum per participium dupliciter. Vno modo ex parte eius, quod materialiter cadit sub prædestinatione: & hoc modo est falsa. Etenim sensus, quod prædestinatum sit, vt Christus, secundum quod homo, sit filius Dei: & in hoc sensu procedit obiectio. Alio modo potest referri ad ipsam propriam rationem actus: prout scilicet prædestinatio importat in sui ratione antecessionem & effectum gratuitum. Et hoc modo conuenit Christo ratione humane nature: vt dictum est. Et secundum hoc dicitur prædestinatus, secundum quod homo.

Ad secundum dicendum, quod aliquid potest conuenire alicui homini ratione humane nature dupliciter. Vno modo sic, quod humane nature sit causa illius, sicut esse visibile conuenit fori ratione humane nature, ex cuius principio causatur. Et hoc modo prædestinari non conuenit nec Christo, nec alteri homini ratione humane nature, & in hoc sensu procedit obiectio. Alio modo dicitur conuenire aliquid alicui ratione humane nature, cuius humane nature est susceptiva, & sic dicimus Christum esse prædestinatum ratione humane nature quia prædestinatio refertur ad exaltationem humane nature in ipso, vt dictum est.

Ad tertium dicendum, quod sicut Aug. dicit in lib. de Prædest. Sancti. Ipsa est illa ineffabiliter facta homini à Deo verbo susceptio singularis, vt filius Dei & hominis simul, & filius hominis propter susceptum hominem, & filius Dei propter susceptionem vnigenitum Deum veraciter & proprie diceretur. Et ideo quia illa susceptio sub prædestinatione cadit, tanquam gratuita, vtrumque potest dici, scilicet quod & filius Dei prædestinatus sit esse homo, & filius hominis prædestinatus sit esse filius Dei. Quia tamen gratia non est facta filio Dei vt esset homo, sed potius humane nature, vt filio Dei vniretur: magis proprie potest dici, quod Christus secundum quod homo, est prædestinatus esse filius Dei, quam quod Christus secundum quod filius Dei, sit prædestinatus esse homo.

STATVIT sanctus Th. articulo superiori, Christum esse prædestinatum, quia factum est in tempore, & præordinatum in æternitate, ut homo esset Deus, & Deus esset homo, & utrunque cõuenit Christo, scilicet esse Deum qui est homo, & esse hominem qui est Deus. Iã de modo loquendi, & tribuendi Christo esse prædestinatum in propositione affirmante, potest esse quæstio quoad utrunque terminum, scilicet Dei & hominis; nempe an sit verum dicere, Christum secundum quod homo est prædestinatus esse Deus & Christus secundum quod Deus est prædestinatus esse homo. S. Th. hic examinat priorem propositionem non sub termino Dei, sed filij Dei, qui est proprius huius personæ, & huius Dei qui est Christus. De posteriore verò dicit aliquid in responsione ad tertium, & ferè concludit idem quod de priori.

Cõclusio est eam propositionem esse veram, & veritas eius fundatur in veritate conclusionis superioris articuli quoad tria. Primò, quòd factum sit, ut homo sit Deus. Secundò quòd hoc ipsum sit terminus prædestinationis. Tertio quòd hæc duo conueniant ipsi ratione naturæ humanæ, nempe ut ratione gratiæ vnionis factæ naturæ humanæ, sit prædestinatum ut homo sit Deus, & conueniat Christo esse hominem, qui sit Deus. His positis argumentum S. Th. in hoc art. est: Quidquid conuenit alicui ratione humanæ naturæ, conuenit ipsi ut homo est; sed Christo ratione humanæ naturæ conuenit prædestinatum esse ut sit homo, qui sit Deus, & filius Dei: ergo conuenit ipsi secundum quod homo quòd sit prædestinatus esse filius Dei: igitur vera est ea propositio.

DISPUTATIO XXXI.

An possit dici, Christus, seu homo, vel hic homo prædestinatus est filius Dei.

DIFFICULTAS est tũ de locutione ipsa, tum præsertim de sensu Apost. ad Rom. 1. occasione cuius hæc quæstio à Theologis tractatur. Ac primò agetur de locutione, deinde de sensu Apostoli.

Quoad primum huic propositioni, homo, vel hic homo prædestinatus est Deus, potest adhiberi distinctio hæc, scilicet ut participium prædestinatus cadat super subiectum huius propositionis, de quo prædicatur, & dicatur quòd sit prædestinatus. Secundò ut non cadat supra subiectum, sed supra compositionem ipsam, ut sit sensus, præordinatum est, seu prædestinatum, ut homo sit filius Dei, eo modo, quo sanctus Thomas supra 9. 16. art. 7. dixit posse sumi hæc propositionem, homo factus est Deus, id est, factum est ut homo sit Deus. Et quidem hoc posteriori sensu dubium non est de veritate huius propositionis; nam difficilius est statuere veritatem huius propositionis: Homo factus est Deus, vbi agit de actione in re, eiusque subiecto, & forma, quæ est terminus actionis in re, quàm veritatem huius, homo prædestinatus est Deus, vbi solum agit de compositione in mente, ut dicitur etiam infra; & tamen illa propositio, homo factus est Deus, vera est. sic sentiunt Durandus in 3. dist. 7. q. 3. Palud. ib. & alij.

Difficultas verò est de priore sensu, in quo negant esse veram Durandus, & Paludanus. Fundamentum ipsorum est, quia terminus prædestinationis non continetur in obiecto, id est, in re, seu persona, quæ prædestinatur, quia nihil prædestinatur ad suum esse, quod habet: Christus autè & homo, vel hic homo, qui ponitur hic ut obiectum prædestinationis, est filius Dei; & hæc filiationem in conceptu suo includit: ergo non potest prædestinari ad hoc ut sit filius Dei.

A Aliorum sententia communior est, Christum, seu hominem, aut hunc hominem, verè dici prædestinatum, ut sit filius Dei. Hæc sententia non alio modo probari potest, nisi assignando distinctionem inter terminum prædestinationis, & obiectum eius, id est, rem prædestinatam, ita ut terminus non contineatur in obiecto. Et quoniam id quod sit tale supponitur formæ per quam sit tale: & id quod prædestinatur, ut sit tale, supponitur termino, quo prædestinatur, ut sit tale; oportet etiam assignare aliquam prioritatem inter obiectum, & terminum.

Primum igitur, id est, distinctionem quatuor modis explicatam inuenio. Primus est quorundam qui dicunt, obiectum prædestinationis huius esse filium Dei, & humanitatem quatenus præintelliguntur vnioni; terminum verò esse filium Dei ad hoc prædestinatum, ut in humanitate subsistens sit filius Dei. Sed hic modus non est ad rem; nam primò filius Dei, & humanitas præintelliguntur vnioni non sunt aliquod vnum obiectum, quod supponatur prædestinationi, neque habent aliquod commune nomen: non ergo potest dici Christus vel homo, & hic homo est prædestinatus filius Dei. Deinde sumunt filium Dei per se ut filium Dei tanquam obiectum, idemque est terminus: non ergo distinguunt.

Secundus modus est Caiet. hic art. 1. dicentis, obiectum prædestinationis esse Verbum incarnatum, ut abstrahit à personali vnione cum humanitate; & ab accidentali vnione cum illa tanquam cum templo, quam solum admittunt hæretici, terminum verò esse substantialem vnionem; ita ut sit ordo inter Verbum, ut habens carnem, & seipsum ut habens carnem personaliter vnitam, sicut inter commune & proprium; & hoc est Christum seu hunc hominem prædestinatum esse ut sit filius Dei. Hic modus Caietani ponit quidè aliquod vnum obiectum; ceterum si illud sit vnũ significans directè filium Dei, simulque humanitatem vnita vnione confusè sumpta abstracta à personali & accidentali; certè hoc vnum non potest dici Christus, seu homo, & hic homo, quoniam vsus huius nominis tam apud Apost. ad Rom. 1. vbi dicitur Christus prædestinatus filius Dei, quàm apud omnes præsertim Theologos disputantes de veritate huius propositionis, est ut significetur vnio personalis, & Verbum vnitum personaliter. Præterea secundum hunc modum confunditur terminus, qui est filius Dei, cum obiecto: nam obiectum est aliquid abstrahens solum à qualitate vnionis, non verò à persona, quæ vnitur, scilicet filio Dei: atqui filius Dei est terminus: confunditur ergo terminus cum obiecto. Si verò illud vnum significet directè Verbum, & connotet incarnationem abstractè sumptam; multo clariùs sequitur idem absurdum, scilicet non distingui terminum ab obiecto.

Tertius modus est Vasquez, qui procedit ex sua sententia, quam 1. p. quæst. 157. & hic supra disput. 63. cap. 4. docuit, scilicet nomina concreta naturarum homo, hic homo, Deus, &c. significare directè naturam, tum communem, tum singularem; indirectè verò suppositum. Hinc ait in re proposita, hominem, siue hunc hominem significare naturam humanam determinatam tum in specie, tum in indiuiduo; suppositum verò vagè hoc, aut illud, creatum, vel increatum, & rursus increatum, qui vel sit filius, vel pater, vel Spiritus sanctus: & propterea distingui hominem & hunc hominem à filio Dei vel Spiritu sancto, vel persona creata significata sub aliquo nomine creaturæ, & hominem posse esse obiectum prædestinationis; esse verò filium vel Spiritum sanctum, esse terminum: & prædestinari hominem ad hoc ut sit filius Dei, prædestinatione gratiæ, quin etiam ad hoc ut sit persona creata

creata prædestinari prædestinatione naturæ; & obiectum hoc secundum rationem esse prius termino, licet in re nullo modo, ne quidem natura, sit prius: proinde rectè dici hominem & hunc hominem prædestinatum esse etiã ut sit filius Dei. Sed primum opinio hæc, quòd nomen concretum naturæ significet directè naturam, supra à nobis circa quæstionem 16. refutata est. Deinde etiam concretum nomen homo directè significet naturam, & solum indirectè suppositum; tamen hæc indirecta significatio suppositi per se continetur in subiecto dictæ propositionis, seu in obiecto prædestinationis, hoc ipso quòd non prædestinatur natura abstractè significata, sed in concreto, concretum enim ab abstracto differt per additionem suppositi, & se habent ut includens & inclusum: ergo ut statuatur an homo, & hic homo possit esse obiectum prædestinationis, statuere oportet an prædestinatio hæc possit conuenire supposito siue vagè, siue determinatè sumpto, quod per nomen concretum naturæ siue directè, siue indirectè significatur: parum ergo refert ad hanc quæstionem, quòd nomine concreto directè vel indirectè natura significetur.

Quartus modus est Suarez disp. 50. sect. 2. & aliorum; quòd videlicet cum in natura humana possint subsistere varia supposita, scilicet creatum, vel increatum; & rursus ex increatis quodlibet ex tribus pater vel filius, &c. non solum possumus spectare naturam humanam determinatè, & suppositum vagè, ut spectabat prior modus; verum etiam possumus spectare vagè suppositum, id est, subsistens in humana natura, quod potest determinatè esse tale, scilicet increatum, vel creatum, &c. & cum liberum Deo sit ponere hoc, vel illud; non absque fundamento datur locus considerationi, qua spectetur subsistens in humana natura distinctum ratione à tali subsistente; & hoc ipso quòd operatio Dei sit facere, ut sit tale, & id, quod sit tale, debeat supponi ut prius forma, per quam sit tale; spectetur ut prius prioritate rationis subsistens in natura humana, quàm tale subsistens: tamen si non prius sit prioritate in re, ne quidem natura; quandoquidè confusa non sunt priora determinatis, nisi prioritate à quo secundum subsistendi consequentiam, non autem prioritate natura.

Rursus autem cum sit opus gratiæ quòd subsistens in humanitate sit filius Dei, prouidètia illa libera Dei, qua hoc statuit ab æterno, habet rationem prædestinationis, quæ definitur à sancto Thoma, quòd sit diuina præordinatio ab æterno de his, quæ per gratiam Dei fient in tempore: ergo cum dicitur homo, vel hic homo prædestinatus est filius Dei, sensus est, subsistens in humanitate prædestinatus est, ut sit filius Dei, seu persona diuina & humana.

Ex dictis sequitur non posse similiter dici, filium Dei, vel Verbum Dei prædestinatum esse, ut sit filius Dei, quia hæc nomina supponuntur determinatè pro persona diuina filij Dei, ideoque non distinguitur terminus ab obiecto, sine qua distinctione non habet locum prædestinatio, & ordo, qui necessariò debet esse inter distincta. Idem dicitur de hoc nomine, Christi, si absolutè accipiatur absque additione, quia supponitur pro filio Dei: si verò addatur determinatio, ut homo potest esse obiectum prædestinationis, ad esse filij Dei: nam hæc additio distrahit acceptionem & sensum nominis Christi, ut non accipiatur secundum determinatam acceptionem, quæ denotatur hoc nomine, Christus, sed secundum indeterminatam, quæ denotari potest hoc nomine, homo, ut sit sensus, Christus non spectatus ut filius Dei, & ut subsistens in diuinitate, sed ut subsistens in humanitate, ac proinde solum per se spectando subsistens in humanitate sub ratione communi subsistentis in illa, prædestinatus

Ios. Ragusa in 3. p. S. Th. tract. post.

est, ut sit filius Dei.

Ex his primò soluitur quod obiici potest, nempe Christus ut homo non est filius Dei; ergo Christus ut homo non est prædestinatus filius Dei. est enim fallax illatio: nam homo in antecedente sub particula, ut, & quatenus, sumitur formaliter, & significat humanitatem esse rationem, cur prædicat hoc, filius Dei in sic huius subiecto, Christus, quod est fallum: in cõsequente, verò sub verbo, prædestinatus, sumitur materialiter, simulque cõfusè, ut iam declarauimus, ut significet subsistens in humanitate, & ita est verum, est enim sensus, subsistens in humanitate prædestinatus est, ut sit filius Dei; quo ferè modo responder S. Thom. art. 2. ad primum.

Hinc secundo habetur differentia inter has duas propositiones, Christus ut homo factus est filius Dei, & Christus ut homo prædestinatus est filius Dei: naturalis: nam in prima propositione subiectum, ut homo, sumitur determinatè secundum determinationem quæ habet in re, quòd sit filius Dei: prædicatur enim actio realis, id est, factum esse, quòd nõ est nisi circa subiectum determinatum. In secunda verò nõ sumitur determinatè secundum determinationem, quæ habet in re, sed sumitur cõfusè, prædicatur enim actus mentis, qui potest re abstracte à pluribus, ad quæ sit indifferens. Quòd si penes eum, qui ita abstrahit, potestas sit determinatè illa in re, potest apud se rem sic natura sua abstractam, determinare ad vnũ operatione mentis priusquam in re, & illa indifferentia, quæ res suapte natura habet ad plura, fundamentum est, quo possumus spectare re indeterminatam priorem ratione termino ad quæ determinatur.

Exponitur locus Apost. ad Rom. 1. §. 1.

Quoad secundum, id est, quoad locum huius Apost. vbi loquens de materia & subiecto Euangelij, qui erat filius Dei, subdit: Qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri, per quem accepimus gratiam, &c. Cõtrouersia est apud interpretes & Theologos tum de lectione, tum de sensu illius verbi, qui prædestinatus est. Ac primum de lectione. Legunt quidam: *Destinatus, definitus, nõ prædestinatus*, & hanc volunt esse legitimam lectionem, eo quòd in exemplaribus Græcis habeatur *ἐπιδήμιον*, non *προορισμένον*, ita Origenes hic, qui refutat exemplaria quibus legitur *προορισμένον*. Hier. in Epistol. ad Ephes. 1. & Tertul. lib. contra Praxed., quam lectionem sequuntur Cyrillus lib. de recta fide ad Reginas, Chrysostr. Theod. & Oecumen. in comment. Alij legunt *προορισμένον*, ut habet lectio Latina, scilicet Ambrosius, & Aug. in comment. Irenæus cap. 18. lib. 3. & cap. 33. & inter Græcos Athan. lib. 3. de assumptione hominis, & Epiph. hæres. 54. in fine, cuius verbum Latinus interpres infideliter interpretatus est verbo, *qui declaratus est*, cum Græcè legatur *προορισμένον*, censendū est olim varia fuisse exemplaria Græca, nõ enim Athan. Epiph. Iren. Ambr. & Aug. sic legissent, nec interpres Latinus sic vertisset, nisi exemplaria sic habuissent. Quare non est ut recedamus à vulgata lectione, quam Ecclesia amplectitur, cum non minus sit probabilis, quàm illa, quæ verbum habet simplex *ἐπιδήμιον*.

De sensu sunt variæ opiniones, pro quarum diuersitate obseruandū est, ex his, qui legunt *ἐπιδήμιον*, & nõ *προορισμένον*, & *ἐπιδήμιον*, nõ *προορισμένον*, quosdã conuenire cum iis qui legunt *προορισμένον* & *προορισμένον*, in eo quòd propositio *πρὸς* nõ variet sensum, quem sine ea habet verbum simplex *ἐπιδήμιον*, sed sint synonyma, quosdã non conuenire; volunt enim eam particulam nonnulli denotare tempus, idque præcedens, alij verò augere, ut idem sit, ac magis vel valdè. Rursus quidam utrumque vocabulum; id est, tam simplex, quàm compositum accipiunt in proprio sensu ac naturali, qui est terminare, finire, definire, diuermine,

L 2

circumscribere; nam *ἐπιζω* deriuatur à voce *ἐπι*, quæ idem est ac *terminus*, *limes*, *finis* regionis alicuius, vel agris quidam verò vtrunque accipiunt improprie per figuram metalepsim, vt idem sit, ac *declaro*, *demonstro*, *manifesto*, sunt ergo variæ expositiones non solum inter eos qui vario modo, verumetiam inter eos qui eodem modo accipiunt hæc vocabula; in primo ordine sunt, qui sequuntur sensum figuratum, & in eo conueniunt auctores tam ex numero eorum, qui legunt verbum simplex, quàm ex his, qui legunt compositum, non agnoscentes differentiam inter simplex & compositum. Est ergo expositio ipsorum, quòd Apostolus docere voluerit fuisse manifestatam diuinitatem Christi, quæ latebat, vt sensus verborum eius sit *de filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem* (vbi scilicet latebat) quiue (ne lateret) destinatus est, seu predestinatus est, id est, demonstratus & declaratus filius Dei. Est Chrylostomi, Theod. Oecumen. ex his qui legunt *ἐπιζω*. huc pertinet ex his, qui legunt *προϋπιζω*, Augustinus in expositione inchoata epist. ad Rom. cuius expositio secundo loco est, vt sit idem quod apparuit. Itemque Ambros. & Glossa ordinaria in hunc locum, & Toletus annotatione 9. in fine.

In secundo ordine sunt, qui sequuntur sensum proprium, nullumque ponunt discrimen, saltem quòd huc pertineat inter verbum simplex *destinatus*, & compositum *predestinatus*, & sub hoc ordine sunt variæ expositiones. Prima verbum *predestinatus*, siue *destinatus*, non refertur ad filium Dei per se tanquam ad terminum, ita vt filius Dei sit per se finis & terminus adæquatus predestinationis, seu destinationis; sed finis & terminus sit filius Dei secundum ea, quæ loquuntur, scilicet, *In virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri*. quod est dicere esse destinatum filium Dei ad salutem hominum, quæ perficitur virtute secundum spiritum sanctificationis, nimirum quo sanctificet homines ex resurrectione Iesu Christi, qui mortuus est propter debita nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Fauet huic expositioni Græca lectio, quæ vbi Latinè habetur: *qui predestinatus est filius Dei, habet tæ ἐπιζω* *ἢ οὐ θεὸν ἐν συνάψει*, videlicet *destinatus filio Dei in virtute*. Est expositio Cyrilli lib. 1. ad Romanos, & placuit Augustino in expositione inchoata in Epist. ad Rom. quem sequuntur Tirichmanus & Caietanus in eandem epist.

Secunda expositio hanc predestinationem tribuit humanitati quæ predestinata dicitur ad vnionem cū filio Dei, ita Aimò & Hugo in hunc locum *Apost.* & quidem de re ipsa an humanitas possit dici predestinata, dicitur infra. Iam quòd attinet ad sensum Apostoli, non est ad re, nam ponitur hic ab ipso vt obiectū predestinationis filius Dei seu Christus vt homo, & hunc refert relatiuum illud *quis*, præterea dicitur predestinatus, vt sit filius Dei: at verò humanitas neque est filius Dei, neque predestinata est, vt sit filius Dei.

Tertia expositio est, vt dicatur predestinatus filius Dei non secundum generationem æternam, sed ex resurrectione mortuorum, quæ est regeneratio, secundum quæ ij, qui resurgunt ad vitam immortalē, dicuntur filij Dei, qua ratione nominatim dicitur filius Dei Christus *Act. 13.* vbi hoc sensu accipitur quod dicitur Psalmo 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* & propterea ad *Ephes. 1.* Christus dicitur *primogenitus ex mortuis*. Hanc expositionem tradit Anselmus secundo loco. Accedunt alij, sed non tam perspicue, scilicet Augustinus in expositione inchoata illius loci, Primasius, Sedulius, & Hieronymus. Clarius tamen ita exponit Augustinus hunc locum *tract. 105. in Ioannem*. Sed hæc expositio non videtur ad mentem Apostoli, nam ante verbum illud, *ex resurrectione mortuorum Domini nostri*

Iesu Christi, non ponitur immediatè filius Dei, sed interponuntur quædam verba, quæ distrahunt hæc verba à dicto sensu, scilicet, *in virtute secundum spiritum sanctificationis*, vbi notatur sanctificatio proueniens ex resurrectione.

In tertio ordine sunt, qui sequuntur sensum proprium, & ponunt discrimen quoad rem significatam inter verbum simplex *destinatus*, & compositum *predestinatus*, & sub hoc sunt duæ expositiones, prima quæ particulam *πρὸ* Græcam, *præ* Latinam, in verbo composito *predestinatus*, accipiunt secundum vim augendi, quam non habet in verbo simplici *destinatus*; hæc enim particulæ tam apud Latinos, quàm apud Græcos non solum antecessionem temporis, verumetiam ordinis significant; quo sensu dicimus aliquem prædilectum, præelectum, id est, plusquam alios, & supra alios dilectum. In præseni ergo volunt predestinatum idem esse ac præ aliis omnibus hominibus destinatum filium Dei. Ceterum non inuenio, qui tã perspicue verbum, *predestinatus*, sumpta præpositione secundum ordinem modo iam explicato intelligant in sensu proprio; vt idem sit, ac præ aliis omnibus destinatus, vt sit Dei filius; in sensu verò improprio accipit Toletus in commentario & annotationibus, vt dicatur predestinatus filius Dei, quia præ omnibus aliis filius Dei stabilitur, comprobatur, demonstratur, & designatur; ipse enim est filius naturalis, ceteri adoptiui.

Secunda expositio accipit verbum, *predestinatus*, in sensu proprio sub præpositione *præ*, & *πρὸ* denotante antecessionem temporis, eo sensu, quo accipere solemus hoc verbum, vbi agitur de predestinatione hominum, præsertim ad gloriam, & gratiam, nimirum, vt dicatur ab æterno Christus homo predestinatus, vt in tempore sit Dei filius. Itaque Apostolus accipit filium Dei vt homo est, cum ait: *De filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem*, & sermo præcedens hoc postulat; nam Euangelium promissum à Prophetis, & Scripturis, quod præmittit his verbis Apostolus esse de filio suo; est de homine filio Dei, & quidem perspicue de homine, seu de filio Dei vt hominè est; non sic perspicue, sed obscurius de ipso vt Deus est. Particula etiam addita, *qui factus est ei ex semine David*; hoc ipsum omnino determinat, dum filium Dei, qui est filius ipsius, & genitus ei generatione æterna secundum diuinitatem, dicitur *factum ei ex semine David secundum carnem*; de hoc ergo eodem homine subiungit illa verba; *Qui predestinatus est filius Dei in virtute*, &c. id est, idem homo, qui factus est secundum carnem, predestinatus est ab æterno vt in tempore sit filius Dei naturalis. Hæc expositio est Augustini lib. de prædest. sanctorum cap. 15. & de bono perseuerantia cap. vlt. & *tract. 105. in Ioan. Bernardi lib. 5. de consid. circa finem*, dicentis, *Dirigitur hominem illum, qui predestinatus est filius Dei, sibi copulauit*. Accedit Beda & Gloss. interl. Lyra, Carthusianus, & Adamus in hæc epist. S. Th. ib. & hic art. 1. & 2. & in 3. *sement. dist. 7.* vbi Magister & Scholastici, Bonau. art. 2. q. 3. Richard. art. 2. Scot. q. 13. Marfil. q. 3. art. 1. Aléf. p. 3. q. 3. memb. 2. & 3. Iuxta hanc expositionem cum dicitur: *qui predestinatus est filius Dei in virtute*, &c. Id quòd additur, *in virtute*, &c. non determinat terminū & finem predestinationis, vt non sit esse filij Dei, sed sint illa opera filij Dei, quæ sūt in virtute, vt volunt quidã recitiores, qui propterea reiciunt hanc expositionem; sed determinat finem ob quæ homo sit predestinatus filius Dei, nēp vt sanctificet, &c. Itaque hæc expositio ponit duos fines predestinationis, vnū immediatū & proximū, qui est esse filij Dei naturalis; alterū mediātū & vltimum, qui est sanctificatio hominū ex resurrectione mortuorum, &c. Et prior hēt rationem mediij respectu posterioris, sicut decretū incarnationis respectu decreti redemptionis, vt supra dixim⁹. Itaque

Itaque qui reiciunt hanc expositionem, non agnoscunt iuxta mentem Apostoli esse predestinatum à Deo, vt homo sit filius Dei naturalis, nec esse effectū predestinationis hominem esse filium Dei naturalem, sed solum predestinatum esse dictum opus sanctificationis, &c. hæc autem iam proposita expositio agnoscit vtrumque, nec videtur reicienda, quamuis expositio Græcorum non careat probabilitate.

Solum potest obici contra hanc, quòd homo, seu filius Dei vt homo, qui ponitur obiectum predestinationis, includat eius terminum, id est, filiationem diuinam, cum hic homo sit filius Dei: sed satis supra explicatum est quomodo hic accipiatur nomen, *homo*, & non includat terminum predestinationis.

DISPUTATIO XXXII.

An rectè dicatur, filius Dei predestinatus est vt sit homo.

DVO sunt certa. Primum est, si participium *predestinatus* non cadat supra filium Dei, sed supra compositionem ipsam hominis cum filio Dei; vt sit sensus predestinatum esse, & præordinatum, vt filius Dei sit homo; veram esse eam propositionem, vt supra etiam notauimus; tamen hic sensus est minus proprius. Secundum est, si nomē predestinationis late sumamus pro quacunque ordinatione vnus rei ad aliam, tanquam obiecti ad finem & terminum, vera item est, etiam si verbum *predestinatus* referatur ad filium Dei tanquam ad subiectum, seu obiectum; ita S. Thom. art. 2. & 3. & alij: nam id quod factum est in tempore à Deo, præordinatum est fieri ab æterno in mente diuina, ne ponamus in illa aliquid accidens: in tempore autem filius Dei factus est homo; ergo & ab æterno fuit præordinatum, & predestinatum, late sumpta predestinatione.

Dubium ergo est si nomen predestinationis sumatur proprie, sic enim non significat præordinationem ad quencunque terminum, sed determinatè ad terminum qui sit gratia & beneficium eius, qui præordinatur, cuiusmodi non est respectu verbi esse hominem, quod verius ab Apostolo ad *Philipp. 2.* dicitur exinanitio. Propter hoc argumentum S. Thomas art. 2. ad 3. ait: magis proprie dici quòd Christus secundum quod homo est predestinatus esse filius Dei, quàm quòd Christus secundum quod filius Dei, sit predestinatus esse homo; quia, inquit, gratia non est facta filio Dei, vt esset homo, sed potius humanæ naturæ vt filio Dei vniretur, Durandus in 3. *dist. 7. q. 3. n. 8. & 9.* & Albertus art. 6. non solum comparatiuè minus propriam, verum absolutè impropriam dicunt esse hanc propositionem ob dictam rationem, quod sequitur Vasquez *disp. 92. cap. 3.* Alij dicunt etiam cum proprietate sermonis posse dici filium Dei predestinatum, vt sit homo; tribuitur Richardo in 3. *dist. 7. art. 2. q. 2.* Sed ipse quamuis dicat simpliciter esse concedendam hanc propositionem, tamen in tota questione & responsionibus ad argumenta solum explicat, & docet illam secundum rationem communissimam præordinationis ab æterno rei quæ fiet in tempore, & non momentè gratiæ. Suarez *disp. 50. sect. 1.* meminit gratiæ, & ad obiectionem propositam respondet, ad veritatem illius locutionis non esse necessarium vt gratia fiat ei, qui denominatur predestinatus; potest enim per gratiam factam vni, alter secundum denominationem extrinsecam dici predestinatus: nam similiter per mutationem filius humanitatis sit homo Verbum Dei absque vlla sui mutatione. Sed non videtur simile *Ios. Ragusa in 3. p. S. Th. tract. post.*

exemplum, nam dicta mutatio, quamuis solum sit in humanitate, tamen includit duos terminos per se eò quòd effectus eius immediatus formalis sit vnio duorum, cum aliàs in aliis mutationibus, tum in hac; mediatus verò sit compositum, quod per se constat extremis, ideoque hæc mutatio ponit aliquid reale in Verbo scilicet vnionem, & rem vnitam, tamen abfque eius mutatione. At verò gratia, seu vnio sub ratione gratiæ respicit tantum vnium terminum scilicet humanitatem; alterum verò non solum non respicit, verum potius excludit secundum hanc rationem gratiæ, hoc ipso quòd respectu illius Dei sit exinanitio, ideoque predestinatio pro vt significat præordinationem ad beneficium, non potest Verbo conuenire.

Potest ergo sumi materialiter filius Dei prout significat hoc subsistens in humanitate, & hunc hominem, seu concretum naturæ humanæ, cui facta est gratia, qui homo ab æterno predestinatus sit, vt sit homo; & hoc modo vera est hæc propositio, quamquam minus proprie sub verbo *predestinationis* proprie accepto, vt fatetur Suarez. Puto ergo sentiendum simpliciter cum priore sententia.

DISPUTATIO XXXIII.

An absolutè possit dici, Christus est predestinatus.

DICENDUM est propositionem hanc, Christus est predestinatus, esse absolutè veram, nõ solum cum additione quatenus homo, verum etiam absque additione. Vt probeatur, suppono in hac & similibus propositionibus, quæ simpliciter pronuntiat aliquem esse predestinatū, subintelligi terminū predestinationis præter obiectū. Potest autem hic duplex terminus assignari. Primus communissimus, qui in vsu communi denotatur nomine predestinationis, & hic est gloria supernaturalis. Secundò proprius, qui denotatur nomine Christi: cum enim Christus sit opus quoddam eximium non solum inter opera naturalia, verumetiam inter omnia supernaturalia, atque ideo singulari quadã & eximia prouidentia pronisum; videtur ipsummet posse dici per se terminum predestinationis. Vtroque sensu hæc propositio est vera, ac de primo constat: nam Christus idem est, ac subsistens in duabus naturis, proptereaque de illo dici potest predestinatio conueniens ratione vnus naturæ, cuiusmodi est quæ respicit gloriam vt terminum. Itemque predestinatio non conueniens quidem ratione vnus vel alterius naturæ, verum quatenus est vnium compositum. Et verò gloria conuenit ratione naturæ, quoniam est vnium è prædicatis, quæ dicitur de toto ratione naturæ, nimirum intellectualis, nõ ratione suppositi, & cum sit bonum creatum, non potest dici de Christo nisi ratione vnus naturæ, scilicet creatæ. Porro gloria creatæ, quam accepit in tempore, fuit præordinata ab æterno ipsi Christo, quod est, Christum fuisse predestinatum ab æterno; & in vnuerfum cum dicitur quis simpliciter predestinatus sine addito, subintelligitur ad gloriam: ergo Christus, qui est predestinatus ad gloriam, potest dici simpliciter predestinatus, quod rectè docet Richard. *dist. 7. art. 2. q. 1. ad 1.* & Bonauent. *ibidem in corpore questionis*. Nec obstat quòd gloria sit connaturalis Christo homini, & predestinatio sit de iis, quæ per gratiam fiunt in tempore: nam fundamentum, ratione cuius est connaturalis gloria, est vnio, quæ est opus gratiæ. Dices, ratione huius gratiæ vnionis non potest dici Christus sine determinatione predestinatus,

ut sit filius Dei: ergo nec potest dici sine hac praedestinatus ad gloriam. Respondeo esse discrimen inter utranque propositionem, quod in prima praedicatum, scilicet filius Dei, non determinet subiectum quod est Christus, ut supponatur pro subsistente in natura humana, ideo debet apponi determinatio ex parte subiecti: at verò in posteriore gloria creata, & vox, *praedestinatus*, quae simpliciter accepta denotat gloriam creatam, ut terminum, determinat subiectum nomen Christus, ut supponatur pro subsistente in natura humana.

Iam verò secundum initio propositum, nempe quod ipse Christus posset esse terminus praedestinationis, & subintelligi in voce *praedestinatus*; declaratur, & probatur. Nam primò Christus, ut dixi, est opus factum in tempore, & prouisum ab aeterno eximia prouidentia, quae prouidentia dum prouidet alia opera naturalia, quantum eximia, & dum prouidet bona supernaturalia, quae vel non pertinent ad naturas supernaturales, vel non pertinent ad summum ipsarum bonum, cuiusmodi est gloria supernaturalis, non dicitur praedestinatio, sed retinet commune nomen prouidentiae: at verò cum Christus sit summum quoddam bonum maius gloria, illamque virtute continens, sitque bonum naturae rationalis, meritò prouidentia qua prouidetur ipse, dicitur praedestinatio.

Et quidem rectè potest dici, Christus est praedestinatus, ut sit Christus, sicuti dici potest, mater Christi est praedestinata, ut sit mater Christi; & Beatus est praedestinatus, ut sit beatus. Ratio est, quia esse beatum, esse matrem Dei, esse Christum, habetur ex praedestinatione secundum gratiam; & hanc vim habent hi modi loquendi: non similiter dici potest Adā vel homo est praedestinatus, ut sit Adam, vel homo; bene potest dici, est praedeterminatus & prouisus, ut sit Adam, vel homo; quia non sunt prouisi secundum gratiam, & secundum supernaturalem ordinem, sed secundum naturam & naturalia: & in his propositionibus nomen, Christus, Adam, Beatus, mater Christi, sumuntur materialiter, ut denotent personas cōfused ex parte subiecti propositionis; formaliter autem ex parte praedicati, & sic distinguuntur obiectum, & terminus praedestinationis, seu praedeterminationis: non potest autem similiter dici, filius Dei est praedestinatus ut sit filius Dei; quia filius Dei non habet ex gratia vel praedestinatione quod sit filius Dei, nec fuit factus in tempore filius Dei, sed habet ex necessitate generationis ab aeterno. Similiter nec potest dici sine addito, quatenus homo Christus praedestinatus est filius Dei, quia Christus simpliciter supponitur pro filio Dei, qui non habet ex gratia, quod sit talis; sicut autem potest simpliciter dici, Christus est praedestinatus, ut sit Christus; ita & dici potest simpliciter, Christus est praedestinatus, subintelligendo ut sit Christus.

Quòd si quæras, quando dicimus absolutè, Christus est praedestinatus, uter terminus potius subintelligatur, Christus ne, an verò gloria? Respondeo primùm attendendas esse circumstantias, cum enim loquimur de ipsa in materia praedestinationis communis, vel de influxu, quem habet circa praedestinos, terminus intelligitur gloria; cum verò loquimur extra circumstantias, subintelligitur Christus ipse; imò & loqui de ipso extra circumstantias, est circumstantia sufficiens ad subintelligendum Christum, tum quia loquendo de aliquo pro statu huius vitae, si vocamus illum praedestinatum, intelligimus expectare gloriam, & non dum esse consecutum: Christus autem habuit illam in hac vita: tum quia intelligimus Christum esse beatum, seu fuisse ab aeterno praedestinatum ad beatitudinem, non ex immediata electione ad illam sicut

alij homines, sed ex eo quod sit Christus & filius Dei sicut ex hoc concipimus ipsum ut sanctum, iustum &c. ergo si intelligimus ipsum esse praedestinatum ad gloriam, id intelligimus ex eo quod sit praedestinatum ad hoc ut sit Christus. Atque hoc expressisse videtur Concilium Tolosanum XI. his verbis: *Per hoc quod de Maria Virgine natus est, & praedestinatus esse creditus est.*

DISPUTATIO XXXIV.

An Christus possit dici praedestinatus ad gloriam, & ad alia dona gratiae.

RIMA sententia affirmat, tum ratione communi praedestinationi cum omni alia praedestinatione rerum quae ab aeternitate decreuit Deus facere in tempore, tum ratione propria, quae est talis terminus & finis, scilicet gratia, & gloria creata, quo distinguitur quidem praedestinatio ab aliis praedestinationibus, obinetque nomen peculiare praedestinationis, verum non distinguitur quoad obiecta, seu subiecta capacia gratiae & gloria, sed est communis omnibus, etiam Christo cui Deus praeparauit gratiam & gloriam creatam ab aeterno, & alia beneficia; talis autem praeparatio est praedestinatio ad gloriam, ita Suar. *scilicet* 3.

Secunda sententia negat, sed proferuntur diuersa fundamenta, quidam enim rationem negandi sumunt à defectu proprii termini, qui est gloria; dicunt enim praedestinationem propria sua notionem respicere tanquam terminum optimum ac summum bonum personae praedestinate; & quia hoc cuiusque creatura intellectuali extra Christum, est gloria; ideo usus obtinuit, ut praedestinatio definitur per ordinem ad gloriam. Ceterum vnio hypostatica est maius bonum, quam gloria, & Christus est ordinatus ad illam, proinde debet dici praedestinatus ad vnionem hypostaticam, & ad esse filij Dei: ad gloriam autem non praedestinatus, sed praedeterminatus proprie, improprie verò & late praedestinatus, vel ut loquuntur alij, secundariò praedestinatus. Est Caietani, & passim discipulorum sancti Thomae.

Quidam verò ex parte termini volunt esse eiusdem rationis praedestinationem Christi, & nostram, sed differre ex parte subiecti, seu obiecti. ita Scotus in 3. *distinctione* 7. q. 3. *versu*, respondens; ubi docet terminum praedestinationis Christi fuisse gloriam; vnionem verò fuisse praedestinatum, ut medium ad illam, sicut in aliis hominibus merita ad gloriam, licet vnio non sit meritum, nam sine vnione non fuisset collata humanitati Christi tanta gloria, subiectum verò seu obiectum praedestinationis non fuisse personam Christi, sed naturam humanam; quia praedestinatio ad gloriam cum sit finis, est prior praedestinatione vnionis, quae est medium; in eo autem priori, non potest intelligi praedestinari persona Verbi, ut per se patet, sed tantum natura humana; in aliis autem hominibus, inquit Scotus, praedestinatio respicit personam, quia in nullo alio extra Christum praedestinatum bonum naturae, nisi praedestinando personae bonum.

Pro determinatione huius dubitationis obseruandum est, propositionem hanc, de qua agimus, posse accipi dupliciter. Primò secundum simplicem affirmationem praedicati, quo subiectum dicitur tale, quomodo possumus dicere, Christus est sciens scientia acquisita, vel est sciens scientia viatorum. Secundo secundum affirmationem praedicati quo per se simpliciter, & absolutè ac proprie subiectum habet quod sit tale, verbi gratia, Christus quod sit sciens, ut sit sensus, scientia qua Christus est sciens, est

est genere suo acquisita, vel est scientia viatorum, siue acquisita, siue infusa. Iam si haec propositio, Christus est praedestinatus ad gloriam, accipiatur secundo modo; nimirum ut sit sensus, praedestinatio, qua Christus per se proprie est praedestinatus, est ad gloriam, est falsa: quia praedestinatio, qua per se proprie est praedestinatus, est ad aliquid maius gloria, ipsam virtualiter continens, scilicet ad esse Deum, & filium Dei, modo supra explicato; & hoc conceditur Caietano, & aliis discipulis sancti Thomae, iuxta mentem ipsius *art. 1. ad 1. dicentis*: *Sicut Christus singulari modo pra aliis est filius Dei naturalis, ita quodam singulari modo est praedestinatus*; sicut etiam est falsa hoc sensu illa propositio, Christus est sciens, scientia genere suo acquisita: nam est sciens scientia praestantiori, scilicet beata. Si verò accipiatur primo modo, est vera, sicut est vera haec, Christus est sciens scientia acquisita; quantum enim per se ex eo quod sit Christus, id est, quoniam persona diuina, & natura humana, est proprium sibi scientem esse scientia beata creaturae, & ex eo, quod sit subsistens in diuina esse scientem scientia increata; tamen habet etiam acquisitam genere suo. Similiter quantum ex eo, quod sit Christus, habeat quod praedestinatio, qua per se primo est praedestinatus, sit ad esse filij Dei; tamen sicut accepit esse filij Dei operatione diuina in tempore, quam necesse est fuisse praedeterminatam ab aeterno necessitate immutabilitatis diuinae, ne ponatur accidens in Deo; ita accepit gloriam operatione diuina in tempore, quam necesse est eadem ratione fuisse praedeterminatam ab aeterno, & praeparatam ipsi Christo, quod est Christum esse praedestinatum ad gloriam.

Nec obstat, quod obieciatur nomen praedestinationis respicere per se maximum bonum praedestinati, ideoque non conuenire Christo respectu gloriae, quia gloria non est maximum eius bonum: nam licet impositum sit hoc nomen praedestinationi ad id, quod est summum bonum in creaturis rationalibus, scilicet ad gloriam; non tamen amittit suam significationem hoc solo, quod in vno gloria non sit summum bonum; nomina enim retinent suam significationem, non solum si ratio impositionis deiciat in vno, verum etiam si deiciat in multis, modò non deiciat, vel mutetur res ipsa significata.

Neque secundò obstat, quod gloria sit connaturalis Christo, & proprietaria consequens vnionem: hinc enim solum probatur, gloriam non esse primum, ac praecipuum terminum praedestinationis Christi, quod iam vltro concessimus: hoc ipso tamen quod suo modo est terminus, ad quem praedeterminatur Christus à Deo, dicitur Christus praedestinatus ad illum, & verò, etiam si esset necessariò, & physice consequens vnionem: nam rectè dici potest homo praedestinatus ad gloriam corporis, etiam si haec consequatur gloriam animae; multo verò magis in proposito, cum non sit necessariò consequens vnionem gloria ipsa, sed solum debitum quoddam morale ipsius, quod debitum non affert eam necessitatem, ut non sit liberum Deo conferre, vel non conferre illam; ideoque ut liberè conferat in re, ita & liberè statuit conferre, & praeparat in aeternitate illam Christo, quod est praedestinare Christum ad illam.

Atque ex his satisfactum est fundamento secundae sententiae. Fundamentum Scoti procedit ex sua sententia supra refutata, quod finis incarnationis non fuerit redemptio hominum, sed exaltatio naturae humanae in Christo, & gloria ipsius. Praeterea ille dicitur praedestinari ad gloriam ab aeterno, qui recipit gloriam, & sit beatus in tempore; quia praedestinatio non est aliud nisi praedeterminatio rerum, quae fiunt in tempore; in tempore autem sit beata persona per se

ergo & persona praedestinatur, praeterquam quod in vniuersum omnes actiones, & passiones sunt personarum, ut supra saepe ostensum est.

Iam quod dicitur de Christo, etiam de filio Dei videtur dici posse, scilicet quod sit praedestinatus ad gloriam; quia praedicatum determinat subiectum, ut supponatur pro subsistente in humana natura; quin etiam volunt quidam sine addito ad gloriam dici posse, filius Dei est praedestinatus: tria enim hoc verbo significantur, videlicet res futura, & efficienda in tempore, & actus diuinus praedestilians illum, antequam sit, quod significat particula *pra*; praeterea terminus, qui est gloria, quae omnia determinant subiectum, ut supponatur pro homine. Richard. tamen *distinctio* 7. *art. 2. quaest. 1. ad 2.* negat dici posse, quia esse praedestinatum absolutè includit esse filij Dei implicite, non verò gloriam, tanquam terminum, & ita significat inceptionem filij Dei, quae pugnat cum eius aeternitate. Sanè hic modus loquendi absolutus, filius Dei est praedestinatus, non est usurpandus: nam cum filio Dei in se prout subsistit in natura diuina, conueniant haec duo, scilicet esse, & esse beatum; si dicatur de ipso, quod sit praedestinatus, certè siue hoc nomine praedestinatus notetur tanquam terminus ipsum esse, siue notetur gloria; sensus est esse, quod habet filius Dei, vel gloriam, habere ex praedestinatione, non verò ex generatione aeterna: alia verò ratio est de hoc praedicato, mortuus, &c. cum enim nullo modo conueniant filio Dei in se, non possunt intelligi de ipso, nisi ratione humanitatis.

DISPUTATIO XXXV.

An humanitas Christi possit dici praedestinata.

VASTIO potest esse de duplici termino praedestinationis, scilicet de beatitudine, & de vnione cum Verbo. Sunt varij modi dicendi. Scotus in 3. *distinctione* 7. q. 3. affirmat humanitatem Christi fuisse praedestinatum ad gloriam, & ita tribuit hoc humanitati Christi, ut neget personae etiam subsistenti in humanitate: hoc autem ait esse peculiare in illa, cum alioqui omnis alia praedestinatio ad gloriam non sit natura, sed persona. Eandem ait esse praedestinatum ad vnionem, ut ad medium consequendi gloriam.

Medina in hoc *art. 1. conclus. 4.* ait praedestinationem ad vtrunque terminum proprie tantum personae conuenire, humanitati autem non nisi improprie. Probat, nam praedestinatio ad gloriam ut ad finem, est eius, qui operatur propter finem, hoc autem est suppositum: praedestinatio verò ad vnionem hypostaticam, est praedestinatio ad filiationem diuinam; filiatione verò per se non conuenit naturae, sed supposito. Concedit tamen secundariò esse praedestinatum humanitatem, cum primariò sola persona sit praedestinata, eo modo, quo anima Petri secundariò, persona verò primariò dici potest praedestinari.

Vasquez *disp. 90. cap. 4.* ait verè, & proprie naturam abstractè significatam, tam ad visionem Dei, qua beamur, quam ad vnionem hypostaticam dici posse praedestinari. Affirmat hoc suo illo fundamento, quod tradit supra *disp. 21. cap. 2.* & saepe alibi; nimirum non solum supposito, sed etiam naturae singulari, abstractè tamen significatae, conuenire operari non solum ut quo, sed etiam, ut quod; quare non vult esse singulare humanitati Christi pra aliis, di-

ei prædestinatam esse ad gloriam, ut Scotus, sed commune omnibus.

Suarez disp. 50. sect. 4. non eodem modo loquitur de prædestinatione ad gloriam, & de prædestinatione ad vnionem hypostaticam; primam enim ait proprie non conuenire naturæ, sed supposito; posteriorem verò satis verè, proprieque dici posse de humanitate. Primum probat, quia beatitudo in operatione consistit, operatio autem est suppositi. Secandum probat, quia motus ad vnionem non est per operationem eius, qui vnitur; sed alterius mouentis; potest autem ab alio moueri etiam natura: ergo & prædestinati natura. Confirmatur: nam hæc vnio est ab æterno prædestinata; ergo & partes ad illam, seu extrema: ergo sicut Verbum, ita & humanitas. Confirmatur secundò, nam hoc est, quod Deus ordinauit ab æterno, scilicet humanitatem vniri Verbo.

S. Thom. art. 1. ad 2. reicit opinionem dicentium prædestinatam esse naturam, non personam, ratione communi, quia non dicimus naturam alicuius prædestinari, sed suppositum.

Pro determinatione huius difficultatis notandi sunt hi termini, scilicet esse, produci, seu fieri, & præordinari, seu prædestinari: sicut enim esse, seu ens sumitur dupliciter. Primum latissime, ut est commune nomen omni rei, quæ est extra nihil, ac proinde substantiæ, & accidenti, toti, & partibus, generi, & differentiæ. Secundò minus latè, ut significat entia completa, & perfecta; ita & nomen productionis, seu operationis potest accipi latè, ut conuenit omnibus rebus, quæ illi subiiciuntur eo modo, quo subiiciuntur scilicet toti, & partibus, &c. cum verò quicquid factum est in tempore à Deo sit præordinatum in æternitate, eo modo, quo fit in tempore; fit hinc, ut similiter his duobus modis, scilicet latè, & minus latè prædestinationis, seu præordinationis nomen accipiatur. Illud tamen discrimen est inter hæc nomina, quòd nomen entis aequè proprie possit accipi latissime, ut significat omne, quòd est extra nihil, & prædicari de partibus, differentiis, &c. & minus latè, ut significat entia completa; tam enim proprie dicitur ens homo, quàm humanitas, & tam proprie anima, quàm homo, vel humanitas; non sic autem productio; hæc enim proprie accipitur solum, ut est totius, improprie verò, ut est partium, hoc aliàs latè ostendimus ex Arist. & Peripat. quibus consentiunt passim Theologi; quòd scilicet agere, & pati sit totius, & suppositi. Similiter autem præordinatio, seu prædestinatio quæ est rerum faciendarum, proprie respicit totum, minus proprie respicit partes: hoc tamè de his actionibus verum est quæ possunt dici de toto, & partibus, cuiusmodi est productio, seu generatio, quæ dicitur de forma compositi, & de composito; proprie enim dicitur de composito, minus proprie de forma. Ceterum sunt quedam nomina actionum, quæ sunt aut solum, aut proprie ipsarum partium, cuiusmodi est educi de potentia materiæ, informare, vniri, &c. & has non est dubium proprie solum partibus conuenire, similiterque præordinationem ipsarum. Ex his ad rem

Dico primò prædestinationem ad gloriam personæ Christi proprie tribui, humanitati verò solum improprie. Probat, quia quando nomen actionis tribuitur toti, & partibus; & partibus conuenit partialiter, quatenus communicant cum toto, & non ratione peculiari, quatenus partes, aut tales partes sunt; proprie dicitur de toto, & minus proprie de partibus: talis autem est prædestinatio ad gloriam; verè enim Christus videt Deum per humanam naturam, & est beatus huius beatitudine, & humanitas est aliquid totius: ergo totum proprie dicitur præ-

A destinationem ad gloriam. Iam quòd attinet ad prædestinationem ad vnionem, obseruandum est, hanc potest se accipi dupliciter: primò materialiter secundum terminum proximum, quòd est compositum ex duobus extremis, secundum communem rationem compositi. Secundò formaliter secundum vltimum terminum, qui est duplex, scilicet hominem esse filium Dei, & filium Dei esse hominem; quòd quidem vtrunque fit per vnionem. Ex his

Dico secundò, si accipiatur vnio primo modo, tam humanitas, quàm Verbum proprie dici possunt ad vnionem hypostaticam præordinata, minus tamen proprie prædestinata. Prima pars probatur, quia vni est nomen per se conueniens partibus suo modo proprie, & in recto; toti autem alio modo in obliquè dicuntur enim illæ proprie vniri, hoc autem esse per vnionem, proinde præordinari ad vnionem diuersi sensu, nimirum illæ ut vniantur, hoc autem ut sit per vnionem. Secunda pars probatur, quia prædestinationis nomen proprie sumptum significat præordinationem factam per gratiam, quæ gratia cedat in bonum, & beneficium alicuius, vel aliquorum; præordinatio autem primo dicto modo accepta, nempe materialiter abstrahit ab hac ratione gratiæ, & beneficii, & solum spectatur secundum rationem communem omnibus actionibus, & vnionibus, quæ fiunt in tempore, & disponuntur ab æterno.

Dico tertio, si accipiatur vnio secundo modo, nempe secundum dictum terminum vltimum, non dicitur prædestinari ad illam humanitas, sed persona. Probat, nam si accipiamus terminum hunc, qui est, filium Dei esse hominem per eam vnionem; hoc non est aliud, nisi filium Dei accipere esse, non simpliciter, sed tale, scilicet hominem, ut dicitur ad Philip. 2. *In similitudinem hominum factus, & habitum inueniens ut homo.* Si autem accipiamus terminum hunc, qui est, hunc hominem esse filium Dei; sic homo significat subsistens in humanitate in abstracto, & personam confusè: igitur persona, & non humanitas dicitur prædestinari ad vnionem sumptam secundum terminum vltimum. Atque hoc sibi voluit S. Thomas in dicta responsione ad secundum: ait enim fore impropriam locationem Apostoli ad Roman. 1. dicentis de Christo, *qui prædestinatus est filius Dei*, si, ut volunt quidam, quos refert, intelligatur Apostolus loqui de prædestinatione naturæ: loquitur ergo de prædestinatione, quæ terminatur ad esse filij Dei, non autem de prædestinatione, quæ terminatur ad vnionem naturæ cum Verbo per se materialiter spectatam; & subdit S. Thomas duas rationes, vnã communem, exemplo termini prædestinationis communis aliis hominibus, quæ est beatitudo, ad quam non ordinatur natura, sed persona alteram propriam ductam à termino proprio prædestinationis Christi, qui est esse filium Dei, quòd non conuenit humanæ naturæ. Ceterum non negat S. Thom. naturam humanam dici præordinari ad vnionem, quatenus ipsa, secluso proprio supposito, ad quòd non egisset peculiari præordinatione, ponitur in supposito alieno Verbi, ad quòd eget peculiari præordinatione, propterea quæ subest causa ad hoc, ut possit dici præordinata, quin etiam prædestinata ad vnionem cum supposito diuino, quæ non subest ad hoc, ut possit dici præordinata ad proprium naturale: præordinata, inquam, dicitur ob rationem communem, quia hoc nomen potest conuenire, & toti, respectu finis, & vni parti respectu alterius; prædestinata verò, non solum latissima acceptione prædestinationis, quæ confunditur cum præordinatione; verum etiam magis peculiari, quatenus est beneficium, & bonum in ordine gratiæ supernaturalis vniri Verbo, licet bonum hoc consistat in eo

eo, ut homo sit Deus, conueniatque per se simpliciter, & proprie toti, non partibus, nisi secundum quid, eo modo, quo possumus dicere, beatitudinem esse bonum animæ rationalis, eamque ad illam esse prædestinatam, quantum simpliciter sit bonum persona, & totius, & hoc simpliciter dicitur prædestinatum. Atque hæc doctrinam sub hac distinctione prædestinationis acceptæ latius pro omni præordinatione, & proprie pro iam dicta ad rem præsentem tradidit: & applicat S. Thomas in 3. *distinct. 10. art. 2. q. 3. quæst. 1. in corpore.* Ibidemque ad 1. tradidit duplicem dictum effectum prædestinationis Christi, scilicet vnionem, secundum quam potest dici prædestinata natura; & filiationem, secundum quam non dicitur prædestinata natura. Eodem modo Richard. *distinct. 7. art. 2. q. 4. ad 2.* dicit minus proprie prædestinatam humanitatem, magis autem proprie filium Dei in quantum hominem prædestinatum fuisse. Accedunt alij, Gabriel *dist. 10. quæst. vnica, art. 3. dub. 2.* Maior *quæst. 1. Aimo*, & Hugo Cardinalis in *cap. 1. epist. ad Romanos*, in id, *Quis prædestinatus est filius Dei*, exponentes hoc dictum de humanitate, ut supra notauimus.

ARTICVLVS III.

Vtrum prædestinatio Christi sit nostræ prædestinationis exemplar.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd prædestinatio Christi non sit exemplar nostræ prædestinationis: exemplar enim præexistit exemplato. Nihil autem præexistit æterno. Cum igitur prædestinatio nostra sit æterna, videtur, quòd prædestinatio Christi non sit exemplar nostræ prædestinationis.

2. Præterea exemplar ducit in cognitionem exemplati. Sed non oportuit quòd Deus duceretur in cognitionem nostræ prædestinationis ex aliquo alio, cum dicitur Rom. 8. *Quos præsciuit, hos prædestinauit.* Ergo prædestinatio Christi non est exemplar nostræ prædestinationis.

3. Præterea exemplar est conforme exemplato. Sed alterius rationis videtur esse prædestinatio Christi, quàm prædestinatio nostra: quia nos prædestinamur in filios adoptionis: Christus autem est prædestinatus filium Dei in virtute, ut dicitur Rom. 1. Ergo eius prædestinatio non est exemplar nostræ prædestinationis.

Sed contra est, quòd Aug. dicit in lib. de pred. San. Est præclarissimum lumen prædestinationis, & gratiæ ipse Saluator, ipse Mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus. Dicitur autem lumen prædestinationis & gratiæ, in quantum per eius prædestinationem, & gratiam manifestatur nostra prædestinatio: quòd videtur ad rationem exemplaris pertinere. Ergo prædestinatio Christi est exemplar nostræ prædestinationis.

Respondet ad dicendum, quòd prædestinatio dupliciter potest considerari. Vno modo secundum ipsum actum prædestinantis: & sic prædestinatio Christi non potest dici exemplar nostræ prædestinationis: uno enim modo, & eodem actu æterno prædestinauit Deus nos, & Christum. Alio modo potest prædestinatio considerari secundum illud, ad quòd aliquis prædestinatur: quòd est prædestinationis terminus, & effectus. Et secundum hoc prædestinatio Christi est exemplar nostræ prædestinationis, & hoc dupliciter. Primo quidem, quantum ad bonum ad quòd prædestinatur. Ipse enim est prædestinatus ad bonum, quòd esset Dei filius naturalis: nos autem prædestinamur ad filiationem adoptionis, quæ est quadam participata similitudo filiationis naturalis. Vnde dicitur Rom. 8. *Quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui.* Alio modo quantum ad modum consequendi istud bonum, quòd est per gratiam, quòd quidem in Christo est manifestissimum: quia natura humana in Christo nullis suis præcedentibus meritis est vnita

A filio Dei. Et de plenitudine gratiæ eius nos omnes accepimus, ut dicitur Ioan. 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd illa ratio procedit ex parte illius actus prædestinantis. Et similiter dicendum ad secundum.

Ad tertium dicendum, quòd non est necessarium quòd exemplatum exemplari, quantum ad omnia conformetur, sed sufficit, quòd exemplatum aliquatenus imitetur suum exemplar.

RESPONDET S. THOMAS tribus conclusionibus. Prima negat de actu, eo quòd sit vnus vtriusque prædestinationis. Secunda affirmat de termino, qui est filiatio adoptiua, quæ etiam apud homines imitatur naturalem. Tertia de modo, seu medio, quòd neutra sit ex meritis. Eadem est communis sententia Theologorum in 3. *distinct. 10.* & nos supra de hac satis diximus, tractantes quemadmodum Christus sit primus prædestinatus.

ARTICVLVS IV.

Vtrum prædestinatio Christi sit causa nostræ prædestinationis.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd prædestinatio Christi non sit causa nostræ prædestinationis: æternum enim non habet causam. Sed prædestinatio nostra est æterna. Ergo prædestinatio Christi non est causa nostræ prædestinationis.

2. Præterea, illud quòd dependet ex simplici Dei voluntate, non habet aliam causam, nisi Dei voluntatem. Sed prædestinatio nostra ex simplici voluntate Dei dependet: dicitur enim Ephes. 1. *Prædestinati secundum proposuimus eius, qui omnia operatur secundum consilium voluntatis sue.* Ergo prædestinatio Christi non est causa nostræ prædestinationis.

3. Præterea, remota causa, remouetur effectus. Sed remota prædestinatione Christi, non remouetur nostra prædestinatio: quia etiam si filius Dei non incarnaretur, erat alius modus possibilis nostre salutis, ut Augustinus dicit in libr. de Trinit. Prædestinatio ergo Christi non est causa nostræ prædestinationis.

Sed contra est, quòd dicitur Ephes. 1. *Prædestinauit nos ad adoptionem filiorum per Iesum Christum.*

Respondet ad dicendum, quòd si consideretur prædestinatio secundum ipsum prædestinationis actum, prædestinatio Christi non est causa nostræ prædestinationis, cum vnò & eodem actu Deus prædestinauerit ipsum, & nos. Si autem consideretur prædestinatio secundum terminum prædestinationis, sic prædestinatio Christi est causa nostræ prædestinationis. Sic enim Deus præordinauit nostram salutem, ab æterno prædestinando, ut per Iesum Christum compleretur. Sub prædestinatione enim æterna non solum cadit id, quòd est sciendum in tempore, sed etiam modus, & ordo, secundum quem est complendum in tempore.

Ad primum ergo, & secundum dicendum, quòd rationes illæ procedunt de prædestinatione, secundum prædestinantis actum.

Ad tertium dicendum, quòd si Christus non fuisset incarnandus, Deus præordinasset homines saluari per aliam causam: sed quia præordinauit incarnationem Christi, simul cum hoc præordinauit, ut esset nostra salutis causa.

S. THOMAS similiter negat de actu, affirmat de termino, qui est salus æterna, quæ paratur per merita Christi. De hac materia diximus circa art. 3. quæst. 1. disputantes, quemadmodum Christus sit causa finalis prædestinationis nostræ: & q. 9. de operibus Christi, quemadmodum sint eiusdem

causa meritoria.

QUESTIO XXV.

De adoratione Christi.

A DORATIO est actus proprius virtutis religionis, quo quis submittendo seipsum, exhibet honorem alteri; ubi cernere est duo obiecta, scilicet honorem, qui potest dici obiectum, quod, & personam, cui exhibetur, qui potest dici obiectum, cui. Honor largissime patet, pertinetque ad varias virtutes, scilicet religionem, pietatem, obsequantiam; hic autem sumitur, ut pertinet ad religionem, non quidem adæquate, nam religio habet varios actus, tum internos, tum externos, quibus exhibet honorem; sed solum quoad vnum ex pluribus actibus externis, scilicet adorationem. Rursum hic honor ab adoratione pluribus modis, & generibus actuum exhibetur, siue exterior tantum, scilicet genuflexione, inclinatione, &c. ut quidam volunt: siue etiam interior, ut volunt alij, de quibus infra. Sed neque vnum genus personarum respicit, verum plura, scilicet Deum, & creaturas, Angelos, & homines: & rursum Deum, ut subsistentem in natura diuina, & ut subsistentem in humana. Creaturas item secundum varios status viatoris, & comprehensibilis, & secundum communes, vel eminentissimum aliquem gradum. Cum ergo Christus sit vnum speciale obiectum, cui, adorationis, non verò adæquatam, & adoratio sit actus virtutis pertinentis ad iustitiam: locus proprius tractandi de adoratione est, ubi agitur de virtutibus, & nominatim de vna è speciebus iustitiæ, quas S. Thomas 2. 2. q. 80. vocat potentiales, scilicet de religione, de qua in vniuersum q. 81. & in specie, quoad actum adorationis agit q. 84. Ceterum Theologi tractant de adoratione in 3. sententiarum, dist. 9. & 10. dum disputant de adoratione Christi id, quod fecit ibi etiam S. Thomas; & recentiores Scholasticus commentatores 3. p. S. Thomæ tractant hic, ubi de Christo, nec deest ratio: nam Christus vnus continet rationes omnes adorationis, quas continet Deus formaliter, rationesque, quas tantum creaturæ continent formaliter, Deus autem eminenter, cuiusmodi præsertim sunt gratiæ, eiusque dona creata superaddita, & accidentia naturæ: quanuis autem controuersum sit, vtrum propter rationes creatas adorationis Christus in natura creata, seu natura eius creata possit adorari adoratione propria creaturæ, quæ est dulia, vel sit tantum adorandus latria; nihilominus declarare oportet, quæ sint rationes adorationis latriæ in Christo, quæve non? & an illæ, quæ non sunt rationes adorationis latriæ, non sint tales ex eo, quod non sint per se aptæ facere dignum adoratione, an verò quia suppositum diuinum causa sit, ne possit recipi à Christo adoratio minor latria, cuius per se possunt esse causa, & sunt causa huiusmodi rationis in supposito creato. Itaque Christus solus est sufficiens, & adæquatam obiectum, ac materia adorationis de adoratione, proptereaque non immeritò tractatio de adoratione in vniuersum à plerisque Theologis coniungitur tractationi de adoratione Christi: de qua nos etiam hic aliquid dicemus, quamquam breuiter, priusquam huius vigesima questionis articulos exponamus, eorumque materiam pertractemus.

DISPUTATIO XXXVI.

De usu nominis latriæ, & adorationis.

ROTULIMVS supra duplex obiectum adorationis, alterum, quod, alterum, cui, quæ est persona adorata. Consideranda est vterius in persona adorata ratio formalis qua sit obiectum, cui; ea verò est bonitas, seu virtus, non quatenus facit amabilem personam, sed quatenus ornatur decore, redditurque excellentem, & claram. Et quidem circa personam ita decoratam, ratione huius decoris tres actus versantur, scilicet laus, honor, & gloria, quos explicat S. Thomas 2. 2. q. 103. art. 1. ad 3. ponitque laudem in verbis, honorem verò in exterioribus signis. Et rursum laudem aut testimonium ferre de bonitate alicuius in ordine ad finem, exhibitionem verò honoris absolute. Gloriam aut, esse effectum honoris, & laudis; ex his enim sequitur manifestatio, & notitia bonitatis, quæ est claritas, quam denotat nomen gloria. Ex his tribus honor pertinet ad adorationem, tãquam obiectum, quod, non tamen secundum totam latitudinem: nam in tota latitudine honor idem est, ac cultus; & honorare idem est ac colere, respicitque omnes personas virtutis dignitate præditas, siue inferiores, siue superiores, siue æquales. Adoratio autem est cultus exhibitus superiori ab inferiore proprie; atque hoc discrimen inter duo hæc, scilicet honorare, & adorare, tradit Aug. lib. contra serm. Arrian. cap. 23.

Rursum autem Latinum verbum, *adoro*, & nomen *adoratio*, ac Græcum, *λατρεία*, & *λατρεύω*, ubi agitur de sacro cultu, eodem modo apud fideles veteres, no- uæque Legis vtitur, tamen natia significatio, institutioque non est eadem Latini, Græcique vocabuli: *λατρεία* enim Græcè, est seruitus proprie dicta, relationem habens ad herum, & dominum, qualis vsu recepta est in ciuilibus: est enim origo eius *λατρεῖν*, quod seruum primò quidem proprie mancipatum, & additum dominio alterius significat. Deinde etiam mercenarium, qui suum obsequium, operasque locat alteri, vnde *λατρεία*, & *λατρεύω* deducuntur: at verò vocabulum *adoratio*, & *adorare* apud Latinos, significat liberum, ingenuumque obsequium aliquo actu liberæ submissionis exhibitum, in honorem alterius. Hoc ipsum confirmat, si vera est derivatio huius verbi, quæ est apud Priscianum ab *ador*, hoc est, frumento sacrificiis destinato.

Vtraque verò vox Græca, & Latina, si spectetur institutio, æquè communis est honori, & cultui, qui exhibetur Deo, atque hominibus; nihilominus vsu Patrum, & Scholasticorum, & passim in Ecclesia vtrunque vocabulum determinatum est ad cultum, honorémque soli Deo exhibendum; ita tamen ut religiosius obseruetur hæc determinatio in vocabulo *latria*, quod iam factum est Latinum, quàm in vocabulo *adoratio*; hoc primum habetur ex cap. 4. *Matth.* cum dicitur, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias*. Græcè vocabulum *προσκύνησις*, respondet Latino, *adorabis*, & non ponitur vox solum pro vocabulo vero *seruias*, cui præmittitur, *soli*; Græcè est *λατρεύω*, id est, *latriam præstabis*. Hoc obseruauerunt Patres, Augustin. *quæst. 61. in Genes.* Anastas. Episcopus Theopolios in *epist.* quæ refertur in septima Synodo, *actioe 4.* & Tarasius in *epist. ad Constantinum*, & *Hirrenem*. Et in vniuersum notat August. *lib. 10. de ciuit. c. 1.* in sacris literis vocabulum *λατρεία* aut semper, aut tam frequenter, ut ferè semper, vsurpari pro ea seruitute, qua

quæ pertinet ad colendum Deum; in nouo verò Testamento obseruatur quidam nusquam inueniri in alia significatione: atque ita Patres passim vsurpant verbum *latria*; August. *locis citatis*, & *lib. 20. contra Faustum Manich.* cap. 21. & *lib. 1. de Trinitate*, cap. 1. post medium. Isidor. *lib. 8. Etymolog. cap. 21.* Beda in id *Lucæ 4. Dominum Deum tuum adorabis*. Ionas Aurelian. *lib. 1. de cultu imaginum*, tom. 4. *sacra Bibliotheca*, Damascenus *orat. 1. & 3. de imaginibus*. Germanus Patriarch. Constantinopolit. in *epist. ad Thomam Episc. Claudiopol.* habetur in septima Synodo *actioe 4.* & passim septima Synodus.

Alterum verbum, *adoro*, & *adoratio* Latini Patres plerunquæ soli Deo accommodant. Sic August. *lib. de vera, & falsa religione*, c. 55. Hieronymus *epist. 13. ad Riparium*. Fulgentius *lib. ad Donat. cap. 4.* & alij, quos suo loco agentes de cultu Deo tribuendo, referemus. Similiterque in nouo Testamento passim ita vsurpatur, tamen inuenitur etiam vsurpatum pro hominibus. *Act. 10.* dicitur, *Cum introisset Petrus, obuius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes eius, adorauit*. Græcè verbum *adorauit*, est, *προσκύνησεν*. In veteri verò Testamento frequentius *adoratio*, Græcè *προσκύνημα*, & *προσκύνησις*, à verbo *προσκύνω*, quod *adoro* significat, tribuitur alijs extra Deum, scilicet creaturis *Genes. 37.* Præuidit Ioseph. sub figura manipulorum lunæ, ac stellarum se à suis parentibus, & fratribus adorandum. *3. Reg. 1.* de Nathan dicitur, *Cumque introisset in conspectu Regis, & adorasset eum pronus in terram*.

Aliud vocabulum est apud Græcos ad seruitutem significandam, scilicet *δουλεία*, & *δουλεύω*, quod quidam confundunt passim cum vocabulo *λατρεία*, ut idem significet. Ita Ludouicus Viues in *cap. 1. lib. 10. de Ciuit. Dei*, ubi refert Laurentium Vallam, atque his nominibus mercenariam seruitutem eodem prorsus modo significari; quibus accedit Suidas in suo Lexico, & probant ex Xenophonte *3. lib. de Pedia Cyri*, ubi verbum *λατρεία*, ex quo *λατρεία* deriuatur, in ea est significatio. Deinde ex Scriptura *Leuitici 23.* nam ubi Latine legimus, *Omne opus seruile non facietis, pro seruile*, Græcè habetur *λατρεύετε*, ab eodem verbo, & eodem capite ubi legitur, *de seruire tuo, non dabis seruire principi*, Græcè pro *seruire*, est *λατρεύειν*: hoc vocabulum *δουλεία* vsurpari promiscuè pro seruitute exhibita, siue sanctis, siue hominibus viatoribus, docet August. *quæst. 61. in Genes. & lib. 1. de Trinitate*, cap. 7. & Beda in *cap. 4. Lucæ*, nec ab antiquis Patribus attribuitur singulariter sanctis. Sic ad *Ephes. 6.* ubi præcipit Apost. seruis subici dominis suis, est verbum *δουλεύω*. Sed iam vsu Scholasticorum tum veterum in *3. dist. 9.* tum recentiorum passim applicatur cultui sanctorum, & vtrunque nomen, scilicet *λατρεία*, & *δουλεία*, & verbum *λατρεύω*, & *δουλεύω*, Latini reddunt verbo, adorandi, & nomine adorationis, estque commune cultui tantum Dei, & Sanctorum, quanuis aliàs inueniatur applicatum cultui hominum viatorum. Proinde accipitur ut actus virtutis religionis, cuius obiectum sunt actus, quibus colitur Deus propter suam excellentiam. An verò alij actus sacri adorationis, quibus coluntur Sancti, ad ipsam pertineant, infra dicitur. Pertinet autem adoratio ad virtutem iustitiæ; quoniam religio est pars eius non subiectiua, sed potentialis, ut docet S. Thom. 2. 2. *quæst. 80.* non solum quatenus respicit Deum, verum etiam quatenus respicit homines, siue respiciat illos iustitia secundum virtutem religionis, siue secundum aliam; quæcumque enim alia assignetur, erit pars iustitiæ, quia reddit debitum honorem alteri; quemadmodum pietas, & obsequantia, quæ reddunt honorem debitum hominibus, respondent religioni, quæ reddit debitum Deo honorem. Itaque adoratio duplex est, altera, qua colitur Deus, altera, qua coluntur Sancti; quicquid sit de

virtute, ad quam pertineat; estque actus voluntatis, in hac enim recipitur iustitia, supponit tamen actum intellectus, scilicet ut bonam habeat existimationem personæ adorandæ, non tamen in hoc consistit, ut non rectè Gabriel in *3. dist. 9. q. unica*. Etenim bona existimatio est iudicium, dictans aliquid esse colendam, ex quo oritur voluntas colendi, & cultus, in quo consistit adoratio, & nisi hæc voluntas consequatur, perspicuum est, existimationem excellentiæ alicuius, adorationis rationem nullatenus habere.

DISPUTATIO XXXVII.

An adoratio consistat in actu externo, vel interno.

COLENDVM esse Deum, non solum interno verum etiam externo cultu, certa fides est contra hæreticos, quam confirmat S. Thomas 2. 2. q. 81. art. 7. & q. 83. art. 12. q. 84. art. 2. ad quam probandum, ita sunt passim obuia, & exposita exempla, loca, consuetudines, Scripturæ, auctoritatesque Patrum, & Conciliorum, ut superfluum sit iis recensendis immorari. Ratio verò manifesta suadet, quia Deus etiam corporis est auctor, & corpus subiacet motioni, & potestati animæ, cum in ceteris plerisque actibus, tum in iis, quibus exhibetur obsequium, & honor alteri, quibusve quis protestatur suam subiectionem, qua subit alicui personæ: ergo etiam iis externis actibus colendus est Deus ab anima; controuersia ergo est, an his tantum actibus, vel etiam internis constet peculiaris cultus, qui dicitur adoratio, quam controuersiam tractant quidam recentiores contrariis studiis, ac sententiis.

Prima sententia agnoscit adorationem in internis actibus æquè, ac in externis, pro cuius intelligentia iubent distinguere duplicem sensum adorationis internæ. Primus est ut interna adoratio vocetur actus animæ volentis adorare Deum, quatenus secundum se spectatur præcisus ab actu adorandi, seu ab exercitio adorationis, quod respicit, quòve fertur voluntas: & hanc negant esse eam, quam vocant adorationem internam; talis enim actus est propositum adorandi, non adoratio. Secundus est, ut vocetur adoratio actus spiritualis mentis, quo consummatur adoratio, quique in mente ipsa est, seu potest esse obiectum propositi, & voluntatis adorandi, sicut aliàs est obiectum huius actus exterior. Porro internam hanc adorationem positam esse volunt in actibus voluntatis, & intellectus, præsertim verò fidei, spei, & charitatis, quoniam sunt apti ad exhibendum cultum, & honorem Deo, ut supremo Domino: proinde possunt imperari à virtute religionis in hunc finem; atque ita adorabitur Deus actu interno.

Videtur confirmari auctoritate sancti Thomæ 2. 2. *quæst. 81. art. 2. in corpore*: ubi agnoscit duplicem adorationem, scilicet spiritualem, & corporalem: & in *respons. ad 2.* illam vocat principalem, hanc minis principalem. q. 85. art. 2. hac proportionem ait, sacrificium externum esse signum sacrificij interni. q. 103. art. 1. ait hominibus solum deferri honorem externum, quia non vident actus internos; Deo verò, qui hos videt, deferri internum in *3. dist. 9. art. 1. q. 1. quæstionum*. 3. ait Deum coli fide, spe, & charitate, quia actus earum assumuntur in cultum Dei: iisdem virtutibus coli Deum à religione Christiana docet August. in *Enchirid. cap. 3. & 6. & lib. 12. de Trinitate*, cap. 14. & *lib. 10. de ciuit. cap. 9.* eandem distinctionem amplectuntur

aut alij Scholastici, Alex. 3. p. 9. 30. memb. 1. art. 3. Albert. dist. 9. art. 1. ad 5. Richard. art. 1. q. 3. ad 3. Palud. q. 1. art. 2. Thom. de Argent. art. 1. Gabriel art. 3. & lect. 50. in canon. Henr. quodlib. 10. q. 6. VValdens. de Sacramentalib. cap. 17. Cordub. lib. 1. q. 5. Aiala de vadii. p. 3. confid. 7. 6. 1. Bellarm. lib. 1. de cultu Sanctorum. cap. 12.

Probatum præterea ex Scripturis exemplo Angelorum, in quibus est actus veræ, propriæque adorationis, ad Hebr. 1. ex Psal. 95. *Et adoravi eum omnes Angeli eius.* Apoc. 7. *Omnes Angeli stabant in circuitu throni, & ceciderunt, & adoraverunt.* Eisdem lib. 7. cap. 9. *Exercitum cali se adoravit.* In præfat. Missæ dicitur, *Adorant dominationes, &c.* iuxta visionem *ysaie* cap. 6. Similia habentur *Daniel. c. 3. & 7.* Hoc argumentum latè prosequitur Suarez, productis, & refutatis variis euersionibus. Confirmatur præcipuè ex cap. 2. ad Philipp. *In nomine Iesv omne genua flectatur, celestium, terrestrium, & infernorum:* vbi nomine genuflexionis, significatur in Angelis adoratio spiritalis, respondens corporeæ, quæ fit ab hominibus genuflexione. Nam similiter ex verbis 1. ad Corinth. 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum,* colligunt Theologi præter locutionem humanam, & materiale dari spirituale, & internam. Demum *Ioan. 4.* dicitur, *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate.* quibus verbis quantum non excludatur adoratio exterior, quatenus potest dici vera ad exclusionem falsæ; nihilominus rectè insinuatur, veram adorationem posse solo spiritu perfici absque corporis actione; quod norant illa verba, *Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Confirmatur expositione Patrum dicentium, Deum adorari spiritu, & veritate, quando virtutum actibus, præsertim fidei, spei, & charitatis, colitur. Ita Chrysostr. & Cyrill. in *Ioan. Hilar. lib. 2. de Trinitate.* Ambros. lib. 3. de *Spiritu sancto, cap. 12.* Athanas. q. 59. ad *Antioch.*

Secundò accedit auctoritas Patrum, August. lib. 10. de *Ciuit. cap. 4.* sic habet: *Et sacrificium hostiam humilitatis, & laudis in ara cordis igne feruida charitatis.* Damasc. lib. 4. de *fide, cap. 13.* ait: *Qui ex visibili simul, & invisibili natura constans, duplici quoque proinde adorationis genere illum verum omnium parentem, & archiæctum aspicimus, quem admodum videlicet & mente, & corporis labiis psallimus;* vbi hoc ipso, vt adhibet exemplum orationis mentis, & corporis, admittit duas distinctas adorationes, quia duæ dictæ orationes distinguuntur.

Probatum præterea rationibus. Primum, quia virtus religionis est, quæ in voluntate imperat actus externarum facultatum; cum verò voluntati subsint etiam internæ facultates, scilicet intellectus, & ipsa etiam sit domina suorum actuum interiorum; potest religio hos actus ad suum finem imperare; & in vniuersum omnes actus aliarum virtutum intellectus, & voluntatis, scilicet fidei, spei, & charitatis, propter regulam generalem, qua vna virtus potest imperare actus aliarum etiam Theologicarum. Porro hi actus habent proportionem cum fine religionis: ergo possunt assumi ab ipsa ad cultum Dei, vt nota adorationis. Quod autem habeant proportionem, probant: nam actus externus induit notam adorationis, quatenus est nota, vel signum submissionis, & honoris: signum verò huiusmodi neque est naturale, neque omnino ex institutione, vt solum ex hac habeat vim signi, verum habet fundamentum in re, quod tamen satis non est absque deputatione ad significandum. Ac primò tale fundamentum est in plerisque actibus externis genuflexione, inclinatione, &c. Deinde non minus, imò maius est in plerisque actibus internis, scilicet fidei; quæ captiuat intellectum in obsequium Dei reuelantis, & charitatis, qua diligimus Deum, vt primum nostrum principium, & vltimum finem;

A de quo propterea dicit August. lib. 10. de *Ciuit. cap. Hic est Dei cultus, & vera religio, hæc tantum Deo debetur.* maius, inquam, fundamentum est in his, quæ Deus mens, & spiritus est, & mente colitur magis quam corpore. Iam institutio non solum potest esse publica, verum etiam priuata; quilibet enim potest sumere actus quoscumque ad testandam dictam submissionem, modò habeant in se fundamentum eius ergo potest assumere actus internos. Confirmatur a gumento sumpto ab oratione, quæ potest esse mentalis, & vocalis. Item ipsa oratio habet duo, primum est postulatio, secundum est submissio, qua se subiicit ei, à quo postulat: potest autem fieri non solum affectu obtinendi, verum etiam se submittendi, in quo consistit ratio adorationis.

B Secunda ratio ducitur ab incommodis. Primum est, quòd sequeretur, hominem destitutum facultate mouendi sua membra, priuari actu perfectissimo virtutis, scilicet adoratione. Secundò sequeretur, Angelos carere virtute obseruantie, qua se inuicem celant, qua virtus citra æquales responderet religioni & adorationi, qua colitur supremus princeps Deus si enim non datur adoratio merè spiritalis pro seipso principe, nec datur adoratio spiritalis pro æqualibus: est autem absurdum, eos carere virtute obseruantie, quæ est propria ciuilibus societatis, cur sit in illis talis societas. Hanc sententiam defendit Suarez. *disp. 51. sect. 2.*

C Secunda sententia agnoscit adorationem in actu tantum externo, & negat esse in interno. Probatur primò, quia si adoratio non consistit solum in quibusdam externis actibus submissionis, cuiusmodi est inclinatio, genuflexio, & similes, verum etiam in internis fidei, spei, &c. id ideo est, quia cultus, qui per submissionem exhibetur Deo, quique dicitur adoratio, attenditur penes finem, qui est in intentione operantis; & quia operans ex intentione huius finis potest exercere opera, non solum externa, verum etiam interna, ideo etiam operibus internis constare potest adoratio. At certè hinc sequitur nõ magis habere rationem adorationis illos certos actus genuflexionis, inclinationis, &c. quam quoslibet alios actus tam internos iam dictos, quam externos temperantia, iustitia, eutrapelia, &c. quod quidem in plerisque huiusmodi generibus actuum, est per se alienum à communi omnium sensu, & notione adorationis, quod ipsi concedunt. Quis enim dicat adorari Deum actu temperantia, &c. in aliis autem, in quibus subest aliqua ratio cultus cum submissione, qualis est fides, spes, &c. illud est incommodum, quòd per se ex natura actuum confundantur cum genuflexione, &c. vt æquè sit obiectum, & materia adorationis ipsæ, atque illi, & vtrique extrinsecus, neutri verò intrinsecus ex natura sua id habeant.

E Secundò cultus, & honor exhibitus Deo in genere non est adoratio: & quantum sit obiectum virtutis religionis, non tamen exhibetur ab illa in genere, sed in aliqua determinata specie ex his, quæ sub illa continentur, quæ sunt deuotio, oratio, adoratio, sacrificium, oblatio, votum, iuramentum, & laus: necesse est ergo actus internos ab aliquo ex his affectibus imperari ad hoc, vt subsint religioni; atqui vt patet discurrenti, ab affectu tantum voti, & iuramenti imperari possunt, non verò ab adorationis affectu, ex quo à virtute religionis non potest elici affectus genericus cultus diuini præcisus à specifico: & sanè solum hoc affectu vult prima sententia imperari hos actus, qui dari non potest in re abstracta, nec potest esse in specie adorationis, nisi per propriam huius differentiam contrahatur. Hanc sententiam defendit Vasquez. *disp. 93. cap. 2.* & tradidit Valentia 2. 2.

2. 2. *disputat. 6. cap. 3. punct. 1. & 2.* Lessius lib. 2. cap. 38. dub. 1.

Pro solutione huius quaestiones attendenda primum est notio propria virtutis religionis, quæ est exhibere debitum cultum Deo, propter eius excellentiam, vbi includuntur duo, scilicet cultus Dei, & seruitus hominis, seu creaturae, notata in particula, *debitum.* Cultus respicit Dei excellentiam, cui reuerentia debetur, seruitus autem respicit submissionem hominis, qui ex sua conditione obligatur esse reuerentia exhibenda, atque hæc duo inueniuntur in omnibus actibus, qui religioni attribuuntur; quia per omnes homo protestatur diuinam excellentiam, & submissionem sui, qua subest Deo; huiusmodi verò actus sunt, quibus aliquid Deo exhibemus, vel offerimus, aliquid diuinum assumimus, &c. Hæc est doctrina, & verba sancti Thomæ 2. 2. *quaest. 81. articulo 3. ad 2.*

Obseruandum secundò, præfatam hanc submissionem in omnibus actibus propriis religionis contineri, tanquam circumstantiam generalem, seu tanquam rationem communem genericam, sicut obedientia Dei in omnibus operibus præceptis, ob dictam doctrinam S. Thomæ, quòd religio non solum testetur in suis actibus debitum Deo colendi eius excellentiam nudè, & abstractè, verum etiam testetur illud respectu nostri, proficendo dependentiam, & submissionem sub ipso, ac proinde non potest esse nisi in creatura, respectu sui principij; idque constat ex definitione August. lib. 83. *quaest. quaest. 31.* ex Cicerone, quæ est talis: Religio est virtus, quæ superiori cuidam naturæ, quam diuinam vocant, cultum, ceremoniamque offert. Iam verò sicuti datur obedientia specialis, & formalis præter communem omnibus operibus præceptis, ita & subiectio specialis; & hæc est duplex; altera, quæ pertinet ad humilitatis virtutem, eaque non adhibetur ad cultum excellentiæ diuinæ, tanquam ad finem, sed ad moderandum honoris appetitum; humilitas enim est species, seu pars potentialis temperantia, quæ versatur circa passiones. Altera quæ pertinet ad virtutem iustitiæ, reddens debitum honorem alteri, propter eius virtutem, & bonitatem: id quod facit cum aliis plerisque actibus, tum maxime speciali subiectione, non quacunque, sed quæ colat, honorèturque alium propter suam excellentiam ex modo, quò exhibetur. Videndum est ergo, an dentur duæ huiusmodi subiectiones, scilicet interna, & externa, ideoque externa per seipsam cedat in cultum Dei, & vtraque in suo genere colat Deum, sintque duæ species subiectionis distinctæ, sicut actus fidei interior, & confessio exterior: an verò sit vna tantum specialis subiectione, siue interior, cuius exterior sit tantum nota, & signum, siue exterior, cui interior voluntas ter esse liberum, & morale, sicut aliis actibus bonis bonitate ex obiecto externo.

E Dico primò. Subiectio specialis, quæ per se ex modo proprio, quo adhibetur, colit Deum propter suam excellentiam determinatè, tanquam propter rationem subiiciendi, & colendi, solum est in quibusdam determinatis actibus externis, quales sunt genuflexiones, inclinationes, & similes. Vt declaretur, & probetur, tria præmittenda sunt. Primum est, omnes creaturas, omnesque earum operationes subiici excellentiæ diuinæ, & cedere in gloriam ipsius, subiectione physica ob communissimam rationem graduum naturarum, & rerum, qua inferiores subiiciuntur superioribus, & excellentioribus, atque omnes supremo, qui est diuinitas, primum omnium principium: sed iam non est sermo de subiectione tam ampla, sed solum de ea, per quam

Ios. Raguse in 3. p. D. Th. tracl. post.

A colitur Dei excellentia in actibus, operibusque liberis, & moralibus.

Secundum est in omnibus actionibus bonis moralibus contineri submissionem sub Deo, & quidem propter eius excellentiam; sed non in omnibus propter hanc formaliter, tanquam propter rationem propriam subiiciendi; verum in plerisque tantum virtualiter propter hanc, propter alias verò rationes, formaliter. Tales sunt actus fidei, spei, & omnes omnium virtutum, quæ singulæ secundum suas species nituntur determinatis perfectionibus diuinis, vt fides primæ veritati, spes fidelitati, charitas summo bono, eidemque subiiciuntur, vt prudentia summæ providentiæ, fortitudo immutabilitati diuinæ, &c. tanquam eius participationes. Virtualiter verò subiiciuntur omnes excellentiæ, quatenus in his omnibus excellunt diuinæ perfectiones, atque immediatè, & formaliter cedunt in honorem primæ veritatis, fidelitatis, &c. seu Dei, vt est prima veritas, &c. mediatè verò, & virtualiter in honorem excellentiæ.

Tertium est in actibus virtutis religionis contineri submissionem sub Deo per se formaliter sub ratione cõmuni omnibus actibus pertinentibus ad illam, sub qua tamen communi ratione variæ sunt differentiæ, quibus contrahitur, siue hæc constituent species sub virtute religionis vna genere, siue non: tales sunt deuotio, oratio, votum, iuramentum, sacrificium, oblatio.

C His positis propositio nostra est, dari præterea submissionem aliquam specialem sub Deo, cui sit proprium, & speciale, quod est commune aliis actibus religionis, & non habeat aliam bonitatem in ratione, seu specie sua, præter hanc, quæ est esse submissionem, quæ ex modo quo fit, colat Deum, seu aliam personam, propter excellentiam suam; sicut habent alij alias bonitates, & hanc bonitatem respiciat ipsa expressè, & immediatè, tanquam rationem propriam, quam alij actus respiciunt implicite, tanquam rationem communem sub religione, & hanc specialem submissionem positam esse in actibus externis. Iam quòd hæc detur omnes admittunt, & est perspicuum in quibusdam actibus externis, scilicet genuflexione, inclinatione, &c. qui deferunt cultum, & honorem personæ, solum propter eius excellentiam, non autem propter aliam rationem, nec habent aliam bonitatem præter hanc; habent autem hanc, tum ex qualitate actionum, quæ per se sunt actus submissionis, tum verò ex adiuncta institutione siue publica, siue priuata, qua deputantur venerationi exhibendæ propter excellentiam.

Quòd verò tantum in his externis actibus consistat hæc subiectio, non autem in internis, nec in quibusvis aliis externis, probatur, & primò de aliis externis: nam vel sunt indifferentes, id est, neque boni, neque mali; & ita non possunt habere dictam rationem specialem subiectionis, nisi deputentur, habeantque fundamentum, quo deputari possint, & si qui tales assignentur præter vulgares, & vsu receptos actus, scilicet genuflexiones, inclinationes, &c. sanè pertinent ad hunc ordinem subiectionis specialis consistentis in actibus externis, quoniam, vt dixi, possunt quicumque actus deputari deputatione priuata, vel non sunt indifferentes, sed boni moraliter; at certè secundum hanc bonitatem pertinent ad alias virtutes, aut extra religionem, iustitiæ, temperantia, &c. subiiciunturque aliis attributis diuinis, diuinæ verò excellentiæ solum virtualiter; aut ad virtutem religionis: atqui omnes actus externi boni moraliter sub religione respiciunt suas singuli distinctas bonitates sub ratione speciali; subiectionem verò diuinæ excellentiæ sub ratione communi; non ergo consistit in vllis actibus bonis moraliter subiectio specialis.

M Deinde

Deinde probatur de actibus internis, etenim duplex horum genus spectare possumus. Primum actus variarum virtutum, quæ ex obiecto, & natura sua consistunt in actibus internis, siue in nullo præterea consistant externo, ut actus spei, siue etiam in externo, ut satisfactio pro peccati; atque ij subiiciuntur aliis attributis formaliter; excellentiæ verò, aut virtualiter, ut plerique actus virtutum extra religionem, vel sub ratione communi, ut deuotio, & oratio, quæ sunt actus religionis: non ergo in vilo ex his est subiectio specialis.

Secundum genus actuum interiorum est voluntas, seu affectus internus exhibendi excellentiæ diuinæ per subiectionem, & hic affectus variè potest explicari. Primum quidem, ut homo subiiciat seipsum determinatè, secundum suum esse subiectione limitata, quæ non includat actionem, vel passionem, & hic affectus est quidem subiectio specialis, verùm non est virtutis religionis, sed solum modestiæ, & humilitatis continentis hominem in gradu suo, ne supra illum feratur: quare hic affectus suapte natura subiicitur excellentiæ cuiuscunque naturæ superioris, siue sit superior secundum excellentiam specificam, siue secundum indiuiduam; & rursus siue habeat dominium, & imperium inferioris, siue non; atque ita subiicitur excellentiæ Dei, solum ratione communi; virtus autem religionis respicit excellentiam Dei colendam per actus aliquos, quibus per se colatur. Secundò ergo per dictum affectum intelligi potest subiectio, qua subiiciatur anima excellentiæ diuinæ secundum opera, scilicet actiones, vel passiones, & hic affectus si respiciat subiectionem hanc in operibus bonis, certè in operibus aliarum virtutum extra religionem, non respiciet formaliter excellentiam diuinam, sed solum virtualiter: in operibus verò religionis, formaliter quidem, verùm secundum subiectionem communem pluribus actibus, non autem speciale, ut supra declaratum est. Si verò respiciant subiectionem hanc in operibus genere suo indifferentibus ad bonitatem, vel malitiam moralem; certè hæc si assumantur ad venerandam excellentiam diuinam, tanquam actus, & nota, seu professiones subiectiōnis, erunt subiectiones speciales; quia cum nullam habeant aliam bonitatem ex obiecto, hoc ipso, quòd indifferentia sunt, solum habebunt hanc, ad quam assumuntur ab affectu, scilicet esse notas subiectionis, quod est, esse specialem subiectionem.

Quòd autem actus indifferentes, qui assumuntur, solum sint externi, probatur, primum quia neque apud Patres, neque apud Theologos, neque in Scripturis inuenimus vllam actum internum indifferentem adhibendum ad colendum Deum; neque quicquam vnquam docuit, aut consuluit assumendum: actus verò externos genere suo indifferentes, cuiusmodi sunt genuflexiones, inclinationes, &c. inuenimus & vlt, & scriptis libris traditos: sed neque Theologi primæ sententiæ tradunt huiusmodi actus indifferentes internos ad subiectionem diuinam. Deinde ex actibus internis genere suo indifferentibus, non est inuenire vllum idoneum, ut assumatur tanquam nota subiectionis excellentiæ diuinæ: nam hi actus in intellectu sunt aliqua cognitio, seu speculatiua rerum naturalium, vel mathematicæ, &c. siue practica, seu mechanicæ alicuius rei faciendæ: in voluntate sunt affectus rei genere suo indifferentis: at quis non videt, quàm sit extra rem, velle assumere aliquam eiusmodi cognitionem, vel affectum, tanquam notam subiectionis, qua ho-

mo sese subiiciat excellentiæ diuinæ? Similitèrque extra rem esset velle assumere aliquem actum internum bonum, ut sit nota subiectionis, non secundum bonitatem, quam habet, sed secundum quæ res quadam naturalis est, v. g. actum credendi Deum esse trinum, & vnum, non secundum quæ subiicit intellectum primæ veritati, sed secundum quod est quadam notitia mentis, similitèrque actum amoris, & spei, non prout subiiciunt hominem summo bono, sed ut sunt operationes quidam voluntatis. Maneat ergo in solis actibus externis positam esse subiectionem specialem, quam præsenteat homo sub excellentia diuina distinctam communi actuum, sed ut sunt operationes, v. g. rueretiam religionis.

Dico secundò, adoratio propriè sumpta consistit in hac speciali subiectione, quæ per se venerari & colit excellentiam diuinam, id est, Deum, ratione suæ excellentiæ, ac proinde consistit tantum in actu externo, non verò in interno; an verò, & quomodo adhibeatur actus internus, modo dicam.

Hæc est aperta sententia sancti Thomæ 2. 2. 81. art. 1. ad 1. vbi tribuit religioni duplices actus quosdam proprios, sicut, inquit, sacrificare, adorare, & huiusmodi; quosdam imperatos, non proprios: & hi sunt actus aliarum virtutum miser cordiæ, temperantiæ, &c. elicit ab ipsis, qui tenent imperantur à religione propter diuinam reuerentiam, quæ est proprius ipsius finis, dicuntur actus religionis: ergo ex sententia sancti Thomæ nomen adorationis non tribuitur actibus imperatis ob cultum excellentiæ diuinæ, etiam si hi pertineant ad religionem, quandoquidem distinguuntur adorationem ab iis, non solum quatenus sunt actus aliarum virtutum, verumetiam quatenus sunt actus religionis, ratione imperij, qua ratione prima sententia vocat adorationem internam actus interne sic imperatos. Idem quæstione 84. proficitur, se tractasse, & absoluisse tractationem de actibus interioribus latræ, & aggredi tractationem de exterioribus, & facit initium ab adoratione, simulque explicat, qua ratione sit externus actus, his verbis: *Et primò de adoratione, per quam aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet.* Certè his verbis notatur genuflexio, inclinatio, & huiusmodi actus corporis, & limitatur ad hos adorationis.

Præterea artic. 1. in respons. ad 1. quatenus dicat *Ea, quæ exterius aguntur signa sunt interioris reuerentiæ quod quomodo intelligatur, dicam inferiùs; tamen nomen adorationis solum tribuit actui externo propriè, quod expressit, subiiciendo hæc verba, Quædam exteriora ad reuerentiam pertinentia exhibentur excellentibus creaturis, inter quæ maximum est adoratio, sed aliquid est, quod soli Deo exhibetur, scilicet sacrificium.* Sicut ergo nomine sacrificij, quod est vnus ex actibus externis, quæ sunt signa reuerentiæ internæ, solum tribuitur actui externo propriè, ita & nomen adorationis. Eadem est sententia Bonauenturæ in 3. distinct. 9. articulo 2. quæst. 3. & 4. Satis quidem clarè, non autem obscurè, v. quidam opponunt, ducti ea ratione, quòd ibidem Bonauentura tradat distinctionem adorationis in ternæ, & externæ, quis enim sit sensus eius, dicitur infra. Eadem est sententia aliorum, quocitat Vasquez disputatione 93. capite 4. Solum displicet, quòd Bonauentura, & quidam alij velint in vniversum latræ versari circa actus exteriores, tanquam obiectum, verius enim est, quod docet sanctus Thomas, habere etiam actus interiores.

Ratio

Ratio verò huius secundæ propositionis fundatur in prima; etenim inter actus, qui pertinent ad religionem elicentem, ut distinguitur ab imperante, quales nimirum sunt, qui secundum rationem suæ speciei pertinent ad reuerentiam Dei, ut docet S. Th. 2. 2. q. 81. a. 4. ad 2. adoratio ex vi nominis, cuiusdemque vsu significat explicitè formaliter, & immediate cultum reuerentiæ diuinæ per subiectionem specialem; alij verò actus, ut deuotio, oratio, votum, oblatio, sacrificium, immediate, & explicitè significant aliquid aliud; sicut obedientia immediate significat subiectionem mandatis diuinis; alij verò actus, quibus obeditur, non significant hanc immediate, & formaliter: sicut ergo propterea subiectio formalis, & specialis circa mandatum diuinum secundum se sumptum, ut obiectum, dicitur propriè obedientia; ita & subiectio specialis excellentiæ diuinæ, dicitur adoratio, præsertim, quia, ut iam dicam, adoratio est etiam nomen generale pluribus aliis actibus. Solum potest obici, quòd laus, quæ est actus religionis, respiciat immediate excellentiam diuinam, & nihil aliud immediatè: ergo non conuenit soli adorationi esse per se formaliter cultum specialem, & non solum generalem excellentiæ diuinæ. Respondeo, actus religionis rationalis creaturæ non consistere solum cultu Dei, verumetiam subiectione, ut ex S. Thom. supra dixi: laus verò, quatenus formaliter, & per se denotet cultum Dei, subiectionem tamen non denotat formaliter, & immediate, vtrunque denotat formaliter, & immediate adoratio; ideo ipsi soli conuenit absolute, & explicitè ratione speciali esse cultum Dei propter eius excellentiam, quod conuenit aliis implicitè, & virtualiter ratione communi generica. Dicit etiam potest, laudem vtrunque explicitè continere, id est, non solum cultum, verumetiam subiectionem: possumus enim profiteri subiectionem, & verbo, & gestu corporis: nihil enim prohibet multiplicari signa, & notas explicitas eiusdem rei, cuiusmodi præsertim sunt res, & verba, tamen non tam perfecte profitemur subiectionem verbo, sicut gestu; quia verba non habent ex natura, quòd sint notæ, & signa subiectionis, sed ex mera sui institutione, & gestus autem habent ex natura rei. Rursus non omne verbum, quo colitur Deus, significat subiectionem, etsi omne, quod significat subiectionem loquentis, colit Deum; at omnis gestus, quo colitur Deus, est subiectio, & contra.

Dico tertio, adorationis nomen latè tribuitur omnibus actibus religionis, tam internis, quam externis, in quibus est subiectio, & cultus Dei, siue implicitè, siue explicitè; & rursus siue hi actus sint elicit à religione, siue imperati. Hanc propositionem tribuimus primæ sententiæ, eamque tradunt loca Scripturæ, quibus indicatur, nullam creaturam esse adorandam, tali scilicet adoratione, quæ deferat diuinum honorem, quæcunque illa sit, quæ talem deferat. De hac sermo est Deuteronom. 6. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.* vbi latè accipitur adoratio diuina, hoc duntaxat, quòd diuina est, absque vilo discrimine actionum, modorum, &c. quibus exhibeatur secundum hanc latiore acceptionem, cultus idolorum generatim sumptus pro omnibus obsequiis, dicitur adoratio: & qui est addictus illis, dicitur adorare idola. Deuteronom. 5. 17. & 29. Exod. 20. & 23. Micheæ 5. *Non adorabis vltra opera manuum tuarum.* Augustinus libr. 1. de Trinit. cap. 6. sic habet; *Vnde idololatris dicuntur, qui simulacris eam seruitutem exhibent, quæ debetur Deo, secundum hanc enim seruitutem dictum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.* Vniuersam ergo seruitutem, quæ exhibetur

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. ar. 1. post.

idolis, tanquam Diis, vocat Augustinus adorationem. De hac latiori adoratione procedunt loca Scripturæ supra allata à prima sententia, quibus probatur, Angelos adorare Deum: quòd pertinet illud Psalmi 96. *Confundantur omnes qui adorant simulacra, & qui gloriantur in simulacris suis;* cui subditur, *Adorate enim omnes Angeli eius;* hic enim adoratio significat professionem colendi idola: & hunc sensum sectatur Basilius in scholio huius Psalmi, dicens, hoc Psalmo opponi myriades adorantium Deum iis, qui simulacra adorant.

Secundò hoc ipsum probatur ex verbis capituli 2. ad Philippens. quæ prima sententia citat pro se, scilicet: *In nomine IESV omne genua flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum.* vbi obseruare oportet primò, sermonem esse de actu interno significato verbo genuflexionis propriè dici de externo corporis actu, improprie autem, & metaphoricè de interno, quia genu est pars membri corporei. Ex quo argumentor: aut adoratio propriè, & principaliter consistit in actu interno, aut in externo; si in interno, debuisset Apostolus potius vti verbo significantem actum internum; nec potest dici defuisse nomina, quibus significaretur: nam actus interni saltem in genere, & præsertim qui possunt deferuire cultui Dei, satis sunt suis nominibus noti. Si ergo propriè consistit in actu externo, sequitur non nisi ratione quadam communi conuenire actibus internis Angelorum, qui actus interni, siue vnus, siue plures, dicantur genuflexiones, & adorationes similitudine ducta ab exteriori, etiam si aliunde perfectior sit, nobiliorque actus, quo Angeli colunt Deum, quatenus minus propriè dicatur adoratio, quam dicti actus externi, genuflexionis, &c. & hoc ipsum confirmat, quòd assertur ex Apost. 1. ad Corinth. 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum;* locutio enim minus propriè, & metaphoricè dicitur de Angelica, etiam si alioqui perfectior, nobiliorque actus sit angelica.

Tertium argumentum sumitur ex eo, quòd in Scripturis, sacrificium dicatur adoratio: ergo adoratio potest etiam latè sumi. Antecedens habetur Genes. 22. vbi Abraham sacrificaturus Isaac, dicit famulis suis, *Expeclato hic cum asino, ego & puer illius properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos.* Hic adorare est sacrificare, nam alia quatenus adoratio non requirebat designatum montem. Ioan. 12. *Erant quidam Gentiles, qui ascenderant, ut adorarent in die festo.* Actor. 8. *Eunuchus Aethiops venerat adorare in Ierusalem.* Hic adorare est sacrificare, solum enim sacrificium prohibebatur fieri alibi extra Ierusalem, propter quòd opus erat è longinquis regionibus illuc ire. Demum Ioan. 4. illa quæstio Samaritanæ, *Patres nostri in monte hoc adorauerunt,* &c. erat de sacrificio; quia teste Iosepho libr. 11. *Antiquitat. cap. 8.* schisma Iudæorum, & Samaritanorum erat, quòd Samaritani templum ædificassent in monte Garizim, & ibi contendebant esse sacrificandum. Contra verò Iudæi solum in Ierusalem, iuxta mandatum Dei Deuteronom. 14. statuentis sacrificia debere fieri in certo loco, quem Deus elegerat. Demum nomen, & ratio sacrificij suapte natura est contractior, & limitatior, quam nomen, & ratio adorationis; & tamen applicatur omnibus virtutum operibus, auctore Augustino libr. 10. de Ciuitate, capite 6. quem sequitur sanctus Thomas 2. 2. quæst. 81. articulo 4. ad 1. ergo multo magis nomen adorationis.

Restat iam vt satisfaciamus argumentis primæ

M 2 fen

sententiæ, quæ nituntur distinctioni adorationis interna, & externa traditæ à sancto Thoma, aliisque Theologis cum Damasceno, & præstantia, qua præferunt internam externæ, quibus quidem fere satisfaciunt vltima nostra propositio: nullum enim argumentum conuincit, adorationem internam non esse contentam latiore acceptione adorationis; sed ut hoc ipsum magis confirmetur, præsertim quod dicitur de præstantia internæ, statuendum est primo, quod bene docet Bonau. adorationem externam esse actum elicitum à virtute religionis; adorationem verò internam esse actum elicitum ab aliis virtutibus, quarum actus possunt imperari à religione: tamen neque imperium ipsum, seu actus imperans est adoratio; solum enim est affectus generalis circa cultum Dei; neque actus imperatus, eum non sit elicitus à religione, sed ab aliis virtutibus, nec sit imperatus ab actu adorationis, seu ab affectu adorandi, sed solum ab affectu colendi Deum in genere, propter suam excellentiam, à quo sicut procedunt varij actus elicti religionis sacrificium, votum, &c. & inter ipsos adoratio, ita & actus imperati aliarum virtutum. Quare neque ex proprio obiecto, neque ex obiecto proprio religionis, cuius affectu imperantur, habent actus interni, quod sint adorationes: solum ergo habent similitudinem adorationis externæ, quæ elicitur à virtute religionis.

Dicitur autem principalior adoratio interna, quam externa, duplici ratione. Primo secundum comparationem vtriusque in diuerso genere, diuersoque ordine, sub quo participant idem nomen, & rationem. Sic enim præstantior est adoratio interior, & de ipsa dicitur principaliter, cum hoc tamen fiat, quod nomen, & ratio, seu significatio natiua nominis dicatur principaliter de externa, sicut ieiunium dicitur de corporali, & spirituali passim in libris Patrum, & orationibus Ecclesiæ, & secundum præstantiam operis principalius de interno spirituali, sed secundum usum, & rationem nominis principalius de externo: & ab hoc ducitur similitudo illius. Et in vniuersum quando est aliqua similitudo inter corporalia, & spiritualia, accommodamus nomen rei corporeæ spirituali, non verò contra. Sic cogitatio interior dicitur visio; intellectus dicitur oculus mentis, aures cordis ab Apost. affectus dicitur gustus, &c. Sed visio non dicitur cogitatio, neque oculus, aut aures dicuntur intellectus. Et si quidem hæc visiones interna, & externa comparentur secundum naturam, qualitatemque operationis, principalis est interna; si verò secundum nomen, cuiusque natiuam rationem, & significationem, principalis est externa, cuius similitudine interior dicitur visio, mens, oculus, &c.

Atque hæc est expressa mens Damasceni citati à prima sententia lib. 4. cap. 13. Cum enim tradidisset duplicem adorationem, scilicet internam, & externam, subdit: *Quemadmodum mente & corpore labijs psallimus, & aqua simul, & spiritu baptizamus, &c.* Profectò baptismus quoad rem principaliter dicitur de interno, quoad nomen verò, & rationem significatam, principaliter de externo.

Secundò interna adoratio dicitur principaliter respectu externæ secundum comparationem in eodem ordine, & genere adorationis, ad quam simul concurrat anima per internas virtutes, & facultates; & corpus per externa membra: potest enim anima ad externam adorationem dupliciter concurrere. Primò per solam liberam facultatem voluntatis, secundum quam dat esse morale omnibus actibus, siue internis, siue externis; & hoc modo tam adoratio, & quilibet actus externus, quam volitio sunt principales in suo genere: quod enim actus externus sit bo-

nus bonitate morali, habet principaliter à voluntate; quod autem sit bonus bonitate obiectiua, bet per se à suo obiecto principaliter. Secundò po anima concurrere ad externam adorationem virtutem internam, quæ duo præstare potest. Primum est subiicere voluntatem Deo subiiectione, nerali, quam præstant plures virtutes tum media tum immediatè. Immediatè humilitas, & religio, seu pars, religio, charitas, fides suo modò &c. etenim ex huiusmodi subiiectione tum media tum immediatè, oritur affectus adorationis propria, qua colatur Deus exterius, quæque dicitur nota subiiectionis internæ. Ceterum internam illam subiiectionem, quæ est origo adorationis, non est necessarium esse actualem, sed satis est esse habitualer seu virtualem, qualem gignunt virtutes in anima redentes illam dispositam ad actus adorationis, quæ dispositio dicitur etiam adoratio, sed minus propria cum non sit actus, & tamen dicitur principalis adoratio, quia est fundamentum externæ, & quia significatur per externam; nihil enim prohibet esse minimam propriam, & tamen esse principalem, non in ratione adorationis, sed ob aliam dictam rationem.

Secundum quod præstare possunt virtutes fide charitatis, &c. est imperare actus religionis, cum alios omnes, tum verò adorationem, ut habet scriptus Thomas in 3. distinct. 9. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. c. 2. 2. quæst. 81. art. 5. ad 1. & ratione rei imperatæ participant nomen adorationis, quomodo charitas, & amor, affectusque temperantiæ, iustitiæ, &c. qui scilicet amatur, & imperatur temperantia, &c. potest dici temperantia, &c. quod si hæc participati nominis non concedatur charitati, & amor, qui imperantur actus aliarum virtutum extra adorationem; concedenda tamen est charitati, & virtutibus imperantibus adorationem: quoniam subiectio sibi Deo conuenire potest omnibus virtutibus, earumque actibus non solum causaliter, verumetiam subiiectione, & formaliter tum per se, tum per aliud, quare ubi imperant adorationem, quæ secundum propriam rationem speciei nihil est aliud quam subiectio specialis in cultum excellentiæ diuinæ, intelliguntur subiicere etiam seipsas, & subiectio cadit formaliter in ipsas. Non conuenit autem fidei, charitati, &c. temperantem esse, aut iustam, &c. in seipsis villo modo formaliter; sed solum causaliter, ideo aut non conuenit omnino ipsis hæc appellatio, aut non eo modo, quo conuenit esse adorationes. Igitur hæc quærens imperant, dicuntur principaliter adorationes, ex eo, quod sint origo, & causa, sicuti possent dici principaliter temperantia, &c. & tamen non proprie, quia principale hæc non dicitur ratione proprietatis, sed alia ratione iam dicta. Præterea adoratio exterior dicitur signum & nota adorationis principalis, quæ scilicet sit tantum principalis modo dicto. Sicut autem S. Thomas ait actus harum virtutum imperare interdum actus religionis, ita & e conuerso dicit imperari ab ipsa in 3. sent. loc. cit.

Atque ex his satisfactum est argumentis ductis ab auctoritate sancti Thomæ, Scripturæ, Damasceni, atque Augustini. Ad id quod afferatur ex cap. 4. Ioan. dicitur primò eo loco per adorationem intelligi sacrificium, & per verum sacrificium significari, sacrificium Eucharistiæ nouæ legis, & exclusionem veterum, ut supra insinuauimus, & docent grauissimi Theologi. Dicitur secundò, si quæ est specialis adoratio præter sacrificium, & præter adorationem in noua lege, de

de qua loquebatur Christus, ea est, quæ non est contenta externis ceremoniis, exclusa religione interna, qualem ea ætate vsurpabant non modò Samaritani, verumetiam Iudæi, quos propterea reprehendit Christus, sed quæ cohæret cum interno Dei cultu, & affectu, quem dici adorationem, eamque principalem, & quo modo supra explicauimus.

Præfertur etiam quidam locus Chrysostr. homil. 1. in cap. 6. Isaia; ubi de Angelis ita loquitur: *Velabam faciem suam, suam religionem, & reuerentiam significantia, quam habent erga dominum: velabam pedes suos, id est, inexpectabilem erga conditorum reuerentiam exhibere student, multatque anxietatem, tum ipso habitu, tum voce, tum aspectu, tum denique ipsa statione;* his enim verbis describitur adoratio interna similitudine externæ. Sed primum non conuincitur. Hinc maior adoratio, quam quæ hæctenus explicata est latè sumpta. Deinde subdit Chrysostr. alia verba, *Quamquam est & alia quadam magis mystica speculatio, quæ circa hoc consideratur, non quod pedes, & facies habent (sunt enim incorporei, quemadmodum ipsam nomen) sed ut hoc humanus sermo declarat, ea vnde quæque mem. ac reuerentia contracta seruire Deo.* Vbi declarat huiusmodi incorporeis motibus, & gestibus denotari metum, & reuerentiam, qua Deo semper inseruiunt Angeli, qui sanè metus est actus charitatis, cum sit filialis, & non est adoratio, quæ constituitur à S. Thom. actus religionis. Reuerentia etiam, quæ est aliquid commune ad metum reuerentialem iam dictum, & ad actus religionis, quorum quidam etiam Angelis tribuuntur, hæc sumitur à Chrysostr. prout denotat timorem reuerentialem, quatenus est in Angelis principium seruiendi Deo.

Ad secundum rationem ductam ab incommodis; ac primò ad incommodum eius, qui caret vsu membrorum; idem responsum proferri licet, quod in similibus, plerisque defectibus facultatis exercendi actus quarundam virtutum moralium, scilicet liberalitatis, magnificentiæ, iustitiæ, &c. Etenim preparatio animi, & voluntas exercendi hos actus externos pertinet ad virtutem, ad quam illi pertinent, tamen si voluntas reflexa exercendi actus internos, v.g. amandi, sperandi, &c. non est amor, spes, &c. ut re cte notat Vasquez disp. 93. c. 2. potest ergo carens facultate adorandi exterioris, habere affectum internum, si que pertinebit ad bonitatem adorationis.

Ad secundum incommodum, quod dicunt sequi ex defectu virtutis obseruantie in Angelis. Respondeo si id putent incommodum ea ratione, quod nulla sit virtus in hominibus, quæ non sit etiam in Angelis, falsum assumunt; quia obiectum, & materia, per quam constituuntur quædam virtutes, non inuenitur apud Angelos, sed tantum apud homines, qualis est pecunia, cuius sumptibus designatur liberalitas, & magnificentia; bona fortunæ, & famæ, quæ sunt materia iustitiæ, delectationes secundum tactum, quæ sunt materia temperantiæ propriè dictæ, & principalis, nam humilitas, & modestia, quæ sunt in Angelis, sunt partes potentiales, præferentes similitudinem propriæ temperantiæ. Idem ergo posset dici de obseruatia, si eius obiectum, & materia ponerentur actus colendi externi: & nihilominus posset habere hanc virtutem, sicut & adorationem Dei in preparatione animi, & affectu, nimirum exercendi adorationem, & obseruantiam in corporibus, siquidem non propriis, quæ cogitarentur ex impossibili suppositione, circa quam non nisi otiose ponitur actus virtutis; at saltem assumptis ex suppositione, & conditione non solum possibili, verum etiam sæpe actu posita; affectus enim virtutis circa opus externum eiusdem rationis est cum ipsa virtute.

Si verò defectus obseruantie putetur incommodus ex eo, quod virtus hæc censetur pertinere etiam ad

Ioan. & August. in 3. p. D. Th. tract. post.

republicam ciuium incorporeorum, quod non negamus esse verisimile, dicendum est; obseruantiam non respondere adorationi, quæ est vnus ex actibus virtutis religionis, sed esse virtutem, quæ circa personas in dignitate constitutas respondet virtutibus, quæ sunt circa Deum, & circa parentes, scilicet religioni, & pietati, ex S. Thom. 2. 2. q. 80. art. 1. c. 9. 102. Sicut ergo religio plures actus habet tum imperatos, tum elicitos præter adorationem, quibus colat Deum; ita & obseruantia plures actus habet, siue elicitos, siue imperatos ex fine colendi virtutem dictarum personarum, etiam si alicubi non haberet actum externum respondentem adorationi. Talis actus præcipue est laudatio virtutis, quæ est expressio bonæ æstimationis, quam quis habet de alio, quàmque vult manifestari personæ, de qua talis habetur æstimatio, eaque manifestatio non solum est declaratio sensus proprii, verum habet rationem honoris, & laudis, eo quod hoc sine fiat. Porro in Angelis datur interior æstimatio, & cum hæc nõ sit per se manifesta, datur præterea alius actus, qui est manifestatio, seu locutio, simulque potest aperiri finis, ob quem manifestetur, qui est, velle colere personam, & hic est actus obseruantie. His præmissis in vniuersum de adoratione; reliquum est, ut articulos S. Thom. eiusque doctrinam exponamus.

ARTICVLVS I.

Utrum vna, & eadem adoratione fit adoranda diuinitas Christi, & eius humanitas.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod non eadem adoratione adoranda sit humanitas Christi, & eius diuinitas. Diuinitas enim Christi est adoranda, adoratione quæ est communis Patri & Filio: unde dicitur Ioan. 5. Omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Sed humanitas Christi non est communis ei & Patri. Ergo non eadem adoratione adoranda est humanitas Christi & eius diuinitas.

2. Præterea, Honor est propriè premium virtutis, ut Philosophus dicit in 4. Eth. Meretur autem virtus suum premium per actum. Cuius igitur in Christo sit alia operatio diuina & humane nature (ut supra habitum est) videtur quod ab alio honore sit veneranda humanitas Christi & alio eius diuinitas.

3. Præterea, Anima Christi si non esset verbo vnita, esset veneranda propter excellentiam sapientiæ & gratiæ, quam habet. Sed nihil dignitatis est ei subtractum per hoc, quod est vnita Verbo. Ergo natura humana in Christo est quadam propria adoratione veneranda, præter venerationem, qua exhibetur diuinitati ipsius.

Sed contra est, quod in capitulis quinte Symodi sic legitur, Si quis in duabus naturis adorari dicit Christum (ex quo duæ adorationes introducuntur) sed non vna adoratione. Dicitur verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorari, sicut ab initio Dei Ecclesia traditum est: talis anathema sit.

Respondeo dicendum, quod in eo qui honoratur, duo possumus considerare, scilicet enim cui honor exhibetur, & causam honoris. Propriè autem honor exhibetur toti rei subsistenti: non enim dicimus quod manus hominis honoretur, sed quod homo honoretur. Et si quandoque contingat, quod dicatur honorari manus vel pes alicuius, hoc non dicitur ea ratione, quod huiusmodi partes secundum se honoremur: sed quia in istis partibus honoratur totum, per quem etiam modum aliquis homo potest honorari in aliquo exteriori: puta in veste, aut in imagine, aut in nuntio. Causa autem honoris est id, ex quo ille qui honoratur habet aliquam excellentiam. Nam honor est reuerentia alicui exhibita propter sui excellentiam, ut in Secunda parte dictum est. Et ideo si in vno homine sunt plures cause honoris (puta prælatio, scientia & virtus) erit quidam illius honoris vnus honor ex parte eius qui honoratur, plures tamen honoris causas honoris: homo enim est qui honoratur, & præterea sunt

tiam & propter virtutem. Sic ergo cum in Christo sit tantum una persona diuina & humana natura, & etiam una hypostasis & unum suppositum: est quidem eius una adoratio, & unus honor ex parte eius qui adoratur: Sed ex parte cause qua honoratur, possunt dici esse plures adorationes, ut scilicet alio honore honoretur propter sapientiam increatam, & alio propter sapientiam creatam. Si autem poneretur in Christo plures persona seu hypostases, sequeretur quod simpliciter essent plures adorationes. Et hoc est quod in Synodo reprobatur. Dicitur enim in capitulis Cyprii: Si quis audeat dicere assumptum hominem coadorari oportere Deo verbo, quasi alterum alteri, & non potius una adoratio honorificat Emanuelem, secundum quod factum est caro Verbo, anathema sit.

Ad primum ergo dicendum quod in Trinitate sunt tres qui honorantur, sed est una causa honoris. In mysterio autem Incarnationis est e converso. Et ideo alio modo est unus honor Trinitatis, & alio modo est unus honor Christi.

Ad secundum dicendum, quod operatio non est que honoratur, sed est ratio honoris. Et ideo per hoc quod in Christo sunt due operationes, non ostenditur quod sint due adorationes, sed quod sint due adorationis cause.

Ad tertium dicendum, quod anima Christi, si non esset unita Deo verbo, esset id quod est principalissimum in homine illo: & ideo sibi precipue deberetur honor: quia homo est id quod est potissimum in eo. Sed quia anima Christi est unita persone digniori, illi persone precipue debetur honor, cui anima Christi unitur. Nec per hoc rursus dominatur dignitas anima Christi, sed augetur, ut etiam supra dictum est.

PREMISSA distinctione duplicis fundamenti, unde possit sumi vnitas adorationis, quorum vnum est persona adorata, alterum causa adorandi; conclusio S. Thom. est, ex parte personae vniam esse adorationem diuinitatis, & humanitatis; ex parte vero cause duas.

ARTICVLVS II.

Vtrum humanitas Christi sit adoranda adoratione latriæ.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod humanitas Christi non sit adoranda adoratione latriæ. Quia super Psal. 98. Adorate scabellum pedum eius, quantum sanctum est, dicitur Glossa: Caro à Verbo Dei assumpta, sine impietate adoratur à nobis: quia nemo carnem eius spiritualiter manducat, nisi prius adoret: non illa dico adoratione, que latria est, que soli creatori debetur. Caro autem Christi est pars humanitatis. Ergo humanitas Christi non est adoranda adoratione latriæ.

2. Præterea, Cultus latriæ nulli creature debetur: ex hoc enim reprobantur Gentiles, quod coluerunt, & seruiuerunt creature: ut dicitur Rom. 1. Sed humanitas Christi est creatura. Ergo non est adoranda adoratione latriæ.

3. Præterea, Adoratio latriæ debetur Deo in recognitionem maximi domini: secundum illud Deut. 6. Dominus Deus tuum adorabis, & illi soli seruias. Sed Christus, secundum quod est homo, est minor Pater. Ergo humanitas eius non est adoranda adoratione latriæ.

Sed contra est, quod Damasc. dicit in 3 lib. Adoratur autem caro Christi incarnato Verbo Deo, non propter seipsam, sed propter vnium ei, secundum hypostasim Verbum Dei. Et super illud Psal. 98. Adorate scabellum pedum eius, dicit Glossa. Qui adorat corpus Christi, non terram intuetur; sed illum potius, cuius scabellum est, cuius in honore scabellum adoratur. Sed Verbum incarnatum adoratur adoratione latriæ. Ergo & corpus eius, siue eius humanitas.

Respondet dicendum, quod sicut supra dictum est, honor adorationis proprie debetur hypostasi subsistenti: tamen ratio honoris potest esse aliquid non subsistens, propter quod honoratur persona, cui illud inest. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi. Vno modo, ut sit eius, sicut rei adorare: sic & adorare carnem Christi, nihil est aliud, quam adorare

Verbum Dei incarnatum, sicut adorare vestem Regis, nihil est aliud, quam adorare vestitum. Et secundum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latriæ. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, que fit ratione humanitatis Christi perfecte omni maiore creaturam, & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriæ, sed adoratio dulcia. Ita scilicet quod una, & eadem persona Christi adoratur adoratione latriæ, propter suam diuinitatem, & adoratione dulcia, propter perfectionem humanitatis.

Nec hoc est inconueniens: quia ipsi Dei patri debetur honor latriæ propter deitatem, & honor dulcia propter dominium, quo gubernat creaturam. Unde super illud Psal. 8. Dominus Deus meus in te sperauit, dicit Glossa. Dominus omnium per potentiam, cui debetur dulcia: Deus omnium per creationem, cui debetur latria.

Ad primum ergo dicendum, quod Glossa illa non est sic intelligenda, quasi scorsim adoratur caro Christi ab eius diuinitate: hoc enim posset conuenire solum hoc modo, si esset alia hypostasis Dei & hominis. Sed quia, ut Damasc. dicit, si diuinitas subtribus intelligentiis quod videtur, ab eo quod intelligitur, in adorabilis est, ut creatura, scilicet adoratione latriæ. Et tunc sic intellecta, ut separata à Deo verbo, debetur sibi adoratio dulcia: non cuiusquam excellenteris, quam hyperduliam vocant.

Et per hoc etiam patet responsio ad secundum, & tertium: quia adoratio latriæ non exhibetur humanitati Christi, ratione seipsius, sed ratione diuinitatis, cui vnium, secundum quam Christus non est minor Pater.

RESPONDET S. THOMAS duabus conclusionibus. Prima est. Humanitas vt res adorata, adoratur adoratione latriæ; vt ratio verò adorandi, non adoratur adoratione latriæ, sed dulcia. Probatur, quia in adoratione distinguimus rem adoratam, & rationem adorationis; & humanitas, vt ratio adorationis spectatur secundum id, quod est proprium sibi; secundum hoc autem non est ratio adorationis latriæ, sed dulcia; quia est forma creata limitatæ perfectionis, non verò increata: proinde adoratio ipsius, vt ratio est adorandi, non est latria, sed dulcia. Porro non distinguimus in adoratione rem adoratam, & ea, que sunt ipsius, quia adorare rem personam, vt vestem, &c. est adorare personam; ideoque humanitas, vt est aliquid personæ, adoratur eadem adoratione, qua diuina persona, scilicet latria. Secunda conclusio, consequens est, eandem Christi personam adorari adoratione latriæ propter suam diuinitatem, & dulcia propter perfectionem humanitatis.

DISPUTATIO XXXVIII.

Quomodo, & qua ratione Christus vs Deus adorandus sit.

conueniunt Christo vt Deus est, communia sunt ipsi cum reliquis diuinis personis, propterea locus tractandi de adoratione Christi, vt Deus est, efficitur, vbi in vniuersum agitur de cultu Dei. Quoniam tamen, vt premonuimus, concurrunt in Christum omnes rationes adorationum, tam creatæ, quam increatæ, differendum est, an propter creatas rationes Christus sit adorandus adoratione conueniente creaturis? Et ratio dubitandi petitur ex eo, quod Christus adoretur adoratione creaturis; ideo statuendum prius est quemadmodum ita adoretur.

Ac primò in vniuersum quod Christus adorandus sit adoratione Dei æquali cum Patre Deo, probatur alibi, vbi agitur de diuinitate filij Dei, & æqualitate cum patre aduersus Arrianos, ac de æqualitate Christi, quem esse hunc ipsum filium Dei, sed

sed inæqualem, & inferiorem patre, etiam quatenus est filius Dei, ipsi opinantur: imò verò ad probandum, Christum esse filium Dei æqualem cum patre, Doctores catholici inter multa argumenta, vnum ducunt ab adoratione, quæ Christo in Scripturis tribuitur eadem cum Deo, Ioan. 5. Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem, quem locum expendit Athanasius in lib. de communi essentia diuinitatis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: Non permisu, inquit, Christus diuidere honorem sibi debitum, ab honore, qui debetur Patri, Ad Philipp. 2. In nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, &c. Ad Hebr. 1. Adorent cum omnes Angeli eius, quamquam longè plura loca sunt, quæ per se directè probant, Christum esse Deum, ideoque vt talem adorandum.

Quòd verò Deus sit adorandus, etiam si aliunde non suppeditarent probationes, ipsum nomen, & ratio adorationis eiusmodi est, vt ex natura sua institutione videatur Deo præ omnibus, & ferè soli conuenire, atque à sua proprietate, naturæque distrahi, ac deficere, cum ad creaturas extra ipsum deriuatur, & non nisi imitatione aliqua his conuenire. Hoc significat illud Matth. 4. Deut. 9. & 10. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. vbi singulariter tribui Deo adorationem, notat Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 23. Etenim adoratio, vt supra notauimus, ex natura sua institutione actionis, & impositione nominis denotat cultum excellentiæ per actus subiectionis, atque ex eadem institutione respicit excellentiam simpliciter cui debetur honor simpliciter, & non est limitata ad limitatam excellentiam, quod sanè est suapte natura respicere Deum, cui soli conuenit excellentia, honorque simpliciter, iuxta illud 1. ad Timoth. 1. soli Deo honor, & gloria, similiterque subiectio, quæ respicit excellentiam simpliciter, respicit Deum; omnis enim alia subiectio reducitur ad Deum, & per alios Deo subiicimur. ad Romanos 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi à Deo, &c.

Cum verò excellentia diuina duobus modis spectari possit. Primo secundum se, quatenus est id, quo in omni comparatione Deus præstat omnibus creaturis. Secundo in communicatione sui, & bonorum suorum, quatenus est principium omnis boni, quod est in creaturis: & rursus cum bona hæc sint variorum generum, atque ideo attendantur variæ rationes primi principij, & excellentiæ in variis generibus, scilicet creatoris, redemptoris, &c. dubium est an secundum has distinctiones excellentiæ distinguantur species, vel modi adorationis.

Cordubensis lib. 1. q. 5. dubio secundo, censet secundum varias rationes excellentiæ variari modos adorationis, non tamen sub diuersis speciebus, sed intra eandem. Ducitur eo argumento, quod si iuxta tres excellentias vniam absolutam sapientiæ, &c. absque communicatione ad extra, & duas cum communicatione, scilicet creationis & redemptionis, fingentur tres dij, singuli habentes singulas, essent adorandi tribus propriis distinctisque modis adorationum: ergo de facto distincti modi adorationis sunt, quando adoratur Deus secundum dictas distinctas adorationes.

Veruntamen verius est secundum has rationes, neque speciem, neque modum adorationis variari. Ita sentit Alensis 3. p. 9. 30. memb. 1. ar. 3. §. 2. & 3. Gabriel lect. 49. in canon. Suarez disp. 51. sect. 4. Valquez disp. 94. Fundamentum quorundam est, quod religio per adorationem respiciat Deum vt primum principium; diuersæ autem rationes attributorum concurrunt ad constituendum vnium primum principium, citantque sanctum Thom. 1. ar. 3. ad 1. & verè: quia, inquit,

Deus producit omnia, & gubernat sapientia, voluntate, & potentia bonitatis suæ. citant etiam ex 9. 84. responsum ad secundum articuli primi, vbi non loquitur de concursu attributorum ad rationem primi principij, sed de inclinatione omnis excellentiæ in maiestate diuina, ratione cuius dicebat Glossa, quam citat, deberi Deo adorationem.

Contra hoc fundamentum illud obstat, quod ratio adorationis assignetur ab ipsis in Deo, secundum quod habet ordinem ad creaturas; non autem secundum se, & excellentiam suam per se spectatam: vt verò religio secundum hanc, & hoc modo illam respicit, vt constat ex eodem S. Thom. q. citata 81. ar. 4. vbi affirmat deberi honorem Deo ratione excellentiæ: quod autem loquatur de excellentia secundum se, patet primò, quia huius dicti reddit rationem vniuersaliorum & communem aliis. Honor, inquit, debetur alicui ratione excellentiæ. Secundo quia subdit S. Thom. Deo autem competit singularis excellentia in quantum omnia in infinitum transcendunt secundum omnimodum excessum, unde ei debetur specialis honor.

Econtrario verò obicitur dicta responsio ad primum. Cum enim argumentum, cui respondet, probaret, religionem non esse vniam virtutem, ex eo quod essent multa attributa in Deo; non responderet reducendo hæc attributa ad excellentiam, sed ad primum principium. & ibidem in corpore articuli obiectum, vnde habet vnitatem religio colens Deum, assignat primum principium.

Vt hæc conciliantur, & vera ratio tradatur; statuendum est, cultum Dei, quo ipsum colit creatura, hoc ipso, quod est à creatura respicere vt obiectum excellentiam Dei in ratione principij; cum verò nullo alio cultu colatur, aut coli possit Deus nisi creaturæ, saltem vt quo (ne loquar interrim de filio Dei incarnato colente vt quod) consequens est virtutem religionis, cuius est colere Deum per adorationem, & alios actus, respicere excellentiam Dei in ratione principij. Quòd autem talis cultus, id est, creaturæ, respiciat excellentiam in ratione principij; habetur ex eo quod omnis honor, & cultus, qui tribuitur ab inferiore superiori & excellentiori tanquam superiori, est debitus; & tribuitur in eo in quo ille est superior, & hic inferior: Deus autem est superior, & excellentior omni creatura in ratione principij, & eiusmodi principij cui non sit nec possit esse æqualis, quòdque ex modo, quo est principium, obtinet dominium creaturæ; proinde creatura suo cultu respicit Deum in ratione principij, & tanquam seruam dominum, quod sanè aperte significat nomen huic cultui impositum, scilicet latria, id est, seruitus; & bene confirmat S. Th. 2. 2. disp. 31. ar. 1. ad 3. his verbis: Manifestum est autem quòd dominium conuenit Deo secundum propriam, & singularem quandam rationem, quia scilicet ipse omnia fecit, & quia summum in omnibus rebus obtinet principatum, & ideo specialis ratio seruitutis ei debetur, & talis seruitus nomine latriæ designatur apud Græcos. & ar. 3. ad 2. ait: Eodem actu homo seruit Deo, & colit ipsum, nam cultus respicit Dei excellentiam cui reuerentiæ debetur, seruitus subiectionem hominis, qui ex sua conditione obligatur ad reuerentiā exhibendam Deo; & ad hæc duo pertinent omnes actus, qui religioni attribuntur. Dices, nonne potest creatura spectare excellentiam Dei per seipsam comparatam cum sua natura secundum se, & sic adorare. Respondetur, per hæc abstractionem à sua subiectione, detraheret de legitimo cultu Dei; & nihilominus semper ille cultus esset conditione ipsa colentis, subiectio.

Ad difficultatem ergo propositam ex duplici obiecto, quod proponit religioni, & adorationi S. Thom. scilicet excellentiam, & primum principium, dicitur adorationem exhibitam à creatura, quatenus est cul-

aus respicere excellentiam Dei; quatenus autem est subiectio respicere primum principium & excellentiam in hoc quod sit primum principium, & in ratione primi principij: neque per hanc determinationem restringitur excellentia Dei, quam colit adoratio creaturæ, ut non colat creatura quicquid est excellens in Deo, excludaturque vlla excellentia cultu digna; nam bene respondet S. Thomas in dicta responsione ad 1. art. 3. his verbis: *Diversæ autem rationes attributorum concurrunt ad rationem primi principij, quia Deus producit omnia, & gubernat sapientia, voluntate, & potentia bonitatis sua.*

Atque ex his constat bonum esse fundamentum supra traditum ex S. Thoma, ad probandum non distinguere species, modòque adorationis secundum distinctionem attributorum, propter quæ colitur Deus, B quia per adorationem proueniẽtem à creatura respiciuntur ut constituunt primum principium, neque secundum distinctionem beneficiorum, tum quæ accepimus, qualia sunt creatio, redemptio, &c. tum quæ speramus, qualia sunt gloria, &c. hæc eniã si spectantur secundum id quod ponunt in nobis, sunt rationes motiue voluntatis nostræ ad colendũ Deum: si verò spectantur secundum id, quod ponunt in Deo, sanè in ipso sunt rationes primi principij omnis boni creationis, redemptionis, &c. vnde habet quod sit excellens, dignus cultu, & obiectum religionis: & ex primo capite habetur inæqualis ratio colendi Deum, ex secundo verò æqualis: attenditur autem quantitas honoris, & cultus ex secundo, quia actus metimur ratione formali obiecti, non autem ratione motiua operantis, quod bene notat Gabriel lect. 49. in *canonem*.

Ad fundamentum Cordubensis dicitur, dato casu, nullum ex dictis tribus diis habiturum infinitam perfectionem non solum absolute, sed ne quidem in ratione talis principij, scilicet creationis, vel redemptionis, &c. quamvis enim ratione possint distinguere, tamen in re huiusmodi limitatio intelligitur tollere infinitatem potentie ad hos actus, quia ad hos requiritur potentia infinita simpliciter. Deinde dicitur eo casu fore diuersum modum adorationis eo sensu, quo sunt diuersæ adorationes, quæ tribuuntur diuersis excellentiis secundum gradus inferiores & superiores, essent enim illi tres dii inferiores gradu vno Deo, qui posset omnia præstare, ideoque diuersa adoratione adorarentur quocumque modo distinguantur. Non sequitur autem hinc quod de facto quando adoratur Deus secundum vnam rationem, & non secundum aliam, adoretur diuerso modo, quia per hanc distinctionem non colitur Deus secundum rationem colendi inferiorem, & ut habens rationem inferioris gradus; sic enim posset coli adoratione æquali cum creatura: quare non potest habere locum in Deo adoratio, cuius fundamentum est differentia, & inæqualitas graduum, qualis esset in dicto casu, quò fingantur dicti tres dii. Præter hoc argumentum obiicitur Glossa, quæ in illud Psalmi 7. *Domine Deus meus in te speraui*, sic habet: *Domine omnium per potentiam, cui debetur dulcia; Deus omnium per creationem, cui debetur latria.* vnde sequitur Deo deberi diuersum genus adorationis propter diuersa attributa contra doctrinam supra traditam. Respondeo, dulciam prout tribuitur Deo non esse distinctam specie à latria. His verò verbis Glossa solum significari perfectionem hanc, quæ in creaturis dicitur dulcia, eiusque titulum, quod est dominium in superiore, & seruitus in inferiore, esse in Deo. Ceterum hæc perfectio in ipso est latria distincta secundum speciem à dulcia, quæ est in creaturis; fundamentum etiam est distinctum, scilicet creatio, vnde habet Deus quod sit Dominus, quæ quatenus

constituit Deum Dominum ratio est, cur nomen dominij simulque dulcia possit fieri commune Deo, & creaturis, licet diuersæ rationes sint utrobique; quatenus autem constituit creatorem, ratio est cur tribuatur sibi nomen latriæ; & cur dominium, quod in creaturis est dulcia, in Deo sit latria, quamuis applicetur ipsi nomen dulciæ. Hæc est expositio communis multorum, & Caietani *hic*. Videtur ob stare S. Thom. art. 2. qui hac auctoritate probat conuenire Christo dulciam & latriam ratione diuersarum naturarum per regulam dialecticã, si cui minus videtur inesse, inest, & cui magis: loquitur autem de his tanquam de distinctis secundum speciem. Respondeo solum voluisse tollere inuidiam vocabuli, dulcia, quam præferret, dũ tribuitur Christo, qui est persona diuina & Deus, proferendo dictam auctoritatem ad ostendendum, nomen dulciæ non vsque aded abhorreret à Deo, sed aliquo modo tribui, tamen si latè, & minus proprie; nec proinde à Christo, propterea quod sit Deus, cum præsertim præditus sit natura humana; ita Caiet. & Suarez, nec sunt audiendi recentiores quidam, qui volunt, S. Th. intellexisse Glossam hanc de dulcia proprie, & non latè sumpta.

Circa illud, quod dictum est, religionem esse vnam virtutem vnius obiecti formalis, scilicet excellentiæ diuinæ, eamque respicere per actus vnius, & non diuersæ speciei; recolendum est quod supra diximus, non omnes actus immediatè subiecti excellentiæ diuinæ, sed ceteros præter adorationem, quæ sola immediatè subiectitur illi, subiecti immediatè variis attributis & qualitatibus subiecti, & accipere varietatem ab iis, etiam secundum submissionem, seu subiectionem; quæ non respiciat excellentiam, id est, Deum ut excellentem. Oblatio enim respicit Deum præcisè tanquam Dominum, victimam, ut auctorem mortis, & vitæ, &c. Ceterum hæc submissiones sunt differentiæ materiales religionis, quæ non habent rationem religionis, nisi vt subiectiuntur excellentiæ diuinæ: proinde huiusmodi varios modos siue genera subiectionum neque constituere varias virtutes, neque varias species actuum sub virtute religionis, quia non variant subiectionem in specie religionis formaliter, sed materialiter.

Dubium esse potest quænam sit adoratio soli Deo conueniens, appellata nomine latriæ: est autem sermo de adoratione proprie dicta, qualis tantum est externa. Dicendum est ex natura rei, nullam esse quæ soli Deo conueniat, vt patet discurrenti per singulas, & docet Aug. lib. 10. *ciuit. cap. 4.* & Greg. Nyssenus citatus à S. Thoma in catena, circa illa verba Lucæ 21. *Postis genibus orabat, quia*, inquit, *humana natura nihil habet Deo condignum, ideo honorifica signa, qua inuicem exhibemus, transumptimus ad obsequium incomparabilis natura.* Itaque attendenda sunt tria, primum ex parte adorantis intentio, hæc enim quocumque actus alioqui communes, potest facere peculiare cultui Dei, & materiam latriæ. Secundo publicæ institutioni, & hæc quod attinet ad actus adorationis, vix vlla inuenitur de aliquo actu externo adorationis, sed solum de sacrificio, & rebus ad ipsum pertinentibus, cuiusmodi sunt altaria, & sacerdotes, adde templum in ratione templi, qua ratione respicit sacrificium, non autem in ratione basilicæ, vt infra dicitur; sed iam nobis non est tractatio de his, sed solum de adoratione.

* *

De

De adoratione Christi, vt homo est, seu humanitatis Christi. §. 1.

Excellentia creata & increata duæ sunt distinctæ adorandi rationes; & vtraque est in Christo. Secundum increatam communicat cum duabus aliis diuinis personis, nihil habens singulare, quo distinguatur penes adorationem ab ipsis: secundum creatam verò conuenit cum hominibus, & Angelis cultu, & veneratione dignis tum dignitate naturæ, tum verò dono, & excellentia gratiæ, habens tamen in donis gratiæ aliquid præstantius, & singulare, quo distinguatur penes adorationem ab illis. Propterea primo loco agendum est de adoratione humanitatis Christi, seu Christi, vt homo est, secundum ea, quæ habet communia cum creaturis cultu dignis, quod est agere de adoratione sanctorum, sicut (vt supra monuimus) agere de adoratione Christi, vt Deus est, est agere de adoratione Dei absolute, omniumque personarum, & sic egimus supra. Secundo verò loco agendum est de adoratione humanitatis Christi, secundum ea, quæ habet singularia præ omnibus creaturis: & cum similiter aliquid singulare præ his omnibus habeat beata Virgo Mater Christi, consequens erit & de eius adoratione aliquid dicere.

DISPUTATIO XXXIX.

An Sancti sint adorandi.

SANCTOS esse adorandos negarunt plures heretici antiquiores, & recentiores. Ex antiquioribus recensent Eustachium Sebastia Episcopum, Alfonso Castro lib. *aduersus hæreses*, verbo, *Sancti*. Prateolus verbo, *Eustachien*, & Bellar. lib. 1. *de sanctorum beatitudine cap. 11.* eundemque refert Castro damnatum in Concilio Gangrensi. allegant Socratem lib. 2. *hist. cap. 33.* qui quidem recenset ibi errores Eustachij, sicut & Nicephorus lib. 9. *cap. 16. & 45.* sed huius erroris non meminerunt. Nihilominus colligi videtur, etsi non tam expresse, de præfatione illius Concilij, vbi dicitur, ipsum contemnere loca sanctorum Martyrum, & omnes, qui illuc conueniunt reprehendere. & *canone 5.* qui refertur *cap. 1.* *Si quis docet distinct. 30.* dicitur: *Si quis docet dominum Dei contemptibilem esse, & conueniunt, qui in ea celebrantur, anathema sit.* De eodem, inquit Socrates, & illis qui Ecclesias detestabantur persuasit, vt in adibus suis communionem facerent. citatur etiam apud Bellar. Vigilantius & Claudius Taurinensis; ab aliis etiã Faustus Manicheus, & Porphyrius quos omnes, constat, venerationem reliquarum sanctorum Martyrum reiecisse. De Vigilantio testis est Hieronymus *epist. 53.* de Claudio Ionas Aurelianens. lib. 1. & 2. *de cultu imaginum*, de Fausto Augustinus lib. 20. *contra ipsum, cap. 21.* de Porphyrio Augustinus lib. 19. *de ciuit. cap. 23.* vbi testatur, ipsum insimulasse Christianos, quia demones adorarent, quamquam non explicat, quas personas cultas à Christianis demones appellarit. Certè non absque fundamento dicitur, hos omnes sanctorum cultus reiecisse, quandoquidem non distinguunt, neque tollunt suspensionem, quam meritò præbet ipsorum sententia, neque ad tollendam huiusmodi suspensionem, seu illationem prodest quod heretici recentiores negant adorationem Cruci, & imagini Christi, non negent illam Christo, tum quia Christus est Deus, quem solum volunt ipsi colendum, exclusis non solum creaturis sanctis, verum etiam Cruce & imaginibus Christi. Tum quia si negent

A esse Deum, & vellent nihilominus adorandum, conflarent suspensionem negatæ adorationis Christo, negantes illam eius imagini, nisi expresse exciperent Christum.

Expresse hunc errorem professus est Leo Isaacus, ipsumque sequutus Constatinus Copronymus, qui publico edicto prohibuerunt cultum, & venerationem sanctorum, vt refert Cedrenus in *vitis isphorum*, & Nicephorus lib. 18. in *fine*, qui testatur, eos beatam Virginem, quandiu Christum in vtero gestauit, cultu & honore dignam censuisse, post partum verò non fuisse colendam maiore cultu quàm ciuili, ceteris fœminis communi; itaque nullum cultum sanctitati Virginis, sed omnem soli Christo in eius vtero tribuebant. Eundem errorem ait Castro verbo *sancti* sequutos VValdenses, qui omnium sanctorum festiuitates auferri ab Ecclesia conati sunt; & Ioannes VViclef, perpetuus propugnator sectæ VValdensium, vt refert VValdens. 3. *cap. 118. num. 2. & cap. 103.* accedit Ioannes Hulf. pertinax discipulus VViclef & Boemi in omnibus obsequentes Ioanni Hulf. narrat tamen VValdensis hos hæreticos aliquam salutationem sanctis concessisse, fortè tantum ciuilem. Eundem errorem tribuit Luthero, & Ioanni OEcolampadio in *expositione Isia*, Alfonso Castro. Caluinus lib. 1. *Institutionum cap. 11. §. 11. & cap. 12. §. 1.* non patitur vllum cultum exhiberi sanctis Angelis, vel hominibus defunctis, neque paruum, seu ciuilem, neque magnum; non ciuilem, quia non versantur nobiscum ciuiler, neque maiorem, quia est solius Dei, consentiunt Magdeburgenfes apud Bellarminum lib. 1. *de cultu sanctorum, cap. 11.* & alij recentiores heretici apud Valentiam lib. 1. & 2. *de idololatria*. Horum princeps fuit Iulianus Apoit. qui apud Cyrillum lib. 6. *contra ipsum. §. quid tale.* obiicit Christianis, quod multos miseros homines colerent; idem opponebat Augustino Maximus Madaurenfis in *epistola ad ipsum*, quæ est 43. inter alias Augustini. Iudaï etiam, teste Eusebio lib. 4. *hist. cap. 15.* idololatriæ crimen propter cultum sanctorum tribuunt Christianis, hoc ipsum crimen imposuisse nobis Maomethum, refert Prateolus verbo *Maomethus, num. 7.*

Dicendum tamen est, sanctis hominibus & Angelis debitum esse cultum & adorationem, est de fide definitum à Felice I. cum Concilio Romano in *sua epistola 2. decretali*, & in Concilio Gangrensi *can. 20.* his verbis: *Si quis per superbiam tanquam perfectum se existimans, conueniens, qui per loca, & basilicas sanctorum Martyrum sum, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriæque sanctorum contempnendas, anathema sit.* Eadem veritas definita est primum ab Iconomachis in sua septima Synodo gener. sic falsò nuncupata, quæ refertur in septima vera Synodo Nicæna *sess. 2. actiõne 6. tom. 6.* Patres enim huius pseudosynodi, qui paruerunt Constantino Copronymo in damnando cultu imaginũ, noluerunt parere in damnando cultu sanctorum, sed definiunt & adorandos, & inuocandos esse: vnde perspicua sit leuitas Caluini, qui conciliat auctoritatem huic Synodo, quoniam damnat imaginum cultum; quo fit, vt vel ipsius Caluini calculo iure probatus sit sanctorum cultus, & damnatus ipse cum aliis, quibus huiusmodi cultus non probatur. Rursus veritas hæc definita fuit in vera 7. Synodo Nicæna *sess. 2. act. 2.* in *Epist. Adriani prima ad Constantinum, & Irenem;* & *act. 3.* in *epist. Theodori, & act. 4.* in dialogo Leonitij Episcopi Neopoleos lecto in eadem sessione, & in *epist. Germani Patriarchæ, & act. 7.* in definitione fidei. Accedit Concilium Trident. *sess. 25. cap. de inuoc. & venerat. sanctorum.* & demum omnia Concilia, quæ definiunt adorandas imagines, & reliquias sanctorum, à fortiori definiunt adorandos sanctos.

Præterea

Præterea probatur primò in vniuersum quòd sit conueniens & debitus ipis honor Plalmo 138. *Mibi autem nimis honorati sum amici mei Deus.* amici Dei sunt sancti. Ioannis 12. *Iam non dicam vos seruos, sed amicos;* &c. *Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus.* si Deus honorificat, cur non homines? Eccl. 4.4. *Laudemus viros gloriosos,* &c. latè ibi agitur de laudibus sanctorum, laus autem est species honoris.

Secundò inuocatio sanctorum aut est honor, aut non sine honore, quia est tacita professio, & protestatio excellentiæ, qua præstant nobis, & submissio- nis nostræ, qua profitemur nos inferiores esse. Etenim cum adhibemus sanctos ad orandum Deum, ratio impetrandi non est gratia, qua valemus ipsi apud Deum, quomodo adhibemus nuncium oratorem nostrum apud principem, apud quem valemus gratia, vt possidet nomine nostro, semper enim usurpamus illud Danielis 9. *Neque enim in iniquitatibus nostris prosterimus preces. uel faciem tuam, sed in miserationibus tuis miseriam;* sed est gratia, qua valent ipsi apud Deum, quamque profitemur non suppetere nobis ad hunc effectum impetrandi; sicuti cum adhibemus amicos principis, qui valent apud illum gratia, & meritis, quibus nos non valemus. Sic Moyses Exod. 32. *Quis sciat uia tua esto placabilis super nequitiam populi tui, recordare Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum,* &c. hoc autem est profiteri voce ipsa, & affectu sanctos maiores & præstantiores nobis apud Deum vera præstantia, quæ præce gloria, quod est colere & honorare sanctos. Hinc Theodorctus q. 67. in Exodum, tractans hunc locum dicit: *Sanctum Moyses cum se non existimaret sufficiens ad placandum Deum, adhibuisse etiam patrocinium Prophetarum.* & Augustinus q. 149. in Exodum. *Admonemur,* inquit, *cum merita nostra nos grauant, ne diligamur a Deo releuari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deu diligimus.* Igitur sanctos inuocari, & sancti cum prærogatiua honoris, habetur iisdem, & aliis locis. Iob 5. *Voca si quis est, qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuenerit,* ubi nomine sanctorum ait Augustinus, in annotationibus in Iob, intelligi Angelos, sicut & illis uerbis capituli 19. *Miseremini mei amici mei,* & illis capituli 15. *Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis,* iuxta quem sensum cap. 4. dicitur: *Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit præuocatum,* quæ uerba etiam non recipiunt auctoritatem à scriptore libri, cum sint dicta ab Eliphaz amico Iob, indicant tamen receptam tunc consuetudinem inuocandi Angelos. Demum Iob 33. dicitur: *Si fuerit Angelus loquens pro eo uniuersis millibus, miserabitur ei, & dicit libera eum.*

Tertiò magis in specie seu nominatim conuenientem esse adorationem Angelis, probatur aliis Scripturæ locis. *Adorauit Angelum Abraham,* Gen. 18. & Loth, Gen. 19. hæc adoratio uideri posset ciuili, eo quòd credatur Abraham & Loth non cognouisse Angelos, sed initio, cum eos adorauerunt homines putasse; sed ne disputemus de hoc, extant loca, quibus cognoscuntur ut Angeli, & adorantur, Num. 22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, & uidit Angelum stantem in uia euaginato gladio, adorauitque eum pronus in terram.* Iosue 5. cum uidisset Iosue virum stantem, euaginato gladio, dixit, *Noster es, an aduersarius tuus?* ille, *nequaquam,* inquit, *sed princeps sum exercitus Domini, continuo prociudit Iosue pronus in terram, & adorauit.* Iudicum 13. Manue & uxor eius cum uidissent & cognouissent eum, qui loquutus eis fuerat, fuisse Angelum, *prostrati ceciderunt in terram.* ridiculum uerò esset dicere, Angelis deberi ciuilem honorem, nec dici potest existimatos esse Deum, nam Angelus Iosue dixerat, se esse ministrum Dei, nec malè fecisse, qui illos adorauerunt, quia Angelus non solum non prohibuit adorationem Iosue, uerum iussit adhuc maiorem honorem sibi

A exhiberi, dicens: *Solue calcamentum pedum tuorum, locus enim in quo stas sanctus est.* erat autem Iosue in campibus Iericho; quare nõ nisi ob præsentiam Angeli locus ille sanctus erat. Referuntur etiam in Scripturis, adorationes hominum sanctorum singulariter exhibitæ ratione sanctitatis. 1. Reg. 28. Saul adorat animam Samuelis sibi apparentem, in quo non errauit, quia neque Samuel, neque Scriptura ipsum reprehendit, nec fuit honor ciuili, quia non conuenit animabus defunctorum. Item 3. Reg. 18. Abdias uir sanctus adorat Eliam pronus in terram, non quidem adoratione ciuili, hæc enim debita fuisset pociùs Abdie ab Elia, quia ille erat vnus ex principibus regni, hic autem priuatus homo; adorauit ergo alio genere adorationis debito sanctitati. Præterea 4. Reg. 2. filij Prophetarum cum audissent spiritum Eliæ requieuisse super Elisæum, accedentes adorauerunt eum proni in terram.

Quartò accedit communis consensus Patrum, & traditio Ecclesiæ. Iustinus in 2. Apolog. pag. 2. sic habet: *Sed & illum (Deum patrem) & eius filium, qui uenit, nõsque hæc docuit, & aliorum sequentium similitumque bonorum Angelorum exercitum & spiritum propheticum colimus, atque adoramus, uerbisque, & re, seu ueritate ueneramur, idque omnibus, qui discere uolunt, ut docti instituti que sumus copiose tradimus.* Basilium oratione in S. Mamantem: *Ecclesia,* inquit, *per hoc, quòd eos honorat, qui præcesserunt, presentes impellit.* & oratione in 40. Mart. *Honor,* inquit, *quem bonis conseruatis exhibemus beneuolentia erga communem Dominum significationem de se præbet.* Greg. Nyssenus oratione in Theodorum Mart. multa dicit de cultu sanctorum Martyrum, & inter alia: *Cui regum,* inquit, *talis honor habetur? quis ex iis, qui supra modum inter homines excellere uisi sunt, tali memoria celebratur.* Chrysof. hom. de S. Iuuentino & Maximo: *Non aliter, inquit, prius, aliter recentiores colunt sanctos, sed eadem auctoritate omnes.* & infra: *Iacinto saepe eos inuisitauit, tumulos adoramus, &c.* Cyprianus lib. 4. epist. 5. *Martyrum,* inquit, *passiones, & dies anniuersaria celebramus commemoratione.* Ambrosius sermone 6. in fine: *Quisquis,* inquit, *honorat Martyres, honorat & Christum.* & supra, *Debemus reddere illis honorificentiam,* &c. Cyrillus Alexand. lib. 6. in Iulianum ultra medium: *Nos,* inquit, *non Deo, factos esse diximus sanctos Martyres, sed omni honore dignari constituimus.* Eusebius lib. 13. reparat Euang. cap. 7. *Nos,* inquit, *quotidie id facitamus; nam uera pietatis militis, ut Dei amicissimos honoramus.* Theodorctus lib. 8. ad Græcos: *Suos,* inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templo pro Diis uestris induxit, ac illos quidem castos gloria, uanisque reddidit, suis autem Martyribus honorem illum dedit, &c.* dicit autem traditum Martyribus honorem Deorum, eo quòd colerentur in eorum templis loco Deorum, diuerso tamè, & non eodem cultu. Quare subdit Theodorctus, *Atqui nos ò Graci homines, nec hostias Martyribus, nec libamina ulla deferimus, sed ut sanctos homines Deique amicissimos honoramus.* August. serm. 1. de SS. Petro, & Paulo: *Beatissimum Petrum piscatorem modo genibus pronoluit adorare gentium multitudo.* Idem lib. 20. contra Faustum, cap. 21. obiiciunt Faustus, quòd Christiani idola vertissent in Martyres, responderet, à Christianis coli Martyres, sed non latria. idem responderet Pl. 26. obiicientibus Ethnicis quòd Christiani colerent Angelos. Damascen. lib. 4. cap. 16. *Honorare, ait, decet sanctos, ut amicos Christi, ut filios, & heredes Dei,* &c. Bernardus serm. in illud Apoc. 12. *Signum magnum,* &c. *Amplectamur,* inquit, *Dei Maria uestigia, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus pronoluiamur.* Hier. in epist. ad Ripat. *Honoramus, ait, seruos, ut honor seruorum redundet ad Dominum.*

Eadem

Eadem ueritas probatur ratione. §. 1.

Primum argumentum est, quia excellentia, secundum quam quis est in dignitate tanquam principium regendi alios in omni genere honestorum operum, & in omni uita siue ciuili, siue bellica, siue studiosa, &c. est digna cultu & honore exhibendo non solum ab iis, qui subiiciuntur ipsi, uerumetiam ab aliis, qui non subiiciuntur, ut rectè docet S. Thom. 2. 2. q. 102. art. 2. ad 2. ac proinde etiam si nullos habeat subditos, dignus est cultu, & colendus hoc solo, quòd sit idoneus ad hunc dignitatis statum, ut habet idem art. 1. & ratio ipsa, atque usus hominum docet huiusmodi personas in dignitate constitutas, ut Reges, duces, magistros disciplinarum coli, quando sunt deputati successione, uel electione; multo ergo magis si sint præstantes, & idonei præstantia uirtutum, nam in uniuersum proprium uirtutis premium est honor. Sic Arist. lib. 4. Ethic. cap. 3. de honore ait esse id, quòd *Diis attribuitur, quòdque maxime appetunt, qui in dignitate constituti sunt, quòd idem ob præclarissimas res dari premium consuevit.* Iam uerò sancti omni genere uirtutum & meritis operum præclarissimorum præstant omnibus, & superiores sunt, benèque comparati ad præsidendum omnibus; propterea maxime digni sunt cultu, & honore; quinetiam de facto instat principum præfesse dicuntur Pl. 44. *Constituens eos principes super omnem terram.* Apoc. 3. *Quis uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Lucæ 22. *Dispono uobis sicut disposui mihi pater meus regnum.*

Hæretici, qui duos tantum cultus admittunt, alterum religionis, qui debetur soli Deo, alterum ciuilem prophanum, quo honoramus homines potentes, & sapientes, hunc solum tribuunt sanctis, non uerò tertium aliquem supra humana, & infra diuinum; ita Caluinus. Veruntamen cum aliis argumentis ductis ab auctoritate, tum maxime hac ratione conuincuntur, quòd ubi magis uel minus in formis non sumitur secundum gradus materiales, sed uel secundum essentielles, uel secundum alias rationes diuersas aliunde peritas, differentia ipsarum secundum magis & minus est in diuersa specie, non uerò intra eandem, siue subiecta secundum esse suum simpliciter sint diuersæ speciei, siue non, sicut magis, uel minus uisibile in lumine, & in colore, aut in colore illuminato per lumen Solis, & in illuminato per lumen ignis, est in diuersa specie in utriusque siue ipsa subiecta uisibilia differant specie, siue non; similiterque magis & minus illuminatum in illuminato lumine Solis, & in illuminato lumine ignis, est in diuersa specie, in illuminato autem lumine Solis intensiori, & remissiori est in eadem specie: aut si dicatur non esse diuersæ speciei uisibile, uel illuminatum lumine Solis à uisibili, uel illuminato lumine ignis, in eo quòd sunt uisibilia & illuminata, ac proinde magis & minus differre specie, in his certè magis & minus, quòd sumitur à differentia, quæ est penes excellentiam inter has formas, non est eiusdem rationis, sed diuersæ speciei, aut quasi speciei, ab eo quòd sumitur à gradibus eiusdem formæ, eiusdemque excellentiæ. Atqui obiectum honoris hominum uictum uirtutem ciuilem humanam, & sanctorum, præsertim defunctorum uiuentium uitam supra humanam, & diuiniorum, quòd obiectum est excellentia, recipit magis & minus; & non quidem secundum gradus materiales, neque secundum circumstantias, & rationes communes uiuentibus & defunctis, uerum secundum rationes diuersitatis, & differentia peritas à diuerso horum statu, quibus scilicet differentiis uniuersus ordo sanctorum defunctorum distinguitur ab yni-

A uerso ordine uiuentium tali distinctione, quæ afferat distinctionem excellentiæ secundum magis, & minus; ergo differentia uiuentium, & defunctorum secundum magis & minus in hac excellentia non est intra eandem, sed in diuersa, seu quasi diuersa specie. Huiusmodi autem rationes diuersitatis sunt perfectio uirtutum, præsertim supranaturalium, cum incapacitate imperfectionis; sanctitas, & puritas cum incapacitate maculae dignitas, quæ habent ex gloria animæ, & corporis; maxima similitudo cum Deo propter hæc omnia, iuxta illud 1. Ioannis 3. *Cum apparuerit, similes ei erimus, uidebimus eum sicuti est;* unde & dicantur regnare, Apoc. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram.* & cap. 32. *Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorum.* quæ rationes diuersitatis constituunt statum diuersæ rationis essentialiter, & non solum materialiter, seu accidentaliter à communi, & ciuili statu hominum huius uitæ, & excellentiam maiorem secundum hanc diuersitatem: ergo & honor huic statui debitus erit diuersæ rationis & speciei, seu quasi speciei.

Confirmatur. nam re ipsa à primis Ecclesiæ temporibus cultus exhibitus sanctis à fidelibus Christianis eiusmodi erat, ut propterea accusarentur idololatricæ ab infidelibus, benèque comparati ad præsidendum omnibus; propterea maxime digni sunt cultu, & honore; quinetiam de facto instat principum præfesse dicuntur Pl. 44. *Constituens eos principes super omnem terram.* Apoc. 3. *Quis uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Lucæ 22. *Dispono uobis sicut disposui mihi pater meus regnum.*

Eandem ueritatem probant peculiaria Ecclesiæ officia, rationesque colendi Sanctos. §. 2.

Constat exhiberi sanctis ab Ecclesia, & fidelibus eiusmodi cultum, quem cuius extra illos exhibere nefas esset. nimirum primò inuocationem, qualem supra descripsimus. Secundò extructiones, & dedicationes sacrarum domorum, ut habetur in Concilio Gangren. in epist. ad Episcopos Armenia can. 20. Cabilonensi can. 6. Carthagin. V. can. 14. extant etiam multa Patrum testimonia. Cyrillus catechesi 16. meminit Ecclesiæ Apostolorum extructæ in loco, ubi Spiritus sanctus descenderat. Athanas. in Epist. ad solitariam uitam agentes, meminit templi S. Quirini. Basilium in Pl. 114. templi Martyrum. Ambrosius lib. 5. epist. 5. ad Felicem loquitur de Basilica Apostolorum nomine dedicanda. Hieron. lib. contra Vigil. de Basilica Martyrum. Chrysof. hom. 28. ad populum de Basilica Martyrum. Nazianz. orat. 1. in Iulianum de erectione templi Mamæ Mart. De eodem Nisænus oratione in Theodor. Theodorctus lib. 8. ad Græcos de Martyrum templis. Eusebius lib. 4. de uita Constantini cap. 58. 59. & 60. de templo pulcherrimo Constantinopoli erecto Apostolis à Constantino. Sozomenos lib. 6. cap. 18. de templo S. Thomæ, quòd erat Edessæ. Socrates lib. 1. cap. 21. de Ecclesia Apostolorum. Euagrius lib. 2. cap. 3. de Temp. sanctæ Euphemie, & lib. 3. cap. 8. sanctæ Theclæ à Zenone extructo. Niceph. lib. 13. cap. 37. sancti Basilici. Aug. lib. de cura pro mortuis, cap. 1. sancti Felicis. lib. 1. ciuit. cap. 1. Basilicæ Apostolorum, & Martyrum. Greg. lib. 2. dialog. cap. 8. de oratoriis sanctorum Martini, & Ioannis. Damasc. lib. 4. cap. 16. ait templa in Martyrum memoriam adificanda. Gaudentius tractatu de dedicatione Ecclesiæ de Basilica sanctorum. Procopius de edificationibus Iustiniani plurima templa Martyrum, aliorumque sanctorum enumerat. Ad extremum est antiquissima memo

memoria Ecclesiarum extructarum Romæ à S. Siluestro, & aliis Pontificibus variis sanctis, vt fertur in lib. pontific. di.

Tertiò coluntur sancti dieb. festis cõsuetudine Ecclesie, & testimonio Conciliorũ, & Patrum ab Apostolorum tempore. Clemens Romanus lib. 8. constit. cap. 39. iubet seruari festa Apostolorum, & Martyrum. Origenes hom. 3. in diuersos Euangelij locos, commendat diem festum sanctorum innocentium pueroꝝ Martyrum. Cyprianus lib. 4. epist. 5. Martyrum passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus. Basilii orat. in Gordium Mart. Nissenus oratione in Theodorum Mart. Nazianz. orat. 1. in Iulian. Hieron. in cap. 4. ad Galat. & in epist. 19. ad Eustochium. Chrysostr. hom. 66. ad populum. Ambros. serm. 76. 77. & 78. Aug. in Ps. 63. & 88. Theodoretus lib. 8. de Martyribus. Extant etiã testimonia Conciliorum. Concil. Laodic. can. 51. decernit, festa sanctorum extra quadragesimam celebranda. Concil. Carthag. III. meminit anniuersariæ diei celebrationis memoriæ Martyrum. Concil. Tollet. can. 23. Lugdunense, vt habetur c. none, Pronunciandum, de consecr. dist. 3. Moguntinum can. 96. meminerunt dierum festorum, quibus sancti coluntur.

Quartò accedunt vota, quæ quidem posse sanctis nuncupari testantur Eusebius lib. 13. præparat. Euang. cap. 7. Nos, inquit, vera pietatis milites, vt Dei amicos venerantes, ad monumenta illorum accedimus, vota que illis facimus tanquam uiris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuari profitemur. Theodor. lib. 8. ad Grecos cum dixisset, varia à Martyribus peti, subdit: Pie fideliterque precatos ea maxime consequi, quæ desiderant, testantur illa, quæ votorum rei persoluunt: nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij manuum simulacra suspendunt ex argento aurõve confecta, &c. Palladius in hist. Lausiaca cap. 113. scribit sanctum Philoromum ex voto Apostolis nuncupato venisse Romam ad limina Apostolorum, & deinde Alexandriam ad S. Marcum. Prudentius in Hymno de sanctis Emeterio, & Chelidonio, ait sanctos coli votis, voce, munere. Paulinus natali 2. de S. Felice,

Coram vota tibi, coram mea corda dicant.

Et natali 4.

Annua vota mihi remeant simul annua lingua Debita, &c.

Greg. Turonicus lib. 2. hist. Franc. cap. 37. de voto ministrorum Regis Clodouæi ipsius nomine nūcupato, sic habet, Domino gratias agentes, & vota B. Confessorii promittentes lati nunciauerunt Regi, &c.

Denique huc spectant peregrinationes fidelium ad templa sanctorum, Ioannes Chrysostr. hom. 66. ad populum Antioch. circa finem, comparans sepulchra Martyr. cum sepulchris Regum, sic habet: Itaque quo regias quidem aulæ videat nullus unquam peregrinatus fuerit: multi uero reges plerumque huius spectaculi gratia peregrinati sunt, futuri nanque iudicij vestigia & signa sanctorum ades exhibent, ubi demones flagellantur, corriguntur homines & liberantur. Paulinus in natali 3. S. Felicis scribit, turbas innumerabiles ex remotissimis locis peregrinari solitas ad corpus S. Felicis, Prudentius in hymno de SS. Emeterio & Chelidonio,

Exteri nec non & orbis, Fluc colonus aduenit. Fama nam terras in omnes, Præcurrit produrix Hic patronos esse mundi Quos precantes ambiat.

Nicolaus I. in epist. ad Michaelem scribit, multa mil-

lia hominum ex omnibus terræ finibus confluere solita ad limina Apostolorum religionis causâ. Beda lib. 5. hist. cap. 7. scribit, Regem Ceedullam, & cap. 20. Regem Coenædum peregrinationem ad Apostolorum limina suscepisse. Palladius in hist. Lausiaca cap. 113. scribit Philoromum presbyterum ex voto peregrinatum Romam ad limina Apostolorum, & Alexandriam ad reliquias S. Marci. Metaphrastes in uita S. Alexy, scribit, ipsum peregrinatum ad nobiliores mundi Ecclesias. Demum Concilium Cabilonense sub Carolo Magno celebratum docet can. 45. eorum deuotionem omnibus probari debere, qui penitentia causâ ad limina Apostolorum, vel alia sancta loca peregrinantur.

Et quidem heretici in uniuersum negant singularem aliquem cultum præter ciuilem exhibendum sanctis; & nominatim iam dictos basilicarum festorum, &c. quòd scilicet hæc solius Dei sint propria, & non sine crimine idololatriæ ulli creaturæ extra Deum, tribuantur. Veruntamen nullam huius criminis notam subesse, facile probatur. Etenim non committitur idololatria, nisi aut diuinus cultus sit, qui tribuitur creaturæ, aut si diuinus non est, sit tamen talis ex animo, & intentione, qua tribuitur illi, nimirum Deum. Iam de intentione nihil ardet dicere, constat enim, nullum ex officiis, quibus coluntur sancti, institutum esse ab Ecclesia ad tribuendum ipsis diuinum honorem. Quod verò attinet ad rem ipsam constat, omnia officia supra memorata, neque ex natura, & conditione sua, neque ex lege, aut consuetudine celsæ proprium Dei cultum. Primum enim officium, quod est inuocatio, postulat intercessionem eorum pro nobis apud Deum, simulque veneratur, protestaturque gratiam, qua valent apud illum ad intercedendum, quo facto, tantum abest, vt diuinum honorem illis tribuamus, vt potius protestemur vnicum esse Deum, cui sancti æquæ ac nos, quamuis alioqui gratiores, subiecti sint.

Iam quod attinet ad reliqua officia, dedicationis sacrarum ædium, & dierum festorum, peregrinandi, & vota nuncupandi, quemadmodum absque cultu diuino, & absque nota idololatriæ ad honorem sanctorum adhibeantur, duo sunt catholicorum opiniones. Prima est sacras ædes, diésque festos soli Deo proprie dicari, & consecrari, sed sub nomine variorum sanctorum, vt videlicet primùm his nominibus distinguantur à se inuicem sacre ædes. Secundò vt his locis, & diebus præcipue colantur sanctorum memoriæ, & in iisdem inuocentur patrocinia ipsorum, oraturque Deus, vt propitius sit propter eorundem intercessionem; quemadmodum Missa quædam dicitur S. Petri, quædam S. Pauli, non quòd sacrificium offeratur Petro, vel Paulo, sed quòd offeratur Deo in gratiarum actionem pro gloria iis collata, & simul interpellentur tanquã patroni & aduocati apud Deum. Idem dicunt de promissis, ac votis, quæ sanctis fieri dicuntur, nempe quatenus ad religionem pertinent non referri ad sanctos. Sed hoc honoris tantum ipsis tribuimus, cum promittere, seu uouere ipsis dicimur, quod Deo uouemus ex illorum amore, & reuerentia tanquam sit illis etiam, vt pote Dei amicis, hoc Dei obsequium placiturum. Item uolumus esse testes obligationis, & intercessores ad vota implenda. Huius sententiæ est Greg. Valentia in suis controuersis lib. 1. de idololat. cap. 4. & lib. 2. cap. 6.

Secunda opinio est, sacras ædes, diésque festos verè & proprie sanctis dicari, eorumque honore immediatè & terminatiuè ad ipsos pertinere; sed talera honorem non esse latræ, sed dulciæ; & quidem de diebus factis id affirmant absque vlla distinctione; de

sacris

sacris autem ædibus non absque distinctione; quæ enim dicantur Deo dicuntur templa, quæ uerò sanctis dicuntur basilicæ, aut certè eadem domus sub diuersa ratione dicitur templum & basilica; templum quidem quatenus extruitur ad sacrificia, quæ soli Deo immolantur; basilica uerò, quatenus extruitur ad ornatu sepulchri alicuius sancti ad exponendas eorũ reliquias populo uisandas, & uenerandas. Basilica enim ex uominis non refertur ad sacrificia, sed significat regiũ palatium, & inde applicatum est ad significandas Martyrum ædes. Distinctionem hanc obseruare licet apud Patres. Aug. lib. 22. de ciuit. Dei cap. 10. sic habet. Nos autem Martyribus nostris non templa sicut Diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum unum spiritus, fabricamus. & lib. 8. cap. 27. perinde loquitur de tẽplis, ac de sacrificiis. Nos, inquit, nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Idem uerò meminit eadẽm dicatarũ ipsis Martyribus, ibidem infra his uerbis; Quæcumque igitur adhibentur religiosorum obsequia in Martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra uel sacrificia mortuorum, tanquam Deorum. & cap. præced. 26. ait, memorias seu loca Martyrum nostrorum templis & delubris paganorum succedere. & tandem ibid. in fine scribit uirtutẽ ædium sanctorum Martyrum in torquendis, & eiciendis dæmonibus. idẽ lib. 1. ciuit. c. 1. Testantur, inquit, hoc loca Martyrum, & basilica Apostolorum, & alibi usurpat hoc nomen basilicæ Martyrum. interdum tamen nomen templi & basilicæ confunduntur. Sic Basiliius in Psal. 114. uocat ierũ τὸν ναὸν μαρτύρων, & Nissenus oratione in Theodorum, ubi nomen templi latè sumunt & nõ secundum propriam rationem templi ut templum est.

Hæc opinio uerior est: etenim erigere sacram ædẽ, seu templum sanctis, ac sacrificare, seu erigere illis templum ut templum est, longè diuersa sunt, & primũ uerè dicitur, secundum non item: & sancti ritus consecrationis templi referuntur ad Deum, & accommodati sunt ad hoc posterius officium, ideo solũ pertinent ad Deum, non autem ad sanctos.

De uotis an uerè fiant sanctis, est aliqua peculiaris difficultas, præsertim in responsione sancti Thom. 2. 2. q. 88. art. 5. ad 3. ubi distinguit uotum à promissione latè sumpta, dicitque uotum soli Deo fieri, promissionem uerò etiam hominibus, nec distinguit in hac sanctos ab aliis quibuscumque: & promissionem factam hominibus, ait posse cadere sub uotum tanquam materiam, nam inter alia, quæ uouemus Deo, uouemus interdum, nos impleturos promissionem factam hominibus, quales sunt, quæ fiunt prælati in hac uita, & sanctis à religiosis. Hæc doctrina sancti Thomæ non ponit vllum religiosum cultum in promissione quæ fit sanctis, quandoquidem neque fecerunt illam à promissione facta hominibus quibuscũque, nec nominat uotum; quod uideret contra morem fidelium, qui promissionibus suis religiosè colunt sanctos. Caietanus it̃ sanctos spectari posse dupliciter; primò ratione cõmuni aliis uiatoribus, scilicet ut creaturas rationales capaces honoris, obedientiæ, &c. & ita promissiones ipsis factæ, non sunt uota, sed possunt esse materia uoti; & hoc modo considerari hic à sancto Thoma. Secundò ratione ipsis peculiari, nempe vt sunt Dij secundum participationem, & vt in ipsis honoratur Deus, & ita promissiones ipsis factæ, sunt uota; sunt enim Deo in ipsis, & uoues alicui sancto, intelligitur uouere Deo in ipso. Hæc doctrina uera est; & rectè exponit sanctum Thomam, nam argumentum, cui respondebat, continebat difficultatem communem sanctis & uiatoribus. Ceterum restat dubium, an & quomodo sit religiosa promissio facta sanctis, quæ non est religiosa prout fit uiatoribus, & an possit dici uotum. Dicendum est promissiones factas sanctis esse religio-

Is. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

fas. Primùm quia nihil causæ est cur non fiant eodem sine & affectu, quo dedicantur sacre ædes, diésque festi, scilicet colendi & adorandi illos; quo sine distinguuntur à promissionibus, quæ fiunt hominibus uiatoribus, quoniam hæc aut cedunt, aut saltem pro conditione status uiatoris, cedere possunt in utilitatem ipsorum, non itè illæ; neque ex modo, quo fiunt, neque pro cõditione status sanctorum. Unde fit, vt si in promissionibus, quæ fiunt uiatoribus, apponatur finis, & intentio honorandi illos, nihilominus talis honor nõ sit religiosus. Primùm enim obest dicta cõditio status, ac proinde indigentia honorum ualium. Deinde ex eadem cõditione habetur honorem talè quicumque sit, vel cogitetur extra utilitatem, non esse nisi ciuile, quem supra docuimus, distingui in uniuersum à religioso, qui tribuitur sanctis, solũque conuenire uiatoribus; quo nimirum cultu non solũ promissiones, & alia officia honoris, uerum etiam dies festi dicantur hominibus uiuentibus ob diem natalem, vel exaltationis ad aliquam dignitatem, vel ob præclarum aliquod facinus certo die peractum.

Dubiũ uerò est an promissiones factæ sanctis possint dici uota: S. Th. uidetur negare, cum dicat uotum soli Deo fieri; atque propterea uidetur uotũ esse nomen speciale conueniens tantũ promissioni, quæ Deo fit. Dicendum est, esse nomen generale, cõmune saltem analogicè promissioni, quæ fit Deo & SS. Testatur hoc usus Ecclesie & fidelium uouentium sanctis, & discrimen in usu uocũ uouendi & sacrificandi: uox enim sacrificandi non solũ quando accipitur proprie, nimirũ ut significat actionẽ, qua solus Deus colitur, qualis est oblatio cũ consumptione seu immutatione rei, uerum etiã quando accipitur latè pro quauis actione cõmuni, qua colitur & Deus, & sancti, soli Deo tribuitur. Itaque cum Deũ laudamus dicimur immolare sacrificium laudis. Psal. 49. & Osee 14. Reddemus tibi uincula laborum nostrorum. Similitèrque cum pleraq; alia opera in honore ipsius exhibemus: Psal. 4. Sanctificate sacrificiũ iustitiæ. Psal. 50. Sacrificiũ Deo spiritus contribulatus. Nõ sic autè cum laudamus sanctos, aut exhibemus in ipsorum honore, ministerium aliquod simile illi, quod exhibemus in Dei honore; at uerò cum promittimus sanctis id, quod promittimus Deo, & uisq; cũ testificatione honoris, dicimur uouere similiter & Deo, & sanctis.

Hoc ipsum confirmatur ex eo, quòd quauis uotum respiciat cultũ excellentiæ Dei, sicuti adoratio, tamen habet per se annexam impetrationem boni à Deo ex natura rei implicite, quam oratio continet explicitè; hoc enim habet oblatio uel promissio facta Deo, ut respondeat illi retributio, siue postuletur, siue non: nã receptio beneficij, & doni facit inferiorẽ eũ, qui recipit, sic Arist. lib. 4. Ethic. cap. 3. de magnanimo loquens: Tullis, inquit, est, ut afficiat beneficiis alios, ipse affici erubescat; excellentis enim illud est; hoc eius, qui excellitur, estque eiusmodi, ut plura retribuat. Igitur magnanimi est ne sit inferior, retribuere & superare: multo ergo magis Dei erit superare suas creaturas: hinc fit, vt uotum habeat rationem orationis, & Græcè dicatur εὐχή, sicut oratio προσευχή, ut notat Gregorius Nissenus oratione prima in Orationem dominicam, Latine etiam sæpissimè accipitur uotũ pro oratione: sicut ergo orationis nomẽ nõ solũ dicitur de petitione, qua postulamus bona à Deo, quæque dicitur latræ, uerum etiã de oratione, qua postulamus bona à sanctis; ita nomen uoti nõ solũ de promissione, quæ fit Deo, uerũ etiã de ea, quæ fit sanctis. S. uerò Th. spectauit promissionem factam Deo ut distinguitur à promissione facta hominibus absq; discrimine, nimirum siue defunctis, siue uiuentibus, siue titulo sanctitatis, siue non, sic enim sola promissio, facta Deo, dicitur uotum: de promissione facta nominatim sanctis defunctis, non loquitur.

N

Hinc

Hinc intelligitur quid causæ sit cur promissiones factæ sanctis in hac vita degentibus, non sint vota: etenim votum nomine suo denotat excellentiam supra humanam in eo, cui sit promissio, in Deo quidem diuinam, in sanctis verò instar diuinæ, quæ primum consistit in eo, ut non petinde ipsi indigeant rebus, & obsequiis nostris, ut nos ipsorum. Porro sancti huius vitæ vel re ipsa indigent, vel saltem ratione status viatoris, fieri potest ut indigeant. Secundò consistit in certitudine sanctitatis. Tertio in eiusdem immutabilitate. Quarto consideratur status, terminus, finis & vltima sanctitatis perfectio, quæ est gloria, & beatitudo; his enim omnibus maximè imitatur diuinitatem, unde habent, quòd sint Diij, non quavis participatione, sed tali, quæ imperiatur illis diuinos honores, & cultum, cuiusmodi est votum, solùmque habeatur à sanctis alterius vitæ.

Soluntur aduersariorum argumenta. §. 3.

Præcipuum argumentum aduersus adorationem sanctorum sumunt ex cap. 4. Marth. *Dominum Deum suum adorabis, & illi soli serues.* & cap. 1. ad Timoth. 1. *Soli Deo honor, & gloria;* sed iis locis non conuincunt nullam adorationem, nullumque honorem exhibendum cuius creature, nisi velint dicere idololatram esse filium cum honorat patrē, & ciues cum honorat principem. Otensum etiā est sanctis præterea cultū tribui, qui nominetur honor, & adoratio, solùm ergo possunt conuincere, sermonē esse de peculiari aliqua ratione cultus soli Deo conueniente, cum dicitur solum Deū adorandū, soli honorem deferendū, soli seruiendum, quæ ratio non cōueniat creaturis; nō verò quòd nulla sit ratio, ob quā creaturis seruiamus. Hoc diximus supra, obseruasse Patres in citata sententia Matthæi, vbi verbo adorationis, nō additur *soli*, ut verbo, *serues*, quo significetur seruitutem, & adorationem Dei esse aliqua exceptione discernendam, nō tēturque peculiarem cultū deberi Deo, qui nō cōueniat vlli creaturæ, non verò nullū huic deberi. Dæmon etiam peculiarē, propriūque Dei cultū poscebat, & hūc nominatim prohibet Christus exhiberi alteri extra Deū. Idē dicitur de honore *ad Timoth. 1.* quamquam Apostolus ibi nō loquitur de honore absolutē, & confusē, sed nominatim de honore, & gloria, quæ sequitur ex opere redēptionis, & salute peccatorū, & primū ipsius Apostoli, cōstat n. huiusmodi honorē soli Deo tribuēdum.

Secundò obiiciuntur quædam Scripturæ loca quibus adoratio negatur creaturis extra Deum. *Esther 3.* Mardocheus noluit adorare Aman. *Apoc. 19. & 22.* Angelus prohibet Ioannem. *Act. 10.* Petrus Cornelium, ne se adoret.

Ad primum exemplum Mardochei S. Thomas 2. 2. q. 84. art. 1. ad 1. ait, *Secundum reuerentiam, qua debetur Deo, Mardocheus noluit adorare Aman.* quem sequitur Lyra dicens esse communem expositionem Hebræorum: & Bell. lib. 1. de cultu sanctorum, cap. 4. Sed contra hanc obiicitur ab aliis nō videri hoc verisimile; quia Aman postulabat honorem principis inter homines vltatum in ordine principum, qualem videlicet præceperat Rex Assuerus illi exhiberi, quem regem nullo modo credi potest, decreuisse honorem diuinum homini sibi inferiori, & subdito. Ceterum quidquid sit de intentione Aman, & Regis, constat, Mardocheū diuinam honorem ipsi Aman negasse; sunt enim perspicua verba ipsius Esther 3. *Tu nosti quòd non pro superbia & contumelia, aut gloria cupiditate hoc fecerim, sed timui, ne honorem Dei mei ad hominem transferrem, & ut neminem adorarem, excepto Deo meo.*

Quidam recentiores dicunt, Aman postulasse, & ab obsequiis fuisse exhibitū signū quoddam reuerentiæ solitum exhiberi Deo, & non quidem prohibitum omnino exhiberi hominibus, sed solùm ut non passim

absque graui causā cuius ordini excellentium hominum exhiberetur, sed solùm maximis principibus, & regibus, neque semper iis, sed rariis; ideoque non fuisse inconueniēs ipsi Aman omnino, & absolutē, sed eo modo, quo postulabat, & obtinebat, nempe ut esset quotidianus; hoc enim modo fuisse diuinus. Huius expositionis & differentiæ non potest assignari solidū fundamentum, præsertim cum constet, Mardocheum ne semel quidem voluisse eum adorare, quod si semel fecisset, sese subiectū professus fuisset, eaque subiectione fortē cōtentus. Aman. Deinde nō videtur verosimile, ut cultus, qui alioqui non illegitimè interdum exhiberetur creaturæ, sola frequentia euaderet diuinus.

Mihi videtur obseruandum, fuisse olim familiare Gentilibus adulari Regibus, & magnis quibusdā principibus, appellatione, & cultu Dei, hoc solo, quòd valeret vel potentia, vel dignitate siue regia, siue quaouis alia, qua præstarent ceteris omnibus, præsertim cū admiratione. Sic *Danielis 6.* Medi constituerunt spatium triginta dierum nullum Deum obsecrari & coli præter Dariū. Nabuchodonosor *Iudith 3.* solus à suis habetur, ut Deus; *Actorum 12.* Herodi acclamatur *Dei voces, & non hominis.* In historiis etiam prophanis, & libris gentium multa extant huiusmodi exēpla tribuētium diuinos honores hominibus præstantibus vel potentia, vel arte aliqua; & aliquid eiusmodi etiā affectasse Simonem Magum, colligi potest ex Actibus *Apost. cap. 8.* & ex S. Maximo *homilia de SS. Apostolis Petro, & Paulo.* Igitur Aman fortē tribuebatur in regno Assueri studio adulationis, & obsequij honor aliquis de genere illorum, quos gens illa tantum Diis tribuebat, nulli præterea hominum, nisi cui vellet blandiri, & obsequi, tanquā Deo; qui sanè honor siue talis fuerit, ut etiam apud Iudæos diuinus conferretur, siue nō; nihilominus hoc solo, quòd more illius gentis vsurparetur, ut diuinus, & exhiberetur homini, cui vellet, instar Dei, blandiri; meritò censebatur interdicitus & Mardocheo, & Iudæis omnibus.

Ad secundum exemplum, dicendum est prohibitionem factam Ioanni ab Angelo, ne se adoraret, nō fuisse reprehensionem, sed vel declarationem, & manifestationem qualitatis personæ, quam per errorem, & deceptionem supra dignitatem & supra quàm oporteret, adorabat: vel certè admonitionem factam adoranti dignitatis suæ, quam in ea adoratione minus agnoscebat, & minoris quàm par erat æstimabat.

Fuisse declarationem personæ adoratæ, eamque necessariam opinatur Aug. q. 61. in *Genesim. Nec moueat*, inquit, quòd in quadam Scriptura prohibet Angelus, hominem adorare se, & admonet, ut Dominum potius adoret, talis enim apparuerat Angelus, ut pro Deo posset adorari, & ideo fuerat corrigendus adorator. Idem habet lib. 20. *contra Euseb. cap. 21.* Et sanè fuerat Ioanni obiecta causā, ob quam Angelus existimaretur Christus, dixerat enim *cap. 1.* gerēs personam Christi: *Ego sum primus, & nouissimus, & fui mortuus, & ecce sum viuens, &c.* Hanc Augustini opinionem sequitur Cælius Pannon. in *Apoc. Remigius Remensis* ex manuscripto, quem citat noster Lorinus in *cap. 10. Actorum. S. Th. 2. 2. q. 84. art. 1. ad 1.* Greg. Valentia in *controuer. lib. 1. de Idololat. cap. 4.* eandem censent probabilem alij recentiores.

Quòd verò ea prohibitio fuerit admonitio dignitatis personæ adorantis, est opinio multorum; sed hanc dignitatem non eodem modo accipiunt. Quidam assignant communem Ioanni cum ceteris omnibus hominibus petitam à natura humana, non quidem secundum se spectatā, qua ratione prorsus est inferior Angelica, sed secundum dignitatem, & nobilitatem, quæ accessit illi ex vnione hypostatica, & ex eo quòd adoraretur ab Angelis in Christo, quamuis enim consequens non sit, ut propterea debeat ab ipsis

ipsis adorari extra Christum; consequens tamen est, ut vbi que sit in honore apud Angelos. Ita sentit Greg. lib. 27. *moral. cap. 11. & hom. 8. in Euangelia*, Glossa, Auberius, Aimo, Rupertus, Beda, Anselmus, Richardus de S. Viçt. Vgo Card. & alij in *Apoc. Bonau. in 3. dist. 9. art. 1. q. 5.* placet etiam S. Thomæ *loc. cit.* & passim recentioribus. Alij addunt peculiarē rationem virginitalis Ioannis Euangelistæ, quæ facit hominem superiorem Angelis, quod obseruat Vega in hunc locū, & docuit Petrus Dam. *serm. 1. de B. Ioan. Euang.* Alij etiam dignitatem sacerdotalem, quæ maior est Angelica, ut refert Lorinus supra, qui præterea fumat rationem ex ministerio, quoungebatur Ioannes prophetam & testimonium prædicationis exhibendo, ut insinuat verbis, quæ recitat Ioannes *cap. 19. Apoc.* dicta ab Angelo. *Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu, Deum adora.* testimonium enim Iesu est spiritus prophetia. Fauet huic posteriori sententia explicata variis his modis, quòd ante Christi aduentum Angeli se paterentur adorari ab hominibus, eademque mihi magis probatur, vix enim adducor ad credendum, Ioannem ignorasse, Angelum esse, qui secum loquebatur, quamuis Deum repræsentaret: nam & Angelum nominat, & post prohibitionem factam *cap. 19.* pergit adorare *cap. 22.* declarans se non errore prius, sed consultum & scientem adorasse; & tueri factum; ac repetere, quod fecerat. Angelū verò modeste reculasse non quidem vrbana tātum specie modestiæ, qualis vsu venit inter homines, cum honores etiam conuenientes recusant, hoc enim pugnare cum virtute magnanimitatis, docet Arist. *lib. 4. Ethic. cap. 3.* proinde non esse verum actum modestiæ, nam modestia tantum est non pluris se facere, nec velle fieri, quàm sit, ut ibidem dicitur; verum reculasse agnoscendo, & confitendo quid sibi commune sit cum Ioanne, nimirum statum gratiæ supernaturalis, qui est supra omne donum naturæ in Angelis, & esse seruū Dei, cum in hoc ordine gratiæ, tum in ordine naturæ; *conseruus tuus sum, & fratrum tuorum, &c.* quid itē sit præstantius in Ioanne, scilicet natura humana aucta dignitate post vnionem hypostaticam, quæ natura, et si non est adoranda in Ioanne, sed solum in Christo, est tamen vbi que in honore propter Christum: item virginitas, &c. nec dissimulat Angelus propterea, quin aliis titulis dignior sit, & colendus: nā si intellexisset Ioannes, finem eius prohibitionis fuisse omnino operari, ut nō fieret adoratio, nō repetisset illam; intellexit ergo re ipsa eo spectare, ut admoneretur ipse Ioannes dignitatis suæ, intelligeretque, quouisque & qua ratione liceret ipsi quancunque creaturam extra Deum adorare.

Ad tertium exemplum adorationis Cornelij recusatæ à Petro occurrunt tres modi respondendi. Primus est, Cornelium piè Petrum honorasse sed Petrum pro modestia & humanitate illum honorem reculasse; ita habent Suarez *disp. 52. scil. 1.* Valquez *disp. 97. cap. 3.* ex Chryf. placet etiam Bellarmino *lib. 1. de cultu sanctorum, cap. 14.* Veruntamen verba Petri significant venerationem oblatam Petro maiorem fuisse, quàm vt vrbana quadam modestia dumtaxat recusaretur, scilicet supra humanā, quæque necessariò reculari deberet: ait enim, *Surge, & ego ipse homo sum.* Secundus est Petri à Cornelio ex imperitia adoratū, ut Deū, ita habet Glossa interlinearis, & Vgo, & Alanus Copus *dial. 3. cap. 7.* ex Hier. in *lib. contra Vigilantium*, vbi videtur dicere Cornelium eodē errore laborasse, quo Licaones *Act. 14.* qui Paulū vt Mercurium, Barnabam vt Iouē adorabant; nec displicet sententia hæc Bellar. supra, & S. Thomæ qui admittunt vtranque. probatur etiam Lorino, qui censet, Cornelium non agnouisse quidem Petrum vt supremum Deum, sed velut Angelum humana forma vestitum: velut vnum ex minoribus diis gentium, pro vt *Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.*

A doctus erat de distinctione maiorum, & minorū Deorum, quia Angeli testimonium aliquam eiusmodi existimationem gignere poterat de Petro.

Mihi videtur Cornelium nullo modo potuisse errare errore Licaonum, ut conseret, Petrum esse Deū; iam enim ab Angelo satis potuit cognoscere tæ Angelum ipsum, quàm Petrum esse ministros Dei cum in omnibus, tum maximè in iis, quæ pertinerent ad salutem ipsius; nec videtur ignorasse Petrum esse hominem, talē enim monstrabant circumstantiæ nominis, habitationis stabilis in loco certo, & cōubernio hominum, & quòd Petrus is esset, ut non per seipsum non quæsitus, & non accessit accedere posset, ut accessit Angelus, & potuisset accedere quicunque alius spiritus, qui nō esset mortalis homo, sed vel Angelus, vel quodcunque numen; spiritum enim aut nō oportet accedere, aut sola inuocatione. Videtur ergo dicendum primò Cornelium cognouisse Petri naturam quidem minimè diuersam, aut dissimilem hominibus; officio verò, donis, facultate, potestate diuinitus acceptis, ceteris omnibus longè præstantiorē, & fortè vnicum inter homines secundum Deum, penes quæ esset ministerium saltem primò, ac præcipue salutis hominum; ignorasse tamen quo genere honoris colendus esset, ideoque exhibuisse maximum, quem timor, reuerentia & magna æstimatio dictabat, posternum se ad pedes illius. Dico secundò Petro quidē conuenientem fuisse honorem maiorem ciuili, licuisse tamē saltem Cornelio in primo ingressu exhibere ipsi solū ciuilem, aut præcipuum inter ciuiles. Prima pars ostenditur ex dignitate Petri; secunda verò, quia nulla extat lex id constituens, præsertim pro eo tempore, quo excipiebat Petrum Cornelium. Dico tertio rectè Petri prohibuisse tūc exhiberi sibi honorē maiorem ciuili; probatur, quia ciuilis erat licitus, nec erat oriū tūc, aut necessitas instruēdi Corn. de dignitate, & qualitate personæ Petri, & gradu honoris, & dū hæc ignorarentur, modestia exigebat recipiendū cōmune hominū obsequium. Quare illa verba, *Surge, & ego homo sum*, nō dicitur ad docēdū, Petri esse hominē (quod, ut dixi, nō latebat Cornelium, sed ad admonendū Cornelium, ne effusior esset in honorādo, verum exhiberet sibi honorem tanquam homini saltem interim dum non constabat ipsi quouisque & quatenus aliis hominibus præstaret.

Vltimò obstat videtur auctoritas primū sextæ Synodi post sess. 18. *cap. 7.* vbi sic habetur: *Solo Deo creatore suo adorato, inuocato sanctos, ut pro se intercedere apud maiestatem diuinā dignentur.* Deinde Patri; Athanasius *serm. 3. contra Ariū. ante medium*, docet neque Angelos, neque homines sanctos adoratione colēdos esse; *creatura, inquit, creaturā non adorat.* Hier. 2. *epist. 53. ad Ripar. contra Vigilantium*, inquit, *Nos autē non Angelos, non Archangelos, nō Cherubim, nō Seraphim, & omne nomē, quod nominatur, & in presenti & in futuro seculo colimus, & adoramus, ne seruiamus creaturæ potius quàm creatori, & lib. cōtra Vigilantiū, Quis Martyres adorauit? quis hominē putauit Deū?* Ambrosius in *cap. 1. ad Romanos* reprehendit eos, qui adorant conseruos. Epiphanius in *heresi Collyrianorū* sæpe repetit Mariā nō esse adorandā, sed solum Deum. Aug. lib. de vera religione, cap. 55. *Non sit*, inquit, *nobis religio cultus hominū mortuorum, quia si piè vixerūt, nō sic habentur, ut tales querat honores, sed illi à nobis cōtā volūt, quo illuminatione latantur meriti sui nos esse consortes.* & infra idē dicit de cultu Angelorum. Alij etiam docent non creaturam, sed creatorem esse adorandum, scilicet Leo Papa *serm. 2. de nat. in sine, Damascen. orat. 1. de imaginibus in principio, & lib. 4. de fide capite 3.* Iustinus Martyr *Apolog. 2. pro Christianis aliquantulum à principio*, & rursus Augustinus *epist. 44. in sine, & in Psal. 96.* circa illa verba: *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia.* Resp. primum plerofque ex his Patribus pro subiecta materia, de qua

erat sermo,excludere a cultu sanctorum morem erro- remque Gentilium,qui ex hominibus etiam malis ve- ros Deos faciebant, & etiam sacrificiis colebant, ple- rique etiam vsurpant nomen adorationis strictius pro cultu patrie, vt familiare est vsurpari inter Catholi- cos, & dici, solum Deum adorandum esse; & nihilo- minus non est minus familiaris latior eiusdem no- minis acceptio pro cultu etiam dulci apud eosdem,& apud Patres,vt supra ostensum est,& Epiphani. citatus qui hanc.76. refellit errorem eorum qui Mariæ, tan- quam Deæ sacrificium offerebant, idem metuens, ne hæc occasione nullus honor ipsi exhiberetur, sæpe re- petit ista verba, *fit in honore Maria, Dominus adoretur.*

Demum prof. sunt hæc canonem 35. Concilij Niceni, vbi sic habetur: *Non oportet Christianos derelicta Ecclesia abire, & ad Angelis idololatria abominanda congrega- tiones facere, vnicuique autem inuentus fuerit occultè huic idololatriæ vniuersis anathema sit.* Sed de mente huius Cõ- cilij satis constat ex canone superiore 34. vbi sancto- rum Martyrum cultum admittit. can. verò 35. damnat cultum non bonorum Angelorum, sed malorum, quos quidam magiæ causa conuenientes, inuocabant, & venerabantur, teste Tertulliano in *Apolog. cap. 23.* nam demones vt præstent suam operam inuocantibus, ad- orationem exigunt.

DISPUTATIO XL.

Cuius virtutis sit adoratio Dei, & Angelorum, atque hominum.

PRIMA sententia est, vnicuique virtutem ex- hibere cultum Deo & SS. hominibus atque Angelis, eadẽque secundum diuersa con- notata dici latiam, & duliam. Ita Marf. in 3. q. 4. art. 1. ad 3. dubit. circa p. m. articuli. & censet probabi- lem Suarez disp. 53. s. 2. Fundamentum est, quia excel- lencia increata est ratio adorandi non solum Deum, ve- rumetiam sanctos: sed vna virtus est, quæ respicit ex- cellentiam increatam; ergo vna virtus est, quæ colit Deum, & sanctos. Maior probatur 1. auctoritate V. II. Synodi actione 4. post medium, vbi Leonius sic loquitur: *Sanctos veneramus, vt amicos Dei, & honor, qui sanctis impedi- tum in Deum recurrit, & qui Martyres colit, Deum ipsum colit.* Ac- cedunt Patres, Athanasius lib. de virg. circa finem: *Si ho- mo, inquit, iustus a te intrauerit cum timore, & tremore, occurras illi adorabis humi ad pedes illius, non enim eum, sed Deum adorabis, qui illum mitit.* Basilii oratione in 14. Martyres; *Honor, inquit, quem bonis conferuis exhibemus, be- nivolentia erga communem Dominum significatione de se præ- bet.* Ambr. serm. 6. in fine: *Quisquis honores Martyres hono- rat & Christum.* Hier. epist. ad Ripar. *Honoremus seruos, vt eorum honor redundat ad Dominum.* Damasc. lib. 4. cap. 16. *Is honor, inquit, qui probis conferuis habetur benivolenti erga cõ- munem Dominum animi, argumentum est illi sanè Dei præpna- ria, & pura domicilia exiterum.* & infra: *Quid igitur afferri potest, quin animatis Dei templis, & viciis Dei tabernaculis, ho- nor sit adhibendus.* Constat ergo testimonio Patrum, ra- tionem colendi sanctos esse Deum ipsum, ac proinde excellentiam increatam. Secundò vno habitu charita- tis diligimus Deum, & proximum; ergo & vno habi- tũ religionis vtrumque colimus.

Secunda sententia est, distinctis virtutibus coli Deum, & sanctos, quotum altera est latia, altera dulia; est cõ- muniõ aliorum, qui vel expressè hoc docent, vel vt certum supponunt, Alberti in 3. dist. 9. art. 6. in corpore, & ad 3. & art. 7. Bonau. art. 2. q. 4. Richard. q. 1. art. 3. Gabr. q. 1. art. 1. not. 1. Palud. q. 2. art. 1. Almaini q. 1. Eadem est fan- cti Thomæ, qui multis locis infra citandis distinguit charitatẽ à religione in hoc, quòd eadem charitas colat Deum, & homines, religio verò non colat eadem vtrosque, & 2. 2. q. 81. solum Deum cõstituit religionis

obiectum, & q. 1. 1. 1. duliam distinguit à religione secun- dum omnem latitudinem, quæ respicit creaturas. Idem habet in 3. dist. 9. q. 2. art. 1. fundamentum est, quòd ha- bitus distinguuntur per actus, & actus per obiecta, ex- cellentia verò, quæ est obiectum adorationis, sit di- uersa rationis in Deo & in sanctis; igitur & adora- tiones, & habitus adorandi Deum & sanctos, sunt di- uersa rationis, & distinguuntur.

Dubium iam est, an vno habitu virtutis adoretur creatura omnes intelligentes in quibuscunque gradi- bus, & differentiis. Exiunt varia opinioniones. Alber- tus, Bonau. & Gabriel solum admittunt duas dictas virtutes, scilicet latiam ad colendum solum Deum, du- liam verò ad colendos omnes homines, ex quibus Al- bertus varios hominũ cultus distinguit solum secun- dum magis & minus sub eadem specie. Alij circa cul- tum creaturarũ infra Deum ponunt duas virtutes; alte- ram, quæ colit sanctos & sacerdotes; alteram quæ colit homines cultu ciuili; habet enim peculiare ratio- nes colendi, illa scilicet sanctitatem, hæc verò digni- tatem ciuilem. Sic habet Valq. disp. 96. cap. 2. in fine, & Suarez disp. 52. c. p. 2. in principio, & prima dicitur dulia. Secunda verò dicitur obseruantia. & Valq. quidẽ vult obseruantia esse vnam speciem infimam, sub qua non est accipere plures species secundum varios gradus. Sua- rez autẽ non explicat, an sit vna, & quo modo. Palud. virtutem, quæ versatur circa cultum superiorẽ ciuili, vocat hyperdulia, eiuſq; ponit tres species. Primã cir- ca Christum; secundã circa beatã Virginem; tertiã cir- ca sanctos; dulia verò ait exhibere cultũ omni creatu- re rationali præter dñatos. Eodem modo videtur ac- cipere hyperdulia S. Th. 2. 2. q. 103. art. 4. ad 2. cum assi- gnat obiectũ hyperdulie affinitatem quã habet cum Deo vniuersaliter abiq; restrictione, etũ in argumẽto cõtrario cui respõdet, proponebatur exẽplũ affinitatis, quã habet B. Virgo cũ Deo ex eo quòd sit eius mater.

Alij demũ volunt, dulia prout respicit cultũ ciuile, cõtinere sub se plures species pro diuersitate rationũ excellentiæ, quæ existunt in hominibus, nõ enim vna, sed diuersis rationibus colitur Pater Rex, & Magister. Ita habet S. Th. in 3. dist. 9. q. 2. art. 2. & 2. 2. q. 103. art. 4. v- bi in corpore & ad 2. accipit nomen dulie, vt exhibet cultũ cuiuscunque homini secundum quamecunque ex- cellentiam, quomodo ait *ibidem*, & expressiũ in resp. ad 1. distingui per virtutes specie differentes, quæ versantur circa patrem, regem, & magistrum. idem docet Richard. dist. 9. art. 3. q. 2. & Durand. q. 3.

Ad hæc quæst. tria videtur dicenda. Primũ est, Deum, & creaturas non vna, eadẽque virtute coli, & adorari, sed distinctis. Secundum est, creaturas titulo sanctita- tis non coli eadem virtute, qua coluntur titulo ci- uispiam ciuili excellentiæ. Tertium est, creaturas sub quibuscunque titulis ciuili excellentiæ vna, eadẽque virtute coli, non verò distinctis.

Hæc tria dicta probat passim argumẽto ducto à di- uersitate excellentiæ adorandæ, quæ quidẽ sit diuersa ra- tionis in Deo, in sanctis, & in aliis hominibus specta- tis in vita ciuili, nõ sit autẽ diuersa rationis in variis personis cultu dignis in vita ciuili. Sed certè si effectũ hũc distinguendi has virtutes facit quævis differentia di- stinguens specie excellentiæ cultu dignas; oportet pone- re tot virtutes ad colendũ Deum, & homines, quot species virtutũ faciunt ipsos cultu dignos, & excellentes: tales autem sunt omnes virtutes, nam quilibet est ex- cellens in sua specie secundum propriam excellentiam distinctam ab excellentia alterius, & cultu digna; quare etiã in Deo distinguimus ratione varias excellentias secundum varia attributa; & quidem supra diximus his constitui vnum primum principium, & vnam ex- cellentiam, quæ sit obiectum religionis, quòd si satis est distinctio specifica excellentiæ ad distinguendos specie

specie actus adorationis, & habitus virtutum; non oportet dicere his constitui vnã tantum excellentiam adorabilem, sed plures: & saltem vbi sunt distinctæ specie virtutes in distinctis subiectis non constituunt vnã excellentiam adorabilem, sed plures, cãque distinctas.

Hinc etiam argumentari licet ad hominem. Primò contra negantes plures species virtutum obseruantiaẽ circa cultum ciuilem; si enim species cultus, & habi- tum distinguuntur secundum distinctionem specifi- cam excellentiæ; certè excellentia Regis, patris, & magistris distinguuntur plusquam specie; ergo simili- ter, & cultus. Deinde contra eos, qui distinguunt has species obseruantiaẽ, quòd consequens sit debere assi- gnari plures tribus virtutibus circa tria dicta gene- ra personarum; quia in his tribus excellentiæ sunt plu- res genere, sub quibus, & extra quas sunt aliæ plures specie secundum varias virtutes. Vterius verò sub ti- tulo sanctitatis sequitur debere alio cultu coli Apo- stolos, responder enim cultus illorum cultui magistris in ciuilibus, quibus dictum est Matth. vi. *Euntes in mundum vniuersum, docete omnes gentes.* Et Paulus dicitur doctor gentium. Alio cultu Martyres, alio confes- sores, alio virgines, horum enim excellentiæ diffe- runt plusquam specie, & vix habent quidquam com- mune.

Verum ergo fundamentum petitur ex eo quòd ado- ratio sit actio simplex respiciens excellentiam tan- quam obiectum formale, & non recipiat distincio- nem per quascunque differentias, quibus distinguun- tur excellentiæ, sed solum per illas differentias, qui- bus distinguuntur secundum magis & minus, siue in eadem, siue in diuersa specie, vt idem sit, vnam adora- tionem distingui ab alia, ac vnã esse maiorem, vel minorem alia. Probat hoc primò communi homi- num conceptu, concipimus enim honorem vt obse- quium simplex & communissimum, quo colimus quoscunque colere volumus: & cum sermo est de alio & alio honore, communis hominũ sensus intel- ligi differentias secundum magis & minus, siue defe- ratur honor per easdem, seu similes, siue per diuer- sas actiones. Secundò honor est vnus ex bonis exter- nis, auctore Arist. lib. 4. *Ethic. cap. 3.* Sicut ergo eadem externa pecunia remuneramus varia opera, & obse- quia secundum magis, & minus, ita & eodem hono- re varias excellentias. Tertio, amor & honor habent affinitatem, & se inuicem consequuntur. Sic Arist. lib. 8. *Ethic. cap. 8.* ait: *Amari, & honorari, quod plerique appetunt, propè accedere inter se videntur;* & sicuti se ha- bet amor ad bonitatem; ita honor ad excellentiam: sed vnus speciei est amor, quo amamus omnes illos homines quos propter excellentiam colimus, & iidem tituli, qui sunt rationes colendi, scilicet virtutes, sa- pientia, paternitas, potestas & officium gubernandi, &c. sunt rationes amandi, scilicet bonitates, solumque interuenit differentia secundum magis, & minus: ergo quod est eiuſdem speciei est honor, quo colimus omnes, so- lumque habet locum differentia secundum magis & minus.

Ad extremum declaratur magis & probatur hac ra- tione. Adoratio est actio moralis, & quoad aliquid cõ- uenit cum naturalibus etiã animasticis, quoad aliquid differt. conuenit quidem quòd constituatur in specie, & quatenus distingui potest distinguatur per obiecta; differt autem in eo, quòd in naturalibus actus anima- stici non recipiant distinctionem per differentias, qui- bus obiectum distinguitur secundum magis & minus, sed solum per differentias, quibus distinguitur essen- tialiter. Etenim intellectus non magis cognoscit ma- ius, seu perfectius ens, quàm minus ex eo, quòd illud sit maius, hoc minus, nec visus intensus lumen, quam

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

remissius. Contra verò adoratio & similes actus mo- rales recipiunt distinctionem secundum magis & mi- nus per differentias, quibus eius obiectum distinguitur secundum magis & minus, magis enim colit maiorẽ excellentiam, & amor magis amat maius bonum; non verò recipit differentias secundum differentias essen- tiales distinguentes obiectum, nisi illa distinguant hoc, etiam secundum magis & minus: etenim homi- nem praditum excellentia virtutis bellica, non colit diuerso cultu ab eo, quo colit praditum sapientia, nec maiori, si alioqui hic non est maior. Et rursus si differentia essentielles distinguunt excellentias secun- dum magis & minus in diuersa specie, seu genere ex- cellentiæ, non distinguunt propterea adorationem secun- dum diuersas species, sed solum secundum magis & minus intra eandem speciem. Probat, quia si diuer- sitas specifica excellentiæ nõ distinguit specie adora- tiones, hæc ratione, quòd distinguit specie excellentiã, quandoquidẽ, vt dictum est, potest adoratio vnus spe- cie colere excellentias specie distinctas; certè non di- stinguet ob eam rationem, quòd distinguit excellen- tiam secundum magis & minus in diuersa specie. Ex his probatur relinquatur tertium dictũ, quòd scilicet creaturæ rationales in vita humana, & ciuili eadẽ vir- tute colantur sub quibuscunque titulis excellentiæ.

Iam verò primũ & secundũ dictum eo fundamento maximè niti debet, quòd vbi excessus vnus excellentiæ supra alias non est cõparabilis secundum magis & mi- nus, distinguuntur specie adorationes. Probat, quia adorationes hæ non possunt distingui solum secundum differentias materiales sub eodẽ gradu & specie ado- rationis, vt distinguitur adoratio principis militiæ, & principis ciuitatis, in quibus non est excessus excellen- tiæ, quorumque excellentiæ, neque in eodẽ, neq; in di- uerso genere comparantur secundum magis, & minus; quandoquidẽ ponitur excessus supradictus excellentiæ vnus supra aliam. Neque possunt distingui secundum magis & minus, vel in eodẽ, vel in diuerso genere, ex quo dictus excessus est incõparabilis; erit ergo distin- cta species adorationis ab ea, qua adoratur omnes ex- cellentiæ cõparabiles. talis autẽ est excellentia diuina, habet enim quòd sit incõparabilis, primò ex eo quòd sit supernaturalis, infinita & increata. Secundò ex eo quòd sit principium totius esse, & in omni genere: alia enim agẽtia sunt principium in aliquo genere, & quoad aliquid, & virtute Dei. Tertio ex eo, quòd sit supremus Dominus quoad omnia: alij enim sunt Domini quo- ad aliquid imperfectè. Confirmatur ex supradicta af- finitate & similitudine, quam in hoc habet adoratio cũ amore; amor enim recipit distinctionem essentia- lem in diuerso ordine supernaturali; ergo & adoratio.

Hinc etiã sumitur fundamentũ secundi dicti, quòd videlicet vbi excessus vnus rei supra alia quoad ali- quid est incõparabilis, quoad aliquid cõparabilis; de- tur quaedam media species adorationis. Probat, quia qua parte est comparabilis, non potest poni in genere adorationis, qua colitur Deus; qua parte verò est incõ- parabilis, non potest poni in genere adorationis, qua colitur creaturæ; ergo erit tertia quædam species. Talis autẽ est sanctorũ excellentia secundum gratiã, & glo- riã earumque habitus, & dona; hæc enim sunt ordinis supernaturalis; & ex hoc incomparabilia cũ omni ex- cellentiã ordinis creati. Sunt tamen secundum existentiã, & secundum originem creabilia, & creata, & ex hæc parte cõparabilia, tametsi non secundum magis & mi- nus, sed secundum æqualitatem, & rationem commu- nẽ omnibus creaturis etiam in rationalibus, qua hoc, quòd est esse creaturam, non recipit magis, & minus, ideoque simpliciter sunt incomparabilia, ex quo non sunt cõparabilia secundum excellentiam. Differt au- tẽ in hoc adoratio ab amore, qui nõ recipit discrimen

ab unitate creata ordinis increati, sed solum à creata, & increata simpliciter, cuius discriminis ratio traditur infra.

His tribus dictis alia quædam adduntur. Primum est, adorationem in hoc medio ordine recipere magis & minus in eadem eandem speciem. Probatur; nam excellentia, quæ est obiectum huius adorationis recipit magis & minus in hoc genere ordinis infiniti, hoc ipso quod est creata, & est participatio deitatis limitata in dicto ordine supernaturali, sicuti excellentiæ aliarum creaturarum sunt participationes limitatæ in ordine naturali, proinde excessus vnus supra aliam est comparabilis. Secundum est, adorationem sanctorum huius vitæ esse eiusdem speciei mediæ, sed non perfectæ. Prima pars sequitur ex dictis, quia eius obiectum est excellentia creata ordinis increati. Secunda pars probatur; quia deest iis perfectio, & finis intrinsecus huius excellentiæ, id est, gratiæ, nimirum beatitudo supernaturalis. Tertium est, adorationem sanctorum defunctorum verè dici cultum religiosum, non similiter adorationem sanctorum viuentium. Probatur, quia excellentia defunctorum accedit ad diuinam non solum ratione ordinis supernaturalis, verumetiam ratione status, eiusque conditionum, quæ sunt certitudo, immutabilitas, &c. visioque beatifica, vnde hæc oriuntur.

Dicendum postremo, tres esse species adorationis, scilicet obseruantiam, quam quidam vocant dulciam minorem respicientem varias excellentias creatas comparabiles: latriam, quæ respicit excellentiam diuinam incomparabilem, & dulciam maiorem, quæ respicit excellentiam ordinis increati incomparabilem cum excellentia ordinis creati, et si secundum existentiam, & modum essendi vtraque sit creata & comparabilis.

Atque ex his satisfit argumento primæ sententiæ sumpto ab auctoritate Patrum; non enim negant, sanctos adorari adoratione propria secundum excellentiam creatam distinctam ab adoratione Dei, eiusque excellentia, sed solum volunt excellentiam, secundum quam adorantur sancti, non esse ordinis proprii ipsorum sanctorum, sed ordinis proprii Dei, scilicet increati. Dicit etiam potest, in adoratione sanctorum nõ tam adorari sanctos, quam Deum habito respectu ad causam boni & excellentiæ operi, & virtutum, omnia enim in Deum referuntur, vt causam, iuxta illud Iacobi 1. Omne datum optimum, &c. deservitum est.

Soluitur secundum argumentum, & redditur ratio cur eadem charitate ametur Deus, & sancti, non colantur verò eadem religione. §. 1.

Ad secundum S. Thom. respondet pluribus in locis in 3. dist. 9. q. 2. art. 1. ad 2. ait, *Obiectum charitatis cum sit virtus theologica, est bonitas diuina, quæ eadem est siue in se, siue in altero consideretur, & ideo dilectio Dei & proximi ad vnã virtutem pertinent, honor verò exhibetur excellentiæ absolute, quæ non est eiusdem rationis in Deo & creaturis, sed variatur. Eandem ferè responsionem adhibet 2. 2. q. 103. art. 3. ad 2. Non enim, inquit, per charitatem diligimus in proximo, nisi Deum, & ideo eadem charitas est, quæ diligitur Deus, & proximus, et verò cum sit alia ratio seruendi Deo, vt homini, aut honorandi vtrumque, non est eadem virtus latria, & dulcia. Eodem modo respondet Richardus in 3. dist. 9. art. 3. q. 1. ad 2. qui ait propter eandem bonitatem, ac proinde eadem virtute diligit Deum, & proximum, sed non est eadem, inquit, ratio dominij, ratione cuius debetur honor Deo & creaturæ. Eadem est responsio Durandi q. 3. ad 1. qui ponit duas rationes dilectionis*

A proximi, vnam, quæ diligitur propter Deum, & hanc ait vnam esse, quæ Deus etiam diligitur, eiusdemque virtutis, id est, charitatis obiectum: alteram amicitiam, quæ diligitur propter aliquam aliam rationem, & hanc distingui; excellentiam verò ait esse diuersæ rationis in Deo, & creaturis, ideo, &c.

Sed contra hanc rationem obiicitur quòd ita sit participatio excellentiæ diuinæ, excellentia, quæ est in creaturis, sicut est participatio bonitatis diuinæ bonitas, quæ in ipsis est: ergo si bonitas est vnus obiectum vnus virtutis, eo quòd eadem sit in Deo secundum essentiam, & in creaturis per communicationem; erit etiam eadem ratione excellentia vnus obiectum vnus virtutis, & è conuerso, si esse tale secundum essentiam, & esse talem secundum participationem causa est, vt excellentia Dei, & creaturæ sint distincta obiecta distinctarum virtutum, erunt & bonitates similiter distincta obiecta distinctarum virtutum, & non vnus charitatis.

Aliter respondet, seu explicat responsionem hanc sanctus Thom. 2. 2. q. 25. art. 1. ad 2. ait enim, *Amor respicit bonum in communi, sed honor respicit proprium bonum honorati, deseruit enim alicui in testimonium propriæ virtutis, & ideo amor non diuersificatur specie propter diuersam quantitatem bonitatis diuersorum, dummodo referantur ad aliquod vnus bonum commune, sed honor diuersificatur secundum propria bona singulorum: vnde, &c. Sed huius responsionis difficultatem in eo habet Vasquez disp. 94. cap. 2. quòd dicatur amorem tantum ferri in bonum vniuersè, cum reuera etiam particulare ipsius dilecti respicere possit: deinde non videtur subesse ratio, cur bonum particulare quod volumus proximo cum ipsum diligimus, referatur in bonum commune quòd est Deus, cultus verò particularis sancti non referatur in honorem ipsius Dei. Nam, vt inquit Suar. disp. 53. sect. 3. seruata eadem proportione, eadem ratio diuersitatis, vel vnitatis apparet in vtraque virtute, scilicet latria, quæ est circa honorem diuinum, & charitate, quæ est circa bonum diuinum, quia sicut amor in communi tendit in bonum in communi, & hic amor in hoc bonum, ita & honor in communi in excellentiam in communi, & hic honor in hanc excellentiam.*

S. Thom. 2. 2. q. 81. art. 4. ad 3. adhibet aliam responsionem, seu explicationem. *Obiectura, inquit, amoris est bonum, obiectum autem honoris, vel reuerentiæ est aliquid excellens; bonitas autem Dei communicatur creaturæ, non autem excellentia bonitatis eius; & ideo charitas, quæ diligitur Deus, non est virtus distincta à charitate, quæ diligitur proximus; religio autem, quæ honoratur Deus, distinguitur à virtutibus, quibus honoratur proximus. Sed contra hanc responsionem occurrit eadem proportione: nam, sicut communicatur creaturæ participatio diuinæ bonitatis, ita & participatio diuinæ excellentiæ; quare si sufficit vna charitas ad amandum Deum, & proximum, sufficit vna religio ad honorandum vtrumque, et si non sufficit vna religio, nec sufficit vna charitas.*

Vasquez cap. 2. concedit in hoc eandem esse rationem charitatis, & religionis, vt quoties volumus proximo bonum vt bonum ipsum proximi, hæc dilectio non sit actus charitatis specialis, quæ est virtus theologica, sed generalis charitatis, quæ beneficentia dici potest, & quoties colimus in proximo propriam ipsius excellentiam, hic cultus non sit actus religionis, sed alterius virtutis, scilicet dulciæ, vel obseruantia. Quoties autem in proximo amamus bonum diuinum, non quia bonum ipsum est, sed quia est bonum Dei, hic amor est actus charitatis theologice; similiter quoties in proximo spectamus Deum, sicut spectare possumus in omnibus rebus, in eoque colimus ipsum, eiusque excellentiam; hic actus est religionis. Sed quicquid

quicquid sit de actu quo amatur bonum diuinum proximo, vt bonum proximi, an sit à charitate, quæ est virtus theologica, vel ab alia virtute; de qua alibi; certè de cultu excellentiæ proximi, etiam ordinis diuini, & supernaturalis, quatenus est excellentia ipsius, mihi placet communis sententia S. Thomæ, Durandi, Richard. Suar. & aliorum, quòd sit actus distinctæ virtutis à latria. Admissa item cõmuni sententia, quòd dilectio, quæ amatur bonum supernaturale proximi, vt ipsius, sit actus virtutis charitatis theologice eiusdem, cuius est diligere bonum diuinum, vt bonum Dei est; superest difficultas proposita, cui nondum plane satisfactum videtur.

Suarez duo profert, quibus mens sancti Thomæ, & rez ipsa declaratur. Primum sumitur à differentia rationis, quæ respicit obiectum amor, & adoratio; amor enim respicit sub ratione absoluta bonitatem obiecti secundum se; adoratio verò excellentiam obiecti sub ratione comparatiua, quatenus aliquo modo excedit ipsum adoratorem. Vnde fit, vt religio non respiciat Deum, quatenus conuenit, & communicat cum creatura, sed quatenus excedit ipsam; proinde non est eadem virtus cum ea, quæ respicit creaturam, sed distincta. At verò charitas respicit Deum, quatenus communicat cum creatura, & secundum bonum, quo communicat; excessum verò bonitatis non respicit per se, propterea eadem omnino fertur in creaturam. Hinc oritur alia differentia, quòd religio per se est ad alterum, & respicit ius alterius, ius autem Dei est longè diuersæ rationis, à iure creaturæ, vt potest fundatum in excellentia infinita, & supremo dominio incommunicabili creaturæ: ergo ratione illius debetur Deo cultus diuersæ rationis ab eo, qui debetur creaturæ, qui sit actus virtutis diuersæ rationis.

Hæc responsio bona est, sed tamen adhuc non vacat difficultate, aut enim agnoscit discrimen in comparatione adorationis, & amoris cum ipso adoratore, quòd adoratio respiciat excellentiam, vt excedit adoratorem, non sic amor bonitatem, aut generatim prout habet inferiorem, quem excedat. Primum non est necessarium, nam, vt rectè S. Thom. 2. 2. q. 102. art. 2. ad 2. solum de debito legali honoris verum est, quòd respiciat excellentiam secundum comparationem ad adoratorem: nam debitum honoris morale respicit etiam eos, quibus non est subiectus adorator, sed alij. Igitur siue adorator sit subiectus personæ adoratæ, siue non, tamen ad hoc, vt adoret, non est necessarium, vt respiciat excellentiam, quatenus excedat se, sed satis est, si respiciat quatenus excedit alios. Restat ergo secundum, quòd scilicet discrimen adorationis, & amoris consistat in eo, quòd adoratio respiciat excellentiam, vt habet inferiorem, quem excedat, amor autem respiciat bonum absolute: sed certè neque hinc videtur adhuc colligi discrimen, quòd distinguantur specie virtutes, quæ colunt excellentiam Dei, & creaturæ, non verò virtutes, quæ amant bonitatem Dei, & creaturæ; sicut enim Deus communicat creaturæ bonitatem suam, quæ respicitur absolute in Deo ipso, vt respiciatur etiam absolute in creatura, ita & communicat id, vnde excellens est, id est, virtutes, &c. & excellentiam ipsam, quæ respicitur comparatiue, vt respiciatur comparatiue etiam in creaturis, colaturque creatura ea ratione, quæ excedit ipsum adoratorem, vel alios extra adoratore: a, & virtus, quæ colit, sit ad alterum respiciens ius alterius creaturæ; & rationem debiti siue legalis, siue moralis. Quòd autem Deus secundum excellentiam suam singulariter excedat creaturam, id est, ea præstantia, qua nulla creatura excedit aliam, & ius diuinum excellentius sit, vt potest

A fundatum in excellentia diuina, & supremo dominio, &c. non videtur ponere discrimen maius, vel magis diuersæ rationis inter excellentiam Dei, & creaturæ, quam inter bonitates eorundem: nam bonitas Dei difert in eo, quòd sit infinita, sit principium omnis bonitatis, &c. a bonitate creatæ; & tamen amatur eadem virtute, qua bonitas creatæ; ergo & excellentia creata, atque increata eadem virtutis specie coli debent, ex quo dicta responsio non potest assignare aliud discrimen, nisi penes rationem absolutam, & respectiuam, & hæc ratio respectiua etiam in eo, quòd sit respectiua communicetur creaturæ, sicut communicatur absoluta in eo, quòd est absoluta.

Videtur dicendum, discrimen inter adorationem, & amorem in eo positum esse, quòd esse infinitum, esse supremum dominum, esse primum principium, esse incomparabile absque proportione cum creatura, pertineant ad rationem formalem obiecti ipsius adorationis, & non sint differentia materiales, respiciaturque formaliter ab ipsa Deo, vt infinitus, vt supremus in ratione dominij, &c. quia obiectum formale adorationis est excellentia; Deus autem est excellens ex eo, quòd sit infinitus, primus, &c. absque proportione: cum verò vni creaturæ comparatione alterius non possit comunicari tale genus excellentiæ, sed sit proprium Dei, secundum propria diuinitatis, solumque comunicetur participatio finita illius perfectionis, quæ est infinita, prima, &c. & incomparabilis; propterea respondet illi cultus, & adoratio, quæ per se genere suo nulli creaturæ conuenire villo modo potest, quæ sit latria; similiterque & virtus, cuius ea est actus, scilicet religio, solum Deum respicit; itaque excellentia Dei, & creaturæ, prout sunt obiectum adorationis non differunt secundum magis, & minus sub eadem specie, seu genere, sed differunt essentialiter, vt sunt diuersorum generum incomparabilium essentialiter, secundum excessum vnus supra aliud; omnes autem alia excellentiæ sub Deo differunt solum secundum magis, & minus sub eadem specie, vt supra declaratum est. At verò esse finitum, creatum, &c. & esse infinitum, primum principium, &c. sunt differentia materiales bonitatis, quatenus est obiectum amoris, quia bonitas est obiectum amoris; Deus autem non est bonus formaliter, quia est infinitus, quia est primum principium, &c. & quia est incomparabilis, sicuti est excellens, quia est infinitus, &c. atque propterea ex hoc, quòd Deus sit infinitus, non variatur ratio obiecti ipsius amoris, scilicet bonitas, & charitas, quæ fertur circa bonum supernaturale per se vna respicit quodcumque bonum supernaturale, siue finitum, siue infinitum.

Confirmatur hæc responsio ex eo, quòd S. Thomas cum assignat rationem formalem, qua Deus est obiectum adorationis, confundit hæc duo, scilicet esse primum principium, & excellentiam, & aliquando assignat vnus, aliquando aliud, ac si essent synonyma, quia videlicet esse primum, esse infinitum, est id, quo formaliter est excellens. Similiter comparatione excellentiæ creatæ, tam naturalis, quam supernaturalis, Deus est excellens formaliter, quia est increatus. At verò neque Deus est bonus, quia est increatus formaliter, tanquam per rationem bonitatis, neque creaturæ, quia sunt creatæ, seu per esse creatum: sed tam Deus, quam creaturæ sunt boni per bonitatem, quam habent in suo genere, & ordine creato, vel increato. Atque propterea cum conueniant Deus, & creaturæ præditæ gratia, & charitate supernaturali, in bonitate ordinis supernaturalis non recipiunt differentiam, & distinctionem, quatenus sunt obiectum amoris per esse finitum, & infinitum,

creatum, & increatum, nec per excessum incomparabilem, sicut recipiunt quatenus sunt obiectum excellentiæ, sed recipient communem rationem bonitatis supernaturalis, secundum quam possunt esse obiectum amoris supernaturalis, & eiusdem virtutis supernaturalis charitatis, & dictæ differentie solum sunt materiales. Prudens addo particulam illam, quatenus sunt obiectum amoris, quia semper ratio formalis obiecti, ut obiectum est, latius patet, quam ratio formalis obiecti, ut res est; sic album & nigrum, & distinguunt specie obiectum visionis, ut res est, non verò ut obiectum est: in proposito ergo esse finitum, & infinitum, creatum, & increatum, &c. ut res quidem sunt, distinguunt specie, seu genere obiectum tam amoris, quam adorationis, scilicet bonitatem, & excellentiam: at verò ut obiecta sunt, distinguunt specie adorationem, non verò amorem, quia sunt differentie formales excellentiæ, prout est obiectum adorationis, sed bonitatis, ut est obiectum amoris, non nisi materiales, ut explicatum est.

Atque ex his perspicua sunt responsiones sancti Thomæ. Prima in 3. sent. q. 2.2. quæst. 103. art. 3. ad 2. Richardi, & Durandi petita ex eo, quòd bonitas, quæ est obiectum charitatis, sit eiusdem rationis in Deo, & proximo, non sic excellentia. Deinde quod habet 2. 2. q. 25. art. 1. ad 2. quòd amor respiciat bonum in communi, sed honor bonum honorati, & sensus enim est, adorationem non spectare excellentiam per se, ut est aliquod bonum in se, sed ut præfert, vel præferre potest unam personam alij, quia actus ipsius est colere, & honorare unam personam præ alia, ut rectè dicebat Suarez, nec attendit communem excellentiam utrobique, ut attendit amor communem bonitatem. Demum bene intelligitur quod habet q. 81. art. 4. ad 3. scilicet Deum communicare suam bonitatem alteri, non verò suam excellentiam; nimirum, quia Deus est excellens formaliter ex eo quòd sit infinitus, & infinite sapiens, iustus, potens, &c. non verò ex eo quòd sit iustus, sapiens, &c. Item ex eo quòd sit primum principium boni, non verò ex eo, quòd sit principium, esse autem infinite tale, esse primum, &c. non potest communicari alteri. At verò quòd sit bonus, sapiens, principium, &c. non habet ex eo, quòd sit infinitus, sit primum, &c. nam hinc habet, quòd sit tale bonum materialiter. Quare absque eo, quòd communice suum esse infinitum, bene potest communicare suam bonitatem, suamque amabilitatem, ut ametur amore eiusdem rationis cum creatura, cui communicatur.

DISPUTATIO XLI.

An adoratio latria conveniat Christo, ut homini id est, etiam humanitati ipsius.

IN hac quæstione tria debent esse certa. Primum est, Christum adorari latria, non solum cum determinatione, quatenus Deus est, sed absolute sumptum, ut significat personam subsistentem in duabus naturis, quod supra diximus ex communi sententia Patrum, qui contra Arianos probant, hominem hunc, qui adoratur Deum esse. Confirmatur ex eo, quòd Apost. ad Rom. 14. accipit dictum de Christo illud Isaie 45. dictum de Deo. *Mihi curvabitur omne genu.* ac proinde de adoratione latriæ. & Thomas Joan. 20. adoratur Christum sub his verbis: *Dominus meus, & Deus meus.* eadem fide adoratum fuisse Christum à cæco illuminato, auctor est Cyrillus Alexandr. lib. de verba fide ad Theodosium. eadem veritas definitur in Concil. Ephes. can. 8. & in

epist. Concil. Alexandr. ibi recepta, & in V. Synodo collat. 8. can. 9. & VII. Synodo act. 6. 100. 5. prope finem. Ratio est, quia ex unione hypostatica Verbi cum carne nihil perit de dignitate divina. Secundum est per communicationem idiomatum convenire, & tribui homini adorationem latriæ, quia tribuuntur omnia prædicata divinitatis. Tertium est Christo ut homini reduplicatiue non convenire adorationem latriæ, quia hoc modo denotatur ratio, qua conveniat prædicatum subiecto, & significatur, adorationem convenire Christo, ratione humanitatis.

Quæstio ergo est utrum conveniat Christo, ut homini specificatiue, & ita ut res adorata non sit sola persona divinitatis, verumetiam humanitatis, adoreturque Christus etiam in humanitate. Ratio dubitandi est, quia in humanitate solum est excellentia, quæ est obiectum dulciæ, vel hyperdulciæ, nimirum virtutes, & bona creata supernaturalia, quorum duntaxat ipsa est capax, non verò excellentia, quæ est obiectum latriæ, videlicet perfectio infinita, esse primum principium, &c. Sunt varij modi loquendi, ac primò conveniunt omnes in eo, quòd humanitas Christi in se considerata, non ut unita non sit adoranda latria, siue ut sic spectata possit adorari aliquo alio cultu, siue non. De ipsa vero spectata ut Verbo, & divinitati hypostaticè unita, est prima sententia, quam refert Gabriel lect. 50. in can. quòd sit adoranda dulcia maiore, quæ dicitur hyperdulcia, non verò latria, ob eam rationem, quòd in Christo vni naturæ non tribuantur prædicata alterius, ne quidem per communicationem idiomatum, non enim humana natura dicitur Deus, creatura, &c. latria autem est propria divinitatis: non ergo potest tribui humanæ naturæ. Allegant Glossam in illud Psalm. *Adorate scabellum pedum eius;* quæ sic habet: *Caro Christi sine impietate à Verbo Dei assumpta adoratur à nobis, non illa dico adoratione, quæ latria est, quæ soli creatori debetur, sed illa, quæ dulcia dignior est.*

Secunda sententia est, Christum adorari latria, non quidem strictè, & propriè, sed largè sumpta, quæ potest communicari naturæ sibi unitæ. Hanc opinionem tribuit Gabriel Rabano, qui sic ait: *Caro Christi latria adoranda est, sicut Verbum, sed non omni specie latriæ, quoniam non adoramus illam prostrati omnino in terram sic, quòd credamus, quòd nos creavit de nihilo, nec sacrificamus ei, sicut Deo, sed adoramus eam, quia per ipsam redempti sumus.* eadem est Alexandri 3. p. q. 30. membr. 2. qui 4. p. q. 2. memb. 3. art. 1. ad ult. adorationem debitam humanitati vocat hyperduliam. Eadem est Gabrielis, qui vult, humanitatem Christi spectatam, non secundum excellentissima dona creata, sed ut est natura intellectualis, esse adorandam dulcia minore; spectatam verò, vel secundum excellentissima dona creata, vel ut unitam Verbo, esse adorandam dulcia maiore, seu hyperdulcia, & latriam propriè dictam convenire naturæ humanæ, solum in concreto, id est, huic homini, quo nomine significatur persona divina subsistens in humanitate, ideoque non excludi humanitatem, non quòd, inquit Gabr. humanitas sit terminus adorationis huius, sed quia tota persona Verbi, hoc est, persona Verbi subsistens in humana, divini que natura, adoratur. Sed hoc non tam est, non excludi humanitatem à latria, quam non excludi ab illa personam Verbi, ex eo quòd subsistat in humanitate. Ceterum humanitati in abstracto significatæ convenire latriam latè sumptam, quia hæc adoratio, inquit, nihil est aliud, quam recognitio eius, ut summè, & singulariter unitæ Deo, & eius, ut sic dilectio. Durandus in 3. distinct. 9. q. 2. n. 7. ait, adorari latria suppositum Christi per se, humanitatem verò non per se, sed per accidens: non quidem per se, quia neque est suppositum

litum, neque ratio adorandi suppositum latriæ: per accidens autem, quia honorato supposito, honoratur quicquid est in supposito: nullam verò dat ipsi Durandus aliam adorationem, nisi separatæ secundum rem à supposito, quia adorari est rei per se subsistentis, quomodo dat ipsi hyperduliam, eandemque separatæ sola consideratione, si sic, inquit, possit adorari. ita habet in respons. ad 1. Corduba lib. 1. qq. 9. 5. dub. 3. punct. 4. sequitur sententiam Gabrielis, iisdem ferè verbis, quoad omnia, & addit, humanitatem, quæ in concreto adoratur propriè latria, tamen non ut terminus adorationis huius, adorari per se, non per accidens contra Durandum, nisi, inquit, per accidens apud Durandum idem sit, ac per aliud.

Exponitur vera sententia, & probatur auctoritate Patrum, & Conciliorum. §. 1.

Ut statuamus quid sit sentiendum, observare oportet, adorationem tribui supposito, ratione naturæ; inde enim habet perfectionem omnem specificam, & singularem, eiusque gradum, & quantitatem: natura verò mediante aliqua forma, seu aliquo attributo, quod concipiatur per modum formæ, sitque ratio, & fundamentum excellentiæ; ita ut sicuti suppositum est subiectum, seu veluti subiectum naturæ, tanquam formæ metaphysicæ; ita compositum metaphysicum ex natura, & supposito sit subiectum excellentiæ, eaque mediante, adorationis.

Observandum secundò, posse aliquid adorari, vel per excellentiam suam, quam habet in propria natura, vel per excellentiam alterius naturæ, secundum quam est adorabilis altera natura, seu subiectum alterius naturæ, propter aliquam communicationem, qua excellentia alterius communicetur huic, quomodo excellentia principis communicatur legato eius personam representanti: aut propter aliquam conjunctionem cum persona excellentè adorabili, quomodo coniungitur purpura cum principe, simulque honoratur. Et quidem, quando quis adoratur per excellentiam suam, quæ inest ipsi mediante natura, dicitur adorabilis ratione adorandi intrinseca, siue illa ratio sit connaturalis, & essentialis naturæ, sicut est Deo omnis excellentia, siue sit accidentaria: omnis enim eiusmodi dicitur intrinseca subiecto, cui inest, comparatione alterius, cui non inest, quòdque nihilominus facit adorabile, mediante eo, cui inest propter aliquam conjunctionem, seu communicationem. Quando ergo ratio adorandi subiectum non est excellentia, quæ ipsi inest, sed est aliud subiectum præditum excellentia, dicitur adorabile adoratione extrinseca.

Observandum tertio per conjunctionem hanc, seu communicationem extrinsecam dupliciter posse fieri adorabilem rem, quæ coniungitur. Primò per derivationem, & accessionem alicuius dignitatis, & excellentiæ, quomodo digna sit curia Principis, eiusque ministri. Secundò ex eo quòd pertineat ad personam principis, & sit quasi unum cum illa; quomodo sit venerabilis purpura Principis, adiacens illi, & quatenus est in illa, & non alio modo. Iam verò humanitas Christi ex unione hypostatica vtroque modo fit adorabilis. Primum quidem per aliquid Dei, cui est coniuncta, & sanè magis, quam purpura cum principe, quia est coniuncta ut natura cum persona, secundum subsistentiam, non verò ut aliquid extrinsecus adiacens; & hoc modo ratio adorandi illam non est excellentia, & dignitas recepta in ipsa, sed solum est excellentia Dei, quæ & quatenus facit adorabilem Deum, ipsam verò, ut est aliquid Dei. Secundò verò

cum ipsa humanitas sit natura rationalis capax per se excellentiæ, & adorationis secundum illam, sanè ex hac conjunctione recipit dignitatem, & excellentiam, secundum quam sit adorabilis per se, distinctam ab ea, qua est adorabilis Deus, simulque ipsa, ut est aliquid Dei, cuiusmodi dignitatem non recipit purpura Principis: igitur de vtraque adoratione seorsim oportet respondere.

Dicendum primò. Christus ut homo, seu humanitas, ut est aliquid Christi, adoratur suprema adoratione latriæ, eadem, qua adoratur Deus, cuius adorationis ipsa est terminus. Est communis sententia Caiet. S. Thom. & eius interpretum in hac quæstione, Magistri in 3. dist. 9. vbi Albertus art. 9. Bonaventura art. 1. q. 1. Richard. art. 2. q. 1. Scotus q. 1. §. de 3. artic. Capreolus q. 1. art. 1. concl. 1. Argent. art. 1. in fine, Maior q. 1. concl. 4. Almainus q. 1. qui etiam Alexandro, & Gabrieli bonum sensum tribuere conatur. Idem docet re ipsa Durandus loco citato, Marfil. in 3. q. 8. art. 2. concl. 1. Thom. VValdens. tom. 3. qui est de Sacramentalibus, cap. 119. Suarez disp. 53. sect. 2. Vasquez disp. 95. Quæ sententia est certa, & omnino tenenda, & ferè definita in Ecclesia. In Concil. Ephes. can. 8. dicitur: *Si quis audet dicere coassumptum hominem coadorandum Deo Verbo, & conglorificandum tanquam alterum cum altero, ac non potius una supplicatione veneratur Emanuel, & anathema sit.* Concil. Alexandr. in epist. ad Nestorium, approbata in Concil. Ephes. quæ est 10. inter epist. Cyrilli, reprobat hunc modum loquendi: *Propter eum, qui hominem induit, veneror eum, qui induitur est; sed unus intelligitur Christus Iesus filius vigenitus, qui una adoratione propria cum carne adoratur.* Quinta Synodus Constantinop. *Si quis in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duas adorationes introducit, &c. & statim: Sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum, cum propria ipsius carne adoratur, sicut ab initio Dei Ecclesia traditum est, talis anathema sit.* Septima Synodus act. 6. circa finem dicit, cum adoratur Christus, non separari humanitatem à divinitate, sed vtramque ut unum adorari latria. Concilium Trident. sess. 13. cap. 5. docet: *Latria cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento (nempe Eucharistiæ) in veneratione adhibendum, idem definit can. 6.* Porro nomine sacramenti huius non significatur tantum divinitas, verumetiam & maximè humanitas, & id, quod vi verborum consecrationis est ibi, scilicet corpus Christi.

Eadem est communis Patrum sententia. Athanas. cuius verba refert Cyrillus ex eius libr. de Incarnatione Christi, quæ modò in eius operibus non extant. *Confitemur, inquit, ipsum (nempe Christum) esse filium Dei, & Deum secundum spiritum, & filium hominis secundum carnem, non duas naturas unum filium, unam que adoratur, & unam, quæ non adoratur, sed unam naturam Dei Verbi incarnatam, & adorabilem cum carne sua una adoratione.* quorum verborum difficultatem obiectam ab hæreticis explicavimus supra q. 2. art. 1. interim constat, ipsum loqui de adoratione latriæ, eamque tribuere vtri que naturæ in Christo. Idem habet lib. de Incarnat. Verbi, post primum folium, cuius verba proferemus §. sequenti, & oratione 5. contra Arianos ad Adeptum fratrem. Cyrillus Alexandr. in 8. anathematisimo, & rursus in Apologetico in eius declaratione, & defensione sic ait: *Vipere unus existens filius non absque carne, sed illa potius adorandus est, &c.* Chrysostom. hom. 5. in epist. ad Hebræos ait: *Revera magnum, & admirabile, & stupore plenum est, carnem nostram sursum sedere, & adorari ab Angelis, & Archangelis.* Epiphanius docet adorari simul humanitatem cum Verbo, sicut purpura coadoratur cum Rege, similiterque thronus Regis. Similia habet Damasc. lib. 3. de fide, cap. 8. lib. 4. cap. 3. & orat. 1. de imaginibus, pag. 2. vbi perspicue docet, vna adora

adoratione colendam esse Christi carnem cum diuinitate, additque exemplum ferri igniti; quod, inquit, *timeo tangere propter ignem coniunctum, atque simul fugio ferrum, & ignem*, comparans ferro humanitatem, igni verò diuinitatem. Idem habetur ex Ambr. lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 19. & latius lib. 2. cap. 12. & lib. Incarnationis dominice Sacramento, cap. 7. Accedit August. serm. 58. de verbis Domini, vbi cum dixisset, non fore colendum, vel adorandum vt Deum filium, si non esset natura Deus, occurrit contrà ex persona hæreticorum: *Quid quod carnem eius, quam creaturam esse, non negas, simul cum diuinitate adoras, atque ei non minus, quam diuinitati deseruis?* Respondet, *Ego dominicam carnem, imò perfectam in Christo humanitatem propterea adoro, quod à diuinitate suscepta, atque deitati unita est, vt non alium, atque alium, sed vnum, eundemque Deum; & hominem Dei filium confitear, &c.* & subiiciens exemplum purpuræ regis, & diadematis, concludit: *Ita in Christo Domino humanitatem non solam, vel nudam, sed diuinitati unitam, scilicet vnum filium Deum verum, & hominem verum, si quis adorare contempserit, eternaliter morietur.* Idem in Psalm. 80. Caro, inquit, *sine impietate à Verbo Dei assumpta adoratur à nobis, quia nemo carnem eius manducat, nisi prius adoret, sed qui adorat non terram inuictur, sed illum potius, cuius scabellum est, propter quem adorat.* Idem & Cassiodorus illud Psalm. 48. *Adorat scabellum pedum eius.* intelligunt dictum de Christi humanitate, quæ propter vnionem cum Verbo, & deitate simul eadem adoratione sit adoranda.

Eadem veritas probatur ratione ducta ab auctoritate. §. 2.

Vt probetur hæc propositio statuendum est primò id, quod etiam superiore disputatione præmonuimus, adorationem, & amorem esse actus morales inter se affinitatem habentes, si loquamur de amore amicitia, vt quos amamus, eos & colamus, vel ipso actu amandi, vel alio proficiscente ab ipso, qui sit propriè cultus: si verò loquamur de amore concupiscentia, non intercedit eadem affinitas, amamus enim quod est commodum nobis, & vile, & neque hic amor est cultus, neque ex illo per se vi sua nascitur cultus, cum hic amor feratur in omnia, siue digna, siue non digna cultu, hoc solo, quod nobis sunt commoda. Itaque secluso hoc amore concupiscentia, amorem amicitia, & adorationem comparare possumus, quoad duplex obiectum, scilicet, quo, & quod; & quantum attinet ad obiectum quod, propriam vtriusque obiectum constituitur in esse obiecti horum actuum per esse intellectuum, ita vt per se feratur in intellectuum, per hoc enim etiam distinguitur ab omnibus aliis actibus, etiam moralibus amoris concupiscentia, spei, &c. Quantum verò attinet ad obiectum quo, distinguuntur amor, & cultus, quod ille bonitatem, hic verò respiciat excellentiam.

Secundò statuendum est subiectum, quod colitur per se, esse personam ipsam integrè constitutam in esse, videlicet constantem subsistentia, & natura; idque conuenit peculiariter cultui, & adorationi magis, quam amori ratione sui obiecti formalis, quæ est dignitas, & excellentia. Probat, quia si ad dignitatem, & excellentiam pertinet perfectio secundum attributa, & rationes, quibus augetur, & fit excellens subiectum; sanè non debet deesse perfectio secundum integritatem naturalem, quæ supponitur omni alij perfectioni, & excellentia, quæque est id, quod augetur per omnem aliam. Non similiter autem amor, nam plura, & plus requiritur ad constituendam excellentiam, quam ad constituendam ho-

nitatem; ideoque quauis etiam ipse maximè feratur in subiectum integrum, non tamen ita est proprium ipsi, sicut adorationi.

Tertiò statuendum est, adorationem siue possit ferri etiam in partes seorsim acceptas, præsertim in naturam, vt distinguitur à supposito, siue non, de quo infra, tamen certum est, non posse ferri in suppositum, vt distinguitur ab omni natura. Probat, hoc ex primo dicto, nam esse intellectuum pertinet per se ad subiectum proprium adorationis: hoc autem conuenit toti ratione naturæ; ergo suppositum spectatum præcisè seorsim ab omni natura non est subiectum adorationis.

Quartum est, suppositum diuinum Christi à natura intellectiua diuina habere quòd sit adorabile, eiusque adorationis terminum esse non solum suppositum, verum etiam naturam. Probat, ex dictis, quia id, quo constituitur terminus, & obiectum in ratione terminus est terminus, & terminat. Sic color constitutus visibile est terminus visionis; natura verò constituit suppositum in esse adorabile.

Quintum est, suppositum diuinæ naturæ vnium naturæ humanæ, & constituens vniam personam humanam cum illa, reddit adorabilem personam hanc humanam eadem adoratione, qua diuinam, scilicet latria, adoratione terminata etiam ad naturam ipsam, non verò solum ad suppositum diuinum, vt est diuinum. Quòd sit adorabile probatur, quia retinet dignitatem, quam habet à natura diuina; quòd verò reddat adorabilem naturam humanam, probatur, quia ex secundo dicto adoratio per se respicit totum terminans illam per vtranque partem. Item hoc est peculiare vnioni ex natura, & supposito, vt per excellentiam, & dignitatem vnus faciat colendum totum; sicut ergo per excellentiam propriam naturæ reddit adorabile suppositum, quod aliàs à se non esset sic adorabile, et si fieri posset, vt natura diuina vniretur supposito creato, redderet illud adorabile, ita & per excellentiam suppositi reddit adorabilem naturam, vnde cunque habeat excellentiam suppositum, etiam ab alia natura. Confirmatur, nam nomine personæ, & suppositi significatur per se totum constans ex subsistentia, & natura. Itaque quauis non sit consequens, vt cum vnitur natura alieno supposito, tribuatur naturæ etiam significata in abstracto, & non solum in concreto per communicationem idioma-

tum, quicquid conuenit supposito, quia hæc idiomata non communicantur naturis, & non potest dici, humanitas est immortalis, bene tamen consequens est, vt ipsi etiam significata in abstracto tribuatur adoratio. Primùm, quia adoratio consistit in actu externo, vt supra ostensum est; hic autem actus non distinguitur, sed quicquid est vnium, adorat per modum vnus; cultu applicato toti, & terminato ad totum. Quare Epiphanius in Ancorato, & alij Patres, & Theologi dicunt adoratione regia adorari purpuram regi adiacentem, quam etiam prostrati, vel inclinati deosculamur, eo quòd pertineat ad personam Regis; multo ergo magis naturam, quæ constituit vniam personam humanam cum supposito regio diuino. Secundò quauis daremus, adorationem consistere in actu interno, nihilominus neque hic actus distinguitur; nam adoratio secundum eos, qui ita sentiunt, non est actus animæ distinguens quod est proprium suppositi, ab eo quod est proprium naturæ, cuiusmodi esset cognitio, vel æstimatio speculatiua, sed est affectus honorandi hunc hominem Christum per actus animæ, vt videlicet etiam hi tendant in honorem ipsius, sicut externi, externæque oblationes, quare non magis distinguunt, quam externi. Tertiò adorabilitas est æstimatio quædam extrinseca, quæ potest extrinsecus tribui

tribui rei, cui non potest inesse realiter eius fundamentum, & ratio, vt perspicuum est de infinitate valoris, quæ conuenit operationibus humanitatis Christi, cui, & quibus non conuenit ratio, & fundamentum eius infinitatis, quæ est excellentia infinita diuina; quare licet non possit excellentia suppositi diuini communicari humanitati per se in abstracto significata, nihil prohibet tamen communicari ipsi hoc modo adorabilitatem. Quartò, *Sicut anima, & caro vnus est homo, ita Deus, & homo vnus est Christus*, inquit Athanasius in symbolo. Porro quauis anima non communicet corpori suam incorruptibilitatem, neque actum intellectiendi, & volendi, neque intellectum, qui non est addictus vlli organo; nihilominus ex eo quòd constituant vniam naturam cum corpore, sanè cultus, qui debetur naturæ intellectiua etiam angelicæ, tribuitur corpori simul cum anima, & si anima in-formaret duo corpora, tribueretur vtrique, & si fieri posset, vt informaret corpus connaturale animæ ir-rationali, verbi gratia leonis, illud corpus coleretur eodem honore, quo homo, & corpus hominis; ergo similiter suppositum diuinum, quauis non commun-icet naturæ humanæ esse diuinum infinitum, eiusque excellentiam, quæ dicitur de ipsa in abstracto significata; tamen ex eo, quòd constituat vniam personam cum natura humana, eaque mediante sit vnita ipsi diuinitas, exhibetur ipsi cultus diuinitatis, licet alioqui natura humana sit connaturalis supposito creato, & non diuino; quod expressit septima Synod. act. 6. tom. 5. vbi ex Athanasio referuntur hæc verba: *Caro postquam facta fuit Regis regum mentium, cum ipso Rege eiusdem sit dignitatis, quanquam natura non fuerit talis. Idem lib. de Incarnat. Verbi, post primum solum de Christi carne sic ait: Et quia increati corpus factum est, ideo eius corpus dicitur cuius factum est, ac proinde illi sacra offeris, adhibe usque vestram adorationem, eaque de causa ritè, legitima-que ratione adoratur, & diuina adoratione colitur. Coli diuina adoratione est coli latria. Cyrillus in Apolog. pro duodecim capitibus, sic habet: Itaque, vt mihi videtur, circa periculum, & culpam dixerit quis, quod incarnatum Dei Verbum, vtpote vnus existens filius non absque sua carne, sed cum illi potius adorandum sit, quemadmodum scilicet etiam hominis anima cum suo corpore honoratur, vna autem appellatur, quod ex vtriusque constat, significatur anima.*

Hinc statere licet, quid sit sentiendum de sententia Durand. dicentis humanitatē Christi per accidens coli latria; hoc n. potest videri dictū triplici ratione, primū quia non sit vnitas per se, sed per accidens Verbo, & hic sensus est falsus, nec vniuersaliter vbi est verus, infer vnionem per accidens, quia purpura vnitur per accidens Regi, & tamen adoratur per se, simul cum Rege, quanquam maximè, & propriè fundamentum adorationis est vnio per se, non sic autem vnio hæc per accidens. Secunda ratio videri potest, quia non est connaturale humanitati tale suppositum, & hæc non tollit fundamentum adorationis, ex quo nihilominus vnitur per se, & præstat, quòd præstaret suppositum creatum. Tertia, quia non sit verè terminus adorationis, nisi ex eo, quòd sit coniuncta cum termino, sicuti substantia spiritalis non est verè terminus motus localis, nisi quia est sub quantitate, & superficie, & hoc sensu etiam est falsa illa propositio, nam humanitas verè est terminus adorationis, tamen non est sibi ratio adorationis, sed suppositum diuinum.

Atque ex his satis, rationi dubitandi initio proposita, etenim excellentia infinita increata, &c. requiritur ad hoc, vt aliquid adoretur per seipsum, vt subiectum primum principale, non verò ad hoc vt coadoratur, id est, vt adoretur, vt aliquid alterius, ad hoc enim satis est dicta vnio cum persona, in qua est

A dicta excellentia increata, &c.

Ad fundamentum Gabrielis, iam paulo superius explicatum est, quare cum prædicata diuinitatis non conueniant humanitati, conueniat tamen adorationi diuinitatis. Glossam, quam citat Gabriel, & quidam Scholastici, negantem Christo adorationem latria, puto, admittendam non esse, præsertim cum Vasq. disp. 94. r. 4. n. 22. fidus, & diligens librorum obseruator, dicat à se minimè repertam, nec videri antiquioris cuiuspiam patris.

Possunt obijci verba quædam Damasceni orat. 1. de imagin. pag. 5. circa finem. vbi de Christi humanitate ita loquitur: *Non materiam, sed materiam auctorem adoro, qui propter me materia factus est, & in materia voluit habitare, vt per materiam mihi salutem præberet; materiam vero per quam mihi salus parua est, colere non desinam, non tamen vt Deum, absit.* Respondeo particulam extremis verbis additam, scilicet, *non tamen vt Deum*, declarare Damascenum dicere id, quod dicimus omnes, nempe humanitatem non adorari, vt Deum, sed vt aliquid Dei, & magis propriè, verèque dici coadorari, quam adorari, sicuti similiter possemus dicere nos non adorare corpus hominis, vt hominem, vel vt animam, sed vt aliquid hominis coadorare; itaque cum negatur carnis sic adorari, solum negatur ipsi ratio principalis adorationis. Ceterum Damasc. locis supra cit. tribuit humanitati adorationem latria.

DISPUTATIO XLII.

An humanitati Christi per se possit seorsim soli aliqua adoratio exhiberi.

VM constat, humanitatem Christi adorari vt aliquid vterius, restant duo consideranda. Primum est, an ipsa humanitas habeat aliquid proprium, seu suum, quomodocunque habeat, siue naturaliter, siue supernaturaliter, quòd sit per se sufficiens ratio adorationis, & cuiusmodi sit: nam contingit adorari, vt aliquid alterius id, quòd nihil habet proprium, vnde possit adorari, v. g. purpuram Regis. Secundò, an ex eo, quòd sit aliquid alterius excellentioris adoretur solum adoratione alterius, & alienæ excellentiæ, etiam si habeat propriam, an verò adoratione propria excellentiæ.

Quoad primum est in humanitate Christi duplex excellentia, altera physica genere suo communis sibi cum plerisque creaturis intelligentibus, cuiusmodi est gloria, & gratia, eiusque dona supernaturalia creata. Secunda est infinita, quæ cum sit duplex, scilicet physica, quæ est Verbi, secundum quam humanitas adoratur vt aliquid eius; & moralis, quæ est æstimatorio quædam ipsius, & operum eius, in qua diximus supra fundari infinitum pretium redemptionis; de priore infinitate superius dictum est, iam de posteriore.

Dicendum primò. Est in Christo excellentia, & ratio adorandi creata, quæ est sufficiens fundamentum hyperdulia, scilicet gratia, & dona supernaturalia intellectus, & voluntatis, qualia explicauimus ad q. 8. ad q. 13. S. Thome. Hæc propositio est sancti Thomæ hæc, & per se perspicua ex his quæ diximus de adoratione, & ratione adorandi sanctorum: nam hæc dona Christi sunt eiusdem speciei in Christo, & in sanctis, vnde consequens est, esse fundamentum adorationis eiusdem speciei, quanquam in ea specie singularis, & præferendæ omnibus propter singularitatem præstantiam, quam habent in Christo præ omni-

bus creaturis, vt meritò dicatur hyperdulia: quòd verò non sit latria, constat ex hoc ipso, quòd sint rationes adorandi creatæ.

Iam de secunda excellentia infinita morali in hac quaestione non eodem modo loqui possumus, quo de physica finita: nam hæc proprie conuenit naturæ creatæ, non obstantè quòd sit supernaturalis; supposito verò conuenit ratione huius naturæ, ætque ratio, & fundamentum adorationis, quatenus potest facere suppositum adorabile secundum eam adorationem, & excellens eo genere excellentiæ, & sanè esse fundamentum, & rationem adorationis, intelligitur aliquid ex hoc, quòd sit veluti forma, qua aliud sit adorabile, & per hoc aliud dicitur suppositum, quia quicquid conuenit naturæ, conuenit vt quo, & conuenit respectu suppositi, diciturque fundamentum adorandi non solum, quia est excellentia, sed quia est apta facere suppositum adorabile; at verò dicta excellentia infinita morali non est apta facere vnum suppositum adorabile, neque proprium, & connaturale, quòd sibi naturaliter deberetur, quia natura habet illam ex eo, quòd sit in supposito diuino: neque ipsum suppositum diuinum, quia hoc est adorabile ob excellentiam propriam inhnitam, non verò ob excellentiam, quæ est in natura creatæ, prout distinguuntur hæc duæ excellentiæ, illa enim est physica, hæc autem morali. Quare excellentia hæc proueniens à supposito diuino, non videtur esse ratio adorandi, sicut est dicta excellentia finita, quandoquidem non potest facere vllum suppositum adorabile, & quicquid conuenit ipsi, conuenit vt quo, & respectu suppositi, vt iam dixi. Ideoque S. Thomas in hoc secundo articulo, præter rationem adorandi increatam, qua adoratur latria, vt aliquid Dei, non admittit aliam nisi dona creatæ humanitatis. Non desunt tamen, qui dicant, posse ipsam adorari vt quod, & esse rem adoratam, etiam secundum hanc excellentiam moralem infinitam, quam non sit ratio adorandi vllum suppositum, neque naturale, neque diuinum, quorum sententia infra examinabitur.

Dicendum igitur secundò, excellentia secundi generis, id est, morali infinita vix potest quidem concipi, vt ratio, & fundamentum adorationis; nihilominus vtunque concipiatur, & ponatur esse, non potest esse ratio adorandi adoratione, quæ sit in specie latriæ, neque adoratione, quæ sit in ea specie, qua coluntur sancti, & humanitas Christi secundum excellentiam supradictam physicam finitam, quæ est dulia, seu hyperdulia, sed est diuersæ speciei. Atque adoratio, cuius conciperetur esse fundamentum, non videtur actus religionis propriæ, & strictè sumptus, sed virtutis diuersæ speciei à religione, obseruantia, & dulia.

Prima pars huius assertionis, quòd vix possit concipi, partim probata est supra per exclusionem suppositi capæ huius excellentiæ, & adorationis, tam actu, quam aptitudine, partim infra per exclusionem humanitatis existentis in Christo ab omni adoratione, qua per se seorsim adoretur, non adorato supposito.

Secunda pars, quòd scilicet huiusmodi excellentia, vtunque concipiatur, vt fundamentum adorationis, non possit esse fundamentum adorationis eiusdem speciei cum diuina, id est, latriæ, est contra Theologos, quos infra citabimus, & probatur, quia ratio excellentiæ, ob quam exhibetur Deo cultus latriæ, est esse primum principium, & supremum Dominum formaliter, quod non potest communicari naturæ vnitæ per se, nec communicari infinitas bonitatis, sapientiæ, &c. per quam Deus excedit bonitatem, &c. creaturæ, sed communicatur tantum esse

vnun cum eo, quod est primum principium, &c. tanquam aliquid ipsius, itémque genus quoddam dignitatis, & excellentiæ morale conflurgens in humanitate ex vi coniunctionis huius, & ex eo quòd sit quasi vnum cum Deo, quod sanè genus est diuersum, & essentialiter deiciens. Neque verò hinc solum inferitur minor latria, sed nulla prorsus latria, quia nullo modo communicatur infinitas, ratio primi principij, & supremi domini, in quo consistit latria. Demum quauis excellentia, dignitasque morali iam dicta sit infinita, atque ideo ex parte infinitatis dignitas, & excellentia physica Dei non videatur incomparabilis cum illa, tamen aliunde est incomparabilis, quia dignitas diuina est infinita simpliciter, & in genere entis, hæc autem secundum quid, & secundum existimationem in genere moris prout distinguitur, concipiturque vt distincta ab excellentia, qua est excellens Deus. Dico iam, & dixi supra, prout concipitur, seu fingitur distincta, nam in materia de satisfactione Christi diximus, ipsammet increatam excellentiam, & dignitatem Verbi formam, qua sit digna humanitas, eiusque opera.

Tertia pars, quòd scilicet adoratio debita huic excellentiæ licet seorsim accepta, non sit actus eiusdem virtutis dulia, vel hyperdulia, qua coluntur sancti; probatur ex eo, quòd hæc excellentia sit incomparabilis cum quacunque excellentia etiam supernaturali sanctorum; quia non solum est ordinis supernaturalis, vt hæc, verum est infinita, est etiam increata ratione formæ, seu termini, vnde habetur æstimatio, licet ratione fundamenti, quod est vnio, sit aliquid finitum, creatum, &c. Diximus autem supra excellentias, vt sunt obiectum adorationis, distinguuntur magis, & minus; & vbi excessus excellentiæ est incomparabilis, distinguuntur species adorationum, & virtutum.

Demum vltima pars, quòd actus hic non sit virtutis religionis strictè sumptæ, ostensa iam est in probatione secundæ partis. Et confirmatur ex eo, quòd religio strictè sumpta respiciat per se Deum, & valde alienum est à communis notione, & intelligentia huius nominis velle applicate illud virtuti, quæ colat creaturas.

Proponuntur due sententiæ. §. 1.

His ita constitutis de duabus rationibus excellentiæ, & adorationis, quæ sint, vel fingantur esse in humanitate Christi; reliquum est statuere quod propositum est, an humanitas existens in Verbo, sed seorsim secundum se spectata, possit esse res adorata, & adorari secundum eiusmodi rationes adoratione distincta ab ea, qua adoratur simul cum Verbo. Sunt duæ sententiæ. Prima affirmat posse, imò addunt quidam recentiores etiam expedire, est Caietani hic art. 2. Scoti in 3. d. 9. q. 1. Paludani q. 2. Durandi q. 3. n. 7. Almaini q. 1. concl. 4. Henrici quodl. 10. q. 6. Pici Mirandul. in Apolog. q. 3. Suarez q. 53. sect. 3. Gabriel. lect. 50. in can. prop. 2. Cordubæ q. 5. dub. 4. Canisij lib. 5. de B. V. cap. 15. §. Verum ad hyperduliam. Probant auctoritate sancti Thomæ hic art. 2. præsertim ad primum, vbi professens illa verba Damasceni lib. 4. cap. 3. *Caro ipsius suapte quidem natura si subtili quadam cogitatione id, quod in oculos incurrit ab eo, quod animo tantum, ac ratione intelligitur, distinxeris, haudquaquam adoranda est, vt ipse condidit.* Addit S. Thom. *scilicet adoratione latriæ, & subiungit: tunc sic intellecta, vt separata à Dei Verbo deberetur sibi adoratio dulia: non cuiuscunque (puta que communiter exhibetur aliis creaturis,) sed cuiuscunque excellentioris, quam hyperdulam vocant.* Fundamentum est, quia potest abstrahi humanitas Christi à persona sine peccato, & sine iniuria

in iura: & sic abstractam impossibile non est adorari, vt constare potest experientia. Sed neque malum est sic adorare, quia nullo iure, aut naturali, aut diuino, aut humano prohibitum, nullum enim proferri potest. Vltimus autem, supposita ea abstractione, melius est adorare, quàm non adorare humanitatem per se, quia hic actus ex obiecto est bonus, tribuit ipsi vnum honorem absque eo quòd detrahat alium, qui sibi vt vnità debetur, & experientia ipsa inclinatur ad talem cultum, cum spectatur anima Christi prædita donis excellentissimis. Secundò potest homo humanitatem sic præcitam laudare, & amare; ergo similiter potest adorare. Demum diuinitas abstracta à relationibus potest adorari; ergo multo magis humanitas, quæ distinguitur realiter à persona.

Secunda sententia est, humanitatem non adorari decenter sine Verbo, est Bonauenturæ in 3. d. 9. q. 1. a. 1. Alberti art. 9. Richardi art. 2. q. 1. Maior. q. 1. ad 4. contra quartam conclus. V. Valdensis tom. 3. qui est de Sacramentalibus cap. 119. prope finem. Hos auctores aiunt quidam, allegari posse solum ea ratione, quòd non satis expresse doceant contrarium, dum disputant de adoratione humanitatis Christi. Sed certè Bonau. & Maior adorationem humanitati, eamque hyperdulia solum assignant, quo casu esset reipta à Verbo separata. Ceterum ait Bonau. quia semper coniuncta est cum Verbo adorari latria. Richardus etiam considerat humanitatem sub distinctione, scilicet vel secundum se, vel vt vnità, & differit de cultu, qui sibi vt vnità modo debeat, negatque latriam ipsi secundum se, nec vllam aliam assignat, quia nimirum non est adoranda seorsim. Albertus distinguens ait: *Tertio consideratur humanitas vnità, secundum solum intellectum denudata à deitate, & sic adoranda est hyperdulia:* quam vocem, vnità, quidam primæ sententiæ volunt poni pro eo, quod est præcisè, & non plenè, vt in re est: sed nullibi inuenitur hoc sensu huius vocis; dicitur ergo abstractionem vanè fieri non absolute ratione vniversalis, qua quicquid abstrahitur ab eo, à quo completur, dicitur vanè abstrahi, vanèque considerari; sed pro subiecta materia, qua vanè abstrahitur aliquid ad hoc, vt sit subiectum actus, seu prædicationis, quæ ipsi per se seorsim conuenire non potest, cuiusmodi actus in proposito est adoratio; non enim diceretur vanè abstrahi humanitas, si vellemus de ipsa prædicare, quod constet materia, & forma, &c. vtunque tamen seorsim spectetur, ait, conuenire ipsi hyperdulia. Eandem sententiam docet Valentia tom. 4. q. 24. punct. 1. & latissime Vasquez disputatione 96. qui putat in Conciliis non minus definitam esse quaestionem hanc, quàm superiorem.

Proponitur verior sententia, & probatur auctoritate Conciliorum. §. 2.

Dicendum videtur, humanitatem Christi spectatam operatione mentis seorsim à Verbo non esse adorandam vlla adoratione saltem decenter. Hæc assertio satis probatur auctoritate, & ratione. Primò quidem ex Conciliis, extat Alexandrinum in epist. approbata in Concil. Ephac. quæ est 10. inter epist. Cyrilli, vbi sic habetur. *Recusamus autem & hoc, vt de Christo quisquam dicat propter eum, qui hominem induit, eum qui induit est veneror, propter inuisibilem adoro visibilem.* Certè iam olim, & hoc tempore vix obtinuit, vt incarnati significetur Verbo indui, & caro verbo indumenti, appositè ad illud Apost. ad Philipp. 2. *Et habitum inuentus vt homo;* & his verbis Concilij non est intelligendum, excludi humanitatem ab adoratione, qua adoretur propter Verbum, scilicet latria, vt aliquid

Ios. Kagusa in 3. p. D. Th. tract. 6. p. 6.

Verbi. Sic Damascenus libr. de fide, cap. 3. *Carò, inquit, suapte quidem natura minime adoranda est, verum incarnato Deo Verbo adoratur, non quidem visua, sed ob Deum Verbum personaliter vnium.* Sed solum intelligendum est, excludi adorationem, qua adoretur seorsim à Verbo, vt res adorata, sintque duæ adorationes. In eadem epist. Concilij, anathematism. 8. sic habetur: *Si quis audei dicere assumptum hominem vnità cum Deo Verbo adorandum, & glorificandum, & Deum, tanquam alterum cum altero appellandum esse (illud enim particulacum, perpetuo si adiungatur intelligere cogit) & non magis, vna adoratione Emmanuelem honorat, & vniam illi glorificationem, sicut Verbum caro factum est adaptat, anathema sit.* In his verbis per assumptum hominem volunt quidam contrariæ sententiæ intelligi non naturam, sed personam creatam humanam, & damnari Nestorium, qui propterea quòd distingueret hanc à persona diuina, negabat colendum eadem adoratione, quod colligunt ex Cyrillo in Apolog. in expositione illius anathemat. ad finem, vbi ita habet: *Igitur factus est anathematism. contra eos, qui modis omnibus diuidunt Emmanuelem in hominem propriè, & Deum Verbum propriè:* & rursus in lib. ad Enopt. in expositione eiusdem contra Theodoretum sic ait: *Non hominem assumptum esse dicimus à Deo Verbo, & copulacum illi secundum habitudinem quandam, que extrinsecus intelligitur, sed hominem eum factum esse definitum.* Sed planior, veriorque sensus est, vt vocem illam, *assumptum hominem*, Concilium vsurpet confusè, prout in ea communicamus etiam cum hæreticis, qui sub his communibus locutionibus assumptionis, vnionis, assumpti hominis, vniti, &c. accipiebant sensum contrarium fidei distinguentes personas. Nam si per assumptum hominem intellexisset personam assumptam, non erat cur damnaret eos, qui dicunt esse adorandum cum verbo, tanquam alterum cum altero, si enim est distincta, non est alio modo adoranda, nisi altera cum altera, sed erat damnanda distinctio. Si ergo vult in Christo assumptum hominem non adorari, vt alterum cum altero, sanè per assumptum hominem, non debet intelligere personam, sed vel naturam, vel neutrum explicitè, verum solum confusè id, quod assumptum est, & declarare hoc quod est assumptum, non esse adorandum tanquam alterum cum altero, quia sic geminantur personæ. Demum Concilium V. Constantinopolit. quod dicitur Germanum coll. 8. can. 9. sic habet: *Si quis in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duas adorationes introducit separatim Deo Verbo, & separatim homini: vel si quis ad interemptionem, vel ad confusionem deitatis, & humanitatis, vniam naturam, siue substantiam eorum, que conuenerunt introducens, sic Christum adorari, sed non vna adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorari, sicut ab initio Dei Ecclesia traditum est, talis anathema sit.*

Eadem propositio probatur auctoritate Patrum. §. 3.

Athanasius oratione contra Arrianos ad Adelphiū fratrem, aliquantulum à principio, sic habet: *Nec istiusmodi corpus (scilicet Christi) seorsim discriminatim à Verbo adoratione prosequimur: neque Verbum adoraturi, Verbum à carne longe sponimus; sed cum sciamus, vt dictum est, Verbum carnem esse factum, illud iam in carne suum Deum agnoscimus.* Ambrosius libr. de Incarnationis dominica sacramento cap. 7. sic habet: *Nunquid cum & diuinitatem eius adoramus, Christum diuidimus? nunquid cum in eo imaginem Dei, crucemque veneramus, diuidimus eum? Per imaginem Ambrosius intelligit humanitatem Christi, quæ imago Dei est; per crucem verò eandem, vt subiectam*

O morti,

morti, & passioni, ut ex ipsa verborum vi, & serie facile constat. Theodoretus in illa verba ad Ephes. 1. *Secundum operationem virtutis*, ait: *Quod autem assumpta ex nobis natura eiusdem honoris cum eo, qui sumpsit, sit participans, nulla videatur adorationis esse differentia, omne miraculum superat.* August. in Psal. 98. in id: *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* docet scabellum esse humanitatem, & carnem Christi, & huius carnis spiritum Deum esse, cuius scabellum est; & ita loquitur: *Quis sanctus est, cuius amore adoras scabellum pedum eius, & cum adoras illud, ne cogitatione remaneas in carne, & a spiritu non vivificeris.* Cyrillus Alex. in Apolog. pro 12. cap. defens. 8. contra Nestor. qui ponebat duas adorationes, & duas confidentias, in fine sic habet: *Nam unum, & eundem filium, unum propria carne esse Deum, una confidentia apud Patrem honestate affirmamus.* Chrysostr. tom. 3. serm. de Ascensione, similiter sic habet: *Cognoscimus quis est ille, qui auditur: sede ad dexteram meam, qua natura est, cui Deus dixit: esto mea participans sedis? illa natura est, qua auditur: ecce terra es, &c.* Et mox: *Celos transiit, supra Cherubim ascendit, ultra Seraphim eleuatur, nec ante stetit, nisi sedem dominicam meruisset, &c.* & post pauca: *Vi ad tam excelsum sedem eleuatur, ut alius non posset ascendere.* Damasc. lib. 4. de fide, c. 2. cum docuisset, corpus Christi sedere ad dexteram Patris, & nomine dexteræ intellexisset deitatis honorem, & gloriam, subdit hæc verba: *In eandem nimirum gloriam, a se ipso carne, una etenim, eademque cum sua carne adoratione ab omnibus rebus conditis afficitur.* Leo Papa in serm. de Ascen. circa finem de Christi humanitate in celum elata sic ait: *Nec ullis sublimitatibus modum sue promotionis habitura, nisi æterni Patris recepta consistit, illius gloria sociaretur in throno, cuius natura copulabatur in filio.*

Igitur verbo confidentiæ, & confidendi, id est, simul sedendi cum Patre, & in dextera Patris, significatur dignitas, ad quam euecta est humanitas ratione vnionis, ut reciperet eundem honorem cum diuinitate, colereturque eadē adoratione, iuxta illud Apoc. 21. *Ostendit mihi fluminem aqua viva splendidum, procedentem de sede Dei, & Agni.* Cum ergo vna confidentia tantum agnoscat ad Cyrillo, vna tantum est adoratio: non esset autem vna confidentia, si pluribus adorationibus adorari posset humanitas, altera secundum dona propria creata, altera secundum quod est vnita Deitati.

Ad has Patrum auctoritates respondent distinctio adorationis, & confidentiæ, quod quædam sit completa, & hæc sit vna: quædam incompleta, & hæc sit duplex, scilicet secundum excellentiam creatam, & increatam. Additur etiam tertio secundum excellentiam, quam habet humanitas per se spectata ex vnione cum excellentia increata. A iunt autem, Patres loqui de prima, cum negant plures adorationes, & plures confidentias. Sed hæc distinctio non habet locum hic. Primum quia de adoratione eodem modo loquuntur auctores contrariæ sententiæ, quo de amore, & laude, ut probent duplicari adorationem, sicut multiplicantur hi actus: at verò hi actus ideo duplicantur, quia distinctio, & vnitatem sumunt solum à distinctione, vel vnitate bonitatis, & excellentiæ existentis in distinctis vel vna natura, quicquid sit de vnitate, vel pluralitate suppositi. Proptereaque distinctio laudis, & amoris completi, & incompleti non habet locum solum ex eo, quod feratur in naturam spectatam, vel ut est in supposito, vel seorsum à supposito: ergo similiter non habet locum distinctio adorationis completa, vel incompleta ex hoc duntaxat capite. Confirmatur, nam actus per se est perfectus, & integer, aut imperfectus secundum quod est perfectus, vel imperfectus ratio formalis, etenim tam perfecte sensus, visus, tactus, &c. feruntur circa accidentia panis separata per consecrationem à substantia, quam circa coniuncta cum substantia ante consecrationem; quia videlicet quauis

pertineat ad statum perfectum, & naturalem ipsorum, non tamen pertinet ad perfectionem ipsorum, quatenus sunt obiecta sensuum: at verò natura habet integram rationem formalem bonitatis, & excellentiæ per se spectata seorsum à supposito, ut possit esse obiectum amoris, & laudis: quod si similiter habet rationem obiecti adorationis, eo quod vel non ponatur in esse obiecti per suppositum, vel certe adorabilitas, quam habet per se ex propria excellentia, non impediatur per adorabilitatem, quam habet ex vnione cum alio supposito: certe debetur ipsi completa, & integra adoratio, non verò incompleta. Confirmatur: nam adoratio est actus moralis, & liber animæ, & rationis, & accipit integritatem à voluntate secundum iudicium rationis: at verò ratio de integritate, & mensura adorationis iudicat secundum excellentiam, cuiusque gradum, & mensuram; suppositum verò non addit, vel minuit, sed si requiritur, solum requiritur ut fundamentum, eo quod non possit accipi, ut excellens in attributis, &c. id quod aut deficit, aut obicitur ut formaliter deficiens in substantialibus, sine quibus esse non potest, cuiusmodi primò sunt per se natura, & suppositum (nam quod in anima separata est subsistentia, & id, quod subsistit; quod si hoc fundamentum non requiritur, & res spectata explicitè seorsum ab hoc, potest adorari; nihil causæ est, cur adoratio dicatur incompleta.

Confirmatur secundò: nam si adoratur natura extra suppositum, & ea adoratio est incompleta; certe si separaretur re ipsa à supposito diuino, & sic adorata poneretur in proprio supposito naturali, dicendum esset, aut mutari extrinsecus adorationem, ut fieret ex incompleta completa, quod non potest dici, nam actus animæ præsertim liber, qualis est hic, non potest extrinsecus mutari: aut mutari intrinsecus ab ipsa anima: at certe non constat, quid debeat addere animæ; & præterea absurdum est, quod minus adoret humanitatem Christi in supposito diuino, quam in proprio naturali. Demum adorationes humanitatis spectatæ, tum secundum se, tum ut est aliquid suppositi diuini, non possunt distingui secundum esse completum, & incompletum in eadem specie, quia vna est latria, altera dulia, seu hyperdulia, sed in diuersa specie: in hac autem vtraque est completa, & saltem certius est esse completam illam, quæ tribuitur humanitati seorsum à supposito, quamque ipsi vocant incompletam, scilicet dulam, seu hyperdulam, non enim minus est completa in sua specie adoratio humanitatis Christi, quæ cuiusque hominis sancti, nec magis est inferior, minorque sub latria adorationis huius, quam illorum: ergo sicuti non dicitur incompleta adoratio illorum, ita neque adoratio huius. Maneat ergo Patres, & Concilia non posse exponi de adoratione completa, quæ distinguatur ab incompleta, cum negant in Christo duas adorationes duarum naturarum, & affirmant vnam.

Aliter etiam respondetur Concilia agere contra Nestorium, qui diuidebat Christum in duas personas, proptereaque negabat, posse vna adoratione adorari, nisi tantum per accidens vnam personam cum altera coniungendo. Veruntamen illud mihi videretur obseruandum, scilicet neque verum esse, Concilia, & Patres solum loqui de adoratione suppositi, ut cum dicunt, vnam esse adorationem, qua adoretur Christus, & qua adoretur humanitas, & diuinitas, velint dictum esse vnum suppositum tantum in Christo, atque humanitatem, & diuinitatem esse vnum, & non duo supposita, ut idem sit adorari humanitatem, & diuinitatem, ac adorari hominem, & Deum, id est, personam diuinam, & humanam; non loquantur autem de humanitate, quatenus est natura, & non suppositum; hoc enim est perspicue falsum, nam aperte dicunt, carnem accepisse

accepisse dignitatem adorationis, & adorari non solum per communicationem idiomatum, qua solum suppositum diuinum terminet adorationem, verum per se, ut supra ostensum est: cum ergo dicunt, vnam esse adorationem carnis, & Verbi, seu diuinitatis; per carnem non intelligunt suppositum humanum, quod sit idem cum diuino, sed naturam humanam, & expressè vsurpant nomen naturarum, alioquin non maior esset dignitas esse adorandam, quam esse omnipotentem; esse autem omnipotentem non ascribunt Patres dignitati ipsius carnis ob id solum, quod conueniat per communicationem idiomatum; nihilominus etiam dicunt, carnem cum Verbo vna adoratione adorari, non continuò habetur non licere adorari per se seorsum vno modo.

Aliquando verò nomen humanitatis, & carnis, seu hominis accipiunt confusè, ut significant id, quod est vnium Verbo, non autem determinatè, vel pro natura creata, vel pro supposito creato: & vnium Verbo, quod statuebat Nestorius esse adorandum, seu cum Verbo coadorandum, tanquam alterum cum altero; statuit esse adorandū vna adoratione, quia est vnum suppositum hominis, seu humanitatis, & Dei, cum quo est vnita, ut supra ostendimus ex verbis anathematismi 8. loquuntur enim secundum vnum commune, secundum quem adorationi propriè est suppositum, & accipit vnitate, vel distinctionem ab vnitate, vel distinctione suppositi, & quæcunque sunt in supposito, omnia adorantur per modum vnus, ut aliquid suppositi eo genere adorationis, quo suppositum, nempe ut anima, & corpus adorationis hominis secundum excellentiam, quam habent ab anima, qua comparatione vtuntur sancti, & hac ratione reiciunt Nestorium asserentem duas adorationes, quia ipse vsurpabat nomen adorationis secundum vnum commune, quo adoratio sit suppositi: & ita simpliciter dicendum esse, scilicet vna adoratione adorandam esse humanitatem, & Verbum in Christo, videtur definitum ab iis Conciliis, & Patribus. Ceterum quid sit dicendum de abstractione, qua, salua vnitate suppositi in re, proponitur rationi, & voluntati humanitas Christi seorsum adoranda, non definiunt Concilia, & Patres, quia non extat vsus huius adorationis, nec pertinet, aut ad fidem, aut ad rem quidquam de hac definire. Verum hinc habetur de mente Conciliorum saltem non esse proprias, & legitimas duas adorationes, sed tantum vnam: nam si essent propriæ & legitimæ, non negarent duas adorationes, sicuti non negant geminas operationes, & passionum, quæ alioqui suapte natura exigant distincta supposita, sed solum negarent esse distinctorum suppositorum.

Eadem propositio probatur ratione. §. 4.

Prima ratio, qua moueri possumus ad probandum hanc propositionem, est, quia per abstractionem intellectus sumentis humanitatem secundum se seorsum à Verbo non tollitur, nec separatur debitum adorationis latriæ, sed solum separatur ratio vnde proueniat latria, remanetque ratio, vnde non proueniat, & illa non concipitur, & hæc concipitur, sicuti quod filius Regis consideretur ut homo, & non ut filius Regis, non tollitur debitum adorationis, tanquam filij Regis, ut cum adoratur, non adoretur ut filius Regis. Aut enim separatio hæc fit in ordine ad praxim, nempe ut non adoretur adoratione sibi aliunde debita; & hæc esset improba separatio, & nihilominus non tolleretur debitum huius adorationis; aut fit speculatiuè tantum ad cognoscendum naturam, & eius proprias conditiones, cui deinde subiungatur adoratio. At certe adoratio est actus practicus, & moralis. Ios. Raguse in 3. p. D. Th. tract. post.

lis, qui non abstrahit à ratione debiti, & à modo, & qualitate, qua sit debitus, etiam si abstrahat actus speculatiuus; non ergo separat ab obiecto rationem, qua sit debita latria, neque ponit minorem, quæ est dulia. Dices, hoc verum est quo casu esset debita præcepto latriæ. Respondeo: satis est interim, quod ea sit debita, & conueniens ratione dignitatis suæ; hinc enim fit, ut minor adoratio deficiat ab eo, quod est conueniens, & tribuat minus, quam sit conueniens, quod siue sit peccatum & contra præceptum, siue non; nihilominus hoc ipso, quod deficit, non sit admittenda, nec sit adoranda humanitas sic abstracta, nisi adoratione sibi conuenienti, ea ratione, qua in vnuersum non debemus deficere ab eo, quod debitum est.

Secundò quauis actus mentis, qui est cognitio, discernat, & ferri possit in partem, non in totum; in naturam, non in suppositum; in naturam consideratam sub vna ratione, non sub alia, tamen adoratio non discernit, & per se non sequitur limitationem mentis, & voluntatis, sed fertur in totum: ergo quauis possit abstrahi humanitas à verbo; tæcèque ratio proponere illam, ut sic adorandam; tamen adoratio per se cadit in totum. Antecedens probatur. Primum ex communi vsu, si enim aliquid totum est aptum adorari, tum adoratione exhibita ipsi toti immediate, tum adoratione exhibita parti; certe quandocumque adoratur pars, siue intentione adorantis totum, siue non; hoc ipso defertur honor toti, & parti, ut est aliquid totius: qui enim defert honorem manui, vel corpori, quo est aptum coli totum, etiam seclusa intentione totius; hoc ipso colit totum corpus, & animam, & hominem. Deinde probatur ab opposito, qui enim infert iniuriam parti, v.g. manui, vel corpori, etiam infert toti, quicquid sit de intentione.

Tertio ad excellentiam, qua est obiectum adorationis, quæque constat comparatione secundum magis, & minus, maxime pertinet integritas substantialis, quæ est fundamentum excellentiæ, ut ostensum est superiori disput. in secundo dicto; ergo natura accepta seorsum à supposito non potest esse obiectum adorationis, saltem decenter.

Quartò vbi in maiori honore continetur minor, vel formaliter, vel eminenter, & æquè commodè potest vterque exhiberi, certe velle colere minori honore, est velle detrahere de dignitate ipsius: at certe in cultu latriæ continetur cultus duliæ; ergo velle colere humanitatem Christi dulia, cui potest tribui latria, est velle detrahere. Maior probatur; quia posito, quod dictum est, sic colere est velle limitare. Confirmatur exemplo: nam si Rex est simul dux, & Marchio, certe velle illum honorare titulo ducis, & colere non ut Regem, sed ut ducem, vel Marchionem, est detrahere de honore ipsius; itaque hi tituli Ducis, Marchionis, &c. valent, ut tribuantur ipsi iura, & dominia subiecta his titulis, non verò ut colamus illos inferiori honore. Item differentia, quæ distinguunt formas secundum magis & minus non in eadem, sed in diuersa specie, non seruant inferiori speciem in subiecto perfectiori formaliter, verum ad summum eminenter: sed latria, & dulia sunt differentia distinguentes adorabilitatem in diuersa specie, ut supra ostensum est, & omnes concedunt: ergo latria, quæ est superior, non seruat in subiecto inferiori speciem, scilicet dulam, sed si superueniat adorabilitas latriæ habenti adorabilitatem duliæ, tollit hanc, & solum manet illa. Maior probatur multis exemplis; lumen n. Solis non retinet calorem formaliter, sed eminenter; cognitio intellectiua non retinet sensitiuam formaliter, sed eminenter. Hoc argumentum valet maxime in comparatione latriæ cum dulia, atque obseruantia: habet etiam suo modo locum in variis modis ciuilibus colendi, scilicet obseruantia, pietatis,

pietatis, &c. in quibus quamvis per differentiam superiorem non varietur species, tamen in excessu maiori secundum magis & minus intra eandem speciem, id, quod minus est, retinetur solum eminenter non formaliter, ut est usus communis, & praxis. Sic rex non est adorabilis cultu ducis; quamquam hoc non est ita perspicuum, ubi non mutatur species, sicut ubi mutatur, quoniam ibi præter rationem, fauet exemplum ductum à naturalibus.

Atque hæc est expressa sententia S. Thom. *hic art. 1.* ubi docet, adorationem, & honorem propriè exhiberi toti, partibus autem ratione totius. Nec satisfacit quod dicunt, intelligi sanctum Thomam de completa; iam enim supra refutata est hæc distinctio adorationis completa, & incompleta, & S. Thom. perspicue reiecit incompletam, dum ait: *Et si quando coniungat, quod dicatur honorari manus, & pes alicuius, hoc non dicitur ea ratione, quod huiusmodi partes secundum se honorentur, sed quia in istis partibus honoratur totum.* Comparat autem S. Thom. humanitatem cum Christo, qui est persona humana, sicut manus cum homine, quoad adorationem; ideo enim profert hoc exemplum; ergo de mente ipsius, quoties adoratur humanitas, adoratur Christus; & non potest adorari quin adoretur Christus, sicut non potest adorari manus, quin adoretur homo; quo confirmatur nostra secunda ratio, quod adoratio non distinguit, sicut distinguit cognitio. Secundò S. Thom. *ibidem* ait in vniuersum propter pluralitatem causarum honoris, non multiplicari honorem, & adorationem simpliciter, sed solum secundum causas, quæ quidem tunc solum multiplicarent adorationem simpliciter, siue in eadem, siue in diuersa specie, quando multiplicarent supposita; nominatim verò ait, secundum causas increatas, & creatas non multiplicari in Christo adorationes simpliciter, sed perinde se habere in Christo, sicut se habent, inquit, in vno homine prælatio, scientia, & virtus: ergo ex S. Thom. neque partes personæ, quæ sunt manus, pes, &c. in quolibet homine, & humanitas, ac Verbum in Christo; neque rationes, & causæ adorandi, quæ sunt prælatio, scientia, &c. in reliquis hominibus, in Christo verò sapientia creata, & increata, distinguunt adorationes in Christo magis, quam in aliis hominibus. Et in vniuersum S. Thom. statuit ad vnitatem adorationis sufficere vnitatem vel suppositi, vel causæ. Quare in *respons. ad 1.* ait, trium diuinarum personarum esse vnum honorem, quia est vna causa: ad pluralitatem verò requiri pluralitatem vtriusque eo modo, quo supra *q. 3.* locutus est de vnitatem, & pluralitate prædicati substantialis, quia nimirum adoratio natura sua est actus moralis respiciens totum, & non partes seorsim. Quare ubi est vnum totum substantiale, siue sit vnum vnitatem tantum suppositi, siue vnum vnitatem tantum naturæ est vna; non negarem tamen posse multiplicari prædicata adiectiue, ut dicatur tres personæ sunt tres adorabiles, vna tamen adoratione, & duæ naturæ in Christo sunt duo adorabilia cum addito tamen, vna tantum adoratione, non verò simpliciter sine hoc addito, quia sic significaretur distinctio suppositorum, & communicarem cum modo loquendi cum Nestorio, ut bene notat Suarez. Tertio S. Thom. in *resp. ad 3.* ait: Honorem qui debetur animæ Christi extra Verbum non minui ex hoc, quod sit in Verbo, & honor debeatur personæ Verbi, ipsi verò ut est aliquid Verbi, sed augeri, nimirum quia adoratur latria: at certè si potest adoratione propria adorari, non est ad rem dicere non minui, sed opus esset dicere non tolli, sed manere. Quarto sanctus Thomas *art. 2.* loquens de adoratione humanitatis ait, adorationem propriè deberi supposito: & cum dupliciter possit intelligi adoratio, scilicet tan-

quam rei adorata, & tanquam rationis, seu causæ adorandi; propriè esse rei adorata, cum sit propria suppositi; & ex hoc ait: *Adorare carnem nihil est aliud, quam adorare Verbum Dei incarnatum:* camque adorationem esse latriam. Certè hic modus dicendi, *nihil est aliud,* declarat adorationem humanitatis, ut quod, hoc ipso quod est, ut quod, non esse, nec posse esse nisi latriæ, nec posse adorari, non adorato Verbo. Duliam verò docet conuenire ratione adorandi creata, sed secundum eam non adorari, ut quod, distincto honore à latria, ut dixit *articulo 1.* sed esse vnam adorationem, & distinctas rationes. Et in *responsione ad 1.* ait, adorari seorsim à diuinitate posse contingere humanitati solum, si esset alia hypostasis Dei, & hominis; non ergo potest adorari in vna hypostasi, solum separata cogitatione mentis. Quare cum ait iuxta dictum Damasceni, posse separari sola cogitatione, & sic intellectæ deberi non latriam, sed hyperduliam; non statuit ex hoc distingui res adoratas, & terminos adorationis, humanitatemque per se adorari; sic enim pugnaret cum eo quod *ibidem* ait, hoc solum posse contingere, si esset alia hypostasis Dei, & hominis; sed solum statuit distingui, & seorsim accipi vtraque naturam secundum distinctas causas, & rationes adorationis; declaratque quæ adoratio debeatur humanitati sic seorsim acceptæ, spectatis causis adorandi, nimirum duliæ, vel hyperduliæ; non tamen idcirco vult in ea abstractione ita adorandam de facto, quia de facto non est separata, nec distincta secundum hypostasim, & tunc solum esset ita adoranda, quando, inquit, alia esset hypostasis Dei, & hominis.

Satisfit argumentis primæ sententiæ. §. 5.

Ex his, quæ proximè dicta sunt, ita satisfactum est argumento ducto ab auctoritate S. Thomæ, ut vel inde ostensum sit, ipsum stare pro secunda sententia. Ad præcipuum fundamentum iam satis est assignata ratio, cur humanitas sic abstracta nequeat adorari, saltem decenter, videlicet primò ex parte actus adorandi, qui natura sua non abstrahit, ut actus cognoscendi; deinde ex parte rei adorata, quod semper est suppositum, semperque adoratur, adorata quacunque re, quæ ipsi coniungitur.

Ad secundum sumptum ab exemplo laudis, & amoris dicitur, humanitatem ex vnione cum Verbo non habere, ut ametur amore debito diuinitati, ita ut sit terminus eius amoris, conueniatque ipsi in abstracto significata sic amari; conuenit enim solum per communicationem idiomatum in concreto significata, id est, conuenit soli supposito diuino; appellato nomine ipsius propter vnionem cum ipsa. Multo minus habere, ut in abstracto significata, laudetur laude diuinitatis, cuius laudis materia sunt omnia attributa diuinitatis, scilicet infinita, immensaque perfectio, bonitas, scientia, &c. naturæ, quæ laudatur. Nec præterea potest humanitas amari, & laudari ut vnum cum ipsa diuinitate, & ut aliquid eius, ratione vnionis, sed solum ratione communi, qua quilibet effectus laudatur, & amatur in sua causa, vel propter suam causam, & vicissim causa in effectu, ac proinde Deus in omnibus, qui est intimè in omnibus creaturis; qua ratione vtrum possit non solum amari, verumetiam adorari in illis, dicitur infra. At verò ratione vnionis humanitas non solum in concreto per communicationem idiomatum, verumetiam in abstracto significata, adoratur adoratione debita diuinitati, & est terminus huius adorationis per se ipsam, ut supra ostensum est. Hinc fit, ut si concipiatur humanitas seorsim à diuinitate, neque debeat, neque possit amari, & laudari laude diuinitatis, possit

possit autem, & debeat adorari adoratione diuinitatis, imò nec debeat sine illa adorari, ut ostensum est.

Rursum autem è conuerso amore, & laude humanitatis, non amatur, & laudatur diuinitas ratione vnionis, sed solum ratione communi, qua in creaturis rationalibus amatur, & laudatur Deus: at verò honore humanitatis honoratur diuinitas ratione vnionis, ut supra dictum est, sicut homo honore, & laude corporis; atque propterea potest, & debet humanitas amari amore conuenienti soli naturæ humanæ secundum rationes amandi, & laudandi ipsi proprias; non potest autem adorari secundum rationes adorandi proprias ipsi, sed solum secundum rationes adorandi proprias diuinitati, quibus adoratur diuinitas, & ipsa cum diuinitate, ut aliquid Dei.

Præter exemplum amoris, & laudis obiicitur etiam exemplum orationis, qua petimus aliquid à Christo, hac enim potest orari humanitas seorsim à Verbo, vnde probant similiter posse adorari. Respondeo abstractionem humanitatis à Verbo ad aliquem actum exercendum circa ipsam non posse fieri ad postulandum aliquid, quod illa debeat præstare; quia actio non est solius naturæ, verumetiam suppositi, neque passio, seu esse subiectum passionis physica in re & receptionis realis, seu mutationis, solum verò potest esse subiectum, seu obiectum alicuius actus moralis intellectus, & voluntatis, cuiusmodi est cognitio, amor, estimatio, quod pertinet laudatio exterior, quæ explicat actum mentis internum: cum ergo petitur aliquid agendum in re, cuiusmodi est oratio, vel fortè aliquid faciendum in re, quod sit proprium naturæ, non habet, nec habere potest locum abstractio à supposito, saltem propriè, & decenter, sed debet adorari persona humana, seu Christus, ut homo; bene quidem habet locum abstractio à diuinitate, quæ non est principium huiusmodi actionum ut natura; verum hæc abstractio non debeat fieri in mente, sed sit ipsa petitione rei, quæ pertinet ad solam humanitatem. Hinc etiam satisfit obiectioni, quod oratio hæc sit adoratio, & per eam non adoretur diuinitas, quandoquidem non oratur diuinitas, ac proinde possit adorari humanitas seorsim sumpta. Dicendum est enim primò orationem non esse adorationem, sed distinctam speciem religionis, auctore S. Th. 2.2. vbi *q. 82. & 83.* proponit orationem, tanquam distinctam specie adorationis, de qua agit *q. 84.* Deinde quicquid sit solum hinc inferitur, hunc cultum siue sit adoratio, siue non, tantum abstrahere à natura diuina, non verò à supposito, ut iam declaratum est; non ergo excluditur suppositum diuinum ab adoratione.

Ad vltimum de adoratione diuinitatis abstractæ dicitur primò diuinitatem per se, ut abstrahit à relationibus habere suam substantiam absolutam, secundum quam sicut est id quod agit, ita potest esse id, quod adoratur. Dico secundò, quicquid sit de hoc, certè quauis actus cognitionis distinguat, tamen actus adorationis non distinguit; nam per se adorata diuinitate, adoratur id, quod est vnum cum illa. Dico tertio in eo quod est adorare diuinitatem, non adoratis personis, siue possit fieri, siue non, non est illud absurdum, quod est in adoratione humanitatis, sine supposito diuino, quod videlicet non exhibeatur genus adorationis, quod factum est sibi debitum ex vi vnionis, sed aliud, quod conueniret sibi solum in statu inferiori creaturarum sibi subiectarum.

Supereft dubium de qualitate adorationis, quæ deberetur humanitati, quo casu separaretur re ipsa à Verbo. Dicendum est, quæstionem posse esse de triplici adoratione. Primò de ea, quæ deberetur ipsi ratione vnionis præcedentis, quæ iam non maneat. VVicleph, ut refert VValdens. *lib. 1. doct. fidei, art. 3. c. 44.* dicit, *Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.*

cebat, eo casu esse adorandam latria, sed est sententia erronea contra Patres supra citatos, scilicet Epiphanius in *Ancorato*, Augustinum *serm. 59.* negantes eo casu esse adorandam latria. Igitur de genere adorationis huius eadem ferè quæstio est, quæ de reliquiis Sanctorum, ratione præteritæ vnionis cum anima, & cum toto, de qua infra. Secundò de adoratione, quæ debetur ratione operum præteritorum, & hic honor non est solius naturæ, sed totius, tum quia redemptionis est opus suppositi per naturam, tanquam instrumentum, & honor semper acquiritur toti, & supposito, tum quia opera humanitatis habuerunt valorem à supposito, & Christus redemit nos, ut Deus homo, ut supra explicatum est. Tertio de adoratione, quæ deberetur ipsi ratione gratiæ, & donorum, si ea remanerent, & hanc, dicendum est, fore duliam, seu hyperduliam, iuxta ea, quæ dicta sunt de adoratione petita ab excellentia creata.

ARTICVLVS V.

Vtrum Mater Christi sit adoranda adoratione latriæ.

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod mater Dei sit adoranda adoratione latriæ. Videtur enim idem honor esse exhibendus matri Regis, & Regi: unde dicitur 2. Reg. 2. quod positus est thronus matri Regis, que sedet ad dexteram eius. Et Aug. dicit in sermone de Assumptione, Thronum Dei & thalamum Domini calis, atque tabernaculum Christi dignum est ibi esse, ubi est ipse. Sed Christus adoratur adoratione latriæ; ergo & mater eius.

2. Præterea Damasc. dicit in 4. lib. quod honor matris refertur ad filium. Sed filius adoratur adoratione latriæ; ergo & mater.

3. Præterea coniunctior est Christo mater eius, quam crux. Sed crux adoratur adoratione latriæ; ergo & mater Christi est adoratione latriæ adoranda.

Sed contra est, quod mater Dei est pura creatura. Non ergo ei debetur adoratio latriæ.

Respondeo dicendum, quod quia latria soli Deo debetur, nulli creature debetur latria, prout creaturam secundum se veneramus. Licet autem creature insensibiles non sint capaces venerationis secundum seipsas: creatura tamen rationalis est capax venerationis secundum seipsam: & ideo nulli pure creature rationali debetur cultus latriæ. Cum igitur beata Virgo sit pura creatura rationalis, non debetur ei adoratio latriæ: sed solum veneratio dulis, eminentius tamen quam ceteris creaturis, in quantum ipsa est mater Dei. Et ideo dicitur, quod debetur ei non qualiscunque dulia, sed hyperdulia.

Ad primum ergo dicendum, quod matri Regis non debetur æqualis honor, honori, qui debetur Regi: debetur tamen ei quidem honor consimilis, ratione cuiusdam excellentiæ. Et hoc significam auctoritates inducite.

Ad secundum dicendum, quod honor matris refertur ad filium, quia ipsa mater est propter filium adoranda. Non tamen eo modo, quo honor imaginis refertur ad exemplar: quia ipsa imago, prout in se consideratur, ut res quadam, nullo modo est veneranda.

Ad tertium dicendum, quod crux non est capax venerationis, prout in se consideratur, ut dictum est: sed beata Virgo secundum seipsam est venerationis capax. Et ideo non est similis ratio.

PRÆMITTIMVS quintum hunc articulum tertio, & quarto, eo consilio, quod occasione primi, & secundi articuli, quibus agitur de adoratione Christi, egerimus de adoratione sanctorum; & rectus ordo postulat tractationem de adoratione

B. Virginis non separari à tractatione adorationis Dei, & Christi, ac sanctorum; tum quia similes sunt, iisdemque rationibus, & principiis explicantur, tum quia in ceteris tribus articulis, scilicet tertio, quarto, & sexto agitur de adoratione rerum inanimatarum; in his autem tribus de rebus animatis propterea rectius coherent. Sanctus verò Thomas non agit hic de adoratione sanctorum, sed Christi, & rerum, quæ ad ipsum pertinent, ideo tractat de B. V. ut est aliquid Christi in ordine harum rerum, scilicet cum imagine, & cruce, quibus finitis agit de reliquiis sanctorum, quæ similiter adorantur propter aliud. Hunc etiam articulum rectè præmittit Valquez hic.

Conclusio S. Thomæ est, B. Virginem non adorari latria, sed hyperdulia. Probat. Nulli creaturæ capaci per se adorationis debetur latria; talis creatura est B. V. non ergo debetur ipsi latria. Minorem probat, ex eo, quòd omnes creaturæ rationales, cuiusmodi est ipsa, sint capaces adorationis. Secunda pars probatur, quia sublata latria, & postea quòd sit adorabilis, restat dulia non communis aliis, quia est mater Dei, ergo præstantior, quæ est hyperdulia.

DISPUTATIO XLIII.

An B. Virgo colenda sit cultu sacro, & religioso.

BEATAM Virginem religioso cultu venerandam esse negant omnes, qui negant sanctos Angelos, & homines religiosè colendos, aduersum quos supra disputauimus. Nominatim verò cultum B. Virginis studiosius, & impensius insectantur, propterea quòd illam Catholici colant studiosius, & impensius, quam alios sanctos; ac culantque nos idololatriæ, non solum eo nomine, quòd adoremus illam, & ipsi omnem adorationem extra ciuilem vocent idololatriam; verum quòd colamus illam genere honoris, officiique soli Deo conuenientibus. Is est in primis Lutherus in Postilla circa Euang. de festo natiuitatis B. Mariæ. *Monachi*, inquit, *perditissimo suo gnationis in mulierum gratia Mariam in hoc honoris fulgure collocarunt, & immodicè laudes eius deprecantur, nōne hoc est Christi gloria deirabere? quòd creatura tribuimus ea, quæ solum Dei sunt, eique soli competunt?* &c. Idem habet Philippus Melanchthon, & Caluinus, ut est apud Canisium lib. 5. de *Deipara* c. 11. his verbis: *Ep̄ progressus est vesanus furor, ut Christi propè nudati spoliis eam ornarint; quasi verò non habeat quantum illi honoris debetur, nisi Dea sit, &c.* Prodiere etiam ex Anglia noui Apologetici Caluini spiritu instructi, quibus insultant Catholicis, dicentes, Mariam Virginem sic à nobis interpellari, ut se matrem esse meminerit, vtque imperet filio, & in illum vtatur iure suo: & sancti Bernardi nomen margini per summam impudentiam ascribunt, cum sanè constet, ipsam vbi de B. Virgine vt piè, ita & prudenter loqui. Similia habet Erasmus, qui teste Canisio cap. 10. studium mul-
torum in colenda B. Virgine deputat superstitioni, & cum Christi iniuria vult esse coniunctum, perinde ac si putent, eam filio iam cum Patre regnanti posse imperare, extat colloquium, Naufragij nomine inscriptum, in quo Erasmus sub Adolphi persona sic ridens loquitur: *Nauis canentes: Salue regina, implorabant matrem virginem, appellantes eam stellam maris, Reginam celi, dominam mundi, portum salutis, aliisque multis titulis illi blandientes, quos nunquam illi tribuunt sacre literæ. Sed alius bene loquitur, vt infra.*

Aduersus hos errores, primum quidem, quòd sit adoranda, docemur fide catholica, testimoniis Ecclē-

siæ satis suprâ confirmata, quibus non modò generatim cum omnibus sanctis, vt etiam nominatim sape cum de ipsa sit mentio, definitur esse adorandam. Deinde verò quòd singulari, ac præstantissimo supra omnes Sanctos, & Angelos honore, probat SS. Patrum auctoritas, & ratio ab eius excellentia petita. Greg. Naz. in suis carminibus de B. MARIA sic scribit,

Admire Virgo, o inclita, hic quando tibi Verbi parentis, sed supra modum tamen, Legemque solus inuicem omnes contigit Honor.

Similia, & longè plura Athanas. *serm. in Euang. de sanctissima Virgine.* August. *serm. 35. de Sanctis.* Damasc. lib. 4. *de fide, cap. 15.* Petrus Damianus *serm. 1. de Natiuitate B. Mariæ.* Bernardus *serm. 1. de Assumptione.* Anselmus *opus. de excell. B. V. cap. 8.* Gregorius Magnus *in epist. ad Germ. circa finem.* Rupertus lib. 3. *in Canica,* in illud capitulum 4. *Veni coronaberis.* Nicetas Patriarcha Constantinop. apud Canisium lib. 5. cap. 16. præscribens ordinem Mahumetanis Ecclesiæ catholicæ reconciliandis, hanc fidei confessionem iubet à singulari exigi. *Sanctam Virginem, qua Christum in carne peperit, Dei proprie, veterique matrem esse credo, & confiteor: eandemque vt reuera Dei, qui homo factus est, matrem, atque idcirco dominam, & Reginam omnis creatura diuina gratia effectam, adoro, & reuereor.* Similem suam confessionem, imò & Ecclesiæ fidem Ioannes Cantacuzenus in *Apolog. 3. & 9.* contra Mahumetanos exprimit his verbis: *Credimus, & confitemur, quòd Maria similis homo, nec natus sit, nec posthac ex viro, & muliere nasciturus vsque ad consummationem seculi, & secundum humanam quidem naturam eam Angelis inferiorem esse, iudicamus, tanquam hominem: honore autem & sanctimonia ipsam omnibus Angelis indubie preferimus, eo quòd Verbum, & filium Dei secundam carnem peperit; omnesque nos illam aduocatam, & auxiliatricem agnoscimus.* Germanus Patriarcha Constantinop. *in epist. ad Ioan. Episc. Synodon.* ita scribit: *Quoniam Deum inuisibilem, & omnia manus sua continentem vltra omnem, & hominum, & Angelorum estimationem in ventre suo, concepit, & ex se incarnatum genuit; idcirco eam vt verè, & proprie Dei matrem veneramus, & magnificamus, & quauis visibili, & inuisibili creatura superiorem reputamus.*

Huic cultui & adorationi attestatur Elizæ beth Luc. 1. quam cum repleuisset Spiritus sanctus, didicit, B. Virginem longo admodum interuallo sibi, ceterisque omnibus præstare, eandemque supra omnes colendam, testata est magna vocis contentione, confessione, abiectionis personæ, ac domus suæ, quæ longè impar esset excipiendæ mulieri, quæ Dei mater esset, & præ omnibus mulieribus benedicta, qui sanè affectus, verba, gestus sunt actus insoliti, & singulares, reuerentiæ insolitæ, ac singularis.

Ratio ad probandum adorationem Virginis in eo, quod cum reliquis sanctis omnibus habet commune, eadem est, quæ suprâ probauit generatim, & vniuersè sanctos esse colendos. In eo verò, quod habet singulare, proferetur infra, vbi tractabimus de qualitate adorationis, qua est colenda.

Aduersus hanc veritatem duobus argumentis occurrunt hæretici. Primum sumitur ab auctoritate Epiphani, quem stare pro se aduersus cultum B. Virginis contendunt Kemnitius, Iacobus Herbrandus, Selneceerus, Philippus Melanchthon, & alij quos recenset Canisius lib. 5. de *Deipara*, cap. 16. verba sunt Nicolai Selnecceri: *Inuocatio Mariæ est idololatria, & eter error, qua de re Epiphanius contra Antidicomarianitas, & Collyridianos grauiter disserit.* Ceterum, quod aliis moris est hæreticorum, dicta, & facta sanctorum Patrum ad alienum, prauumque sensum detorquere, addere, detrahere, inuertere, quæ & quatenus confert ad dogmata ipsorum; faciunt in hac causâ cum Epiphani, &

& quoad rem gestam, & quoad mentem & propositum ipsius. Sanè quod reprehendit Epiphanius hæresi 78. est superstitiosus ritus in colenda Virgine. De hoc ritui ita facit scribentem Epiphanius Philippus Mel. narrat Epiphanius *sua etate mulieres in Syria statuat Mariam circumtulisse, & ei liba, & nescio quas res alias obtulisse, hunc morem inter hæreses recenset, & oppressum esse, inquit, diligentia & auctoritate Episcoporum, quòd imitatio esset eibnicis furoris, nunc magna pietas ducitur inuocare Mariam, donaria liberaliter cumulare.* Sed hæ mulieres neque in Syria fuerunt, vt fingit Melanchtho, verum in Arabia, neque statuat B. Virginis circumtulisse, scribit Epiphanius, verum vsque adeo vesanas fuisse vt Mariam Dei loco sibi colendam proponerent, illique noua sacra, & contra morem Ecclesiæ sacrificarent. Etenim constituto anni die, vt indicat etiam Damascenus, curram quandam sine scellam quadratam ornabant, & expanso super eam linteo, per dies aliquot panem, seu collyridem quandam inponebant, Mariæ tanquam Deæ sacrificantes, eodemque pane omnes participantes: alia verò donaria, quæ scribit Philippus, apud Epiph. non leguntur, hunc panem dictum *κολλυριδιον*, interpres Damasceni vertit *toriam panis*, nam Græci *placenta* *τορτιες*, *collyridas* vocant. Hinc dicti sunt heretici Collyridiani. Ceterum cum hic error solum fuerit apud mulieres, vt testatur Epiph. hæresi 79. his verbis: *Hi enim qui hoc dicunt, qui sunt præterquam mulieres.* Propterea fortè Augustinus, qui profiteretur se in vnum collecturum hæreses, quas recenset Epiphanius, vt refert hæresim Antidicomarianitarum, de qua Epiph. hæresi 78. non meminit hæresis Collyridianorum, quam statim subiungit Epiphanius, quod verò reprehendit in iis Epiphanius, non est cultus B. V. quem ipse, vt mox dicam, valde commendat, sed nouus & superstitiosus ritus sacrificandi; illegitimæ personæ; indebitus sensus, & estimatio de B. Virgine. Ritum quidem reprehendit, quia nullum est in Ecclesiæ sacrificium panis, præter illud Eucharistiæ quod Christus instituit, personas autem, quia neque in veteri, neque in noua lege minus sacrificandi permittitur mulieribus, imò verò neque loqui in Ecclesiâ, 1. ad Cor. 14. Demum indebitam Virginis existimationem, quod pro Dea coleretur, ita insectatur, vt neque vera laus, & adoratio ipsi sublata, nec falsa affecta videatur. Sit, inquit, *in honore Maria, Pater, Filius, & Spiritus sanctus adoretur. Mariam nemo adoret. Deo debetur hoc ministerium, Maria in honore sit, Dominus adoretur; licet sancta sit Maria, & honorabilis, non tamen ad adorationem.* similem enim ait Epiphanius errorem harum mulierum veterum Ægyptiorum errorem fuisse, qui Thermutim filiam Pharaonis, quæ Moysen ex aquis ereptum educauerat, tanquam Deam adorarunt; itemque errori Iudæorum *Ierem. 2. & 7.* qui lunam, quam vocabant reginam celi, tanquam Deam sacrificiis colebant, & adorabant; quem locum Ieremias aduersus Catholicos in causa adorationis B. Virginis, Balingerus & alij hæretici perperam & ineptè detorquent. Demum eximie sunt laudes B. Virginis apud Epiphanius in sermone de laudibus Virginis. Nimirum quòd facta sit sublimior Angelis, superior Cherubim, & Seraphim, cælum, templum, thronus diuinitatis inexplicabile paradisi monile, cæli & terræ mediatrix, per quam homines fiducia habent apud Altissimum, quæ lapsam Euam crexit, & Adamum è paradiso eiecit in cælos miserit, ac demum paradisi clausum aperuerit.

Extant confessiones Catholicorum alienæ à dictis calūniis hæreticorū. Perstringebat Catholicos Claudius Taurinensis ætate sua princeps Iconomachorum, tanquam idololatras ob cultum B. Virginis, cui respōdet Ionas Aurelianus in lib. *de cultu imaginum* tom. 4. *Biblioth.* his verbis: *Virginem, qua peperit Christum, non*

A adoramus, sed sanctam Dei genitricem congruo honore veneramus. Petrus Cluniacensis in lib. *contra Petrobristianos*, de veneratione sanctæ crucis sic habet: *Nec confitemur confessores, nec Apostolos, nec Angelos, &c. nec illud summus regis reclinatorium, summi Dei sacrarium, matrem eius, scilicet & Virginem adoramus.* Vbi ita negat latriam B. V. vt non taceat titulos summi præ aliis omnibus honoris.

Alterum argumentum sumunt à summis titulis, quibus B. Virginem honoris causa nominamus, huiusmodi sunt, Salue Regina, Stella maris, Regina cæli, Domina mundi, Porta salutis, quibus titulis nautas ipsam inuocantes ridet Erasmus, etsi aliis honorificè loquitur, vt dicam, atque id genus alios exprobrant Catholicis hæretici. Nec veretur Caluinus dicere: *Atrocem ergo illi Maria iniuriam faciunt, quando, vt meminit, eam laudibus deformant, Deo eripiunt, quod suum est.* Mentita laus est Caluino, quòd dicatur regeneratrix ab Athanasio *serm. de Deipara*; quòd dicatur totius boni plenitudinè in ipsa à Deo collocatam, quod quidquid est gratiæ & salutis ab ea redundet, auctore Bernardo *serm. de Natiuitate*, & similia passim apud alios Patres.

His, atque aliis eiusmodi exoptulationibus abundè ac satis fit distinctione titulorum, seu epithetorum, quæ Deo tribuimus, quædam enim soli, & ita conueniunt, vt nequeant villo modo creaturæ accommodari. eiusmodi sunt esse æternum, omnipotentem, infinitum, immensum. Quædam verò eaque plurima extra hæc possunt, & si non pariter, & æquè, at saltè proportionè aliqua secundum varias rationes cæteris, plerisque creaturis tribui; id, quod bene obseruat, & latè tractat Canisius lib. 5. de *B. V. cap. 12.* vbi varios eiusmodi titulos Deo, & Christo etiam soli, & tanquam singulares adscribi solitos, probat tribui etiam hominibus, & nominatim titulos, qui dicuntur B. Virginis proprii, pluribus communes intemiri. Dicitur 1. Cor. 3. *Eundemque aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus.* & tamen *Apoc. 21.* ponuntur duodecim fundamenta, quæ sunt duodecim Apostoli. Dicitur Christus rex & sedere in throno Dei Patris, hoc ipsum tribuitur sanctis *Apoc. 3.* *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedisi cum Patre meo in throno eius,* & cap. 2. *Dabo illi potestatem supra gentes, & reget eas.* Paulus Apost. compellat suos Thessalonicenses titulis, quibus compellari B. Virginem offendit hæreticos. *Quæ est enim, inquit, nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nōne vos? &c.* similibus verbis affatur Philippenses *in epist. ad illos cap. 4.* Dicitur de Christo 1. ad Timoth. 2. *Vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Idem tribuitur Moyfi, *Deut. 5.* *Ego sequester, & medius fui inter Deum & vos.* His similia habentur in sacris litteris, quæ latè tradit Canisius lib. 5. cap. 12. & 13. vbi defendit canticum, Salue Regina, aduersus hæreticos. Ad extremum Erasmus titulos, quos iniquè sustulit B. Virgini sanior, iustiorque factus magnificentissimis verbis restituit, pluresque & maiores addit. Profertur ipsius Præan Virgini matri dicendus, vbi appellat eam vnicum cæli decus, certissimum terræ præsidium, præpotentem nostram Dominam, Augustam cæli, terrarumque reginam, nostri pelagi stellam, terræ lunam, spem vnicam, solam inter cælestes omnes potentem iram iudicis restinguere, & plura his similia.

DISPUTATIO XLIV.

Ad quam virtutem pertineat adoratio B. Virginis.

PLVRES adorandi rationes in B. Virgine spectare licet, partim communes cum ceteris, partim non communes; & de singulis seorsim differere oportet ad statuendum an vna, vel plures, & cuiusmodi species adorationis ipsi conveniant.

Exponitur prima ratio adorationis. §. 1.

Prima ratio est contractus, quo sanctificari res etiam inanimatas, ubi hæserint personæ cultu dignæ, fierique cultus ipsius participes, infra ostendimus. Cum verò contractus maximè intercesserit inter B. Virginem & Christum, videri potest huius cultu ad ipsam maximè derivari. S. Thom. in hoc art. 5. ad 3. ait, B. Virginem esse capacem adorationis propriæ, ideo non debere adorari ratione contractus, quod est adorari aliena: res autem inanimatas esse incapaces propriæ, ideo adorari ratione contractus. Caiet. hic ait, hanc doctrinam S. Thomæ habere locum ratione scandali, quod putaretur propria B. Virgini adoratio aliena Christi; ex natura verò rei, & vitato scandalo, posse illi convenire. Idem habet Vasquez disp. 100. cap. 1. & Suarez tom. 2. disp. 2. sect. 2. qui non solum ad evitandam occasionem scandali, ait adorandam B. Virginem potius adoratione propriâ; verumetiam, quia honorabilius est honorari honore proprio, quamvis minore, quam alieno, quamvis maiore, & rectè dicunt. Atque observandum est, contractum hunc posse esse vel immediatum, quo est Deus in omnibus creaturis ratione creationis & conservationis in esse, & in rationalibus, tanquam in sua imagine: & in hoc nihil habet singulare B. Virgo, sed pertinet ad articulum quartum: vel mediatum, quo, mediante humanitate, cum quo Deus Verbum constituit unam personam humanam, est in ipsa Virgine modo magis peculiari, quam per essentiam; non enim quidquid creaturæ agunt dicitur agere Deus, ut causa particularis, sed solum ut causa univiersalis; pari verò, vel recipere nequaquam dicitur Deus in creaturis ex eo, quod sit in ipsis secundam essentiam. At certè ex eo quod sit in humanitate Christi dicitur agere, ut agens particulare quidquid ipsa agit, & recipere, ac pati quidquid patitur, ac proinde tangi, cum tangitur, quia in univiersum persona dicitur tangi. Cum verò multa sint, quæ Christum tetigere, ut Crux, & vestes, omnium maximè tetigit illum B. Virgo propter conceptionem, gestationem vteri, &c. Idcirco ex natura rei, & ubi secluso scandalo, attributionis patriæ creaturæ per se seorsum à creatore, fieri potest; nihil prohibet ex hac parte, & ratione adorari. Quoniam tamen adoratio pendet ab usu, & æstimatione; & usus habet, ut ratione contractus ea solum dicantur pertinere ad alium, & coli ut aliquid alterius, & unum cum illo, quorum esse est alterius, seu quæ sunt alterius secundum esse; quæ verò non sunt alterius secundum esse, sed solum alia ratione ministerij, officij, consanguinitatis, &c. dicantur adorari propter aliud, non verò ut aliquid alterius etiam tangant, &c. propterea B. Virgo, quæ non est alterius, id est, Christi, secundum esse, sicut est humanitas, vestis, crux, &c. sed solum ratione maternitatis, adoratur adoratione propria, tametsi singulari adoratione propter Christum, nempe quia est mater Christi.

Exponitur secunda ratio adorationis, id est, sanctitatis. §. 2.

Sanctitas hæc, quæ est, secunda ratio adorationis, provenit ex gratia, donisque supernaturalibus, in quibus B. Virgo communicat cum omnibus sanctis Angelis & hominibus, estque natura sua ratio excellentiæ, & adorationis eiusdem speciei in ipsa, atque in iis omnibus. Nihilominus in ipsa superat omnes, non quocunque excessu, sed tali, qui mereatur singulare nomen quo notetur excessus supra dulum, scilicet hyperdulia; quod nomen non meretur excessus gratiæ aliorum quorundam, scilicet Apostolorum, vel præcursoris Ioannis Baptistæ. Ut autem intelligatur ratio huius differentię, observandum est, excessum gratiæ vnius creaturæ rationalis supra aliam posse à duplici causa provenire. Primò absolute à voluntate eligente unum ad gratiam maiorem, alios ad minorem in ordine ad coniunctionem cum Deo, tanquam ad finem, qui finis est proprius gratiæ, ut declaravimus circa articulum duodecimum quest. 7. cumque suscipiat magis, & minus, non determinat mensuram gratiæ, sed eius determinatio relinquatur voluntati Dei: & hic excessus quantumvis magnus sit non est ratio adorationis hyperduliæ, sed solum duliæ; non enim satis est excessus secundum gradum gratiæ ad hyperdulam: nam sic solus is, qui minimus est in regno cælorum adoraretur dulia, reliquæ autem omnes hyperdulia: verum requiritur aliqua varietas vel penes obiectum, vel penes subiectum, vel penes finem, siue intrinsicum, siue extrinsecum gratiæ. Et quidem penes obiectum formale, quod est sanctitas supernaturalis, & penes finem intrinsicum, qui est coniunctio cum Deo, non est locus varietati, quandoquidem agimus de cultu, cuius ratio sit sanctitas supernaturalis, quæ essentialiter constat tali obiecto, & tali fine.

Secundò ergo potest provenire à differentia subiecti secundum esse naturale, non quidem per se, quia gratia cum simpliciter non sit debita naturæ, non debetur maior maiori, verum accedente Dei voluntate, qui velit conferre gratiam secundum proportionem naturalium, ut voluit in Angelis. Et neque hic excessus est ratio hyperduliæ; per hyperdulam enim intelligimus insignem rationem cultus supra, & extra ordinem rationemque communem præferendi unam personam aliis secundum maiorem gratiam: dicitur autem rationes sumptæ à gradibus naturæ sunt in ordine communi; sicut enim non constituit hyperdulam gradus naturæ mediæ supra infimam, ita neque supremam; quandoquidem crescit in eodem ordine, & ratione, & suapte natura est inferior alia possibili superiore in eodem ordine.

Tertiò potest provenire à differentia subiecti secundum deputationem, vel electionem ipsius ad aliquod officium, vel ministerium, cui sit conveniens gratia, quodque habeat rationem dignitatis; & hoc potest esse duplex. Primum cui sit conveniens magnus aliquis gradus gratiæ, sed non supremus supra omnes, cuiusmodi est officium præcursoris Christi, vel Apostolatus; nõ enim suapte natura possunt gratiam supra omnes supremam. Quare quamvis de Ioanne Baptista dicatur: *Inter natos mulierum non surrexit maior*; non tamen id habuit ex officio præcursoris; hoc enim munus non videtur per se postulare principatum in ordine gratiæ supra omnes homines, & Angelos; sed si talis fuit, solum fuit ex divina electione in ordine communis modi & rationis prædestinandi, & eligendi maiores, & minores, &c. Idem dicitur de Apostolatu. Secundum est cui conveniat supremus

supremus gradus gratiæ supra omnes creaturas rationales infra Deum, & Christum; & quamvis sit infra Christum, tamen participet in hoc eius dignitatem & excellentiam, scilicet ut tam late extendatur, quam late extenditur excellentia Christi: huiusmodi verò est excellentia gratiæ B. Virginis, quia data est ipsi ratione ministerij maternitatis: maternitas autem Christi secundum modum, quo data est, nempe electione, contractu, & institutione, ut iam explicabo, per se suapte natura exposcit excessum gratiæ supra omnes cum quibus comparatur secundum eam dignitatem, quique illi subiciuntur: comparatur autem cum omnibus, qui subiciuntur Christo, quales sunt omnes creaturæ intelligentes non solum iam creatæ, verumetiam quæ crearentur; sicut supra circa articulum 12. q. 7. declaravimus, quomodo gratia Christi sit maior gratia omnis creaturæ, & quomodo rectus ordo poscat, ut non creetur excellentissima aliqua natura, cui sit proportionata gratia, quam habet humanitas Christi, nisi simul augeatur gratia Christi, ne sit membrum maius capite. Eadem ratio probat, fore contra rectum ordinem superari gratiam B. Virginis, quandoquidem ea dignitate matris habet, quod cum creaturis omnibus Christo subiectis comparatur tanquam superior.

Hoc perspicue significavit modus, quo tributa est gratia B. Virgini, differens ab eo, quo tribuitur aliis: nam B. Virgo ita salutatur ab Angelo, ut cognomento, & appellatione dicatur gratia plena; neque enim alio nomine in primo congressu compellatur, dixit enim, *Ave gratia plena*; quo notatur, plenitudinem gratiæ singulariter ipsi præ aliis convenire: aliis enim tribuitur per additionem, & adiectionem factam pro tempore, atque ad determinatum & particularem finem. De Io. Bapt. dicitur Luc. 1. *Replebitur Spiritu sancto adhuc ex utero matris sue*; quo notatur sanctificatio & illuminatio prophetica, quæ, præsertim B. Virgine, habiturus erat cum saluaret Elisabeth. Dicitur Elisabeth repleta Spiritu sancto ad prophetandum; Apostoli ad fidem Christi disseminandam; Stephanus ad eiusdem prædicationem, ac defensionem, ad prodigia, signa, &c. Dices etiam B. Virgo dicitur plena gratia ad concipiendum Christum. Respondeo, hunc esse finem plenitudinis gratiæ, sed hic finis exigebat plenitudinem gratiæ simpliciter supra omnem creaturam infra Christum, quæ causa fuit, ut Scholastici dicerent, plenitudinem gratiæ Christi esse quasi fontis, Mariæ quasi fluminis, & sanctorum quasi riuus; nec dissimilis est Bernardi locus in sermone de nativitate B. Mariæ dicentis fontem vitam Christum, Mariam verò aquæ ductum esse; proptereaque non solum ab Angelo, sed etiam ab omni creatura rectè dici Mariæ, *Ave gratia plena*, quippe quæ suo etiam iure hoc sibi sumere possit. Et ab eodem Angelo, antequam quicquam exponeretur ipsi de hoc mysterio, dicitur absolute & cognomento plena gratia.

Exponitur tertia ratio adorationis B. V. id est, Maternitatis. §. 3.

Ut intelligamus cuiusmodi adoratio ex hoc capite debeatur ipsi, observari oportet dignitatem matris ad aliquam mulierem ratione dignitatis filij, duplici modo posse pervenire; primò per accidens. Secundò per se ex institutione, & contractu. Per accidens advenit quando ea dignitas non convenit filio ratione sanguinis & natiuitatis, sed aliunde iam nato extra vllum ius, & spem fundatam in generatione sua, & natiuitate contingit. Per se autem habetur, quando fit contractus matrimonij, & institutio ad gignendos filios, qui habeant ius ad regnum, vel proximè, si sint

primò geniti, vel capacitate tantum, si sint secundò geniti. Iam primo modo, vel non competit matri regis dignitas reginæ, vel si competit, non competit ex vi contractus & matrimonij, quare neque coronatur, neque tribuuntur ipsi regalia insignia, &c. secundò verò modo verè & maximè convenit, & coronatur, & tribuuntur ipsi hæc omnia ex vi electionis, & contractus matrimonij. Iam verò B. Virgini non convenit per accidens esse matrem Regis regum Christi. Non enim assumpta fuit à Verbo humanitas filij qui genitu ab ipsa fuerit priusquam assumeretur, & priusquam esset electus, & deputatus à Deo rex, & Dominus mundi: nam genuit non purum hominem, sed Deum, cui est connaturale imperium mundi. Præterea intercessit contractus inter Deum, & ipsam, mediante legato cælesti, Luc. 1. de gignendo Rege regum; *Eccce concipies, & paries filium, &c. & regni eius non erit finis*. Item conditiones utrinque, scilicet ut conceptio non sit opus humani coniugij, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*, & *Spiritus sanctus superueniet in te*, &c. positis conditionibus, accedit consensus, *Eccce ancilla Domini*, &c. Hoc ergo est esse factam reginam ex contractu, & institutione ad gignendum regem. Consequens verò est, ut ipsi tribuantur regalia, & quidam, ut diximus circa questionem 22. agentes de regno Christi ex Arist. lib. 3. Polit. eos debere præponi aliis dominatu, & dignitate, qui sunt præstantia naturæ ad hoc nati, & æquum esse, reges in omnibus præstare, & superiores esse, & nulla parte, vel animi vel corporis inferiores; hoc autem interest inter institutionem Regis, quæ fit à Deo, & quæ fit ab hominibus; quod homines non possint formare sibi Regem vndequaque præstantem: Deus autem si nolit assumere aliquem de grege hominum ad regnandum, sicut assumpsit Saulem, sed velit manu sua condere talem, faciet omnino pro sua potestate talem: quomodo volens instituere generi hominum regem, qui sine fine regnaret, maximè in regno spirituali, non assumpsit aliquem ex iis qui subinde procedunt è genere hominum, sed ipse sibi formandum natura, instruendum donis gratiæ suscepit. Cum verò noluerit, opus hoc esse creationem ex nihilo solius potentie suæ, sed voluerit deputare feminam, quæ modo singulari perfectissima huius generis genitrix esset; & ex ipsa institutione, & electione esset mater tanti Regis, & Regina, quæ proinde præiret dignitate regia omnibus quibus præiret, & præsidere eius filius, consequens fuit, ut non solum prælatione extrinseca esset omnibus superior, verumetiam re ipsa, & præstantia excellentiæ, & perfectionis in eo ordine, quo præstat filiis eius omnibus, ut in nulla re esset inferior in hoc ordine, qui est gratiæ, et si in ordine naturæ est Angelis inferior, sicut & eius filius Christus in natura humana. Atque hoc diuinum decretum perficiendi, & instruendi ipsam donis gratiæ, quantum oportet ad hunc finem; testantur primò illa Archangeli verba, *Ave gratia plena, Dominus tecum, & invenisti gratiam apud Dominum*. Et ipsa Virgo in Cantico, *Beata me dicunt omnes generationes, quia fecit mihi magna, qui potens est*.

Deinde communis sensus Patrum, quibus nihil est familiarius, cum loquuntur de B. Virgine, quam præferre illam omnibus creaturis corporis, & incorporis. Bernardus serm. de Verbis Apoc. *Mulier emicla sole*, &c. de Virgine ait: *Quantum sine personali visione creaturæ conditio patitur luci illi inaccessiblei videtur immersa*. Idemque habent Patres supra citati, & mox citandi. At certè si B. V. solum præiret dignitate Matris, quia genuit Christum, & non etiam præstantia virtutum, & donorum, non esset præferenda simpliciter, quia, ut rectè sanctus Thomas 2. 2. q. 102. a. 1. ad 2. viri præditi sapientia, & virtutibus quamvis privati, & non con-

stituti in dignitate, coluntur eadem virtute, & eodem honore, quo qui sunt in dignitate constituti, quia videlicet per eiusmodi virtutes, &c. aliquis redditur idoneus ad dignitatis statum, sed solum in quodam genere, videlicet singularis maternitatis esse præferenda.

Hinc fit ut merito à Patribus, & passim à fidelibus dicatur Regina, & Domina. Aug. *serm. 35. de SS. de dignitate eius ita loquitur: Quid dicam pauper ingenio, cum de te quicquid dixerit minor laus sit, quam dignitas tua meretur?* Et infra, *Si Dominam Angelorum vocitem, per omnia, te esse prob. vis.* Anselmus de excellentia Virginis cap. 8. *Deus cum cuncta sciam creatura perenni iure dominaturam in throno gloriae collocavit.* In septimo Synodo actione 4. habetur epist. Gregorij ubi sunt hæc verba: *Deinde etiam sanctam omnium Dominam castæ Dei matris imaginem, &c. & statim: Nam quicumque eam ita venerantur, his ino dubio magna retribuit.* Rupertus lib. 3. in Cant. circa illud cap. 4. *Veni coronaberis,* sic habet: *Coronaberis ut in calis regina sanctorum, & in terris regina sis regnorum.* Bernardus *serm. 1. de assumptione: Regina,* inquit, *calorum est, misericors est, nihil enim sic potest potestatis eius, seu pietatis magnitudinem commendare.* & infra, *Supra omnem exaltata creaturam cum eo honore, quo tanta mater digna fuit cum ea gloria, qua tantum decuit filium.*

Expressius autem quod Dominæ, ac reginæ appellatio, & dignitas conveniat ex conceptione regis filij Dei, & electione ad illam, docent Patres, confirmantque rationem iam à nobis adductam. Athanas. *serm. de Deipara,* longius à fine sic habet: *Et quandoquidem ipse Rex est, qui natus est ex Virgine, idemque & Dominus, & Deus: & mater, qua eum genuit, & Regina, & Domina, & Deipara proprie & vere censetur, licetque nobis ita congruenter dicere, dum ad ipsam, & ad eum, qui ex ea genitus est, filium respicimus, adest regina à dextris tuis, eo quod secundum sexum femininum Regina, & domina, & mater Dei appellari debeat, in illa voce, sexum femininum, notatur esse reginam in vniuersitate rerum, & præsertim in ordine gratiæ convenire B. Virgini eo iure, quo apud homines nomen regium & dignitas est commune viro, & foeminae ex vi contractus & matrimonij ad gignendos reges. Hinc Athanas. libid. paulo infra ait: *Docet te matrem regeneratricem Dominam, ac heram cognominari, eo quod ex te prodiit rex Dominus ac Deus noster.* Illud nomen, *heram,* præfertur dominatum, & possessionem, quam explicat idem orat. 2. *de assumpt. Virg.* his verbis: *Docet matrem ut, qua filij sum, possidete; & ab omnibus vobis adorari.* Damasc. lib. 4. de fide cap. 15. *Re vera,* inquit, *Dominam facta est omnium creaturarum cum conditoris omnium essetia est mater.* Petrus Damianus *serm. 1. de Natiuit. B. Mariæ. Quid grandius, inquit, Virgine Maria, qua magnitudinem summa diuinitatis intra sui ventris conclusit arcanum? attende Seraphim, &c. & videbis quidquid maius est, minus virgine.* & infra ita fertur in eius laudem, vt (quod per hyperbolem dictum esse videatur) prædicare audeat vnius naturæ identitate Deum in Maria inesse, & concludit: *Tali modo Deus virginem induit, & in virgine induus est, vt meliore non possit: nimirum propter illud Archangeli, Dominus tecum. Habitat, inquit, in Angelis Deus, sed non cum Angelis, quia cum illis eiusdem naturæ est essentia. Habitat Deus in virgine, habitat cum illa, cum qua vnius naturæ habet identitatem.**

Ex his facile est statuere qualis sit, & ad quam pertinet virtutem adoratio B. Virginis.

Dicendum igitur primò, B. Virgini neque ratione supremæ sanctitatis, neque ratione maternitatis conuenit adoratio latriæ. Probatur, nam vtraque hæc excellentia habet fundamentum in dignitate humanitatis Christi, qui est sanctus, & Rex vt homo, & inde deriuatur ad B. Virginem: ostensum est autem supra

Christo non conuenire latriam ratione vllius excellentiæ, quæ sit in natura distincta à diuina, secundum quam est Deus; multo ergo minus B. Virgini.

Dicendum secundò ratione vtriusque excellentiæ conuenire B. Virgini cultum hyperdulia. Hæc assertio, quoad excellentiam sanctitatis, supra ostensa est; quoad excellentiam verò maternitatis probatur à fortiori; quia hæc est fundamentum, & ratio, cur conueniat B. Virgini sanctitas suprema inter omnes creaturas. Præterea ostensum est, sanctitatem hanc comprehendere in modo, quo mater effecta est, nempe anrequam conciperet ex electione ad concipiendum, & gignendum filium Dei Regem mundi; & in effectibus huius electionis, qui fuerunt dilectio, inuensi gratiam apud Deum, & gratia; *Aue gratia plena;* eaque sanctitate constare maternitatem; ergo continet eandem, quæ est communis, & præterea propriam rationem adorationis.

Dico tertio, hæc hyperdulia, quoad rationem maternitatis est diuersæ speciei à dulia, qua adorantur sancti. Hæc propositio nõ fundatur in diuersitate specifica excellentiæ; nec solum in diuersitate secundum magis & minus, etiam orta ex diuersa specie, quas diuersitates, ostendimus supra; non esse satis ad distinguendas adorationum species; sed in diuersitate secundum excessum incomparabilem eius supra alias, cuiusmodi excessu duntaxat distinguimus supra species adorationum. Probatur ex dictis; quia sicut regina, præsertim quæ talis est ex contractu, & electione, habet ex vi talis dignitatis, vt sit superior, & omnibus honorabilior, qui subiacent Regi; ita & B. Virgo habet, quod sit honorabilior omnibus, qui subiacent regi Christo, vt satis supra auctoritate Patrum probauimus. Est tamen triplex discrimen inter B. Virginem, aliasque Reginas. Primum, quia illæ habent determinatum dominium loco, & personis, isque tãdum præsentibus, & vniuersibus eadem ætate; at B. Virgo latè dominatur in omni loco, & tempore, & supra omnes creaturas non solum præteritas, præsentis, & futuras, verumetiam quas supponeremus quocumque tempore creati; sicut enim omnes subiiciuntur, & quæ fierent, subiicerentur dominio Christi Regis; ita & dominio B. Virginis reginæ. Quare habet infinitatem quandã ex hoc capite dignitas matris in ipsa; id quod expressit Petrus Damianus *serm. 1. de Nat. B. Mariæ. Videbis quidquid maius est minus virgine, solamque opificem opus istud supergredi.* & illud Bernardi supra citatum: *Quantum sine personali vniõne creatura conditio patitur, luci illi inaccessiblei videtur immersa.* Similia videre licet passim apud SS. Patres, quibus constat, omnem creaturam etiam possibilem, quæ non est vnita Deo hypostaticè, debere esse inferiorem B. Virgine dignitate, eiusque dominari subesse. Secundò illarum dignitas ortum habet à voluntate subditorum, & ab illis potest amoueri; dignitas verò B. Virginis à solo Deo, in quo habet immutabilitatem. Tertio illarum dignitas non fundatur in præstantia excellentiæ; & virtutum, sed secundum has plerumque sunt, & possunt esse inferiores subditis; dignitas autem beatæ Virginis fundatur in præstantia virtutum supra omnes, & quamuis non habeat infinitatem actu, habet tamen moralem quandam infinitatem, & æstimationem in radice, eo quod eius maternitas poscatur gratiam, & dona maiora omni gratia, donisque creaturarum, & secundum hæc præferri omnibus, quæcumque fierent, & super crescere, crescentibus illis, quod est habere infinitatem quandam in radice.

Dico quartò, si sanctitas B. Virginis spectetur per se secundum gradus suos seorsum à maternitate, non est fundamentum hyperduliae distinctæ specie à dulia sanctorum. Probatur, quia in hac excellentia non est superior

superior aliis sanctis excessu incomparabili, sed comparabili, quia comparatur cum qualibet creatura inferiori eo modo, quo comparatur quilibet sanctus maior cum minore.

superior aliis sanctis excessu incomparabili, sed comparabili, quia comparatur cum qualibet creatura inferiori eo modo, quo comparatur quilibet sanctus maior cum minore.

Dico quintò, si ponatur dignitas matris sine gratia sanctificante, & sine beatitudine, erit quidem minus bona B. Virgo, minusque beata, quam alij sancti, veruntamen adorabilis magis, quam illi. Primam partem probat id, quod Luc. 2. respondit Christus mulieri dicenti: *Beatus venter, qui te portauit; quinimo beati qui audiunt verbum Dei,* &c. iuxta expositionem sanctorum. Secunda pars probatur, quia negari non potest, fore adorabilem, nam esse matrem Christi verè est dignitas, & excellentia adoratione digna per se ipsam, & non solum aliunde propter gratiam; sic enim est excellens alio excellentiæ genere, scilicet sanctitatis; id ipsum probant exempla Reginarum, sanctarum, Regum. Tertia pars, scilicet fore adorabilem præ omnibus, constat ex dictis, quia ratio, ob quam est adorabilis, præfert illam omnibus; habet enim ex maternitate, quod sit superior omnibus, quibus est superior filius. Dices, sapientia, bonitas, & virtutes possunt facere aliquem idoneum ad statum dignitatis, & pacem eiusdem honoris cum iis, qui sunt in dignitate, & S. Thom. 2. 2. q. 102. a. 1. ad 2. Ergo ex sola dignitate matris B. Virgo nõ præferretur omnibus. Respondet deo; ad talis maternitatis dignitatem, talisque dominatum non posse creaturam vllam quibuscumque donis gratiæ, & virtutibus fieri idoneam, sed solum conceptione Dei; bene verò possunt homines sapientia, virtutibus, &c. fieri idonei ad principatus, & humanas dignitates.

Quæres, quid si fingatur esse in statu peccati mulierem, quæ esset mater Christi, an sit adoranda. Respondet Suarez *disp. 22. sect. 2. in fine,* non posse adorari saltem cultu religioso. Mihi videtur distinguendum; aut enim hoc fingitur in statu viæ, aut extrã; in statu viæ personis in dignitate constitutis, non negatur propter peccatū honor debitus pro statu viæ; etenim cum personis subiectis principibus infidelibus loquebatur Apostolus ad Rom. 13. dicens: *Reddite omnibus debitum, cui timorem, timorem; cui honorem, honorem,* &c. 1. Petri 2. dicitur: *Omnes honorate, Regem honorificate, subditi estote dominis non tantum bonis, & modestis, sed etiam discolis.* Itaque talis mulier in hoc statu viæ adoranda esset, non tamen cultu verè, & propriè religioso, quia huius obiectum est sanctitas, sed ciuili non minus, quam si peccato vacaret, quia huius obiectum est dignitas petita non solum à sanctitate, verumetiam ab aliis titulis, cuiusmodi inter alios est esse matrem Regis, quæ dignitas propter peccatum non perit, iuxta errorem VVitcl. qui vult, amitti ius Principis propter mortale peccatum. Extra hunc verò statum viæ perit omne ius adorationis etiam ciuilibus; vt nec Lucifero; neque obstat, quod Christus non assumpserit sibi regimen ciuile in hac vita, tum quia habuit ius eminens, etiam pro hac vita vt possit eo vti, vbi expediret: tum quia propter ius spirituale superius temporali erat ipsi debitus honor, & quidem summus, tanquam viatori, atque ideo iis, ad quos deriuaretur honor ab ipso pro statu viæ, qualis est præcipue mater eius.

ARTICVLVS III.

Vtrum Christi imago adoranda sit latria.

Ad tertium sic proceditur. Videtur: quod imago Christi non sit adoranda adoratione latriæ. Dicitur enim Exod.

20. *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem. Sed nulla adoratio est faciendã contra Dei præceptum. Ergo imago Christi non est adoranda adoratione latriæ.*

2. Præterea, Operibus Gentilium non debemus communicare vt Apost. dicit Ephes. 5. *Sed Gentiles de hoc præcipue inculpabantur quod commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et dicitur Roma. 1. Ergo imago Christi non est adoranda adoratione latriæ.*

3. Præterea, Christo debetur adoratio latria ratione diuinitatis, non ratione humanitatis. Sed imagini diuinitatis eius, quæ est anima rationali impressa, non debetur adoratio latriæ. Ergo multo minus imagini corporali, quæ representat humanitatem.

4. Præterea, Nihil videtur esse in cultu diuino faciendum, nisi quod est à Deo institutum. Unde & Apost. 1. ad Cor. 11. traditur doctrinam, de sacrificio Ecclesiæ, dicit: *Ego accepi à Domino quod & tradidi vobis. Sed nulla traditio in Scriptura inuenitur de adorandis imaginibus. Ergo imago Christi non est adoranda adoratione latriæ.*

Sed contra est, quod Damasc. Basilium dicentem, *Imaginis honor ad prototypum peruenit, id est, exemplar. Sed ipsum exemplar, scilicet Christus, est adorandus adoratione latriæ. Ergo & eius imago.*

Respondet dicendum, quod sicut Philosophus dicit in libr. de Memoria & reminiscencia: duplex est motus anime in imaginem. Vnus quidem in ipsam imaginem, secundum quod res quedam est alio modo in imaginem, in quantum est imago alterius. Et inter hos duos motus est hæc differentia: quia primus motus, quo quis mouetur in imaginem, vt est res quedam, est alius à motu, qui est in rem: secundus autem motus, qui est in imaginem, in quantum est imago, est vnus & idem cum illo qui est in rem. Sic ergo dicendum est, quod imagini Christi in quantum est res quedam (puta lignum sculptum vel pictum) nulla reuerentia exhibetur: quia reuerentia non nisi rationali naturæ debetur. Relinquitur ergo quod exhibetur ei reuerentia solum, in quantum est imago: sic sequitur, quod eadem reuerentia exhibetur imagini Christi, & ipsi Christo. Cum ergo Christus adoretur adoratione latriæ, consequens est quod eius imago sit adoratione latriæ adoranda.

Ad primum ergo dicendum, quod non prohibetur illo præcepto facere quancumque sculpturam vel similitudinem, sed facere ad adorandum. Vnde subdit, *Non adorabis ea, neque coles.* Et quia sicut dictum est, idem est motus in imaginem & in rem, eo modo prohibetur adoratio imaginis, quo prohibetur adoratio rei, cuius imago est. Vnde ibi intelligitur, prohiberi adorationem imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem deorum suorum, id est demonum. Et ideo præmittitur, *Non habebis deos alienos coram me. Ipsi autem vero Deo cum sit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni: quia, vt Damasc. dicit, insipientia summa est & impietas, figurare quod est diuinitas. Sed quia in nouo Testamento Deus factus est homo, potest in sua imagine corporali adorari.*

Ad secundum dicendum, quod Apostolus prohibet operibus infructuosis Gentilium communicare, communicare autem vtilibus eorum operibus Apostolus non prohibet. Adoratio autem imaginum est inter infructuosa opera computanda quantum ad duo. Primo quidem quantum ad hoc, quod quidam eorum adorabant ipsas imagines vt res quasdam, credentes in eis esse aliquid numinis propter responsa, quæ demones in eis dabant, & alios huiusmodi effectus virabiles. Secundo, propter res, quarum erant imagines: statuebant enim cum huiusmodi imagines alijs creaturis, quas in eis veneratione latriæ venerabantur. Nos autem adoramus adoratione latriæ imaginem Christi qui est verus Deus non propter ipsam imaginem, sed propter rem, cuius imago est, sicut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod creatura rationali debetur reuerentia propter seipsum, & ideo si creature rationali in qua est imago Dei, exhiberetur adoratio latriæ, posset esse erroris occasio, vt scilicet motus adorantis sisteret in homine, in quantum est res quedam, & non referretur in Deum, cuius est imago. Quod non potest contingere de imagine sculpta vel picta in materia sensibili.

Ad quantum dicendum, quod Apostoli familiari instin-
ctu Spiritus sancti quaedam Ecclesiis tradiderunt seruan-
da, quae non reliquerunt in scriptis, sed in observatione
Ecclesiae per successionem fidelium. Unde ipse Apo. dicit 2. ad
Thess. 2. Statuere tenete traditiones, quas didicistis, siue per ser-
monem, siue per orationem, siue per Epistolam: siue per scrip-
turae transmissam. Et inter huiusmodi traditiones, est imaginum Chri-
sti adoratio. Unde & beatus Lucas dicitur depinxisse Christi
imaginem, quae Roma habetur.

CONCLUSIO est, esse adorandam latria. Pro-
batur; vnus est motus in Christum, & eius imaginem:
sed Christus adoratur latria; ergo & eius imago. Ma-
iorem probat ex distinctione imaginis vt res est, & vt
imago est, quod videlicet primo modo sit quidem di-
stinctus motus in rem, & eius imaginem, sed ea non
sit capax reuerentiae. Secundo vero modo non sit di-
stinctus motus, & sit capax reuerentiae.

Quamuis S. Thomas solum agat de cultu imaginis
Christi, tamen hic est opportunus locus agendi in vni-
uersum de imaginibus, earumque cultu, quoniam ead-
em est omnium & ratio, & difficultas, estque com-
mune bellum haereticorum aduersus omnes.

DISPUTATIO XLV.

De vsu, & cultu Imaginum.

Exponitur notio, Imaginis, Ido-
li, &c. §. I.

T facilius sit haec tractatio, opus est qua-
tuor vocum notiones tradere, scilicet εἰκὼν,
εἰκὼν, imago, simulacrum, εἰδωλον ab
εἶδος, quod est forma, significat paruum for-
mam arte factam, vel mente, aut imaginatione con-
fictam, nulla enim naturalium formarum potest hoc
nomine appellari; quare hac vocis diminutione non
significatur paruitas quantitatis, sed defectus perfe-
ctionis, & veritatis, quod scilicet deficiat a verita-
te, siue quia non extat in rerum natura forma, seu na-
tura, quae per huiusmodi idola representetur, siue
quia deficiat a veritate rei, quam vtrunque reprae-
sentat. εἰκὼν ab εἶκω, quod est assimilo, significat etiam
aliquid arte factum ad imitandum, & similitudine
exprimendum. Hanc ipsam significationem habet La-
tina vox Imago, quasi imitatio, similiter designans id,
quod arte fit ad imitandum. Simulacrum a similitudi-
ne dictum vult Lactantius lib. 2. institutionum diuinarum,
cap. 2. VValdensis autem tom. 3. cap. 157. vult dictum
a similitudo, quod significet id omne, quod quacun-
que ratione etiam absque representandi rem veram
studio, formatur, & quidem vox, εἰδωλον, apud Ethni-
cos scriptores aequè late patet, ac vox εἰκὼν. Ceterum
apud Ecclesiasticos Henricus Stephanus in suo thesuro
in voce Idolon, vult significari omne simulacrum nu-
men aliquod representans, quod cultu, & honore
dignatur. Proinde imagines Christi & sanctorum, &
praecipue Trinitatis, rectè vocari Idola, sed mirum
non est Henricum defecere a fide artium in tradenda
Grammatica, cum deficiat a fide Ecclesiae; sanè neque
apud Ethnicos vox, Idolon, praefert hunc sensum,
neque apud Ecclesiasticos, apud quos in malam sem-
per partem accipitur; quod si per Ecclesiasticos intel-
ligat suos doctores Caluinum, Martyrem Illiricum,
comprehendentes nomine, idoli, omnes imagines
sanctorum, quas damnant, similiterque suo prauo
sensu accipientes in malam partem; id verò est rem
Grammaticam mala fide tractare, & distrahere voca-

bulab ab vilitate sensu ad inuitatum. Hanc acceptio-
nem Henrici damnat VII. Synodus aetione 5. & 7. di-
cens anathema iis, qui venerandas imagines appel-
lant idola. Itaque apud veros Ecclesiasticos nomen
Idoli, semper in malam accipitur partem; significat
enim imaginem deficientem a veritate non solum co-
defectu, quo deficiat esse representatum ab esse ve-
ro, & reali, neque solum eo sensu, quod non integrè,
ac perfectè representat rem, vt est, sic enim omnis
imago est Idolum; neque ea ratione, qua interdum
fingitur aliquid, cui non respondet res a parte rei se-
cundum eam formam, qua id formatum est, quòdque
proinde non est formatum ad representandum id, quod
est in rebus; sic enim omnis imago vt res est, & vt
facta est idolum quoddam, cuiusmodi est, cum v.g. fin-
gimus leonem alatum, &c. quae proprie non potest
dici mendax & falsa imago, quia non est facta ad re-
praesentandum leonem, qui sit alatus a parte rei, ideo-
que non dicitur idolum eo sensu, quo est in vsu apud
Ecclesiasticos. Dicitur ergo Idolum iuxta hunc vsum
imago facta ad representandum aliquid, praesertim
tanquam numen existens a parte rei, quod a parte rei
verè non existit. Tales sunt omnes imagines & statuae
dictae ad representandos Deos Iouem, Venerem, Mer-
curium, &c. Etenim siue fuerint aliquando homines in
vita, eoque bene expriment imagines, siue nò fue-
runt; tamè hoc ipso quòd sunt factae ad representandos
tanquam Deos, qui dii nò sunt, merito censentur mētita,
& falsa. Cōtra verò Imagines corporeae summi, & ve-
ri Dei, qui incorporeus est, ac sanctissimae Trinitatis,
etsi non representent quale est, representant tamè id,
quod est, & sunt factae ad representandum id, quod est,
cum praesertim Deus aliquando exhibuerit sese homi-
nibus representandū forma corporea, quae quidē sua
proportione apta est representare spiritualia, vt dicam
infra, hanc esse idoli notionem. Probatur ex Scriptu-
ris, Esther 14. Ne iradas Domine sceptrum tuum his, qui non
sunt, id est, idolis, de his enim supra loquebatur. Aba-
cuc 2. Quid prodest sculptile, quia sculpti illud factor suus
constituit, & imaginem falsam? Quibus locis vtriusque Hie-
ronymus ad probandum idolum esse mendacium, &
nihil. Accedunt Patres, Clemens Alexandr. in Paran.
ad Gentes, vbi vocat Deos gentium, idola, & vmbrae. Ori-
genes hom. 8. in Exod. dicit inter imaginem, & idolum
hoc interesse, quòd imago sit vera rei similitudo, idol-
um autem falsa. Idem habet Theodor. q. 38. in Exod.
OEcum. in cap. 8. 1. ad Corinth. Eustathius in 11. Odyssea
auctor est accipi solere idolum pro vmbra, spectro, atque
omni re, quae quamuis appareat nihil sit. & in Scripturis 1.
Paralipom. 6. dicitur omnes Deos populorum esse
idola.

De hostibus, & cuerforibus imaginum. §. 2.

Haec itaque apud Catholicos in Ecclesia certa sunt,
& recepta; verum apud eos, qui oderunt imagines
nihil interest inter imaginem, & idolum, eo quòd pu-
tent, imaginum vsum pertinere ad idololatriam, quo
spiritu ductus videtur Henricus Steph. loc. cit. aliique
omnes, qui vel vsum, vel saltem cultum imaginum
infectati sunt, & verò quamplurimi, iique vilissimi,
ac perditissimi, vt cum multae sint sectae hostium fidei
suis singulari improbis studiis, ac furori deditae, alia-
que aliis peiores tum stultitia, ac temeritate, tum
probro, ac feeditate, tamen inter ipsas è temerariis
quidem, ac stultis nonnullae, & feerioribus verò, &
odiosis, omnes omninò quamuis alias inter se inui-
cem discrepantes in hoc vnum conuenere, vt sacras
imagines extirparent, tanquam saluis illis nulla tur-
pitudine stare, & propagari inter homines possit.

Inter omnes sectas maximè vile, probrosum, atque
inuifum

inuifum est nomen Iudaeorum, Saracenorum, Sama-
ritanorum, Maometis, & Maometanorum ab his tum
inchoata, tum propagata est Iconomachia a Iudaeis in
suo Thalmud, quod prodiit anno Christi 676. vbi do-
cent, Ecclesias Christianorum propter imagines esse
domos idololatriae. Hinc a VII. Synodo Icono-
machi frequenter dicuntur Iudaeis; & in dialogis Le-
ōtij, quorum pars refertur aet. 4. dictae Synodi, alterca-
tur Iudaeus cum Christiano de imaginibus. Habetur
hic Dialogus in VII. Synodo aetione 4. & ibid. aet. 5.
narratur, maleficum quendam Hebraeum promississe
triginta annos vitae Ezidi Regi Arabum Mahumeta-
no si deleter imagines è templis Christianorum. Iuf-
sit hic deleri, sed mox obiit anno sequenti, & im-
postor Iudaeus ab illius successore digna morte mul-
tatus est.

De reliquis iam dictis extat verba Tharasisj, Patriar-
chae Constant. in VII. Synodo aetione 5. vbi loquens
de Iconomachis sic habet: Imitati enim sunt Hebraeos,
Saracenos, Samaritanos, item Manichaeos, Phantasiastis, &c.
Maometus in Alcorano cap. 15. & 17. prohibet imagi-
nes hominibus suae sectae in templis, quod manda-
tum constat iam ab ipsis custodiri. Inter sectas Hære-
ticorum amplectuntur hunc errorem illae quae sunt in
primis deteriores, magisque temerariae, videlicet Mar-
cionitarum, Manichaeorum, Eutyrianorum, Theo-
pascitarum, vt refert Tharasis in VII. Synodo
aetione 1. & 5. & quidam recentiores dubitant, an Ma-
nichaei fuerint huius erroris eo quòd Tharasis aetio-
ne 5. solum dicat Iconomachos Manichaeis esse simi-
les; ceterum ex aliis locis, & verbis Tharasis constat
eos fuisse huius erroris. Inter haereticos fertur a Nice-
phoro lib. 16. cap. 27. princeps eiusdem haereseis nihilo
dignior iis iam memoratis, Xenaias natione Persa &
barbarus, fortuna mancipium, idque fugitium, reli-
gione fictus Christianus, nec baptizatus, qua fictione,
& fraude irrepit ad Episcopatum.

Accesserunt his Imperatores quidam, ac primus vi-
deri potest Philippicus qui iussit Constantinopoli re-
figi picturam quandam continentem acta sex Syno-
dorum, vt narrat Paulus Diaconus in vita ipsius, eun-
demque fuisse Monothelitam a Romano Pontifice, &
populo putatum haereticum; ceterum cum nò omnes
imagines deleri iussit, sed solum iam dictas, verius
censetur haereticus, quia Monothelita, quam quia Ico-
nomachus. Primus ergo verè fuit Leo Isauricus, teste
Cedreno, Zonara, Paulo Diacono, & aliis, persuasus
a Iudaeis pollicentibus centum annorum vitam, si de-
leteret imagines, quorum consilium acquiescens potius,
quam sanctorum monitis Gregorij Papae XI. & Ger-
mani Patriarchae Constant. edicto publico omnes de-
leri iussit, & plurimos Christianos resistentes morti
tradidit, & inter eos duodecim sapientes, qui publicis
sumptibus alebantur vnà cum domo & bibliotheca
combussit. Huic successit filius Constantinus Copro-
nymus, quem sacra cōtaminaturum praedixit Germa-
nus Patriarcha eo prodigio, quòd dum baptizaretur,
sacrum fontem stercore feecauerit; hic paternam im-
pietatem aduersus imagines sequutus, fuit praeterea
Necromanticus, & haereticus Nestorianus. Postea cum
aliquandiu quieuisset bellum contra imagines, rursus
excitatum est a Leone Armeno Imperatore, & succes-
soribus eius Michael Balbo, & Theophilo, quos om-
nes nequissimos fuisse, Theophilum verò etiam Iuda-
icae sectae & Necromantiae deditum, testantur Ce-
drenus, & Zonaras in vita ipsorum.

Eodem tempore in Occidente sub imperio Ludo-
uici Pij Caroli magni filij Claudius Hispanus Episco-
pus Taurinensis discipulus Felicis Vigelitani imagi-
nes omnes & Crucis è templis omnibus suae dioecesis
abstulit; fuit addictus haeresei Arrianæ summè super-
Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tracl. post.

bus, & imperitus, vt constat ex libello eius, libris Ionę
inserto. Rursus circa annum 1372. Ioannes V Viticelli
non expresse damnauit imagines, multa tamen dixit
contra ornatum ipsarum, sed audientiores eius discipu-
li, quibus doluit Viticellum remissorem fuisse, fa-
uierunt magis, & praecipuus inter ipsos Hieronymus
Praga Imaginem Christi deiecit ac feecauit, vt testa-
tur Coelaus lib. 3. historia Hussitarum, cum tamen ipse
imaginem Viticelli veneraretur diademate corona-
tam. Eundem errorem tribuit VValdensibus Claudius
Coulfordius lib. contra VValdenses.

Inter haereticos aetatis nostrae non perinde, vt reli-
qui, immodestus fuit Lutherus, siquidem, vt refert no-
ster Canisius lib. 5. de Deipara cap. 22. furentibus aetate
sua Iconoclastis aperto Marte restitit. Lutheri verba
sunt. Spiritus Iconomachorum non est bonus, spirat enim ca-
des, & seditiones, etiam si celet ad tempus, quandiu non videt
opportunitatem. Ac iterum: Boni Domini, inquit, non est
hic diaboli scopus, vt oppugnetur imagines, sed vult sibi fora-
men fieri, per quod sanguinem profundat, & caedes faciat in or-
be terrarum. Primus verò fuit Andreas Carolstadius,
eiusque affecta Zuingliani & Philippus Melanchtho,
& Magdeburgenses, aliique nati ad profanationes in
templis, ad clades & caedes in prouinciis excitandas.
Nec parcat Caluin. lib. 1. insti. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. §. 9.
quim imagines scripto laceret, Caluinista verò, ferro,
& igne demoliantur.

Nobis ergo de hoc argumento tria tractanda sunt.
Primò, an liceat habere imagines. Secundo, an sint co-
lenda. Tertio, quo cultu. Primae quaestionis sensus est,
an sint aliqua lege prohibita; cum verò duo sint le-
gum genera, alterum naturale, alterum posituum,
oportet seorsum de vtroque disserere. Et primò qui-
dem de imaginibus in vniuersum, deinde de quibus-
dam, scilicet Dei, Christi, & Angelorum, de quibus
est peculiaris difficultas.

DISPUTATIO XLVI.

An sit lege natura prohibitum imagines fa-
cere, & habere.

IDE ET error Iudaeorum esse prohibitas
iure diuino naturali, qui error colligi po-
test tū ex eo quòd in suo Thalmud, vt supra
notauimus, dicant Christianorum Ecclesias pro-
pter imagines esse domos idololatriae; idololatria au-
tem est prohibita iure naturae, non ex eo quòd quae
prohibetur in Decalogo, censentur prohibita iure di-
uino naturali, quidquid sit de praecipuis affirmatiuis
saltem sabbati: imagines autem censentur prohibitas illo
praecipio, Non facias tibi sculptile, neque omnem similitudinē.

Sed profectò est contra omnem rationem inepta
sententia, factique naturam seipsam destruentē. Etenim
vt aliquid sit prohibitum iure naturae, debet esse in-
trinsecè malum, & ideo prohibitum, quia malum; non
autem malum, quia prohibitum. Porrò si est intrinse-
cè malum facere, & habere imagines, sequitur fore
intrinsecè malum, vnam rem esse similem alteri, quia
imago non est aliud, nisi similitudo alterius, & facere
imaginem non est aliud nisi facere similitudinem alter-
terius; solum verò fore cōforme legi naturae esse eius-
dem, aut diuersae naturae vnā rē cum altera. Hoc autē
est perspicuè falsum: nam creaturæ siue capaces men-
tis, siue incapaces, nò sunt eiusdem naturae cum Deo,
sed sunt factae, hae quidem ad similitudinem, illae ve-
rò etiam ad imaginē Dei, & tamen Deus in toto crea-
tionis opere non euerit legem naturae; imò cum non
possit quidquam creari eiusdem naturae cum Deo, sed
solum ad similitudinē, sequitur, impossibile esse seruari
a Deo rectitudinē, ordinemque naturae, & ipsam per se
praei

præcipere, & dictare destructionem sui, & prohibere creationem. Itaque siue possit Deus dispensare in præceptis naturæ, siue non, de quo alibi disputatur; interim sequitur, tam esse intrinsecè malam, prohibendamque lege naturæ creationem rerum, quam est intrinsecè malam mendacium, falsum testimonium, adulterium, &c. & tam præceptum demoliri vniuersum mundi, & creaturarum opificium, quam præceptum est tollere præstigijs, fraudes, & cetera huiusmodi mala.

Sequitur præterea, malas esse plerumque artes non solum pingendi, verum etiam futuriæ, & vestiriæ, quæ consueverunt calceamenta, & vestes, quæ præferunt similitudinem corporis humani; ideas mentis practicas, ad pingendum, sciendum, ædificandum; species etiam rerum tum sensibiles in imaginatione, tum intelligibiles in intellectu, quæ dicuntur impressæ, ipsas etiam cogitationes, quæ dicuntur species expressæ; hæc enim sunt similitudines rerum, non verè res ipsæ. Similiter malæ essent species visibiles in oculo, & imaguncule impressæ in pupilla ab obiectis: imagines etiam, quæ sunt in speculo, in aquis, & in corporibus pellucidis ex obiecto & præsentia rerum: vmbra præterea, quæ sequuntur corpora aduersa Soli, violarent legem naturæ, qui vestigia pedum vel corporis imprimunt madido pulueri. Item Angeli formantes corpora è densato aëre, in quibus appareant & loquuntur, hæc enim non sunt vera corpora humana, sed corporum imagines, expressius illa representantes, quam quæuis imago picta coloribus, vel statua. Secundò magis proximè ad rem licet argumentari; si nefas esset sanctorum effigies exprimere, id nefas maximè sancti ipsi iam defuncti commisissent, qui sæpe sub imagine efficta sui, non iam cadaueris deformati, sed perfecti corporis, quale erat, dum viveret, exhibuerunt spectandos sese ea dignitate, qua exhibentur iam à fidelibus pictæ, vel sculptæ eorum imagines. Sic Samuel apparuit mulieri & Sauli 1. Reg. 28. describiturque species eius corporea. *Vir senex ascendit, & ipse armatus pallio.* Moyses, & Elias sub suorum corporum effigie apparuerunt in monte Thabor *Matth. 17.* ita ut cogitaret Petrus de tabernaculis, quibus exciperentur. Innumera præterea sunt eiusmodi sanctorum apparitiones; sic apparuit Gamaliel, specie senis Luciano presbytero ad manifestanda corpora sanctorum Stephani, & aliorum. Sic Petrus & Paulus Constantino, Petrus specie senis B. Agatha.

Tertiò Iudæi habent in nummis imagines principum, & habebant olim imaginem Cæsaris *Matth. 22.*

Quartò ab initio Ecclesiæ semper viguit vsus imaginum. Primum Christus Dominus suæ faciei speciem applicato linteo impressit, & Regi Abagaro misit, teste Euagr. *lib. 4. cap. 26.* & Metaphraste in vita Constantini magni, & Damasceno *lib. 1. de Imag.* eiusdemque maximum miraculum editum Edeffæ narrat Euagrius: idem refert Nicephorus *lib. 2. hist. cap. 17.* & Stephanus, atque Adrianus Pontifices apud Iuonem *4. p. suis decretis cap. 83.* Fertur etiam hanc imaginem fuisse Constantinopolim translata, eiusque translationis anniuersarium diem celebrari 16. Augusti, & ita habetur in *Kalendario Græco tom. 4. biblioth. sanct.* Tertiò reliquit sui corporis delineamenta in sindone in qua inuolutus iacuit in sepulchro, seruaturque & ostenditur Taurini. Quartò, apud Paneadem mulier liberata à fluxu sanguinis crexit statuam Christo, teste Eusebio *lib. 7. hist. cap. 14.* qui eam se vidisse asserit. Additque de basiliius statuæ nasci solitam quamdam herbam, quæ vbi fimbriam statuæ attigisset, esset certissimum remediū curandis morbis. Quintò in libello de passione imaginis Domini, qui habetur inter opera Athanasij *cap. 4.* & licet dubium sit an sit Athanasij, tamen dubium non est esse antiquissimi auctoris, quandoquidem ci-

tatur in septima Synodo *actione 4.* fertur, imaginem quãdam, cuius auctor perhibetur Nicodemus per Iudæum à Iudæis crucifixam, innumerabilibus miraculis claruisse. Sextò extant etiam imagines B. Virginis, quarum pictor dicitur B. Lucas, auctore Nicephoro *lib. 14. historia cap. 2.* & Metaphraste in vita S. Luca. Demum extant antiquæ historiæ imaginum BB. Patri & Pauli, quas apud se Syluester habuerit, & ostēderit Constantino Imperatori, quos ille vbi cognouit falsus est eosdem esse, qui in quiete sibi apparuerint. Ita Nicephorus *lib. 7. hist. cap. 33.* & Eusebius *lib. 1. hist. cap. ultimo, & lib. 7. cap. 14.* meminit imaginum Petri, & Pauli, quibus ab initio Romana Ecclesiæ vsa est. Chryf. *orat. in S. Meletium, multa scribit de veneratione imaginum ipsius Meletij.* Aug. *lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 10.* dicit passim inueniri imagines Christi inter Petrum & Paulum depicti. Multa alia testimonia Athanasij, Basilij, Nazianz. Nylseni, Chryfost. Cyrill. Hierosol. & Cyrill. Alex. & aliorum multorum Patrum referuntur in septima Synodo *act. 4.*

Quintum argumentum sumitur ex eo, quod Deus nominatim dicatur auctor artis pingendi *Exod. 31. 35.* vbi fertur dedisse duobus viris Beseleel & Ooliab Spiritum suum, sapientiam, & scientiam ad sculpendum, &c.

Sextò *Exod. 25.* Deus fieri iussit imagines Cherubim super arcam. *Num. 21.* serpentem æneum, *3. Reg. 6. & 7.* Cherubim, boues, leones, & alia. Respondent Iudæi; Deum iussisse fieri imagines alioqui iure naturæ prohibitas ea potestate, qua iussit spolari Ægyptios à Iudæis, cum alioqui tollere alienum sit illicitum iure naturæ. Sed contra. Deus potestate sua uti non potest ad præcipiendum id, quod est intrinsecè malum, hoc enim per se repugnat bonitati ipsius, nec præcepit vquam furtum, sed dedit Iudæis bona Ægyptiorum, quorum ipse Deus erat Dominus, præterquam quod Ægyptij erant debitores mercedis pro ingentibus laboribus, & operibus.

Vltimò decem tantum sunt præcepta, *Exod. 31. & 34. Deut. 4. 9. & 10.* nam constat, vnum præceptum esse: *Non habebis Deos alienos.* Alterum, *Non assumes nomē Dei in vanum.* 3. *Sabbata sanctifices.* 4. *Honora patres.* 5. *Non occides.* 6. *Non moechaberis.* 7. *Nō furaberis.* 8. *Nō dices falsum testimonium.* 9. *Non concupisces.* Ista nouem sine controversia sunt distincta. Quod si, *non facies tibi sculptile,* est distinctum præceptum ab illo, *Nō habebis Deos alienos,* essent vndecim, vel duodecim. nam vel, *Nō concupisces,* diuiditur in duo, ut *9. sit, Nō concupisces uxorem alienam.* 10. *Non concupisces rem alienā,* ut sentiunt Clemēs Alex. *lib. 6. Stromat.* Aug. *9. 71. in Exod. & epist. 119. cap. 11.* & passim Scholastici in *3. dist. 37.* & sic sunt vndecim; vel non diuiditur in duo, proptereaque ad complendum numerum denarium, addatur: *Non facies tibi sculptile,* ut distinctū ab illo, *Non habebis Deos alienos.* & sic oportet addere etiam, ut distinctum, illud: *Non adorabis ea,* quod subiicitur præcepto; *Non facies tibi sculptile.* quandoquidem ex ipsorum sententia facere sculptile non prohibetur solum in ordine ad adorationem ipsius sculptilis tanquam Dei, sed simpliciter ad pingendum, & habendum, & ita erunt vndecim præcepta, additis his duobus supra nonum: *Non concupisces,* quod, negat, diuidendum in duo Origenes *hom. 8. in Exod. Ambr. & Hier. cap. 6. ad Eph. Rupert in cap. 10. Exod.*

Ad fundamentum Iudæorum ex illo *Exodi 30. Non facies tibi sculptile,* dicitur, ibi solum prohiberi imaginem, quæ pro Deo habeatur, vel quæ repræsentet tanquam Deum, qui non est verus Deus. Cum ergo idololatria constet interno, externoque actu, internus prohibetur illis verbis: *Non habebis Deos alienos* pro externo adduntur illa: *Non facies tibi sculptile.*

DISPV

DISPVATIO XLVII.

An fuerint prohibita Iudæis imagines iure diuino posituæ.

V M in superiore assertione, quæ negat esse prohibitas iure naturæ, conueniant catholici doctores, discrepant tamen in præsentia questione de iure positivo. Ac prima sententia est fuisse tantum prohibitas imagines Dei, non verò reliquarum creaturarum. Ita Alen. *3. parte 9. 30. memb. 3. art. 3. §. 1.* Albert. *in 3. d. 9. art. 4.* Bonau. *art. 1. 9. 2. ad 1.* Richard. *art. 2. 9. 2. ad 1.* Marfil. *9. 8. art. 2. ad 2.* Abulen. *in 4. Deut. 9. 4. & 5.*

Secunda sententia est, omnes in vniuersum imagines fuisse prohibitas. ita Catherinus *in opusc. de Imag.* Martinus de Ayala *in tract. de trad. 3. p. corol. de imag. SS. Soto lib. 2. de Iust. 9. 4. art. 2.* Horantius *lib. 2. locorum Cathedral. cap. 22.* Vasquez *disp. 104.*

Tertia sententia negat, fuisse prohibitas imagines siue Dei, siue creaturarum, solumque ait prohibitas imagines creaturarum in ordine ad adorationem, nimirum quæ vel censerentur ipsæ diuinum aliquid habere, vel repræsentare creaturas, quæ haberentur loco Dei. Est expressa sententia Bedæ *in lib. de templo Salom. cap. 19.* Ionæ Aurel. *lib. 1. de cultu Imag. 1. 4. Biblioth. S. Thom. hic ad 1. Burg. in 2. addit. ad Lyranum, in illud Exod. 20. Non facies tibi sculptile.* Caiet. in eundem locum *Exod. V Vald. 10m. 3. cap. 122.* Alanus *Copus dialog. 4. cap. 21.* Sanderus *lib. 1. de Imag. cap. 7. Castro lib. contra hæreses, verb. Imago, hæres. 1. Franciscus Turr. lib. 3. de charact. dogmat. longè ante finem.* Pamelius *in Annot. in 2. lib. Tertul. contra Marcionem, numero 104.* Bellarm. *lib. 2. de Imag. cap. 7. & 8.* Suarez *disp. 54. sect. 2. Valentia quæst. 24. disp. 1. puncto 2. ad 1.*

Quæ sententia mihi magis probatur. Primum ac præcipuum eius fundamentum est, quod fuerit apud Iudæos vsus imaginum, sique probatus, & legitimus, scilicet serpens æneus *Num. 21.* iussu Dei excelsus, populòque expositus. Item iuxta latera arcæ stabant duæ Cherubinorum aureæ statuæ operis fusorij. Salomon *3. Reg. 6.* fecit posuitque in oraculo templi duos Cherubim de lignis oliuarum. Idem *3. Reg. 7.* posuit in templo bouum, leonum, Cherubinorum, Palmarum, & Malogranatorum figuras. Præterea *3. Reg. 10.* in throno suo posuit figuras leucolorum, & leonum, ob quas tamen non reprehenditur. *Matth. 22.* erant figuræ Cæsaris in numismatibus.

Ad id quod dicitur de serpente æneo respondentem Terrulliano hinc probari non esse iure naturæ prohibitas imagines, sed solo iussu, & Dei lege, qui potuit illam relaxare propter singularem aliquem finem. Similiter Cather. dicit factas reliquas iam memoratas imagines iussu Dei, qui præcepto suo voluerit derogare. Sed quamuis hoc de plerisque imaginibus dici queat, non tamè de omnibus: nam pleræque, quales fuere iam dictæ Salomonis, nullo Dei iussu, sola eius voluntate editæ sunt, quomodo responsum hanc, quæ erat olim Iconomachorum aduersus argumentum Catholicorum ductum à præfata Scripturæ auctoritate refutat Leonius *lib. 5. Apolog. pro Christianis,* qui refertur in V. I. Synodo *act. 4.* & lectus fuit à Stephano Diacono.

Similiter reicitur responsio quorundam, quod imagines Cherubinorum erant iuxta propitiatorium in ara sancta sanctorum, quo solus summus Sacerdos se-

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

mel in anno ingrediebatur, qui non subiacebat periculo idololatriæ, ut reliquus populus, propter quod periculum prohibita erant imagines. Reicitur, inquam, quia multa alia figuræ erant in exteriori templi parte, & serpens æneus ex instituto in hunc finem editus, ut exponeretur toti populo.

Aliter respondet Vasquez *disp. 104. cap. 6.* in lege veteri fuisse prohibitum omnem cultum, & venerationem imaginum, non solum illicitam & indebitam, qualem exhibent idololatriæ adorantes ut Deum, imaginem, vel aliquid repræsentatum per illam, quod Deus verus non sit; verum etiam licitam, qualem etiam nunc probemus imaginibus, rationem verò prohibendi fuisse, ne sic ea occasione verterentur ad cultum illicitum: proinde non fuisse prohibitas imagines quascunque, & quomodocunque, sed solum constitutas ad adorandum, & accommodatas modo apto ad recipiendam adorationem. hoc autem modò nullas è prædictis imaginibus erectas & accommodatas fuisse, sed solum appositas ut appendices, & ornamentum arcæ: proptereaque à summo sacerdote & populo non adorabantur. Eandem responsum recipiunt quidam alij recentiores.

Sed his primùm aduersatur Damascenus *lib. 4. de fide, cap. 17.* vbi sic habet: *Mosaicus populus tabernaculum in circuitu adorabat, imaginem, & formam gerens celestium, magis autem & totius creatura.* Respondent ipsi, Damascenum nihil aliud docere voluisse, quam ipsi Cherubinis non separatim à toto propitiatorio, tanquam imaginibus Angelorum, sed coniunctim cum tota arcæ, tanquam throno Dei honorem aliquem exhibitum fuisse. Sed hæc responsio non est ad mentem Damasceni; cum enim dicunt, adorari Cherubinos coniunctim cum arcæ, & non separatim, aut intelligunt coniunctionem hanc in integritate materiali totius arcæ, quomodo picturæ, & imagines componunt vnum opus quod est arca simul cum alijs partibus materialibus, & cum iis simul adoratur tanquam partes communi adoratione totius, quem sensum tenent hi recentiores; sed est longè alienus à Damasceno; etenim alio modo loquimur de adoratione qua adorantur res inanimatæ, tanquam aliquid alicuius, ut vestes, thronus, &c. alio modo de adoratione imaginum; certè hi recentiores non negant priorem licitam fuisse in veteri lege, præsertim propter illud *Pl. 98. Adorate scabellum pedum eius.* Negant autè posteriorem. Porro Damascenus ex posteriore, quæ fuit exhibitæ Cherubinis, probare vult eo loco licitam esse adorationem imaginum: quod si adorantur priori adoratione, id est, ut solum ut partes materiales arcæ, non adoratur ut imagines Cherubim, & eo cultu, & ratione cultus, qua adoratur imago, nempe propter exēplar, eiusque dignitatem, sed solum propter dignitatem Dei, quæ communis est ipsis cum partibus materialibus arcæ; non ergo rectè probat, adorationem imaginum Christi & SS. ex adoratione imaginum Angelorum magis, quam ex adoratione arcæ materialis.

Aut ergo intelligunt coniunctionem in adoratione, quod adorentur simul Angeli cum arca adoratione debita ipsorum dignitati; & iuxta huc sensum habetur, non fuisse olim prohibitam extructionem imaginum aptam adorationi, qui est sensus Damasceni.

Deinde in septima Synodo *actione 4.* legitur pars quædam quinti libri Apologiæ pro Christianis, Leontij Episcopi, quæ sic habet: *Agadū igitur, & deinceps de venerabiliter pictis imaginibus Apologiam texamus, quo eorum ora, qui impietatem garrivum, obiuventur.* Constat hinc agi de pictura modo accommodato adorationi, hanc enim vim habet illa particula, *venerabiliter pictis,* id est, affectu venerabili, & modo, ac sine adorandi: & illa, *qui impietatem garrivum.* Etenim non est impietas reicere imagines quoruncunque hominum, & animalium, &c. siue

P 2 iniuria

iniuria reiciuntur, siue non; solam verò est impietas respectu imaginum personarum religioso honore, & cultu dignatum. Igitur imagines propter venerationem admittendas esse, probat ex dictis Scripturæ locis. *Hæc enim, inquit, est ipsa legalis traditio. Audi verò Deum dicentem ad Moysen: Imagines duas Cherubim aureas sculptas facies, &c. Exod. 25. & statim subdit: Verè horrendum verbum Israelis præcipitur ne vllum sculptile faciant, neque imagines, neque similitudinem, quacunque sunt in celo, aut super terram. Rursus verò iubetur Moyses facere sculptilia, & Cherubim animantia, Ezechielique præcipitur, ut impleat omnia imaginibus, & similitudinibus, sculptilium, leonum, palmarum, & hominum.* Ad hæc introducit Iudæum respondentem: *sed eiusmodi similitudines non adorabatur, ut Dijs; cui contra Leontius pergit ostendere neque nos adorare, ut Deos, sanctorum imagines, & cum adoramus crucem & imaginem Christi, aut Apostoli, aut Martyris tenentes, non straque carne osculantes, animo videmur nobis ipsum Christum aut Martyrem amplecti.* Itaque Leontius ut defendat imagines dictis Scripturæ locis, docet conuenire Christianos & veteres Hebræos in cultu, & modo colendi imagines, quòd videlicet eo modo se gerant circa illas Christiani, quo Hebræi; unde non solum probamus auctoritate Leontij licitum fuisse habere imagines aptas adorationi, verumetiam fuisse adoratas, quod pertinet ad sequentes disputationes.

Secundò quæro ab auctoribus huius sententiæ cum prohibetur, pingi, & proponi imagines modo accommodato ad adorationem quid intelligatur prohiberi: aut enim prohibetur proponi intentione conciliandi illis adorationem significata mandato aliquo, seu admonitione. & hoc non est prohibere imagines, sed solum cultum earum, de quarum cultu an sit, & fuerit prohibitus, est alia quæstio. Aut prohibetur proponi re ipsa; videlicet ut ex modo, quo pingitur, & collocatur, conciliet sibi adorationem, allicitaque spectatores ad suum cultum, quod reuera ipsi dicunt: & neque hoc est prohibere per se imagines, quandoquidem aliàs alio modo collocatæ permittuntur; sed solum est prohibere occasionem adorandi imagines. **D** Et rursus quæro, cuiusnam adorationis occasio prohibeatur: num licitæ, & debitæ, ne scilicet colantur honore debito quidem, & non malo per se, sed solum malo, quia prohibitus; an illicitæ per se, ne colantur honore diuino; si dicatur primum, non est ad mentem Scripturæ, quia per illam prohibentur non solum imagines rerum, quibus debetur honor; verumetiam rerum, quibus omnino non debetur; cuiusmodi est omne animal, &c. solum ergo prohibetur occasio indebiti honoris, cuiusmodi tantum est diuinum, quod erat secundum membrum: non enim alius honor vsquam à mortalibus tributus est rebus ratione carentibus; igitur in vniuersum etiam huius indebiti honoris occasio prohibetur pro omnibus rerum rationalium & irrationalium imaginibus, quandoquidem est vna lex communis omnibus; non verò prohibetur nominatim aliud quodpiam genus honoris debitum alicui imagini personæ honoris dignæ, cuiusmodi est Cherubim; neque prohibetur has proponi modo adorationi accommodato, aut saltem nihil habetur in Scripturis de hoc honore.

Deinde serpens æneus fuit propositus modo supra natura accommodatissimo adorationi, videlicet solus in sublimi loco, admonitis omnibus, ut suspicerent, suspicientibus promissa, & tributa sanitas. Neque potest dici fuisse singularem hanc relaxationem

legis factam à Deo pro potestate, quam supra suas leges habet. Nam si attenda singulari propensione illius populi ad idololatriam, operæ pretium erat prohibere imagines huiusmodi propositas, non habet locum dispensatio, quò semel fiat, tante eadem propensione; idem enim incommodum & malum, propter quod prohiberi dicuntur in vniuersum omnes imagines, est in hac vna: unde reuera procedente tempore, commissa est circa serpentes hunc idololatriam passim à frequentissima multitudo, quæ causa fuit, cur ab Ezechia rege confringeretur.

Confirmatur; nam si prohibitio iam dicta facta est solum ad vitandam idololatriam, omnino pertinet ad legem naturæ, quæ quidquid est occasio mali prohibet: lex autem naturæ ea, quæ per se genere suo bona vel indifferentia sunt, & possunt esse causa mali, non prohibet absolute, sed solum vbi, & quædam sunt causa mali; vbi verò non sunt, manent licita, qualia per se sunt: quia ratione æquè prohibita sunt imagines tempore nouæ legis ac veteris, pro tempore, quo subest periculum; solum est discrimen quòd olim apud Iudæos fuerit frequentius hoc periculum, & frequentius fuerint vitandæ imagines tunc, quàm nunc, tam ab ipsis, qui hac ætate viuunt, quique non propendet amplius ad idololatriam, ut olim, imò vergunt ad oppositum insectandi imagines sanctorum, quàm à Christianis. Contra verò cum hoc periculum subsit apud infideles, plerisque Gentiles, etiam hoc tempore debent ab ipsis frequentius vitari.

C Dices, cessante ratione legis positivæ, tantum in particulari & negatiuè, non cessat lex, sed solum quando ratio cessat in vniuersali, vel contrariè, ut constat ex materia de legibus: lex autem prohibens dicto modo imagines Iudæis, fuit positiva, ratio prohibendi fuit periculum idololatriæ: non ergo cessat prohibitio in aliquo casu, quo cessat periculum, nisi cesset semper in omnibus, aut vt plurimum, & ferè semper. Sed certè ex natura huius præcepti positivi habetur erectionem ænei serpentis, aut non fuisse bonam, si vigeat, & nõ fuerat abrogata lex communis aduersus imagines, aut non viguisse hanc legem. Si enim vigeat, vigeat etiam ratio, & finis legis; & erectio serpentis fuit facta in casu, & tempore, quo neque in vniuersali, neque in particulari, neque negatiuè cessauerat finis legis, quare nõ cessauerat lex, ideoque erectio serpentis non videtur bona. Sed neque est locus abrogationi legis pro aliquo casu, pro potestate, quam habet legislator, tum dispensandi, tum abrogandi suam legem, vel omnino vel pro aliquo casu, etiam manente sine legis; tum quia ita abrogare non videtur rationi consentaneum: tum quia quidquid sit de hoc, certè dicta erectio serpentis nõ est abrogatio pro vno actu singulari, vel pro vno euentu, sed est in vniuersum pro tota lege; exponitur enim serpens æneus palam omnibus, & perpetuò ab omnibus spectandus quocunque tempore: parum autem refert, quòd non fieret aliæ imagines aliorum hominum. Quare si illa erectio fuit bona, necesse est dicere, aut fuisse abrogatam eo facto prohibitionem imaginum, aut quod verius videtur non fuisse prohibitas ipsas, sed solum indebitam illicitamque earum adorationem.

E Tertiò si semel detur fuisse licitas imagines Iudæis, solumque prohiberi modum aptum adorationi, & hic modus non sit intentio, sed apta earum dispositio; certè cum infinitis prope modis possint pingi & proponi, vix constat, quando sit proprius locus huic legi: nam quod dicunt, modum esse quando adiciuntur alicui alij rei, cui sit ornamentum, quàmque perficiant, hoc ipsum est obnoxium varietati, sunt enim imagines ornamenta domorum intrinsecus, & extrinsecus: adhibentur porticis, atriis, fornicibus, fontibus,

fontibus, peristyllis, verticibus, summitatibus ædificiorum, &c. Qui sanè modi, & positiones possunt esse accommodatæ tum ornamento, tum adorationi. Præterea vnus è modis ponendi statuas est ad monumentum insignium gestorum, & ad triumphum victoriæ; idem verò modus est aptus adorationi. Demum Cherubim statuarum in templo prope arcam positæ retinent suam dignitatem, speciemque decoris & excellentiæ: quòd si alioqui per se sunt aptæ conciliant sibi venerationem; certè non impediuntur ex hoc, quòd adiciantur arcæ, quando nihil de dignitate ipsorum propterea subtrahitur: nam & Christus aliquando pingitur applicatus leuando paralytico, quasi pars torius tabulæ, & historiæ, non positus modo apto adorationi, & Deus fingitur educens costam ex Adam, formamque Enam; & tamen ibi adorantur: certè nisi prohibeatur adorationi imaginum, parum, vel nihil conferat ad eam impediendam illas hoc, vel illo modo pingere, aut collocare.

Quartò argumentari licet contra primam sententiam eodem argumento quo contra Iudæos asserentes, prohibitas esse imagines præcepto diuino naturali: nimirum quòd præcepta Decalogi quocunque iure præcipiantur, tantum sunt decem, & exod. 31. & 34. Deut. 4.9. & 10. Sic autem essent vndecim, præsertim si vera est sententia supra memorata multorum Patrum, dicentium, non concupisces, diuidi in duo. quidam recentiores, qui admittunt diuisionem hanc, respondent, illa alia duo: non facies sculptile, nec vllam similitudinem, & non adorabis ea, pro vno, eodémque præcepto poni; ratio ipsorum est, quia vtrumque pertinet **C** ad eandem virtutem religionis, quamuis enim facere sculptile per se genere suo non sit peccatum, tamen, si ante præcepto positum, est peccatum, idque contra religionem; quoniam lex positiva præcipiens actum, ponit illum in materia necessaria alicuius virtutis, sicut prohibens ponit actum in materia vitij oppositi: lex ergo prohibens imagines ad vitandam idololatriam, ponit obseruationem sui in materia religionis, transgressionem verò in specie sacrilegij. Sed non videtur quomodo propterea, & qua vnitate vnus sint hæc duo præcepta; non enim generica, nam præceptum naturale, & posituum differunt genere; nec specifica, aut numerica: nam quæ differunt genere, non possunt esse vnus specie, vel numero. Deinde non est satis ad vnitatem præcepti vnitas finis, sed requiritur vnitas obiecti; etenim opera seruilia die sabbati, & dictæ picturæ prohibentur propter honorem Dei qui est finis virtutis religionis; & tamen non cadunt sub vno præcepto, quia non est idem obiectum. Secundò constat inde habere vnitatem, unde habet esse præcepti; inde autem habet hoc esse, unde habet vim præcepti: sed præceptum posituum non habet vim præcepti à materia virtutis, neque à fine; nam posset idem actus versari circa eandem materiam, & circa eundem finem virtutis, & esse in specie illius virtutis, absque eo quod præcipiatur, ut perspicuum est in sobrietate, vel spontanea abstinentia: ergo non habet esse præcepti à materia, & sine virtutis, sed aliunde à potestate præcipientis; ac proinde hinc, & non inde habet vnitatem: sequitur ergo hæc duo, id est, non facies tibi sculptile, & non adorabis ea, non posse esse vnus præceptum, sed duo, & fore vndecim præcepta, si sint prohibita imagines.

Quintum argumentum contra eam sententiam sumitur ab auctoritate Patrum. Primò quidem in vniuersum Patres affirmant, decalogum esse legem naturalem, excepto præcepto sabbati, & etiam à Christianis obseruandum. Ita habet Irenæus cap. 31. & 32. nominatim verò cum toto Decalogo obseruandum *Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.*

A etiam illud, *Non facies tibi sculptile*, docet Tertullianus libro ferè toto de idololatria, Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 59. & de exhortatione Martyris, cap. 1. Aug. lib. 15. contra Faust. cap. 4. & 7. & lib. 19. cap. 18. lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 4.

Respondent dicti recentiores hoc præceptum, non facies sculptile, esse additamentum illius, non coles Deos alienos; ideoque dicitur manere illud, quia manet hoc, quod est præcipuum. Sed non satisfacit hæc responsio, quia, ut ostendimus, hæc erant duo præcepta distincta, & nunc manet vnus tantum: ergo alterum desit, & non manet; præterea non potest dici manere præceptum negatiuum, quando manet actus, & non manet prohibitio. Demum quamuis bene possit dici aliquando, causam, quæ perit, manere, manente effectu; non tamen potest dici, effectu; qui perit, manere, manente causa, præsertim vniuersaliori. Illud autem præceptum, non coles Deos alienos, est causa finalis præcepti, non facies tibi sculptile, ut ipsi etiam dicunt; non ergo manet hoc, quia manet illud. Idem probatur auctoritate aliorum Patrum. Primùm Beda ex instituto in lib. de templo Salom. cap. 19. Damasc. lib. 4. cap. 17. cõtra eos, qui exprobrans Catholicis adorationem imaginum ducit argumentum à veteri lege hoc modo: *Mosaicus populus tabernaculum in circuin adorabat, imaginem & formam gerens celestium*, nimirum Cherubim, ut habet infra; ergo non solum imagines, verumetiam permittebatur adoratio, & non solum coniunctim cum tota arca, ut respondent recentiores, sed per se, ut imagines Angelorum, alioquin non esset ad rem hoc argumentum.

Satisfit argumentis contraria sententia. §. 1.

Primum ac præcipuum argumentum ducitur ex memoratis Scripturæ locis, quibus prohibetur omnis imago & similitudo hominum, & animalium. *Exod. 20. Deut. 5. & cap. 4.* nominatim prohibetur imago Dei. Respondeo solum prohiberi imaginem cuiuscunque rei, quæ sit idolum: est autem idolum illa, quæ habetur pro Deo, vel quæ repræsentat, ut Deum, eam rem, quæ non est Deus. Quod sanè colligere licet ex ipso capite 20. Exodi. Præmittitur enim: *non habebis Deos alienos coram me*; & subiungitur: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in celo desuper, & quæ in terra, &c.* & subditur: *non adorabis ea, neque coles*, nimirum tanquam deos. & sanè nullo modo potest intelligi prohibitus alius quispiam cultus extra diuinum aliqui debitus; nullus enim cultus, vel honor debetur brutis: cum ergo prohibetur tantum diuinus cultus, certè constat prohiberi imagines, &c. quæ habeantur, ut dij; num verò aliqua peculiari ratione prohibita sit illis imago Dei, dicitur infra.

Secundò obiicitur Origenes lib. 4. contra Celsum, vbi de Iudæis sic habet: *Apud quos nullum aliud nomen erat receptum, quam Deus, huius rerum vniuersitatis præses, procul ablegatis omnibus simulacrorum opificiis: nam in ciuitate eorum nullus pictor admittebatur, nullus statuaris, legibus totum hoc genus arcenibus, ne qua occasio præberetur hominibus crassis, nève animi eorum à Dei cultu auocarentur.* Huc accedit Iosephus lib. 1. contra Appionem, qui ex Hecatheo historico antiquissimo de templi Hierosolymitani descriptione, refert hæc verba: *simulacrum verò, aut aliquot anathema, ibi nequaquam est.* & lib. 2. satis ante medium, obiicienti Appioni, quòd Iudæi Imperatoribus statuas non erigerent, post multa respondet Iudæis inreductum omne imaginum genus. Cornelius Tacitus lib. 5. Hist. loquens de Iudæis, ait: *Nulla simulacra in eorum urbibus, ne dum in templis esse, non regibus*

hanc adulationem, non hunc Caesaribus honorem adhiberi. Respondedo, Otigenem, & hos historicos solum loqui de exclusione imaginum eo sensu quo dictum est loquutum Moysen Exod. 20. nimirum quæ habeantur loco numinis. fuit autem solemne subditis Romani Imperij, assentationis gratia exhibere diuinos honores statuis Imperatorum; qua ratione testatur Hieronymus lib. 4. comment. in Math. fuisse positam à Pilato imaginem Cæsaris in Templo, & equestrem Adriani statuam, quæ in ipso sancto sanctorum loco stetit vsque ad ætatem Hieron. Iulianus etiam Apostata, eiecit Christi statua, quam mulier hæmorrhœssa erexerat Christo in memoriam accepti beneficij sanitatis, suam collocavit, vt refert Sozomenos lib. 5. cap. 20. Eiusdem superstitionis vestigium erant ludi, qui fiebant ad argenteam Eudoxiæ Augustæ statuam in foro sanctæ Sophiæ, quos prohibuit Chrysothomus, vt fertur in eius vita; vt omittam interim poetas, & historicos, apud quos cernere est passim diuinos honores Imperatorum statuis attributos: quare mirum non est Iudæos noluisse statuas eorum erigere, & planè idem perspicue colligerelicet ex loco citato Cornelij Taciti dicentis: *Iudæos unum numen venerari, prophetarumque ducere imagines Deorum immortalium materis in species hominum effingere, ideoque, &c.* quo declarat causam, cur Iudæi negarent statuas Cæsariibus fuisse, ne tribuerent illis honorem numinis.

Quod autem affertur ex Origene de ablegatis opificibus, & pictoribus, non minus pugnat contra ipsos, quam contra nos; quandoquidem admittunt imagines non fuisse prohibitas Iudæis, solumque putant prohibitum modum collocandi ipsas: imò pugnat contra Scripturam, quæ docet tam ætate Solomonis, quam longè prius ætate Moysi, fuisse peritiam pingendi inter Iudæos; eamque fuisse donum Dei.

Profertur etiam pro contraria sententia Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, cap. 36. vbi loquens de visione Petri in monte Thabor, ait: *Quomodo Moysen, & Eliam cognouisset, nisi in spiritu? nec imagines eorum vel statuas populus habuisset, & similitudines, lege prohibente;* hic non loquitur de imaginibus, quæ haberentur vt dii, vt patet; respondeo, nec loqui de imaginibus, quæ essent positæ modo apto ad adorandum, factis enim fuissent quocunque modo positæ, v.g. quæ fuissent pictæ in tabulis referentibus gesta Moysi in Ægypto, in deserto, &c. item gesta Eliæ: videretur ergo Tertullianus omnes omnino imagines à Iudæa excludere; propterea dicendum est, legem duo prohibuisse, vnum explicitè, & per se, alterum implicitè, & consequenter; explicitè quidem prohibuisse imagines, quæ haberentur vt dii; implicitè verò imagines, quæ qualitate sua hanc præberent occasionem, cuiusmodi est imago Moysi, cuius tanta erat opinio apud Iudæos, vt Michael altercatur cum diabolo de corpore eius abscondendo, ne esset occasio idololatricæ; quemadmodum multi intelligunt quod dicitur in epist. can. Iuda de ea altercatione. Similem occasionem præberet eiusdem Moysi imago, itemque imago Eliæ, qui curru igneo viuens è viuus est sublatus.

DISPUTATIO XLVIII.

De imagine Dei an sit pingenda.

MAIOREM quandam, ac peculiarem difficultatis rationē obiicit nobis natura Dei, eiusque præstantia, quam neque ars imitatur, neque acies oculorū, sed nec vlla vis mētis attingat. Id primò testantur loca Scripturæ, *Isaia 40. & 46.*

Deut. 4. Act. 17. Exod. 20. infra exponenda, quæ negant, fieri posse vllam Dei similitudinem, quibus locis, ad dicitis quibusdam modis loquendi Patrum, quos infra citabimus, quidam argumentantur ad probandum minimè licere Dei, vel sanctiss. Trinitatis imaginem effingere. Ac primò quidem id docuit Henricus quodlib. 10. q. 6. Abulen. in cap. 4. Deut. 9. 5. Durand. in 3. d. 9. q. 2. ad 4. Martinus de Ayala 3. p. tract. de Imag. cap. de eorum antiquit. circa finem. Deinde ex hæreticis Caluinus lib. 5. instit. cap. 11. & VVlitlef. teste VValdenf. tom. 3. cap. 155. qui maximè detestabatur imaginem Trinitatis.

Communior aliorum sententia est, licere Deum & sanctissimam Trinitatem figura exprimere. Caiet. hic art. 3. circa respons. ad 2. Palud. in 3. d. 9. q. 1. art. 2. examinans dicta Durandi, cum quo quamuis videatur initio sentire, deinde tamen approbat imaginem Spiritus sancti in specie columbæ. VValden. tom. 3. cap. 155. Catherinus in Opusc. de adorat. Imag. Sanderus lib. 1. de Imag. c. 4. & passim omnes recentiores circa hanc quæstionem S. Thomæ. Atque hæc sententia de fide quidem non est asserenda, vsque adeo tamen est certa, vt contraria non careat temeritate.

Vt aperiatur nobis via ad eius declarationem, & probationem obseruari oportet, imaginem alicuius duplicem ob causam pingi posse. Primò ad exhibendam seruandamque notitiam figuræ hominis alicuius absentis, seu defuncti quocunque sine, siue amicitia, siue necessitatis rerum gerendarum seruetur: & hoc modo imago debet rem, cuius est, ad viuum exprimere, quomodo rectè ait Damasc. lib. 3. cap. 17. extremæ dementiae esse de effingenda Dei imagine cogitare, & Theodorus Patriarcha Hier. in epist. Synod. quæ habetur VII. Synod. act. 3. dicit: *Inuisibilis est diuinitas, nec de pingi, nec figurari se permittit; eodem modo loquitur Clemens Alex. lib. 1. Stromat. circa principium, & lib. 6. circa finem.* Secundò, ad honorem personæ, cuius est imago, ad monumentum virtutis, & ad eius emulationem hominibus excitandam. Huius imaginis finis est quoad fieri potest repræsentare virtutem, ac proinde animam, quæ est proprium eius subiectum; corpus autem repræsentare quatenus est animatum, & index non quidem in vniuersum animæ intellectuæ secundum communem rationem speciei, quomodo repræsentat corpus animatum quacunque imago facta ad repræsentandum hominem cõsue, & indeterminate, sicut & imago leonis ad repræsentandum leonem cõsue; verum singulariter talis animæ intellectuæ præditæ tali, vel tali virtute imagine digna, scilicet fortitudine bellica, vel morali, iustitia, sapientia, &c. iam quòd in corpore humano imago repræsentet animam, non quidem communem hominum generi, sed in eo genere singularè, & excellentem, habere potest ex duplici capite. Primò quidè, ex eo quòd ad viuum exprimat effigie prorotypi, v.g. Cæsaris, Aristotelis, &c. quomodo valet maximè apud eos, qui nouerunt Cæsarem, Aristotelè, &c. Secundò verò ex deputatione quomodo ad exprimendos illustres viros vim habet ex insigni forma, habitu, proportionem, & dignitate corporis, quam valeat ars cogitatio formare, addita deputatione, ad repræsentandum inter insignes viros, talem vel talem, Alexandrū, Annibalem, &c. Quòd autè maximè proprium imaginis hominum sit repræsentare animam, & talis talem, maximè patet ex eo, quod in septima Synodo act. 6. tom. 6. cum Iconomachi inter alias imagines maximè reticerent imaginè Christi, ob eam rationem, quòd cum diuinitas figurari nequeat, qui solam humanitatem depingunt, eam à diuinitate separant; responderet ibi Epiphanius Diaconus in consuetudine decimæ tertie definitionis Iconomachorū nomine totius Synodi, his verbis: *Cum Ecclesia Catholica Christi pingit*

pingit humanam figuram, non desistit enim à diuinitate illi unita, magis autem desiccatam illam credit, subdit exemplum: *Quemadmodum aliquis hominem pingens, non inanimatum hominem facit, sed ille animatus manet; & imago ipsius imago ab eo, quòd illum imitetur, dicitur.* Manet ergo quòd diximus corpus esse index animæ, & insignis; atque vnde quaque perfectum, insignis, præstantisque animæ, siue secundum præstantiam gradus substantialis, quomodo vult Caiet. differre à se innicem animas, de cuius sententia supra diximus, siue secundum indolem virtutis, quam habet ex habitu corporis, qui vt est Aristotelis, & Philosophorum sententia, confert ad functiones animæ, & ad virtutes. Similiter constat imaginem humani corporis editam ad repræsentandum hominem virtute præstantem per se esse indicem virtutum animæ, quæ secundum indolem exitiæ virtutis, quam habuerit in corpore, magnas virtutes sibi compararit, atque opera digna imaginibus exercuerit.

Hinc ad rem accedendo non abs re videri debet, quòd diuinitatem, diuinamque virtutem, & attributa, quibus maximè illa constat, corporea forma repræsentemus, quando hominum anima, quòd prædita sit iisdem facultatibus, scilicet mente, & voluntate, quibus Deus, ac natura similiter incorporea apta ad eandem virtutes, propterea quæ à Deo edita, vt certissima imagine ad expressionem sui, repræsentatur huiusmodi forma corporea: sit enim hinc, vt corpus sit idoneum ad repræsentandas virtutes, naturamque diuinam, & Deum ipsum, qui seipsum effinxit in anima; quod enim repræsentat imaginem, certè & personam repræsentat, cuius est imago. Confirmatur: nam virtutes ipsæ per se, quæ spirituales sunt, & non sunt personæ, sed aliquæ personæ, pinguntur vt corpora subsistentia; multo ergo magis pingi potest Deus ipse, qui est per se subsistens.

Neque obstat maximè disparatum esse corpus à Deo, in primisque deficere à similitudine virtutis, quoniam qua corpus est, simili ferè ratione deficit à similitudine animæ: quæ causa fuit, cur Plotinus teste Cælio Rhodig. tom. 2. lib. 16. cap. 18. ex Porphyrio nullam sui imaginem effigere passus sit, cauissimus, se non esse id, quod oculis subiiceretur: vnde est antiquissimum symbolum apud eundem: *Dei figuram ne insculpas annulo,* quo vult significari, non esse animam, quæ imago Dei est, merendam in corpus, quo veluti annulo gemma continetur, nec mancipandam sensibus: & nihilominus corpus huius Dei figuræ, id est, animæ, est certissimus index, vt iam declaratum est: erit ergo & Dei.

Hoc ipsum confirmatur ex eo, quòd tribuamus Deo genus honoris, & cultus per se conueniens habenti corpus, sensusque corporeos. Voce, ac sono Deum alloquimur, laudamus, canimus, thura, ac suffitus incensimus, sacrificamus. Daud saltu ludit coram arca Dei; contra verò Deus dicitur audire, Psal. 77. & sæpe videre, Genes. 1. *Vidit Deus lucem, quòd esset bona.* & sæpe olfacere, Genes. 8. *Odoratus est Dominus odorem suauitatis.* præterea visus est forma corporea Genes. 3. *Ambulans ad auram post meridiem.* Genes. 28. innixus scala. Exod. 33. *Moyses vidit posteriora Dei,* id est, terga, & humeros. *Isaia c. 6. Michæas lib. 3. Reg. cap. 11. viderunt Dominum sedentē in folio forma hominis,* &c. Amos cap. 9. vidit Dominum stantem super altare. Daniel cap. 2. *sedentem in throno.* Spiritus sanctus apparuit in forma columbæ, *Matth. 3.* Demum Scriptura tribuit Deo omnia membra humana, caput, pedes, brachia, oculos; & huiusmodi membris respondet thronus, scabellum, sedes, in quibus exhibuit se videndum Deus. Nec obest, quod obiiciunt citra periculum hæc scribi in Scripturis, & exhibita fuisse Prophetis,

quos alibi Scriptura docet, Deum esse incorporeum, non verò ita abesse periculum à promiscua multitudine; etenim hoc ipsum declarari potest, & debet rudioribus, ne errent dum exhibetur Deus figura corporea.

Secundò Angeli sunt incorporei, & tamen sæpe visi sunt forma corporea Genes. 18. & 19. & in lib. Tobit Item *Isaia 6 & Danielis 9.* cum aliis. *Math. 28. Luc. 24. Ioan. 20.* in stola candida iidem pinguntur forma corporea. Exod. 25. 3. *Reg. 6.* ergo esse Deum incorporeum non obest, quominus pingi possit forma corporea. Quod autem ait Caluinus, id factum esse ad pedagogiam in veteri Testamento, & iam præterisse facultum illud puerile; primum quidem non infert, Deum pingi non posse, quod maximè ad quæstionem præsentem pertinet, sed solum pingendum vno tempore, & non alio. Deinde etsi quoad pleraque mysteria sæculum illud præ hoc nostro dicatur puerile; tamen quod attinet ad causam exhibendi res incorporeas specie corporea, quæ est humanae mentis imbecillitas ad incorporea capienda; omnes hominum status, & ætates in hac vita, comparatione status beatorum, ac quæ dicuntur pueriles. Denique in vniuersum in tota Ecclesia admittuntur imagines Dei, quæ sanè non toleraret aliquod illicitum; & in septima Synodo Act. 5. approbatur imago Spiritus sancti in forma columbæ. De imagine Agni dicitur infra.

Satisfit argumentis contrarie sententia. §. I.

Primo loco affertur ex cap. 20. Exodi quod dicitur: *Non facies tibi sculptile.* vbi satis supra dictum est, agi de imagine, quæ vel censetur ipsa Deus, vel similitudo creaturæ, tanquam Dei. Rursus quod affertur ex Deut. 4. *Non vidistis aliquam similitudinem die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb, de medio ignis,* puto similiter dictum ad docendum, Iudæos non posse conflare sibi, & apud se habere imaginem Dei sui, sicut faciebant, & habebant gentes imagines Deorum suorum; quoniam illi habebant imagines, quarum qualibet, vel esset ipsa Deus, vel similitudo Dei ipsorum, quæ verè exprimeret Deum; qualis fuit Serapis, Baal, vitulus, &c. Monet ergo Deus primum quidem non esse cogitandum ipsi similitudine fingenda imagine, quæ repræsentet ad viuum, exhibeatque colendam Deum verum ipsorum, vt fingebant illi. Deinde vt ex hoc in vniuersum discerent in imaginibus manufactis non posse esse similitudinem veri Dei, sed omnem imaginem factam ad exprimentum verum Deum esse detestandam, quia nulla res, cuius fieri potest imago, vel similitudo, Deus est. Atque hoc sibi volunt subiecta verba: *Ne forte decipiatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi, vel femine similitudinem omnium iumentorum, quæ sunt super terram, vel auium, &c.* vbi numerantur omnia genera creaturarum, vt ex hoc, quòd nulla sit Dei similitudo, intelligerent nihil eorum, quæ subiiciuntur sensibus, quæque pictura exprimi possunt, haberi posse, vt Deum. Huc pertinent alia loca *Isaia 40. Quam imaginem ponetis eis? & cap. 46. Cui assimilastis me, & aduastis me, & similem fecistis? qui confertis aurum de sacculo, & argenti statera ponderastis, conducentes artificem, vt faciatis Deum, & Act. 17. Non debemus assimilare auro, aut argento, aut lapidi sculpture artis & cogitationis hominis diuinum esse simile:* etenim velle facere picturam, vel statuam, quæ vel ipsa sit Deus, vel similitudo Dei, est facere Deum similem alicui creaturæ, quia cum Deus nequeat subiici oculis, & arti; imago, quacunque fieret, esset expressio alicuius creaturæ, & dicere illam esse Deum, vel imaginem Dei, est dicere, Deum esse creaturæ similem.

Dices, qui constant statuam, non proponunt sibi exprimentum Deum, quem dicimus, esse creatorem cæli, & terræ, inuisibilem, &c. sed aliquid aliud, scilicet vitulum, draconem, &c. quem dicunt esse Deum; non ergo est facere Deum similem creaturæ. Respondeo: Quinimo ita est; nimirum tribuant diuinitatem huius, qui est verus Deus, eiusque opera creaturæ: etenim nullus vitulus comparuit in Ægypto ad educendum Iudæos à seruitute; & Moses Deum, qui liberavit eos, vocauit nomine, qui est, & tamen Exod. 32. admirabilia eius opera facta in exitu ab Ægypto, & hanc prerogatiuam nominis tribuebant vitulo: *Hic sunt Dij tui Israhel, qui eduxerunt te de terra Ægypti.* Itaque proponunt sibi Deum potentem, qui fecit mirabilia, sed hunc dicunt esse vitulum, & negant esse illum, quem prædicabat Moyses, quod est dicere, Deus est vitulus, & non est id, quod dicitur non esse vitulus, iuxta illud Psalmi 105. *Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile, & oblitii sunt Deum, qui saluauit eos, qui fecit magna in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Et in præfatis Isaia verbis hoc est perspicuum; ait enim Deus: *Cui assimilastis me, & adæquastis me? &c. conuocantes artificem, ut faciat Deum.* vbi declarat Deus facere quamcunque imaginem creaturæ, esse, facere se similem huic, vel illi creaturæ, cuius est imago. Hoc, vt rectè intelligatur, obseruari oportet, Deum posse significari dupliciter. Primo formaliter secundum altimationem, & conceptum, quasi abstractum diuinitatis, quomodo nomen, homo, supponitur interdum formaliter. Secundo materialiter, seu personaliter, vt significat non alium, sed hunc, qui reuera est potens facere, & fecit mirabilia; quantum enim in re non sit vlla distinctio, est tamen secundum modum nostrum procedendi ab vniuersalibus ad singularia, quem modum etiam seruamus in cognitione Dei, cum præsertim variæ hominum opiniones, & errores in statuendo vero Deo, siue vno, siue pluribus, causa sint huius distinctionis, qua spectetur primò diuinitas, & Deus formaliter, & confusè. Deinde materialiter subiectum, cui conueniat Deum esse. Huic affine est, quod dicitur de actibus voluntatis circa bonum, & finem: voluntas enim in omnibus rebus, quas appetit, vt bonum per modum finis, quærit bonum simpliciter, ac proinde summum bonum, qui est Deus; materialiter tamen accipit plerumque vt bonum simpliciter aliquid creatum, quòdque sæpe est materia peccati, & ea ratione hoc creatum est ipsi Deus; & Deus est creatum, scilicet aurum, voluptas, honor, &c. quandoquidem bonum simpliciter, & finem simpliciter, qui est propriè essentia Dei, agnoscit in voluptate, &c. meritoque potest dicere Deus: *Fecistis me similem auro, epulis, &c. quæ causa fuit, cur diceret Apostolus: Quorum Deum venter est.* multo verò magis id verum est in re proposita, vbi Deus quæritur non solum in ratione boni, quod ametur, sed determinatè in ratione Dei supremi Domini, qui colatur honore diuino; & quando tribuitur hic honor creaturæ, formaliter quidem quæritur Deus, & cum verus Deus non sit alius, nisi hic, qui est inuisibilis, incorporeus, &c. implicite quæritur hic, materialiter tamen tribuitur diuinitas creaturæ, & explicite colitur, vt Deus, creatura, proptereaque, & creatura dicitur Deus, & Deus dicitur creatura, id est, lapis, vitulus, &c. meritoque dicitur cum Isaia loco citato: *Cui assimilastis me, & adæquastis me? &c. conuocantes artificem, ut faciat Deum;* ita vt facere sibi Deum ex lapide, &c. sit assimilare Deum verum creaturæ; hoc ipsum exprimit illis verbis *Jerem. 2. vbi inducuntur dicentes ligno: Pater meus es tu, & lapidi, tu me genuisti.*

Atque hoc est, quod ex Seneca refert, & laudat

Augustinus lib. 6. *Ciuit. cap. 10.* ita scribente: *Sacros, immortales, inuisibilisque Deos in materia vilissima, atque immobili dedicant, habuit illis hominum, ferarumque, & piscium: quidam verò mixto sexu diuersis corporibus induunt, numina vocant, quæ si spiritum accipio, subito occurrerent, monstra haberentur.* hæc Seneca: vbi nihil aliud damnatur, quam opinio, qua putatur numen esse tale, quale huiusmodi imaginibus representatur. Huc etiam pertinet, quod ex Varrone idem refert lib. 4. *Ciuit. c. 31.* dicente: *Antiquos Romanos plerumque quam annos 170. Deos sine simulacro coluisse, quod si adhuc, inquit, mansisset, easdem Dij obseruauerunt, eiusque sententia testem addere gemem Judæorum.* Nimirum quia sic nihil indignum, atque humile de Deo cogitarent. Quare subiungit ibidem hæc verba Varronis: *Qui primi simulacra Deorum populus posuerunt, eos ciuitatibus suis, & metum dempsisse, & errorem addidisse.* Nimirum quia putabantur Dij tales forma, & natura, quales pingebantur, qui erat error: forma verò tum viles, quæ, vt ait Seneca, veluti monstra haberentur, tum verò nihil plusquam humanum referentes; existimationem, ac proinde metum Deorum ab hominibus auferebant. Itaque nihil aliud præter id, quod dictum est, reprehenditur in imaginibus, nempe quòd Deus sit qualis fingitur.

Idem est sensus eiusdem Augustini lib. de fide, & symbolo; Origenis lib. 7. contra Celsum in fine; Damasceni lib. 4. de fide, cap. 17. & orat. 1. de imagin. circa principium; Clementis Alexandr. lib. 6. Strom. Germani Patriarch. in epist. ad Ioan. quæ recitatur in septima Synodo act. 4. Theodori in epist. synodica, quæ est act. 3. Item ipsius septimæ Synodi act. 5. non longè à principio; à quibus sumit argumenta contraria sententia, eo quòd negent apud Christianos esse, aut licere Dei imagines, & simulacra: negant enim imagines, quæ sunt expressiones Dei, qualis est, aut certè si factæ non sunt ad hanc viuam expressionem, sed solum ad analogiam, qua per similitudinem corporum ducuntur ad incorporea; solum volunt vitandum periculum erroris, ne accipiantur, vt expressiones Dei, qualis est.

Minus verò facit ad rem quod probat Caluinus ex Eusebio lib. 1. de præp. Euang. cap. 6. & lib. 2. cap. 8. & Lactantio lib. 1. diuinar. insti. cap. 15. dicentibus, omnes quorum simulacra videmus fuisse homines mortales, vnde infert Caluinus, nullum fuisse veri Dei immortalis simulacrum; etenim propositum illis est, ostendere, gentium Deos fuisse homines eo argumento, quòd omnia gentium idola sint statuae hominum, quorum sepulcra ostenduntur. Quod demum obiicit Caluinus de periculo, iam satis constat ex dictis, quomodo absit, & facile potest occurrere.

Atque ex his quæ de imagine Dei dicta sunt, haud difficile est statuere, quid sit dicendum de imaginibus Angelorum; nimirum esse pingendas, non ad representandum quales sint, quia vacant corpore; & qui tribuunt illis corpora, non tribuunt figuram, & qualitates humani corporis, aut aliam figuram, quæ possit arte exprimi, sed ad cognoscendum esse ipsorum incorporeum per formam omnium corporearum elegantissimam, quæ est humana; cum præsertim in hac ipsi visendos sese exhibuerint, & Deus Exod. 25. pingi iusserit.

Ferrit in septima Synodo Xenaiam, seu Xenium, de quo initio meminimus, cum omnes in vniuersum imagines, tum maximè Angelorum è medio tolli voluisse, propterea quòd essent incorporei: in eademque Synodo fuit lectus liber Ioan. Episc. Thessalon. continens dialogum Gentilis, & Christiani, & concludens Angelos esse pingendos, quia essent corporei iuxta opinionem ipsius. Recepit Concilium conclusionem hanc; de ratione verò conclusionis nihil dixit, & extra rem erat tunc dicere.

De

De imagine Agni. §. 2.

Est antiquus vsus imaginis Agni in Ecclesia, de quo nonnulla controuersia suborta est propter canonem 82. sextæ Synodi, vbi prohiberi videtur imago Agni. Et ratio dubitandi in primis est, quòd illi canones 102. qui feruntur nomine sextæ Synodi, editi fuerint quattuor, vel quinque annos post absolutam sextam Synodum Constantinopoli, quo rursus conuenerunt Episcopi 217. ad perficiendum quod omiserat quinta, & sexta Synodus, nimirum canones, vnde noua hæc conuentio dicta est *triveteris*, id est, quinifexta, quòd videlicet fuerit appendix quintæ, & sextæ. Videtur autem carere auctoritate, eo quòd non interfuerit summus Pontifex Romanus, vel per se, vel per Legatos, neque eius acta confirmauerit. Imò Sergius Papa, quantum rogatus, & vexatus ab Imperatore Iustiniano, noluit illam confirmare, auctore Beda, qui vocat illam erraticam Synodum in lib. de sex aetatibus in Iustiniano Imperatore. Idem Paulus Diaconus de gestis Longobardorum cap. 11. & Anast. in vitis Ioannis VII. Constantini, & Gregorij II. qui etiam rogati noluerunt subscribere. Præterea nulla necessitas erat cogendi Synodum ad perficiendam quintam, & sextam, condendo canones, quia hæc integre perfecerat id, ad quod conuenerant; quinimò Legati Agathonis Papæ missi ad sextam Synodum, acceperant in mandatis, ne quicquam aliud in Concilio proponi, ac defini permitterent, præter ea, quæ fidem, fidemque controuersias concernerent. Demum in ea prima continentur apostolicis constitutionibus, decretisque Oecumenicorum Conciliorum contraria.

Nec obstat, quòd quidam canones huius Synodi recipiantur ab Ecclesia: nam vt ibidem addit Anastasius, mos est in Ecclesia, vt quæ nouerit esse sancta secundum sanctam Romanam Ecclesiam, & Conciliorum decreta recipiat; quomodo ex schismatico Concilio Basileensi quædam sunt auctoritate Romani Pontificis, & vsu Ecclesiæ comprobata; similiterque è Concilio Constantiensi. Dicitur ergo canonem 82. quo Dominus noster Iesus Christus instar agni pingi prohibetur vsu contrario Romana Ecclesia reprobaui, nunquam enim præsertim in Occidente omisit Christum immaculati agni imagine representare. Nihilominus quoniam ita reicit imaginem Agni, vt simul approbet imaginem Christi in propria figura; citant illum contra Iconomachos Adrianus Pontifex in epist. ad Tharasium. Gregor. II. in epistolis quæ habentur in septima Synodo, Tharasius, & ipsa septima Synodus: id enim conferebat pro causa imaginum, siue quæ hæc quinifexta Synodus censetur legitima, vt fertur ab Iconoclastis, vt suis armis expugnarentur; siue quia vbi non recedebat à veritate, & communi fide Ecclesiæ, valebat ad eius confirmationem, saltem priuata eorum Episcoporum auctoritate.

Atque ad hunc finem allegatum fuisse à septima Synodo hunc octogessimum secundum canonem, testatur Adrianus in epist. ad Carolum Magnum, pro defensione septimæ Synodi contra obiecta aduersus illam ab auctore quattuor librorum oblatorum Carolo Magno ab Iconomachis, qui falsò dicuntur Cardini, vt infra dicitur. Inter alia enim traducebant illam, quòd non ad adorationem imaginum pertineat testimonium, quod de sexta Synodo protulerunt. Respondet Adrianus: *Idcirco testimonium de sancta sexta Synodo protulerunt, vt clarificè ostenderent, quòd iam quando sancta sexta Synodus acta est à patribus temporibus sacras imagines, & historias pictas venerabatur. Vnde ipsa sancta sexta Synodus fideliter per canones orthodoxè statuens ita constituit, dicens: In quibusdam*

venerabilium imaginum picturis, Agnus digno præcursori monstratus designatur, qui in signum relictus est gratia, & post pauca: *secundum humanam figuram, & in imaginibus à nunc pro veteri agno reitulari decernimus, &c.* Hæc Adrianus, qui planè testatur prohibitionem illam non esse allatam à sexta Synodo ad tollendas figuras agni, sed ad confirmandam fidem sacrarum imaginum.

Non desunt tamen, qui dictorum canonum, & quinifextæ Synodi auctoritatem tueantur, ducti cum aliis argumentis, tum maximè quòd apud Gratianum in decreto dist. 16. can. 5. proferantur ex epist. Adriani ad Tharasium, quæ habetur act. 2. septimæ Synodi, hæc verba: *Sextam Synodum recipio cum omnibus canonibus suis.* Sed iam nostra non interest, nec vacat de quinifextæ Synodi auctoritate an, & quanta sit disputare, illud interim verum est, fragmentum hoc epistolæ Adriani malè citari. Etenim germana versio epistolæ Adriani ad Tharasium, quam vertit Anastasius Biblioth. ita habet: *Inuenimus autem in predicta synodica epist. sanctitatis vestra post plenitudinem fidei & confessionem sacri symboli & omnium sanctorum sex Synodorum, & de sacris, & venerabilibus characteribus miraculum laude, ac veneratione dignissimum contineri. Quare & easdem sanctas Synodos suscipio cum omnibus regulis quæ iure ac diuinitus ab ipsis promulgatae sunt.* Ita in notis prædicti canonis decretum Gratiani iussu Gregorij XIII. recens emendatum habet.

Qui ergo recipiunt auctoritatem dictæ Synodi, aut saltem præfati canonis 82. asserentes plerisque canones, qui falsi sunt, esse nothos & suppositicios: variè loquuntur de dicta prohibitione. Bartholom. Caranza in summa Conciliorum dicit eo canone prohiberi imaginem Christi in forma Agni, & Spiritus sancti in forma columbæ. Addit etiam imaginem Magorum in forma stellæ: idem de imagine Agni dicunt Syluester, Angelus, Armilla, & alij Summistæ. Sed quòd ait Caranza de columba, & stella, nec habetur in præfato canone, nec aliunde probari potest; quinimo imago Spiritus sancti sub specie columbæ maximè probatur in septima Synodo *actione quinta.* Alij dicunt forsan prohibitam Agni figuram, quòd supra quàm oportet fuerit vsu recepta, & frequentata, vel ob aliam quampiam iustam causam. Bellarm. lib. 2. cap. 8. ait, non prohiberi, sed tantum anteponi illi imagines Christi in propria figura humana. Idem habet Suarez *disp. 54. sect. 2.* dicens hunc sensum traditum ab Adriano in 1. epist. ad Tharasium, quæ habetur in septima Synodo *actione 3.* & Athanasio in epistola ad Antiochenos, & Alexandrinos *actione tertia,* & ab eadem Synodo *actione quarta,* ante medium. Fauent his Theologis verba canonis; cum enim meminisset huius figuræ, subdit: *Antiquas ergo figuras, & umbras, vt veritatis signa & characteres Ecclesiæ irraditos amplectentes, gratiam, & vnitatem preponamus.* non ergo reicit figuram Agni, sed proponit illi figuram hominis. Alias autem maximè laudatur imaginem Christi in forma Agni. Sic in septima Synodo *actione secunda,* legitur epistola Adriani, in qua dicitur, laudatam fuisse in sexta Synodo imaginem Christi in forma Agni. Idem dicit Elias in septima Synodo *actione quarta,* & Epiphanius Diaconus *actione sexta.*

DISPUTATIO XLIX.

An imagines in templis rectè collocentur.

ECTE collocari in templis est, ipsas decere sanctitatem templi, & hanc vicissim esse conuenientem, & aptum locum sanctitati imaginum, atque ita sese inuicem ornare, &

& non estare. Proinde questionem esse de imaginibus sanctorum, & de modo, quo collocantur in templis, videlicet religiose pro dignitate, vt exhibeantur fidelibus tanquam digni loco sancto, & pertinentes ad eius sanctitatem. Hanc loci & honoris prerogatiuam sanctorum imaginibus negat Calvinus lib. 1. *insti. cap. 11.* affirmans primis quingentis annis nullas in templis Christianorum imagines fuisse.

Sed est manifestus error contra Scripturas superius citatas *Exod. 25. & lib. 3. Reg. cap. 6.* ponentes imagines Cherubin in templo Dei, & in loco religiosissimo, & sanctissimo, videlicet iuxta arcam, & propitiatorium. Item contra Concilia, quae citabimus infra agentes de imaginum adoratione. Demum contra Patres, & historias, quorum auctoritate constat, non modò post quingentos annos, verumetiam multo prius extitisse imagines in templis. Tertullianus *lib. de pudicitia, cap. 7. & 10.* meminit imaginis Christi praerentis formam pastoris, ouem humero gestantis pictam in calicibus sacris dedicatis consecrationi vini. Sozomenos *lib. 5. cap. 20.* & Nicephorus *lib. 10. cap. 30.* scribunt tempore Iuliani Apostatae fuisse inductam in templum statuatam, quae fuerat Christo erecta apud Paneadem, quod factum est ante annum Domini 500. Eusebius *lib. 3. & 4. de vita Constantini*, testatur multas imagines aureas, & argenteas fuisse in templis extructis à Constantino in Palaestina. Damasus *in vita Siluestri* refert Constantinum in loco vbi baptizatus fuerat prope Ecclesiam Lateranensem posuisse auream agni imaginem, & iuxta illam statuas argenteas Christi, & Ioannis Baptistae; in ipsa verò Lateranensi Ecclesia posuisse imagines argenteas Saluatori, duodecim Apostolis, & quatuor Angelis. Similiter imaginum in templo positatum meminerunt multi Patres, scilicet Basilius *oratio in S. Barlaam in fine*, Greg. Nazianzen. *epist. 49. ad Olympium*, Nyssenus *oratio in Theodorum initio*, Chrysostr. *in Missa*, quam Erasmus Latinam fecit, Eusebius *lib. 2. de miraculis Stephani*, Prudentius *in Hymno de SS. Cassiano, & Hippolyto*, Paulinus *epist. 12. ad Senerum*, August. *lib. 1. de consens. Euang. cap. 10.* Greg. *lib. 9. epist. epist. 9.* Demum Adrianus *in scripto pro imag. prope sinem* testatur, Syluestrum, Damasum, Caestinum, Sixtum, Leonem, Ioannem, & Pelagium Pontifices templa imaginibus exornasse, qui omnes floruerunt ante annum Domini 500. in quo manifestè conuincitur Calvinus, sicut etiam conuincitur per Concil. Elibertinum, quod ipse pro se citat, meminit enim receptae consuetudinis imaginum in Ecclesia, vt infra dicitur.

Ratio sumitur à qualitate dignitatis, qua sancti praediti sunt: ea est sanctitas, & gratia consummata per vnionem perfectissimam cum Deo, & similitudinem cum ipso per hanc gratiam, & per exclusionem omnis maculae peccati, iuxta illud 1. Ioan. 3. *Cum apparuerit, similes ei erimus, vidēbimus eum sicuti est.* Hinc fit, vt domus Deo dicata maximè deceat reliquias, imaginēque ipsorum. Confirmatur, nam Deus ipse dicitur templum supernae ciuitatis Apocal. 21. *Templum non vidē in ea, Dominus enim omnipotens templum illius est.* & sancti dicuntur esse in templo in caelo. Apoc. 3. *Qui viderit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* & cap. 7. *Qui viderit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* & cap. 7. *Qui viderit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* ergo æquum est, vt imagines factae ad repraesentandum illos secundum dignitatem, quam habent in templo caelesti, collocentur in templo Dei in terris.

Solutur argumentum aduersariorum ex Concilio Elibertino. §. 1.

Contra hanc veritatem obiicit primò Calvinus canonem 36. huius Concilij, vbi sic habetur: *Placuit*

in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur. Fuit prouinciale, & patuum, scilicet 19. Episcoporum hoc Concilium. Causa *lib. 5. de locis, cap. 4. sub 4.* conclusionē planè ait, impit in eo canone latam legem de tollendis imaginibus. Sed èrte quauis Concilia prouincialia non sint indubitatae fidei, & si hoc errasset, suppetat nobis ad certam fidem generale Nicenum secundum; tamen non facile adduci debemus, vt tribuamus illis errorem, nec verba praefata canonis cogunt hunc tribuere Concilio Elibertino. Igitur variae proferuntur huius canonis expositiones.

Quidam putant editum ad tollendum periculum idololatriae, ad quam nouerant gentes illas recens ad fidem conuersas maximè propendere. Is est Iuo Carnotensis in suis decretis *parte 2. cap. 40.* Sixtus Senens. *lib. 2. Biblioth. annot. 247.* Alanus Copus *in dialog. lib. 5. cap. 16.* Sed non videtur satis solida expositio: nam erat tunc receptus vsus imaginum in Ecclesia, vt constat, tum ex eo quòd Concilium hoc fuerit celebratum aliquot annis post trecentisimum Domini; quo tempore ostensum est superius viguisse vsum imaginum in templis: tum verò ex ipsis verbis Concilij; supponunt ergo hunc vsum, nec constat, magis propensos fuisse ad idololatriam homines subiectos Elibertinae Ecclesiae, quam reliquos. Denique Concilium ipsum reddit rationem suae legis, videlicet ne pingatur in parietibus, quod adoratur, non verò ne adoretur, quod pingitur. Itaque pictura est incommodum, quod videtur velle vitare, non verò adoratio.

Eodem modo reicitur expositio Sanderi *lib. 2. de cultu imag. cap. 4.* & Francisci Turriani *lib. 3. de dogmat. character. aliquantum ante finem, Valentiae q. 24. disp. 1. punct. 2.* quam etiam addit Alanus Copus, scilicet factam eam prohibitionem à Concilio ad seruandas imagines sanctorum à contumelia, cui erant obnoxiae in templis, grassante pro id tempus persecutione Gentilium. Reicitur, inquam, quia declaratur dictus finis Concilij in eo canone, *Ne quod colitur, &c.* Hic autem alius finis, neque ex canone, nec aliunde habetur singulariter in ea Ecclesia, & magis quam in alijs.

Est ergo alia expositio Bellarmini *lib. 2. cap. 9. Suarez disp. 54. sect. 1. Valquez disp. 105. cap. 2. nominatum, & determinatè prohiberi picturas in parietibus, non autem in tabulis, aere, &c.* eo quòd in parietibus obnoxiae essent corruptioni propter humiditatem, ac deformationi coloris, membrorum, &c. quae obstat honori, & reuerentiae imaginum. Hęc expositio videtur accommodatior. Et confirmatur ex eo, quòd plerumque multae imagines pingentur in lateribus tēpli, vbi nec altare erigeretur coram ipsis, neque lucernae penderent, nec adessent alia huiusmodi ornamenta, quae conciliarent imaginibus dignitatem, & venerationem: neque obstat huic expositioni, quòd canon generatim videatur imagines ab Ecclesia, non solum à parietibus excludere, dum ait: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere.* Nam illud nomen picturae potius, quam imaginis, cum sit generalius, denotare videtur imagines factas, non quocunque modo, & sine, sed ad ornamentum parietum, quae ratione nomen picturae est commune imaginibus, cum multis alijs rebus, quae pinguntur, qualia sunt animalia, flores, &c. In Ecclesia verò pro reuerentia loci pingebantur imagines Sanctorum, aut solae, aut certè absque illis alia non pingebantur. Iam verò ita pictae ex modo, quo pingebantur, & ex loco, id est, in parietibus, & ex fine, scilicet habita solum ratione ornamenti parietis, aliquid dignitatis amittebant, praesertim accedente dicta corruptione. Propterea

statuit

statuit Concilium *picturas in Ecclesia esse non debere*, id est, quae essent mera ornamenta parietum; *ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur*: id est, ne studio exornandi parietes, imagines, quae debent coli, & adorari, ac proinde pingi, & collocari modo decenti, & opportuno ad adorationem, depingantur in parietibus, scilicet modo, qui solum conferat ad pingendos parietes, minus verò conferat ad adorationem earum. & sanè verbum illud, *ne quod colitur*, subiunctum verbo, *placuit picturas in Ecclesia non esse*, refertur ad picturas, & sensus est, ne pictura, quae colitur, & adoratur, nimirum ritu, & more legitimo, quo colitur, & coli debet; in parietibus depingatur.

Solutur argumentum aduersariorum ab auctoritate Epiphani. §. 2.

Secundò obiicit Calvinus auctoritatem Epiphaniij *in epist. ad Ioannem Episcopum Ierosol.* quae est etiam sexagesima inter epist. Hieronymi, vbi narrans suum iter versus Bethel, sic ait: *Cum venissem ad villam, qua dicitur Anablata, vidissemque ibi praerens lucernam ardentem, &c. inveni velum pendens in foribus eiusdem Ecclesiae intellum, atque depictum, & habens imaginem quasi Christi, vel sancti cuiusdam, non enim memini cuius imago fuerit: cum ergo hoc vidissem in Ecclesia Christi contra auctoritatem Scripturarum, hominis pendere imaginem, sicut illud. & infra monet Ioannem Episcopum: Deinceps praecipere in Ecclesia Christi istiusmodi vela, quae contra religionem nostram veniunt, non appendi; decet enim horrorem tuam hanc magis habere sollicitudinem, vt scrupulositatem tollat, quae indigna est Ecclesiae Christi.* De hoc facto quid sit dicendum non vna est omnium opinio. Alfonso Castro *lib. 8. contra haereses, verbo, Imago*, planè sentit Epiphanium errasse contra cultum imaginum, non tamen esse haereticum, eo quòd res non esset aetate Epiphaniij aperta, neque quod ipse sciat definita; sed immeritò tribuit hunc errorem tanto viro.

Alanus Copus *dialog. 5. cap. 21.* negat, dictam epistolam esse Epiphaniij, & esse à Hieron. translata, eo quòd in Graecis exemplaribus nusquam reperitur, sed nihilominus huius epistolae, quae in epistolis Hieronymi est sexagesima prima, quare etiam hanc oportet negare esse Hieronymi.

VValdensis *tom. 3. cap. 157.* ait id factum ab Epiphanio, zelo vitandi errorem Antropomorphitarum, qui Deum corporatum esse dicebant, sed verba epistolae restantur, imaginem illam non fuisse Dei, sed hominis.

Quidam dicunt, imaginem, quam scidit Epiphanius, non fuisse alicuius sancti, sed prophani cuiuspiam hominis, quae honoris causa pro foribus templi appensa esset, meritoque abscissam, eo quòd esset contra Scripturam. Ita sentit Marianus Victorius *in annotat. in hanc epist.* cuius opinionem sequuntur quidam recentiores, & confirmant his indicijis. Primum ex eo, quòd Epiphanius dicat, fuisse *imaginem quasi Christi, vel sancti*, & volunt vocem *quasi*, habere vim ad significandum illam non fuisse imaginem Christi, vel hominis sancti, sed hominis prophani, quae ibi esset picta, & exposita inter imaginis Christi, vel sancti, & quasi esset imago Christi, vel sancti. Illam etiam particulam, *non enim memini cuius imago fuerit*, non significare quidem ignorare se, an esset Christi, vel sancti alicuius, id enim inquit, non poterat latere, cum esset coram posita, sed ignorare cuiusnam hominis prophani fuerit. Secundum indicium est, quòd incolae villae illius, templique custodes obmurmurave-

rint, & conquesti sint, quòd Epiphanius pro sublato, scilicet velo, aliud non retribueret. Quòd si illi erant cultores imaginum, & Epiphanius Iconomachus aduersarius illorum fidei, conquesti fuissent potius de sacrilegio aduersus imaginem, quam de iactura veli, in qua picta erat. Sed profectò sunt coniecturae satis leues, & coactae. Primum enim vox, *quasi*, significat affinitatem veram, & similitudinem vnus rei cum altera, vt patet ex vsu, & institutione vocabuli, affectatam verò, seu vsurpatam similitudinem non significat, nisi exprimat. Cum ergo dicitur, dictum velum habuisse imaginem quasi Christi, vel sancti cuiusdam, sensus est fuisse de genere imaginum hominum sanctorum, quales in templis esse solent, incertum autem cuius fuerit sancti, ideo ait: *Non memini cuius imago fuerit.* Nec est ad rem quod aiunt potuisse scire, quia habuit illam praemanibus, nam sicuti, hoc non obstante, potuit ignorare cuius hominis prophani fuerit, quia carebat nomine, vel signo idoneo; ita & cuius sancti fuerit ob eandem rationem. Porro nihil additur ibi, quo significetur, vocem *quasi*, significare deceptionem, nam quod subditur: *Cum ergo vidissem imaginem hominis pendere, &c.* refertur ad illum hominem, de quo loquutus fuerat superioribus verbis; in illis autem nihil est, quod significet hominem prophanum, sed solum sanctum, nec fictam, seu non veram similitudinem, sed veram.

Similiter inanis est secunda coniectura, quòd illi, qui aderant templo, si erant cultores imaginum, obstitissent Epiphanio: nam fortè circumstantiae picturae, loci, cultus, &c. non erant bonae. Illi etiam erant rudes, Epiphanius erat Episcopus, quem putarent scire quod ipsi ignorassent, praesertim cum plerumque res fidei, vt etiam imaginum, non ita fuerint tunc perspicuae, maximè in villis, quanquam illi incolae non probarent factum, dicunt enim; *Si scindere voluerat intellum erat, ut daret velum, &c.* id est, non debuit scindere, sed si voluit, &c. & sanè si persuasi fuissent, nefas esse habere ibi illam imaginem, non potuissent conquesti de Epiphanio, quod non daret aliud velum, quandoquidem merito sciderat illud, & fecerat, quod ipsi facere tenebantur. Ad extremum si Epiphanius ignorabat, cuius hominis esset illa imago, quomodo poterat existimare esse hominis prophani, & non sancti, cum praesertim fuerit ratio potius credendi esse hominis sancti ex circumstantia loci sacri, lucernae ardentis, & ex eo quòd, vt ipse fateretur, *vifa fuerit quasi hominis sancti, & nihil sit, quod denoter illud quasi, non obtinere nariam significationem.*

Aliorum sententia, & quidem probabilior est, dictam narrationem, quae habetur in fine praefatae epistolae, esse supposititiam. Ita habet Bellarm. *lib. 2. cap. 9. ad 5.* & Sixtus Senens. *lib. 5. Biblioth. annot. 247.* qui profert verba Damasceni ex oratione prima de imaginibus, vbi negat, esse Epiphaniij id quod ipsi tribuitur in dicta epistola. Sed quidam recentiores aiunt, Damascenum ibi, & orat. 2. non loqui de hac epistola scripta ad Ioannem Ierosol. sed de alia scripta ad Theodosium, & ita videtur: nam in septima Synodo *act. 6.* profertur contra imagines auctoritas Epiphaniij ex hac epist. ad Theodosium. Sed quicquid sit de hoc, certè Damascenus ad negandum epistolam, seu orationem, qua dictus error continetur, ducitur eo argumento, quòd Ecclesia Epiphaniij fuerit imaginibus adornata, ipso viuente. Hoc probat Epiphanius non fuisse scilicet imagines in Ecclesia alienae dioecesis, qui retinebat illas in sua, proinde narrationem dictam esse suppositam epistolae Epiphaniij. Simili argumento ducitur Epiphanius Diaconus in septima Synodo *act. 6. tom. 5.* vbi narrat discipulos Epiphaniij Episcopi post obitum ipsius extruxisse templum, in quo erat

erat imago Epiphani cum aliis imaginibus, quod sane non fecissent, si didicissent a magistro suo imagines in templo ponendas non esse. Ducitur etiam Damascenus alia communiore ratione, quod Patres omnes vnius Spiritus sancti participes fuerint. Addit aliam Epiphanius Diaconus supra, quod Epiphanius Episcopus librum ediderit, in quo omnes hereses Gentiles, & Iudaicas, item quotquot post Christianismum susceptum inuenerunt, damnauit, in quo sine dubio et eam posuisset, que de imaginibus ab aduersariis fertur, si alienam a Christi religione hanc existimasset. quæ ratio non minus probat non esse Epiphani Episcopi extremam partem epistolæ præfatæ ad Ioannem, quàm epistolam ad Theodolum, quæ nominatim Epiphani Diacono obiciebatur.

Accedunt aliæ Bellarm. rationes, quibus infirmandis, non erat cur quidam recentiores occuparentur. Prima ratio est, quia extra propositum adicitur ea narratio epistolæ, tanquam exemplum murmurationis, de qua aliquid dixerat, nam præcipua materia eius narrationis non est murmuratio. Secundò, quia in septima synodo cum obiecit Iconomachi quædam loca Epiphani, quæ ab ipsa sunt reiecta, tanquam apocrypha, non fuit allegatus locus huius epistolæ. Demum quia est indignum Epiphani, quod dicitur ibi appensionem illius imaginis esse contra sacram Scripturam, cum in Scriptura eiusmodi prohibitio non habeatur, vt supra ostensum est.

Mihi videtur probabile aliquem peculiarem abusum, vel superstitionem moribus vsurpata ab indigenis eius loci in appensione veli ita depicti, & circumstantiis quibusdam, voluisse Epiphanium prohibere. Ducor ad hanc opinionem, quia hoc modo interpretetur Damascenus orat. 1. de imagin. quendam locum sibi obiectum ex quodam sermone Epiphani. Primò enim ibi, & orat. 2. ait: negari posse, illum sermonem esse Epiphani; mox subdit: *Demde vi Epiphani eam orationem esse concedamus, quem admodum scimus B. Athanasium sanctorum reliquias non in vniuersis collocandas, sed humi condendas eo consilio censuisse, vt absurdum Aegyptiorum morem abrogaret, qui mortuos suos non sub terra condabant, sed in lectulis, & scimpodis collocabant; sic enim forassis Magnam Epiphaniam, vt quippiam eiusmodi recte constitueret, imagines non esse faciendas censuisse.* Hæc Damasc.

Quod ergo ipse ait de imaginibus, mihi videtur potiori ratione dici posse de illa appensione veli, non tantum huiusmodi generali coniectura Damasceni, qua accipimus factum propter bonum, quod serid faciunt sancti, verum etiam peculiari sumpta ex verbis præfatæ epistolæ; ibi enim admonetur Ioannes Ierosol. vt præcipiat deinceps huiusmodi vela, quæ contra religionem veniunt in Ecclesia Christi non appendi, vbi sanè denotatur peculiaris aliquis abusus, vel superstitio in appendendis huiusmodi pictis velis merito vitanda, de qua non constat cuiusmodi sit. Nam si nihil aliud eo facto propositum Epiphani fuit, nisi tollere imagines; non erat cur admoneret Ioannem nominatim, ne permitteret appendi huiusmodi vela; non enim in velis appensis tantum sunt imagines; imò & maxime in parietibus, tabulis, &c. Nec erat cur diceret: *Huiusmodi vela, que contra religionem veniunt, siquidem putaret imaginem vbiusque sit, contra religionem esse. Præterea verbum illud, vt scrupulositatem tollas, significat abusum, vel superstitionem, quæ non omnino tollat religionem, sicut putant tolli Iconomachi, vocantes diuinum cultum, eundem honorem tribuentes imaginibus Christi, Dei, B. V. & Sanctorum: vocat hos Damasc. Christianocategoros, id est, Christianorum accusatores, eo quod facto ipsorum lex Christiana censeretur admittere superstitionem idololatriæ, quod est Christianos accusari, tanquam idololatrias. Alteram quæ omnem omnino*

Terriò obicitur positioem imaginum in templo pronocare homines ad idololatriam, probantque ex Augustino epist. 49. q. 3. vbi de simulacris sic habet: *Verumtamen cum his locantur sedibus honorabili sublimitate, vt*

à precambis, atque immolantibus attendantur, ipse similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, quauis sensu, & anima careant affixi: in infirmos animos, vt viuere, ac spirare videantur. similia habet in Psalm. 113. Respondeo Augustinum ibi aperte loqui de idolis, quæ pro diis habeantur, & sunt demonia. post multa enim subdit: *Et idola quidem omni sensu careere, quis dubitet? verumtamen cum his locantur sedibus, &c.* quibus verbis docet eos, qui statuas, & idola pro diis habent, cum accedunt illuc adorandi, & sacrificandi gratia, ipso aspectu membrorum ita affici, vt exhibeantur non iam vt animæ expertia, sed velut animata, excitenturque infirmi ad eorum cultum. Itaque secundum mentem Augustini non quidem ipsa pictura per se conciliat sibi eiusmodi sensum, & affectum spectatorum, vt habeantur idola, tanquam animata, sed existimatio, & affectus, quo censentur dii: quare subdit Augustinus; *Quibus moribus, & pestilentibus affectibus Scriptura diuina medetur, dicens: Oculos habent, & non vident, &c.*

Quartum argumentum sumunt hæretici ex eo, quod templa instituta sint pro vniuersis imaginibus, scilicet sacramentis, qualia sunt Baptismus, qui est signum, & imago internæ sanctificationis, & sacra cæna, quæ est imago corporis Christi, non enim debent collocari in ipsas imagines mortuæ. Hoc argumentum procedit ex errore Caluini, & recentiorum hæreticorum dicentium, Eucharistiam non continere verum Christi corpus, sed solum figuram eius; qui cum aliis in materia de Eucharistia, tum in hac causa imaginum, in qua utebantur eodem argumento antiqui Iconomachi, redarguantur à septima Synodo *act. 6. tom. 3.* circa finem declarante, Eucharistiam non debere dici figuram corporis Christi, cum ipsum Christi corpus contineat, sed si diceretur figura cum Caluino, cur potest dici viua figura, quia repræsentat corpus Christi viuum, cum ipsa per se sit aliquid inanimæ, & non dicitur viua imago sanctorum, quauis inanimis, cum repræsentet non quidem cadauera sanctorum, sed viua corpora, qualia erant dum viuerent, & erunt post resurrectionem.

Vltimum argumentum est, quod Adrianus Imperator in gratiam Christianorum templa extruxerit sine imaginibus, teste Aelio Lampridio in *vita Alexandri Imperatoris*. Respondet Alanus Copus *dialog. 4. cap. 2.* & Bellarm. *lib. 2. cap. 9. in fine*, Adrianum extruxisse templa illa, non sine imaginibus, sed sine simulacris Gentilium, quod notat nomen, Numinum, quo appellat illa Lampridius. Nouerat enim Imperator, Christianos nolle sacrificare in templis gentilium, eo quod extraret ibi idola, & simulacra; ideo iussisse in gratiam ipsorum extrui templa absque huiusmodi simulacris.

DISPUTATIO L.

An imagines Dei, Christi, & Sanctorum sint adoranda.

Vas extremas hereses refert Damasc. *lib. de heres. circa finem*; alteram, quæ in colendis imaginibus sequebatur morem Gentilium, qui quibuscumque imaginibus virorum, & feminarum tribuunt diuinis oculis cultus, eundem honorem tribuentes imaginibus Christi, Dei, B. V. & Sanctorum: vocat hos Damasc. Christianocategoros, id est, Christianorum accusatores, eo quod facto ipsorum lex Christiana censeretur admittere superstitionem idololatriæ, quod est Christianos accusari, tanquam idololatrias. Alteram quæ omnem omnino cultum

cultum negat imaginibus; hæc fuerunt omnes sectæ Iudaorum, Mahumetanorum, & Samaritanorum. Item Imperatores Iconomachi, omnisque hæretici superius memorati tam antiqui, quàm recentiores, quanquam maxima pars illorum non modò non adorandas, verum nec retinendas vsipiam imagines censebant; quinimò delendas, & comburendas, sicut in foro Constantinopolitano cremari iussit Leo Iconomachus. Alij verò retinendas, sed extra templum. Alij etiam in templo, modò ne colerentur. sic Lutherus, & alij quidam Iconomachi, quorum fit mentio in septima Synodo *act. 6. in fine*. vbi Epiph. Diac. ita loquitur: *Qui verò dicunt, sufficere usum imaginum ad memoriam solium, non verò ad simulationem eas habendas, illud quidem recipientes, hoc verò recusantes, semiprobi quadantenus, & falso veri, vt ita dicam, deprehenduntur; altera quidem parte veritatem confitemes, ex altera verò peruersè agemus.*

Inter Catholicos nonnulli minus cautè loquuti, meritò visi sunt quibusdam Theologis fauere dictæ opinionis; scilicet Durandus in *3. d. 9. q. 2. num. 8. 9.* & Robertus Olchot in *lib. Sapientia, sect. 157.* & Picus Mir. in *Apolog. quest. 3.* qui quidem conueniunt in re ipsa contra Iconomachos cum Catholicis ad comparandum omne genus obsequij, omnemque adorationem, quam fideles tribuunt imaginibus, quamque negant tribuendam hæretici: sed in explicando termino adorationis, quo scilicet feratur adoratio, non rectè loquuntur, nec bene tenent veritatem hanc, quod imagines verè colantur. Nam Durandus distinguens imaginem, vt res est, & vt imago est, ait solum adorari, vt imago est; & rursus hoc modo motum in imaginem, esse motum in rem, cuius est imago; non videri tamen adorationem, & reuerentiam prototypi, propterea pertinere ad imaginem, quia licet sit vnus motus, non tamen anima cognoscit hæc vt vnum, ac proinde reuerentiam, quam exhibet prototypo, non exhibet imagini; nihilominus ad tuendum communem loquendi modum, ait dici, adorari imaginem, quia exhibet rem præsentem, & ratione ipsius res absens adoratur tanquam præsens: iuxta quem modum explicandi certè id quod reuera adoratur, est res per imaginem representata. Expresius autem hoc dicit Olchot supra his verbis: *Videtur mihi dicendum, quod nec adoro imaginem Christi, quia lignum, nec quia imago Christi, sed adoro Christum coram imagine Christi, quia est imago Christi, & excitat me ad adorandum Christum;* & statim, *Propter imaginis representationem, licet mihi coram imagine sanctum illum, cuius est imago, adorare.* Alfonso Caltro *lib. 2. de heresibus, verb. adoratio*, multis probat contra Claudium Taurinensem, & VViteplem, crucem esse adorandam, & concludit illis argumentis conuincit, non solum crucem adorandam, in qua Dominus pendit, sed reliquas omnes, quæ illius verè sunt imagines. *Nam, inquit, ad aspectum earum aquè intellectus noster in memoriam reducitur crucifixi, quem per talem genuflexionem verè adoramus.* & post multa, *Ex his dicitis, qui minime cæcum est, iam perspicere valebit, qualis sit ipsa genuflexio, & alia quævis adoratio coram cruce facta, & cui exhibetur, nam ipsi Deo in cuius memoriam venimus per crucis aspectum.* Igitur hi doctores vocant adorationem crucis, vel imaginis Christi, & sanctorum adorationem Christi, &c. quæ fit propter representationem, & excitationem factam ab imagine; ita vt Christus, & sancti sint terminus adorationis, non verò imagines; & hoc quod est adorari Christum, & sanctos, propter eam representationem imaginum, vocat cultum, & adorationem imaginum contra Iconomachos, qui non admittunt imagines esse venerandas; nihilominus in re non parum ipsas sanent.

Dicendum est primò, imagines Dei Christi, & Sanctorum absolute, & simpliciter loquendo sunt *Ies. Ragusa in 3. p. D. Th. v. 1. post.*

adoranda; hæc propositio est certa secundum fidem & in Ecclesia definita. Primus locus è Scripturis sumitur *ex cap. 25. Exod.* vbi ponuntur figuræ Cherubimorum, iuxta propitiatorium, & arcam, & necessariò adorabantur ab iis, qui arcam adorabant, non admittunt eas adoratas fuisse recentiores supra citati, negantes in veteri lege, fuisse licitam adorationem imaginum, quæ iam licita est. Sed primò in septima Synodo *actione 4.* Leontius, cuius auctoritas, & eruditio ibi valdè commendatur, in *5. lib. Apolog.* pro Christianis proponens sibi probandum venerationem imaginum illis verbis: *Agedum igitur, & deinceps de venerabiliter pictis imaginibus apologiam texamus;* ducit argumentum ex dictis statutis veteris Testamenti, declarans quoad adorationem imaginum non esse delictum inter nos, & veteres Iudæos, eo quod vtriusque tantum prohibitum sit adorari, vt Deos, quod etiam supra notauimus, & aliis rationibus ostendimus ab adorantibus arcam cum imaginibus, imagines adoratas fuisse, vt imagines, & non solum vt res quasdam: nam ibi positæ fuerunt ad representandum Angelos, & non ad integritatem, & venustatem picturæ, vt passim fit, intermiscendo vultus, figuræque humanas aliis figuris, quibus constant picturæ secundum proportionem, & ordinem. Accedit Hieronymus in *epist. ad Marcellam*, vbi dicit: ideo Iudæos veneratos fuisse tabernaculum, quia ibi erant Cherubim. Athanasius, cuius verba citat Damascenus *oratione tertia de imaginibus*, sic habet: *Nos Christiani non alia ratione imagines colimus, &c.* & statim, *sicut & Iudæi olim tabulas, & duo Cherubim aurea, & sculpitilia quadam adorabant, &c.*

Secundò serpentem æneum Deus ita constituit, vt aliquam venerationem illi conciliaret: nam eius exaltatio, iussu Dei intuenti illum, sanitas ex solo intuitu, interpretantur diuinum aliquod mysterium ea figura præmonstrari, quanquam latens, meritoque venerandum. Quare Augustinus *lib. 3. de Trinit. cap. 10.* ponit serpentem æneum inter signa religiofa, quæ venerationem merentur; & in vniuersum libro *3. de doctrina Christiana, cap. 9.* ait signa vtilia diuinitus instituta veneranda esse, quia his colitur prototypum: sunt autem à Deo instituta Cherubim, & serpens æneus.

Secundus locus præcipuus, quem proferunt passim Alanus Copus *dialog. 3. cap. 8.* Bellarminus *lib. 7. cap. 12.* & passim alij, habetur *Psalmo 98.* vbi dicitur: *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* Variæ sunt opiniones de nomine scabellum, quid hoc loco significet, quas omnes recenset noster Lorinus in *hunc Psalmum*, censetur significari corpus Christi sub diuinitate, non solum crucem adorandam, & mylticè omnes Ecclesias, terram ipsam vniuersam, quæ comparatione cæli, quod dicitur sedes Dei, vocetur scabellum, Eucharistiam, demum arcam ipsam Testamenti cum propitiatorio.

Et quidem hæretici recentiores, scilicet Caluinus, & Bucerus, volunt significari templum, & præcipi non adorari templum hoc versu Psalmi, sed Deum in templo, sed certè etiam si intelligeretur templum, supereretur hic etiam nobis argumentum ad probandum adorari aliquid extra Deum, absque idololatriâ: nec verum est, quod dicunt, cum præcipitur adorari templum, intelligi præceptum adorari Deum in templo, eo argumento, quod in Hebræo codice vox, scabellum, fit cum præpositione, ad scabellum, & vox, sanctum, possit accipi in masculino genere: nam particula, quoniam sanctum est, tradit rationem adorationis ex parte templi, videlicet sanctitatem eius: quauis enim in Hebræo textu vox sanctum, sit

fit ambigua, possitque sumi in genere vel masculino, vel neutro, & apud septuaginta Interpretes, & Hieron. accipitur in masculino, quod in vulgata editione ponitur in neutro; tamen omnino idem sensus est: dicitur enim adorari scabellum Dei, & ratio cur scabellum eius adoretur, est sanctitas siue Dei, siue templi, quod ipsi dicunt esse scabellum, quamvis autem iuxta vim Hebraicam possit proponi prapositionio ad, vt dicitur, adorate ad scabellum, quia in Hebraeo prapositionio litera h, cui Latine respondet prapositionio ad, tamen hac prapositionio in Hebraeo ponitur ad significandam actiuam constructionem applicantem rei adoratae actum adorationis, non vero ad significandum locum: nam vbi dicitur Genes. 23. Adorauit Abraham populum terre, prapositionio litera h, & Latine redderetur, Adorauit ad populum terre, tamen non ponitur apud Latinos, & tamen non denotat locum, vt fit sensus, adorauit in populo terre; merito ergo est pratermissa prapositionio ad, in vtroque loco; nam vis verbi Latini Hebraico habenti illam, respondet sine illa, pratermissa quia verbum Hebraicum significat, incuruare vos ad illud, & paraphrastes Chaldaicus cum Latino vertit, Incuruare vos illi.

Communior tamen, veriorque sensus est, nomine scabelli significari arcam: nusquam enim in Scriptura templum vocatur scabellum Dei, arca vero vocatur 1. Paralip. 28. Cogitauit vt edificarem domum, in qua requiesceret arca foederis Domini, & scabellum pedum Dei nostri; quo loco Varabius per scabellum intelligit arcam ipsam. Ianfenius autem propitiatorium, quod super ipsam, simulque cum ipsa arca erat; melius tamen intelligitur arca, quoniam propitiatorium erat tabula ex auro fusili locata super arcam inter pennas Cherubimorum, in qua tabula sedere dicebatur Dominus, cum responsa daret, ideoque pedes videbatur habere super ipsam arcam, tanquam super scabellum. Sic 2. Reg. 6. describitur, cum dicitur; Super quem inuocatum est nomen Domini sedentis in Cherubim super eam. Est ergo sensus literalis de arca, quae adoretur, & adoratio ibi proprie sumitur pro actu reuerentiae exhibitio rei veneratione dignae, vt habetur ex vi vocabuli Hebraei, propter quam verbum, adorate, reddi etiam potest, & redditur in alia lectione, incuruare; quod autem dicitur quidam posse pro scabello intelligi vniuersam terram, eo quod Isai. 66. dicitur: Terra autem scabellum pedum meorum, non est probabile, quia scabellum, de quo est hic Psalmus, dicitur sanctum, terra autem non dicitur sancta vniuersa, sed solum aliqua pars, in qua Deus aliquid sanctum singulariter ostendit, vel operatus est, sicut Exod. 3. Escaui, in quo stas, terra sancti est. Confirmatur ex verbis subiectis Psalmi: Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Hi enim propter sanctitatem, ac dignitatem, quam habent, inuitantur ad adorationem dicti scabelli; est ergo aliquid singulariter sanctum scabellum hoc, cuiusmodi est arca, non vero terra.

Idem probatur alii Scripturae locis, quibus sanctitas tribuitur rebus inanimatis, vt sancte, & cum veneratione tractentur: quin etiam expressè ea veneratione praecipitur Exod. 3. Deus propter suam praesentiam praecipit venerationem terrae, cui praesens erat. Solue calcamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo stas, terra sancta est. Similiter sanctitas tribuitur diei Exod. 12. vestibus sacerdotibus Exod. 28. dicitur sacrae litterae, 2. ad Tim. 3. Multo ergo maiori ratione sanctae sunt, & veneratione dignae imagines Dei, Christi, & Sanctorum, quae non solum sunt instrumenta cultus eorum, verum gerunt personam eorundem ad hoc, vt colantur.

Eadem veritas definitur in Conciliis, ac primo ex-

tat Canon Apostolorum pro imaginibus, de quo videndus est Turrianus lib. 1. pro epist. canonicis cap. 25. & Franciscus Feuardentius in lib. 1. deinde canonice 82. quini sextae Synodi, imagines extra parietes adorandas declaratur, de quo canone satis supra dictum est. Extat praeterea Synodus Romana sub Greg. III. anno 733, quo conuenerunt Episcopi fere mille ad definiendam hanc veritatem, vt auctor est Siebertus in suo Chronico huius anni. Rursum celebrata est Synodus in villa Gentiliacensi pro quaestione de Trinitate inter Graecos, & Latinos, & admoniti Graeci, vt idem sentirent, auctore Paulo Emilio lib. 2. de gest. Franc. Praeterea alia Synodus habita est Romae sub Stephano III. pro cultu etiam imaginum anno 768. cuius Synodi meminit etiam Adrianus in lib. de imaginib. ad Carolum, & Siebertus. Postea anno 788. celebrata est Synodus Nicena II. quae est septima generalis, cuius meminerunt Paulus Diaconus, Cedrenus, Zonaras, Photius Patriarc. in epist. ad Michaelem principem Bulgariae, cui interfuerunt Legati Romani Pontificis, & trium Patriarcharum Alexandriae, Antiochia, Ierosolymae, & ipsae Patriarcha Constant. Tharastius, interfuerunt Episcopi 350. Photius autem inquit, fuisse 367. Accessit consensus Imperatoris Constantini, ibi multum exagitata est quaestio de imaginibus productis testimoniis Scripturarum, & Patrum, ac tandem omnium consensu definita veritas adorationis imaginum. Ad extremum idem definit Trident. sess. 25. in decret. de reliquiis, & venerat. SS. de quibusdam vero Conciliis, quae videntur statuisse contrarium, infra dicemus.

Probatur etiam auctoritate Patrum, ac primum in epist. quae tribuitur Epiphano, scripta ad Theodosium contra imagines, relata in VII. Synodo, act. 6. tom. 5. habentur haec verba: Sape cum ministris meis de imaginum ablatione egi: sed ab iis non receptus sum, neque vel in paucis vocem meam audire sustinuerunt. Ministros ibi vocat collegas suos Episcopos, & personas Ecclesiasticas, quibus commissa erat tunc Ecclesia: erat ergo satis constans Ecclesia cum doctoribus suis in cultu sacrarum imaginum, recensentur autem loco citato septimae Synodi Doctores sancti, & Episcopi, qui per id tempus, quo scribebatur dicta epistola ad Theodosium, florebant in Ecclesia, quosque censere possumus requisitos contra imagines, pro imaginibus stetit, scilicet Basilius, Greg. Naz. Greg. Nisi. Chrysof. Ambros. Amphiloich. Cyril. Hierosol. vnde concludit Epiph. Diacon. loco citato, Quia si quis, qui hanc expositionem dictorum contra venerandas imagines edidit, aut se a sanctis Patribus, qui per ea tempora floruerunt, non fuisse receptum: quomodo ea, quae sancti Patres non probauerunt, nos, qui circa fines temporum, & seculorum occurrimus, quisque verbi, & cognitionis usu deficiamus, & indigni sumus, vt discipuli illorum vocemur, recipiamus? ait autem supra ab eo tempore, quo scripta fertur dicta epistola tributa Epiphano Episcopo, & quo florebant dicti Patres, vsque ad aetatem, qua vivebat hic Epiphanius Diaconus, & qua vigeat haeresis Iconomachorum, annos fluxisse quadringentos, quo rursus reicitur Caluinus affirmans cultum imaginum primis quingentis annis in Ecclesia non fuisse.

Distinctas autem multa Patrum loca collecta sunt ad defensionem imaginum, quo tempore oppugnabantur ab Iconomachis. Damascenus oratione 1. de imaginibus, profert tria loca ex Dionysio, scilicet ex epistola ad Titum ex libro de diuinis nominibus, & de Ecclesiastica hierarchia. Item oratione tertia ex epistola ad Ioannem Apostolum: plura etiam loca ex Basilio profert ipse, & septima Synodus actione quarta, videlicet ex oratione S. Martyrem Barlaam, ex lib. ad Amphisebi-

de

de Spiritu sancto, c. 10. & 17. ex oratione in Gordium Martyrem, ex oratione in XL. Martyres, ex libro contra Sabellianos. Citat etiam Adrianus Papa in epistola, quae habetur in septima Synodo act. 2. ex lib. Basilij in Iulianum illa verba: Historias imaginum illorum adoro, & palam a uobis, hoc enim nobis tradidit a sanctis Apostolis, non est probandum. Rursum Damasc. orat. 3. citat ex interpretatione Basilij in Isaiam illa verba: Quicumque veneratur imago in summi nominum veneratur exemplar. Praeterea ex Greg. Nisi. lib. de opificio Dei, cap. 4. & 5. & oratione de Filij, & Spiritus sancti diuinitate ex Chryf. in epist. ad Hebr. & rursus citat orat. 2. loca Chryf. ex orat. cui titulus est, de mediatore veteris, & noui Testamenti, ex oratione in Meletium Martyrem, ex ferm. de Iudaeproditione, & expositione parabola seminis, vbi declarat ignominiam, vel contumeliam imaginis transire ad prototypum, ac prouide imagines esse capaces honoris, & iniuriae. Adde ex liturg. Chrysof. Sacrosdos ad imaginem Christi caput inclinat. Praeterea ex Ambros. epist. ad vniuersam Italiam, & ex Maximo Philotopho & Confessore illa verba: Omnes preces fundere sancti singuli Evangelia, precibus sanctorum, & Dei, ac saluatoris nostri Iesu Christi, & domine nostrae Dei ipsius genitricis imaginem saluare, atque osculari, &c. inferius autem oratione 3. citat Athanasium ex centum quaestionibus ad Antiochum cap. 38. Quem admodum Iacob cum esset in via discipulus sustulit: virgo Ioseph adorauit, non virgine ipsam honorans, sed eum, qui virgine tenuit; ita nos Christiani non alia ratione imagines colimus, &c. Potest addi quod habet q. 16. Nos non lignis, sed imaginem crucifixi veneramus. Plura etiam loca Patrum recenset ibi Damascenus, quorum non extant opera. Itemque historias, & miracula, quibus adoratio imaginum confirmatur, multi ex dictis Patribus citantur in septima Synodo act. 4. & act. 6. tom. 4. quibus potest addi August. lib. 3. de Trinit. c. 10. vbi loquens de signis sacris, quales sunt imagines, litterae, & sacramenta, sic habet: Se i qui, haec hominibus nota sunt, quia per homines sunt honorum tanquam religiosa possunt habere, stuporem tanquam mira non possunt. Ambros. ferm. 10. in Psal. 118. Qui, inquit, imaginem in oculo Imperatoris, vti que illum honorat, cu sus imaginem coronauit, & lib. de Incarnat. dominicae sacramento, cap. 7. Nunquid, inquit, cum in Christo imaginem Dei, crucemque veneramus, diuidimus eum? Hieron. in vita Paulae: Prostrata, inquit, ante crucem, quasi pendentes domum cerneret, ador. bar. Greg. lib. 7. epist. 53. ad Secundinum: Et nos, inquit, non quasi ante diuinitatem ante illam proferimus, id est, imaginem. Admittit ergo adorationem, & solum explicat rationem adorationis. Damascenus late loc. cit. & lib. 4. c. 17. dicit, cultum imaginum esse traditionem Apostolicam, quod etiam dixit Basil. loco supra cit. & epist. ad Adrianum.

Tertium argumentum sumitur a variis testificationibus voluntatis diuinae, declarantibus gratam esse sibi imaginum adorationem, & cultum. Primum quidem extant miracula, quale narrat Damascenus orat. 3. de Imaginib. ex Euseb. de stana uera Christi, quam mulier haemorrhosa domina oppidi Peneados, obteta facultate supplici libello ab Herode rege, crexerat Christo, vbi supplex ad simbriam eius ipsa etiam in aere visibatur, cuius simbriae oram ignota quaedam herba e basi prodians, vbi primum attingisset, omnes morbos curabat.

Plura miracula imaginum Christi, & B. Virginis, & sanctorum Cosmae, & Damiani, & aliorum sanctorum narratur in septima Synodo actione quarta: alia etiam actione quinta de Ioanne Abbate habente imaginem beatae Virginis in spelunca, cui quoties iter plurimum dierum, vel mensis vnus aggrediebatur, coram accendebat candelam, commedebatque eidem seruandam, ne consumeretur, donec rediret, eamque Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

seruatam, & ardentem in reditu deprehendebat. Ibidem fertur mulierem in somnis admonitam demississe in puteum profundissimum recens extructum, sed arentem abique spe aquarum imaginem Abbatis Theodolij, & illico aquas featurisse.

Secundo huc pertinent vltiones aduersus contemptores imaginum diuinitate offensa: declarat enim Deus ab eo quod sibi displicet vnum oppositum, id est, contemptus imaginum, placere aliud oppositum, id est, honorem: recensentur quaedam vltiones in septima Synodo act. 4. vbi Constantius Episcopus Constantiae Cypri narrat, vidisse se in ea vrbe armentarium vltione diuina orbatum dextro oculo, eo quod dextrum oculum imagini B. Virg. excussisset. Idem refert Saracenum quendam sciscitatum Christianos; quid prodesset imago, quae tunc coram ipsis erat, cum audiisset eam, venerantes iuuare contemnentibus nocere, autum fuisse dextrum eius oculum conto percutere, quo probaret, verum ne esset, quod audierat, statimque eius dextrum oculum in terram cecidisse. Narratur ibidem, ob infixum clauum capiti imaginis B. Petri, non per contemptum, sed ad suspendenda vela in ornatum templi; qui infixit intolerabilibus cruciatibus frontis, & capitis correptum, neque conuulisse priusquam ab Episcopo monitus, & correptus clauum refixisset. Fertur etiam act. 5. septima Synodi Ezidan Regem Arabum inductum spe vitae triginta annorum Iudaeo imagines profligasse, sed anno sequenti obiisse. Narrantur etiam maximae calamitates Leonis Haurici in Chronico Matthaei Palmerij anni 741. Itemque a Zonara, & Paulo Diacono in vita eiusdem. Grauiissima etiam Constantini Copron. testibus iisdem in eius vita, qui moriens clamabat, similiter atque Elizabetha Angliae regina se adhuc viuentem traditum igni inextinguibili. Innumera etiam miracula imaginum apud Scriptores leguntur, & quotidie fieri videmus, sed placuit pauca haec ex grauiissimo Concilio excerpta proponere.

Quartum argumentum est ingens odium demonis aduersus imagines, fertur enim in septima Synodo, & a Damasc. orat. 3. de imag. & passim ab omnibus fere, qui tractant de imaginibus, spiritum nequam formationis apparuisse cuidam eremita conquerenti, quod tandiu, & tam acriter ab ipso vexaretur, ac promississe cessaturum se, ab impugnatione, si ipse cessaret ab adoratione imaginis B. Virg. quam apud se habebat. Respondent haereticus, diaboli fingere odium imaginum, vt magis adorentur. Sed certe si cultus imaginum est idololatria, id est, cultus ipsius demonis, & demon maxime vult adorari, non deberet eos, qui maxime sibi parent, scilicet Iudaeos, & Mahumetanos, inducere ad odium, & euersionem imaginum, vt facit, quin potius ad cultum.

Ratio demum sumitur a communi omnium sensu, & consuetudine; intelligimus enim omnes prototypum in imagine, atque huius honore ad ipsas redundare, regesque, ac principes, aliisque insignes viros recipere tanquam sibi exhibitam iniuriam, vel honorem qui tribuitur imagini: hunc autem sensum hominum non modò non adimit, verum etiam auget sanctitas Dei Christi, & hominum, in quibus est maior, certiorque ratio cultus; ergo habet locum etiam, & maxime adoratio in ipsorum imaginibus. Atque haec est ratio, & exemplum, quo passim videntur Patres, qui citantur in septima Synodo act. 4. & 6. & Damasc. orat. 3. de imagin. maxime verò, & saepius Chrysof.

Satisfit argumentis aduersariorum, ex Scripturis.

& Patribus. §. 1.

Primum argumentum ducit Caluinus ab auctoritate Scripturae prohibentis expressè cultum simulacrorum Exod. 20. Deut. 4. ad Rom. 1. vult autem prohibitionem

bitionem cadere in ipsas imagines per se, hoc ipso, quod sine imaginibus alicuius alterius rei, quæ colatur in imagine, non autem ex eo, quod ipsæ imagines habeantur pro diis, quia, inquit, Iudæi, & Gentiles non habebant simulacra pro diis, sed in ipsis Deum repræsentatum colebant; ergo si nominatim prohibentur imagines, certè ipsæ per se prohibentur adorari, ac proinde nullam cuiuscunque sit licet adorari; neque verò prohibentur solum ratione falsorum deorum, quos repræsentant, quia hoc solum esset prohibere deos ipsos, non verò imagines per se, siquidem eatenus licet has adorare, vel non adorare, quatenus licitum est adorare, vel non adorare prototypum, & non habent particularem, & propriam prohibitionem: ergo si prohibentur, sanè per se prohibita intelliguntur. Confirmatur, nam Exod. 32. de vitulo aureo dicitur: *Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti.* & Aaron ibidem inditurus diem sacrum vitulo, præconis voce iussit dici: *Cras solemnitas Domini est.* ubi in Hebræo illud, *Domini est*, habetur *mm Adonai*, & Indicum 17. mulier quædam dicit: *Sanctificauit, & voui Domino mille, & centum argenteos, ut faciam sculpitile, atque consutile.* Ergo non peccabant in eo, quod adorarent falsum Deum, sed in eo, quod adorarent illum in imagine. Verba Caluini sunt: *Sine creaturam tibi in simulacro repræsentans, ubi ueneratione aliqua prosteris superstitione aliqua fascinat us.* Et paulo post: *Neque interest, ait, idolum ne simpliciter homines colant, an Deum in idolo, hac semper idololatria est, cum idolo qualicunque colore exhibentur diuini honores.* Sed peruertit Caluinus primùm ipsam notionem idololatriæ, deinde sensum Scripturæ. Etenim propriè idololatria, ut iam vsu venit hoc nomen, non est quicunque cultus cuiuscunque rei, sed tantummodo est impius cultus, quo creaturæ diuinus honor exhibetur. Dixi, *ut vsu ueni*, quia ex vi uocabuli non significat impietatem, sed solum actum indifferentem colendi simulacrum: vsus autem obtinuit, ut significet impietatem. Dixi secundò, *propriè*, nam latè per metaphoram, & analogicè uocatur etiã idololatria amor, quo creatura implicite, vel explicite amatur plusquam Deus, & præfertur ipsi in amore, quomodo dicitur ad Ephes. 5. *Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem, &c.* Non verò præfertur creatura Deo æstimatione, cultu, & honore: idololatria autem non consistit propriè in eo, ut præferatur creatura amore, sed solum ut præferatur cultu, & honore. Quoniam tamen est aliqua similitudo honoris vnam rem amari præ alia, ideo intercedit aliqua similitudo idololatriæ: cum verò varij sint honoris gradus secundùm gradus excellentiæ, & summus debeat soli Deo, rectè definitur idololatria per hoc, quod tribuatur honor diuinus alij personæ, & rei, quæ Deus non sit; sic definit illam Ambrosius in cap. 5. epist. ad Ephes. his uerbis, *Idololatria Dei honorificemiam usurpat, & uendicat creaturæ; idem manifestè habetur Sap. 14. his uerbis: Hac fuit uita humana deceptio, quoniam aut affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt.* & Apost. ad Rom. 1. *Coluerunt, & seruerunt creaturæ potius, quam creatori.*

Itaque in re proposita cultus imaginum non potest dici idololatria, nisi exhibeat diuinum honorem creaturæ; hunc autem non exhiberi huic ab iis, qui colunt imagines sanctorum, ostenditur eodem modo, quo ostendimus non esse idololatriam cultum sanctorum: nimirum quia neque ipsas imagines, quæ sunt creaturæ factæ non modò opera Dei, uerum etiam hominum, ut deos habemus, & colimus, siue sint imagines Dei, siue sanctorum, sed colimus in illis personas repræsentatas: neque rursus si personæ repræsentatæ sint creaturæ dignæ cultu sancto-

rum, earum imagines coluntur à nobis diuino honore, ipsa natura, & conditione obsequij; non enim sacrificamus iis, nec exhibemus aliquod obsequium, quod vel consuetudine, vel ex intentione sit debitum soli Deo.

Quod autem dicunt adorationem esse idololatriam hoc solo quod feratur in imaginem, siue feratur in imaginem Dei, siue in imaginem sanctorum: & rursus siue obsequium quod exhibetur sit proprium Dei ex intentione, vel consuetudine, siue non; id, inquam, ex duplici capite uidetur posse deduci. Primùm à natura actionis spectata tatum ex parte termini, qui est imago; quod uidelicet hæc det actui malitiam idololatriæ: & hoc temerè dicitur; si enim cultus neque ex natura sua est diuinus, neque ex intentione, quod scilicet uelit quis, & esse diuinum, & eo coli creaturam illam, seu opus, quod est imago, certè ab imagine ipsa non habet quod sit diuinus: tum quia quantitas, & qualitas honoris prouenit à persona honorante, & à modo honorandi, non verò à persona, & re honorata, ut dictum est in materia de satisfactione: tum quia utcunque ab hac proueniret, certè tunc solum daret esse diuinum adorationi, quando res adorata esset Deus, & certè imago neque est Deus, neque, ut dixi, obicitur ut Deus: itaque deficit omnino notio idololatriæ, quæ est esse cultum, quo exhibetur diuinus honor creaturæ.

Secundò ergo uidetur posse hoc deduci ab auctoritate Scripturarum, quas allegat Calu. quod uidelicet loco citato dicant cultum imaginum esse idololatriam; sed primùm si nihil aliud suppeteret, certè ratio iam producta ostendens nulla ratione conuenire tali actui esse diuinum, vel in re, vel ex intentione; deberet conuincere Scripturas non esse hoc sensu accipientes, præterquam quod satis supra ostensum est, Scripturas etiam ueteres admittere cultum rerum inanimatarum, & imaginum, solumque prohibere, ne habeatur ut dii. Male autem Calu. ait, nihil plus, quam nos tribuere imaginibus Iudæos, & Gentiles, & tamè cenferi idololatrias; constat enim ipsos in cultu imaginum, quo meliò reprehenduntur, tum ipsas imagines pro diis habuisse, tum verò creaturas, tanquam deos per ipsas imagines coluisse, ideoque semper idololatriam commisisse. Atque ut incipiamus à Iudæis, primùm vitulus aureus, Exod. 32. & duo vituli, quos fecit Ieroboam 3. Reg. 12. & idolum Micha innominatum Ind. 17. fuerunt per se ipsa loco Dei: hoc enim declarat illa uox, *Hi sunt dii tui Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti:* etenim duo genera idolorum fuere apud Iudæos, alterum nominatum, ut Moloc, Baal; alterum innominatum, ut iam dicta. Illa quidem posset dici non fuisse culta per se, sed ut imagines deorum, atque hos in imaginibus.

Hæc autem hoc ipso, quod carent nomine proprio, non significant aliquid aliud, sed ipsa habentur, ut dii, & multo magis ex eo quod haberent nomen, & similitudinem rei in communi specie, scilicet vituli, non verò vllius vituli singularis; si enim haberetur ut imago Dei, deberet esse imago alicuius personæ, seu rei singularis, non enim conuenire potest toti speciei vitulorum, esse Deum. Multo verò magis abhorret à ueritate, quod ait Caluinus vitulum fuisse signum veri Dei, lib. 1. Inst. cap. 11. §. 8. sic scribens; *Deum quidem esse nouerant, cuius uirtutem experti erant, sed à præuente imagine uolebam cognoscere Deum sibi iuuenis esse ducem.* & §. 9. ait, *Deum æternum Iudæi unum, uerumque cali, ac terra dominum sub talibus simulacris persuasi erant se colere.* Nam profectò si dicatur eos uoluisse habere in eo vitulo corporeum signum veri Dei; non potest reddi ratio, cur finxerint vitulum potius, quam equum, vel aliud brutum; præstitisset etiam fingere hominem; si

si uerò dicatur ipsummet vitulum aureum habitum ut Deum, suppetit ratio ab exemplo Aegyptiorum, apud quos dicerant colere idola. Nam Deus Aegyptiorum erat vitulus niger albis maculis insignis, ut uidere est apud Scriptores Herodotum, Diodor. Plutarch. Plin. Suid. Euseb. Augustin. lib. 18. Ciuit. cap. 5. cuiusdemque meminit Cic. lib. 1. de natura Deorum.

Dubium uerò est an putarent vitulum fuisse Deum Israël, quem ipsi prædicabat Moyses, an uerò aliquid aliud? certum autem est eos putasse liberatos se ab Aegyptiaca seruitute à vitulo illo. Caiet. Abul. & alij in c. 17. Indic. censent eos putasse illum fore uerum Deum Moysis; & opinatos Deum esse corporeum, & carnis formæ; id est, vituli eo quod diceretur: *Hi sunt dii tui Israel, & cras solemnitas Domini est.* Alij uerò censent eos non putasse illum esse dictum Deum Moysis. Nam illa uox ipsorum Exod. 32. *Fac nobis deos, qui nos præcedant.* *Moyse enim huic uero, qui nos eduxit de terra Aegypti, ignoramus quid acciderit;* significat uelle se alium ductorem ab eo, quem proponebat Moyses, & cuius negabat posse, uel debere fieri similitudinem Exod. 20. *Utraque opinio continet aliquid ueri, attentis iis, in quæ supra diximus.* nam si nomè ueri Dei accipiamus formaliter, sanè Iudæi uerum Deum colebant, id est, illum, qui esset dñs cali, & terræ, omnipotens, &c. si uerò personam explicite quidem colebant eum, qui non est uerus Deus, nec illum, quem prædicabat Moyses, sed alium, scilicet vitulum, & hoc habet secunda opinio: implicite uerò colebant uerum Deum, & hoc concedi potest primæ opinioni; quanquam uult etiam explicite Iudæos putasse vitulum esse Deum Moysis; quod mihi non uidetur probabile, quia docuerat illos Moyses delictum inter Deum uerum, & Deos gentium, præferentem Aegyptiorum: & intellexerunt tanquam Deum nouum, & ignotum propositum ipsis in Aegypto Exod. 34. cum proponeretur à Moyse nomè, & notæ, quibus describeretur ipse Deus: vitulus enim Aegyptiorum satis ipsis notus erat, & familiaris. Atque hoc significat passim Scripturæ, dicentes, Iudæos adorando vitulum oblitos fuisse Dei sui, eumque dereliquisse, quod quidè rectius accipitur eo sensu, ut reprehendantur, quod alium Deum colerent diuerfum ab eo, quem Moyses prædicabat, quam, quod senserent hunc esse corporeum, habentem formam vituli. id uidetur aperte dixisse S. Stephanus Act. 7. his uerbis; *Cui (Moyti) noluerunt obedire Patres nostri, sed repulerunt, & auersi sunt coratibus suis in Aegyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos, qui præcedant nos.* Profectò hæc electio nouorum Deorum, & conuersio ad Aegyptum contraria Moysi, quem idcirco repellent, denotat illos non putasse se colere Deum, quem prædicabat Moyses, sed quem colebant Aegyptij. i. Reg. 8. dicit Deus Samueli, *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Iuxta omnia opera sua, quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de Aegypto, usque ad diem hunc; sicut dereliquerunt me, & seruerunt diis alienis, &c.* igitur in vitulo non colebant Deum, sed ipsum substituebant ut Deum, loco ueri Dei: atque hæc substitutio, ac mutatio denotatur Psal. 105. cum enim dixisset, *Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculpitile,* subdit; *& mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli, &c. oblitus sunt Deum, &c.* Notare oportet illud uerbum, *mutauerunt, &c.* illud, *oblitus sunt.* idem habetur in Cant. Moysis Deut. 32. *Dereliquerunt Deum, &c. immolauerunt demonibus, & non Deo, diis, quos ignorabant.* illa uox, *quos ignorabant,* declarat Iudæos neque putasse vitulum, & aliquid eiusmodi constabile esse Deum Moysis, neque putasse esse signum huius Dei. Dices, neque ignorabat vitulum, quem didicerant in Aegypto. Respondeo, ignorare hic significat non recipere, & non agnoscere, ceperant autem non recipere, & recitare vitulum sub Moyse. Hieron. exponens illa uerba cap. 5. Amos. *Sacrificium obulisti Is. Raguse in 3. p. D. Th. tracl. post.*

mibi in deserto, sic habet, Ex eo tempore, quo aurum in caput vituli transformauerunt, dicentes, Hi sunt dii tui, &c. omnia quæ fecerunt non Deo (notent Caluinitæ) sed idolis fecisse monstrauerunt.

Sed his uidetur ob stare nomen illud, quod uideretur proprium Dei, *mm Adonai*, quodque ponitur loco cit. Exod. 35. cum dicitur, *cras solemnitas Domini est.* similiterque Ind. 17. cum dicitur, *Voui Domino mille, & centum argenteos, ut faciam sculpitile;* ergo illa simulacra accipiebant Iudæi ut Deum uerum, quem Moyses nominabat Iehouah Adonai, respondeo hoc nomen apud Iudæos acceptum fuisse secundum suppositionem formalem, sicut nomen homo, quod uidelicet supponeretur pro natura in concreto, cui conuenirent attributa diuinitatis, scil. omnipotentia, æternitas, &c. non uerò secundum suppositionem materialem, & personalem, qua significaretur singulariter Deus Moysis; cum uerò sentirentur huiusmodi attributa deitatis conuenire uitulo illi, eidem applicabant dictum nomen, sicut nomen homo tribuimus omni personæ, quam putamus esse hominem.

Restat iam, ut dicamus aliquid de errore Gentilium, qui quidem in cultura simulacrorum duplici modo committebant idololatriam: primò in eo, quod ipsa simulacra constabilia censcebant Deos esse. Secundò, si quæ colebant, non ut deos, sed ut imagines Deorum; nullam tamen colebant ut imaginem creatoris, & ueri Dei, sed ut imaginem creaturæ; ideoque in omni cultu imaginum committebatur idololatriam. Primum modum non admittit Calu. lib. 1. c. 11. §. 9. *Non ita (inquit) stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, ut non intelligerent Deum alium esse, quam ligna, & lapides.* Sed aperte conuincitur in eo falsum fuisse, aut uoluisse fallere. Primum enim loco cit. Sap. 14. ubi dicitur, *Homines incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt:* incommunicabile nomen est, quod conuenit soli Deo; tribui autem lapidibus est, dicere lapides esse Deos, non uerò esse imaginem Dei: nam nomen imaginis est maximè propriè que communicabile lignis, & lapidibus, & omni materiæ, ex qua sunt imagines.

Secundò hoc ipsum maximè confirmatur ex eo, quod Scripturæ passim ex instituto ostendunt idola aurea, argentea, & lapidea non esse deos, eo argumèto quod careant sensu uidentis, audiendi, &c. Isa. 46. *Psal. 113. & 134. Habac. 6.* In epist. Hieron. latè describitur infirmitas, & impotentia idolorum, quod sint obnoxia ærugini, & tineæ, opulenta puluere, quem non possunt ipsi abstergere; tenent manu gladium, quo nequeunt se à latronibus, & inuasoribus defendere; sine pedibus, inquit, in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus: & similia multa ibi describit, ac sæpe concludit, *unde uobis notum sit, quod non sunt dii.* Quæ sanè narratio infructuosa, & inanis esset, ac uana conclusio, si Gentiles non haberent simulacra ipsa constabilia pro diis, putarentque inesse ipsis potentiam, & scientiam ad subueniendum, & benefaciendum cultoribus suis; sed solum crederent esse imagines deorum, in quibus ipsi colerentur. Simile est quod à Paulo Apostolo referunt dictum Ethnici Act. 19. *Paulus hic suadet, dicens, quia non sunt dii, qui manibus sunt.*

Tertiò PP. omnes, qui scribunt contra Ethnicos, eo maximè perstringunt illos, quod ligna, & lapides pro diis habeant; scilicet Tertull. in Apolog. Cyprian. Clem. Alex. Athan. Theodor. Lactant. At nob. Notanda sunt uerba Aug. lib. 3. de doct. Chr. c. 7. *Fateor (inquit) alius demersos esse, qui opera hominum Deos putant, quam qui opera Dei, & infra, illi simulacra uenerantur, uel tanquam Deos, uel tanquam signa, & imagines deorum; & epist. 49. supra cit. ait, simulacra ipsa similitudine humanorum membrorum fouere errorem Ethnicorum putantium ea uenerere.*

eisdem Ethnicis irridet propterea Lucilius vetus Poëta apud Lactant. lib. instit. c. 22. his verbis,

*Vt pueri infantes credunt signa omnia abena
Vivere, & esse homines; sic isti omnia ficta
Vera putant, credunt signis cor melle abenis
Pergula pictorum, &c.*

Quibus versibus sententiam quoque suam subiungit Lactant. his verbis: Poëta quidem stultos homines infamibus comparauit: at ego multo imprudenciores esse dico; illi enim simulacra homines putant esse, hi deos: illos atas facit putare quod non est, hos stultitia: illi utique breui desunt saluti, horum vanitas, & duras, & semper crescit.

Quæres quid fieri potuit, vt crederent lapides, & ligna viuere, sentire, & esse Deos? Respondeo de re ipsa ex dictis constat, nec est locus dubitandi, siue suppetat nobis ratio, siue non: videtur tamen eam opinionem inductam esse primùm auctoritate Pontificum, qua plurimum valebant apud illos. Secundò communissima, ac receptissima opinione in toto ferò mundo. Tertio locutionibus, prædictionibus futurorum, motibus quibusdam, gestibus corporis, &c. quæ visibantur in ipsis, operante dæmone ad eorum deceptionem; quòd verò solita essent moueri, & loqui simulacra, colligi potest ex c. 21. Ezech. & c. 10. Zach. & ex Valerio Max. lib. 1. c. vlt.

Secundus ergo modus idololatriæ in colendis imaginibus, erat, quòd creaturis per illas repræsentatis tribuerent diuinum honorem; hæc verò creaturæ variæ erant. Primùm quidem homines mortui, quos dicebant viuere, donatos iam immortalitate, & diuinitate. Hoc docet, & probat Aug. lib. 8. Ciuit. c. 26. in vniuersum de diis Paganorum; lib. verò 18. c. 5. de Serapide. Idem probant alij, scilicet Lactant. lib. 1. c. 14. & 15. Cyprian. lib. de idololorum vanitate. Tertull. in Apolog. c. 11. Euseb. lib. 2. de prepar. Euang. c. 7. Secundò quidam non homines, sed dæmones colebant pro diis in simulacris; qui dæmones, vel accersiti magicis artibus aderant simulacris, vt refert Aug. lib. 8. Ciuit. cap. 23. vel se ipsos sponte supponebant, affumentes sibi nomina, vel idololorum, in quibus habitabant, scilicet Iouis, Apollinis, Beelzebub, Chamos, &c. vel hominum mortuorum, vt refert Augustinus supra c. 24. & lib. 22. contra Faustum, c. 17. Origenes lib. 6. contra Celsum, paulo ante medium. Euseb. lib. 4. preparat. c. 6. Lactant. lib. 2. c. 16. id quod etiam Scriptura testatur Deuter. 32. Immolauerunt dæmonibus, & non Deo. & 1. ad Corinth. 10. Quæ immolant Genes dæmonibus immolant, & non Deo.

*Satisfit argumentis ductis ab auctoritate
Patrum. §. 2.*

Obiicitur primò Iren. lib. 1. c. 24. qui inter hæreses Gnosticorum, & Carpocratis recenset, quòd colerent imagines Christi, & Pauli, easque coronarent. Respondeo non reprehendi in his cultum, honorémque imaginum, sed ritum Ethnicum, & superstitiosum, modumque honoris profanum, qualem fuisse cultum exhibitum dictis imaginibus ab his hæreticis, tradit Epiph. hæres. 27. vbi narrat dictas imagines Christi, & Pauli, eodem loco, & honore ab ipsis habitas, quo imagines Poëtarum, & Philosophorum, Homeri, Pythagoræ, Aristotelis; & subdit hæc verba: Cum quibusdam (scilicet Philosophis) etiam alias imagines IESV collocant, collocatisque adorant, & genium ministeria perficiunt: erectis enim his imaginibus, de cetero genium mores seruant: qui verò sunt genium mores alij, quam sacrificium, atque alia? idem refert Augustinus hæres. 7. Non licet autem sacrificare imaginibus, nec decent illas alij honores profani. Proferunt etiam hæretici Epiph. hæres. 79. negantem

cultum imaginibus. sed ibi Epiphanius solum agit de B. Virg. contra Collyridianos, vt supra dictum est.

Secundò Balthasar Hyemarius combustus Vicinæ ob pertinaciam, in lib. edito contra imaginum culores allegabat Ambrosiū in oratione fenebri ad Theodosium, vbi sic habet: *Inuenit Helena crucem Domini, regem adorauit, non lignum vtiue, quia hic Genilis est error, & vanitas impiorum, sed adorauit illum, qui pendit in ligno.* Respondeo, idem Ambrosius paulo post subdit: *Sapienter Helena egi, quæ crucem Christi in capite Regum leuauit, & collocauit, vt crux Domini in regibus adoratur.* Et deinde aliquibus interpositis verbis de adoratione clauis, quo transfixi sunt Christi pedes, sic habet: *Ferro pedum Christi Reges inclinantur, Reges adorant, & Photiniani diuinitatem eius negant?* Itaque Ambrosius non negat adorationem crucis, & clauis omnino & absolute, sed vel negat ipsimet ligno inesse diuinitatem, qua sit per se adoratione dignum, vt indicet quantum intersit inter nos, & idololatræ, qui agnoscebant diuinitatem in lignis, & lapidibus, vt supra dictum est, & exponit Syllus Senensis lib. 5. Biblioth. annot. 2. 47. vel solum vult declarare rationem cur adoratur crux, non enim quia lignum est, sed quia tale est, & talis formæ, quæ repræsentet Christum crucifixum.

Tertio profertur Hieronym. in cap. 3. Daniel. vbi ait: *Cultores Dei imagines adorare non debent.* Respondeo dixisse hoc Hieronymum occasione imaginis Nabuchodonosor, quam tres pueri in Babylone adorare noluerunt: inde enim docet cultores Dei similes imagines, scilicet Regum, simili honore, quo volebat adorari suam Nabuchodonosor, adorare non debere.

Quartò obiicitur August. lib. de morib. Eccles. c. 34. vbi sic habet: *Non multos esse sepulcorum, & picturarum adoratores.* Bellarm. affert tres expositiones. Primò quòd loquatur August. de cultu idololorum. Secundò quòd loquatur de idololatria circa imagines Sanctorum, quam diximus supra ex Damasceno quosdam sectatos fuisse; quæ duæ expositiones satis probabiles sunt. Tertiam addit, scilicet Augustinum recens conuenitum offensum fuisse quibusdam ritibus, quos putaret pertinere ad idololatriam: scripsit enim hunc librum initio conuersionis; ceterum postea lib. 8. Ciuit. c. vlt. ait eos, qui id faciunt, non offerre epulas mortuis, sed solum ponere cibos super tumulos Martyrum, vt eorum precibus sanctificentur. Valquez disp. 107. c. 5. n. 30. & 31. non probat hanc responsionem, eo quòd, inquit, luce clarius sit, Augustinum id quòd dixit lib. citat. de moribus Eccles. non correxisse loco cit. de ciuit. Dei: hinc enim loquitur de sepulcris Martyrum; ibi verò de sepulcris non Martyrum, sed quoruncunque mortuorum. Hoc quidem discrimen vtriusque loci probabile est, sed non euidens, vt fertur: quauis enim postquam dixit Augustinus, *Non multos sepulcorum, & picturarum adoratores*, subiiciat illa verba, *Non multos esse, qui luxuriosissime super mortuos bibant, &c.* tamen obseruare oportet, Augustinum ibi serie quadam numerare varia peccata, quæ per id tempus fiebant, sub repetito aliquoties verbo: *Non fieri hoc, non fieri illud, &c.* siue connexa sint peccata, quæ narrat, siue non; probabile tamen est, vt dixi, adorationem sepulcorum, quam ibi vituperat, fuisse iuxta prauum ritum ibidem commemoratum circa sepulcra, & cadauera, quibus exhiberent epulas, simulque vacarent luxui, intemperantiæ, & ebrietatibus, quas, inquit, deputarent religioni: quare videtur ea cadauera non fuisse sanctorum, sed quoruncunque mortuorum absque discrimine. Proinde neque picturæ erant sanctorum; & quauis tamen cadauera, quam picturæ essent sanctorum, tamen in illo ritu cultus, & adorationis erat abusus, & superstitio, quam duntaxat, & nihil aliud reprobatur Augustinus.

Quintò

Quintò obiicitur Gregorius lib. 7. epist. 54. & 109. & lib. 9. epist. 9. vbi dicit imagines adorandas non esse. Respondeo de sententia Gregorij dubitare nõ licet, nam epist. 53. docet nos ante imaginem Christi meritò prosterni, & epist. 9. & 109. citatis reprehendit Serenum quòd imagines confregisset, quas mouerat à fidelibus adorari: solum ergo negat imagines adorandas ritu Gentilium, nempe tanquam Deos.

Sextò obiiciebat dictus Balthasar Eusebium Cæsariensem, quem ante illum obiiciebat Gregorius Neocæsariensis Episc. Iconomachus in definitione septimæ Synodi sic falsò nominata, quæ recenetur in vera septima Synodo aliene 6. Hic, inquam, Eusebius in epist. ad Constantium Augustum petentem imaginem ad se ab illo mitti, monet non esse querendam nec pingendam imaginem. Respondeo Epiph. Diaconus epistolam hæc Eusebii reprobaram esse cum plerisque aliis eius scriptis non retraxisset, fuit enim aliquando Arrianus. Alia quædam testimonia Patrū dictus Gregorius Iconomachus obiiciebat, quæ refert, & reiciit Epiph. Diaconus ibid. act. 6. tom. 5.

*Satisfit argumento aduersariorum ab auctoritate
Constantinopolitanorum quorundam
Conciliorum. §. 3.*

Tria Concilia proferuntur à recentioribus hæreticis aduersus imagines, scilicet duo Constantinopolitana, & vnum Francofordiense. Primum Constantinopolit. sub Leone I. Maurico non solum caruit solemnitate requisita ad obtinendam auctoritatem Concilij, verum etiam formam Concilij, qualem habent pleraque saltem provincialia; non solum enim defuit auctoritas & interuentus Rom. Pontificis per se, vel per legatos suos, sine quo non constat solemnitas Concilij; verum nullus nominatur Episc. qui interfuerit: nam Sigebertus, Abbas Vspergensis, Regino, Zonaras, & Cedrenus, qui meminerunt Leonis Imperat. non meminerunt alicuius Concilij, sed solum duodecim sapientum, quos, cum non posset ad suam sententiam trahere, tradidit igni cum domo simul, & libris. Paulus verò Diaconus lib. 21. Rerum Roman. de Leone ita scribit: *Indictione tertia Imperij sui septimo Kal. Ianuarij, Feria tertia, Leo silentium celebravit contra venerabiles Iconas in tribus mensibus septemdecim cubitarum, aduocato quoque Germano sanctissimo Patriarcha, ratus posse illi persuadere quo subscriberet contra sacras imagines, qui, cum se id facere non posse sine vniuersali consilio respōdisset, ut aliter Ionas, ne propter ipsum oriretur tempestas, Episcopatum renuncians.* Pro quo, inquit Paulus, Anastasium substituerunt. Hic nulla fit mentio Episcoporum; propterea quidam putant fuisse congregationem iudicum laicorum, quam voluerit Imperator confirmare auctoritate Germani Patriarchæ, sed verosimilius est fuisse conuentum aliquorum Ecclesiasticorum, qui valeret dignitate aliqua, vel auctoritate in ciuitate Constantinopolitana, vt in re Ecclesiastica seruaretur aliqua forma iudicij non profusæ laici, sed Ecclesiastici, quemadmodum prius conatus fuerat Imperator confirmare suam hæresim auctoritate duodecim sapientum. Reliquos autem Episcopos extra Anastasium Pseudo-Episcopum, substitutum Germano Patriarchæ, defuisse. Ridiculum autem est quod habent Centuriatores, Historicis inuidiæ causa subticuisse nomina Episcoporum, qui interfuerunt, cum profectò non hoc solum Concilium seu conciliabulum fuerit contrarium fidei, sed quædam alia, quorum Episcopi nominantur à scriptoribus, cuiusmodi fuit Synodus Ariminensis, Concilium Carthagenense, vbi definitum est hæreticos rebaptizandos, est præterea sequens Concilium Constantinopolita-

num congregatum contra imagines.

Secundum ergo Concilium Constantinopolitanum coactum fuit opera Constantinopolitani Copronymi anno 755. Episcoporum 330. auctore Sigeberto, & Cedreno, quod quidem ab hæreticis nominatur septima Synodus vniuersalis. Vocat hoc Conciliū quidam Ephesinum, scilicet Syllus Senensis lib. 5. Bibliotheca annotatione 247. Bartholomæus Caranza in summa Conciliorum, & auctor præfationis ad septimam Synodum in antiqua Conciliorum cõpilatione; errore ducti quòd illi præfederit Theodosius Episcopus Ephesinus, nam fuisse Constantinopolitanum habetur ex VII. vera Synodo Nicena, vbi inscribitur act. 6. tom. 1. diciturque celebratum in Ecclesia B. Virginis, quæ cognominatur Blachernis; quod etiam dicit Paulus Diaconus lib. 22. & nouissime Laurentius Surius in Prefat. 7. Synodi. Hoc ergo Conciliabulum in definitionibus, quæ referuntur actione 6. septima Synodi tom. 6. damnat primò imaginem Dei definitione 8. & 9. deinde Christi, definitione decima, & sequentibus, ad extremum omnium sanctorum, his verbis: *Si quis sanctorum omnium ideas in imaginibus inanimatis, & multis materialibus coloribus depingere studeat, cum nullum omnino usum offerant pictura, Anathema.*

Sed hoc Concilium fuisse profanum, & illegitimum quòd caruerit solemnitate requisita ad auctoritatem Concilij; habetur in VII. Synodo act. 6. tom. 1. sub initio: vbi, cum lectus fuisset, Pseudoseptimæ Synodi hic titulus: *Definitio sanctæ, Magnæ, & vniuersalis Synodi; sub iunguntur à Ioanne Cancellario hæc verba: Quæ pacta sancta dicenda erit, quæ quid sit sanctum non intelligit? execrabilis est, & profana, & adulterina, &c. imaginem enim Domini Dei nostri cum imagine simul satanae idiom appellarunt. Quomodo autem magna, & vniuersalis, in qua neque omnes cõfenserunt, & reliquarum Ecclesiarum præfati non admiserunt, sed anathemate eam denouerunt? Non habuit cooperarium, vt hæc, quæ nunc celebratur, Romanum Papam: neque illius sacerdotes, neque per vicarios, neque per Præfatos literas, quemadmodum fieri in Synodis debet; quin etiam neque concordantes sibi habuit Orientis Patriarchas, Alexandrinum, inquam, Antiochenum, & vobis sanctæ summus Pontifex, neque cum illis etiam mystas, & sacerdotes.* Hæc ibi. Eodem modo de hoc Concilio loquuntur scriptores. Cedrenus vocat impium; Zonaras concursum profanorum hominum. Alij vt Pselus, Photius, Nicephorus, Nicetas, Paulus Diaconus, Rhegino, Ado, Sigebertus, Abbas Vspergensis, vel non numerant hoc inter Concilia, vel appetit reiciunt.

*Quæ sit sententia Concilij Francofordiensis de
imaginibus. §. 4.*

Præcipuum argumentum sumunt hæretici ex Concilio Francofordiensi, à quo dicitur damnatam esse VII. Synodum Nicenam, quatenus definiuit imagines esse adorandas. Hanc autem damnationem probant primò ex actis quæ non ita pridem ipsi in lucem ediderunt. Secundò ex historiis Abbatis Vspergensis, Annonij, & aliorum, quos infra referemus. Tertio ex libris Carolinis, in quibus statuit imagines retinendas quidem, non autem adorandas, quos libros dicunt editos à Carolo Magno, & oblatos Patribus Concilij Francoford. atque ab iis susceptos, & approbatos.

Quid actum sit in hoc Concilio Francoford. de imaginibus: an ibi proposita Synodus legitima Nicena, & quæ fuerit Patrum Francofordiensium sententia de illa, non satis constat; & scriptores tam veteres, quam recentiores, ac Theologi, magna sunt in varietate constituti, quas sanè controuersias dirimere, & concludere Concilium Francoford. nõ aduersari imaginibus non est vsque adeo ad rem nostram necessarium,

et absque hoc stare nequeat fides hæc tenens tradita de adoratione imaginum. Nam si concurrant duo hæc Concilia, eorumque definitiones contrariæ sint, nulli dabitur esse debet recipiendam fidem Nicenæ Synodi quæ fuit vniuersalis, & confirmata ab Adriano Papa; nec posse quicquam obesse Francofordiensem quæ neque fuit vniuersalis, neque confirmata ab Adriano Papa in causa imaginum, si ea contradixit Nicenæ; quandoquidem Adrianus instituit Synodum Nicenam pro imaginibus, eamque confirmauit, scripsitque epistolas pro definitione adorationis imaginum. Idem dicitur de libris Carolinis; quis enim audeat in definitione fidei præferre auctoritatem regiam, seu imperialem Pontificiæ? quanquam, vt dicam, horum librorum auctor non est Carolus.

Nihilominus certum esse debet Synodum Francofordiensem nullo modo damnasse legitimam imaginum adorationem, qualem definiuit Synodus Nicenæ, & qualis esse debet: nec damnasse ipsam Synodum Nicenam legitimam. Prudens dixi legitimam adorationem, qualis, &c. & legitimum Concilium; vtrum enim damnauerit illegitimam, seu superstitionis aliquam adorationem; illegitimumque Concilium, quod tale fuerit, vel æstimatum tale, an non; variæ sunt opiniones, de quibus infra.

Quod ergo non damnauerit legitimam adorationem, legitimumque Concilium, probatur, quia sic defecisset à Romano Pontif. qui stabat pro vera imaginum adoratione, & dedit auctoritatem Concilio Niceno, & fuisset schismaticum, & hæreticum: atqui non modò nulla ne quidem apud hæreticos extat historia talis schismatis, verum extant historiæ & testificationes summæ coniunctionis, & obedientiæ.

Primum enim interfuerunt illi Concilio legati Papæ Adriani Theophylactus & Stephanus Episcopi: interfuit etiam Carolus Mag. Imperator valde obsequens Romanæ Eccl. & nominatim studiosus Adriani Papæ, vt infra dicitur; eius sunt illa verba in epist. ad Episcopos Hispaniæ, *Apostolica sedis, & antiquis ab initio nascens Ecclesie, & Catholicis traditionibus tota mentis intentione, tota cordis alacritate coniungat.*

Secundò ipsimet Patres Concilij Francoford. obedientiam hanc profiterentur in actibus eius, quæ iam extant, præsertim in libro Sacrosyllabo sub finē, vbi damnant hæreticos, ita concluditur. *Reservato per omnia iuris priuilegio summi Pontif. Domini & Patris nostri Adriani Papæ sedis Beatiss. Papæ.* Proferuntur etiam sæpe Patres illi, se non recedere à maiorum traditionibus.

Tertiò prope illa tempora non defuerunt hæretici hostes imaginum, qualis maximè fuit Claudius Taurinensis, qui sanè ad defensionem sui erroris non prætermisisset magnum hoc argumentum ab auctoritate vnius Concilij damnantis definitionem alterius Concilij, qua talis error condemnatur: atqui neque ipse vsus est tali testimonio, neque Ionas Aurelianus, qui refutat ipsum, eiusque argumenta, meminit huius argumenti.

Ad extremum non minus erat recens ea ætate error Iconomachorum cõtra imagines, quàm error Felicis & Elipandi supra memoratus de filiatione Christi: & Pontifex Adrianus æquè contra vtrumque scripsit decretales Epistolas, & verò plures & notissimas ab initio contra Iconomachiam. Nam ea quam scripsit contra Felicem, & Elipandum, diu latuit vsque ad nostra tempora, ergo si de vtroque errore actum fuisset in Concilio Francoford. idque vnum damnasset, alterum recepisset, & comprobasset; sanè non approbasset tale Concilium Adrianus, ne quidem quoad damnationem Elipandi, siquidem erat non modò schismaticum, verum etiam hæreticum; ne tali approbatione adiungeret illi auctoritatem aliquam; aut sal-

tem damnasset illum in eo, in quo errauit, quod erat necessarium tum ad occurrendum publico errori in Occidēte, tum ne approbatio vnius definitionis cum silentio alterius, haberetur pro tacito consensu, & approbatione alterius, quod sit vera, aut saltem quod non sit hæretica.

His positis quæ nobis possent esse satis, cum præsertim tanta sit varietas in historiis; de eo quod factum sit in eo Concilio sunt variæ sententiæ. Prima sententiæ est Concilium Francoford. definiuisse non esse adorandas imagines adoratione latriæ, sed alia inferiori, iuxta varios gradus: damnasse autem Synodum Nicenam secundâ, eo quod decepti illi Patres Concilij Francoford. circa noticiam facti, persuasi sint primò dictam secundâ Synodum definiuisse imagines esse adorandas cultu latriæ. Deinde secundò definitionem fuisse factam absque consensu Rom. Pontif. Hæc autem duo falsa fuisse delata ad Synodum Francoford. & ab eadem habita tanquam vera, probatur primò ex libris falsò quidem attributis Carolo Mag. verum tamē scriptis, vt quidam putant in Concilio Francoford. & tempore Caroli, in quibus libris habentur hæc verba: *Allata est in medium (scilicet in Synodo Francoford.) questio de Noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, vt qui imaginibus sanctorum ita vt Desicæ Trinitati seruissent, aut adorationem non impenderent, anathema iudicarentur, qui supra sanctissimi Patris nostri omnimodis orationem, & seruitutem eis impendere ruentes, contempserunt, atque consentientes condemnauerunt.* Præterea in ipso opere introducit Constantinus Constantiæ Cypri Episcopus in Concilio Niceno anathema dicens iis, qui non adorant imagines, eo cultu, quo adoratur SS. Trinitas. Idem auctor dicit, ad summum Pontificem pertinere iudicium controuersiarum fidei; ideoque non esse habendam fidem dictæ Synodo pro adorandis imaginibus, quod Pontificis auctoritate careret. Fuit autem hæreticus Iconomachus auctor horum librorum Carolinorum, quem putat hæc sententiæ hæc duo falsa obtulisse Synodo Francoford. de Synodo Nicenâ, atque ita vtrique Synodi iniuriam fecisse.

Secundò hoc ipsum probant testimoniis historiarum, primum scilicet Hincmari in lib. contra Laudunensem Episcopum c. 20. cuius verba refert Alanus in dialogo 4. c. 18. & 19. Scilicet: *Septima autè apud Græcos vocata vniuersalis Pseudosynodus, de imaginibus quas quidam confringendas, quidam autem adorandas dicebant, neutra verò parti intellectu sano desinens sine auctoritate Apostolica sedis, non longè ante nostra tempora Nicea est à pluribus Episcopis habita, & Romam missa; quam & Papa Rom. in Franciam direxit. Unde tempore Caroli Mag. Imperatoris, in sessione Apostolica sedis generalis Synodus in Francia conuocante prefato Imperatore celebrata, & secundum scripturam rariè tramitem traditionemque maiorum ipsa Græcorum Pseudosynodo destructa, & penitus abdicata: de cuius destructione non modicum volumen, quod in Palatio adolescentulus legi, ab eodem Imperatore Romam est per quosdam Episcopos missum.* Accedunt Annonius, seu Ammonius, Ado, Abbas Vspergensis, Rhegino, Ioannes Aucennius; qui quidem conueniunt in eo quod dicant in Synodo Fræcoford. damnatam Synodum celebratam pro adorandis imaginibus: differunt tamen in nominando loco vbi sit celebrata, & Imperatoribus sub quibus sit celebrata; quidam enim nominant Constantinopolim, scilicet Annonius, & auctor librorum Carolinorum; quidam in genere Synodum Græcorum, scilicet alij, præter Hincmarum, qui nominat Nicenam. Ammonius ait celebratam Constantinopoli sub Constantino, & Irene, sub quibus non est celebrata Constantinopolitana, sed Nicenâ. Itaque cum dicunt hi auctores damnatam Synodum pro adorandis imaginibus; in verbo adorandis

dis videatur intelligere adorationem latriæ.

Hæc sententiæ est Bellarmini lib. 2. c. 14. eadem est Genebrardi lib. 3. Chronologia anni 794. vbi sic loquitur: *Addo Patres qui Francofurtum conuenerunt non satis habuisse perspectam Nicenæ Synodi sententiæ, ac fuisse deceptos falsis rumoribus, & scriptis. Nam contra eam sic dimicauerunt ac si ad iam uendendam imaginum adorationem simpliciter incubuissent; cum potius de reinendis imaginibus sanxissent, & egisset aduersus Constantinopolitanam 7. Pseudosynodum, qua de confringendis, & omnino tollendis paullo ante canones tulerat. Alioquin hæc cum illa idem planè iudicauerit, ac sensu.* Hæc Genebrardus. vbi sanè per adorationem intelligit latriam; quæquam displicet quibusdam quod videatur his verbis tollere omnem adorationem imaginibus, & solum probare quod refratentur, aut certe, quod minimè se explicauerit, si non ita sentit. Idem infra de libris Carolinis loquens subiungit: *Passum insulcanti reinendas esse imagines in ornamentum Ecclesie, seque damnatæ armat aduersus nescio quam præteritam imaginum adorationem, quam nec Nicenâ ipsa cognouit.* Sed profectò quamuis potuerit Genebrardus sese amplius explicare, tamen his verbis nihil tradidit, quod iustam reprehensionem mereatur. Primum illa vox, *simpliciter*, addita adorationi determinat locutionem ad præcipuam, quæ est latriæ; & satis nouerat Genebrardus libros Carolinos, & cuiusmodi adorationem dicerent approbatam à septima Synodo, scilicet latriæ. Dicit autem ipsam pugnasse pro retinendis imaginibus, quoniam id, quod maxime curabant Iconomachi, erat ipsarum euerctio, & combustio, non autem quod sentiret septimam Synodum nullam adorationem imaginibus tribuendam putasse. eiusdem sententiæ fertur Baronius.

Sed reicitur passim hæc sententiæ à recentioribus, neque caret difficultate, primum quia V. I. vera Synodus Nicenâ celebrata fuit sub eodem Pontifice Adriano, sub quo Francoford. & huic interfuerunt ipsius legati, quos credibile non est aut fuisse nescios rerum tractatarum in VII. Synodo, aut non aperuisse illas Concilio Francoford. cui aderant, nisi fortè dicitur, quod referunt quidam, & dicant etiam Centuriatores, legatos, & Adrianum in hac parte restitisse Concilio Francoford. at certe aut dicitur restitisse definitioni Concilij huius; sed definitio ipsius erat Catholica iuxta fidem Synodi Nicenæ, & Pontificis, scilicet imagines non esse adorandas cultu latriæ. Et enim ille idem Constantius Episcopus qui in libris Carolinis dicitur probasse cultum hunc latriæ, disertis verbis *actio* 3. post epistolam Theodori Patriarchæ contrarium constituit, vbi sic habet: *Suscipio, & amplector venerandas imagines; adorationem autem, quæ sit secundum latriam, in nullo modo substantiali, & vnicæ Trinitati conseruo, qui verò aliter sentiunt anathematis subitico.* Idem dicit Basilius Ancyranus, act. 1. & demum vniuersa Synodus idem definit act. 7. cuius definitionem simulque fidem Constantij Episcopi contra mendacium libri Carolini, defendit Adrianus in scripto de imaginibus. Aut ergo dicitur Concilium Francoford. restituisse opinioni falsæ, quam de Nicenâ, quoad hanc doctrinam habuisset; sed non erat cur discreparet; in promptu enim erat proferre acta V. I. Synodi, aut curare statim afferri. Itaque non videtur relinqui locus sententiæ quæ dicat in Concilio Francoford. reiectam V. I. Synodum, & definitum aliquid contra illam.

Confirmatur, nam error, qui fertur damnatus in Concilio Francoford. non potest esse error Christianorum, sed Gentilium tributum diuinitatem, honorumque diuinitatis lignis, & lapidibus: ergo & incredibile videri debuerat potuisse cadere in V. I. Synodum; & vtrumque fuissent in ea opinione, vel suspitione, Patres Francofordienses, haud difficile potuissent dedoceri. Adde quod neque credibile est Syno-

dum Nicenam eiusque cogendæ causam vsque adeo in Gallia, Germania, &c. publicam, potuisse latere Patres Concilij Francofordienses. Deinde auctor deceptionis, qua feruntur decepti Patres Concilij Francoford. perhibetur Hincmarus ab auctoribus huius sententiæ, post libros Carolinos; atqui Hincmarus narrat V. I. Synodum Nicenam primò Romam, inde verò à Rom. Pontif. in Franciam missam, & eius iussu tempore Caroli Mag. Synodum Francofurtum conuocatam.

Denique tantus error magni Concilij Francoford. non fuisset silentio præteritus, nec permissum V. I. Synodi tam turpem notam adhærescere ab Adriano; cum præsertim ipse scripserit defensionem V. I. Synodi in causa adorationis imaginum, & quidem citra cultum latriæ contra libros Carolinos; nec tacuissent alij scriptores librorum pro imaginibus, scilicet Ionas Aurelianus, Paulus Diaconus, & Eginardus.

Secunda sententiæ est, Concilium Francoford. nihil statuisse contra Concilium Nicenam. Sed primò à peruerso auctore librorum Carolinorum, malitiosè attributum errorem septimæ Synodo Nicenæ de cultu latriæ imaginibus exhibendo, ac defectum auctoritatis Pontificiæ. Deinde malitiosus conficta narrationem damnationis eius factæ in Concilio Francoford. Inde verò, scilicet ab auctore horum librorum deceptum fuisse primò Hincmarum; deinde alios omnes scriptores, qui referunt damnatam septimam Synodum in Concilio Francoford. Omnes enim fuerunt posteriores Hincmaro; Hincmarum verò deceptum fuisse nõ quidem præfatione librorum Carolinorum, in quibus apparer scriptum Synodum Francoford. damnasse V. I. Nicenam, sed ipsis libris Carolinis, in quibus hæc ex instituto damnatur: quoniam ipse testatur se cum esset adolescentulus, vidisse in Palatio Imperatoris, ac legisse volumen destructionis dictæ V. I. Synodi factæ in Synodo Generali Fræciæ conuocata ab Imperatore iussu Pontificis. Censent autem auctores huius sententiæ præfatum volumen fuisse librorum Carolinorum, in quibus refutatur V. I. Synodus Nicenâ, non verò Concilij Francoford. deceptum verò Hincmarum vt pote adolescentulum & imperitum ea ætate, potuisse confundere volumen librorum Carolinorum cum Concilio Francoford. cum præsertim censcant hos libros compositos Francoford. à pluribus per modum Concilij; & auctores huius conciliabuli esse, qui in præfatione horum librorum edita siue ante, siue post ætatem Hincmari (quod ipse est incertum) nominantur Patres. Itaque auctorem librorum Carolinorum, & Hincmarum falsos fuisse, illum malitiosè, hunc autem ex ignorantia. Consequentes verò scriptores, ac inter ipsos primum Ammonium dicentes V. I. Synodum Nicenam damnatam fuisse Francofurti, non aliunde, quam ab his libris, & ab Hincmaro potuisse accipere, id, quod scripserunt. Ita sentit Vasquez disputat. 107. c. 8. & 9.

Hæc sententiæ quoad id, quod ait, Hincmarum potuisse decipi, id est, quod credibile sit deceptum fuisse, non alia coniectura niti potest, nisi ea, qua probatur non esse credibile Concilium Francoford. definiuisse quidquam contra Synodum Nicenam, & contra Adrianum Papam, vt propterea necesse sit subesse deceptionem aliquam in historiis, qui hoc affirmant, & ex his in omnium primo à quo reliqui accepissent, scilicet Hincmaro. Addita secundò alia coniectura adolescentiæ qualitate sua minus perita, minisque idoneæ ad discernendum libros Carolinos à libro auctorem Concilij Francoford. Sed certè quod attinet ad primam coniecturam; illud videtur continere boni hæc sententiæ,

sententia, quod cum ex ea inferatur in omnibus di-
ctis Historicis subesse errorem; & credibile non vi-
deatur tam multos hallucinatos, vni tantum tribua-
tur error, ceteri vero excusentur omnes. Sed primum
non videntur recte excusari reliquarum coniectura,
quae mouent Theologos auctores huius sententiae
ad tribuendum errorem Hincmaro, peritiam a coniun-
ctione Concilij cum Adriano, & ab adolescentia
Hincmari, sunt per se faciles, & cuius praesertim hi-
storico obuia, propter quas potuissent cohibere fi-
dem, & assensum a narratione Hincmari; quod si &
hi recentiores, & multi alij superiore aetate post Hinc-
marum, & eos, qui ipsi videntur scisci, recesserunt
a sententia Hincmari; cui non recessissent illi ob eas-
dem causas ipsis magis notas. Deinde non requiritur
tanta peritia ad discernendum vtrum volumen, quod
vidit in Palatio, contineret acta Concilij, an libros
Carolinus, vt non fuerit satis ad id adolescens, vt
praesertim non inruditus, qualis censendus est, qui in-
cumbebat euoluendis eiusmodi libris. Quod si demus
minus peritum tunc fuisse, certe idem senior, qui per
id tempus probe nouerat se talem fuisse, temere cre-
didisset sibi minus perito; & praeterea poterat recole-
re styli librorum Carolinorum longe diuersum a
stylo Conciliorum. Ad extremum ex verbis Hincma-
ri infra citandis habetur eum non fuisse deceptum, vt
fertur. Nam primò narrat damnatam VII. Synodum
in Concilio Francia, & destructam. Deinde subdit de
huius destructione vidisse se integrum volumen ado-
lescentulum in Palatio Regis, quo significatur hoc
volumen fuisse opus distinctum a dicto Concilio, qua-
le volumen fuit librorum Carolinorum, non verò
fuisse Concilium ipsum; si enim hoc esset, debuisset
dicere vidisse se acta eius Concilij cuius memine-
rat.

Tertia sententia est in Concilio Francof. non fuisse
damnata VII. veram Synodum Nicenā, sed VII. falsam
Synodum Constantinopolit. sub Constantino Copro-
nymo. Ita sentit Alanus Copus *Dialogo*. 4. c. 18. & 19.
Sanderus *lib. 2. de imaginibus*. Fauent huic non pauci
Historici, scilicet Paulus Aemilius *lib. 2. de gestis Franco-
rum*. Platina in *Adriano*. Sabellicus *enueade 8. lib. 8.*
Blondus *enueade 2. lib. 1. post medium*. Petrus Galifar-
dus in *Chronographia sub anno 816*. in Carolo Mag. An-
selmus Ridolus in *Catalogo annorum & principum*, quem
refert Alanus, Nauclerus in *Chronologia vol. 2. generatione*
27. Accedit auctoritas Concilij Senonensis in decreto
fidei c. 14. vbi sic habet: *Carolus Mag. Francorum Rex*
*Christianissimus Francofordiensi concilio eisdem erroris sup-
prestit insaniam*, scilicet Iconomachorum. Nouissimè
H. Mutius inter recentiores; qui profitetur se omnes
libros historicos, quos extare scit, studiosè excussis-
se, *lib. 9. de Germanorum origine & gestis in princi-
pio loquens de Concilio Francofordiensi celebrato à*
*Carolo Mag. sic habet: In eo Concilio damnata est Felicia-
norum haereticorum opinio eorum, qui imagines in templis non se-
rendas putant, & docent.*

Hæc sententia videtur probabilis, primum quia
quamuis quidam scriptores, qui scripserunt de hoc
Concilio, meminerint solum damnationis Elipandij,
& Felicis, nihil autem dixerint de imaginibus, videli-
cet Sigebertus in *Chronico anno 793*. Marianus Scotus
lib. 3. Chroniconum aetate 61. Lambertus Schiannaburgens-
is, Paulus Diaconus, Zonaras, & Cedrenus: tamen
non videtur verosimile nullam fuisse in eo Concilio
sermone de imaginibus, cum fuerit auctoritate eius-
dem Pontificis Adriani recens hæc controuersia tra-
ctata in Synodo VII. Nicena, praesentibus eius lega-
tis, eodemque annuente definita; nec desissent tunc
ex Pseudosynodo Constantini Copronymi falsò dicta
VII. nonnullæ reliquæ Iconomachiae extinguendæ.

A Sed neque vilo modo verosimile est definitionem Syn-
odi Nicenæ aduersus illam propositam fuisse Syno-
do Francof. vt subieceretur eius examini, & iudicio
vtrum admittenda, an non; sic enim Pontifex multū
derogasset auctoritati Apostolicae, & Conciliorum
generalium, sed solum vt comprobaretur, & ea com-
probatione reciperet vires contra aduersarios super-
stitios, qui non acquiescerent Synodo Nicenæ. Itaque
sive opera Concilij Francof. solum fuerit comproba-
re VII. Synodum veram, ea comprobatio fuit reproba-
tio falsæ VII. siue fuerit reprobare hanc, ea reproba-
tio fuit comprobatio illius. & sic vnus fuit titulus
quaestionis, eiusque tractatio, scilicet de imaginibus
adorandis, sub quo vtraque VII. Synodus, scilicet
falsæ, & vera proposita fuit consideranda Concilio
Francof. & de vtraque latum iudicium, tum compro-
bationis, tum probationis sub hoc titulo, sub quo
vtraque fuit proposita; & cum dicitur damnata VII.
falsæ de imaginibus adorandis sensus est, damnatam
esse de errore, quem tenuit in hac causa de imagini-
bus adorandis, vel damnatam esse eius errorem de
imaginibus adorandis, id est, de adoratione imagi-
num; sicut dicere possumus, damnatus est error Pela-
gij de necessitate gratiae, Caluini de veritate Eucha-
ristiae, multorum haeticorum de auctoritate Papæ,
cum verò dicitur approbata vera VII. Synodus de
adorandis imaginibus, intelligitur eodem modo, id
est, de adoratione imaginum, & de eo quod dixit de
adoratione imaginum.

Hinc videmur posse assequi mentem scriptorum in
tanta varietate, qui enim non meminerunt de ima-
ginibus dum tractant de rebus sancitis in Concilio
Francof. solum voluerunt scribere ea, quæ ab ipso
sancita, & definita sunt. De imaginibus autem ideo
nihil scribunt, quoniam de his nihil definitum est à
Concilio Francof. vt nec erat definiendum, sed solum
fuit obedienter recepta, & comprobata; vt debuit, de-
finitio VII. Synodi. Et sanè eo silentio dicti scriptores
interpretantur non quidem nullum fuisse sermonem
in hoc Concilio de imaginibus, hoc enim credibile
non est, vt iam dixi, neque verò fuisse aliquid defini-
tum; & ipsos voluisse definitionem hanc scribere cum
definitione facta contra Elipandum, & Felicem; cur
enim omitterent sed non fuisse quidquam in eo de
imaginibus definitum.

Alij verò dixerunt damnatam VII. falsam Synodum,
quoniam comprobatio definitionis VII. veræ Synodi
contra falsam; est damnatio falsæ, quales sunt aucto-
res supra citati.

Alij demum variè loquuntur, & quidam dicunt
damnata VII. Synodum de imaginibus adorandis. Ado
in *Chronico aetate 6. sub anno 792*. sic habet. *Pseudosynodus,*
quæ VII. Graeci appellant pro adorandis imaginibus abdicata
penitus. Ioannes Auētinus in *historia Batorum* sic inquit;
Item acta Graecorum de imaginibus adorandis rescissa sunt.
Rhegino *lib. 2. Chroniconum anno 793. Pseudosynodus*
Graecorum, quam pro adorandis imaginibus fecerant, à Pontifi-
cibus reiecta est, per Pontifices intelligit Patres Concilij
Francof. de quo loquebatur.

Ex his verba Ioannis Auētinij de adorandis imagini-
bus accipienda sunt modo explicato, vt idem sit ac de
adoratione imaginum. in verbis Adonis pro adorandis
imaginibus. Alanus vult praepositione pro, accipi vt ha-
bet opposita contra, & construat cum verbo sequen-
ti abdicata est, vt sit sensus, VII. Graecorum Synodum ab-
dicatam esse pro adorandis imaginibus, quam videli-
cet ipsi fecerant contra adorationem imaginum. Non
est omnino alienus ab ea sententia hic sensus, verum-
tamen videtur duriusculus & praeposterus, & vt possit
applicari verbis Adonis, non potest applicari verbis
citatis Rheginonis. Rectius ergo dicitur praepositio-
nem

nam pro, quæ aliquando accipitur vt opponitur ipsi
contra, non minus frequenter accipi apud Latinos loco
aduerbij ob, vel propter: vt sit sensus, VII. Synodum quæ
pro adorandis imaginibus, & c. propter adorandas,
seu propter causam adorationis imaginum facta est,
vt loquitur Rhegino; & Synodum VII. pro adorandis
imaginibus, vt loquitur Ado, supplectam, abdicatam,
& reiectam esse: quo modo particula pro, eum-
dem sensum facit, quem notauimus facere particu-
lam de.

Praeterea ad probandum damnatam esse VII. veram
Synodum Nicenam in Concilio Francof. profertur
praefatio librorum Carolinorum citata à plurib. scri-
ptoribus, extra quorum historias non inuenitur eius
verba sunt hæc: *Allata est in medium (scilicet Concilij*
Francof.) quaestio noua Graecorum, quam de adorandis imagi-
nibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, vt,
qui imaginibus sanctorum ita vt desicæ Trinitati seruium aut
adorationem non impenderint, anathema iudicarentur; qui si-
pra sanctissimi Patres nostri (sc. Francoford. Concilij) omni-
modis adorationem, & seruicium eis impendere renuemes, con-
tempserunt, atque consentientes condemnarunt. Sed hoc testi-
monium est infirmum ex pluribus capitibus, primum
quia dabitari potest, an illa duplex parenthesis, scilicet
in Synodo Francof. sit scripta ab auctore libri, vel postea
interposita ab aliquo siue Catholico, siue haeretico; &
ratio dubitandi esse potest, quod hæc particula, *sanctis-*
simi Patres nostri contempserunt, propria est librorum Ca-
rolinorum, qua significantur pauci quidam eius au-
ctores, vt colligitur ex Adriano in scripto de imagini-
bus in *responsione ad reprehensionem capituli 56.* & alibi sa-
penumero. Idem ergo videntur significari in praefa-
tione. Deinde illa verba, *allata est in medium quaestio*, & c.
loquuntur de personis, de quibus suscepta erat narra-
tio, quique erant materia sermonis; quod si ita est, vt
verè debet esse, non erat ad rem addere parenthesis
illam, id est, in Concilio Francof. Tertio libri illi Carolini
malitiosè tribuunt VII. Synodæ Nicenæ errorè idolo-
latriæ: quare credere possumus non peperisse huius
damnationem. Quarto non est contemnenda coniec-
tura Suriij, quod auctor librorum Carolinorum in
fraude hac minus fuerit cautus, vt cum voluerit tri-
buere Concilio Francof. damnationem Synodi Nicenæ,
suo loco damnationis Pseudosynodi Constantinopoli-
tanæ, eandem mutauerit materiam damnationis cor-
rumpendo decretum Francof. sed mirabili Dei iudicio
victus impostura proderet oblitus sit Constanti-
nopolim eradere, atque eius loco Nicenam substituere,
quod cum factum non sit, animaduertere licet Fran-
cofordiæ explosam esse Synodum celebratam sub
Constantino Copronymo Iconomacho. Quintò in
ea praefatione, seu parenthesis praefationis tribuitur
manifestus error facti Concilio Francof. circa defini-
tionem Nicenæ, quem errorem minimè potuisse ca-
dere in illud, satis supra ostensum est, quare neque ca-
dit supra Nicenum ea condemnatio. Demum auctor
dictæ praefationis scribitur Eliphili, quod nomen vi-
detur suspectum, vapore confictum ab aliquo cuius
nomen proprium inuisum esset Catholicis.

Profertur praeterea testimonium Hincmari Re-
mensis, cuius verba supra retulimus, dicentis VII. Syno-
dum Nicenæ habitam de imaginibus; quas quidam
confringendas, quidam adorandas dicebant, vtraque
parte male, & sine auctoritate sedis Apostolicae defi-
niente, à Papa in Franciam missam, & ibi à Con-
cilio conuocato à Carolo Mag. destructam & abdicatam,
cuius destructionis testatur se adolescentulum
volumen in Palatio legisse. In hoc testimonio multa
habemus, quæ vel infirmant eius auctoritatem, vel
confirmant quod dictum est, scilicet ei Concilio

A Francof. damnatam VII. Pseudosynodum Copronymi.
Primum, quia liber ille, vnde sumpta dicuntur verba
Hincmari, non extat; & Trithemius inter opera Hinc-
mari illum non nominat; solumque habetur quosdam
tunc hæc relatione Illyrici hominis haeretici hostis
imaginum, cui fidem habere non debemus, vt non
habet Alanus ipse, nec credit esse Hincmari; quod
admonetariam Suarez, & auctor notatum in Con-
cilio Francof. Deinde quæ dicuntur ab ipso si acci-
piantur dicta de vera VII. Synodo Nicena, falsa sunt: sin
autè de falsa VII. Copronymi, vera sunt, & de illa in-
telligi debent: mirum primò quod dicitur quosdam
quidem confringendas imagines, quosdam adoran-
dos censuisse, contigit in Pseudosynodo Coprony-
mi, vbi praualuit eius ius, & potentia, & à pluribus
inuitis extorta est subscriptio contra imagines: ius au-
tem & potentia locum habet vbi est contradictio,
praesertim quia his verbis Hincmari non exprimitur
vtrum contrarietas illa opinio, m fuerit inter eos,
qui interfecerunt Pseudosynodo, an verò inter hos, &
alios extra illam, quales fuerunt Rom. Pontifex, &
omnes Patriarchæ, alique Episcopi iis adherentes.
Potest etiam intelligi ea contradictio inter VII. falsam,
& VII. veram Synodum, quarum neutra dicitur sano
intellectu definiisse; quia falsa definiuit confringen-
das imagines; veræ autem Nicenæ tribuatur in libris
Carolinis, quod definiuerit tribuendum imagini-
bus cultu latria, siue hos dixerit ab his libris Hinc-
marus, siue aliunde. Secundò quod dicitur defuisse
auctoritatem Apostolicæ sedis solum verum est in Sy-
nodo Copronymi, non autem in Nicena. Tertio dicitur
Synodum missam fuisse à Rom. Pontifice in Fran-
ciam: & ex eo quod subiungitur propterea conuoca-
tam à Carolo Mag. Synodum Francof. à qua damnata
est Synodus à Pontifice missa; habetur fuisse missam
vt subieceretur examini & iudicio: hoc autem solum
verum esse potest de Synodo Copronymi, non autem
de Nicena, quia, vt supra admonuimus, nullo modo
dici potest Pontificem subiecisse examini Synodum
Generalem eius iussu conuocatam, & à se confirma-
tam. Verum quidem est fuisse missam Synodum etiam
Nicenam, Constantinopolitanam verò falsam fortè
non in distincto volumine, sed in eodem scilicet com-
prehensam in Nicena, vbi iam includitur & condem-
natur; totumque illud volumen appellatum nomine
Nicenæ Synodi, in quo tamen condemnata solum
fuerit Constantinopolitana, & recepta Nicena. Ne-
que caret probabilitate, quod inde fuerit data occa-
sio erroris; vt cum fuerit in Concilio Francof. cõdem-
nata Synodus Graecorum circa adorationem imagi-
num missa illuc ab Adriano; Synodus autem missa
fuerit Nicena, quippe recens habita, Constantinopo-
litana verò neque fuerit recens in memoria, neque
fuerit missa seorsim per se; nomine Synodi Graecorum
missa ab Adriano, & ibi condemnata, intelligeretur
Nicena. Vnde etiam orta sit tanta varietas inter scri-
ptores, vt Hincmarus Synodum, quam describit, vt
refutatione dignam, dicat habitam Nicenæ. Alij verò
confuse, neque expresso nomine Synodi, neque do-
gmate condemnato, dixerunt condemnatam Syno-
dum Graecorum, seu Acta Graecorum de adorandis,
seu pro adorandis imaginibus, scilicet Rhegino, Ado,
Ioannes Auētinus citati.

Annonius seu Ammonius in *annalibus Francorum sub*
anno. 794 ita scribit: *Ibi etiam scilicet Francofurti Synodus*
quæ ante paucos annos Constantinopoli congregata sub Irene,
& Constantino filio eius VII. & vniuersalis ab ipsis appel-
lata est, vt nec VII. nec aliquid diceretur, quasi superuacua-
nea ab omnibus abdicata. Eadem verba ex ipso sumpsit
Abbas Vspertensis in *Chronico sub anno 793*. quibus sa-
nè verbis, & locus, scilicet, Constantinopolis, vbi
fuit

fuit falsa Synodus Copronymi, & condemnatio, appellatur Synodus Copronymi. Cùm verò dicatur facta sub Irene, & Constantino, significatur Nicenae: addeque Bellarm. auctorem libri Carolini dicere factam Constantinopoli in Bithynia ubi est Nicæa, non verò Constantinopoli quæ est in Thracia. qui errores, siue accipiantur ita ut positi sint Irene, & Constantinus pro Constantino Copronymo, & loquantur de Synodo Copronymi, siue ut posita sit Constantinopoli pro Nicæa, & loquantur de Synodo Nicenae; saltem declarant vnum solum fuisse certum, & exploratum apud ipsos, scilicet damnatam vnam Synodum dictam VII. vniuersalem habitam in Græcia, missam scilicet ab Adriano ad Concilium. Reliqua verò minus explorata, scilicet cuiusmodi error circa imagines, & quæ Synodus fuerit condemnata. Circumferretur autem error fuisse Synodi Constantinopolitane, scilicet, Copronymi; condemnatam autem Synodum missam ab Adriano, quæ alia non fuit, quam Nicenae, sub qua continebantur acta dictæ Constantinopolitane condemnata: & idcirco ortam hinc confusionem, ut acciperetur Nicæa pro Constantinopoli, & contra hæc pro illa, itémque Constantinus maritus Irene pro Constantino Copronymo, & contra: errorisque Synodi Constantinopolitane dicerentur errores Nicenae. & quoniam aliunde fama erat Nicenam pugnasse pro cultu imaginum, & simul ferrebat ipsam damnatam, tribuebatur ipsi error circa hunc cultum imaginum, quod sanxissent illis latrariam, præsertim accedente impostura librorum Carolinorum. Etenim vnum certum esse debet præfatos scriptores non habuisse præ manibus acta VII. Synodi Nicenae; neque acta saltem integra & sincera Francoford. qualia gesta sunt: non enim habuissent locum huiusmodi tanta varietas; sed didicisse relatione aliorum id, quod scripserunt, quæ relatio exposita est, & exponit audientes erroribus. Adde quod propter huiusmodi varietatem non desint, qui negent actum esse de imaginibus in Concilio Francof. eo quod non extant eius acta, & in iis, quæ nouissime reperta sunt, nihil de imaginibus inueniatur, sed, ut verum sit de imaginibus ibi tractatum, profectò hoc solum ex his scriptoribus tanquam certum recipere possumus, scilicet fuisse ibi de his sermonem: reliqua verò, propter magnam varietatem, tantum petere debemus ex actis, quæ extant veræ Synodi VII. Nicenae, itémque ex actis, quæ extant Synodi Francof. & ex epistolis Adriani, ac summa coniunctione ipsius cum vtroque Concilio; quibus omnibus scriptis discutiantur tenentur omnes, & confusio, quæ cernitur in scriptoribus, & concluditur non aliam Synodum damnatam in Concilio Francof. nisi falsam VII. Constantinopolitanam, Nicenam verò secundam veramque VII. confirmatam.

Solutur argumentum ex libris Carolinis. §. 5.

Aduersus adorationem imaginum Caluinus lib. 1. Institutionum c. 11. & Centuriatores Centuria 8. c. 9. opponunt auctoritatem Caroli Mag. quatuor libris dænantibus omnem imaginum cultum, qui prodire in lucem anno 1549. & tribuuntur ipsi à dictis hæreticis. Addunt præterea Centuriatores extare alium librum acriorem contra imagines Ludouici Pij. Sed primum si daretur Carolum esse horum librorum auctorem, nihil aliud obtinerent, nisi testimonia vnus laici, & militis, quod nullo modo conferri debet cum auctoritate Papæ, & pastorem Ecclesiæ, & cum Concilio Niceno Generali. quod ad hanc rem bene notauit Damascenus orat. 2. de imaginibus. *Christum*, inquit,

non commisit Ecclesiam Regibus & Imperatoribus, sed Episcopis, & pastoribus. Deinde si valet dicta auctoritas eorum librorum pro Iconomachia, debet valere etiam pro auctoritate Rom. Pontificis, pro inuocatione sanctorum, veneratione reliquiarum, suffragiis defunctorum, pro ritu dedicationis templi, pro veritate corporis Christi in Eucharistia, quæ omnia docentur ab auctore dictorum librorum, & à dictis hæreticis reprobantur.

Nihilominus certissimum est Carolum Mag. non esse auctorem horum librorum, quod bene probant Alanus Copus *dialog. 4. c. 19.* Bellarm. *lib. 2. c. 15.* & alij, primum ex magna coniunctione & necessitudine, quæ intercedebat inter Adrianum acerrimum propugnatorem cultus imaginum, & Carolum Mag. testatam testimoniis scriptorum, tum verò Epitaphio eleganti carmine conscripto à Carolo Magno apud Platnam, quo commendat pietatem, probitatemque Adriani, simulque studium, & amorem, quo ipse illum colebat. Deinde ex obedientia, & pietate ipsius Caroli erga Adrianum, aliisque Pontifices Gregorium III. & Leonem II. cùm aliis in rebus, tum maxime, & nominatim in cultu imaginum, eo quod ob hanc causam Pontifices transfulerint imperium ab Imperatoribus Græcis ad Carolum Mag. quod illi impugnatores, hic autem culter obseruatoresque imaginum esset. Referunt hoc Paulus Diaconus, Zonaras, & Cedrenus in vita Leonis Isaurici.

Narrat etiam Paulus Amilius lib. 2. *Histor. Franco-rum*, & Rhegino in *Chronico*. Pipinum regem Patrem Caroli Mag. in Concilio quodam genethliaco confutasse errorem Græcorum contra sacras imagines præsentibus legatis Græci Imperatoris. & paulo post Carolum Mag. misisse duodecim Episcopos ex præcipuis regni ad Concilium, quod celebravit Romæ Stephanus Papa contra eundem Græcorum errorem.

Ad extremum extat epistola Adriani Papæ ad Carolum nominata Capitulare qua refutatur præfati libri quorum ferunt auctorem Carolum. Hæc epistola est 3. in ordine inter epistolas Adriani, quæ habentur in noua editione Conciliorum ante VII. Synodum, eiusque citantur quædam sententiæ ab Iuone in suo decreto c. 83. 126. 128. 141. 225. & 229. & nomen Adriani præferunt, & cum numero capitulum adamussim concordant. Hanc epistolam edidit Laurentius Surius aliquibus in locis mutilam, & deficientem, quod integrum eius exemplar, ut ipse testatur, non habuerit. Sed iam integrum habetur in noua editione Conciliorum, & in 2. tomo Epistol. Pontificum, qualem ex Gallia accepit Gregorius XIII. eadem epistolam per summam temeritatem, & impudentiam satis imperitè ausum est diiudicare & confutare Conciliabulum, seu conuenticulum quoddam Parisiense, quod prodit anno 1596. incerto, & innominato auctore cui titulus erat, *Synodus Parisiensis de imaginibus anno Christi 824. ex vetustissimo codice descripta, & nunc primum in lucem edita.* vbi nulla fit mentio loci, vbi inuenta, vel vnde accepta fuerit; illam egregiè refutat Bellarm. in *Append. ad tractatum de cultu imaginum*, ostendens nec verè Synodum esse, nec scriptum luce dignum.

Cùm ergo præfata epistola confutationis dictorum librorum scripta ad Carolum Mag. sit Adriani, præsertim eius coniunctissimi, firmum argumentum est hos libros compositos esse ab aliquo hæretico, & missos ad Carolum, atque à Carolo missos ad Pontificem tanquam ad iudicem, & pastorem, & hanc obseruantiam Caroli erga ipsum nomine ipsius exhibuit Engilbertus Abbas missus Romam cum his libris, cuius obseruantia, ac studij mutuas significaciones

tionis colligere est ex præmio dictæ epistolæ Adriani.

Primus ergo memoratos libros sub nomine Caroli Mag. quidam impostor Eliphili suo vero & typographi nomine suppresso, anno Domini 1549. in lucem emisit. Deinde eisdem sub dicti principis nomine venditare cœperunt recentiores hæretici.

In notis huius epistolæ, quæ post illam habentur in tomo 3. Conciliorum, dicitur hos libros conscriptos à discipulis Sereni Massiliensis primi Galliarum Iconomachi contra imagines aduersus Nicenam Synodum tempore Concilij Francof. & Carolo Magno oblatos. Et sanè cernere est in iis libris inuidiam, & odium Nicenæ Synodi, quam & verbis indignè, & effictis mendaciis perstringuntur, quod videlicet dicat Eucharistiam esse imaginem corporis Christi, & alia quæ supra memorauimus, qualia mendacia dedecet Principem, & verè Christianissimū, & Orthodoxum. Conticere licet hos libros non ab vno aliquo auctore, sed à pluribus confarcinatos, scilicet discipulis Sereni Massiliensis, quorum alij alia Nicenæ Synodi capitula sine ordine impugnarunt, & in hunc quasi fasciculum congesta collegerint.

DISPUTATIO LI.

An imagines adorari possint cultu distincto ab exemplari, & absque eo quod adoratur exemplar.

ERTVM est sacras imagines ab exemplari habere quod adorantur, & ex eo quod exemplar, cuius sunt imagines, sit dignum adoratione, & etiam seorsum ab imagine adoretur. Dubiū verò primò est quomodo habeat imago ab exemplari quod adoratur? vtrum scilicet recipiat ab illo aliquam excellentiam secundum quam sit per se venerabilis proprio cultu distincto ab eo quo adoratur exemplar; an verò solum habeat vt adoretur eadē adoratione, qua exemplar. Rursus secundò siue habeat propriū cultum distinctum, siue non, an possit adorari per se seorsum, non adorato simul exemplari.

Prima sententia est Durandi, Olchot, Pici Mirandulani & Castro citatorum initio disputationis præcedentis, qui ita explicat adorationem imaginum, vt res ipsa videantur soli prototypo illam tribuere, faueantque aduersariis, vt supra ostensum est, nisi reducantur ad aliquam e posterioribus sententiis.

Secunda sententia est imagines ab exemplari habere excellentiam aliquam, propter quam sint adorabiles, & adorantur per se propria adoratione, cuius ipsa sint terminus vt quod; exemplar verò non sit terminus vt quod, sed tantum id quo, id est, ratio qua imagines adorentur: detur autem alia distincta adoratio, qua exemplar adoretur vt quod, & tãquam terminus per se. Atque in adoratione illa disputationis præcedentis, qui ita explicat adorationem imaginum, vt res ipsa videantur soli prototypo illam tribuere, faueantque aduersariis, vt supra ostensum est, nisi reducantur ad aliquam e posterioribus sententiis.

Secunda sententia est imagines ab exemplari habere excellentiam aliquam, propter quam sint adorabiles, & adorantur per se propria adoratione, cuius ipsa sint terminus vt quod; exemplar verò non sit terminus vt quod, sed tantum id quo, id est, ratio qua imagines adorentur: detur autem alia distincta adoratio, qua exemplar adoretur vt quod, & tãquam terminus per se. Atque in adoratione illa disputationis præcedentis, qui ita explicat adorationem imaginum, vt res ipsa videantur soli prototypo illam tribuere, faueantque aduersariis, vt supra ostensum est, nisi reducantur ad aliquam e posterioribus sententiis.

Dubium verò est in hac sententia an prototypum, quod adoratur propria adoratione vt quod extra imaginem, adorari possit, & adoretur eadem adoratione cum imagine per modum vnus obiecti. Quidam videtur tribuere prototypo solam adorationem vt quod, quando adoratur cum imagine, & in imagine, non verò aliam, qua adoretur propria adoratione vt quod, scilicet Catherinus in *opusculo de adoratione imaginum, conclusione 6. & 7.* & Martinus de Ayala in *libro de traditionibus 3. parte*; tribuitur etiam quibusdam Henrico *quodlibeto decimo quest. 6.* & aliis, qui sentiunt imaginem etiam quatenus imago est, & repræsentat, adorari adoratione, qua sit inferior illa qua adoratur ex eplari secundum se, quam adorationem restatur Cordubensis *lib. 1. quest. 5. dubio 4.* opinione magistri sui Ioannis Medinæ fuisse duliam: ipse verò sentit fuisse eandem cum adoratione rei repræsentatæ, non quidem vniuocè, sed analogicè.

Eiusdem sententiæ ferè est Gabriel *lecl. 49. in Canone*, vbi in adoratione imaginum ponit vnum actum externum, cuiusmodi est inclinari, genu flectere, &c. præterea duos internos, vnum, qui terminatur solum ad rem repræsentatam immediate, quo recognosco id quod repræsentatur tanquam summum bonum, primum principium, &c. alterum, qui terminatur solum ad imaginem, cuiusmodi esse cognitio quædam, quod illa sit imago ad repræsentandum Christum, & complacentia, qua mihi placet res illa vt talis imago honoranda propter prototypum. Iam verò horum duorum actuum priorem vult esse latrariam propriè dictam, posteriorem verò esse latrariam analogicè dictam. Quod autem dicitur eodem actu esse adorandam imaginem, & illud, cuius est imago, ait intelligendum solum de actu externo, cui respondent duo dicti interni, qui non terminantur immediate ad vnum terminum, sed ad duos distinctos: quamquam concedit posse admitti vnum communem actum qui sit affectus terminatus ad vtrumque ordine quodam, vt scilicet afficiatur ad imaginem propter prototypum, sicut vno actu diligimus creaturam propter Deum. Deinde proponens sententiã Roberti Olchot, pro qua etiam citauimus Durandum, quod scilicet imagines, neque vt ligna, & lapides, neque vt imagines, sint adoranda, neque proponantur in Ecclesia vt adorentur, sed solum vt inspectione ipsarum excitentur fideles ad adoranda exemplaria; inquit inter hunc, & supra dictum modum, discrimen esse magis de modo, quam de re, eo quod vterque modus admittat actum aliquem circa imaginem terminatum ad ipsam, vt est repræsentatiua exemplaris; discrimen verò in eo esse, quod actus hic dicatur, vel non dicatur adoratio: ipse verò dicit iuxta priorem modum esse adorationem latrariæ analogicè, & impropiè, alium verò actum, qui fertur in prototypum, esse latrariam propriè. Quod si sit vnus actus exterior, vel vnus interior circa vtrumque terminum, hic erit latraria propriè, quatenus terminatur ad prototypum; impropiè verò quatenus terminatur ad imaginem. In hac sententia consequens est imaginem, quandocumque adoratur, siue per se seorsum, siue cum prototypo; nunquam posse adorari adoratione propria prototypi, scilicet latrariæ propriè dictæ, sed semper adorari latraria impropiè dicta, & analogicè, vt placet Gabrieli, & Cordubæ; dulia verò, vt placet Ioanni Medinæ.

Alij verò sentiunt imaginem cum prototypo posse adorari per modum vnus obiecti adoratione propria prototypi, tanquam aliquid illius, sicut adoratur purpura cum rege, & humanitas Christi cum Christo: proinde hoc modo imaginem adorari adoratione latrariæ propriè dicta, qua adoratur Christus, & humanitas

humanitas eius in ipso; ita habet Suarez *diffini. 5. 4. sect. 4.* Bellarm. *lib. 2. c. 23.* Sanderus *lib. 2. de imaginib. cap. ultimo.* Albertus Pius *lib. 2. controuersiarum contra Erasimum.* Quae sententia videtur media inter duas extremas, alteram, quae docet prototypum solum adorari per modum vnius obiecti, & ut quod adoratione laetiae, non autem ut quo, quando adoratur cum imagine. Alteram, quae docet tunc adorari solum ut quo, & non esse terminum ut quod adorationis: admittunt enim hi Theologi utroque modo posse adorari.

Tertia sententia est imaginem ab exemplari, & ex eo, quod representat exemplar adoratione dignum, fieri adoratione dignam cum exemplari, quod simul directè, ac per se adoretur ut terminus proximus, ita ut eo ad hunc modum non adorato, adorari non possit. Est S. Th. *hic quaest. 25. art. 3. & 4.* quoad re ipsam quodammodo adorationis terminata ad vtramque, & vtraque adoretur adoratione propria exemplaris, siue spectetur imago, ut imago est, nempe ut representat, siue, ut est aliquid exemplaris, ut explicat *art. 4.* Eadem est sententia Caietani, & Medinae *hic*, Valentiae *diffini. 1. quaest. 2. 4. puncto 2.* & in *Controuersis lib. 1. de idololatria cap. 5. & lib. 2. Apologetico c. 7.* Valquez late *diffini. 108.* Accedunt alij Theologi, tum antiquiores, tum recentiores quoad hoc quod adoretur imago simul cum exemplari directè adorato, & si non omnes exprimunt partem negatiuam, quod non possit sola directè ut quod adorari. Hi sunt Alexander *3. parte quaest. 30. membro 3. art. 3. paragrafo 1.* Albertus in *3. distinctione 9. art. 4.* Bonauentura *ibid. art. 1. quaest. 2. & 4.* Paludanus *quaest. 1. §. inquirendo tam de his.* Richardus *art. 2. quaest. 2. & 3.* Maior *quaest. 1. vbi loquitur de cruce.* Capreolus *quaest. 1. art. 1. conclusionem 2. & 3. & art. 3.* ad argumenta contra easdem conclusiones, Almainus *quaest. 1. conclusionem 5.* Marfilius in *3. q. 8. art. 2. dubio 2. concl. 3.* VValdenus *tom. 3. c. 156. n. 6. & 7.* Ferrarientis *3. contra gentes, c. 120. §. circa latra adorationem.* Turrecremata in *cap. venerabiles, de consecratione, distinctione 3.* Antoninus *3. parte tit. 12. c. 9. §. 4.* Soto *lib. 2. de Iustitia q. 4. art. 2. in fine.* Iacobus Paina *lib. 9. Orthodoxarum explanationum §. At Remmius.* Azor *tom. 1. institutio num moralium lib. 9. q. 5.* Franciscus Turrianus *lib. 1. pro Canonib. Apostolorum c. 25. & lib. 3. de dogmaticis caracteribus, & quidam alij recentiores.*

Pro resolutione huius quaestionis obseruandum est nos de adoratione imaginum dupliciter loqui posse. Primò secundum se ex natura adorationis talis obiecti, quod est imago. Secundò secundum intentionem adorantis, ut videamus quibus modis possit adorans intentione sua ferri in imaginem praeter illum, qui respondet imagini ex natura rei; & an praeter hunc aliquis alius sit licitus. de o hanc puncta sunt seorsum examinanda, ac primò de primo.

Dicendum primò; Adoratio imaginis per se ex natura sua est vnus simplex motus, & actus moralis, qui fertur in imaginem, & exemplar tanquam in vnò terminum, & obiectum. Declaratur. hoc vnum obiectum, prout est obiectum adorationis, non constat imagine, & prototypo, tanquam re adorata, & ratione adorandi: sed vtroque tanquam re adorata, seu tanquam termino adorationis, qui terminus est prototypum, ut representatur per imaginem, & imago ut representans prototypum. Vbi particula *ut*, cum dicitur imago ut representat prototypum, nõ determinat rationem formalem, sed terminum adorati, qui potest adorari non solum secundum se, sed quatenus est in ipsa, & ex eo quod possit sic adorari, facit ipsam adorabilem eadem adoratione propter ipsum prototypum. Cum verò dicitur prototypum ut representatur, &c. particula *ut*, multo minus determinat rationem formalem: solum enim determinat modum essendi ipsius, qui est duplex,

vnus in se, alter in imagine, & vtroque est idem, & idem adoratur; quod sanè obseruare licet in duplici modo existendi personae in se, & in imagine, quae est in speculo, quo exemplo vtitur Theophanes Episcopus apud Turrianum *lib. 3. de characterib. dogmaticis*, his verbis: *An natura non docet nos quod imago eius, qui se spectat, & inuenit in speculo, semper est cum prototypo, ex eoque dependet in aliena alioqui materia inseparabiliter? Neque potest imago qua in speculo apparet macula, aut labe aspergi aliqua, aut ornari, nisi prius facies aspergatur, aut ornetur. Imago picta aut sculpta pars quaedam est archetypi, quae in diuersis materia cernitur, quare si totum est honore, & cultu dignum, consequens est ut sit etiam pars, idque propter totum nec potest contemni, aut contumelia affici pars, quin totum prius contemnatur, aut contumelia afficiatur.* Etenim idem homo est vtroque secundum diuersum modum essendi, idemque vtroque adoratur, & cum adoratur imago speculi, adoratur ipse, & imago, seu imago ut alter ipse, vel ipse quasi geminatus, vel ipse quasi in duobus locis existens. Dices: imago, & exemplar sunt duae res, quomodo ergo possunt accipi ut vnum? Respondeo physicè, & realiter, seu materialiter aliud est imago, aliud prototypum; moraliter autem prout persona est obiectum honoris, & iniuriarum, censentur vnum, & idem, ut adorare, vel contemnere imaginem, sit adorare, vel contemnere personam, tamen non est dicendum e conuerso, quod adorare personam, sit adorare imaginem; quia imago habet ordinem essentialem ad personam, persona autem nullum habet ordinem ad imaginem.

Adde praeterea imaginem, & prototypum esse aliquo modo vnum terminum physicum adorationis, iuxta doctrinam Aristot. *lib. de memoria, & reminiscencia, cap. 2.* quam tradit de vnitae motus in imaginem, & prototypum, qua auctoritate vtitur hic S. Th. *Quonia tamen non desunt, qui putent locum hunc Arist. minime facere ad rem praesentem, propterea ut rectè intelligatur, oportet quaedam praemittere, atque obseruare.*

Primum est imaginem per se formaliter, & essentialiter esse similitudinem rei. ratio autè prima, ac precipua, & ferè sola cur producat rei similitudo, duplex est. Prima est necessitas coniunctionis obiecti cum potentia, ut post Aristotelem declarat S. Th. *1. parte q. 12. art. 2.* sine qua coniunctione, neque potest cognosci à potentia; neque potest exerceri circa illud vnus actus, qui supponat cognitionem, cuiusmodi est amor, veneratio, &c. non possit autè omne obiectum coniungi immediate per seipsum cum potentia. Ac prima quidem coniunctio est cum potentia visua per similitudinem proportionatam productam ab obiecto, quae similitudo non facit videri prius visa, & ex eo quod prius videatur, sed solum est ratio videndi alia, sicut similitudo intelligibilis non facit cognoscere obiectum prius cognita, quod si prius cognosceretur, sicut prius cognosci potest ab Angelo, nõ tamè facit videre ex eo quod prius cognoscat: sicut etiã species expressa, & verbu est id quo cognoscimus, & quod cognoscimus, nõ tamen facit cognoscere quia cognita, tamen si possit hoc facere, praesertim si sit in alio intellectu.

Secunda causa est absentia obiecti, quod propterea non solum non potest coniungi cum potentia; verum neque potest similitudinem sui producere, qua vniatur potentia; ob quam absentiam oportet producere aliam similitudinem extra potentiam, quae non vnitur potentia, diciturque imago, quae prius visa producat in illa similitudinem obiecti, per quam vniatur non tam ipsi imaginem producenti, quam obiecto; quia imaginis, ut imago, proprium est representare obiectum, ac proinde gignere speciem, quae ducat in cognitionem obiecti; tamen nõ ita perfecte similitudo haec producit in potentia ab imagine, quam ab obiecto, non tamen species

cies producta ab imagine ex eo quod sit minus perfecta, vnit potentiam imagini, & non obiecto: nam profectò saepe ab obiecto producit species imperfecta ob varias causas, & defectus, & tamen potentia per illam vnitur obiecto. Itaque duae sunt similitudines, quibus potentia vnitur obiecto, & terminatur ad illud: vna quae mediante alia similitudine vnit potentiam obiecto, qualis est imago; altera, quae per se immediate, qualis est similitudo producta, vel ab obiecto, vel ab imagine, quae similitudo dicitur species.

Obseruandum secundo vtrique similitudini applicari posse distinctionem traditam hic à Caietano, quod spectari possint dupliciter. Primò ut res; intelligendo per rem non quidem solum materiam, ut esse aurum, lapidem, &c. in imagine; vel genus, ut esse accidens de predicamento qualitatatis, &c. in speciebus impressis, verum etiam materiam sic formatam, & qualitatem, quae possit representare, & secundum totum hoc spectantur materialiter. Secundo spectantur formaliter, ut representant. Hanc distinctionem nonnulli ita accipiunt, ut primo modo spectentur imagines, in actu primo, secundo modo in actu secundo, sicuti solent accipi plerumque causa, & facultates, quae aliquando tantum sunt in actu primo, aliquando verò in actu secundo. Et quidem si haec distinctio accipiatur hoc modo, quod intelligantur esse in actu primo, quando potentia animae non versatur circa illas; in actu verò secundo quando versatur, non male accipitur: sed si intelligatur etiam cum obiciuntur potentia, posse esse tantum in actu primo, absque actu secundo, nimirum, ut potentia aliquando respiciat dictas similitudines solum ut res quaedam sunt aptae representare, absque eo quod feratur simul in ipsas res representatas, aliquando verò feratur in ipsas, non rectè accipitur: etenim hoc ipso quod similitudo cognoscitur, ut similitudo obiecti, ducit in cognitionem, seu cogitationem obiecti, & exercet actum secundum representandi, à quo nullo modo potest separari: nam similitudo per se essentialiter, & intrinsecè habet ordinem ad obiectum, & talis ad tale, quare non potest considerari non considerato obiecto. Bene quidem potest potentia respiciens similitudinem exercere duos actus, vnus cognitionis obiecti per illam: alterum cognitionis ipsius similitudinis in seipsa quatenus esse representatiuum, est essentia ipsius. Sed hac ratione similitudo non habet rationem actus primi respectu potentiae; immo verò prius exercet actum representandi obiectum cognoscendum cognitione directa, deinde verò cognitione reflexa considerari potest secundum esse representatiuum, & prout habet rationem actus primi pro eo tempore quo non obicitur potentiae, seu quatenus non obicitur.

Hinc obseruandum tertio, quando dictae similitudines, considerantur secundum se ut res quaedam representatiuae, & sunt obiecta cognita, habent propria speciem in anima, quae vniat potentiam ipsi, eamque ordinet ad ipsas tanquam ad terminos, siquidem ipsae similitudines cognitae non sunt per se vnitate potentiae intellectiuae, qualis est imago sensibilis, & species visibilis in oculo; species autem intelligibiles cum sunt vnitate potentiae, possunt per seipos, absque alia similitudine, cognosci ab intellectu, qui non est adductus materiae, qualis non est humanus, sed angelicus.

Et verò quado imaginis cognoscuntur per se per propria speciem, ut imagines sunt, species illa representat omnia quae ita conueniunt imagini, ut nõ conueniant obiecto, videlicet esse auream, lapideam, &c. sculptam, vel pictam; in tabula, vel in membrana; magnam, vel parvam; item locum, situm, & alias conditiones indiuiduales, quae etiam spectari possunt in speciebus

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

reprezentantibus res. At verò quando imago cognoscitur primo modo ut representatiua obiecti, species ab ipsa producta, quamuis oculo representet imaginem cum conditionibus imaginis, quia oculus cognoscit illam solum, ut res est, sic figurata, non verò ut representat; tamè intellectui, qui cognoscit imaginem, ut imago est, solum representat obiectum secundum conditiones indiuiduales obiecti; v.g. Facies lapidea producit speciem representatam faciem carneam, similiter vestis lapidea, vel aerea vestem laneam, crux aurea crucem ligneam, &c. Aut certè siue producat species intelligibilis per phantasma, siue nõ producat, sed intellectus utatur phantasmatis ipsi, ut est probabilis opinio; & rursum etiam producat in intellectu species imaginis singulares cum conditionibus imaginis; certè intellectus, qui per illam cognoscit imaginem, ut imago est; terminat suum intuitum ad prototypum secundum conditiones prototypi. Proinde est ratio cur terminetur cognitio ad obiectum, prout est in seipso, similiter cur actus adorationis qui versatur circa obiectum sic cognitum, terminetur ad obiectum prout est in imagine, quod est adorare obiectum adorando imaginem, ut rem, quae adoratur, sicut ita cognoscere, est cognoscere obiectum cognoscendo imaginem. Atque ita imago non est ratio adorationis obiecti ex eo quod ducat ad adorationem obiecti excitando memoriam, &c. sed, ex eo quod adoretur, sicut est ratio cognitionis obiecti, ex eo quod cognoscatur. Neque adoratur aliquid inanimatum per se adoratione propria distincta ab adoratione animati, quia quando adoratur imago, ut imago est, nõ adoratur ipsa, ut res, sed prototypum in ipsa, & ipsa quatenus adoratione sui adoratur prototypum: sicuti quando cognoscitur ut imago, cognitio non terminatur ad aliquid inanimatum per se, sed ad animatum cognitione inanimati.

Obseruandum quarto eos, qui dicunt imagines per se adorari ut terminum non adorato exemplari, accipere imagines ut habent proprias species quae terminentur ad ipsas secundum conditiones proprias, & indiuiduales imaginis, quae ita conueniunt imagini, ut nõ conueniant prototypo, quomodo primò possunt accipi ab intellectu imagines, quae habent certum exemplar, deinde sic accipiuntur, & necesse est accipi imagines, quae nõ habent certum exemplar, & tamen habent conditiones indiuiduales, non solum quae conueniunt soli imagini, & non prototypo, verum quae sunt de genere illarum, quae conueniunt tantum prototypo, quales sunt imagines hominum, animantium, arborum tantum pictae ornatus gratia, quae quidem non exprimunt solum speciem, verum etiam indiuiduum naturae hominis, leonis, &c. v.g. senem, vel iuuenem tali barba, vultu, colore, &c. cuiusmodi indiuiduum nõquam extitit: haec enim omnes imagines terminant cognitionem ad se, & species ab ipsis productae representant ipsas imagines; non autem exemplar, quando nullum est exemplar: aut certè si est, non respiciuntur ab homine in ordine ad illud, sed per se secundum esse imaginis.

Obseruandum quinto hanc doctrinam paucis traditam esse ab Arist. *lib. 1. de mem. & remin. c. 2.* vbi docet esse passionem quamdam & motum in anima, qua imprimatur ipsi speciei obiecti, quae dicitur phantasma, sicut imprimuntur figurae sigillo annuli: & proponit dubium; vtrum anima hanc solum sentiat passionem, id est, solum percipiat figuram praesentem, nõ verò obiectum absens: an verò etiã obiectum absens? si dicatur primum, nulla est reminiscencia: si verò secundum, quomodo sentientes praesentem passionem, recordemur, & sentiamus rem absentem? Respondeo animam ita se habere circa imagines depictas in phantasia, acceptasque à rebus sensatis, quando conuenit se ad illas, sicut se habet circa picturas depictas. v.g. animal. vbi vides Aristotelem pro-

ponere duas similitudines obiecti à nobis propositas, scilicet imaginem & speciem, & quod attinet ad operationes animæ circa obiectum, quibus illæ deferunt eodem modo de vtraque loqui. Inquit ergo, animal pictum in tabula duo habet, scilicet quod sit animal, & quod sit imago. vbi per esse animal intelligit imaginem, vt res est, modo supra explicato, id est, lineamenta illa habentia figuram animalis; esse verò imaginem intelligit illa vt repræsentant tale animal. Primo modo sumitur sine vlla relatione ad prototypum. Secundo verò modo cum relatione. Ad primam considerationem nullus sequitur affectus lætitiæ, venerationis, &c. Ad secundam verò sequitur, similiter phantasma dupliciter spectari potest, videlicet secundum se, vt res est, & vt imago alterius est. Et primo quidem modo motus animæ est in ipsum phantasma præfens, non autem in obiectum, id est, in exemplar absens: secundo verò modo est in obiectum absens. Et qui imaginem Corisci, quem nunquam vidisset, speculatur, vt imago est, videt Coriscum; & per phantasma, atque in phantasmate hoc secundo modo nullius alterius obiecti cognitionem habet nisi Corisci. Cum verò Aristoteles dicat hoc de phantasmate exemplo picturæ, necesse est dicere à pictura, vt imago est, haberi tantum cognitionem rei cuius est imago: ac proinde speciem productam ab imagine in mente, solum ducere animal ad exemplar, non verò ad imaginem ipsam; atque hæc est doctrina supra tradita, quam tradidit etiam S. Thom. hic art. 3.

Obseruandum postremò ex his sequi, quod initio proposuimus, scilicet adorationem imaginis, ex natura rei esse vnum motum, qui fertur per modum vnus in imaginem, & exemplar, non autem in imaginem per se. Probatur, quia omnis actus moralis voluntatis, fundatur in actu intellectus; sed actus intellectus, qui fertur in imaginem secundum se non gignit vllum affectum moralem, magis quam gignat actus, qui fertur in phantasma secundum se, sed huiusmodi affectum solum gignit actus, qui fertur in imaginem, vt imago est; actus autem, qui fertur in imaginem, vel phantasma, vt imago est, non fertur in imaginem ipsam secundum se, sed solum vt repræsentat exemplar vnico motu, & actus; ergo & actus morales voluntatis, qualis inter alios est adoratio, eodem modo ex natura sua feruntur in exemplar.

Dices hinc sequi imaginem non adorari, sed solum exemplar, sicuti quando fertur anima per phantasma in exemplar, non adoratur phantasma. Respondeo phantasma, & imaginem partim conuenire, partim differre. Conueniunt quidem in eo, quod vt imagines sunt, non sint termini motus distincti ab exemplari. Differunt autem in eo, quod phantasma non ducat animam ad cognitionem obiecti, per cognitionem sui; proinde non sit ratio cur terminetur cognitio ad obiectum prout est in phantasmate, sed solum prout est in seipso: neque vt adoratur, colaturque obiectum in phantasmate, sed solum in seipso. At verò imago ducit animam ad cognitionem obiecti per cognitionem sui, non enim ducit ad cognitionem hominis per speciem corporis carnis proprii hominis, vt phantasma, sed corporis lapidei, ærei, &c. proprii imaginis. Proinde est ratio; & vt cognoscatur, & vt adoratur obiectum cognitione, & adoratione sui.

Eadem veritas confirmatur auctoritate Conciliorum, & Patrum. §. 1.

Dicendum secundò iuxta præfatum modum adorandi imagines, quem posuit adoratio ex natura rei, loquuntur PP. & Concilia, nec aliter accipienda sunt eorum dicta. Id constat primò ex V. II. Synodo actione 7. in definitione fidei. vbi cum definiuisset imagines

in templis retinendas; subdit, *Quo scilicet per hanc imaginum picturarum inspectionem omnes, qui contemplantur ad prototyporum memoriam, & recordationem, & desiderium veniant, illisque saluationem, & honorari. m. adorationem exhibeant.* Memoria hæc intelligitur fieri sicut est apta fieri per imagines, & phantasmata, nimirum secundum doctrinam supra traditam ab Aristotele per vnum motum, ac proinde per vnam adorationem imaginis, & exemplaris, vt hoc adoretur adoratione illius: quare subdit Concilium, *Imaginis enim honor in prototypum refertur, & qui adorat imaginem, in ea adoratur quoque descripti argumentum.* Vbi cernere est duo à nobis supra dicta, primum scilicet exemplar adorari adoratione ipsa imaginis. Secundum est quando adoratur imago, vt imago, tunc exemplar seu obiectum, quod hic vocatur argumentum, adorari, vt est in imagine, & vt refertur per imaginem. Et hæc vim habet illa vocat *descriptum argumentum*, quod videlicet manus, caput, corpus lapideum, æreum, &c. & sint descriptores corporis carnis, & adoratur illa adoremus corpus carneum. Item illa particula quoque, habet vim ad significandum non solum adorari vnum in alio, quasi coram alio, sed etiã vnum cum alio, ita vt vtrumque verè adoretur.

Concilium Tridentinum sess. 25. decreto de imaginibus sic habet: *Imagines porò Christi, & virgini, & aliorum sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, & que debent honorari, & venerationem impertiendâ: non quod credatur inesse aliquam in eis diuinitas, vel virtus, propter quã sint colende, &c. sed quoniam homines, qui eis exhibentur, referunt ad prototypa, quæ illa repræsentant: ita vt per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & sanctos, quorum illa similitudinem gerunt, veneremur.* Hæc Tridentinum. vbi illa verba referri ad prototypum, & per imagines, coram quibus procumbimus, Christum, & sanctos adoramus, significat nos per speciem imaginis lapideæ, &c. cognoscere corpus carneum, & per adorationem illius, adorare hoc. eodem modo loquitur Concilium Senon. c. 14. & Mogunt. provinciale celebrat. an. 1549. c. 41. Accedunt testimonia Patrum.

Primum est Dionysij c. 2. de celesti Hierarch. qui cum docuisset Angelis effingendas esse corporeas imagines, subdit hæc verba: *Vt nec à prophætiis diuina res facile accipiantur, nec hi, qui sacra simul acta, studiose spectant in talibus lineamentis, vt veris immoretur, vtque rebus diuinis, & ex veris negationibus, & diuersis cum extremis vestigiis, earum similitudinibus honores tribuantur.* Nota illud, quod ait non esse immorandum talibus lineamentis, vt veris, quia videlicet, quanuis illa lineamenta materialiter vera sint, & qui immoratur in illis, vt res sunt materialiter, immoretur in rebus veris; tamen formaliter vt lineamenta, & figuræ hominis obiectantes sensui hominem, non sunt res veræ, quia nullus est homo lapideus, æreus, pictus in tabula, &c. & ipsæ exhibent hominem lapideum, &c. sed solum sunt. mediæ, & id quo cognoscitur verus homo; & veritas, quam cognoscimus considerantes imagines, non sunt ipsæ imagines, & figuræ hominis pictæ, sed homo carneus, & figura hominis carnea, & huic etiã verè honor tribuitur, cū tribuitur illis, & tamen tribuitur illis; sicut enim veritas, quæ cognoscitur, quando cognoscuntur imagines hominum, sunt homines ipsi carnes; & tamen cognoscuntur imagines, quia hoc est cognoscere veritatem imaginis hominis, vt imago est, scilicet cognoscere verum hominem; ita res seu persona quæ adoratur, quando adoratur imago hominis, est ipse verus homo; & tamè adoratur imago, quia hoc est adorare imaginem, vt imago est, scilicet adorare verum hominem in ipsa, & adoratione illius, non autem lineameta illa materialiter.

Secundò testimoniū est Nisseni citati ab Adriano in epist. ad Imperatorē, quæ habetur in secūda actione VII. Synodi his verbis: *Nam, qui imaginem aspiciunt, quæ ex arte*

ex arte per diuersos colores, in tabula est expressa, non ex pictura, & colorum inctura similitudinem accipit, sed ad contemplationem primi exemplaris animam reducit. Certè vsus, & sensus cõmunis habet vt ex pictura similitudinem rerum accipiamus; cum ergo hoc ipsum negat Nyssenus, non alio sensu intelligi debet nisi iam dicto Dionysij, quod veritas, quæ cognoscitur in imagine, vt imago est, sit figura hominis constantis carne, non verò constantis coloribus: & hoc est non accipere similitudinem ex coloribus, sed reduci ad contemplationem primi exemplaris. Idem Nyssenus lib. de Opificio hominis c. 4. quem citat Damascenus Oratione prima de imaginibus, de imagine regis ait: *Mos est vt opus eiusmodi diuini imago, tum res appelletur.*

Tertium testimonium expressius est eius fratris Basilij lib. de Spiritu sancto ad Amphilo. lib. c. 10. apud Damascenum ibidem: *Quoniam (inquit) regis imago rex dicitur, & non duo reges, neque enim imperium scinditur, neque diuiditur gloria; quemadmodum principatus, & potestas, quæ nobis imperat, vna est, sic etiam honor, quem præstamus, vnus est, non multi: nam honor imaginis habuit ad exemplar transiit.* Cum Basilijus negat duos reges, comparat regem pictum cum vero, statuitque neque actum intellectus esse accipiendus vt duos; quia, vt diximus, pictus solum est medium cognoscendi regem verum, non verò est rex, neque concipitur, vt Rex; & tam verum est, non accipi vt duos, quàm verum est non diuidi imperium: neque actum voluntatis, quoniam, inquit Basilijus, vnus est honor, sicut est vnus principatus. Nullus ergo relinquitur honor seorsum imaginis secundum se. Confirmat etiam Basilijus, quod supra diximus de hac vnitate prototypi, atque imaginis exemplo imaginis quæ est in speculo: illa enim imago, & eius exemplar, non sunt duo, sed vnum.

Quartum testimonium est Athanasij lib. 3. contra Arianos, quem citat Damascenus oratione 3. de imaginibus, qui clariss id explicat: cum enim protulisset illud Ioannis decimo, *Ego & pater vnus sumus.* & Ioannis 14. *Qui videt me, videt & patrem meum; ego in patre, & pater in me est.* sic habet: *Quod quidem exemplo imaginis regis facile colligi potest. Si quidem in imagine species, & forma regis est, & in rege species est imaginis, expressa est in imagine regis similitudo, vt, qui videt imaginem, in ipsa regem aspiciat: & rursum qui regem videt intelligat hunc esse illum, qui in ea sit expressus imagine. Et quia non differit similitudo. idcirco post conspectam imaginem, volenti regem intueri, imago dixerit: Ego & rex vnus sumus, ego in illo sum, & ipse in me, & quod in me vides, idem in eo perspicias. Et quod in illo perspicias, id in me cernis. Qui enim adoratur imaginem is regem adoratur, nam illius formam, & speciem imago continet.* Hæc Athanasius, non potuit melius explicari à nobis, quàm sit explicatum hic ab Athanasio id quod hæcenus diximus de vnitate cognitionis, & adorationis, quæ adoratur imago, vt imago est, & prototypum. Rursum Athanasius lib. questionum ad Antiochuram quest. 38. apud Damascenum oratione 3. citata sic habet: *Ab sit vt quemadmodum Greci faciunt, nos Christiani, tanquam Deos imagines adoremus, &c. quemadmodum igitur Iacob cum esset à vita discessurus, sustulit virgæ Ioseph adorauit, non virgam ipsam honorans, sed eum qui virgam tenebat: ita nos Christiani non aliaratione imagines colamus, &c.*

Quintum testimonium est Leontij Episc. lib. 5. Apolog. pro Christianis contra Iudeos, qui legitur in VII. Synodo actione 4. his verbis: *Sicut autem tu adoras librum legis, non naturam membrarum, aut atramentum adorans, sed verba Dei, quæ illo continentur: sic & ego imagines Christi adorans, non lignorum aut colorum naturam adoro, absit, sed inanimatum charactere Christi; hanc enim cum habeam, per ipsum Christum me tenere, & adorare mihi videor.* Vbi obseruare oportet lignis, & coloribus ab adoratione exclusis, ita opponere figuram ex illis & in illis factam, Ios. Raguse in 2. p. D. Th. tract. post.

quæ adoratur, vt ipsum prototypum velit adorari, non quod figura, seu imago in illis impressa non adoretur; nam supra similiter loquens de cruce dixerat, *Ego verò quatenus duo ligna crucis colligata sunt, ipsum quidem adoro propter Christum, qui cum eo crucifixus est; cum verò fuerim dissoluta, abicio ea & exuro quoque.* Vbi plane fateretur se non solum adorare Christum, verum etiam typum, id est, figuram propter Christum: sed velit adorari prototypum, quia vna est adoratio imaginis, & prototypi, & adoratione illius adoretur hoc: etenim adoratio imaginis natura sua complectitur duos terminos tamquam vnum ordine quodam supra explicatum. Idem infra: *Quemadmodum Iacob accipiens à filiis suis vestem sanguine conuersam Ioseph, cum lacrimis eam osculatus est, non ipsam vestem honorando, &c. sic & Christiani omnes imaginem Christi, &c. vbi videmus tam ab Athan. quàm à Leontio adorationem imaginis, quæ est expressio prototypi, comparari cum adoratione rerum extrinsecarum, & separatarum, quæ quocumque modo quamuis remotè ad ipsum pertinent, qualis est virga, & vestis separata; non vt doceant non magis esse adorandas imagines, quàm virgam, &c. sed vt doceant vna eademque adoratione imaginis adorari prototypum, sicut adoratione virgæ, &c. ita vt in hoc non sit discrimen, quamuis alias non desit discrimen. Idem explicat Adrianus in epistola ad Constantinum, & Irenem, quæ refertur in VII. Synodo act. 2. eodem exemplo virgæ adoratæ à Iacob.*

Sextum testimonium est Theophanis Episcopi Niceæ, quod refert Franciscus Turrianus lib. 3. de characteribus dogmaticis, qui confirmat hanc doctrinam exemplo speculi verbis supra à nobis citatis sub prima assertionem, quibus describitur mira vnitas imaginis, & prototypi in adoratione, vt ex natura rei adoratio, vel contemptus imaginis sit prototypi, quod vocatur totum comparatione imaginis.

Septimum est Nicephori Patriarchæ Constantino-politani in dialogo, cui titulus est, *Orthodoxus*, cuius verba ab exemplari Græco à se translata refert idem Turrianus lib. 1. pro canonibus Apostolorum c. 25. *Quare (inquit) cum queri hæreticus vbi scriptum sit de adoranda Christi imagine, respondendum est, ibi scriptum esse, vbi scriptum est adorandum esse Christum, siquidem inseparabilis est à prototypo effigies eius.* Hoc sanè non alia ratione dici potest, nisi quia cognitione, & adoratione imaginis, vt imago est cognoscitur, & adoratur prototypum, & tam est inseparabilis hæc adoratio, quàm est inseparabilis effigies à prototypo. & post pauca subdit: *Dens & homo dicitur Christus significatione nominis, & natura diuinitatis, atque humanitatis; imago verò eius significatione nominis dicitur Christus, non autem natura diuinitatis, & humanitatis, habetque communionem nominis, honoris, atque adorationis cum prototypo.*

Qua ratione rectè probetur imaginis adorationem ex natura rei ferri simul directè in exemplar. §. 2.

Proferuntur varia rationes. Prima quod imago offerat seipsam adorationi vnà cum exemplari, & non sine illo. Secunda quod non colatur nisi propter habitudinem ad exemplar. Tertia, quod sit vnus motus in imaginem & exemplar. Quarto quod imago conferatur cum exemplari vt pars cum toto. Quas rationes quidam recentiores contendunt esse inefficaces, sed ferè omnes eodem recurrunt, & sunt bonæ, vt dicemus.

Aliam ipsi assignant quod scilicet nulla res inanimata, aut irrationalis, sine rationali capax sit secundum se honoris, cultus, & reuerentiæ: imago autem quantumuis vt imago spectetur est res irrationalis; ergo

ergo secundum se sine exemplari non est capax honoris, & adorationis. Maior probatur ex definitione huius actus religionis, qui est adoratio; est enim ex Damasceno voluntas exhibendi notam, & signum submissionis alicui excellenti, ut debitum ipsius excellentiae. Itante hac definitione nemo potest absque nota quadam idololatriæ, vel superstitionis, rem inferiorem adorare: porro imago absque exemplari est res inferior homine utpote inanimata; non ergo potest sic adorari. Confirmatur nam virtutes, scilicet religio, obseruantia, pietas, dulcia, quarum est actus adoratio, sunt partes potestatiuæ iustitiæ, ex S. Thom. 2. 2. quest. 80. art. 1. iustitia autem non est ad res inanimatas, vel irrationales: ergo adoratio ad rem inanimatam, qualis est imago absque eo quod feratur in personam rationalem deferri non potest.

Hac ratione nituntur probare non solum ex natura rei. adoratione imaginis adorari directe prototypum, quod nos institutum, verum non posse illam absque hoc adorari, qua de re dicam infra.

Interim nobis efficacissima est, maximèque propria ratio, & fundamentum superius propolitur ex eo, quod imago, ut imago sit ipsum prototypum in ipsa contentum secundum esse representatiuum; & quod cognitione, & adoratione imaginis adoretur prototypum propter doctrinam illam Aristotelis lib. de memoria, & remissio. c. 2. quod vnus motus sit in imaginem, & prototypum, sumendo imaginem ut imago est, & non ut res est, iuxta doctrinam Caiet. & iuxta modum supra explicatum.

Nec rectè obiciunt recentiores, neque actum intellectus, neque actum voluntatis esse vnu circa imaginem, & prototypum: & doctrinam Aristotelis bene posse applicari phantasmati, & speciebus existentibus in anima, eo quod phantasma non cognoscatur prius, ut per notitiam sui ducat nos in cognitionem exemplaris, ideoque sit vna cognitio, & motus in vtrumque; imago autem cognoscatur prius, & ideo non possit esse vnus motus in vtrumque; nõ, inquam, rectè obiciunt, nam Aristoteles dictam doctrinam facit communem imagini, & phantasmati; ut supra notauimus.

Præterea dictum discrimen habet locum in eo dumtaxat, quod imago prius obiciatur ut res est, intelligendo per rem ipsa lineamenta, &c. ceterum quando concipitur ut imago est, non est discrimen inter ipsam, & phantasma, quoad hoc quod vnus motus sit in ipsam, & in exemplar, tamen accedat aliud discrimen quod imago possit esse per se terminus, cum obiciatur simul ut res, & producat speciem & phantasma eo modo quo producant alia obiecta à parte rei, quæ propterea hoc ipso terminant cognitionem, quæ omnia satis supra declarata sunt.

Quomodo rectè constet cum hac sententia quicquid dicunt Concilia, & Patres de adoratione imaginum. §. 3.

Quod non omnia Patrum, & Conciliorum dicta de adoratione imaginum possint accipi eo sensu ut cum imaginibus adoretur exemplar directe & per se, sed quædam requirant ut sola imago directe, propriæque adoratione adoretur, probari videtur primum ex eo quod negent imaginibus adorationem latriæ, solumque concedant inferiorem aliã adorationem; ergo aliqua adoratio tribuitur soli imagini, quæ non tribuitur prototypo, Christus enim & Deus adorantur latria, qua non adoratur eius imago. Antecedens habetur in VII. Synodo art. 7. in definitione fidei, vbi cum statuisset retinendas esse imagines, subdit hæc

verba: *Quod scilicet per hanc imaginum picturam inspectionem, omnes qui contemplantur, ad prototyporum memoriam, & recordationem & desiderium veniant; illisque salutationem, & honorariam adorationem exhibeant, non secundum fidem nostram veram latriam, que saltem diuine nature compati, sed quemadmodum typo venerant, & viuificantis crucis, & sanctis Euangelis, & reliquis sacris oblationibus suffitorum, & luminarum reuerenter accedimus.* &c. Adrianus in scripto de imaginibus, quod habetur tomo 2. Epistoliarum Pontificum, eadem ferè verba habet. Tharadius Patriarcha Constantinopolitanus in VII. Syn. art. 2. de imaginibus ita loquitur: *Et has desiderio nostro adoramus in nomine Christi Dei nostri, & intemeratæ Virginis, sanctorumque Angelorum, & omnium sanctorum fectas, sed apertis verbis testamur nos dumtaxat in omnem Deum veram latriam, & fidem nostram referre, & reponere.* Respondet autem Synodus: *In nra Synodus sic tradit, & docet.* Constantius Constantiæ Episcopus art. 3. abiurans hæresim sic habet: *Suscipio, & amplector venerandas imagines, adorationem autem, que sit secundum latriam, hoc est Dei culturam tantummodo super substantiali, & viuifica Trinitati confero.* Epiphanius Diaconus in confutatione VII. Synodi falsò sic nominat, quam confutationem ipse testatur totam Nicenam Synodum recepisse art. 6. in breui quadam demonstratione de vtilitate imaginum sic habet: *Quæ propter non indignas habentur ea: honore, salutatione, & veneratione: debuitque adorationem illis dare debemus: sine igitur placebit salutationem, siue adorationem appellare, idem profecto erit; modo sciamus excludi latriam, hæc enim est alia à simplici adoratione.* August. epistola 119. sic habet: *Prohibetur coli aliqua in figuris hominum Dei similitudo, non quia non habet imaginem Deum, sed quia nulla eius imago coli debet, nisi illa que hoc est quod ipse.* Vbi cum non sit intelligendus quod neget coli absolute, intelligere debemus, quod neget coli latriam; idque notat verbum illud, nisi illa que hoc est quod ipse; eodem modo loquitur Damascenus oratione 1. & 3. de imaginibus.

Ex his, & similibus locis quatuor habentur. Primum est negari imaginibus cultum diuinum. Secundum est tribui ipsis inferiorem cultum. Tertium est cultum hunc inferiorem esse talem qualis est, qui tribuitur rebus sacris, scilicet vasis, calicibus, &c. Quartum est, nihilominus vnum motum, & vnum actum adorationis esse, qui fertur in imaginem, & in prototypum: hoc enim significant cum dicunt honorem imaginis referri ad prototypum ex Basilio, & cum adoratur imago, adorari Christum ex Leontio, Epiphanio, & aliis. Quare & S. Th. dicit esse vnam adorationem latriæ circa vtrumque. Hæc ergo ita conciliant quidam, ut distinguant in adoratione, tum etiam in obiecto, aliquid materiale, & aliquid formale. materiale in obiecto, seu termino est imago: formale est res viuã, id est, exemplar. materiale in adoratione est signum sensibile, id est, actus externus adorationis, tamen proueniens à voluntate interna exercendi actum externum, & hic respicit materiale termini, scilicet imaginem, cui verè exhibetur actus hic externus venerationis; formale verò in adoratione est submissio, seu subiectio, & seruitus, & hæc respicit formale termini, quod est exemplar, propriæque dicitur latria. Primum actus est natura sua inferior, qui potest tribui creaturæ; idcirco respondet imagini, & aliis rebus sacris, ut vasis, calicibus, &c. Secundus est superior, qui solum respicit exemplar viuum, scilicet Deum.

Hæc doctrina quoad rem ipsam vera est, nepe quod seruitus, & submissio nõ sit exhibenda rei inanimatæ, nimirum quando exhibetur: submissio personæ non in signo, sed in seipsa in re, ac proinde quando accipimus exemplar seorsum per se, ut est in re, non verò ut representatur in imagine, etiam si obiciatur nobis in imagine: ac certè quando submissio, & seruitus

uitus non exhibetur personæ in seipsa in re, sed in signo, & protestatione facta in imagine, & coram imagine, nõ debemus distinguere hos actus, nõ ille vnicus actus non tantum internus, verum etiam externus, est per se submissio, in illo enim actu externo, & per illum homo se submitit: si ergo spectetur per se illud materiale, quod est imago; sanè neque internus actus submissiois, neque externum signum, & adoratio illi conuenit: si verò spectetur secundum dignitatem, quam habet in ratione imaginis, necesse est, aut distinguere adorationem tam internam, quam externam, quæ tribuitur imagini ab interna, & externa, quæ tribuitur prototypo, & agnoscere prototypum solum ut quo, non verò ut quod, nisi quando adoratur in seipso, & non in signo, ut dicit prima sententia: aut si uolumus distinguere, necesse est dicere vnã, eandemque, non solum internam, verum etiam externam ferri in prototypum, & imaginem, videlicet in materiale, & formale termini; non autem distinguere submissioem internam ab externo actu adorationis, & hunc accommodari materiali, illam verò formali: cum præsertim in moralibus actus internus, & eius signa, cuiusmodi sunt plura, scilicet voces, gesta, &c. censentur omnino, & vnum, & eiusdem rationis.

Dicendum ergo videtur, adorationem tribus constare, scilicet estimatione excellentiæ personæ excellentis, agnitione seruitutis, seu subiectionis; ac professione, protestationeque vtriusque, scilicet excellentiæ, & submissionis per actum externum ad hanc protestationem idoneum. Atque hæc omnia minime esse diuidenda, sed omnia tria diuersa quidem ratione respicere imaginem, atque exemplar, verum qua ratione respiciunt imaginem, eadem omnia illa simul ipsam respicere; & qua ratione respiciunt exemplar, eadem illud omnia respicere. Iam verò exemplar respiciunt, & colunt tanquam id, cui inest excellentia, & cui debetur seruitus, quam signo, actusque adorationis profitemur, & protestamur: imaginem verò tanquam id, in quo representata excellentia, cui debetur seruitus, quamque protestamur. & cum adoramus imaginem per actus illos, quibus aliis adorari debet, & solet prototypum in seipso; his actibus protestamur inesse excellentiam prototypo, nõque illi subesse, & seruire, non verò inesse excellentiam imagini, nõque illi seruire: nec tamen idcirco non adoratur imago, sed solum prototypum coram imagine: nam verè adoratur imago, hoc ipso, quod signum protestationis excellentiæ prototypi, quam agnoscimus in illo, & seruitutis nostræ non exhibemus illi immediate in seipso, sed in imagine, & ipsi prout est in imagine, ut perinde sit osculari, & adorare imaginem, ac prototypum, & qui tenet imaginem videatur tenere prototypum; neque enim alio modo, aliòque sensu est capax adorationis imago: id quod expressit Leontius supra cit. illis verbis, *Imaginem Christi adorans, Christum tenere, & adorare mihi videor.*

Hinc ergo intelliguntur tria illa dicta, quæ ex Patribus, & septima Synodo protulimus. Primum enim docere institunt adorationem esse protestationem excellentiæ, quæ inest prototypo, non autem imagini & seruitutis, subiectionisque debitæ prototypo, non autem imagini in seipsa; ad hoc enim ut adoretur imago, non est necessarium profiteri inesse reipsa dignitatem imagini, sed est necessarium profiteri inesse rei, cuius est imago. Quod si profitemur inesse reipsa imagini; hæc verò est idololatria, & hæc negat, & detestantur Concilia, & Patres, cum negant imagini cultum latriæ, qualem videlicet vsurpabant Ethnici; quo sensu excludi cultum latriæ ab imaginibus, & non aliò, perspicue docet Tridentinum sess. 25. in verbis,

quæ subiungit postquam docuit venerationem imaginum, scilicet, *Non quod credatur inesse aliqua in eis diuinitas, vel virtus, propter quam sint colenda; vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit fingenda, veluti olim fiebat à gentibus, que in idola spem suam collocabant; sed quoniam honores, qui eis exhibentur, referunt ad prototypa, que illa representant; ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus.* Quibus verbis duo habemus, primum est, quod iam diximus, scilicet cum negant Concilia, & Patres latriam imaginibus, negare cultum, qui exhibetur ipsis tanquam habentibus diuinitatem, non verò tanquam representantibus. Secundum est, cum dicuntur adorari imagines, ea ratione dici, quod honor, qui ipsis exhibetur, referatur ad prototypum; referri autem illa dicatur, eo quod per imagines, quas osculamur, & adoramus, Christum, & sanctos adoremus, ita ut adoratio imaginis sit adoratio Christi; quare iuxta mentem Concilij non alia ratione dicuntur adorari imagines, nisi quia adoratur prototypum in ipsis. eodem ferè modo loquuntur septima Synodus, & Patres, quos infra citabimus in questione de modo loquendi in hac materia. hæc etiam vim habent locutiones eorundem, dum explicant quid adoretur, quidve non, quando veneramus imagines, negantque adorari aurum, lapidem, &c. & nihil aliud affirmant, aut opponunt nisi prototypum: non lignum, &c. inquirunt, sed Christum, vbi non negant adorari imaginem, sed solum docent adorare illas nihil esse aliud, nisi adorare prototypum non in se, sed in seipsis, & exhibendo ipsis actus adorationis.

Atque hic est honor, & adoratio, quæ vocatur inferior, & opponitur latriæ; per hanc enim inferiorem non intelligunt aliam speciem adorationis inferioris distinctam ab ea, quæ tribuitur prototypo, quæque tribuitur ipsi, & non prototypo, sed dicitur adorari inferiorem adoratione, eo quod siue sit imago Dei, siue Sanctorum, siue nullius determinatæ, non inest ipsi ratio, virtus, potentia, qua præstet hominibus sua virtute propria, sitque per se adoranda, sed solum sit id, in quo adoretur id quod est præditum intellectu, & excellentia virtutis supra alios, siue suprema, ut Deus, siue infra Deum, ut sancti; & hoc est adorari inferiori adoratione, scilicet esse id, in quo aliud adoretur: si enim existimaretur imago habere virtutem propriam, & propterea adoraretur, certè adoraretur latria, etiam si esset imago alicuius creaturæ, scilicet hominis sancti, vel Angeli: nam imago inanimata, lapidea, lignea, &c. quæ censetur prædita virtute propria, & potentia, hoc ipso censetur aliquid superius non modò lapidibus, & lignis, verum etiam viuentibus hominibus quibuscumque, vel Angelis; nimirum videtur plusquam homo, homo lapideus putatur intelligens, potens, &c. ac proinde diuinum aliquid, & Deus, cuiusmodi existimationem de statuis lapideis, &c. habebant Ethnici.

Itaque imago Regis adoratur adoratione inferiori, quia est id, in quo tribuitur honor regius Regi, non autem id cui tribuitur per se honor regius: imago sancti adoratione inferiori, quia est id, in quo sanctus adoratur dulia; imago Dei quia est id, in quo Deus adoratur latria, non autem cui tribuitur per se latria, vel cui tribuitur aliquod aliud genus, seu species adorationis, distincta ab ea, quæ tribuitur prototypo.

Sed neque videtur mihi propriè habere locum hæc adorationem latriæ analogicam, & impropriam: hæc enim habet locum, vbi sunt duæ distinctæ adorationes cum aliqua similitudine inferioris analogatæ cum superiori deficienti à perfectione ipsius: in proposito autem est vna tantum adoratio perfectæ latriæ diuerso respectu, & ratione conueniēs imagini, & prototypo.

po, hanc per se, illi autem, ut est id, in quo hoc representatur, & in quo adoratur, quo sensu saluo, & sublata geminatione adorationis, quæ denotari videretur hoc nomine latria propriè, & improprie, seu analogicè sumptæ, non valde curo, vtrum in modo loquendi hoc ipso, quod eadem adoratio tribuatur imagini, & prototypo, dicatur imago adorari latria analogicè.

Iam ex his relinquitur declaratum, qua ratione imagines in adoratione censeantur cum vasis sacris, &c. etenim hæc sunt suo modo id, in quo adoratur persona ad quam pertinent, ideoque adorantur eadem adoratione cum persona, quæ adoratio ob diuersam rationem, qua conuenit vtrique, scilicet personæ, ut est id, quod per se, & rei ut est id, in quo illa per se adoretur; dicitur inferior respectu rei, eodem modo, quo respectu imaginis; quod pertinet exemplum vestis Ioseph adorata à Iacobo, non in ipso Ioseph, quomodo adoratur per accidens ut pars, sed extrà, ut referens Iosephum, & loco Iosephi. Atque ad hunc modum, hæc dicitur declarat adorationem harum rerum, simulque imaginum noster Valentia in controuersis lib. 1. de Idololatria, cap. 5. & lib. 2. c. 7. dum docet imaginem, & res alias in adoratione esse vicarias prototypi, & hoc in illis adorari, verè tamen ipsas adorari, quanquam modo suo, & diuersa ratione, dum videlicet, inquit, prototypum coram ipsis, non secus ac si præsens esset, veneramur. Vbi illa particula, *non secus ac si præsens esset*, significat ipsum non adorari absentem in alio loco, vbi absens est, sed neque per se sumptum seorsum ab omni circumstantia loci, sed præsentem ibi, vbi est imago, ac si imago esset ipsum prototypum: & hoc est verè adorare imaginem, scilicet adorare prototypum in loco, & situ determinato, vbi non est ipse, sed eius imago, vel aliquid ipsius, in quod fertur actus adorationis.

Præterea quod diximus eadem vera, & perfecta latria adorari imaginem, qua prototypum, bene docet Suar. disp. 54. sect. 4. vers. 4. inferior, dicens imaginem Christi verè adorari latria, sicut humanitas eius verè adoratur latria, qua adoratur ipse, quanuis quod sit latria non habeat ex humanitate, sed ex persona ipsius Christi. Rursus ibidem propter modum loquendi Conciliorum, & Patrum tributentium inferiorem adorationem imaginibus, rectè docet appositi ad ea quæ diximus eundem actum esse latriam perfectam, prout terminatur ad prototypum, prout verò terminatur ad imaginem, non esse perfectam latriam, sed habere vim, & rationem inferioris adorationis; quæ distinctio non est in re in ipso actu, sed tantum habitudine, & præcisione; sæpe enim inuenire est vnam indiuisibilem actionem respicientem diuersos terminos, à quibus habet diuersas rationes, & denominationes, easque superiores, & inferiores.

Proferuntur exempla quædam, scilicet amoris, quo amatur Deus, & creatura secundum opinionem, quæ admittit posse diligi vno indiuisibili actu, qui prout terminatur ad Deum est amor super omnia, non autem prout terminatur ad proximum. Item visionis intuitiue Dei, quæ prout terminatur ad Deum, est beatitudo, non verò prout terminatur ad creaturas. Sed in his exemplis non parum deficit similitudo, nam ratio cur creaturæ cognoscantur, & amentur dicta vna visione, & dilectione, est in ipsis creaturis verè, & in re ipsa: ratio verò, ob quam imagines adorentur latria, si sint Dei, vel dulcia si sint sancti alicuius, non est in ipsis secundum rem; nec in vniuersum est in ipsis vlla ratio, ob quam adorentur, saltem prout iam loquimur de adoratione imaginum, quæ sit vna ipsarum, & prototypi. (nam vtrum à prototypo deriuetur ad ipsas aliqua ratio excellentiæ, ob quam sint per

se adorabiles, dicitur inferius.) Proinde vno illo actu visionis, & amoris dicuntur creaturæ amari, & cognosci per se propria sua cognoscibilitate, & amabilitate distincta ab ea, qua est amabilis, & cognoscibilis Deus; licet amentur, cognoscanturque vno actu: at verò imagines non solum non adorantur actu proprio distincto ab eo, quo adoratur prototypum, verum nec propria adorabilitate, & dignitate distincta ab ea, qua est adorabile prototypum, sed eadem omnino, quia in imagine adoratur ipsum prototypum secundum esse reale representatum in imagine, & terminans eius adorationem, & secundum adorabilitatem realem, ratione cuius illam terminat. Rursus visio illa, ut terminatur ad Deum est beatitudo, non verò ut terminatur ad creaturas; at verò adoratio latria est latria, & adoratio vera Dei, tam ut terminatur ad Deum, quam ut terminatur ad imaginem ob eam rationem, quod imago sit vicaria Dei. Potest tamen aliquo modo valere hoc exemplum quoad hoc quod actus adorationis, qui respicit prototypum non in se, sed in imagine, & respicit duo tanquam vnum terminum; nihilominus recipiat distinctionem inferioris, & superioris, non quidem à differentia excellentiæ maioris, & minoris, quæ sit in his duabus rebus, sed ex eo quod excellentia, quæ est ratio adorationis, sit tantum in vno, id est, prototypo, & non in alio, id est, imagine, quæ quanuis in recipienda adoratione censeatur vnum cum prototypo, immò habeatur ut prototypum, cuius est vicaria, adoreturque ob eandem excellentiam, tanquam rationem adorandi, tamen quatenus est imago, deficit in eo, quod illa excellentia non insit illi secundum rem, & propterea adoratio, prout terminatur ad ipsam, & ad excellentiam secundum rationem, quæ est in ipsa, intelligitur deficere à præstantia, quam habet, prout terminatur ad prototypum, & ad excellentiam eandem secundum rationem, quæ est in prototypo.

Ex his constat quid sit sentiendum de opinione Gabrielis, qui primò quidem solum externum actum adorationis dicit esse vnum circa imaginem, & prototypum, ponit tamen duos internos, quorum vnus sit latria propriè, alter improprie, dicendum enim est, esse tantum vnum actum, ut ipse in fine concedit dici posse de interno, & dicit de externo, qui actus sit latria propriè, ut terminatur ad prototypum, improprie autem ut ad imaginem. eadem est sententia Cordubensis, supra cit.

Atque ex his perspicuum est, quod supra tractandum proposuimus, scilicet quæ specie adorationis adoretur imago, quando adoratur ut vnum cum prototypo.

Reliquum est videre, an adoretur per se, vel per accidens, propriè, vel improprie. Durand. Olchot, & Mirandulanus dicunt imagines improprie adorari. Quidam tribuunt Caietano, quod dicat imaginem non adorari, sed esse conditionem adorationis. sed Caiet. ita loquitur: *Habetur siquidem hinc, quod motus adorationis, quo imago Christi veneratur, terminatur ad imaginem Christi, verè & propriè loquendo.* & post pauca ait: *Et ideo Christum, cuius est imago, est ratio, quod imago eius adoretur, & esse Christum in imagine, est conditio in qua ratio adorandi mouet ad adorandum, & terminat adorationem.* vbi sanè non videtur dicere imaginem esse conditionem adorationis, sed esse Christum in imagine, seu representari imagine, esse conditionem, cur imago adoretur, ipsum verò Christum esse rationem cur adoretur. Minus tamen cautè, & diuerso modo videtur loqui verbis sequentibus, datque occasionem, cur censeatur dicere imaginem non adorari, sed esse conditionem adorationis, dum subdit illa verba: *Et propterea non exhibetur adorationis honor creaturæ, sed creatori, quia non tribuitur candi*

conditioni adorare rei, sed rationi adorandi, quæ est ipse Christus: vbi fortè loquitur de honore per se primò exhibito.

Similiter quidam dicunt adorari per accidens imagines, eo quod non sint obiectum per se primum adorationis, scilicet Capreol. in 3. disp. 9. q. vnicæ, Vasquez disp. 108. cap. 16. & ex his, qui admittunt imagines adorari per se solas distincta adoratione, vel simul vnà cum exemplari, docent adorari per accidens, quando adoratur hoc secundo modo. Suar. disp. 54. sect. 4. vers. secundò infero. Bellarm. lib. 2. c. 20. omnes tamen volunt nihilominus propriè adorari.

Minè videtur distinguendum, aliquid potest dici per accidens duplici sensu, primò ut idem sit ac per aliud, quo modo per accidens motu corporis, quod est proprium subiectum motus, tam anima informans, quam anima assistens, ut Angelus, qui est in assumpto corpore mouentur. Secundò ut hoc, quod est esse in alio, & esse mobile per aliud, non conueniat villo modo per se. Iam primo modo mouetur per accidens tam anima informans, quam assistens; secundo verò modo solum forma assistens. Similiter adorari per accidens primo modo, prout idem est, ac per aliud conuenit tam corpori, quod est coniunctum animæ rationali, quæ est subiectum proprium excellentiæ, & adorationis, quam vestibus, quæ coniunguntur vtrique, sicut & humanitati Christi, quæ coniungitur Verbo, adorari latria. Adorari verò per accidens secundò non conuenit corpori, quod per se vnitur, & cui essentialiter conuenit vniri anima: conuenit autem humanitati Christi, cui non conuenit essentialiter vniri personæ Verbi, sed subsistere sustentia creatæ; multo verò minus conuenit vesti, cui neque essentialiter esse in corpore, nec vnitur per se. Porro imagini adorari conuenit per accidens tantum primo modo, nempe per aliud, quia excellentia, ob quam adoratur, non est in ipsa, sed in alio subiecto, scilicet prototypo, & ipsa adoratur propter illud, & ut representat illud: non tamen adoratur per accidens secundo modo: quia esse representatiuum prototypi, & suo modo esse vnum cum prototypo, non conuenit ipsi per accidens, sed per se; proinde conuenit ipsi per se adorari per aliud, & adoratione alterius. hinc fit, ut adorari latria aliqua ratione magis conueniat cruci, & imagini Christi, quam eius humanitati: quia crux, & imago representant per se totum Christum constantem persona, & humanitate, & non solum humanitatem, ut notauimus supra ex septima Synodo contra Iconomachos, obiectantes diuidi Christum per eius imaginem, & habere ordinem essentialem ad illum, sicuti imago sanctissimæ Trinitatis ad ipsam; humanitas autem solum adoratur ex eo quod sit coniuncta personæ diuinæ, quæ adoratur latria, quanquam alia ratione humanitas magis est vnum cum filio Dei, quam imago, quia illa est vnum secundum esse reale substantiale, hæc autem secundum esse representatiuum, & secundum hoc quidem non formaliter, & explicitè, quia non nisi implicitè Verbum representat.

Iam ut statuatur an imagines adorentur propriè, vel improprie, obseruandum est duplex actionum genus exerceri posse circa imagines, alterum earum, quæ per se exigunt prototypa in propria figura secundum esse reale; non verò in imagine secundum esse representatiuum; & tamen fictione quadam interdum exercentur circa imagines, perinde ac si præsens esset prototypum in propria figura; hoc modo in exequiis statuuntur: statua etiam induta vestibus loco cadaveris, ad excipiendos honores, officia, obsequia defunctorum. Item sistuntur in tribunalibus, iudicantur, condemnantur, comburantur, cuiusmodi poenæ, & honores solum conueniunt exemplari-

bus in propria forma. Similiter per prosopopœiam quandam concionatores alloquuntur imagines crucifixi, ac si essent præditæ sensu; dicuntque quæ Christo non nisi in propria figura dicerentur, videlicet, tu venisti, tu dixisti, tu creasti, tu redemisti, &c.

In his, & similibus actionibus imagines ita representant prototypa, & substituuntur loco ipsorum, ut non propriè, sed improprie ipsis tribuantur. Alterum genus actionum est, quod non exigit per se prototypum in propria figura secundum esse reale, cuiusmodi sunt plerique actus adorationis, scilicet salutationes, inclinationes, genuflexiones, & in his ita representant imagines prototypa, ut ipsæ propriè adorentur, & prototypa adorentur adoratione ipsarum, quo genere honoris etiam vasa, & vestes etiam separata adorantur: & primo quidem modo non accipiuntur solum ut representatiua, verum superaddita institutione, seu fictione, sumuntur, & finguntur ut præsentem in propria figura; & similitudo, atque esse representatiuum, est ratio, & fundamentum cur possint ita accipi. Secundo verò modo sumuntur solum ut representatiua, quia videlicet quædam actiones exigunt hanc fictionem, quædam non item.

Atque hinc intelligitur quo modo, & quousque valeat exemplum legati Regis, etenim non potest conuenire illi idem honor, qui conuenit Regi, neque per actiones primi, neque per actiones secundi generis, nisi ob fictionem, & institutionem; imagini autem actiones secundi generis conueniunt per se ex natura rei; quia per se ex natura rei habent quod sint representatiua, ideo legato idem honor Regis semper conuenit improprie; imagini verò propriè modo dicto. Tribuitur autem legato aliquis honor proprius, qui non conuenit Regi, sed est inferior eo, qui debetur Regi, & conuenit legato propter Regem, tanquam propter rationem honoris, & tanquam illum, qui est id quo, non verò id quod. An verò conueniat similiter imagini aliquis honor soli directè, exemplari autem non directè, sed solum ut quo, iam dicitur.

Ex his, & superius dictis constat, quid sit sentiendum de eo quod dicunt quidam imaginem esse quasi vestem prototypi, & hoc obici quasi vestitum imagine, & adorari eadem adoratione, ut adoratur vestis; etenim imago cum veste non potest comparari ut imago est, nam ut imago est, censeatur ut vnum cum prototypo, non quidem per compositionem, & vnionem, ut censeatur vnum vestis, & vestitum, & quæcunque constant partibus, sed per identitatem moralem, etsi non physicam, & potius censeari deberet imago cum legato, seu vicario Regis, qui censeatur vnum cum Rege, non eo modo, quo magistratus cum Rege, sed quasi ipse Rex, tamen si deficiat hæc similitudo in eo quod non conueniat per se legato, vel proregi esse idem cum Rege, sed ex deputatione; imagini verò conueniat per se esse idem cum prototypo modo supra explicato. & nihilominus si accipiatur ut vnum per compositionem, quomodocunque accipiatur non adoratur absque exemplari, nec diuersa adoratione, quandoquidem nec vestis sine illo adoratur.

An aliquo modo imago possit adorari non adorato exemplari. §. 4.

Quæstionem hanc de genere cultus, quo sint colendæ imagines, duplici modo supra tractandam proposuimus; scilicet ex natura rei, & ex vsu, siue intentione adorantis. Hactenus dictum est de primo, iuxta quem ostensum est, imaginem siue exemplari minimè adorari posse: restat videndum, an possit secundo modo. Dicendum

Dicendum primò; imago est obiectum adoratio- nis, vt imago actu representans, alioqui neque sola, neque cum exemplari adorari debet. Hanc proposi- tionem probant multi modi loquendi Conciliorum, & Patrum, quicùm negent nos adorare aurum, li- gnum, &c. opponunt his præsentiam prototypi, quod quasi præfens habere videamur, & colamus, id- circo eodem modo loquuntur de adoratione imagi- num, quo de adoratione vestis, & virgæ Ioseph, in qui- bus Iacob venerabatur ipsum Ioseph, sic septima Sy- nodus, Leontius, Athanasius, & alij supra citati.

Probatum item ratione, quia imago spectata non vt actu representans, sed secundùm se, & lineamenta, & figuras, solum spectatur secundùm esse physicum, & secundùm propria rei inanimata, & bonitatem, seu dignitatem quam habet in ordine rerum inani- matarum, non autem secundùm esse morale, non po- test autem adorari secundùm esse physicum, sed se- cundùm esse morale; ergo nisi spectetur vt actu re- præsentans, non potest adorari. Maior probatur, quia similitudo vnus rei cum alia, siue naturalis, siue arte facta, est physica, & quicquid est bonum, vel excel- lens tali excellentia, dicitur excellens excellentia prop- ria; neque verò satis est ad hoc vt aliquid sit excel- lens excellentia aliena esse factum imitatione alter- rius; ars enim multa facit imitatione naturæ, & imi- tatione alterius rei factæ ab arte in alia materia, ope- ra autem sic facta dicuntur excellentia, & digna dig- nitate propria, non aliena, physica, non morali. Por- rò quando sumuntur imagines, non vt actu representant, sumuntur secundùm esse physicum, & secun- dùm quòd sunt dignæ dignitate propria. Iam probat- ur minor, quòd non possint sic adorari, quia sic sunt dignæ dignitate propria, non aliena (non enim satis est, esse factam rem imitatione alterius, vt sit digna dignitate aliena); ergo si afficiantur honore, vel con- tumelia, certè his nemo alius afficitur, nisi ipsæ. Con- firmatur nam, vt bene notat Albert. Pius lib. 8. de ima- ginibus; si videamus imaginem quamcumque, non ve- neramus illam, donec sciamus ea representet ali- quem nominatum, & quem representet; ergo nisi actu nobis representet, & cogitemus actu de excel- lentia rei representata, sed solum cogitemus actu de excellentia, quam cernimus in imagine, non adora- mus; & si quis adoraret, verè esse impedimentum ex parte facultatum animæ, quo minus hic fiat: ceterum facultates animæ non possunt idem facere, vbi- cunque cognoscuntur, vel amantur duo simul, sed solum vbi in obiectis talium, actuum est huiusmodi distinctio, qua vnum sit quo, alterum quòd respectu actus, quæ distinctio per se est in dictis exemplis, in propo- sito autem non habere locum, satis ostendunt ratio- nes hic proximè, & superius allatæ; ductæ ex eo, quòd imago vt imago, & exemplar non comparantur cum actu, & motu, qui fertur ad illa, vt ratio adorandi, & res adorata; sed vt vnus terminus vt quod, & vna res adorata. Quare nec comparatur prototypum cum imagine, sicut excellentia cum Rege, sed vt obiectum cum similitudine.

Ex his soluitur etiam secundùm argumētum, quòd voluntas tendat in suum obiectum, vt propositum ab intellectu, intellectus autem possit proponere rem vnā vt amabilem ratione alterius, non conside- rando illam, vt per se amabilem, ideoque & volun- tas possit tendere, in illam directè, absque eo, quòd feratur in hanc directè; soluitur, inquam, hoc argu- mentum ex dictis, quia supponere debet prototypum posse sumi vt rationem amandi, & non vt rem ama- tam; sed cum ostensum sit imaginem non posse ama- ri, nisi vt imago est, motum autem, qui fertur in il- lam, vt sic, ferri per se in prototypum, vt quod, siue

ter vt quod. Hæc assertio habet duas partes, primam partem, quòd vix fieri possit, &c. probat auctoritas Aristotelis, & quæ supra protulimus exponentes il- lam, quòd motus, & actus intellectus in imaginem, vt imago est, non distinguitur a motu, qui est in pro- totypum, sed sit vnus, & idem. Similitèrque actus quilibet moralis amoris, adorationis, &c. in imagi- nem vt imago est, & in exemplar, vnus sit, cum eadem ratione, quia voluntas sequitur cognitionem; si ergo intellectus semper cognoscit, & proponit vnum ado- rabile, & vnum terminum adorationis, qui conti- neat formaliter, & explicitè ipsum exemplar, actus voluntatis per adorationem eodem modo termina- bitur in illud explicitè, tamque non erit possibile ter- minari directè solum in imaginem actum voluntatis, quàm non est possibile terminari solum actum intel- lectus; immò minus possibile actum voluntatis, nam esse cognoscibile, & cognosci per se, est æquè com- mune rebus tam præditis, quàm carentibus ratione; esse verò adorabile, non perinde est vtrique commu- ne, quòd si nihilominus propter ordinem, quem ha- bet imago vt imago est ad prototypum, non potest terminare actum intellectus sine illo, multo minus poterit terminare actum voluntatis, præsertim qui per se respiciat personam intelligentem, qualis est adoratio.

Nihilominus quibusdam videtur non modò possi- bilis, verumetiam facilis actus adorationis, quo ima- go adoretur vt quod, exemplar tantum, vt quo. Pro- bant primò exemplis intellectus, & voluntatis: intel- lectus cognoscit veritates reuelatas, nixus primæ veri- tatis, tanquam rationi formali, absque eo quòd prima veritas sit simul res credita. illo actu cognoscit conclusiones propter præmissas, tanquam propter ratio- nem credendi, absque eo, quòd directè cognoscat præmissas. Voluntas amat creaturas propter Deum; media propter finem, absque eo quòd illo actu amet directè ipsum Deum, & finem. Rex adoratur propter regiam dignitatem, absque eo quòd dignitas ipsa reg- ia per se adoretur. Respondeo; si iis argumētis so- lum contendat fieri posse, vt intellectus, & volun- tas ferantur in aliquod obiectum tantum vt quo, & non vt quod, quòd solum ipsi profitentur se velle, & hinc velint declarare, quo modo fiat idem in propo- sito; vltro concedimus non esse impedimentum ex parte facultatum animæ, quo minus hic fiat: ceterum facultates animæ non possunt idem facere, vbi- cunque cognoscuntur, vel amantur duo simul, sed solum vbi in obiectis talium, actuum est huiusmodi distinctio, qua vnum sit quo, alterum quòd respectu actus, quæ distinctio per se est in dictis exemplis, in propo- sito autem non habere locum, satis ostendunt ratio- nes hic proximè, & superius allatæ; ductæ ex eo, quòd imago vt imago, & exemplar non comparantur cum actu, & motu, qui fertur ad illa, vt ratio adorandi, & res adorata; sed vt vnus terminus vt quod, & vna res adorata. Quare nec comparatur prototypum cum imagine, sicut excellentia cum Rege, sed vt obiectum cum similitudine.

Ex his soluitur etiam secundùm argumētum, quòd voluntas tendat in suum obiectum, vt propositum ab intellectu, intellectus autem possit proponere rem vnā vt amabilem ratione alterius, non conside- rando illam, vt per se amabilem, ideoque & volun- tas possit tendere, in illam directè, absque eo, quòd feratur in hanc directè; soluitur, inquam, hoc argu- mentum ex dictis, quia supponere debet prototypum posse sumi vt rationem amandi, & non vt rem ama- tam; sed cum ostensum sit imaginem non posse ama- ri, nisi vt imago est, motum autem, qui fertur in il- lam, vt sic, ferri per se in prototypum, vt quod, siue

fit motus intellectus, siue voluntatis, sanè non video quomodo possit accipi tantum vt quo.

Tertium argumentum ducitur ex eo, quòd imago possit adorari cum exemplari simul per se primò cum illa adorato: in qua adoratione nihilominus imago adoratur propter exemplar, & hoc in illa fieri autem potest vt intellectus vel pro libertate hominis, vel ex inconsideratione cogiter de imagine, non verò de exemplari, tunc autem voluntas ferri potest in ima- ginem absque eo quòd feratur in exemplar. Confir- matur, nam saepe vltu venit, vt apprehendamus imagi- nem tanquam rem sacram, & reuerenter tractandam absque eo quòd actu cogitemus de exemplari, eiusque dignitate; ergo possibilis est hic modus colendi ima- ginem solum non adorato directè exemplari. Verum- tamen si verum est, quod verum esse ostendimus, imaginem coli non posse, nisi vt imago est actu re- præsentans, non video quomodo possit considerari vt imago est, absque eo quòd cogitetur de prototy- po, cum præsertim vnus sit motus in imaginem, & prototypum, & contra si non cogitatur de prototy- po determinatè, quomodo possit imago considerari, vt veneratione, & tali veneratione determinatè digna. constat enim hoc solo, quòd imago sit indeterminatè non posse considerari vt digna veneratione. Quòd si dicatur spectari confusè, vt veneratione dignam, cer- tè neque hoc potest dici, nisi quo casu ignoretur, cuius sancti imago sit determinatè, solumque sciatur confusè esse alicuius sancti, & tunc adorabitur ea ad- oratione, qua adoramus sanctum confusè, cogitando de sancto, confusè quidem quoad rem cogitatum, actu tamen formaliter quoad cogitationem mentis, & exhibebitur communis quædam adoratio, qua possit conuenire Christo, Deo, & cuiusque sancto dum nescimus cuius imago sit: determinata autem adoratio propter determinatam excellentiam, non exhibebitur, nisi consideretur determinatè, cuius san- cti imago sit. Similiter si sciatur cuius sancti imago sit, quæ obicitur nobis, non videtur vltu venire posse, vt consideretur per se absque eo quòd consideretur vt imago Christi, vel B. Virginis, &c. Nihilominus vt cuiusque admittatur huiusmodi inconsideratio; nam si detur posse fieri, quod diximus vix posse fieri; iuxta hanc inconsiderationem fieri potest, certè solum con- uincendum adorari implicitè, & virtualiter scite ea inco- sideratione, nã nec ipsi, nec quisquam alius excusarent à crimine inconsiderationem, quæ non includat pro- totypum aliquo modo in ea adoratione: at certè quòd solum includatur vt quo, non autem vt quod, minime conuincunt. Nam si primò quidem admittant adorari aliquando prototypum per se primo actu consideratum explicitè cum imagine. Deinde verò ab ea adoratione tantum tollant actualem eius conside- rationem, non verò mutent modum, & rationem, qua adoretur in ea adoratione (alioquin mutarent suppo- sitionem, & casum, non verò solum actualem conside- rationem) certè nihil aliud fiet, nisi vt si quidem non ita tollitur inconsideratio, vt tollatur adoratio, maneat eadem adoratio non actu explicitè, sed virtualiter, & implicitè, adoraturque prototypum non quidem secundùm aliam rationem, scilicet vt quo, sed secundùm eandem, vt quod virtualiter, & im- plicitè, id quod habet secunda pars nostræ proposi- tionis.

Secunda igitur pars probatur hoc modo: exemplar semper est id quo, & ratio qua imago adoratur, siue quando adoratur cum exemplari directè adorato, siue quando adoratur sola, si ita possit adorari; sed non alia ratione est id, quo adoratur imago, nisi quate- nus ipsum adoratur vt terminus, & quatenus est id, quod adoratur per imaginem; ergo nisi adoretur vt

quod, non potest esse ratio cui imago adoretur, nec potest adorari. Maiorem admittunt omnes, qui senti- unt imagines adorari siue propriè, siue, & multo magis, impropriè, seu abusiue. Minor probatur, quia illi subiecto potest conuenire aliquis actus per se seor- sum soli, & propriè, non verò mediante alio subiecto, cui conuenire potest propriè, & per se immediatè ef- se capax formæ, quæ est principium, & ratio per se eius actus; si enim non sit per se capax eius formæ, sed aliquid aliud subiectum, per se tribuitur illi sub- iecto; alteri verò nulli, nisi mediante illo, cui prius tribuatur, & quatenus habet connexionem cum illo talem, qua fiat vt communicetur ipsi, quod tribuitur illi; sed imago non est per se capax formæ, quæ per se est ratio adorationis, quæque est formale eius ob- iectum; hæc enim forma est excellentia virtutum, quarum nullum aliud subiectum est capax, nisi natura intellectiua; ergo non est adorabilis per se ratione formæ, qua fiat adorabilis, sed ratione subiecti, & mediante subiecto, cui talis forma inest; quando au- tem communicatur actus vni subiecto mediante alio subiecto, non communicatur illi, nisi recipiatur, & quatenus recipitur in alio, præsertim si aliud subie- ctum non sit forma, vt est quantitas, qua mediante recipiuntur accidentia in substantia, quæque est suo modo capax accidentium, verum sit suppositum per se subsistens, & completum, vt est in proposito per- sona intellectiua; ergo non potest adorari imago, nisi adoretur persona, & quatenus adoratur persona. Quæ sanè doctrina vt valet in physicis, ita & multo magis in moralibus; non enim fertur amor, & veneratio, nisi vbi est eius ratio formalis, videlicet bonitas, & excel- lentia virtutum; vbi verò deest, non fertur, aut non nisi prius feratur, & quatenus feratur in subiectum, cui inest, vel formaliter, vel saltem virtualiter: etenim quod est per se subiectum proprium, integrum, & perfectum formæ, & actus adorationis in ipso fun- dari, non potest esse ratio adorationis alterius forma, sed ex eo quòd sit adoratum, quòd si dicatur for- ma moraliter, & metaphysicè, hoc solum conuenit ipsi ea ratione, qua adoratur formaliter, vel virtua- liter.

Secundò hoc ipsum probatur exemplis iam proximi- mè, & in principio pro prima sententia allatis, scilicet fidei, & amoris, in quibus perspicue cernitur di- ctum discrimen; etenim propositiones fidei sunt per se veræ, & hoc ipso per se scibiles, & credibiles, ca- pacisque medijs, vel quo cognoscantur, quale est me- dium demonstrationis, & præmissæ; vel quo credan- tur, qualis est prima veritas. Proinde solæ ipsæ per se sunt res cognitæ, & creditæ, & obiectum materiale fidei: ipsum verò medium, & præmissæ, ac prima veri- tates solum sunt id quo, & rationes credendi, & scien- di, & sic solum adhibentur, siue alijs per se possint cognosci, & credi, credanturque, & cognoscantur, cum cognoscantur dictæ propositiones, siue non. At verò media quatenus media ad finem; non sunt bona nisi bonitate finis, saepe etiam sunt mala per se, qualis est medicina amara, proinde nec sunt amabilia, neque capacia bonitatis, qua sint per se amabilia, saltem quatenus media sunt, sed solus finis est ita amabilis, & amatur, cum verò amor non possit ferri nisi in bo- num, non potest ferri in ipsa immediatè per se, sed in bonum, & quatenus fertur in bonum, atque hoc facit illa amabilia, non per modum formæ, quando non sunt capacia bonitatis, sed quatenus amarum, & quia amatur: & hæc est motio finis, quòd moueat vt ama- tum, & desideratum, & amore sui; ergo non possunt amari media nisi ametur, & ex eo quòd ametur finis, vel formaliter, vel virtualiter: & idem dicitur de crea- turis, qua amantur propter Deum, supponunt in Deum

Deum non solum esse rationem amandi, verum etiam amatum, & esse rationem amandi ex eo quod sit amatus.

Iam vero imagines, cum non sint per se excellentes, nec capaces excellentiæ, quæ est obiectum adorationis, sed solum prototypum; non comparatur cum illo, ut propositiones fidei cum prima veritate, & medio scientifico, sed ut media cum fine, & creaturæ cum Deo: quare non adorantur nisi adorado prototypo ut quod, siue implicitè, siue explicitè; sicut non amantur media, nisi amato fine, neque creaturæ propter Deum, nisi amato Deo per se ut termino ut quod, vel formaliter, vel virtualiter.

Idem dicendum de aliis rebus sacris, cuiusmodi sunt vasa, calices, &c. quæ neque sunt capacia formæ, seu rationis formalis, sed solum adorantur quatenus sunt aliquid eius quod adoratur, adoranturque ex eo quod illud adoratur, quæ causa est, ut septima Synodus, & quidam Patres interdum dicant exhiberi imaginibus honorem, qui exhibetur his rebus.

Solum discrimen est, quod imagines sint media per se apta, & idonea ad hoc, ut adoretur prototypum in seipso, terminetque adorationem, adhibeanturque ut media conducentia, & plerumque necessitaria ad eam adorationem, non vero solum adorentur, quia sunt aliquid ipsius, ceteræ vero dictæ res non sunt media requisita, nec apta per se conferre ad adorationem, sed solum coluntur, quia sunt aliquid prototypi.

Demum ipsimet auctores primæ sententiæ cum videntur argumentis concedunt prototypum virtualiter adorari ut quod: quoniam videntur velle adorationem imaginis non fundari necessariò in eo, quod prototypum adoretur ut quod, in quo faciunt adorationem similem actui fidei, & putant esse eandem rationem de actu amoris, finis, & mediorum; sed non esse eandem, & adorationem pertinere ad hoc secundum exemplum perspicue supra ostensum est.

Iam de qualitate adorationis, an scilicet quando imago adoratur adorado exemplari tantum virtualiter, adoretur eadem adoratione, qua prototypum; & an propriè, vel impropiè; idem dicitur quod de adoratione, qua exemplar adoratur formaliter: nam quantum attinet ad hoc quod est adorari imaginem ex eo quod adoretur exemplar, perinde est hoc adorari formaliter, vel virtualiter.

Dicendum postremo, etsi speculatiuè non videatur admittenda sententiæ, quæ docet imaginem adorari posse solum ut quod adorado exemplari tantum ut quo, non ut quod, practicè tamen tuta est. Hanc assertionem statuo contra quosdam Theologos, qui hanc adorationem ut superstitionem condemnant, nititur enim sufficienti auctoritate optimorum Theologorum, ideoque si minus possit quis acquiescere illi per locum intrinsecum, potest tamen per locum extrinsecum, quantum satis est, ut sit tutus in conscientia.

DISPUTATIO LII.

Quis modus loquendi sit observandus, cum agitur de imaginum adoratione.

Ratio dubitandi est, quia ex una parte diximus imagines eodem motu, & actu, & eadem specie adorationis cum prototypo adorari: & nihilominus eandem adorationem esse inferiorem, prout terminatur ad imaginem, superiorem vero prout terminatur ad prototypum,

noménque speciei absolute, & præcipue tribui adorationi, quatenus terminatur ad prototypum, scilicet latriæ, ut explicant Patres, & Concilia supra citata, & eadem videtur ratio de nomine dulia: unde fit, ut quoniam eodem motu, & eadem specie adorationis adoratur imago, nec assignatur vlla alia species distincta; videatur dicendum imaginem adorari latria, seu dulia prout adoratur prototypum; at vero quoniam absolute latria tribuitur prototypo, & negatur imagini, videatur dicendum non esse ita adorandam, propterea quidam hoc observantes monent in promissa concione non esse docendam multitudinem imagines adorare latria. Nam primò quoniam Patres, & Concilia dicant vna adoratione adorari prototypum, & imaginem, & adoratione huius adorari illud, tamè sæpe negant, & nunquam affirmant illas adorari latria: nimirum septima Synodus *act. 7.* Concil. Senonense *cap. 14.* Moguntinum *cap. 41.* Modus vero loquendi debet esse is, quem usurpant, & docent Concilia, cum præsertim Senonense, & Moguntinum præcipiant à concionatoribus admoneri populum, ne imagines adorent, intelligendo latria. Secundò proprius, ac germanus modus loquendi est, quem usurpant ij, qui abiurant hæreses; atqui in septima Synodo *act. 1.* Basilii Ancyranus, & *act. 3.* Constantii Constantiæ Cypri Episcopus abiurantes hæresim iconomachia, dicunt se recipere, & colere imagines, non tamen latria. Tertio Patres nonnunquam negant imagines adorandas, quos supra diximus intelligendos de adoratione latriæ, scilicet Augustin. *epist. 119. c. 11.* & Greg. *lib. 7. epist. 109. lib. 9. epist. 9.* Ad extremum vitandum est periculum, quod potest subesse, simulque offensio Catholicorum, & calumniæ hæreticorum, quod res inanimatas, veluti Deos agnoscamus, dum dicimus imagines adorari latria, videlicet cultu diuino, Dei proprio. Demum imago non nisi per accidens adoratur latria.

Alij vero neque abhorrent à modo loquendi, quo dicatur imagines adorari latria: neque volunt abstinendum ab illo in concionibus: & primò, quia reipsa verè imagines Christi, & Dei adorantur aliqua specie adorationis, & hæc alia non est nisi latria: debet autem populus doceri, & admoneri ut exerceat actus religionis, & pietatis veros, & legitimos.

Deinde Scholastici præsertim veteres absolute pronunciant imagines adorandas latria, nulla addita præmonitione, & cautione, qua hic modus loquendi per se usurpetur. Sic S. Th. & eius interpretes, sic Bonavent. Martil. & alij.

Ad extremum non obstat, quod imago adoretur per accidens latria: nam humanitas Christi in Christo, & species panis in Eucharistia adorantur per accidens adoratione, qua per se adoratur Christus, & tamen absolute dicuntur adorari latria, etiam in concionibus ad populum; ergo similiter & imagines absolute dici debent adorari latria.

Mihi videtur observandum in vniuersum inter alias circumstantias, quibus distrahi contingit propositiones à sensu, alioquin vero, vel bono, ad falsum, vel malum; esse dispositionem, affectum, capacitatem, sensum audientium, qui pro tempore viget: contingit enim variari huiusmodi dispositiones, &c. pro varietate temporum, & occasionum. Sic nonnullæ propositiones minus usurpabantur vigente hæresi Arrij, Eutichetis, Nestorij, &c. quæ illis sopitis tutius usurpantur, cuiusmodi nonnullas protulimus *q. 2. c. 16.* S. Thom. Itaque ætate illa proxima Imperatoribus Iconomachis, & Synodo falsò dictæ septimæ, qua obiciebatur nobis idololatria propter cultum imaginum; septima vera Synodus, & Patres impensius curabant falsam hanc calumniam à Catholicis auertere, affir

affirmantes cultum, qui Deo debetur, dictamque latriam, nulli creaturæ tribuendam, non tribui à nobis imaginibus, nimirum, ut id quod agnoscimus in Deo, & propter quod ipsum colimus latria, agnoscamus in imagine, scilicet diuinitatem, ut putabant ipsi nos agnoscere, & quoniam nomen latriæ habet, & quidem in primis hunc sensum, ut significet cultum exhibitum rei propter diuinitatem, quæ ipsi insit, & hoc sensu ferebant imagines coli à Catholicis: propterea VII. Synod. & Patres absolute negant illas coli latria, quanquam nec ita absolute negant, quin semper addat aliquid, quo significetur tali sensu negare. Sic septima Synod. ait, *Non secundum fidem nostram veram latriam, quæ solum diuine nature conuenit, magis etiam exprimit Trid. sess. 25. dicens: Non quod credatur inesse aliqua in iis diuinitas, aut virtus, &c.* Similiter Constantius Cypri Episcopus: *Adorationem autem quæ fit secundum latriam, hoc est, Dei culturam sanctissimæ Trinitati refero; ubi particula, hoc est, Dei culturam: explicat culturam eius, qui sit per se verè Deus.* Tharastus in VII. Synod. *act. 2.* cuius verba vniuersa Synodus recepit, ait: *Nos duntaxat in vnum Deum veram latriam, & fidem nostram referre.* Nota quod facit obiectum latriæ vnicum & idem, quod facit vnicum fidei; fidei autem obiectum est Deus seipso in propria forma, non autem imago; ergo latria, quam negat imaginibus, est quæ respicit Deum in propria forma. Adrianus in scripto de imaginibus supra cit. eadem ferè verba habet, quæ VII. Synod. in definitione. Deum omnium clarissimè Epiph. Diaconus *act. 6.* VII. Synod. supra cit. tribuit adorationem, seu salutationem imaginibus, excluditque latriam. *hæc enim (inquit) est alia à simpliciter adoratione.* quo loco habemus fundamentum, & rationem, ob quam cum dicamus adorationem imaginem esse in eadem specie, in qua est adoratio prototypi, videlicet latriæ, vel dulia, non tamen dicamus imaginem simpliciter adorari dulia, vel latria; quia nimirum sicut in obiecto, seu persona viuente, cui per se primò conuenit adorari; duo continentur, scilicet primò excellentia supra alios. Secundò effectus huius, qui est esse dignum, cui exhibeatur honor, & adoratio; ratione primi debetur illi agnitio, & professio, qua agnoscas ipsum esse superiorem, & profitearis te esse subiectum: ratione secundi responderet illi actus honoris, & adorationis, atque hi actus sunt natura sua distincti, nam agnitio, & professio iam dicta fieri potest absque adoratione, & eaque non potest tribui ipsi, nisi in propria forma, nam non nisi in propria forma conuenit esse, ac proinde agnosci, ut excellentis. Similiter actus honoris, & adorationis exhiberi potest absque dicta agnitione, & professione saltem explicitè; implicitè vero continet, vel non continet pro ratione termini, ad quem fertur, & terminatur; cum enim terminatur, & quatenus terminatur ad prototypum continet illam implicitè, simulque est adoratio formaliter, & agnitio excellentiæ, professioque submissio, saltem virtualiter; cum vero terminatur, & quatenus terminatur ad imaginem, neque formaliter, neque virtualiter continet illam, quia non agnoscitur excellentia diuinitatis, virtutis, &c. in imagine, sed solum est simplex adoratio, seu veneratio. eadem enim excellentia, quæ facit dignum adoratione, & honore prototypum, facit dignam adoratione imaginem, & eadem adoratione hanc, qua illud, licet agnitio excellentiæ, & professio subiectionis solum respiciat illud. Iam vero nomen latriæ, & dulia, si attendatur natia vis nominis, non significat solum cultum, verum professionem subiectionis, & agnitionem dominatus, & excellentiæ, in eo, cui exhibetur, idem enim est ac seruitus, sicut *καταβολή*, ac *δουλεύω*, idem ac seruius; atque propterea quamuis eiusdem rationis, & speciei sit honor, qui exhibetur imagini, & prototypo, nihilominus hic actus honoris, & adorationis prout exhibetur prototypo bene potest dici dulia, vel latria; prout autem respicit imaginem non potest dici dulia, vel latria, attenda vi harum vocum, qua denotatur agnitio excellentiæ existentis in re adorata, & seruitutis in adorante, sed solum latriæ commune, & simplex nomen adorationis, & hoc est quod ait Epiph. *cit. modo sciamus excludi latriam, hæc enim est alia à simpliciter adoratione.*

Concludendum est igitur non esse absolute in populi concione dicendum imagines adorari latria ad vitandum, tum reipsa periculum, si quod subesset idololatriæ in imperita multitudine, tum vero calumniam idololatriæ, quam etiam nostra ætate imponunt nobis hæretici, cum præsertim proptur argumentum habeant ad accusandum nos, & ipsa viam dicta vocis latriæ. Idem dicitur de voce dulia; tamen non perinde obnoxij sumus calumniæ idololatriæ propter hanc, atque propter illam; nam tribuentes duliam imagini, conferemus tribuere illi seruitutem debitam excellentiæ sanctorum, & agnoscere hanc in re inanimata, non vero conferemus tribuere diuinitatem rei inanimata, eidemque obsequium debitum diuinitati.

Quod si quis dicendo consequi possit, ut circumfusa multitudo probè perciperet quo sensu, & ratione adoratio imaginum dicatur latria, seclusa omni suspitione erroris, is verò laudandus esset. Ceterum ut bene notat Bellarm. *lib. 2. cap. 22.* qui hæc docent, coguntur ut subtilissimis distinctionibus, quas vix ipsimet intelligunt, nedum populus imperitus.

Ex his satis est argumento ducto à similitudine humanitatis Christi, & Eucharistiæ, quæ simpliciter dicuntur adorari latria, quamuis species ipsæ Eucharistiæ, & humanitas Christi adorentur per accidens adoratione prototypi, id est, diuinitatis; cur enim non adoretur similiter imago, cum præsertim supra dixerimus conuenire per se ex natura rei imagini habitudinem ad Christum, propter quem adoretur, non sic autem humanitati, & speciebus vnionem cum illo, sed his per se cum pane, illi cum supposito creato.

Respondeo quamuis conueniant humanitas Christi, & species sacramentales cum imagine Christi in vnitate, qua sunt vnus terminus motus, & adorationis cum Christo; differunt tamen in modo, & ratione vnitatis, & in modo, atque ordine terminandi ea differentia, qua tribuat latriam non ita simpliciter imagini, ut humanitati, & speciebus: etenim humanitas, & species panis accipiuntur ut vnum vnitate partis cum toto per compositionem, quia Verbum, & humanitas sunt vna persona humana, species panis, & corpus Christi sunt vnum sacramentum integrum. Primò quidem ut sacramentum, & res contenta sacramento, scilicet species, & corpus Christi; deinde ut sacramentum tantum, & sacramentum quod simul est res, utroque enim modo integrat vnum sacramentum Eucharistiæ, quod est signum, & causa gratiæ. Præsertim tertio se habet corpus Christi, ut velatū, opertum, & induratum visibilibus speciebus. Demum est per modum substantiæ, & quidem comestibilis sub accidentibus, & qualitatibus sensibilibus; sicut enim substantia panis, & qualitates eius sensibiles componunt vnqm comestibile, ita substantia corporis Christi, & qualitates sensibiles panis componunt vnum cibum, & vnum comestibile, scilicet substantiā corporis Christi comestibilem per modū panis: at verò imago, & prototypum non sunt vnum per compositionem vnitate partis cum toto; nam imago neque est pars intrinseca, neque extrinseca; non enim ita rectè videtur comparari cum veste, ut supra notauit: sed sunt vnum physice quidem vnitate formæ, seu figuræ, qua modo

Aristot. 5. *Metaphysicorum*. 20. ait: *Similia vero, quorum qualitas una*; moraliter autem sunt vnum identitate, nam moraliter spectatur imago, vt est obiectum actuum moralium amoris, cultus, &c. sic autem quod fit imagini censetur fieri prototypo, non eo sensu, quo quicquid fit manui, vel corpori, & in vniuersum parti, fit homini, & toti, sed eo sensu quo quemadmodum quicquid physice fit in homine extra speculum, fit in eius imagine in speculo, vna, eademque actione, & debet fieri in quavis imagine, vt fit omnino similis, sed non contra quicquid fit physice in imagine, fit, aut debet fieri in prototypo; ita e converso in genere moris quicquid fit imagini iniuriæ, vel honoris, fit prototypo; non autem contra quicquid fit prototypo, fit imagini: sunt ergo vnum vnitatem identitatis, non autem compositionis.

Atque propterea videri potest potiore ratione dicendum esse simpliciter absque distinctione adorandam latria imaginem, quam humanitatem, vel species sacramentales, quia maior est vnitatem illius, quam istarum cum prototypo: & quidem hoc verum esset, si identitas imaginis cum prototypo esset physica, sicut est physica vnitatem humanitatis, & specierum cum corpore Christi. Ceterum hoc ipso, quod illa quoad hunc effectum terminandi actum morale, est tantum moralis; est locus discrimini, quod scilicet humanitas, & species sacramentales sunt vnum, illa cum Verbo, hæc cum corpore ipsius, id est, Christi secundum esse quod habet in re, eo modo quo sunt vnum partes cum toto; imago autem est idem cum prototypo secundum esse quod habet in alio à se distincto, videlicet in imagine, vbi non est secundum esse reale, sed representatiuum, & imago est ipsum prototypum, non secundum rem, sed secundum representationem, vt vicaria, in quo deficit ab esse vero, & reali. Hinc fit, vt adoratio quæ exhibetur humanitati, & speciebus, sit illa, quæ exhibetur Verbo, & Christo secundum esse reale in seipso, scilicet latria absolute sumpta propter compositionem, & vnitatem realem, quæ sunt vnum cum ipso secundum esse quod habet in re; adoratio vero quæ exhibetur imagini sit illa, quæ exhibetur Christo secundum esse quod habet in alio, id est, in imagine, in qua habet esse representatiuum, non reale, deficientque propterea ab esse reali. vnde fit vt adoratio, quæ simul terminatur ad imaginem, & ad Christum, prout terminatur ad imaginem, deficiat à perfectione, quam habet, prout terminatur ad terminum realem, quia simul vna, & vno actu terminatur ad realem terminum, vt habens excellentiam realem, id est, diuinitatem; ad imaginem vero non vt ad habentem illam, sed solum vt ad representantem, sitque simpliciter adoratio, non tamen absolute dicatur latria, vt dicitur cum terminatur ad humanitatem, & species sacramentales, sed cum declaratione, &c.

Secundum discrimen est in ordine adorationis; etenim adorari, sicut & cognosci prototypum in imagine, & cognosci, vel adorari in seipso, seu per phantasiam, sunt duo modi per se differentes, & iuxta priorē imago potest per se terminari cognitionem, & adorationem ad se, quod non potest phantasia, & prius ad se, quam ad prototypum, adoraturque ea mediante prototypum quodam quasi transitu ab imperfecto ad perfectum, vt explicant Concilia, & Patres supra citati: at vero adorari Christum in seipso, vel in humanitate non sunt modi per se differentes, sed vtroque modo adoratur ipse in seipso: proinde æque simpliciter dicuntur adorari latria humanitas, species sacramentales, & Christus ipse; non vero æque simpliciter imago, & prototypum; quandoquidem sunt differentes modi adorari in imagine, & in seipso: arque hos duos modos tradit S. Th. 2. 2. q. 103. art. 3. ad 4. his verbis: *Dicendum quod motus, qui est in imaginem quodammodo est in rem, non tamen motus,*

qui est in rem, oportet quod sit in imaginem: & ideo reuerentia, quæ exhibetur alicui, in quantum est imago Dei, redundaat quodammodo in Deum. Alia tamen est reuerentia, quæ ipsi Deo exhibetur, quæ nullo modo pertinet ad eius imaginem: & secundum has differentias prior modus, qui potest per se duos terminos, est imperfectior vt terminatur ad imaginem.

DISPUTATIO LIII.

Virum homo, & reliqua creature ratione similitudinis, seu coniunctionis, quam habent cum Deo, possint adorari.

VOAD primum facile conueniunt Theologi, scilicet hominem, vt imago Dei est, secluso periculo, adorari posse ea adoratione, qua adorantur imagines Dei, & Christi inanimata, nimirum latria. Ita Alexand. 3. p. q. 30. m. 3. a. 2. §. 1. V. Vald. tom. 3. c. 154. Caiet. 2. 2. q. 103. ad 4. dub. S. Th. hic a. 3. ad 3. & Albert. in 3. dist. 9. a. 4. ad 2. & 3. dum solum ratione periculi negant hominem adorandum: idem habent recēiores, Vasq. disp. 110. c. 2. & 3. Suar. disp. 54. scilicet 6. pro cuius sententiæ declaratione obseruandum est in adoratione proximi, & Dei in proximo, posse nos procedere eodem ordine, & gradibus, quibus in amore eorundem: triplex enim est amor, primus quo amatur tantum proximus, Deus autem aut non amatur eo actu, aut non nisi remotè, cuiusmodi amor est, quo volumus bonum proximo ex amore, quo ipsum diligimus; hic actus est amicitia, & non respicit Deum, vt obiectum amoris per se, sed vt obiectum formale obedientiæ, quatenus imperat amandum proximum; vt obiectum verò amoris remotè, quatenus non solum valet auctoritate ad imperandum, verumetiam bonitate, propter quam dignus est vt fiat quicquid vult siue imperando, siue non. Similiter primus modus adorationis est, quo adoratur, seu colitur proximus propter suam propriam excellentiam, qui cultus est vel obseruantia ciuili, si excellentia sit virtutum ciuiliū; vel dulia, si excellentia sit sanctitas supernaturalis; & hic cultus similiter non respicit Deum, vt obiectum adorationis per se proximè, sed vt obiectum obedientiæ, remotè verò vt obiectum excellentiæ, quatenus omnis excellentia proximi deriuatur à Deo.

Secundus amor est, quo amatur Deus simul, & proximus, qualis est quando ex eo quod ametur Deus, & velim bonum Deo, volo bonum proximo, & ratio amandi proximi sit amor Dei amati, non solum vt quo, sed vt quod, & hic actus est etiam amicitia proximi, & simul Dei, saltè virtualiter. Similiter secundus modus adorationis esse potest quo colitur homo, & Deus simul vterque vt terminus; & in hoc conuenit adoratio vtriusque cum amore vtriusque. Differunt autem primò, quod adoratio hoc secundo modo respiciat hominem vt imaginem Dei, Deum verò vt prototypum, sitque homo terminus adorationis, vt quod formaliter, tanquam imago, Deus saltem virtualiter, vt supra dictum est de omni imagine inanimata respectu sui prototypi, ideòque respiciat Deum, vt adoratum in imagine, non in seipso; hominem autem vt id, in quo, & quo adorato adoratur Deus: at verò amor vtriusque respicit in seipso, secundum esse quod in seipsis habet à parte rei. Hinc fit secundò, vt quavis excellentia propter quam homo est imago Dei, sit in ipso realiter, & faciat illum dignum cultu, & honore per seipsum, ea proportionem, qua excellentia, quæ est in Deo, facit ipsum dignum cultu, & honore per seipsum, nihilominus eadem excellentia, in eo quod homo est imago Dei, non respicitur vt est aliquid ipsius hominis, faciens ipsum per se dignum cultu, sed solum vt est imago Dei faciens ipsum dignum cultu, tanquam aliquid alterius, & propter excellentiam alterius, quæ in ipso representatur. At verò amor iam dictus hoc secundo modo respicit bonitatem hominis, vt est in ipso,

ipso, facitque ipsum amabilem, sicuti sua proportionem respicit bonitatem Dei; vt facit amabilem Deum; & quia amat Deum, & vult bonum ipsi, amat proximum non solum vt imaginem Dei (est hoc modo potest amare, vt dicam) verum etiam prout est amabilis in seipso, & is, cui possumus bonum velle, & volumus in seipso. Hinc fit tertio, vt adoratio, qua adorari potest homo, vt imago Dei, sit latria, non verò alterius speciei; tamen si dicatur latria inferior, sicut cultus imaginis inanimata, ob eam rationem, quod excellentia illa cuius est imago, & propter quam adoratur vt imago, sit tantum in Deo, non autem in homine realiter, sed solum secundum esse representatiuum, vt dictum est de imagine inanimata: verò siue possit esse vnus actus indiuisibilis charitatis, qui possit ferri in Deum, & proximum, siue non, sed sint duo actus; tamen constat quod ad præsens attinet, posse esse duos actus; & quidem diuersarum rationum, videlicet amicitia supernaturalis, qui distinguantur secundum varias rationes formales bonitatis creaturæ hominum, & increatae Dei.

Tertius amor est, quo amatur solus Deus, vt obiectum amabile, proximus autem, solum vt materia, & causa amandi, quia videlicet cernitur in illo bonitas Dei, qua communicat seipsum creaturis, primum rationali, deinde aliis carentibus ratione propter illam; quo modo homo est materia amoris ratione communis sibi, & aliis creaturis. Similiter tertius modus adorationis esse potest, quo solus Deus adoratur, creaturæ autem sint materia, & causa adorationis, quia in ipsis cognoscitur excellentia Dei, sicut excellentia artificis in opere, huiusmodi autem opera sunt tam naturalia, quam supernaturalia; quo modo Psal. 63. dicitur, *Mirabilis Deus in sanctis suis.* & Isa. 43. narrantur opera Dei, & dicitur, *Glorificabit me bestia agri, &c.* & statim, *Populum istum formauit mihi, laudem meam narrabit.* & sæpe in Psal. dicuntur creaturæ etiam carentes ratione laudare Dominum, & inuitantur ad hæc faciendum, quod nihil aliud est nisi exhibere hominibus materiam, & occasionem laudis, & cultus, & omnis obsequij, quod exhibetur Deo propter excellentiam. Nihilominus illud est discrimen inter amorem, & adorationem, quod respectu amoris creaturæ insensibiles solum sint causa amoris Dei vt materia, non verò ex eo quod amantur, nisi ratione valde communi, qua in omni amore boni, amatur summum bonum, quod est Deus simpliciter: solus autem homo, vt dictum est, potest esse ratio amoris ex eo quod ametur: at verò respectu adorationis etiã creaturæ carentes sensu possunt esse ratio adorationis prototypi, & Dei per adorationem sui, non verò solus homo; sic supra diximus adorari vasa, calices, vestes, &c. quorum adoratione adoratur prototypum: similitèrque volunt quidam adorari creaturas, vt aliquid Dei, sique adoratis adorari Deum, de qua sententiã mox dicam. Iam de primo horum trium modorum non est difficultas, sed solum de secundo & tertio.

Dicendum igitur est non esse intrinsecè malum adorare hominem, vt imaginem Dei, sicut adorantur alia imagines inanimata, cultu pertinente ad latriam, nihilominus ratione circumstantiæ, & conditionis talis imaginis periculosam esse talem adorationem, & non expedire saltem publicè illam exercere. Prima pars probatur: nam si quid obstarer, primò esset defectus representationis, quia scilicet homo representat Deum solum secundum communia sibi, & omnibus creaturis intelligentibus, & nihil representat proprium Dei, quo distinguat ipsum ab aliis creaturis; sed hoc non obstat, nam nulla alia ex imaginibus, quæ representant Deum, & in quibus adoratur magis accedit ad similitudinem Dei; quam homo, quæ causa est, vt Deus pingatur forma humana. Secundo videretur ob-

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. rati. post.

stare defectus identitatis, nam, vt supra diximus, ad hoc vt colatur vnum cum alio, non est satis similitudo facta vel à natura, vel ab arte, cuius fundamentum est forma communis, verum requiritur identitas: sed neque deest identitas, immò hinc magis confirmatur propositio nostra; nam identitas non attenditur hic penes defectum differentiæ, & distinctionis in re, sed penes operationem intellectus, & voluntatis, agnoscens vnam rem per aliam, & accipientis illam loco alterius, & quasi esset alia ad colendum aliam, in quo actu non requiritur defectus differentiæ, neque omnimoda similitudo. Potest ergo ratio, & voluntas in homine colere Deum, & accipere hominem vice Dei. Tertio obstat videtur defectus causæ accipiendi hominem, vt imaginem Dei, etenim non est liberum cuiuslibet agnoscere personam colendam in quacunque re, sed requiritur causa, quæ potest esse triplex; primò quod imago representet quantum satis est, cuiusmodi non est homo respectu Dei. Secundò quod pertineat ad personam ratione alicuius coniunctionis ex superius explicatis, & hæc coniunctio in proposito est, quæ fundatur in præsentia, potentia, & existentia Dei in rebus, estque communis homini cum reliquis creaturis ratione carètib; de quibus dicitur inferius, an sit satis ad hoc vt adoretur Deus in ipsis. Tertio quod res sit deputata, & assumpta ad hoc, vt sit signum, in quo agnoscamus, & colamus Deum cum aliquo fundamento, & ratione, qua accipi possit vt signum, cuiusmodi est imago representans Deum effigie humana, & talibus membris, & organis sensuum, quæ exhibeant intellectum, voluntatem, eiusque virtutes, quales exhibet in homine. Quauis autem perfectius apta sint representare Deum vna membra hominis viui, tamen hæc non sunt deputata ad representandum Deum, sed solum pictura; quare videtur deesse etiam hæc tertia, ac proinde omnis causa. Dicendum nihilominus est deputationem hanc, vbi adest fundamentum à parte rei, non debere necessariò esse publicam, sed satis esse priuatam: non enim vlla lege sancitum est, vt non adorentur vlla figuræ, quæ non sunt auctoritate publica propositæ, illud tamen discrimen est inter eas, quæ sunt publicè expositæ, & receptæ, atque inter eas, quæ priuatim assumuntur, quod illis sit debitus honor, his non item, illa sint reuerenter tractandæ simpliciter, & semper, non item hæc, nisi quousque, & quatenus, etsi voluerit quis in his Deum, seu sanctum agnoscere, & cum noluerit non erit obstrictus legi, ac reuerentiæ. Demum contumelia, seu iniuria illis illata erit sacrilega simpliciter, & semper, non item his, nisi quis sponte velit in his Deum, vel sanctos laedere. Ex his consequens est, ex natura rei illicitum non esse hominem, qui neque publicè proponitur vt colendus cultu diuino, tanquam imago Dei, neque debet proponi ob presentissimum periculum erroris, nihilominus assumi priuatim ab aliquo, vt imaginem Dei ad colendum Deum in ipso cultu diuino, quado est in ipso fundamentum quo possit assumi, & est à nobis potestas ad assumendum, quandoquidem non requiritur publica auctoritas, modò in vsu huius potestatis nullum subsit periculum, quod abesse non est impossibile.

Et ex his relinquatur declarata, & probata secunda pars, & confirmatur primò, quia vix fieri potest, vt persona viuens intellectiua, digna per se proprio honore assumatur solum materialiter, tantum vt aliquid alterius, nimirum intellectus, voluntas, &c. solum vt imagines personæ alterius intelligentis, non autem vt facultas subiecti, in quo existat, quodq; cernitur per illas operari. Confirmatur secundò, nam omnis honor, qui tribuitur honori, nisi voluntas expressè excludat ipsum, intelligitur tributus ipsi, & nõ alij in ipso.

qui autem tribuitur imagini, intelligitur tribui prototipo, non autem imagini, nisi voluntas expresse excludat prototypum; ergo adoratio natura sua non respicit hominem, ut imaginem, sed solum ex vi voluntatis eius, qui vult hominem, ut imaginem, ac proinde homo per seipsum non habet proprietatem, & usum imaginis, sed proprietatem, & usum prototypi in ordine ad hunc actum adorationis, & prout est obiectum huius actus: & adorari ut imaginem est adorari præter naturam suam, præterquam quod difficile est semper actu voluntatis excludere hominem ab adoratione, ne adoretur, ut dignus adoratione ut homo, sed solum ut imago.

Porrò usus imaginis huius Dei, qui est homo, bene locum habet in eo, quod sit id, in quo cognoscatur Deus, quia dum cognoscitur homo, ut homo, secundum ea, quæ conveniunt homini per se, non excluditur cognitio Dei, cuius homo est imago, immò includitur, & perfectius cognoscitur homo ut homo, dum cognoscitur ut similitudo Dei, & Deus in ipso, quia cognoscitur per suam causam, & principium, cuius esse participat; at verò quando adoratur ut homo, excluditur Deus; quia per adorationem excellentiæ limitatæ hominis, non adoratur ut terminus excellentiæ illimitatæ Dei, quare nec tribuitur ipsi latria, quæ tribuitur Deo, sicut per cognitionem naturæ limitatæ cognoscitur natura Dei illimitatæ, & terminus cognitionis.

Quoad secundum de adoratione reliquiarum rerum inanimatarum, non conveniunt Theologi. Quidam sentiunt non solum res sacras inanimatas adorari posse, scilicet vasa, vestes, reliquias, verumetiam quamlibet rem mundi, siue tantum ratione, siue etiam vitæ carentem cum Deo, ut imaginem Dei, secluso periculo, ita habet Valq. disp. 110. cap. 2. accedit aliquo modo Caiet. 2. 2. q. 103. art. 3. ad 4. dub. probatur primò auctoritate Leontij in dialogo contra Iudæos, qui refertur in septima Synodo art. 4. ubi Christiano probanti adorandas res inanimatas, terram, montes, &c. verbis Psal. 98. Adorate scabellum pedum eius, inducitur respondens Iudæus, sed tamen non ut Deos, sed per illa eum, qui hæc fecit adorare. & rursus Christianus, Fidelis sermo, quam ob rem facias & tu, quod & ego per caelum, terram, mare, ligna, lapides, reliquias, templum, crucem, Angelos, homines, per omnem denique creaturam visibilem, & invisibilem omnium auctori Domino, & factori soli adorationem, & cultum exhibeam, non enim per se creatura auctorem adorat, sed per me cæli enarrant gloriam Dei, per me Deum adorat Luna, per me Deum glorificam astra, subdit deinde, Sic ut Rege aliquo bonam coronam pulchram, & speciosam suis manibus conrecente omnes, qui bene erga Regem affecti sunt, eam amplectuntur, & coronam venerantur, non sanè aurum, aut margaritas venerantur, sed verticem Regis, & doctas illas manus, quæ coronam fecerunt, ita ò homo Christianorum populus quascunque crucis, & imaginum figuras amplectuntur, non ipsi lignis, aut lapidibus, vel auro, aut corruptibili imagini, aut capsula, aut reliquiis cultum præstant, verum per hæc Deo omnium factori gloriam, venerationem, & cultum exhibent. Vbi vides Leontium eodem modo loqui de imaginibus, templis, crucibus, reliquiis quoad hoc quod adorentur ipsa, & Deus in ipsis, quo de cælo, terra, lignis, lapidibus, omnique creatura visibili, vel invisibili.

Ratio, ac fundamentum, quo ducuntur, est quod plerisque inanimatis sufficit quilibet modus coniunctionis cum re digna adoratione, qualis est representatio imaginis, contractus vestis tum præfens, tum præteritus, &c. ad hoc ut adorentur propter illam, multo verò magis satis erit contractus omnium intimus, qualis est quo Deus est in omnibus creaturis, & omnes in Deo, & cum Deo, ad hoc ut adorentur propter Deum, & in illis adoretur Deus.

Secundò in iuramentis testatur non tantum Deum,

verumetiam creaturas, sique actus est religionis erga Deum propter veritatem Dei, quæ in ipsis relictæ, quare Christus Matthæi 5. Nolite iurare per cælum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia, &c. ergo similiter possumus in creaturis adorare Deum propter excellentiam eius, quæ in ipsis agnoscitur.

Alij verò negant creaturas quascumque inanimatas adorari posse extra illas quæ sunt aliquo modo in Dei, vel sanctorum cultum deputatæ, ita Alex. 3. p. q. 3. m. 3. a. 2. §. 2. & V Valdens. rom. 3. c. 156. n. 6. & Paludanus in 3. dist. 9. q. 1. ubi ait Deum in omnibus rebus irrationalibus, in quibus est per essentiam, potentiam, & præsentiam, atque in imagine depicta adorari, sed diverso modo: nam in illis ita colitur ut res ipsa non adorentur; in imagine verò ita ut non solum ipsum, verumetiam imaginem veneremur, quare inquit illis nec esse genu flectendum, nec corpus inclinandum, nec osculum præbendum; sed in eis Deum præsentem memoriæ proponendum, & mente sola, atque affectu colendum.

Fundamentum Alexandri est, quia in iis creaturis non est imago, sed vestigium Dei, & Trinitatis, quod non ducit nos proximè ad Deum, & Trinitatem ipsam ut imago fed remoret.

Idem probat V Valdens. auctoritate August. concione 3. in Psal. 10. in illa verba, Sol cognovit occasum suum. Ne putetis (inquit) fratres, ideo nonnullis solem esse adorandum, quia sol in Scripturis aliquando Christum significat; talis enim est dementia hominum, quasi adorandum aliquid dicitur, cum dicitur: Sol Christum significat; adora ergo & petram, quia Christum significat. Sed hic locus August. parum valet ad hoc probandum; nam adoratio creaturarum inanimatarum non fundatur in significatione, seu similitudine quavis, præsertim spontè assumpta ab auctoribus primæ sententiæ, sed in supra memorata coniunctione.

Hæc posterior sententia simpliciter loquendo videtur verior. Ratio esse potest, quia adorationis obsequium quod exhibetur alicui personæ, non in seipsa, sed in alia quapiam re fundatur in idètitate non physica, sed morali rei cum persona, ut perinde sit adorare hanc, atque adorare personam. Porrò res censetur moraliter idem, & sumi pro eodem, quoad hunc effectum, non hac solum ratione, quod possideatur ab illa, cuiusmodi est domus, ager, &c. neque ea solum ratione quod sit facta ab illa, & opus illius, cuiusmodi sunt multa artificum, vel etiam sapientium opera, quæ subinde quotidie multiplicantur: sed ea ratione, quod pertineat singulariter ad personam ipsius, sitque ipsi quasi personalis, non enim potest sumi ut persona, & loco personæ, quod non habet talem habitudinem, & talem coniunctionem cum persona, ut sit quasi aliquid personæ; huiusmodi verò non sunt opera à Deo facta, & in quibus est ut dans, & conseruans esse, quæ non sunt aliquid Dei quasi personale, sed Deus est aliquid ipsorum. Sed est huiusmodi eius imago tum inanimata, tum etiam viva, & animata, quæ est homo, in quo est fundamentum, ut possit sumi ut imago Dei, quale fundamentum non est in reliquiis creaturis, quæ non representant supremum gradum, in quo est Deus, scilicet intellectuum: huiusmodi etiam sunt omnia singulariter deputata in obsequium, & cultum Dei, scilicet templa, vasa, altaria, &c. hæc enim omnia sunt personalia. Et ex his satisfactum est fundamento primæ sententiæ; ratio enim cur aliquid possit adorari, & sumi loco alterius non est quavis coniunctio etiam magna, sed solum illa, qua aliquid est personale alteri.

Ad auctoritatem Leontij dicitur ad disputationem illam, qua inducebatur Christianus disputans cum Iudæo, nihil pertinuisse discernere, quænam ex rebus inanimatis possent adorari propter Deum, & Sanctos,

ARTICVLVS IV.

Vtrum crux Christi sit adoranda adoratione latria.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod crux Christi non sit adoranda adoratione latria. Nullus enim pius filius veneratur conuulsiæ patris sui: puta flagellum, quo flagellatus esset, vel lignum, in quo fuisse suspensus: sed magis illud abhorreret. Christus autem in ligno crucis opprobriosisimam mortem passus est secundum illud Sap. 2. Mortis turpissimam condemnemur eum. Ergo non debemus crucem venerari, sed magis abhorrere.

2. Præterea, Humanitas Christi adoratione latriæ adoratur, in quantum est vnica filio Dei in persona. Quod de cruce dici non potest. Ergo crux Christi non est adoranda adoratione latriæ.

3. Præterea, sicut crux Christi fuit instrumentum passionis eius, & mortis, ita etiam & multa alia (puta, clavis, corona, & lancea) quibus tamen non exhibemus latriæ cultum. Ergo videtur, quod crux Christi non sit adoranda adoratione latriæ.

Sed contra est, quod illi exhibemus latriæ cultum, in quo ponimus spem salutis. Sed in cruce Christi ponimus spem salutis: cum sit enim Ecclesia, O crux aue spes vnica, hoc passionis tempore, auge pius iustitiam, resque dona veniam. Ergo crux Christi est adoranda adoratione latriæ.

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est, honor, seu reuerentia non debetur nisi rationali naturæ: creatura autem insensibili non debetur honor, vel reuerentia, nisi ratione rationalis naturæ. Et hoc dupliciter. Vno modo, in quantum representat rationalem naturam: alio modo, in quantum ei quocumque modo coniungitur. Primo modo consueverunt homines venerari Regis imaginem: secundo modo eius vestimentum. Vtrumque autem venerantur homines eadem veneratione, qua venerantur & Regem. Si ergo loquamur de ipsa cruce, in qua Christus crucifixus est, vtroque modo est à nobis veneranda: vno scilicet modo, in quantum representat nobis figuram Christi extensi in ea: alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc, quod eius sanguine est perfusa. Vnde vtroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriæ. Et propter hoc etiam crucem alloquimur, & deprecamur quasi ipsum crucifixum. Si verò loquamur de effigie crucis Christi in quacunque alia materia (puta lapidis, vel ligni, argenti, vel auri) sic veneramus crucem tantum, ut imaginem Christi, quam veneramus adoratione latriæ: ut supra dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod in cruce Christi quantum ad intentionem, vel opinionem infidelium, consideratur opprobrium Christi: sed quantum ad effectum nostræ salutis consideratur virtus diuina ipsius, quæ de hostibus triumphauit: secundum illud Coloss. 2. Ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & spolians principatus, & potestates, traxit eos confidenter palam, triumphans illos in semetipso. Et ideo dicit Apostolus 1. ad Cor. 1. Verbum crucis perennibus quidem stultitia est: his autem, qui salui fiunt, id est nobis, virtus Dei est.

Ad secundum dicendum, quod crux Christi, licet non fuerit vnica Verbo Dei in persona: fuit tamen ei vnica aliquo alio modo, scilicet per representationem, & contactum: Et hac sola ratione exhibetur ei reuerentia.

Ad tertium dicendum, quod quantum ad rationem contactus membrorum Christi, adoramus non solum crucem, sed etiam omnia, quæ sunt Christi. Vnde Damasc. dicit in 4. lib. Pretiosum lignum, ut sanctificatum tactu sancti corporis, & sanguinis, decenter adorandum, clauos, indumenta, lanceam, & sacra eius tabernacula, quæ sunt prosepse, spelunca, & huiusmodi. Ita tamen non representant imaginem Christi, sicut crux, quæ dicitur signum filij hominis, quod apparebit in celo: ut dicitur Matth. 24. Ideoque mulieribus dicit Angelus, Iesum queritis Nazarenum crucifixum: non dixit lanceatum, sed crucifixum. Et inde est, quod crucem Christi veneramus in quacunque materia, non autem imaginem clamorum, vel quorumcumque huiusmodi.

S 3 AFFIR

Sanctos, quæve non; quod verò contendeat Iudæus erat fore idololatriam adorare lapides, ligna, & similia inanimata; Leontius autem solum ostendit esse inanimatum, nihil obesse quominus possint res quæcumque deferuire adorationi Dei, scilicet cælum, terra, imagines, &c. in omnibus enim aliquo modo adoratur Deus. Ceterum quomodo adhibeantur singula; ibi non declarat, neque erat cur declararet, itaque inueniente differentia singularum, nimirum ut quædam adhiberentur tanquam materia, & causæ adorandi; immò, & tanquam adorantes Deum per hominem potius, quam tanquam res adoratæ. sic expresse seipsum declarat Leontius, cum enim dixisset, Ego per cælum, terram, mare, &c. omnium auctori Domino exitum exhibeo, &c. subdit: Non enim per se creatura auctorem adorat, sed per me cæli enarrant gloriam Dei, per me Deum adorat Luna, per me Deum glorificam astra, per me aqua, pluuia, rores, omnis denique creatura Deum adorat. Quædam verò adhibentur, ut obiectum, quod in adoratione sit loco Dei, exhibeatque purum Deum, vel sanctos, ut crux, imago, &c.

Quòd autem hic sit sensus Leontij; nec velit eodem modo ad usum adorationis adhibendas alias res creatas, quo adhibentur imagines, constat ex eo, quod supra ibidem ait: Ego verò quæueni duo ligna crucis colligata sunt, ipsum quidem adoro propter Christum, qui in eo crucifixus est; cum verò fuerint dissoluta à se, abicio, & exuro quoque. ubi tria facit. Primò negat imagines, & cruces adorari ut Deos, tam materialiter, ut ligna sunt, quia sic omnia ligna adorarentur ut dij, ut obiciebat Iudæus; quàm formaliter, ut figurata sunt. Secundò ait eas sic formaliter adorari non propter se, sed propter Christum, nimirum non ut Deos, sed alia adoratione, nempe propter alium. Tertio hanc eandem adorationem, quam affirmat de imagine formaliter, negat de ligno materialiter sumpto, sublata figura; illa enim particula, cum verò, &c. est aduersatiua, & illa particula, abicio, & exuro, sub hac aduersatiua excludit primò hanc adorationem, deinde omnem simpliciter, & absolute; ergo certum est apud Leontium non deberi ipsis adorationem, quæ tribuitur rebus omnibus inanimatis, nec habere vnde possint adorari. Similia verba habet infra. Sicut & ego (inquit) imaginem Christi adorans, non lignorum, aut colorum naturam adoro, absit, sed inanimatum characterem Christi: ubi similiter negat adorationem lignis, &c. quam concedit imaginibus. Nec rectè respondent quidam recentiores, Leontium lignis quidem negare adorationem, quæ fiat in spiritu submissionis, quia scilicet Iconomachi dicebant Catholicos in ligno, & coloribus deuotionem ponere; characteri verò inanimato Christi non tribuere huiusmodi adorationem, quam negat lignis, quæque conuenit soli exemplari, sed aliam; quæ ad exemplar transeat; sed primum alio loco supra notato perspicue excludit & hanc, & omnem aliam. Deinde Iconomachi contra imagines figuratas, & contra lapides, & ligna figurata pugnant, non contra ligna secundum se, dicebantque nos adorare ligna, & lapides, quia adoramus imagines ligneas: ergo si ea responsione Leontius satisfacit illis, sensus eius esse debet, quod quando adoramus imagines, non adoremus lapides, & ligna, sed adoremus inanimatum Christi characterem, declarando adorationem ferri in figuram ipsam, seu in materiam ut figuratam, non verò in materiam ipsam; si enim non excluderet materiam ab adoratione simpliciter, sed solum à tali, id est, quæ adoraretur cum submissione, non rectè diceret absolute non adorari ligna, &c. nec rectè opponeret illis imagines, per particulam illam aduersatiuam, sed, quandoquidem materia ipsa per se sumpta alias adoratur eadem adoratione, qua imago.

Ios. Ragusi in 3. p. D. Th. tract. post.

AFFIRMAT S. Thom. crucem adorari latrā: vt probet supponit rem insensibilem, quae vel representat, vel coniungitur alicui naturae rationali, adorari eadem adoratione, qua haec adoratur. ex hoc argumentatur, crux cui Christus confixus est, utroque modo pertinet ad Christum; reliquae vero cruces instar illius formatae in quacunq; materia tantum primo modo, id est, quatenus representant figuram Christi extensi, Christus autem adoratur latrā; ergo vtraque adoratur latrā, illa quidem duobus titulis; haec autem vno.

Circa responsonem ad secundum aduertendum est, quod supra diximus, nihil pertinere ad adorationem, vel qualitatem adorationis, maiorem, vel minorem contactum physicum, sed aequè esse fundamentum adorationis omnes contactus, quibus fit, vt res insensibilis sit aliquid personae alicuius dignae cultu, ita vt sumi possit moraliter pro illa.

Circa responsonem ad tertium notandum est fundamentum, quare possit formari crux instar illius, in qua pependit Christus, non verò clauis, & corona instar illorum, quibus vulneratus est Christus, vt per se seorsum colantur; quia videlicet omnis alia crux dum representat dictam primam crucem, representat mediatè naturam rationalem, id est, Christum, quandoquidem imago imaginis est simul imago prototypi; crux autem est veluti imago Christi in eo quod representat; at verò clauis, quibus confixus est Christus, non representant Christum, quare clauis instar illorum formati, non representant personam rationalem, sed solum rem insensibilem, nec proinde sunt colendi, cum illi coluntur solum propter contactum, & ij non tetigerint Christum.

DISPUTATIO LIV.

Vtrum Crux Christi sit adoranda.

RVCEM Christi plures haeretici veteres, & recentiores pluribus modis oppugnant. Quidam primò penitus erutam, & e medio sublatau voluerunt. ij primò fuere Iconomachi, qui cum imaginibus etiam cruces abstulerunt. Deinde nonnulli qui nominatim, ac potissimum crucibus aduersantur; quorum princeps dici potest Claudius Taurinensis, aduersus quem tribus libris disputat Ionas Aurelianensis Hoc eodem tempore, id est, circa ann. Domini 800. idem in Oriente docebant Pauliciani, à quodam Paulo sic dicti, teste Euthymio in *Panoplia* part. 2. tit. 21. & Cedreno in *Constante*.

Secundò ætate Bernardi, & Petri Cluniacensis, circa annum Domini 1130. simili impietate pugnant aduersus crucem Petrus Bruis, & Henricus in Occidente; in Oriente verò circa idem ferè tempus Begomili de quibus Euthymius part. 2. tit. 23. *Crucem diuinam despiciunt, quòd in ea seruatur mortuus su.* Idem narrat de iis, & de Massalianis Constantinus Hermenopolus oratione contra Græcos, tom. 4. *Biblioth. SS. Patrum.*

His tertio accessere VVitclephus, & VVitclephita apud Thomam VValdensem tom. 3. tit. 20. cap. 160. quos secuti sunt Caluinus lib. 1. *instit. cap. 11. §. 7.* Magdeburgenses *centuria 4. cap. 4. & 6.* Lutherus in *suis concionibus de inuentione, & exaltatione sanctae crucis*, solitatus erat dicere se, si qua crucis particula in sua potestate fuisset, eò illum proiecturum fuisse, quò nemini hominum vnquam pareret accessus, eiusque festa vult exterminanda, imò anathematizanda, & diuis denuncenda esse, dicitque abusum esse morem, & doctrinam,

quam tradit S. Thomas de adoratione in vniuersum, & nominatim de cruce: & nihilominus quae sua est in dictis inconstantia, in eadem concione ait: *Pulchrum est crucem colere.* Quidam verò Lutherani crucem, & crucifixi imagines retinendas docent, & verò in suis Synagogis retinent, ad memoriam tamen, non ad cultum.

Alij duo errores pugnant non quidem aduersus adorationem, sed aduersus ritum, veramque religionem, qua colitur ab Ecclesia. Primus fuit Armeniorum, qui crucem ritu superstitioso colunt, quem ritum refert Euthymius part. 2. tit. 20. *Panoplia, cap. 24.* & Nicephorus libro 18. cap. 53. *Crucem* (inquit) *ex quacunq; materia consistit, prius non venerantur, aut adorant, quam eam, quasi hominem abluerint, & in eius medio clauum fixerint, & sacrificij sanguine ipsam inunxerint.* Armenij enim, vt ibidem testatur Euthymius, immolabant boues, & oves, & agnos, & victimarum sanguine limina inungebant, & cruces. Addit Euthymius, *Clauum ideo figunt in cruce in Christi nomine, vt ostendant vnum sanctae Trinitatis esse crucifixum, id est, diuinam eius naturam, quo quidem Patrem, & Spiritum sanctum cum Christo crucifixum; tres item ligneas conuincunt cruces, easque inter se conuincunt Trinitatem sanctam appellat, atque hac item ratione crucifixam fuisse Trinitatem conueniunt, cum tres in cruce coaptent, & eo pacto id praedicent.* Eundem errorem refert Nicotus epistola ad *Encelium*, quae habetur tom. 3. *Bibliotheca sanctorum Patrum.* Secundus est quorundam, quos appellare licet Stauolarios, qui à crucis cultu, quam spretis omnibus imaginibus colebant, sic nominati sunt; quorum meminit Nicephorus lib. 18. cap. 54. recensens errores Armeniorum his verbis: *Maximè hos reuerent, qui apud eos Chazmarij nominantur, factio autem non minima haec dogmatis illorum est, stauolaria scilicet, Chazus namque crux ab iis dicitur, propterea quòd crucem tantum adorare, & colere dicuntur.* Tertius error hic recenseri potest oppositus Fausti Manichæi, quem refert VValdensis tom. 3. capite 160. ex Augustino libro 20. contra *Faustum*, cap. 11. qui dicebat omnem arborem nobis venerandam esse ob memoriam crucis Christi, quocirca discipuli illius in quocunq; ligno sicut in cruce Christum colebant, & hac ratione inde fructus, aut poma ob reuerentiam colligere formidabant: ij quidem accusandi sunt, non quòd ipsi cruci cultum denegarent, sed quòd ad adorationem non requirerent figuram, sed contenti essent materia, scilicet ligno, quibus perspicuè aduersatur Leontius *dialogo 5.* qui habetur in septima Synodo, & alij Patres dicentes crucem, tandiu adorandam esse, quamdiu soluta non est.

Vt Catholicam veritatem statuamus, distinguere oportet tres cruces, & de singulis seorsum respondere. Prima est ipsa vera crux, in qua Christus crucifixus est. Secunda est quacunq; eius imago facta in quauis materia aurea, argentea, &c. vel picta in tabula. Tertia est signum crucis, quod extenta manu fit in aëre.

De cruce vera Domini. §. 1.

Dicendum primò, crux in qua Christus olim pependit, digna est cultu, meritòque adoranda. Ad probandam hanc assertionem duplex ratio afferri potest, altera, quae ducitur à contactu ratione communi, qua supra dictum est, vestes, vasa, &c. esse adoranda, quae ratio maximè locum habet in cruce, sed hæc solum accommodari potest veræ cruci, non verò eius imagini, & signis. Altera, quae ducitur à representatione, & hac ratio locum habet in ipsa vera cruce primò, ac præcipuè; inde verò conuenit imagini, & signo, quae mediâ

te re

te representatione veræ crucis representant Christum. Ceterum obseruare oportet crucem non representare Christum simpliciter, sed crucifixum, quatenus crucifixum; proinde quamuis non representet figuram, & lineamenta corporis, & membrorum formaliter, vt representat imago: tamen hoc ipso quòd representet figuram, quam habuit eius corpus crucifixum; formaliter quidem representat solum hanc figuram corporis scilicet crucifixi, verum virtualiter representat, & connotat totum corpus. Iam verò quem admodum imago, quae representat Christum, simpliciter non est digna adoratione, nisi quatenus est dignus adoratione, & cultu Christus simpliciter, ita imago, quae non representat illum simpliciter, sed vt extensum, & crucifixum, qualis est crux, non potest esse digna adoratione, nisi Christus sit dignus adoratione etiam quatenus extensus, & crucifixus, ac proinde vsus crucis ad eam crucifixionem fit dignus cultu, faciatque Christum hoc peculiari titulo dignum cultu. In hoc autem non conueniunt cum Catholicis haeretici, illi enim affirmant vsu hunc crucis esse venerabilem, seu crucem propter hunc vsu; hi verò negant, ac planè confirmant propterea esse odiosam, & tantquam probum, & ignominiam Christi despiciendam: is fuit in primis Claudius Taurinensis. Vtrisque suppetit ex vsu crucis, vnde probet illi honorem, quo fit colenda; hi contra ignominiam, qua fit detestanda. Primò ergo vtriusque argumenta sunt proponenda, mox statuendum, vtrum praeualeat, honore, an ignominia? & an simpliciter sit colenda, vel detestanda.

Ignominiam probant receptissima aestimatio, & sensus hominum, vnde maximè, & ferè solum ostendimus in materia de satisfactione petendam esse qualitatem, & quantitatem tum iniuria, tum honoris, qui sensus vigeat quo tempore Christus crucifigebatur. Apud Liuuium lib. 1. extat carmen illud funestum, *Infelici arbori suspendito*, & apud Senec. epistola 101. *infelix lignum, infamis stipis.* In catalectis Virgilianis,

Nexum infami districtum stipite membra.

Deterrimum supplicium apud Cic. lib. 1. in *Verrem*, *Deur.* 21. instar piaculi execrabilis describitur his verbis: *Non permanebit cadaver eius in ligno, sed eadem die sepelietur, quia maledictum à Deo est qui pendet in ligno, & nequamquam contaminabis terram tuam.* Dicitur etiam seruire supplicium à Tacito lib. 4. *histor.* Lactantio lib. 4. cap. 26. Iuuenal. *Satyr. 6.* *Pone ruem seruo.* Nominatim verò quòd infame fuerit supplicium crucis in Christo, probatur cap. 2. *Contumelia & tormento interrogemus eum, morte turpissima condemnemus eum.* Quò referuntur illa verba Ierem. 11. *Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra orientis, & nomen eius non memoratur amplius.* Hunc locum à Christo intelligunt Patres, ligno, id est, infami applicio crucis ocesso, quoniam hoc genere mortis parantur & vitam simul, & nomè eius, quod clarissimum magnitudine, & excellentia operum erat, deindum, ac tollendum penitus ab hominum memoria, ne memoraretur amplius. Isidorus de passione Iomni cap. 35. sic habet: *Nam cui est lignum in panem assum, nisi Christo affixo carne in ligno? panem enim corpus eius cognoscimus, lignum in pane esse, fides nostra crucem agnoscit in corpore, quia vita corporis sui panis est.* Eidem magnitudinem ignominiae in eo genere mortis agnouit Isais cap. 53. illis verbis, *Quasi absconditum vitium eius, & espectus, vnde nec reputauimus, & infra, Et cum scelerat reputatus est.* & Psalm. 21. *Opprobrium hominum, quae 1. ad Corin. cap. 1. crux dicitur Iudaeis scandalum, gentibus stultitia.*

Ex alia parte ingentem gloriam, & honorem in eo vsu crucis, ac proinde ipsius crucis non pauca ar-

gumenta deprompta è sacris litteris ostendunt.

Primò enim passio, & mors Christi fuit actio omnium moralium nobilissima genere suo, id est, sacrificium; nominatim verò, & maximè sacrificium Christi ob dignitatem offerentis, & rei oblate, vt explicatur latè in epistola ad Hebr. praesertim *cap. 7.* & supra à nobis circa *q. 22.* huius autè arà nullam aliam esse voluit nisi crucem, fuerunt autem semper ac sunt in magno honore ac religione arae apud omnes gentes tam fideles, quam infideles.

Præterea extant in sacris litteris multa figura, & vaticinia, quibus describitur, & praemonstratur crux non tamquam ignominia Christi, sed tamquam nobile, & exitium medium, & instrumentum assumptum ad perficienda opera salutis nostrae.

Primò quod dicitur *Genes. 2.* de ligno vitae, de ligno crucis praedictum accipitur in Ecclesia in officio de exalt. S. Crucis. *Hæc est arbor dignissima in Paradiso medio situata, in qua salutis auctor propria morte mortem omnium superauit.* & Damasc. lib. 4. cap. 12. sic ait, *Lignum illud vite, quod à Deo in Paradiso constitutum est, praclare crucis figuram gessit; nam posteaquam per lignum mors, oportebat per lignum donari vitam, & resurrectionem.*

Secundò per arcam ligneam Noè, qua seruatum est genus humanum ab aquis diluuij, intelligunt Patres crucem, qua idem seruatum est à còmuni ruina damnationis aeternae. Cyrillus Hierosol. *catechesi 13.* inquit, *Vbiq; per lignum salua: Noe tempore per ligneam arcam vita fuit conseruatio.* Isidorus in cap. 14. *Genes.* ait, *Noe per arcam, & lignum liberatur, lignum quippe, & aqua crucem designat, & baptisma; sicut enim ille cum suis per lignum, & aquam saluatur, sic familia Christi per baptismum, & crucis passionem sanatur.* Idem habet Clemens Alex. lib. 3. *strom.* c. 4.

Tertio in scala Iacob agnoscitur ascensus in caelum per crucem veluti scalam positam à Christo inter caelum, & terram. ita Hieron. in *Psal. 98.* *Ego* (inquit) *puero crucem saluatoris illam esse scalam, quam vidit Iacob, in ista scala descendebant Angeli, & ascendebant, in ista scala, hoc est, cruce, descendebant Iudaei, & ascenderunt Gentiles.* S. August. *serm. 79. de temp.* ait: *Iacob ergo dormiebat, & Dominum in cacumen scala videbat incumbere, quòd est in scala incumbere, nisi in ligno pendere? Considerate quis in ligno crucis pendens pro Iudeis orauerit, & agnoscerit, quis ad Iacob scale incumbens clamauerit, &c. & infra: scala vsque ad celos attingens crucis figuram habuit; Dominus in xru scala (Christus crucifixus) ostenditur.*

Quartò Augustinus ser. 101. de temp. *Nullum* (inquit) *Moyse signum sine ligni sacramento pergit; vt enim & prodigia in Aegypto faceret, virgam accepit à Domino, & ad signa quaque diuinum audiebat, & dicebatur ei, elena virgam tuam, non vtiq; Deus virga auxilio indigebat, sed erigebatur, vt scire possentis, quantum esset illud futurum ligni mysterium, cuius fuerat umbra figuratum virga illius sacramentum.* Hæc August. & ibidem singula pergens et prodigia virgæ Moyse, & crucis in illa significata. Cruci Christi cessisse mare rubrum in virga Moyse, cum aperuit iter transeuntibus Iudaeis; ad crucem pertinuisse, & ad dulcedinem, quam sublata amaritudine allatura erat; quòd lignum aquas Mara Num. 20. dulces reddiderit, docet August. hic, & Tertull. contra Iudaeos, atque alij.

Quintò columnam igneam, quae dux itineris Hebraeis fuit, fuisse crucem nobis, docet Chrysol. *hom. de continentia Ioseph*, his verbis: *Sicut columna nubis figura nostrae crucis Hebraeorum multitudine protegebat ne quid mali ab Aegyptiis paterentur: ita crux ante oculos visa omnem statim abigit malam voluptatem.* Nazianz. de hominis vilitate: *Ego* (inquit) *relictis omnibus rebus crucem vn. habeo, quae tamquam clarissima quaedam columna vite meae eluceat.*

Ad extremum missis aliis, quæ plurima possent proferri, ex instituto damnat Claudium, aliisque hæreticis agnoscentes ignominiam in cruce Christi; ideoque non habendam honori, ac venerationi. Moyses Num. 21. in ligno serpentis exaltatus, simulque Christus eo factus præmonstratum se declarans Jo. 3. hoc ipso enim docent crucem fuisse instrumentum non iam ignominia, sed exaltationis, quæ videlicet faceret Christum conspicuum toti mundo tamquam auctorem, & causam salutis.

Huc pertinet quod in sacris litteris crux dicitur robar, telum, & fortitudo Christi, cum enim in Scriptura potentia, & fortitudo dicitur passim cornu, hoc nomine videmus crucem appellatam. Abacuc cap. 3. dicitur, *cornua in manibus eius*. Isidor. de passione Domini cap. 35. *Cornua* (inquit) *in manibus eius sunt*; quod quid est aliud nisi trophæum crucis. Deut. 33. tribum Ioseph benedicens sic habet Moyses: *Quasi primogeniti tauri palestritudo eius, cornua rhinocerotis, cornua illius, in ipsis ventilabit genes usque ad terminos terre.* Quæ verba expendens Tertull. lib. 3. contra Marcionem, ait: *Non vitique rhinoceros destinabatur unicornis, nec minutaurum bicornis, sed Christus in illo significabatur. taurus ob utramque dispositionem aliis ferrox ut iudex, aliis mansuetus ut saluator, cuius cornua essent crucis extrema: nam & in antenna, quæ crucis pars est, extremitates cornua vocantur, unicornis autem medij spiritus palus. ac denique virtute crucis, & hoc more cornutus uniuersas gentes, & nunc ventilat. per fidem auferens à terra in celum, & tunc per iudicium ventilabit deiciens de celo in terram.* S. Hieron. in Psal. 98. & alij volunt crucem significari quoties in Psal. *Deum cornu salutis* dicitur. Dominus (inquit Hieron.) *cornu dicitur bis, qui credunt in eum, & in cornibus crucis sue ventilant inimicos.* & infra, *Exaltabitur sicut unicornis cornu meum.* Alij (inquit Hier.) *habebunt plura cornua, ego unum solum cornu habeo, mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini, per quem mihi mundus est crucifixus, & ego mundo.*

Præterea rem omni admiratione ac stupore dignam in mundo uniuersis gentibus prædicari mādāt Dauid Psal. 95. quod maiestas, ac potentia regni Dei in ligno sit. *Dicite in gentibus quia Dominus regnauit à ligno.* ita legit hæc verba Psalms huius Iustinus in dialogo cum Tryphone, queriturque hæc verba fuisse expuncta à Iudæis, quod nimis perspicua de cruce Christi loquerentur. ita legit etiam August. in expositione huius Psalms. scitè Tertull. lib. 3. contra Marcionem: *Age nunc si legisti penes Dauid, Dominus regnauit à ligno, expecto quid intelligas nisi fortè lignarium aliquem Regem significari Iudeorum, & non Christum, qui exinde à passione ligni superata morte regnauit.* Et statim proferens illud Isaia, *Cuius imperium super humerum eius.* subdit: *Quis omnino Regum insigne potestatis sua humero præfert, & non aut capite diadema, aut manu sceptrum, aut aliquam propria vestis notam, sed solus nouus Rex nouorum æuorum Christus Iesus noua gloria & potestatem, & sublimitatem suam humero extulit (crucem scilicet) ut secundum superiorem prophetiam Dominus regnaret à ligno.* Hoc lignum & Ieremias tibi insinuat didicis Iudæis: *Venite mittamus lignum in panem eius, utique in corpus.* Censetur Cyprianus auctor hymni in quo habentur illa verba, *Impleta sunt qua concinit Dauid, fidelis carmine, dicens: In nationibus regnauit à ligno Deus.* Ad hunc locum Psal. simulque Isaia alludit Leo Papa serm. 8. de passione, cum dixit: *O admirabilis potentia crucis, ô inestimabilis gloria passionis, in qua & tribunal Domini, & iudicium mundi, & potestas est crucifixi.*

Demum lignum crucis fuisse instrumentum efficax redemptionis nostræ & victoriæ Christi aduersus demones habetur perspicue ex 2. cap. ad Coloss. illis verbis: *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio, affigens illud cruci expolians principatus, & potestates, præduxit palam confidenter triumphans illos in semetipso,*

Origenes hom. 8. in Iosue dicit in Græcis haberi, triumphans illos in ligno crucis, & quidem vox Græca, quæ iam habet & ἀντὶς, id est, in ipso, bene refertur potest ad crucem, de qua supra dixerat ἐν τῷ σταυρῷ, ut notat Theophylactus. Agnoscat etiam Origenes crucem tamquam cursum triumphalem, propter illam particulam, *triumphans illos in semetipso.* in cuius cursum supra parte sedet Christus sponte affixus, ideoque triumphans, in infima verò est inuisibiliter affixus diabolus, ideoque trahitur, velut in pompa triumphi.

Iam ergo proposita sunt argumenta tam pro ignominia, quam pro gloria crucis Christi, quorum illa detestationem, hæc verò adorationem illi debitam ostendant. Restat probandum præualere rationes non detestandi, sed adorandi. Id verò ita probatur; quod supplicium crucis afferat ignominiam, habet ex delicto vel vero, ut constat, vel falso imputato, ita tamen ut nulla subit honesta causa eius supplicij, nec suppetat potestas ad impediendum ne propter iniquam causam inferatur, quo casu etsi non debet subesse ignominia, nihilominus re ipsa aliqua subest, quia æstimator hominum multum valet, ubi agitur de honore, vel dedecore, & secundum hanc aut cadit à gradu honoris etiam, qui iniuste affectus est infami supplicio, aut certè non acquirit honorem propter solam causam iniustitiam, nisi subit causa honesta, eaque libera homini supplicio affecta, ob quam proinde sit laudandus, quia laus, & honor locum non habet, ubi deest libertas, ubi verò adest, tunc sanè vtrum susceptio supplicij sit materia laudis, vel ignominia, non pendet ex fine inferentis illud, & ex actione, prout subest eius intentioni; sed ex fine suscipiendi: nam hoc ipso quod est ipsi libera, certè actio inferentis subordinatur ipsi per modum medij, & accipit speciem in genere moris ab intentione ipsius, sicut in vniuersum omnis actus à fine primo, & præcipuo. Itaque ex fine, intentione, & vtu Christi libero considerandum est, vtrum crux fuerit Christo laudi, vel ignominia, ipsaque sit adoranda, vel detestanda.

Iam verò constat supplicium crucis non fuisse illatum Christo in poenam veri delicti, sed falsè imputati, idque supplicium non solum potuisse ab ipso impediti, verum fuisse sponte electum, & susceptum, sic Isaia 53. dicitur, *Oblatus est uia ipse voluit.* Io. 10. *Ego pono animam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* Act. c. 2. *hunc desinito consilio, & prescientia Dei tradidit interemitis.* Acto. 3. *Deus qui pronunciauit per os omnium Prophetarum pati Christum suum impleuit sic.* Acto. 4. *Conuenerunt verè in ciuitate ista Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus, & populus Israel facere uia manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri.* Matth. 6. Marci 8. Lucae 9. & 24. dicitur oportuisse filium hominis multa pati, &c. quæ verba expendens Greg. Nissenus orat. 1. in Christi resurrectionem sic ait: *Innumerabiles erant moriendi rationes, quibus mortis pro nobis beunda consilium expleri poterat, hanc tamen ex omnibus vniuersis, qui mortis, quam vellet optionem habebat, sibi delegit, atque prescripsit. oportet enim (inquit) filium hominis, non dixit ac, & hoc filius hominis patietur, ut aliquis futura præsumens simpliciter dixisset; sed necessarium arcana quadam ratione, ac debitum esse significat, dum oportet (inquit) filium hominis multa pati, & reprobari, & tertia die resurgere; vin enim illius verbi, oportet, mihi considera, & inuenies id in eo contineri, ut significet fieri aliter non oportere, nisi ut per crucem mori opperatur.* Ex his constat supplicium crucis fuisse liberum, simulque necessarium nõ necessitate coactionis, in qua non deest aliqua ignominia etiam innocenti, verum necessitate finis honesti, atque optimi proinde supplicium hoc fuisse actionem moralem, altu, & honore dignam, nec vllam ignominiam in dandam crucem, sed

sed dignitatem emanasse. Fines autem honesti plurimi habentur in Scripturis, & Patribus. Primus est notissimus, nimirum vita, & sanitas, quem tradit Hier. in cap. 3. epistola ad Galat. & Damasc. lib. 4. cap. 12. *Quoniam* (inquit) *mors per lignum aditus patuerat, consentaneum erat, ut per lignum quoque vita, & resurrectio donarentur.* hanc etiam in ligno agnoscit Ecclesia in hymno: *Ipse lignum tunc notauit, damna lignum solueret, &c.* & medelam ferret inde hostis, unde leserat. & rursus, *Qui in ligno vincebat, ligno quoque vinceretur.* & Cant. 8. *Sub arbore malo suscitatus te.* Idem lignum fuit materia obedientiæ ad Philipp. 2. *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.*

Secundus fuit propositum suscipiendi, ac transferendi ad seipsum qualitatem, ac magnitudinem poenæ, cuius rei facti sumus propter peccatum, fuimus autem rei, obnoxij maledictionibus, & opprobriis, hæc autem ostensum est maximè esse in cruce. ad Galat. 3. *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est, maledictus omnis, qui pendit in ligno: ut in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu.* eadem ratio affertur ab Athanasio in lib. de incarnatione. *Quod si quis etiam ex nostris (inquit) non per contempionem, sed studio discendi percontetur, cur non aliud potius, quam crucem sustinet, & voluerit, audiat ille, nulla alia ratione id nobis utile futurum fuisse, atque ideo in nostri gratiam id genus moriendi toleratum fuisse, nam si ideo venerat, ut nostra piacula, execrationesque portaret, quo modo alia ratione execratio, aut piaculum fuisset, nisi execrabilem mortem in se reciperet. est autem hoc ipsum cruce, quemadmodum scriptum est: Execrabilis quicumque in ligno pendet.*

Quoad magnitudinem verò imminerebat nobis poena omnium, quæ cogitari possunt, acerbissima, eiusmodi autem in poenis huius vitæ acerbatur supplicium crucis. quare l. capitalium. ff. de poenis, appellatur summum supplicium, & supremum à Cicero lib. 5. in Verrem, crudelissimum. denum commune supplicij nomen factum est proprium cruci ut colligere licet ex Tacito lib. 15. annalium. August. tract. 36. in Jo. expendens illa verba ad Philipp. 2. *factus obediens usque ad mortem.* subdit, *Non enim qualemcumque mortem, sed addidit, mortem autem crucis illa morte peius nil fuit inter omnia genera mortium. Denique ubi dolores acerrimi exagitant, cruciatum vocatur à cruce nominatus, &c.* & paucis interiectis inquit: *Usque ad mortem crucis obediens factus est, elegit extremum, & pessimum genus mortis, qui omnem fuerat ablaturus mortem, de morte pessima occidit omnem mortem.* Athan. autem loc. cit. declarat quod iam institutum de fine talis, & tantæ mortis, & simul quemadmodum eius ignominia contulerit ad gloriam crucis his verbis: *Dominus, & saluator noster non ipse corpori suo mortem excogitauit, deliquitque, ne aliud mortis genus expatiessere videatur, sed eam, quam alij iidem in primis inimici grauem existimauerunt, & turpem, & fugiendam, hanc ipse in cruce exceptam sustinuit, ut ea excincta, perdiditque ipse ipsissima vita crederetur, & mortis vis plenè inuolueret. certe mirum quoddam, & inexpectatum enouit, genus enim illud moriendi, quod illi pro sua opinione ut ignominiosum intulerunt, id conuersum est in trophæum denique mortis: constat ergo ex fine honesto, ac nobilissimo, simulque libero, vsu crucis, crucemque propter ipsum factam dignam veneratione, ac præualuisse honorem infamiam, eamque penitus sustulisse. Quod sanè ex instituto docent Patres, Chrysof. hom. de cruce, & latrone. *Quoniam* (inquit) *crux dedecoris fuerat signum, & apud omnes ignominia putabatur, crucis infamiam mirandis beneficiis compensauit, & ibidem affatur latronem his verbis: Dic mihi regnum commemoras? quid enim regni vides, clauis & crux est quod inspicis, sed ipsa crux (inquit) regnum est.* Leo etiam supra cit. serm. 8. de passione Domini, sic scribit: *O admirabilis potentia crucis, ô ineffabilis gloria passionis, in qua & tribunal Domini, & iudicium mundi, &**

potestas est crucifixi. extat carmen Sibyllæ apud Sozomenum lib. 2. cap. 1. *O lignum felix, in quo Deus ipse peperdit.* Huc spectat quod ait Apostolus ad Galat. 6. *Mihi absit gloria, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* quibus verbis appositè August. in Psal. 34. ait: *Effectus probantiu virtutem, domini orbem non ferro, sed ligno, lignum crucis consumelius dignum visum est inimicis, iis autem qui salui sunt, id est, nobis (inquit Apostolus) verbum crucis Dei virtus est.* Notanda verba sancti Andree, quæ narrantur in eius actis: *O bona crux, quæ decorem ex membris Domini suscepisti, &c.*

Eidem crucis honori attestantur multa, & eximia Patrum encomia, Augustini, vel certè cuiuspiam veteris doctoris lib. 2. de visitatione infirmorum. cap. 3. & serm. 130. de temp. Athan. serm. de cruce. Nazianz. in carminibus ad Hellenium. Calliodori in Psal. 4. S. Martialis Apostolorum discipuli epistola 1. cap. 8. S. Ignatij epistola ad Philipp. S. Ephrem lib. de vera poenitentia. cap. 3. S. Ambros. sub persona Helenæ Imperatricis oratione de obitu Theodosij Imperatoris. S. Paulini Nolani epistola 11. ad Severum. Sophronij Patriarchæ Constantinop. hom. de veneratione crucis. horum quidam octo, alij decem, duodecim, &c. epitheta enumerant. Damascen. lib. 4. cap. 12. plusquam viginti. Chrysof. de cruce, & latrone, & in hom. de cruce dominica plusquam octoginta. Andreeas Cretensis hom. de exaltatione sanctæ Crucis prope nonaginta.

Præterea in laudibus eius numerantur satis multæ, & magnæ operationes à Chrysof. hom. de veneratione crucis. *Crux* (inquit) *noxia, mortiferaque venena extinxit, morbos prostrigat, cuncta vim elidit, demones fugat, & plurima ibi huiusmodi prosequitur.* Cyrill. catech. 13. *Crux* (inquit) *omnes congregauit, Persus seruire fecit, curat morbos, &c.* Athan. in quæst. ad Antiochum quæst. 158. *Crux de morte triumphauit, diabolum sustulit, &c.* August. serm. 19. de sanctis: *Crux cursura nostrum dirigit, &c.* Damascen. lib. 4. cap. 12. *Cruce peccatum deletum est, &c.*

Maximè verò confirmat adorationem crucis perpetuus vsus Ecclesiæ testimonis etiam Patrum confirmatus, cui semper crux in honore fuit superioribus ætatibus, & non solum à Pontificatu Sergij Papa, qui vixit ante annum 688. ut mentiuntur centuriatores Magdeburgenses: nam meminit adorationis crucis Euagrius lib. 4. cap. 26. centum annis antiquior Sergio. Hier. in epistola ad Marcellam, ut magret Berthelem. Tertull. in apologetico, cap. 16. scribit Christianos eo tempore crucem honorare solitos, non solum describendo illam in frontibus ad omnem ingressum, & egressum, sed aliis etiam modis. & in lib. de corona militis ait Ethnicos, quamuis infcios, & imprudentes crucem colere. *Qui* (inquit) *crucis nos religiofos putat, consecratus noster erit, id est, sodalis in hoc cultu, moxque causam dicit esse, quod Ethnici colat & adorent ut numina, signa militaria, quæ à cruce parum differant, cuiusmodi erant Pallas Attica, Ceres Pharia, Vexillorum, Sypara, & Contabra, seu Cantabra.* Extat definitio VII. Synod. aet. 7. ubi fancitur, honorem, & adorationem deferendam esse typo venerandæ, & viuificantis crucis: si typo defertur; ergo & ipsi cruci deferenda est. Ambros. oratione in Theodosium. *Sapienter* (inquit) *Helena egit, quæ crucem in capite Regum leuauit, ut crux Christi in Regibus adoretur.* Hieron. in Psal. 98. exponit de cruce illud, *Adorate scabellum pedum eius.* & in epistola 17. ad Marcellam dicit; *Ergo ne erit illa dies, quando nobis liceat speluncam saluatoris intrare, crucis deinde lambere lignum, &c.* August. lib. 2. cit. de visitatione infirmorum, crucem appellat venerabile monumentum omni veneratione dignissimum. Præterea in tribus præcipuis mundi Ecclesiis iam olim sollempnis semper fuit adoratio crucis. Narrat Socrates lib. 1. cap. 13. & So

Et Sozomen. lib. 2. cap. 1. vnam crucis partem Hierosolymis ab Helena esse relictam, de qua apud Paulinum epistola 11. ad Severum habentur hæc verba: *Circum Episcopus vrbis Hierosolym. quot annis cum Pascha Domini agitur adoranda populo princeps ipse venerantium promittit. eiusdem adorationis meminit Greg. Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum. cap. 5. de Ecclesia Constantinop. Beda lib. 20. de loc. sanctis, cum dixisset tres particulas crucis in templo sanctæ Sophiæ afferatas fuisse subdit, hæc tribus tantum per annum diebus, hoc est, in cæna Domini, in Parasceve, & in Sabbato sancto adoranda profertur. accedensque primus Imperator. deinde cunctus per ordinem laicorum gradus sanctâ crucem adorant. & osculatur: sequenti die Imperatrix, & omnes matronæ, vel virginis idem faciunt: tertia nihilominus die Episcopi, & cuncti clericorum gradus idem faciunt.* Demum Romæ in festo exaltatæ crucis publicè à populo solitam honorari partem crucis, quam Sergius Pontifex repererat in sacrario B. Petri, restatur Ado in Martyrolog. 14. Septemb. & in Chronico anno 696. immo & ante illa tempora; colligere licet ex quadam oratione Gregorij, quam citat Ionas Aurelianensis lib. 1. de cultu imaginum, & Amalarius lib. 1. de Ecclesiasticis officiis cap. 14. quæ ita habet: *Deus qui unigeniti tui Domini nostri Iesu Christi pretioso sanguine humanum genus redimere dignatus es, concede propitius, ut qui ad adorandam vniuersam crucem aduenimus, a peccatorum suorum nexibus liberemur.*

Ad hoc caput adorationis crucis pertinet erectio templorum in eius honorem, opera Constantini, vt refert Eusebius oratione in laudem Constantini. *In media (inquit) vrbe, quæ apud Hebræos primas obtinet non modo Ecclesiam amplissimam, quæ ad memoriam Christi passionis edificata fuit, verum etiam templum sanctum saluati signo crucis dedicatum magnificis sumptuosisque insignibus exornatum.* Scribit etiam Anastasius bibliothecarius duo oratoria erecta fuisse à duobus Pontificibus Hilario, & Symmacho nomini eiusdem sanctæ crucis.

Declarat etiam præfata eius venerationem studium fidelium ab initio inuentæ crucis, obtinendi eius particulas. Cyrillus Hierosolym. catech. 10. & 13. dicit ex ligno crucis Hierosolymis inuento totum mundum repletum plurimis inde particulas petentibus. Chrysof. oratione quod Christus sit Deus, *Id ipsum (inquit) lignum in quo positum sanctum corpus Domini, est crucifixum; quare nam habere totus orbis ita contendit, &c. hinc valde mirum, & procul licet condemnationis fuit lignum.* Atque has particulas fideles ex collo gestasse, & loco magni muneris sibi mutuo misisse habetur ex Paulino epistola 34. & epist. 11. Niceta lib. 3. de imperio Isaaci. Gregorio lib. 7. registri epistola 126. S. Leone epistola 72. Nicephoro Patriarcha Constantinop. in epistola ad Leonem tertium, quæ habetur in actis Concilij Ephesini tom. 5. cap. 22.

Præcipuam venerandæ crucis argumentum ab insigni eiusdem inuentione. §. 2.

Ad extremum crucem honore dignam probat eius manifestatio, &eductio in lucem, quo facta religiose fuit culta & ab eius inuentoribus, & ab omnibus, qui aderant: vnde necesse est alterutrum fieri, scilicet aut reprehendendam eius inquisitionem ad eam honorandam; aut laudandam crucemque colendam. Fuisse reprehendendam, indebitumque honorem, dicunt Centuriatores, & Caluinus; atque propterea accusant Helenam, tribuentes eius factum, illi quidem superstitioni, hic autem stultæ curiositati, aut curiosæ stultitiæ; ipsam etiam historiam inuentiois suspectam curant reddere quibusdam argumentis. Primò ex verbis

A Gelasij c. sanctis Romana. distin. 15. vbi sic habetur: *Item scripta de inuentione sanctæ crucis dominicæ, & alia scripta de inuentione capitis Io. Baptistæ nonnullæ quidem reuelationes sunt, & nonnulli Catholici eas legunt; sed cum hæc ad Catholicorum manus pervenerint B. Pauli apostoli sententiæ præcedat. Omnia probate, quod bonum est tenere.* Hæc ille. itaque committit lectori iudicandum de veritate huius historia. Secundò argumentantur ex eo quod Euseb. lib. 3. de vita Constantini multa narrat de Helena, & de repurgatione montis Caluatiæ; de inuentione verò crucis verbum nullum. Tertio obiiciunt Ambros. qui fertur auctor huius historiae in oratione in Theodos. esse antiquissimum omnium, qui hanc historiam narrent, càmque orationem non recipi ab Erasmo vt germanam.

B Sed sunt multi Patres, & historici omni fide digni, qui & referunt, & simul commendant factum Helenæ, scilicet Ambros. dicta oratione in funere Theodosij. Hieron. in epistola ad Pantimum de institutione monachi. Chrysof. hom. 84. in Io. Cyrill. Hierosol. in epistola ad Constantinum. Rufinus lib. 10. historia cap. 8. Theodor. lib. 1. historia cap. 18. Paulinus epistola 11. ad Severum. Sulpitius lib. 2. sacra historia. Hormisdæ in epistola ad Euphemiam Augustinam. Cassiodor. in historia tripartita. Sozomen. lib. 2. cap. 1. Socrates lib. 1. cap. 18. Niceph. lib. 8. cap. 29. Zonaras in compendio historiae, & tom. 3. annalium in Constantino magno. B. Prosper in Chronico. Beda in lib. de locis sanctis, & sermone de inuentione crucis. Greg. Turonicus lib. 1. historia Francorum cap. 26. Iustinianus Imperator authentica 28. Qui omnes rectè opponuntur calumniæ, & temeritati hæreticorū: quis enim dubitet eius facti veritatem, & iudicium petendum potius ex tot tamque insignibus viris, quàm ex paucis quibusdam fidei desertoribus.

C Itaque non minus temere primo loco obiiciunt dictum Gelasij: constat enim ipsum non loqui de memoratis historiis inuentiois crucis, sed de libro quodam, qui prodit tempore Gelasij, continente nescio quas reuelationes, seu, vt alij legunt, relationes de crucis inuentione, quo sanè nomine nouellæ reuelationis non potuerunt appellari scripta Ambrosij, Cyrilli, Chrysof. & aliorum. immo verò Gelasius recipit opuscula S. Ambros. tamquam veneratione digna, inter quæ numeratur dicta oratio; libros S. Chrysof. itémque Hieron. qui hanc historiam narrat in Chronico. quod in linguam Latinam transfudit: sicut B. Prosper in Chronico.

D Similiter extra rem est, quod secundò obiiciunt ex Euseb. nam certè solum silentium vnius historici non potest adimere fidem tot testimoniis aliorum, quam nequidem si testaretur contrarium adimeret. Sed neque deest testimonium Euseb. nam in Chronico ita loquitur. *Anno Domini 325. imperij Constantini 16. Helena Constantini mater diuinis monita visionibus beatissimum crucis signum, in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit.* Quamquam quod habetur de anno 16. censetur deprauatum, quemadmodum multos errores incuria librariorum irrepsisse in Chron. Euseb. demonstrat Baronius tom. 3. anno. 325. putat enim ipse inuentam crucem anno salutis 326. Imperij verò Constantini 21. Neque est ad rem, quod sine causa & ratione dicunt Centuriatores, hæc verba facile à posterioribus inseri potuisse historiae Euseb. non enim laborabant penuria testimoniorū catholici, vt esset confugiendum ad huiusmodi imposturam. Adde quod Euseb. lib. 3. de vita Constant. cap. 29. recitat eius epistolam, vbi non solum narratur inuentio crucis, & verum etiam peculiari Dei beneficio, & miraculo tribuitur.

E Tertium argumentum ipsorum omnino nihil obtinet; nam si non suppeteret testimonium antiquius Ambros.

Ambros. sanè haberet pluraquam oportet antiquitatis dicta narratio inuentiois crucis ad faciendam fidem ex antiquitate, quamquam sunt plurimi ferè coætanæi, Ambros. scilicet Paulinus, Sulpitius, Ruff. Hieron. Chrysof. qui eandem referant, licet Ambros. esset paululum ienior. Præterea Cyrill. Hierosol. & Constantinus ipse, qui eandem commemorant, sunt Ambrosio antiquiores. De censura Erasmi nihil curandum, qui in hoc genere solet esse liberior, & Alanus Copus negat extare huiusmodi censuram; immo notat Bellar. lib. 2. cap. 27. Centuriatores iudicio Erasmi hanc orationem Ambrosio tribuere, ex quo perspicere licet eorum constantiam.

B Quin etiam miraculis Deus dignitatem sanctæ crucis comprobauit. Paulinus narrat se oppositu particulae ligni sanctæ crucis coercuisse, & extinxisse incendium quod in eius domum inuaserat. Hoc miraculum ipse versibus cecinit, quorum initium est,

*Ipse domum remeans modicum, sed grande salutis;
De crucis æterna sumptum mihi fragmine lignum
Promo, tænesque manu aduersus procul ingero flammis.*

C Euagrius lib. 4. Historia cap. 25. narrat Apameenses à summo periculo imminente à Peris flamma, & ferro instantibus liberatos, ope partis ligni crucis, quam Thomas Episcopus rogatus ab ipsis protulit adorandam, & circumduxit, quem circumducentem ingens flamma non ardens, sed resplendens sequebatur.

De imagine crucis. §. 3.

Imagines crucis Christi vehementer insectati sunt VViclephita, qui teste VValdensi tom. 3. tit. 20. cap. 160. vocabant illas *putridos truncos*, cultuque minus dignas, quàm arbores siluarum: has etenim viuere, illas nequaquam. Ridebat item cum viderent cruces in templis statui, vel coram principibus erigi, vel clero supplicanti, vel primatibus publicè præferri, vel in diadematis Regum Angliæ fulgere.

D Caluinus, teste Hosio lib. 4. contra Brentium, sic habet: *Quorsum astinebat tot passim in templis cruces erigi, si probè, & fideliter illud inculcatur Christus esse mortuum, ut in cruce maledictionem nostram sustineret, peccata nostra expiaret, nec demque reconciliaret Deo patri? ex quo vno plus discere poteram, quàm ex millibus crucibus lignis, & lapideis.* Interim contra Caluinum ad ostendendum cur non solum verbo, verum etiam figura debeamus admonere, & docere fideles de morte Christi, satis esse debet illud poetæ,

*Segnius irritant animos dimissa per aures,
Quam qua sunt oculis subiecta fidelibus.*

E Beza Caluini in primis studiosus de cruce sic habet: *Ita insaniunt Papistæ ut illi non modo thymiana adoleant, sed etiam intolerabili idololatria eam adorent. O crux (inquiunt) aue spes vnica, &c. que ipse vidi, & audiui, & fateor me toto corpore perhorrescere, quoties illa facta esse cogito. & alias crucis imagines vocat immania Christi crucifixi idola. & indignissimè fert eas in nonnullis locis à Lutheranis adhuc retineri, & publicè, & priuatim. Lutherus concione de inuentione sanctæ crucis sic habet, *Vbi abusus aliquis irrepit, hoc est, vbi crux adoratur, aurique, & geminis ornatur, vbi imagines crucis confringenda sunt, & templa ipsa funditus subruenda.* Immania hæreticorum, præsertim Caluinistarum facinora, & sacrilegia perpetrata in crucis imagines videre est apud Surium, & apud Sanderum, quibus declarant se tantum abesse à nomine Christiano, vt potius inter Iu-*

A daeos, & Saracenos censeri debeant, nam, vt dicitur in VII. Synod. act. 6. *Hebræi, & Ag. vniuersi, & alij infideles eiusmodi conuitia, & maledicta in diuinam crucem committere solem.* & S. Simeon Stylites in epistola, quæ citatur in VII. Synod. act. 5. sic habet: *Omnem blasphemiam, excellenti improbum hoc factum, quod in Deum Verbum pro nobis incarnatum, eiusque gloriosam matrem & in venerandam sanctamque crucem designauerunt.* Aduersus omnes has hæreses, & blasphemias antiquorum, & recentiorum inimicorum,

Dicendum est sanctas crucis imagines religioso cultu adorandas esse. hæc assertio probari potest primùm ex cap. 24. Matth. vbi dicitur, *tunc apparebit signum filij hominis in calo*, id est, in die vniuersalis iudicij. hoc signum negant esse crucem Caluinus, & alij hæretici, sed sanè contra Patrum, & expositorum sensum, qui omnes intelligunt hic designari crucem, scilicet Origenes, Chrysof. Theoph. Euthym. Hilari. & Beda in cap. 24. Matth. Cyrillus Hierosol. catechesi 15. August. serm. 130. de temp. Damasc. lib. 4. c. 12. Hunc sensum sequitur Ecclesia in verbis hymni sanctæ crucis. *Hoc signum crucis erit in calo cum Dominus ad iudicandum aduenerit.* & Sibylla lib. 6. in fine,

*O lignum felix, in quo Deus ipse pependit!
Nec te terra capis, sed cali tecta videbis;
Cum renouata Dei facies ignita micabit.*

C Quamquam VValdensis tom. 3. cap. 158. putat verisimile esse ipsam veram crucem ligneam restitutam in suam integritatem collectis omnibus particulis iam dispersis apparituram.

Secundò probatur testimonio VI. Syn. can. 73. VII. Synod. act. vlt. in definitione fidei, & passim in aliis sectionibus, & Synod. VIII. act. vltima.

Tertio accedit consensus Patrum. Primò Leontius, Epiphanius, & alij supra cit. ex VII. Synod. pro imaginibus, loquuntur simul nominatim de cruce, eiusque imagine. Ignatius in epistola ad Philipp. ait diabolo crucem esse veluti trophæum; quod vbi viderit, horret, & audiens timet. quibus verbis Ignatius cœtaneus Apostolus indicat iam tunc crucis trophæa fieri, & erigi consueuisse: quo modo enim verè diceretur, dæmonem videre, & exhorrescere crucem, si cruces ea ætate non erigerentur? Tertull. in Apologia contra Ethnicorum criminationes habet verba illa, quæ supra citauimus: *Sed & qui crucis nos religiosus putat, consecrans noster erit.* nimirum admittens nos esse adoratores crucis, & ipsos etiam Ethnicos in suis imaginibus, & vexillis ipsa quamuis præter intentionem adorare crucem. Iustinus in Apologia 2. *Signa (inquit) & nota, quæ apud nos sunt huius rei (id est, crucis) virtutem declarant.* Idem habet in dialogo contra Tryphonem. Lactantius in carmine de passione Domini sic habet:

Fleete genu, lignumque crucis venerabile adora.

Quem versum malitiosè corruptit Georgius Fabricius hæreticus, teste Alano dialogo 4. cap. 11. hoc modo:

Fleete genu, innocuo terramque cruciore madentem.

Idem, & similia docent Minutius Felix in Osta. Chrysof. in oratione quod Christus sit Deus, & in hom. de veneratione crucis. Athan. quest. 16. ad Antiochum. Ambros. serm. 56. August. tract. 36. in Io. & in Psal. 36. Cyrillus lib. 6. contra Iulianum. Rufinus lib. 2. cap. 29. Leo serm. 8. Cyprianus lib. 2. ad Quirinum cap. 21. & 22. docet signum crucis ita esse salutare sicut fuit olim signum Tau.

Quarto venerationi crucis attestatur antiquissimus vsus

vlus imponendi titulum crucis Ecclesis. nam Theodotius Imperator in C. de paganis. l. ultima. lege lata edixit vt delubra Gentilium, si qua adhuc integra restarent, collocato in iis venerando Christiana religionis signo, diuino cultui dedicarentur. & Iustinianus Imperator antioch. 67. vetuit ne quis Ecclesiam, oratoriumque fundaret, nisi Episcopus ciuitatis interueniens in loco preces funderet, & publica illuc processione instructa crucem figeret, factumque omnibus manifestum redderet. & alibi antioch. 5. 123. & 131. sic habet: Si vnquam aliquis venerabile monasterium edificare voluerit, non prius eius agendi licentia sit, quam Dei amantissimum locorum Episcopum accersat, qui & manus in celum protendat, & prece sua locum Deo consecret, fixo in eo salubris nostre signo, vnde adorandam illum, & verè precusam crucem dicimus. & in iure Canonico de consecratione, dist. 11. cap. nemo. mandatur, ne quis Ecclesiam edificet antequam Episcopus ciuitatis veniat, & ibidem crucem figat, aruumque designet. præterea Leo Imperator I. decernimus. C. de Episcopis, & clericis, Decernimus (inquit) vt posthac neque monachi, neque quicumque alij cuiuscumque status, aut fortuna in ades publicas, vel in quacumque loca populi voluptatibus fabricata venerabilem crucem, & sanctorum Martyrum reliquias illicitè inferre conentur, vel occupare audeant ea, quæ vel ad publicas causas, vel ad populi oblectamenta sunt constructa. Ambros. in c. 4. epistola ad Coloss. de pia quadam muliere loquens, Domum (inquit) saluat, tam enim deuotam fuisse videtur, vt omnis domus eius signo vitulata esset crucis.

Ex his constat loca profana titulo crucis Deo dicari solita; in vniuersum verò iam olim solitas pingi crucis in templis, & Basilicis, habetur ex Ambrosio, vel Maximo Taurinensi serm. 56. Sicut (inquit) Ecclesia sine cruce stare non potest, ita sine arbore nauis infirma est. extant item disticha Sancti Ambrosij tom. 8. bibliotheca SS. Patrum de mysteriis depictis in Basilica Ambrosiana, inter quæ hoc est,

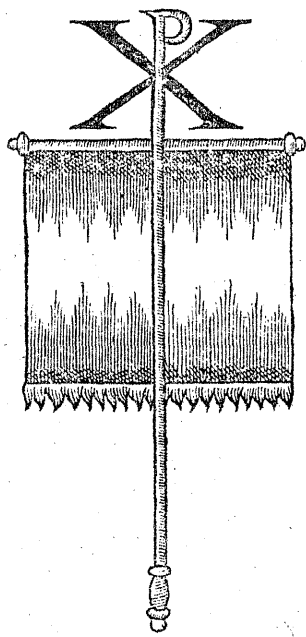
*Ioseph manipulus, Christi crux, stellaque Christus,
Quem sol, luna Deum, stella celi quoque adorant.*

Gregorius Nazianz. in somnio de Anastio refert templum Apostolis Constantinopoli erectum, crucis pictura fuisse illustratum. Paulus Basilicas suas cum alijs picturis, tum crucibus, & cruce versibus illustrare solebat, vt habetur ex epistola eius duodecima. In Ecclesia Golgothana Hierosol. prægrandem crucem fuisse restatur Beda de locis sanctis cap. 2. & lib. 5. historia Anglorum cap. 17. de cruce pendente in templo sancti Io. Bapt. meminit VII. Syn. act. 4. S. Nilus epistola ad Olympiodorum cit. in VII. Syn. act. 4. reprehendit curiosas picturas animalium, auium, &c. & subdit, Ad ille cruce figi, quam historias auium, iumentorum, & serpentium malim. & statim, debet enim esse firma sententia genuinum in loco sacro ab oriente sanctissimi templi viciniam, & solam effigiari crucem. & infra, In communi verò domo, in qua multa fuerint habitacula, sufficiat singulis veneranda crucis imago.

Maximè verò per seipsum Deus honorem attulit cruci varijs ostensionibus. Constat Magno Constantino ter ostensam fuisse. Primum quando contra Maxentium bellum suscepit, teste Niceph. lib. 8. cap. 52. Deinde in Thracia, quando post profligatum Liciniū, bellum intulit Bizantijs, teste eodem lib. 7. cap. 46. Tertio quādo Scythicam gentem vltra Danubium sibi subiungauit, ex eodem cap. 49. Quare Constantinus Magnus in memoriam harum trium cruciū, trēs alias cruce immensa magnitudine fabricari iussit, iisque sacra hæc imposuit nomina, Iesus Christus vincit, auctore eodem lib. 8. cap. 32. Insignem etiam apparitionem crucis Hierosolymis accidisse, scribunt Hier. in Chronico. Socrat. lib. 2. cap. 24. Sozomen. lib. 4. cap. 4. Cyrillus

Hierosol. epistola ad Constant. his verbis, Sanctis hinc diebus sancta Pentecostes circa horam tertiam omnium maxima crux ex lumine constituta in celo super sanctissimum montem Golgotha, & vsque ad sanctum montem Olivarum extensa apparuit non vni, aut alteri tantum visa, sed & vniuersa ciuitatis multitudini manifeste ostensa; neque vt aliquis forte putari celeriter secundam phantasmam percurrerent, sed pluribus horis supra terram aperte conspècta cornicis splendoribus radios superans solares, adeo excelleniores, quam sol emitebas fulgores, vt illico vniuersa ciuitatis multitudo ad sanctam Ecclesiam concurreret, metu diuini illius prodigij non sine laetitia concitata. Nec Hierosolymis dumtaxat, sed alibi in Syria visam fuisse colligi potest est Hieron. dicente in Chronico, Syria populi crucis signum maximo insipientium terrore in orientali plaga apparuisse, testatur Niceph. lib. 9. cap. 32. Idem signum crucis Romano exercitui in Occidente factum esse perspicuum. Apparitionem hæc accidisse anno 17. Imperij Constantij ostendit Baronianus anno 353. ex actis S. Artemij Martyris sub Iuliano, deuictio Magnetis Tyranno, licet Niceph. contrarium insinuet. Huc pertinere possunt alia apparitiones, quæ contingere sub Iuliano, teste Sozom. lib. 5. cap. 1. & 2. Nazianz. oratione 1. contra Iulianum. Niceph. lib. 10. cap. 2.

Ad extremum venerationem, honorèque crucis maximè confirmat, quòd insigne vexillum vstratum olim ante Constantinum in exercitu Romanorum Imperatorum, appellatumque Labarum, Constantinus post ostensum sibi cælitus signum crucis, quo docebatur se victorem fore, voluit institutione sua crucem esse, & pro cruce tam à se, quàm à suis coli, & æstimari. Labarum verò ex Onuphrio erat quadam hasta aureis laminibus circumdata, in cuius pæne extremitate cornu habebatur transfertum ad formam crucis, ex quo pendebat velum purpureum auro, & gemmis ornatissimum; supernè verò in extremo vertice corona ex lapillis & auro contexta, intra quam erat imago Imperatoris, quam eo loco detraxit Constantinus, vt dicam. Velum illud præterea tendebatur ligno transferto adhaerente hasta, & sic exhibente formam crucis, quæ causa fortè fuit, vt Tertull. supra cit. in Apologetico, diceret etiam Ethnicos, quamuis nescios, crucem adorasse: adorabant enim Ethnici Labarum. Constantinus ergo voluit labarum esse crucem, & esse, ac dici vexillum Christi; & propterea detraxit imaginem Imperatoris à summitate ligni, quæ erat intra coronam, posuitque ibi figuram crucis consecratam ex duobus lignis instar crucis sancti Andrea, quæ ligna in extremitatibus non nihil dilatabantur X, eademque si non sint transfersa, sed vnum alterum rectè fecerit, exhibent figuram crucis, cuius vsus est in Ecclesia in supplicationibus subiecto illi velo, quod olim erat in labaris X. Formabatur verò tunc instar crucis sancti Andrea, ad eum finem, vt in medio reciperet figuram litteræ P. quæ formaliter ex hasta supernè in summitate flexa, quæ duæ figura scilicet X. & P. sunt Græcæ litteræ, quæ Christi nomen indicabant, quod quidem etiam nunc iisdem scribitur addita littera S. XPS. Porro imaginem suam, & filiorum Constantinus posuit ad partem infimam veli,

scilicet nomen indicabant, quod quidem etiam nunc iisdem scribitur addita littera S. XPS. Porro imaginem suam, & filiorum Constantinus posuit ad partem infimam veli,

veli, iuxta Euseb. lib. 1. de vita Constant. cap. 25. Gestabant etiam Bulgari Domini crucem in suis vexillis. sic Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum cap. 33. Quando (inquit) prelium inire soliti cruce, indicatis vos hactenus in signo militari caudam equi portasse, & sciscitauerunt quid nunc vice illius portare debeatis; quid aliud vique, nisi signum sancte crucis? id ipsum enim est, quo Moyses mare diuisit, &c.

Demum multis miraculis honorem crucis testatum voluit Deus. tantum hinc tria è multis referam. S. Hilarion, teste Hieronymo. in eius vita fixis tribus ligneis crucibus cohibuit mare, quod extra terminos exundans vastationem, & exitium minabatur, ne vltra dictas cruce progredereetur. Simili modo, id est, fixa cruce Theodosium Archimandritam continuisse fluum in alueo, vt amplius, vt sæpe prius, extra illum egressus Siceorum vastaret fata, atque arua; narratur apud Surtium in vita Theodosij 22. Aprilis. Idem tom. 1. narrat Chrysof. iussisse poni crucem in via, quam immanis leo non sine magna hominum strage circa Alexandriam infestam habebat, & ad eius basim leonem mortuum repertum esse.

De signo crucis. §. 4.

Restat postremò agendum de signo crucis non permanente, sed transeunte, quod simul atque in fronte, vel in aere, vel super quascumque res signatū fuerit, definit esse. Ac primum qui crucis imaginem oderunt, eius quoque signum detestantur. Brentius in Prolegomenis, Quid (inquit) signum crucis facit ad honestam disciplinam, vel ad veram pietatem. Beza scribens contra Franciscum Balduinum, De cruce quid dicat (inquit) fuerit sanctorum temporis, quo fuerit aliquis istius signaculi aduersus Christi crucifixi contemptores vsus, sit etiam diu, & libenter à Christianis vsurpatum pro externa vera religionis professione, cum tamen iam pridem deserit istorum miraculorum vsus, nec in hoc idololatrias versetur, à quibus nos distingui oporteat, cum denique eo res deuenierit, vt cum ab idololatria discessero, nulla sit sub celo talis magia, & idolomania species, qualis est illa crucis signatio, & sacrissima adoratio, &c.

Contraria est fides catholica, cui ab ætate Apostolorum vsque ad hæc tempora perenni traditione sanctum fuit, & religiosum huiusmodi signum. testis, & assertor huius traditionis est Aug. vt refertur à Gratiano can. Ecclesiasticarum, dist. 11. vbi cum dixisset, Ecclesiasticarum insinuationum quasdam in scriptis, quasdam verò Apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus, quasdam verò consuetudine roboratas vsus approbavit, quibus par ritus, & idem vtriusque pietatis debetur affectus, &c. subdit: Que enim scriptura saluiferi crucis signaculo fideles docuit insigniri? Similiter S. Basilus lib. de Spiritu sancto, cap. 27. sic habet: Si consuetudines, quæ scripto prodita non sunt, tamquam haud multum habentes momenti reuicere conemur imprudentes, & ea diminabimus, quæ in Euangelio necessaria ad salutem habentur, imò potius ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus, quod genus est, vt eius quod primum est vulgarissimum primo loco mentionem faciam, vt signo crucis, eos qui spem collocauerunt in Christo, signemus, quis scripto docuit? Mirum est, quàm mirè torqueat hæreticos hæc sententia Basil. & quàm varias euasiones commententur, præsertim Brætius, quem egregiè refutat Hosius Cardinalis lib. 4. contra Prolegomena Brentij. Nec minus temere Beza ait iam pridem cessasse miraculorum vsus; cessauit fortè apud ipsum, suòque sectatores, qui cum vix aliquam fidem paulo antiquioribus, nullam recetioribus miraculis præbent; nam certè non desunt, & interim satis esse potest quod refert Turfellinus lib. 2. de vita Francisci Xaverij cap. 7. de puella mortua signo crucis excitata. Vnus verò crucis non solum est ad miracula, nec tantum ad distinctionem fidelium, tametsi maximè ad hæc conferat, sed ad plures alios effectus: Ios. Raguse in 3. p. D. Thracl. post.

sunt autem quinque. Primus est iam dictus ad discernendū fideles, nec cessauit vsus huius distinctionis, tū quia non desunt, nec deerūt vnquā infideles, tum quia adhibetur per sese ad fideles designandos, siue adint, siue desint infideles. Secundus est ad fugandos demones. Tertius ad curandos morbos. Quartus ad sanctificationem rerum. Quintus generatim ad omnia bona. Primus effectus est maximè proprius; nā crux antonomastice dicitur signum Christi. Aug. tract. 118. in Io. Quid est (inquit) quod omnes nouerunt signum Christi, nisi crux Christi. Quare ipse comparat illud circumcissioni Iudæorum, sicut enim illa fuit signum Iudæis, ita hoc Christianis. sic serm. 27. de verbis Apostoli: Signum (inquit) veteris Testamenti circumcisio in latenti carne, signum noui Testamenti crux in libera fronte, &c. & infra: Venit ipsa petra, omnes nos spiritu circumcidit, & sua humilitatis signum in redemptorum fronte defecit. talis vsus scilicet ad discernendum figura præcessit in sanguine agni paschalis, de quo dicitur Exod. 12. Sument de sanguine agni, ac ponent super vrurumque postem, & in superliminibus domorum. & infra: Erit autem vobis sanguis in signum in aedibus, in quibus eritis, & videbo sanguinem, & transibo vos, &c. hoc autem præsignificari signum crucis in frontibus Christianorum, auctor est Aug. lib. de catechizandis rudibus, cap. 20.

Eiusdem signi crucis figuram esse quod habetur Ezechielis 9. signa Tau super frontes virorum gementium, & dolentium, docet Tertull. lib. 3. contra Marcionem. Ipsa (inquit) est littera Græcorum Tau, nostra autem T species crucis, quam portendebat futuram in frontibus nostris apud veram, & catholicam Hierusalem. Idem habet Hieron. in eum locum Ezechielis in cap. 66. Isaie, & epistola 128. Aug. lib. de altercatione Synagoga, & Ecclesia. Ildorus lib. de vocatione gentium, cap. 25. Cyprianus in lib. aduersus Demetrianum. Orig. hom. 8. in diuersis Euangelij locis. Eidem signo crucis Nyftenus lib. contra Iudæos, cap. cui titulus, de consignando, applicat illa verba Psal. Fac mecum signum in bonum. &. Dediti timenibus te in signe, sine significationem vt fugiant à facie arcus. Demum signum illud, de quo dicitur Apocal. 7. Nolite nocere terra, & mari, neque arboribus quoad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. docent esse signum crucis Oecumenius, Beda, Anselmus, & Rupertus in hunc locum. Ambros. serm. 90. recitat hæc verba sanctæ Agnetis: Posui signum in faciem meam, vt nullum præter eum amatores admittam. Neque verò signum crucis discernit fideles, facitque conspicuos solum figura ipsa, similitudineque Christi, verum etiam effectu, & opere, qualem narrat Lactantius lib. 4. cap. 27. his verbis. Cum Dijs suis immolant si assistat aliquis signatā frontem gerens, sacra nullo modo liant, nec responsa potest consulti reddere vates, & hæc sæpe causa præcipua iustitiam persequendi malis Regibus fuit; cum enim quidam nostrorum sacrificantibus Dominis, assisterent, imposito frontibus signo Deos eorum fugauerunt, ne possint in visceribus hostiarum futura depingere.

Secundus effectus signi crucis est terror, & expulsio demonū, cōmuni Patrū testimonio, & experientia ipsa. Orig. hom. 8. in diuersos Euangelij locos sic ait: Immortale vexillum portemus in frontibus nostris, quod cum demones viderint contremiscunt, qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Chrysof. hom. 55. in Marth. Si (inquit) ingeni horrore cōcutimur, cum solummodo videmus loca, in quibus capite damnati poenas perfolunt, quid passurum putas diaboli, cum hastā viderit, quæ tale vulnus accepit. Similia habet Cyrillus catechesi 13. Aug. serm. 19. de sanctis, & lib. de symbolo cap. 1. Ephrem lib. de pœnitentiā. Orig. Exod. cap. 15. hom. 6. ait, Timor, & tremor cadunt super eos (dæmones) cum signum in nobis viderint crucis fideliter fixum. Athan. lib. de incarnatione Verbi, Signo crucis omnia magia compefcuntur, &c.

Sanctæ crucis virtutem expertum fuisse Iulianum, quamuis eius hostem, cum coram assisteret mago inuocanti demones, etque deformi specie, qua solent,

apparent, narrat Nazianz. oratione 1. contra Iulianum his verbis: *Ad crucem confugit, eaque se aduersus terrores conseruat, etiamque, quem persequatur, in auxilium aspicit. valuit signaculum, cedunt demones, pelluntur imores. Quid deinde? retinuit malum, rursus ad audaciam redit, rursus egreditur, rursus iudem terrores urget, rursus obiecto signaculo demones conquiescunt.* hoc exemplum simili temeritate ludere conatur Brentius, teste Hosio lib. 4. contra Brentium, qua dictum est supra eludi ab hæreticis testimonium, quo ferebatur dæmonem voluisse retrahere eremitam ab adoratione B. Virg. Sciron (inquit Brent.) *facianam esse mendacem, & impostorem, qui idcirco fingat se talibus crucibus fugari, ut superuisionem confirmet, & magiam doceat.* Sed profecto si peccatum est crucem colere, idque propterea suadet dæmo, cur quæso suadet Mahometanis & aliis, qui ipsi parent vt cruces destruant. Multa præterea exempla cernere est in vitis Antonij, & aliorum sanctorum de fugatis dæmonibus virtute crucis.

Tertius effectus est curatio morborum, cuius multa exempla videre est apud Theod. in historia SS. Patrum. Nissenium in vita sanctæ Marcinæ. Aug. lib. 22. de Civit. Dei, & alios.

Quartus effectus est sanctificatio; primum enim adhibetur omnibus sacramentis, teste Aug. serm. 19. de sanctis. *Vniuersaliter (inquit) omnia Ecclesie Sacramenta in huius signi (crucis) virtute perficiuntur. & tract. 118. in Io. nihil eorum quæ ad sacramenta pertinent ritè perficit, tradit, nisi adhibeatur signum crucis.* S. Chryl. hom. 55. in Matth. *Omnia (inquit) que ad salutem nostram conducunt per crucem consummantur.* S. Cypr. lib. de baptismo. *Neque Paulus pro nobis crucifixus est, aut nos gloriamur in Paulo, sed in cruce Domini gloriamur, cuius virtus omnia peragunt Sacramenta, sine quo signo nihil est sanctum, neque aliqua consecratio mereatur effectum.* Eodem signo consecrari, & sanctificari cæteras res, præsertim materias Sacramentorum, docent passim Patres. Basiliius lib. de Spiritu sancto, cap. 27. docet ex Apostolica traditione aquam baptismatis cruce signari. Idem Aug. lib. 6. contra Iulianum, cap. 8. Ac simul de aqua, & oleo loquitur serm. 19. de sanctis. Idem habet Ambr. lib. de initiandis, cap. 3. Præterea personæ ipsæ ex Aug. sanctificantur lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione cap. 26. *Catechumenos (inquit) secundum quandam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis purò sanctificantur.* Chryl. in cap. 3. ad Philipp. *Manus (inquit) imponuntur per crucem.* Demum solet signum sanctæ crucis variis rebus inanimatis adhiberi, pani, aquæ, sali, ramis, &c. secundum Ecclesiæ consuetudinem, de qua non est hic locus differendi.

Vltimus effectus generatim est ad omnia bona. Tertull. in lib. de corona militis, *Ad omnem (inquit) progressum, atque promotum, ad omnem adiutum, & exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubricula, ad sedilia, quocumque nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Idem habet lib. 2. ad uxorem, & in principio Scorpiaci S. Martialis, qui fuit socius sancti Petri, & inseruuit Christo cænantem cum discipulis, in epistola ad Tolofanos ait: *Crucem Domini, in quem credidistis Deum verum, & Dei filium, semper in mente, in ore, in signo tenete; crux enim Domini armatura vestra est inuicta contra Satanam, galea custodiens caput, lorica protegens pectus, clypeus tela maligni repellens, &c.* Cyrillus catechesi 4. *Non pudeat (inquit) nos crucis Christi, quod si aliquis id occultet, tu manifeste signa te cruce in fronte, & infra; Fac autem hoc signum, & manducans, & sedens, & ians, & loquens, & ambulans, & in summa in omni negotio.* Ambr. serm. 43. hortatur vt omnia opera à signo crucis incipiamus. Hier. in epistola ad Demetriadem: *Claudus cubiculum pectoris crebro signaculo crucis, munias frontem tuam.* Item ad Eustochiū: *Ad omnem incessum manus pingat Domini crucem.* Chrysof.

A oratione quod Christus sit Deus: *Vbiq; crux inuenitur apud principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptias, apud seruos, apud liberos, & subinde omnes ea se signant inscribendo in nobilissimum membrum vestrum; in fronte enim nostra, quasi in columna quæ diè figuratur.* Similia latè profertur hom. 55. in Matth. & hom. 21. ad Populum. Aug. serm. 19. de sanctis: *Hoc signum crucis cursum nostrum dirigit, hoc ad agendum nos instruit, &c.* Ephræ lib. de penitentia cap. 3. *Pingamus (inquit) in iannis, atque in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, & cetera multa ibi.* Similia habet Gaudentius Briscienfis tract. 1. de lectione Evangelij. Extant præterea carmina Prudentij, & Paulini.

Vtrum crux sit causa suorum effectuum ex opere operato. §. 5.

Signum crucis potest dupliciter adhiberi. Primum ex institutione Ecclesiæ ad benedictiones variarum rerum, & ad sacramentalia perficienda, quorum quædam etiam ad remissionem peccatorum venialium censentur posse institui, & instituta esse ab Ecclesiâ virtute clauium, vt docet Valent. rom. 4. dist. 7. q. 4. primò 1. & de his non est locus hic agendi.

Secundò ex vi traditionis supra dictæ, qua à tempore Apostolorum fuit vsus signi crucis, & etiam particularum veræ crucis Christi, cuiusque imaginum cõmunis omnib. fidelibus ad effectus supra dictos, aliõsque similes; & hoc modo videtur dicendum habere effectum ex opere operato, tamen non infallibilem, sed quatenus expedit ad nostram, vel aliorum salutem. hoc secundum est per se perspicuum; nam exorcismi, & pleraque sacramentalia non habent infallibilem effectum, immò Sacramenta quædam, vt extrema vntio, aliquos effectus minus principales, vt est sanitas corporis, habet ex opere operato, non tamen infallibiles. Prima pars probatur maximè eo argumento, quod Iudæi, & Pagani signo crucis dæmones fugarint, quod fecisse Iulianum supra diximus ex Nazianz. Narrat etiam Epiphanius heresi 30. Iudæum nomine Iosephum dæmonem signo crucis eiecisse è corpore hominis obsessi. Similiter Greg. lib. 3. moralium cap. 7. refert Iudæum quandam in templo Apollinis expertum fuisse virtutem signi sanctæ crucis aduersus dæmones. Certè dici non potest signum crucis in his infidelibus habuisse efficaciam ex opere operantis, sed ex eo quod videret Christianos signo crucis præualere aduersus dæmones, putarentque inesse cruce diuinitatem eam virtutem; Deus autem, qui iuxta opinionem ipsorum operatus est, ipso facto declarauit veram esse, & inesse eam virtutem cruce contra dæmonem.

Hoc ipsum testatur Aug. lib. 83. qq. 79. dicens edictū esse à Deo dæmonibus vt cedant cruce, sicut milites vexillo Imperatoris. *Nec mirum est (inquit) quod hæc signa valeant, cum à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cum usurpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad ista militiã non dederunt, propter honorem tam excellentissimi Imperatoris valent.* Cum autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet oculis modis, cum id iustum, atque vtile iudicat: nam nullo modo vlli spiritus audent hæc signa contemnerere. Contremiscunt hæc vbiq; illa prospexerunt. Atha. lib. de incarnatione Domini, & siluari eius aduentu, sic habet: *Signo crucis omnia magica compescuntur, veneficia inefficacia sunt. & infra: Veniat qui istorum dictorum experimentum capere velit, & in ipsis prestigijis dæmonum, & imposturis vaticiniorum, & in miraculis magiæ, vtatur signo crucis ab ipsis deriso, nomenque Christi innocet: & videbit quo modo eius rei metu dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magiæ, & veneficia iaceant.*

Quare in vniuersum obseruare oportet duplici ratione dæmones obiectu, & opere ipso signi crucis cõpelli ad fugã; Primum representatione dani, & malorū que

quæ per crucem Christus ipsis intulit, eo modo quo canis baculum, & lapidem, quo percussus est; homines locum suppliciorum, vel hastam timent, & fugiunt, qua vulnus acciperunt. sic Chryl. hom. 55. in Matth. & Cyrillus catechesi 13. *Quando (inquit) viderint crucem, recordamur crucifixi.* & Athan. loc. cit. Secundò mandato Dei, non quidem tali, cui sponte obediant, sed quod operetur præsentem cruce in ipsis terrorem, & fugam.

Alia verò ratione crux operatur sanitatem, & fugat morbos, nimirum quatenus virtute continet inuocationem Dei per meritum passionis Christi, & est causa moralis ad modum explicatum circa q. 13. S. Thom.

Sed est hic locus dubitationi quid causæ sit cur dæmones interdum non terreatur cruce. Tres causæ profertur; duas assignat Aug. lib. 83. quest. quest. 79. scilicet confusione malorum, & profectum in fidem bonorum, his verbis: *Cum autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse id prohibet oculis modis, cum id iustum, atque vtile iudicat: nam nullo modo vlli spiritus audent hæc signa contemnerere, contremiscunt hæc vbiq; illa prospexerunt. Sed nescientibus hominibus aliud inbetur diuinitatis, vel ad confundendos malos, cum eos oportet confundi, sicut de Scæua filius in actibus Apostolorum cap. 19. legitur, quibus ait immundus spiritus: Iesum scio, & Paulum noui, vos autem qui estis? vel ad admonendos bonos, vt proficiant in fide, atque ista non iactanter, sed vtiliter possint.* Altera assignat Chrysof. scilicet defectum fidei, quamuis enim aliquando efficax sit crux, etiã in infidelibus, vt supra notauimus, tamen subtrahitur interdum eius virtus in penam remissæ fidei; sic hom. 8. in cap. 4. ad Romanos: *Sum (inquit) nobis incantationes spirituales; ipsum nomen Domini nostri Iesu Christi, tum ipsum crucis potentia, hæc vbiq; incantatio non solum draconem à spelunca abigit, atque ita in ignem conicit, sed & vulneribus quoque medetur. Quod si nullis exirere, qui dictis illis carminibus sanati minime fuerint, accusent illi modicam suam fidem, &c.* Nec mirum quod aliquando providente Deo sit inefficax signum crucis, cum aliquid plus sæpe permittat, scilicet appellatione, & interpositionem nominis Iesu, Dei, & quorundam sanctorum in carminibus magorum, vt testatur Orig. lib. 4. contra Celsum. *Nomina (inquit) Abraham, Isaac, Iacob, cum Dei nomine coniuncta habent vim tantam, vt non solum ab eorum posteris admisceantur sacris precationibus, & in excamando dæmones inuocetur Deus Abrahami, Isaac, & Iacob; sed & vniuersis incantatoribus, & magiam tractantibus, inuenitur enim sæpe in magicis litteris inuocatum hæc appellatione Deum.* Demum diabolus assumpsit Christum, quod obseruans Greg. hom. 16. in Euang. *Cum dicitur (inquit) Deus homo vel in excelsum montem, vel in sanctam Ciuitatem assumptus à diabolo mens nequit credere, humane hoc audire aures expauescunt, cum tamen non incredibilia ista cognoscimus, si in isto, & alia facta pensamus.*

Soluntur argumenta. §. 6.

Tria potissimum argumenta aduersus crucem ab hæreticis obijciuntur. Primum crux attulit Christo dolorem, & ignominiam; ergo potius detestanda, quam colenda. Secundò impius iudicaretur filius, qui coleret patibulum, quo suspensus fuisset pater eius; ergo impij nos, qui colimus crucem Christi. His duobus argumentis satis supra factum est, vbi ostendimus in vsu crucis præualere honorem, finemque optimum & dignissimum, simulque libertatem, & amorem, quo sibi Christus illum proposuit, & abforberi omnè ignominiam, ac dolorem. Tertium argumentum ducitur ex eo, quod si colendæ essent omnes cruces, quia Christus pendit in cruce, pari modo colere oporteret omnia sepulcra, quia Christus fuit in sepulcro, omnes clauos, spinas, flagella, columnas, lanceas, &c. quia tetigerunt Christum. Respondetur triplex differentia assignari

Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

A posse inter crucem, & huiusmodi res. Primum sumitur ex ipsa figura crucis, quæ apta est representare figuram, & positionem membrorum hominis extensis, ac proinde ipsum hominem extensum, qualem non sunt aptæ representare reliquæ res. Secundò accedit duplex institutio, vna qua sancitum est, vt ex quo semel Christus fuit confixus cruce, non adhibeatur amplius ad talè vsum crux vlli homini, atque ideo omnis crux representat crucem Christi, quæ sola retenta fuit in memoriam ipsius ibique apud fideles, quod non conuenit aliis sepulcris, columnis, &c. extra Christi sepulcrum, columnam, &c. Altera quod propterea potuit deputari, & deputata est omnis crux ad significandam crucem Christi, & habeatur venerationi, etiam non sit extructa ad representandam crucem Christi, quod factò quodam fati piè declarauit Tiberius opt. Imperator, teste Paulo Diacono lib. 18. rerum Romanarum, vbi sic scribit: *Deambulans per palatium vidit in pavimento domus tabulam marmoreã, in qua erat crux Dominica sculpta, & ait: Crucem Domini, qua frontem nostram, & pectora munire debemus, eam sub pedibus conculcamus; & iussu eandem tabulam auferri, qua lenata inuenit subter & aliam, & sic tertiam, qua ablata inuenit magnam thesaurum.* Certè non videbatur illa crux facta, vel posita ad representandam crucem Christi per se ex intentione, quandoquidem in pavimento posita erat, sed ea solùm ratione videtur culta ab Imperatore, quod omnis crux representaret crucem Christi.

De clauis, &c. dictum est supra in expositione articuli, clauum Christi non coli, quia representat, sed quia tetigit Christum. Quare nulli alij conuenit adoratio, quandoquidem nullus alius tetigit; quamquam quo casu quis construeret præsepe, vel coronam spinæam, vel columnam, &c. ad representandam præsepe, coronam, &c. Christi, monet rectè Bellar. lib. 1. cap. 30. & alij hæc non carere sua aliqua adoratione; sed S. Thom. in hoc art. ad tertium excludit imaginem clauorum ab adoratione eo fundamento, quod clauum solùm propter contactum adorentur, quæ sanè ratio cultus non potest conuenire nisi rei, quæ tangit. Nihilominus potest exhiberi his aliqua reuerentia, quatenus aliquo modo representant Christum, quia etiã veri clauum suo modo representant, sed hanc vim representandi solùm habent respectu illius, qui hæc sibi fingit; nisi cum iis circumstantiis fingantur, quæ determinent illos ad representandum Christum.

DISPUTATIO LV.

De qualitate adorationis debite cruci.

R v x Christi quoad actū adorationis terminandum spectari potest, vel vt representat Christum crucifixum, tãquam imago ad modum explicatum supra §. secundo, vel vt pertinet ad illum ratione contactus. Sanè Concilia, præsertim VII. Synod. & Patres tum ibi, tum verò alibi citati statuentes, crucem adorandam, spectant illam maximè, ac præcipuè, primò scilicet vt imaginem, præsertim quia non agunt solùm de vera cruce, in qua Christus pendit, sed de imagine quacunque illius; quare sæpe præmonent, adorationem hæere in figura, & tamdiu adhiberi, quamdiu durat figura, eaque soluta cessare. sic Leontius latè in dialogo illo cit. in VII. Synod. act. 4. Damascen. lib. 4. cap. 12. Athanas. sine alius auctor questionum ad Antiochum: itaque eadem adoratione adoranda est crux, qua distulatum est adorandam imaginem referentem effigiem Christi, scilicet latria, quæ quidè vt terminatur ad personam ipsam Christi, dicatur latria superior, vt verò ad crucem,

crucem, inferior secundum modum supra declaratum, & propter rationes ibi propositas.

Iam verò ut pertinet ad contactum adoratur per modum vnium cum Christo, sicut vestes, &c. cum prototypo adorantur per accidens adoratione eadem latræ, vel dulciæ, qua prototypum.

Ceterum S. Thom. in 3. sentent. distinet. 9. q. 1. art. 2. q. 4. docet crucem, in qua Christus pendit, si spectetur, vt imago, adorandam latræ, sicut & omnes alias cruces; sed si spectetur vt res ipsius est, adorandam hyperduliam. Idem habet Marfilius q. 8. art. 2. Hæric. quodlib. 10. q. 6. Nihilominus idem S. Thom. hic docet verum crucem etiam ratione contactus adorandam latræ quod etiam docet Caiet. & Cordub. lib. 1. q. 7. dub. 5. Quod attinet ad S. Th. Durand. & Capreol. vt refert Caiet. dicunt ipsam retractasse hic quod dixit in 3. sentent. Caiet. ait non retractasse, sed magnificasse doctrinam ibi traditam, dum ab hyperdulia ad latræ ascendit. Sed S. Thom. ibi ita tribuit hyperduliam, vt neget latræ cruci, vt patet primò, quia sub vna ratione eidem tribuit latræ, sub alia hyperduliam; ergo sub vna negat latræ. Secundò, quia in responsione ad tertium dicit honorem, qui tribuitur cruci, vt imago est, esse maiorem illo, qui tribuitur Beatæ Virgini, honorem verò qui tribuitur cruci vt est res quadam Christi esse minorem eo, qui tribuitur Beatæ Virgini; ergo limitauit ibi honorem crucis, & negauit latræ, quare cum hic tertia parte tribuit latræ ipsi vtroque modo spectatæ, sine dubio retractat quod ibi dixerat.

Articulus quintus de adoratione B. Virginis, supra tractatus est.

ARTICVLVS VI.

Vtrum reliquiæ Sanctorum sint adorandæ.

AD sexum sic proceditur. Videtur, quod Sanctorum reliquiæ nullo modo sint adorandæ. Non est aliquid faciendum, quod possit esse occasio erroris. Sed adorare mortuorum reliquiæ, videtur ad errorem Gentilium pertinere, qui mortuis hominibus honorificentiam impendebant. Ergo non sunt Sanctorum reliquiæ adorandæ.

2. Præterea, stultum videtur rem insensibilem venerari. Sed Sanctorum reliquiæ sunt insensibilia corpora. Ergo stultum est eas venerari.

3. Præterea, corpus mortuum non est eiusdem speciei cum corpore vivo, & per consequens non videtur esse numero idem. Ergo videtur, quod post mortem alicuius Sancti corpus eius non sit adorandum.

Sed contra est, quod dicitur in li. de Ecclesiast. dogmatibus, Sanctorum corpora, & præcipue beatorum Martyrum reliquiæ, ac si Christi membra, sincerissime honoranda, sicut credimus. Et postea subditur, Si quis contra hanc sententiam velit esse, non Christianus, sed Eugnomianus & Vigilantianus creditur.

Respondetur dicendum, quod sicut Aug. dicit lib. de Ciuita. Dei. Si paterna vestis & annulus, ac si quid est huiusmodi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes est maior affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtrique multo familiarius atque communius quam quælibet indumenta gestamus, hæc enim ad ipsam naturam hominis pertinent. Ex quo patet, quod qui habet affectum ad aliquem etiam ea, quæ de ipso post mortem relinquuntur, venerari non solum corpus aut partes corporis eius, sed etiam aliqua exteriora, puta vestes, & similia. Manifestum est autem quod Sanctos Dei, Dei filios, & amicos, & nostros intercessores. Et ideo eorum reliquiæ qualescunque, honore congruo in eorum memoriam venerari debemus, & præcipue eorum corpora, quæ fuerunt templa & organa Spiritus Sancti in eius habitantibus & operantibus, & sunt corpori Christi

configuranda per gloriosam Resurrectionem. Vnde & ipse Deus huiusmodi reliquiæ conuenienter honorat, in eorum presertim miracula faciundo.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc fuit ratio Vigilantij, cuius verba in introduci Hier. in lib. quem contra eum scribit, dicens, Propter ritum Gentilium videmus sub prætextu religionis introductum, puluis scilicet in modico vasculo, pretioso lineamine circumdatione osculantes adorant. Contra quem Hier. dicit in Epistola ad Riparium: Nos non dico Martyrum reliquiæ, sed nec Solem, nec Lunam, nec Angelos adoramus, scilicet adoratione latræ, honoramus autem reliquiæ Martyrum, vt eum, cuius sum Martyres, adoremus: honoramus seruos, vt honor seruorum redundet ad dominum. Sic ergo honorando reliquiæ Sanctorum non incidimus in errorem Gentilium, qui cultum latræ mortuis hominibus exhibebant.

Ad secundum dicendum, quod corpus illud insensibile non adoramus propter seipsum, sed propter animam, quæ fuit ei vnica, quæ nunc fruatur Deo: & propter Deum, cuius fuerunt ministri.

Ad tertium dicendum, quod corpus mortuum alicuius Sancti non est idem numero quod primo fuit dum viveret, propter diuersitatem forme, quæ est minima: est tamen idem identitatis materie, quæ est verum sue forme vniuersa.

CONCLUSIO est esse adorandas. Probat hoc modo: veneramus res quoquo modo contingentes personas, quas diligimus; ergo & multo magis veneranda sunt earum corpora, & multo magis res sanctorum, & rursus multo magis eorum corpora. Antecedens probat tum auctoritate Augustini, tum verò ex consuetudine, & rationabili hominum affectu. Prima illatio est perspicua per locum à minori ad maius. Secundà probat ex maiori affectu venerationis, qui debetur personis sanctorum, ex triplici capite; nempe ex coniunctione, quam habent cum Christo vt membra; cum Deo vt filij, nobiscum vt amici, & intercessores. Tertiam ex peculiari ratione affectus venerationis, qui debetur nominatim corporibus sanctorum secundum triplicem honorem, quem habent à tribus personis sanctissimæ Trinitatis, scilicet à Spiritu Sancto inhabitante in ipsis, vt Deo in templo, vt anima in organis: à filio incarnato, & post mortem rediit, tanquã forma, & idea per corpus suum, cui per resurrectionem configurari, & conformari debet: à patre, cui velut fonti, & principio tribui solent opera quamuis communiã reliquis personis honorante eadem miraculis præsentibus ipsis, & in gratiam, & honorem ipsorum editis.

DISPUTATIO LVI.

An corpora, aliæque sanctorum reliquiæ veneranda sint.

SANCTORVM hominũ corporib. & reliquiis cultum negauit Eunomius, eumque sequutus Vigilant. teste Hier. epist. ad Riparium, & in lib. contra Vigil. sed ante hos, reliquiæ Martyrum nõ tã odio ipsarũ, quàm odio martyrij spreuissæ videntur Gnostici, quod negarẽt esse subeũda pro Christo martyria, quæ causa fuit cur Hier. dixerit antiquiorẽ fuisse hanc hæresim, & contra eam à Tertull. scriptum librum, qui dicitur Scorpiacus. Eandem hæresim Hier. reuocat ad Iudæos, & Samaritanos, eo quod citra discrimen omnia corpora defunctorum hoc solo, quod cadauera essent, apud ipsos immunda essent.

Accessit Vigilantio Constantinus Copronymus Imperator, qui, vt scribit Suidas in eius vita, omnes vbi que reliquiæ aboleri iussit. eandem hæresim sectantur esse Claudium Taurinensem testatur Ionas Aurelianensis in lib. de cultu imaginum; deinde VViclef, & VViclefite, teste Thoma VValdenis tom. 3. titul. 14. Eandem excitarunt Lutherani, & Caluinistæ: nam Lutherus in serm. de cruce vult altissimè sub terras abscondendas, vt fidelium seductiones; similiterque Caluinus lib. de reformanda Ecclesia necessitate, & in admonitione

ione de reliquiis, Magdeburgenses etiam multu disputant contra venerationem crucis in suis centuriis. nec pepercit Erasmus, quin pro more suo, vt pleraque, sic cultum reliquiarum scommate notaret, nam in scholiis in Hieron. vt refert Alber. Pius lib. 9. de sanctorum cultu, & reliquiarum veneratione, sic loquitur: Num sanctorum stropholum, & calceos ostentamus, sacrilegiquè genus habent parum reuerentier atrectare sanctorum reliquiæ, puta annulum Anna, Georgij pectinem, aut calceum Thoma, hæc quoque venerabundi exosculamur. & in Colloquio de peregrinatione religionis ergo, ita scribit: Quid sibi volumus hæc pedes, vt osculemur calceos omnium bonorum virorum? qui eadem opera porrigunt osculandam spumam, &c. & paulo post: Si calcei, soleæque seruauerunt vt argumentum frugalis vite, non improbarem, &c. ceterum imprudens est soleas, caligas, & subligaria osculanda obrudere. præstabat ista non fieri, ne quid dissimilem, &c.

Contra has hæreses assertio catholica est reliquiæ honesto loco habendas piè, & religiose tractandas, dignoque cultu adorandas esse. hanc assertionem probant rationes S. Thom. quarum efficaciam quanta sit, ipsa expositione articuli, & verborum eius tradidimus. Sed adhuc probatur ratione fundata in auctoritate Scripturæ, & Ecclesiæ; deinde verò sola auctoritate. Prius argumentum est quod in vniuersum personæ dignæ adoratione contactu suo etiam alias res reddunt adoratione dignas; ergo reliquiæ tã latè sumptæ pro rebus, quæ solum extrinsecus tangunt illas, quàm strictè pro rebus, quæ intrinsecus vniuntur animæ, in qua per se residet ratio adorationis, & cum qua constituerunt personas, sunt dignæ adoratione. Antecedens probatur Gen. 28. vbi Iacob agnoscit vt sanctum locum, in quo sibi apparuerat Deus; sic enim habet Scriptura: Pauenisque, quam terribilis est (inquit) locus iste, non est hic alius, nisi domus Dei, & porta caeli, &c. consecrauitque locum illum oleo. Similiter Exod. 3. dicitur Moysi: Locus, in quo stas, terra sancta est. Marci 11. declarat Christum magnæ religioni habendum templum, quando non solum eiecit vendentes, &c. vt non sinebatur vt qui, quã transferret vas per templum. multo maiori ratione habendus est honor corporibus sanctorum, de quibus dicitur 1. ad Corinth. 6. An nescitis, quia membra vestra templum sunt Spiritus Sancti. 2. Regum 6. Oza etiam affectu pio tergit arcam ne laboretur, tamen obiit, quod est argumentum magnæ religionis & venerationis, qua haberi voluit rem illam inanimatam Deus, vt religiosiorem esse declarauerit, quam vt etiam instante necessitate potuerit tangi. Virga Moysi edidit multa prodigia passim in lib. Exod. 4. Regum 2. dicit Elisæus: Vbi est Deus Elia etiam nunc. & percussit aquas pallio Elia, quæ diuise sunt sicut prius eodem pallio ab Elia, vbi vides, quemadmodum Deus Elia honorat Eliam in eius pallio. Elisæus lib. 4. Regum cap. 4. misit baculum suum ad suscitandum mortuum, & quamuis Deus illud miraculum ita perfici tunc non permiserit, volens vt ipsemet Elisæus illuc proficisceretur, tamen hinc intelligimus fidem & sententiam Prophetæ, qui in vniuersum putarit, Deum, qui personas amicorum suorum honorat, eorumque meritis, vel precibus mouetur in vniuersum, similiter honorare ipsos in rebus inanimatis, iisque moueri ad aliquid perficiendum, eo quod in his præsentetur eorum gratia, vel fides, qua valeret apud Deum. Mat. 9. fimbriã vestimentum Christi hoc solo, quod adhereret eius corpori putauit mulier hæmorrhoiisã vsque adeo sanctificatam, vt conferret ad sanitatem, nec fessellit illam opinio; Christus enim per tactu fimbriæ exiit à se virtutem testatur. eoque declarat veram esse opinionem, qua in vniuersum putatur res inanimatas sanctificari; & virtutem habere hoc solo, quod pertineant ad personas sanctorum. Eadem vulgaris hominum opinio confirmatur Act. 5. vbi agnoscebatur virtus Ios. Raguse in 3. p. D. Th. v. cl. post.

tus etiam in vmbra Petri à multitudine virorum, ac mulierum exponentium ad illam infirmos. Similiterque Act. 19. vbi de rebus Pauli Apostoli dicitur, ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria, & femicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. S. Athan. in vita B. Antony, scribit sibi relictum ab Antonio pallium, in quo recordabatur, & venerabatur imaginem sanctitatis Antonij, simili pietate affectum fuisse Antonium tunicæ Pauli primi Eremitæ, testatur Hier. in vita Pauli.

Iam quod ipsis sanctorum corporibus, & reliquiis sit exhibitus honor, & veneratio, habetur primò ex eo quod Deut. ultimo, corpus Moysi dicitur à Deo propriis manibus sepultu, vel, vt inquit Epiph. hæres. 9. manibus Angelorum: nam omnes Dei apparitiones, præsertim in veteri Testamento censentur factæ ministerio Angelorum. Gen. 50. & Exod. 13. ossa Iacob, & Ioseph magno cum honore conseruatur, & sepultura traduntur. Rursus Ecclesiastici 49. dicitur de Ioseph, Ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetauerunt. ideo prædicatio prophetæ, quia secundum ipsius Iosephi prædictionem asportata sunt; dixerat enim, Visitabit vos Deus, asportare vobiscum ossa mea. Quarto Regu 13. cadauer Elisæi excitauit mortuũ ad vitam, quod sanè miraculum constat nullã aliam ob causam à Deo factum dici posse, nisi ad testificandũ ossa Elisæi digna esse honore, nõ enim ad exaudiendam alicuius fidem, ne quidem nixam meritis Elisæi, nam non fuit appositum ossibus Elisæi corpus alterius mortui, vt resurgeret, sed vt conderetur sepulcro Elisæi, quod superuenientibus latrunculis opportunè occurrebat, ne mora in extruendo nouo sepulcro periculum afferret.

Secundò eiusdem debiti cultus, & adorationis argumentũ est manifestatio reliquiarum sanctorum facta diuinitus hominibus, vt in lucem educerentur, & agnoscerentur; est enim magnus honor ipsa manifestatio per se; itẽque finis, qui sanè alius esse non potest, nisi vt exhibeatur ipsis honor in Ecclesia, & ab hominibus quibus manifestantur.

De manifestatione corporis sancti Stephani extat epistola Luciani, in qua significat sibi diuinitus ostensum cũ corpore Nicodemi, & aliorum. S. Ambr. reuelata sunt diuinitus corpora sanctorum Geualij, & Protasij, vt scribit ipse in epistola, quã refert Surius. Sozom. lib. 5. cap. 8. narrat ossa sanctorum Martyrum Nestabi, & Eusebij fratru, quæ Gazæles miscuerat cum ossibus inambulium, ne internoscerentur à Christianis piæ cuidã feminæ diuinitus reuelata fuisse. Idem lib. 7. cap. ult. ossa Abacuc, & Michæ lib. 9. cap. 2. reliquiæ quadraginta Martyrum narrat diuinitus ostensas fuisse.

Tertiò studiũ fidelium habendi huiusmodi reliquiæ, & ab hoc studio profectæ missiones, & translationes ab vno loco, seu vrbe ad aliã, quod ab initio frequẽs fuit in Ecclesia, est studiũ, simũque testimoniu venerationis. Hier. cõtra Vigilantium, qui dicebat sacrilegos esse, qui solẽni cultu Sanctorum reliquiæ transferunt sic arguẽs scribit: Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquiæ Andrea, Luca, & Timothei transfudit Constantinopolim, apud quas demones rugiunt, &c. sacrilegus & nunc Aug. Arcadius, qui ossa B. Samuelis longo post tempore de Iudæa transfudit in Toraciã. Itẽ omnes Episcopi non solum sacrilegi, sed & fatui indicandi, qui rẽ vilissimã, & cineres dissolutas in serico, & vase aureo portauerunt: sicut omnium Ecclesiarum populi, qui occurrentiu sanctis reliquiis tanta latitia, & plausu, quasi viuẽti prophetã cerneret, vt de Palestina vsque Chalcedonẽ immergerent populorum examina, & in Christi laudẽ vna voce resonarent. Hæc Hier. auctoritate, & sententiæ suæ, & historica narrationis scribit, & cõfirmat. Cornelius Papa epist. 1. tractat de translatione corporu Petri, & Pauli suo tempore facta à Catacumbis ad ea loca, in quibus martyria sunt passi. Gregor. Magu. misit ferrum catenæ.

& partem eticis ad Reccaredum Regem , ad quem extat eius epistola ; & lib. 5. epistola 50. mittit partem reliquiarum Petri , & Pauli Regina Francorum. Aug. lib. 9. confess. cap. 7. meminit translationis corporum sanctorum Geruasij , & Protasij. Chrysof. lib. de sancto Babyla describit summum honorem translationis reliquiarum huius sancti Martyris. Sozom. lib. 7. cap. 10. reliquiarum sancti Meletij Antiocheni. Euagrius lib. 1. cap. 16. translationem S. Ignatij sub Theodoto iunior Antiochiam. Theodoret. lib. 5. cap. 36. translationem reliquiarum S. Chrysof. Omnium antiquissima fuit translatio ossium Ioseph facta à Moyse in Palaestinam.

Quartò magnis miraculis ossa sanctorum honestavit Deus. Ambros. in passione B. Agnetis martyris refert ad eius sepulcrum mirabiles , ac diuinas visiones fuisse à Domino multis ostensas , signaque innumera , & virtutes prodidisse. Illam exercitu virginum comitatum eius parentes pernoctantes ad sepulcrum vidisse , eandem ibidem vidisse Constantiam Constantini filiam , & sanitatem obtinuisse. Narrat Leontius act. 4. VII. Synod. è reliquijs martyrum sanguinem fluxisse. Multa miracula vteriorum sanctorum narrant Patres orationibus editis in laudem ipsorum. Basilus , Mamantius , & Iulitæ. Nazianz. Cypriani. Ambrosius sanctorum Geruasij , & Protasij. Epiphanius in vita Iulie , & Cecelidis , & Ieremie scribit multa beneficia collata venerantibus eorum sepulcra. Palladius in historia Lausaca cap. 26. narrat miracula reliquiarum Philemonis. August. lib. 22. de Ciuit. Dei , cap. 8. tot miracula dicit facta ad reliquias S. Stephani , vt ad ea referenda multos libros scribere oporteret. Gregor. Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum , c. p. 19. refert inuentas illas in ignibus. cap. 28. extinxisse incendium , &c. Hieron. contra Vigilantiam , & in epistola ad Eustochium , narrat ad sepulchra Elisæi , & Io. Bapt. atque Abdæ dæmones rugire confueuisse.

Eadem veritas probatur auctoritate Conciliorum , in VII. Synod. act. 1. in confessione catholica Theodosij , & Basilij Ancyrani dicitur hanc esse traditionem Apostolicam , & act. 3. in litteris Synodicis Theodori Patriarchæ Hierosolymitani. ex Athan. & act. 4. in vita , & miraculis sancti Anastasij martyris , & in disceptatione Leontij Episcopi , demum definitur à tota Synod. act. 7. In concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 62. sic habetur : *Presenti decreto statuimus , vt antiqua reliquia anodo extra capsam non ostendantur , nec exponantur venales.* Ibidem dicitur : *Inuentas de nouo nemo publicè venerari presumat , nisi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbate.* Eandem veritatem definit Felix I. cum Concilio Romano epistola 2. decretali. Accedunt alia Concilia. Gangrense ante 1200. annos celebratum , anathema dicit iis (nempe Eustathianis) qui memorias Martyrum , idest , reliquias execrantur. Concilium Carthaginense V. can. 14. edicit ne vlla altarìa , vel memoriæ Martyrum dedicentur nisi ibi sint aliqua Martyrum reliquia , & aliter dedicata euertantur , vel admoneatur populus ne ea frequenter. Concilium Bracharense III. can. 5. statuit in supplicationibus thecam reliquiarum gestari debere manibus Episcoporum , aut aliorum sacerdotum. Concilium Moguntinum can. 5. 1. prohibet sanctorum reliquias transferri de loco in locum sine consilio Episcopi , & licetia sanctæ Synodi , quod pertinet ad honorem sanctorum reliquiarum. Concilium Epanense in Gallia celebratum can. 25. prohibet reliquias sanctorum collocari in Ecclesijs , vbi non sunt clerici , qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur. Accedit lex ciuilib decernitur. C. de Episcopis , & clericis.

Ad extremù receptissima est hæc veritas apud Patres. Clemens Romanus lib. 6. constitutionum cap. 30. *Eorum (inquit) qui Deo viuunt , nec reliquia sine honore ma-*

nent. Tertull. lib. 2. ad uxorem dicit solitos esse fideles reptare in carceres ad osculanda vincula Martyrum. Basilus Psal. 115. circa illa verba , *Preiosu in conspectu Domini mors sanctorum eius* , sic habet : *In lege veteri morticina habentur abominacione , nec contra si mors cuiuspiam irrogatur pro Christi nomine , pietose censentur reliquie eius ; itne si quis tangeret cadauer , immundus erat : nunc Martyris ossa quisquis attigerit ob gratiam corpori insidentem fit quasi sanctificationis particeps.* Greg. Nazianz. oratione 1. in Iulianum , de Martyribus loquens , *Quorum (inquit) vel sola corpora idem possunt quod anima sancte sine manibus contrectentur sine honorentur.* S. Ambros. serm. 93. de sanctis Nazario , & Celso in fine ita loquitur , *Quod si dicas mihi , quid honoras in carne iam resoluta , atque consumpta ? honoro in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices , honoro videntis memoriam , &c. & statim : Cur autem non honorem corpus illud fideles , quod reuerentur & demones , &c. S. Chryl. serm. de sanctis Iuuenio , & Maximo sic habet : *Idcirco scripsit eos inuictis , tumulos adoremus , magna que fide reliquias eorum contingamus , vt inde benedictionem aliquam assequamur.* Cyrillus Hierosol. catech. 18. *Vt autem (inquit) non solum anima sanctorum honoretur , credaturque quod etiam in corporibus mortuorum inest virtus seu potentia iacens in sepulchro Elisei mortuus , mortuumque Prophete corpus attingens , viuificatus est.* Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 73. *Sanctorum corpora , & præcipue beatorum Martyrum reliquias , ac si Christi membra sincerissime honoranda credimus.* Hæc spectat quæ supra protulimus ex Hier. August. & alijs. Multa etiam testimonia proferunt scriptores controuersiarum VValdenfis , Alanus , Copus , Bellar. & alij.*

Soluuntur argumenta aduersariorum. §. 1.

Primum quidè procax illa , turpisque dicacitas , qua scurriliter ludit Erasmus verbis supra recitatis. *Quid sibi volumus hæc pecudes vt osculemur calceos omnium bonorum virorum ? quia eadem opera porrigunt spuum , & alia corporis excrementa , &c.* certè aut simili scommate excipienda esset , aut indigna responsione censenda. etenim ea quæ anima suapte natura secum retinet , tuetur , ac seruat , vel ad integritatem , soliditatè , & vitam corporis , qualia sunt caro , sanguis , &c. vel ad ornamentum , qualia sunt excrementa , quæ propterea dicuntur vilia , scilicet coma , barba , capilli , vngues , recipiunt dignitatem ab anima hoc ipso quod ex instituto , intentioneque naturæ ea sibi conficit , copulat , & seruat , proinde meritò possumus animam in ipsis & personam , seu hæc cū persona tamquam vnum cum illa colere per accidens cultu personæ , & animæ : quæcūque verò ipsamet anima aspernatur , respuit , ac proicit à se , quales sunt pleaque superfluitates , qua consequentia , & paritate rationis , seu potius dementia infert Erasmus debere etiam colere quicumque colit illa ; & reputari vt vnum cum persona atque anima , ea quæ ipsa contemnit , & remouet , abiicitque eminus à se.

Soluuntur primum argumentum , & exponitur locus Matth. 23. & Luca 11. Væ vobis qui edificatis monumenta , &c. §. 2.

Alijs argumentis oppugnât reliquias cateri aduersarij. Primò ducitur ex cap. 23. Mat. & Luca 11. vbi arguuntur Iudæi quod ornarent sepulchra Prophetarum. *Væ vobis , qui edificatis monumenta Prophetarum.* Sed constat omnino nullo modo dici posse hoc loco reprehendi erectionè sepulcorum , honoremque sepultura. Primò , quia ià olim vstratum fuisse , & legitimum , ostensum est supra ex èpulo sepultura ossiū Moyis , Ioseph , Prophetarum , & aliorum sanctorum , & de sepulcro Christi habetur illud Isaia 11. *& erit sepulcrum eius gloriosum.* què locum constat de sepulcro Christi intelligendū ex ipsis verbis , & Apostoli ad Rom. cap. 15. nec solum pro eo tēpore , quo iacuit in illo Christus , verum pro toto cōsequenti tēpore venerandū prædixisse Isaia , docet Hier. in epist.

epist. ad M. cellæ , vt migret Bethleem. i. *M. Achab. c. 3.* Simon magnificentiſſimum sepulcrum edificat patri , & fratribus , nec propterea reprehenditur. Secundò ex sanctis Patribus , & Scriptura interpretibus nullus est , vt notat VValdenſis tom. 3. cap. 131. qui dicat hoc loco reprehendi ornamenta sepulcorum , & qui tractant hunc locum , etiam non eandem sensum omnes sequantur , omnes tamen docent aliud reprehendi , quam ornatum monumentorum. Ambros. in cap. 11. Luca : *Non (inquit) edificatio , sed amulato loco criminis estimatur.* Chrysof. hom. 75. in Matth. *Non quia edificauit , &c.* Demum Christus Matth. 23. & Luca 11. reprehendit Iudæos , quia participarent , vel consentirent operibus malis patrum suorum : opera verò illorum non fuerunt erectiones monumentorum. Itaque quicquid sit de sensu huius loci , nobis contra VValdenſistas satis est nõ habere locum sensum ipsorum. Nihilominus vt de vero sensu aliquid dicamus , sciendum est varias proferri expositiones. Prima est Tertull. lib. 4. contra Marcionem cap. 27. comminationem hanc Christi ; *Væ vobis , &c.* factam esse ipsis , quia erant filij eorum , qui Prophetas occiderunt ; cum enim Deus peccata castiget in tertiam , & quartam generationem , peccatum illorum erat in his puniendum ; sed quauis utcumque possit hæc expositio applicari verbis Matthei dicentis , *Filij estis eorum.* tamè neque omnibus eius verbis accommodari potest , neque verbis Lucae dicentis , *conſentiuſ operibus patrum vestrorum.*

Secunda expositio est , eos reprehendi hæc à Christo in eo quod patrum scelera imitentur , sepulcra edificando , & dicendo se patrum scelera detestari : reſtificabantur enim se consentire peccato ipsorum , dum nihilominus cogitabant de nece Christi , ita habet Ambros. Beda , & alij. Sed huic expositioni videtur obſtare , quod dicitur Iudæos consentire peccato patrum suorum in eo quod edificarent templa his , quos illi occiderunt. *Quoniam (inquit) ipsi quidem eos occiderunt , vos autem edificatis eorum sepulcra ;* non verò in eo , quod meditentur necem Christi.

Tertia expositio considerat cadauera occisorum ob duplicem finem posse sepeliri ; primò in honore mortuorum ; secundò ad perficiendum id quod reliquum est homicidio , nimirum vt lateat , & vt memoria eorum vnà cum corporibus sepeliatur. Dicunt ergo quidam Iudæos extruxisse sepulcra Prophetarum , non in honorem ipsorum , sed vt complerent opus patrum suorum , sepelientes ipsos iſta Caiet. quem refert Bellarm. lib. 2. cap. 4. de reliquijs. Alij verò dicunt Christum non quidem affirmare Iudæos eo animo sepulcra condidisse , vt lateret homicidium , tolleretque memoria ipsorum , sed Iudæos voluisse declarare opus hoc , scilicet extructionem sepulcri , quam ipsi proferebant in testimonium , & argumentum sanctitatis suæ , esse locum argumentandi communem , qui posset retorqueri ad probandum nequitiam ipsorum ; cum enim sepulcra hominibus occisis extrui possint ob duplicem dictum finem , sanè ex hoc facto non minus posset probari nequitia , quam sanctitas ipsorum : ita Maldonatus in cap. 23. Matth. Sed certè neque re ipsa dici potest extructa ea monumenta ad perficiendum homicidium ipsorum , & delendam memoriam Prophetarum : nam præcipue dicitur Matth. 23. *Ornatis monumenta istorum , & dicitis , si fuissent in diebus patrum vestrorum , &c.* Nec proinde sumi potest hinc argumentum ad probandum huiusmodi nequitiam , nam qui ornât sepulcra , neque vult delere , quin potius seruare memoriam defuncti , neque dat locum argumento , quo ex hoc facto nequitia sepelientium probari possit.

Quarta expositio est , quod dictæ extructioni monumentorum subſtit hypocriſis , & hæc reprehendatur

à Christo : quomodo autem subſtit , tribus modis explicatur. Primus est quod subſtit in eo quod exterius proficeretur duci se religione , ac pietate erga Prophetas occisos in adificatione monumentorum , ac detestari peccatum patrum suorum , qui eos occiderunt ; interius tamen licet non probarent factum patrum suorum tamen intentio eorum in eo opere non erat damnare hos , & honorare illos , sed occidere Christum , & discipulos eius , & parare sibi viam ad hoc facinus dicto honore Prophetarum occisorum , & detestatione delicti parentum , quo conciliarent sibi opinionem , qua putarentur abhorreere à cade Prophetarum , proinde Christum , & discipulos eius , quos volebant occidere , non esse Prophetas , & iustos. Quoniam verò Christus bene nouerat corda ipsorum dicit , ipsos ea extructione sepulcorum reſtificari quod consentirent operibus patrum suorum , quia per illam parabant sibi viam ad opus simile his operibus , quæ damnabant , nempe ad cadem Christi : ita habet Tolet. in cap. 11. Luca. Sed profectò non videatur verisimile , quod tunc demum decreuerint Iudæi extruere monumenta Prophetarum , quando decreuerint occidere Christum , & ob hunc finem decreuerint illa extruere , nec est vnde probetur ; immo potius videtur aliud colligi ex locis citatis : nam Christus hoc opus ipsorum recenset inter alia opera vitata , & communia Phariseorum , quæ ibi numerat : deinde cum dixisset , *Testificamini quod consentiſtis operibus patrum vestrorum ;* subdit rationem his verbis , *Quia ipsi quidem occiderunt eos , vos autem edificatis eorum sepulcra.* Quare videtur velle Phariseos in ipsa adificatione sepulcorum Prophetarum communicare operibus patrum , ac si totum facinus constaret necesse , & sepulcro , & huius totius facinoris partem fecissent patres , partem ipsi , vt dicebat Caietanus.

Secundus modus hypocriſis est , quod ipsi tali opere bono , quod est extructio monumenti Prophetarum , & damnatio facinoris patrum suorum , aucuparentur opinionem , & famam virtutis , sicut alijs pleurisque operibus , quæ ibidem enumerat Christus , non quidem intentione persuadendi populo se non iniuste velle occidere Christum , sed solum inueterata illa sua ambitione famæ. Ceterum huic bono operi , sicut & reliquis ibi numeratis non responderent bona opera à lege præcepta , sed mala , quæ ibi numerat , & inter alia inſidia vitæ Christi , & discipulorum , tametsi has Christus ibi non exprimat : & in hoc dicuntur consentire operibus ipsorum , etenim opera patrum ipsorum non fuerant fabricæ monumentorum , sed occiso Prophetarum ; quare cum dicitur Luc. 11. *Conſentiuſ operibus patrum vestrorum , quoniam ipsi quidem occiderunt , vos autem edificatis eorum sepulcra :* particulam illam , *conſentiuſ operibus* , vult referendam ad particulam illam , *quoniam ipsi occiderunt eos* , non verò ad illam , *vos autem edificatis eorum sepulcra :* hæc enim est repetitio eius quod dixerat prius , eos simulare sanctitatem bonis operibus , ostenditque quo opere simulantur , nempe edificando sepulcra.

Hanc expositionem tradit Vasquez disp. 113. cap. 3. & bona est , ac verbis Matth. non incommodè aptari potest ; sed non ita commodè verbis Luca : nam Christus dum comparat Phariseos cum suis maioribus , & vtrisque pronunciat improbos , & impios circa Prophetas , aliquid tribuit maioribus , & aliquid diuersum tribuit Phariseis , illis occisionem , his sepulcra ; hoc enim notat particula aduersatiua , autem , cum dicit , *Vos edificatis patres autem occiderunt ;* & rursus statim particula , *quidem* , & aduersatiua , autem , scilicet , *Conſentiuſ quoniam ipsi quidem occiderunt , vos autem edificatis :* qua connectione particularum , & constructione verborum constat particulam , *vos autem edificatis* , non referri ad

verba remotiora, nec esse repetitionem præcedentium, sed referri ad proximam, immediatamque particulam, *conferentis operibus patrum vestrorum*, quare crimen, seu causam reprehensionis videtur Christus agnoscere, & notare in extruptione sepulcrorum.

Tertius ergo modus, quo & ipsa Christi sententia, & iam recitatae expositiones possint maiori ex parte conciliari, & eidem accommodari, est quod Christus velit dicta opera Scribarum, & Pharisaorum, videlicet erectiones monumentorum, iudicari ex facto, & rei veritate, non verò ex dicto ipsorum, neque ex specie illa facti, quam præ se ferebant: etenim factum ipsorum ad speciem, & dicta erant pia; reprobabant enim facinus patrum suorum, & dicebant se honorare Prophetas; rei tamen veritas erat contraria. Primum quia Christus præmisit hoc factum ipsorum esse hypocritum. Secundò quia parabant necem Christo, & eius discipulis: quare quod dicebant se non probare facinus patrum suorum, qui occidebant Prophetas, & damnare occisionem Prophetarum, re ipsa falsum erat, quia parabant necem Christo, & illa erectio monumentorum, quæ aliàs est argumentum honorandi Prophetas, & damnandi occisionem ipsorum, quæque significare videbatur ipsos Phariseos diligere, & honorare Prophetas, fallax erat; quia illi verò non diligebant Prophetas. Tertio quia supra *Matth. 23. & Luc. 11.* ait Christus, *Va vobis, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcicia, sic & vos, &c.* & postea subdit, *Va vobis, qui edificatis sepulcra Prophetarum, &c.* significans hanc esse vnam ex ostentationibus speciosis extrinsecus, quibus intrinsecus non respondet veritas. Quartò quia statim infra vtròque, id est, apud *Matth. & Lucam* subdit, *Ecce ego mitto ad vos Prophetas, &c. & ex illis occidetis, &c.* Quintò, quia etiam illud quod dicunt Pharisei, videlicet, *Si fuisset in diebus patrum vestrorum, non essemus socii eorum in sanguine Prophetarum*, declarat Christus esse fallax, & siquidem non tam ex eo, quod re ipsa approbarent facinus patrum suorum (de quo non temerè dubitari potest) at saltem ex eo quod meditarentur occisionem aliorum Prophetarum; idcirco enim subiungit illa verba: *Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum, quæ Prophetas occiderunt, & vos implete mensuram patrum vestrorum.* & infra ex vna parte sumit omnes Prophetas antiquiores, & recentiores occisos, & occidendos copulatim, vt vnum agmen occisorum, & ex alia parte Iudæos veteres, & recentiores, vt vnum agmen occidentium, dum ait, *Vi veniat super vos omnis sanguis iustus à sanguine Abel, &c. & Ierusalem, Ierusalem, quæ occidit Prophetas, &c. & Relinquetur domus vestra deserta, &c.* quo significatur communicatio operæ veterum, & recentiorum ad occidendum Prophetas.

Quod autem ait Lucas, *Profecto testificamini, quod conferentis operibus patrum vestrorum, quoniam ipsi quidè eos occiderunt: vos autem edificatis eorum sepulcra*: iuxta hanc expositionem, quam tradidimus, duplicem sensum habere potest. Primum, quod Pharisei eo facto profiterentur se esse socios patrum suorum, quoniam fatebantur ad se pertinere extruere monumenta Prophetis, quos patres eorum occiderunt: dicuntur autem consentire operibus ipsorum, non quidem propter erectionem sepulcrorum, sed quia ea extruptione profitebantur, veteres, qui occiderunt, fuisse patres suos: ex alia verò parte ipsi meditantur occisionem Prophetarum, id est, Christi, & discipulorum: hoc autem est, consentire operibus illorum, videlicet ipsa extruptione monumentorum agnoscere patres suos fuisse occisores Prophetarum, & nihilominus etiam ipsos filios velle occidere Prophetas. Dici etiam potest, quod quanuis expressè & verbo, & adificatione sepulcri

non consentirent ipsis, & fortè neque mente, tamen factum ipsorum, stante dicta voluntate, censetur consensus; quoniam in hoc differt extruptione sepulcri facta ab eo, qui non vult Prophetas viuere, sed occidi, ab ea extruptione, quæ fit ab eo, qui vult eos viuere, quod prior fit ad perficiendum opus occisionis, non item posterior. Itaque quicquid ipsi dicerent, vel sentirent; nihilominus in re ipsa componere hæc duo, scilicet extruptionem monumenti Prophetarum, & voluntatem occidendi Prophetas agnitos vt Prophetas, sicuti agnoscebant Christum Iudæi, de quibus dicitur *Sapient. 2. Circumueniamus iustum, quoniam contrarius est operibus nostris*: & *Matth. 26. Principes sacerdotum, & omne concilium querebant falsum testimonium contra Iesum*: hæc, inquam, componere est extruptionem monumenti esse consensum in occisionem in re ipsa, & ex natura actionis, quin etiam ex hominum iudicio, & æstimatione, quicquid dicant illi se sentire.

Hæc expositio est ad mentem Ambrosij in *cap. 11. Lucæ*, vbi sic loquitur, *Prophetarum adificatione tumultum sceleris eos, qui occiderunt, arguebant, & similitum emulatione factorum se quoque declarabant paterna iniquitatis heredes*. Euthym. in *cap. 20. Matth.* sic habet, *Comprobatis facta patrum, id est, ea quodammodo suscipiunt, utpote adificando his, qui occisi sunt splendida monumenta predicatis audaciam homicidarum, id enim est de ea gloriantium, eamque probantium: videremini siquidem in honorem eorum, qui occisi sunt ornare monumenta ipsorum, & ad accusationem patrum vestrorum prædicta facere, nisi homicidium eorum imitaremur*. Quæ verba Euthym. ferè sumpta sunt ex *Chrysof. hom. 75. in Matth.* & idem est sensus aliorum patrum, scilicet *Hilarij in Matth. cap. 23.* Hieron. & *Theoph. in dictum locum Matth.* Bedæ *Luc. 11.*

Soluitur secundum argumentum ex cap. 5. 2. ad Corinth. §. 3.

Secundum argumentum proferebant olim Iconomachi ex *cap. 5. 2. ad Corinth.* vt refertur in VII. Synodo *act. 6. tom. 4.* & nouissimè Caluinus, vbi dicitur, *est cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus*: quo loco volunt post Christi resurrectionem quicquid carnale fuit esse tradendum obliuioni, solumque retinendum, ac recolendum id quod est spirituale; omnes ergo Christi reliquiæ sunt obliuioni tradendæ. Caiet. quem sequuntur quidam recentiores volunt hîc distingui duo tempora, & vtrumque referri ad Paulum, qui prius ante conuersionem cognouisset Christum Messiam futurum Regem carnalem, & temporalem, quam opinionem etiam discipuli Christi aliquo tempore habuerunt; post conuersionem verò agnouisset futurum Regem spirituales regni spiritualis. Sed non videtur accommodata textui hæc expositio; nam Apostolus proponit duo hominum tempora, vnum quod spectarentur secundum se extra participationem passionis, & resurrectionis Christi; alterum quod spectarentur post hanc participationem; hoc enim significant verba proximè præcedentia, *Pro omnibus mortuus est Christus, vt & qui viuunt iam non sibi viuunt, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit*: & huius exemplum ostendit in ipso Christo, distinguens duo tempora, vnum mortalitatis carnis, alterum immortalitatis verbis proximè subiectis, *Itaque nos ex hoc neminem nouimus secundum carnem, est cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus: si qua ergo in Christo noua creatura vetera transferunt, ecce sunt omnia noua; omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum*: vbi sanè perspicuum est, distinguere tempora veritatis carnis, & nouitatis spiritus, non autem regni carnalis, & spiritualis; cui profus

profus simile est quod dixit in epistola ad Rom. cap. 6. *Quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vite ambulemus*: & hæc est communis Patrum expositio. *Theoph. Quia omnes* (inquit) *occisi à peccato reuicimus, & uiuificati sumus per Christum per baptismum, merito neminem nouimus secundum carnem viuentem, hoc est, iuxta veterem, & carnalem vitam; omnes enim spiritu regenerati nouam, & spiritualem vitam suscipiuntur*. Notandum verò est ex *Chrysof.* verbum illud, *secundum carnem*, cum refertur ad homines idem esse quod in peccatis, cum verò refertur ad Christum idem esse, ac secundum mortalitatem, & affectiones corporis mortalis, & sensum esse; Apostolum post participationem redemptionis, & nouæ vitæ per Christum, neminem agnoscere obstrictum peccatis, & affectionibus carnis, sicuti post resurrectionem non agnoscit carnem mortalem in Christo, sed præditam gloria. Hic est sensus communis Patrum cum *Chrysofomo*, scilicet *Ambrosij*, *Anselmi in eum locum*; *Augustini lib. 11. contra Faustum, cap. 7.* *Leonis serm. 1. de Resurrectione*; *Ionæ Aureliani lib. 1. de cultu imaginum*: eundemque sensum sequuntur Patres septimæ Synodi, contra *Iconomachos act. 6. tom. 4.* ex quibus constat longè abesse à sententia Apostoli dictum sensum hæreticorum.

Soluitur tertium argumentum ex cap. 2. ad Colossenses. §. 4.

Tertium argumentum sumitur ex eo, quod *Apostolus ad Coloss. 2.* damnet ritus, qui sunt secundum præcepta, & doctrinas hominum, & omnem ritum arbitrarium, quem vocat *εθελοθρησκείαν*, tanquam stultitiam: cultus autem reliquiarum non est à Deo institutus, sed est voluntarius, & ab hominibus excogitatus.

Respondeo primò, cultum reliquiarum non esse inuentum hominum arbitrarium, sed introductum interpretatione voluntatis diuinæ, eiusdemque inspiratione, constat multis argumentis, quibus ostensum est Deum honorare illas, & velle à nobis honorari. Dico secundò, aut attenditur vis vocabuli, *εθελοθρησκείαν*, aut propositum Apostoli; si primum, certè nomen hoc æquè in bonam, atque in malam partem accipi potest; in malam partem *εθελουσία* accipit *Nazianzen. orat. 1. contra Iulianum*, nempe pro cultu dæmonum: in bonam verò accipitur *Act. 26.* in illis verbis, *Secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Phariseus*: vbi nomen illud, *religionis*, Græcè est, *εθελουσία*. Similiter *εθελοθρησκεία*, id est, *voluntaria religio*, significare potest vel superstitionem, vel piam, & religiosum cultum sponte susceptum. Iam si attendatur secundum, scilicet propositum Apostoli, ipse accipit vocabulum pro superstitione, vt bene *Ambros.* & constat ex verbis superioribus; agit enim ibi de ritibus Iudaicis, vt placet *Hieron. Chrysof.* autem ambigit an tantum de iis, vel etiam de ritibus, & doctrina Simonis: probabile verò est agere de vtriusque. Interim constat Apostolum non reprehendere cultum omnem voluntarium, id est, non præceptum à Deo, sed ab homine excogitatum; sed cultum superstitionis; itaque nihil concludit ex hoc loco Caluinus, nisi probet cultum reliquiarum esse superstitionis.

Soluitur quartum argumentum ex corpore Moysis à Deo occultato. §. 5.

Quartum argumentum sumunt ex eo, quod *Deus Deuterom. ultimo* abscondit Moysis corpus, cur autem absconderet causa fuit, ne à Iudæis adoraretur. Idque

constant ex altercatione, quæ, vt fertur in epistola Iudæ, intercessit inter Michaelem, & diabolum de Moysi corpore, volente diabolo illud manifestare, vt præberet occasionem, qua adoraretur à Iudæis. Respondeo varias esse opiniones de causa dictæ altercationis. Beda enim exponens hunc locum Iudæ intelligit illum de corpore Moysi mystico, id est, de populo Israelitico, quem Michæel susceperat liberandum à captiuitate Babylonica obstitente sibi diabolo, vt habetur *Zacharia 3.* Hoc ipsum vel certè aliquid, quod non pertinet ad cadaver Moysis, necesse est dicere eos, qui opinantur Moysen nondum obiisse, nec esse sepultum, sed viuentem translatum, sicut *Henoc*, & *Elias*, scilicet *Ambros. lib. 1. de Cain, cap. 2.* *Hilarius in cap. 17. Matth.* *Greg. Nilfen. in vita Moysi.* Quamquam satis firmis argumentis sententia hæc refutatur à *Ruperto in cap. vlt. Deuterom.* In catena Patrum Græcorum habetur diabolum voluisse vendicare sibi corpus Moysis propter homicidium in Ægypto commissum; Michaelem verò restitisse.

Omniū optima, & communissima est expositio, corpus Moysis occultatum, ne à Iudæis coleretur pro Deo, & diabolum, ob hanc ipsam causam, vt adoraretur, pugnasse cum Michaele. Sed non video quid hinc pro se colligat *Caluinus*: nam primò hæc occultatio solum fuit ad occurrendum occasione, & periculo, ne cultus diuinus exhiberetur Moysi: nos verò non dicimus tribuendum reliquiis sanctorum cultum diuinum, & si subisset aliquod eiusmodi periculum, cui non aliter, quam absconditione reliquiarum, posset occurrere; diceremus esse abscondendas. At certè periculum hoc fuit singulare, primum quidem ex vna parte spectata vchementi propensione illius gentis ad idololatriam. Deinde ex alia parte spectata præstantia Moysis viqueadeo admirabili, & insigni tam verbo, quam potètia, magnitudinèque operum supra omnem memoriam hominum, qui vsque ad eam ætatem vixissent: vt non immeritò timeri potuerit, ne qui vitulum aureum, itèmq; serpentem æneum, quod eius intuitus contulerit ad arcenda venena, aliaque monstra terrarum pro diis habuerint, haberent etiam pro Deo virum viqueadeo suscipiendum, & singularem inter homines. Non coluerit illum vt Deum, dum videret, quem nimirum videbant tam seuerè interdicentem cultum cuiuscunque rei, vel personæ extra Deum, sed coluissent mortuum, præsertim vigente tunc errore Gentilium, qui passim prædicabant Heros suos morte ipsa transire ad cælum, ibique censeri inter Deos.

Soluitur quintum argumentum ex auctoritate Concilij Eliberitani, Hieronymi, & Augustini. §. 6.

Quintum argumentum sumitur ex Concilio Eliberitano, seu Elibertino *can. 34.* vbi sic habetur, *Cereos per diem placui in cæmeterio non incendi, inquietandi enim sanctorum spiritus non sum.* Similem sententiam habere videtur *Hieron. contra Vigilant. post epist. 53. cap. 3.* cum enim obiecisset cap. 2. *Vigilant. Prope ritum Gentilium videmus sub pretextu religionis introductum in Ecclesias, sole adhuc fulgente moles cereorum accendunt, & ubicunque puluisculum nescio quem in modico vasculo pretioso limamine circumdatum, osculantes adorare*; *S. Hieron. post multa cap. 3.* sic respondet: *Cereos autem non clara luce accendimus, sicut frustra calumniaris, sed vt noctis tenebras hos solatio temperemus, & vigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus in tenebris.* Quod si aliqui propter imperitiam, & simplicitatem secularium hominum, vel religiosarum familiarum, de quibus verò possumus dicere: *conscitior Zelum Dei haberi, sed non secundum*

cundum scientiam; hoc pro honore Martyrum faciunt; quid in de perdis?

Respondeo Concilium Elibertinum agere in vniuersum de sepulcris omnium defunctorum Christianorum, non verò nominatim de sepulcris Sanctorum; & prohibere vnum genus officij duntaxat, id est, accensionem luminum. Perperam verò inde inferitur, non esse adorandas reliquias sanctorum: nam ex eo, quòd negemus aliquod obsequium defunctis omnibus absque discrimine, siue habeantur vt sancti, siue ignoretur quales sint; non sequitur negari iis, quos vt sanctos agnoscimus, & veneramur. Item ex eo quòd prohibeatur aliquod determinatum genus officij, non sequitur negari omne officium, omnemque honorem; imòd hoc ipso quòd prohibetur tantum vnum determinatè, videtur comprobari cultus in alio genere obsequij. Itaque rota quæstio huc vertitur, nimirum quare Concilium Elibertinum prohibeat accensionem luminum sepulcris defunctorum Christianorum absque discrimine, & an liceat accendere? Quod genus quæstionis est valde diuersum ab eo, in quo versamur: & dicendum est, legitimum esse vsum luminum in funeribus, & sepulcris mortuorum, neque prohibitum hunc à Concilio Elibertano, sed solum superstitiosum vsurpatum iuxta morem Gentilium, qui ritibus superstitiosis defunctorum animas inuocabant, quin etiam credebant corpora eorum aliquem sensum, & oblectationem his luminibus percipere: versabantur autem tunc Christiani inter Gentiles, ideo admonendi erant. Quod autem ait, inquietandi enim sanctorum spiritus non sunt, non refertur ad fideles viuentes, qui offenderentur, vt sentit Gaspar Loaysa apud Vasquez disputat. 112. cap. 7. sed potius ad spiritus defunctorum, vt melius opinatur Suar. disp. 55. sect. 1. Bellarm. lib. 2. cap. 4. de reliquiis sanctorum, & ipse Vasquez, qui non alia ratione dicantur inquietari, nisi quia displiceat ipsis aliquid superstitiosum in eorum honorem, & leuamen fieri, sicut Ambros. lib. 2. epist. 8. ait non debere mœstificari lacrymis animam fororis defunctæ.

Hieronymum quidam variè exponunt. Mihi videtur ipsum respondere, quatenus oportet ad refutandam calumniam Vigilanti, & propterea tria facit. Primò docet vsum legitimum cereorum, quem nec ipse Vigilantius merito reprehendat, nimirum ad solatium contra tenebras noctis. Secundò de accensione luminum interdiu ad honorem Martyrum, & non ad fugandas tenebras, docet etiam id quod certum est, vt non dispater interim quatenus, & quo modo, & quousque liceat; nimirum quòd si aliqui seculares viri, vel feminae de numero imperitorum, de quibus verè possumus dicere habere zelum Dei, non secundum scientiam, eos accendant in honorem Martyrum, æmulantes in hoc Gentiles, vt sicut illi luminibus accensis colunt sua idola, ita ipsi nostros Martyres, vt magis exponit infra Hieron. contra ipsum Vigilanti, perstringentem Christianos, quòd in hoc imitentur Gentiles; non sunt propterea reprehendendi, sed laudanda eorum fides, quippe quæ etiam mercedem sit receptura propter eiusmodi obsequium, etiam si Martyres non egeant luminibus; sicut laudatur à Christo obsequium Magdalene effundentis vnguentum, licet Christus illo non indigeret. Vbi S. Hieronymus declarat nihil aliud posse reprehendi in tali obsequio luminum à Vigilanti, nisi quòd esset superfluum, & nihil conferret ad sanctos, & docet, quemadmodum quauis non sit necessarius, tamen proficit ad meritum.

Tertiò vbi Hieron. dixit id quod satis est ad refutandum Vigilanti absque eo quòd ostenderet quemadmodum pius, & bonus sit vsum luminum in Ecclesia; docet deinde quemadmodum pius sit ibidem in-

frà, nimirum ad signum latitiæ, & argumento ducto ab vfu Ecclesie accendentis lumen, cum legitur Evangelium.

Profertur etiam quidam locus Augustini in lib. de moribus Ecclesie cap. 34. vbi inter multa, quæ reprehendit, ait; *Novi sepulcrorum adoratores.* Respondeo, de hoc loco satis supra diximus in disp. de cultu imaginum, scilicet cadauera illorum sepulcrorum, vel non fuisse sanctorum, vel si erant sanctorum, tamen in illo ritu cultus, & adorationis fuisse abusum, & superstitio-nem, quam duntaxat, & nihil aliud reprobatur Augustinus.

Soluitur argumentum à ratione. §. 7.

Vltimum argumentum sumitur ex eo, quòd in reliquiis sanctorum manet materia prima, præter hanc verò, aut nihil, aut tantum quantitas cum quibusdam accidentibus: quòd si satis est hæc tantum manere ad hoc vt adorentur; certè cum seruari possit non solum eadem materia, verum etiam quantitas, & quædam accidentia in quolibet composito, quod ex illa materia gigneretur, cuiusmodi sunt vermes, &c. præsertim secundum sententiam, quæ in corruptionibus, & generationibus non admittit resolutionem vsque ad materiam primam; consequens est multa adorari debere indigna adoratione.

Respondeo, sicuti res, quæ adorantur ratione representationis, tandiu adorantur, quandiu retinent figuram, ratione cuius representant, v. g. crucis, imaginis, &c. ita res quæ adorantur ratione habitudinis, quam habent ad personam, ex eo quòd censentur aliquid personale; adorantur quandiu retinent id, ratione cuius censentur aliquid personale: censentur autem aliquid personale, quandiu moraliter censerentur possunt aliquid alterius, quod videlicet neque sint conuersa in indiuiduum alicuius alterius speciei perfectæ, neque sint factæ pars alterius indiuidui per compositionem, & transmutationem, &c. Dixi perfectæ speciei, nam imperfecta, cuiusmodi est forma cadaueris, reducit ad perfectam, sicut etiam elementa, quandiu durat aliquo modo mixtio, quæ constabat persona cum aliquibus eius qualitatibus, vt propterea censerentur possint aliquid personæ.

DISPUTATIO LVII.

Qui cultus debeat sacris reliquiis.

VANVS CRUX Christi habeat aliquid peculiare, quòd non habent pleræque reliquie sanctorum, & ipsiusmet Christi, nimirum vt fungatur vice imaginis, & representet Christum, proptereaque seorsim de ipsa an sit colenda, & quo cultu, supra tractatum sit; nihilominus in eo quòd sit aliquid personæ Christi, ratione contactus, censetur inter reliquias communi ratione cum reliquiis sanctorum, & ipsiusmet Christi. De omnibus ergo existunt tres sententiæ.

Prima est reliquias duplici modo adorari posse; primò per se seorsum, tanquam totam materiam adorationis: secundò vt coniunctas cum personis, quarum fuerunt reliquie, ita vt personæ ipsæ per se primò adorentur, reliquie autem coadorentur; licet enim re ipsa separatae sint à personis; tamen mente possunt vt coniunctæ apprehendi, sicut vestis sancti Francisci separata potest cogitari, & coli, quasi esset coniuncta, qua distinctione vsi sunt etiam agerentes de imaginibus. Dicunt ergo hoc posteriori modo reliquias adorari eadem

eandem adoratione, qua adorantur personæ: primo verò modo adorari adoratione inferiori, & diuerso actu ab eo, quo adorantur personæ, & ipsæ cum personis. Ita Suar. disp. 55. sect. 2.

Secunda sententia admittit hunc modum adorationis, quo adorentur reliquie per se seorsum vt tota materia adorationis, cuius ratio formalis sit sanctificatio, quam habent à persona, seu persona vt quo, & vt sanctificans: ceterum de altero modo adorationis, qua adorentur simul vt vnum cum persona, non meminerunt agentes de aliis reliquiis, sed solum agentes de cruce, quæ habet aliquid peculiare, quòd non habent aliæ, scilicet esse representatiuum. Ita Bonaventura in 3. sententiar. distinctione 9. artic. 1. quest. 4. in corpore, & ad argumenta, Richardus ibid. artic. 2. quest. 3. Paludanus quest. 1. artic. 3. Marfil. in 3. quest. 8. artic. 2. dubii. 1. conclus. 1. 2. & 3. Idem docuit S. Thom. in 3. distict. 9. q. 1. art. 2. q. 4. differunt autem in qualitate adorationis: nam Bonavent. statuit adorationem ex vi nominis, eiusque speciei, scilicet patriæ, vel dulciæ, conuenire rei capaci laudis, & honoris ob virtutem, quales solum sunt personæ præditæ ratione, quibus exhibetur honor in testimonium virtutis, & vt obsequium famularatur, ideoque non tribui cruci, vt res est, sed solum ratione crucifixi, qua ratione tribuitur ipsi cultus patriæ. Alium verò honorem tribui etiam rebus inanimatis, ratione alicuius alterius excellentiæ: hoc modo exhibetur honor sacramentis, & cruci Christi, quem honorem ait, neque esse patriæ, neque dulciæ; sed vocari posse honorem venerationis. Alij, vt Richardus, non explicant cuiusmodi adoratio sit. S. Th. ibi dicit esse hyperduliam. Probatur hæc sententia ex Damasc. lib. 4. de fide, cap. 12. vbi ait, lignum crucis, in quo Christus mortuus est, venerandum non solum ratione representationis, sed quia ipso contactu, & passione Christi sanctificatum est. Secundò probatur ex differentia inter rationem adorandi imaginis, quæ est esse representatiuum, & representationem, & rationem adorandi reliquias, quæ est contactus personæ sanctæ, & cultu dignæ: nam ex priori ratione habetur adorari rem representatam per se in imagine, & cum imagine: ex posteriori verò habetur aliqua dignitas in re, quæ intelligitur relicta ex tali contactu, vnde fit, vt ipsa sit per se adorabilis.

Tertia sententia est, reliquias non esse totam materiam adorationis, quæ adoretur per se, non adorata simul persona, ad quam pertinent: sed adorari simul cum hac, eademque adoratione, qua hæc adoratur: est S. Thom. in hoc art. 6. vbi planè retractat, quòd dixerat in 3. sententiarum Caiet. hic, Capreoli in 3. distict. 9. quest. 1. art. 1. conclusione 3. Maior quest. 1. conclusione 5. Almain. quest. 1. concl. 6. Antonini 3. p. tit. 12. cap. 9. §. 1. VValdensis tom. 3. cap. 120. Adde Gabrielem lect. 55. in canonem, & Cordubens. lib. 1. quest. 5. dub. 5. qui simpliciter affirmant eadem adoratione adorari reliquias, & personam, scilicet patriæ, vel dulciæ, prout hæc adoratur, veruntamen hanc analogicè dici de persona, & reliquiis eius.

Videtur hinc idem dicendum quòd supra de imaginibus, nimirum non esse necessarium personam cuius sunt reliquie simul adorari explicitè; esse verò necessarium vt simul colatur saltem virtualiter, & implicitè, non solum vt quo, verum etiam vt quod, propter eam rationem, quòd quando res aliqua est amabilis, vel cultu digna solum propter aliud, id est, propter bonitatem, vel excellentiam alterius, qua est amabile, & quatenus est amabile, & cultu dignum aliud, & nullam per se propriam bonitatem, vel excellentiam habet seorsum ab illo, qua sit amabile, & venerabile, nõ potest amari, vel coli absque eo quòd formaliter, vel virtualiter ametur, cui colatur aliud: reliquie autè nul-

lam habent excellentiam seorsum à persona, neque crux in qua pependit Christus, qua sint dignæ cultu: ergo non possunt coli absque eo quòd saltem virtualiter colatur persona. Quòd autem non sit necessarium adorari explicitè, ostensum est supra exemplo mediorum non habentium aliam bonitatem, qua sint amabilia per se, nisi finis amatur enim saltem virtualiter finis cum ipsis, sed non amatur semper formaliter, & explicitè.

Præterea auctoritates illæ Patrum VII. Synodi, & aliorum, quibus ostendimus imagines, non nisi adorato directè exemplari, adorari, nominatim loquantur simul de reliquiis; imò ad ostendendum ita adorari imagines, vtuntur exemplo reliquiarum, scilicet vestis Ioseph, quam colebat, & oculabatur Iacob, & vestium, ac rerum patris absentis, quas venerantur filij.

Ex his ad primum argumentum ab auctoritate Damasc. respondeo ipsum ibi tantum tradidisse alteram rationem adorationis propriam ligno crucis, in qua pependit Christus distinctam ab ea, quam habet communem cum aliis crucibus: nam adorari ratione representationis instar imaginis, est huic commune cum aliis: habet autem præterea præ aliis vt adoretur ratione contactus, sicut reliquie: vnde fit, vt si soluat figura crucis, ligna huius sint adorabilia, non autem ligna aliarum crucium, vt dicunt Leontius, & Patres supra citati. Itaque non assignat Damasc. alium quendam modum quo adoretur crux, non adorato saltem virtualiter Christo, sed quo adoretur ratione contactus, & non ratione representationis.

Ex his, & ex fundamento iam proposito satis fit secundo argumento: reliquiis enim ex contactu non accedit dignitas absoluta, qua sint per se adorabiles seorsum à persona, sed relatiua, qua est esse aliquid personæ, ac proinde ipsas adorabiles simul cum persona, tanquam aliquid eius, & tanquam vnum cum ipsa. Imagines verò sunt adorabiles, velut ipsa persona, quasi esset præsens, vt supra satis declaratum est; propterea S. Thom. in hoc art. non ait crucem adorari duplici modo adorationis, sed duplici titulo.

QUESTIO XXVI.

De eo quod Christus mediator Dei, & hominum dicitur.

ARTICVLVS I.

Vtrum esse mediatorem Dei, & hominum sit proprium Christo.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd esse mediatorem Dei & hominum, non sit proprium Christo. Sicut enim Sacerdos, ita & Propheta videtur esse mediator inter Deum, & homines: secundum illud Deum. 5. Ego illo tempore sequester fui, & medius inter Deum, & vos. Sed esse Prophetam, & Sacerdotem, non est proprium Christo. Ergo nec esse mediatorem.

2. Præterea, illud quod conuenit Angelis bonis, & malis, non potest dici esse proprium Christo. Sed esse medium inter Deum, & homines, conuenit Angelis bonis, vt Dionysius dicit 4. cap. de Diuin. nom. conuenit etiam Angelis malis, id est, demonibus: habent enim quædam communia cum Deo, scilicet immortalitatem: quædam cum hominibus, scilicet quòd sunt animo passivi, & per consequens miser: vt patet per Aug. in 9. de Ciuit. Dei: Ergo esse mediatorem Dei, & hominum non est proprium Christo.

3. Præterea ad officium mediatoris pertinet interpellare ad vnum eorum, inter quos est mediator pro altero. Sed Spiritus sanctus

sanctus, sicut dicitur Rom. 3. interpellat pro nobis ad Deum gen- A
tibus inenarrabilibus. Ergo Spiritus sanctus est mediator in-
ter Deum & homines. Non ergo est proprium Christo.

Sed contra est, quod dicitur prima ad Timoth. secundo, Unus
est mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus.

Respondet dicendum, quod ad Mediatoris officium proprie
pertinet, coniungere, & unire eos, inter quos est mediator. Nam
extrema ununtur in medio. Unire autem homines Deo perfe-
ctine quidem convenit Christo, per quem homines sunt reconcili-
ati Deo, secundum illud 2. ad Cor. 5. Deus erat in Christo
mundum reconcilians sibi. Et ideo solus Christus est perfectus
Dei, & hominum mediator, in quantum per mortem suam hu-
manum genus Deo reconciliauit: unde cum Apostolus dixisset,
Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, subiungit.
Quid dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Nihil tamen
prohibet aliquos alios secundum quid dici mediatores, inter
Deum & homines: prout scilicet cooperantur ad unionem ho-
minum cum Deo dispositiue, vel ministerialiter.

Ad primum ergo dicendum, quod Propheta, & Sacerdotes
veteris Testamenti, dicti sunt mediatores inter Deum, & homi-
nes dispositiue, & ministerialiter, in quantum scilicet pronuntia-
bant, & presfigurabant verum & perfectum Dei & hominum
mediatorem. Sacerdotes vero noui Testamenti possunt dici me-
diatores Dei & hominum, in quantum sunt ministri veri Me-
diatoris, vice ipsius salutaria sacramenta hominibus exhi-
bentes.

Ad secundum dicendum, quod Angeli boni, ut Aug. dicit
in 9. de Ciuit. Dei, non recte possunt dici mediatores inter Deum
& homines. Cum enim utrunque habeant commune cum Deo
& beatitudinem & immortalitatem, nihil autem horum cum
hominibus miseris mortalibus, quomodo non potius remoti sunt
ab hominibus, Deoque coniuncti, quam inter utroque medij
constitui? Dionys. tamen dicit eos esse medios, quia secundum
gradum nature sunt infra Deum & supra homines constituti:
& mediatoris officium exercent, non quod principaliter & per-
fectiue, sed ministerialiter & dispositiue. Unde Math. 4. dicitur,
quod accesserunt Angeli, & ministrabant ei, scilicet Christo.
Demonibus autem habent communem cum Deo immortalitatem,
cum hominibus autem miseriam: ad hoc enim se interponit me-
dium demon immortalis, & miser, ut ad immortalitatem bea-
tam transire non sinat, sed perducatur ad miseriam immortalem.
Unde est, sicut malus medius, qui separat amicos. Christum au-
tem habuit communem cum Deo beatitudinem, cum homini-
bus autem mortalitatem: & ideo ad hoc se interposuit medium,
ut mortalitate transacta, & ex mortuis faceret immortales (quod
in se resurgendo monstrauit) & ex miseris beatos, unde nun-
quam ipse decessit. Et ideo ipse est bonus mediator, qui reconcilia-
t immicos.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus sanctus cum sit per o-
mnia Deo equalis non potest dici medius, vel mediator inter
Deum & homines, sed solus Christus, qui licet secundum diuini-
tatem equalis sit Patri, tamen secundum humanitatem minor
est Patre, ut supra dictum est. Unde super illud ad Gal. 3. Chris-
tus est mediator: dicit Gloss. Non Pater, nec Spiritus sanctus.
Dicitur autem Spiritus sanctus interpellare pro nobis, quia ipse
interpellare nos facit.

In hoc articulo supponit S. Thomas, Christum esse
mediatorem, itemque alios præter Christum esse
mediatores, & quæstio posita est in comparatione, vi-
delicet an sit proprium Christi. Ut respondeat statuit
rationem, in qua consistat officium mediatoris, videli-
cet in coniungendis duabus partibus, seu duobus ex-
tremis disjunctis, aut non coniunctis; & inde peten-
dum esse discrimen mediatoris proprii, vel minus
proprii; nomine autem proprii in re proposita non
intelligit solum illum, cui conuenit coniungere
& unire secundum rationem coniunctionis propriam
proprietate generica: sic enim nomen mediatoris multis
proprie conuenire potest; quia multis conuenit

coniungere Deum cum hominibus cōiunctione pro-
pria proprietate generica: sed intelligit illum, qui
efficaciter coniungit, nimirum ut ipse sine aliis possit,
alij sine ipso non possint, & per ipsum, & opus ipsius
possint, iuxta quam acceptationem proprie coniunge-
re, est perfecte coniungere. Ex his statuit duas conclu-
siones.

Prima conclusio, solus Christus est Dei, hominum-
que mediator perfectus, ac proinde proprius. Probat-
ur, quia unire perfecte homines cum Deo perfectione
efficaci iam explicata, soli Christo cōuenit, iuxta illud
2. ad Cor. 5. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi:
& rursus, mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus: &
subiunxit, inquit S. Thom. Qui dedit semetipsum redem-
ptionem pro multis: in quo S. Thom. vult notari radicem
efficacem mediatoris, & perfectionis, ac proinde pro-
prietatis.

Secunda conclusio, alij extra Christum possunt qui-
dem dici mediatores, sed solum secundum quid, ac
proinde minus proprie. Probat, quia sunt ministri
Christi, & opus illorum positum est in dispositione
ad propriam coniunctionem hominum cum Deo. Vbi
obseruare oportet aliquando alios mediatores opera-
ri ipsam coniunctionem cum Deo, videlicet sacerdo-
tes administrando Sacramenta, sed tunc in eo opere
sunt ministri Christi, & applicant eius merita, iuxta
illud 1. ad Corinth. 1. Nunquid Paulus crucifixus est pro
vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis. Itaque Christus
est proprius mediator. Quando verò operantur opera
propria, non possunt aliud operari nisi dispositionem
ad coniunctionem cum Deo, scilicet docendo, hortan-
do, &c. in quo sunt imperfecti mediatores, & hos duos
modos proponit S. Thom. dicens alios cooperari dis-
positiue, vel ministerialiter.

Circa hunc articulum obseruandum est optimam
esse notionem mediationis, quam tradit S. Thom. po-
sitam in eo, quod vnus coniungat duo: hoc autem
duobus modis fieri potest; primo secundum substan-
tiam, quo modo in homine iunguntur natura spirita-
lis, & corporea, seu spiritus, & corpus; & in Christo
natura diuina, & humana: & hoc sensu non raro Chri-
stus à Patribus dicitur mediator: sic Basil. lib. 4. contra
Eunomium. Nissenus in locum illum Apostoli, Quando
sibi subiecta sint omnia. Tertull. lib. de resurrectione carnis,
cap. 5. 1. & lib. contra Praxeam, c. 27. Hilar. lib. 9. de Trinit.
Cyrill. lib. 4. thesauri, c. 2. & lib. 12. c. 10. Epiph. in Ancho-
rato, ante medium. Fulgent. lib. de fide ad Petrum. Hinc
aliqui Patres declarant Christum esse medium ex eo,
quod participet duo extrema; ex Deo naturam diui-
nam, & personam; ex hominibus autem naturam hu-
manam: ita Chrysost. hom. 7. in illud 1. ad Timoth. 2.
Unus Deus, & vnus mediator. Theoph. Theodor. & OE-
cum. in eundem locum.

Secundo ea coniunctio, & mediatio fieri potest se-
cundum officium aliquod, seu operationem, & de hac
solet esse frequentior sermo in Scripturis, & Patri-
bus, & quæstio apud Theologos, & S. Thom. hinc est que
magis propria acceptio: nam in priori sensu Christus
potius dicitur medius, quàm mediator, ut notat Bo-
nau. in 3. dist. 19. art. vlt. quæst. vlt. vbi Richardus, Ga-
briel, & alij.

Rursus hoc officium quatuor genera operationum
continere potest. Primum est iudicium inter duos dis-
sidentes, ut tribuatur vtrique quod suum est, & concili-
entur; hoc tribuitur Christo ab Ambros. in cap. 2. 1. ad
Timoth. dicente, Christum factum à Deo arbitrum, &
iudicasse posse hominem cum Deo conciliari, si Deus
ignosceret, & homo in fide permaneret, nec est quod
queramus rigorem in hoc nomine arbitri; sic enim in
re proposita multum descenderet à proprietate, ut per
se constare potest expendenti singulas condiciones
arbitri;

arbitri; sed satis est in re proposita, ut officium Christi
sit exponere vtrique parti id quod ab ipsis requiritur.
Secundum est denunciare vtro citroque pacta, &
conditiones vnus partis alteri per modum internun-
cij, quo sensu dicitur Deut. 5. Ego medius, & sequester
fui inter Deum, & vos in illo tempore; & ad Galat. 3. Data
est lex per Angelos in manu mediatoris, id est, Moysis. Ma-
lach. 3. Christus propheticè appellatur Angelus Tes-
tamenti. Tertium est, supplicare, precè que offerre
vni parti pro altera, & ad hoc munus spectant quæ
suprà diximus in quæst. 21. de oratione Christi in via,
& in patria: & in quæst. 22. de sacerdotio Christi. Quar-
tum est, & maxime proprium satisfacere, & soluere
vni parti pro altera, de quo dicitur ad Hebr. 2. Non ac-
cessisti ad accessibilem ignem, &c. sed accessisti ad Sion, &c.
& Testamenti noui mediatorum Iesum: & loco cit. hinc à
S. Thom. ex 1. ad Timoth. 2. Unus est mediator, &c. Huc
spectant quæ suprà diximus circa art. 2. q. 1. de satisfac-
tione Christi, & in q. 19. de eius merito, & q. 22. de
Sacerdotio. Et quidem tribus prioribus modis nomen
mediatoris accomodari potest aliis extra Christum;
quarto verò modo nemini præter ipsum, quod per-
spicue declarat dicta vox Apostoli, Unus est mediator
Dei, & hominum homo Christus Iesus.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christus secundum quod homo sit
mediator Dei, & hominum.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus non
sit mediator Dei & hominum secundum quod homo. Di-
cit enim August. in lib. contra Felicianum: Vna est Christi per-
sona, ne sit non vnus Christus, non vna substantia, nec mediato-
ris dispensatione subiecta, aut Dei tantum dicatur, aut homi-
nis filius. Sed non est Dei, & hominis filius secundum quod ho-
mo, sed simul secundum quod Deus, & homo. Ergo neque di-
cendum est, quod sit mediator Dei & hominum solum secundum
quod homo.

2. Præterea, sicut Christus in quantum est Deus, conuenit
cum Patre & Spiritu sancto, ita in quantum est homo, conuenit
cum hominibus. Sed propter hoc, quod in quantum est Deus,
conuenit cum Patre, & Spiritu sancto: non potest dici media-
tor: in quantum est Deus: quia super illud 1. ad Timoth. 2. Me-
diator Dei, & hominum, &c. dicit Gloss. In quantum est Verbum
non medius est, quia equalis est Deo, & Deus apud Deum, &
simul vnus Deus. Ergo nec etiam in quantum est homo, potest
dici mediator, propter conuenientiam quam cum hominibus
habet.

3. Præterea, Christus dicitur mediator, in quantum recon-
ciliauit nos Deo: quod quidem fecit, auferendo peccatum, quod
nos separabat à Deo. Sed auferere peccatum, conuenit Christo,
non in quantum est homo, sed in quantum est Deus. Ergo Chri-
stus in quantum est homo, non est mediator, sed in quantum est
Deus.

Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. 9. de Ciuit. Dei. Non
ob hoc mediator est Christus, quia est Verbum: maxime quippe
immortale, & maxime beatum Verbum, longe est à mortalibus
miseris: sed mediator est secundum quod homo.

Respondet dicendum, quod in mediatore duo possumus con-
siderare. Primo quidem rationem medij: secundo officium con-
iungendi. Est autem de ratione medij, quod distat ab utroque
extremorum: coniungit autem mediator per hoc, quod ea que
vnus sunt, deferri ad alterum. Neutrum autem horum potest
conuenire Christo secundum quod Deus, sed solum secundum
quod homo. Nam secundum quod Deus, non distat à Patre, &
Spiritu sancto in natura & potestate dominij. Nec etiam Pa-
ter & Spiritus sanctus aliquid habent quod non sit filij: ut sic
possit id quod est Patris, vel Spiritus sancti, quasi quod est alio-
rum, ad alios deferre. Sed utrunque conuenit ei, in quantum est
Ios. Ragulæ in 3. p. D. Th. tract. post.

homo: quia secundum quod est homo, distat & à Deo in natura:
& ab hominibus in dignitate & graue & glorie. In quantum
etiam est homo, conuenit ei coniungere homines Deo, præcepta
& dona Dei hominibus exhibendo, & pro hominibus Deo sa-
tisfaciendo, & interpellando. Et ideo verissime dicitur media-
tor secundum quod homo.

Ad primum ergo dicendum, quod si subtrahatur diuina na-
tura à Christo, subtrahetur per consequens ab eo singularis ple-
nitude gratiarum, qua conuenit ei, in quantum est vnigenitus
à Patre: ut dicitur Ioan. 1. Ex qua quidem plenitudine habet,
ut sit super omnes homines constitutus: & propinquus ad
Deum accedens.

Ad secundum dicendum, quod Christus secundum quod
Deus, est per omnia equalis Patri, sed etiam in humana natu-
ra excedit alios homines. Et ideo secundum quod homo, potest
esse mediator, non autem secundum quod Deus.

Ad tertium dicendum, quod licet auctoritatiue peccatum
auferre conueniat Christo, secundum quod est Deus, tamen sa-
tisfacere pro peccato humani generis conuenit ei, secundum quod
est homo. Et secundum hoc dicitur Dei & hominum mediator.

AFFIRMAT S. Thom. probatque proferendo fun-
damentum, quod simul ostendat conclusionem hanc,
est mediator ut homo, & excludat aliam, scilicet, est me-
diator ut Deus. Fundamentum autem petitur ex dua-
bus conditionibus per se requisitis ad rationem me-
diatoris, quarum altera est distantia ab extremis; alte-
ra verò est delatio rerum vnus extremi ad alterum;
hanc enim notionem mediatoris tradit Chrysostom.

in cap. 9. ad Hebr. explicans illud, Ideo noui Testamenti
mediator est. Quid est (inquit) mediator? mediator non est
Dominus rei, cuius est mediator: sed & alia quidem res. Chri-
stus autem vt Deus est, neque distat à Patre, & Spiri-
tu sancto, neque potest ab ipsis aliquid quod suum
non sit, ad nos deferre, quandoquidem tres personæ
in bonis omnibus communicant, sed vt homo est,
distat à Deo secundum naturam, ab hominibus verò
secundum dignitatem. Defert dona, & præcepta ad
homines à Deo tanquam aliquid Dei, & non suum,
quia solus Deus, & non ipse, vt homo est eorum causa
princeps, & præcipua. Idem cum satisfacit, & interce-
dit vt reconcilians nos Deo, quantum hæc sint opera
ipsius Christi, tamen ideo dicitur non offerre aliquid
suum, sed alienum, quia satisfactio, & intercessio pro
remissione peccati pertinet ad illum, qui est debitor,
& reus peccati; quod si aliquis alius satisfaciat, & sol-
uat, satisfacit, & intercedit loco debitoris, & satisfac-
tione, intercessioque dicitur debitoris; Christus autem
vt homo neque erat reus, neque capax peccati, nec
proinde satisfactionis per se; quare cum satisfacit,
exhibet aliquid alterius, similiterque cum intercedit
pro peccatis.

Atque hæc est communis Theologorum sententia;
Bonau. in 3. dist. 19. art. vlt. q. vlt. Rich. art. 2. q. 4. ad 3. Ga-
briel. q. vnica, Durand. q. 2. n. 7. Palud. q. 1. art. 3. Albert.
art. 10. ad 3. Caiet. & omnium interpretum S. Thomæ
in hoc art.

Contrarium senserunt recentiores heretici, tri-
buentes munus mediatoris diuinitati, secundum vario-
s modos, quos retulimus suprà circa art. 1. quæst. 22.
agentes de sacerdotio Christi, vbi etiam protulimus
argumenta ab auctoritate, & ratione, ad probandum
Christum esse sacerdotem, vt homo est; eadem enim
argumenta probant esse mediatorem, quatenus homo
est, quia esse sacerdotem est præcipuum munus me-
diatoris; conuenit enim per se sacerdoti sacrificare, &
orare, his autem actionibus maxime constat officium
mediatoris: nominatim verò probatur ex cap. 2. 1. ad
Timoth. vbi dicitur, Unus Deus, vnus & mediator Dei, & ho-
minum, homo Christus Iesus. Non otiose additur vox,
homo, sed prudenter ad designandam naturam, in qua
Christus

Christus est mediator, quod notavit August. lib. 2. de peccato originali, cap. 28. & serm. 11. de verbis Apostoli; nam in illa particula, unus Deus, comprehenditur Christus, quatenus Deus est; neque enim recte occurrunt haereticis dicentes, ibi nomine Dei non denotari Deum absolutè, sed Deum patrem, ut distinctam personam à filio; quantum enim ab hoc sensu non sit alienus Ambrosius, tamen communior, & probabilior expositio intelligit ibi Deum absolutè, August. serm. 1. in Psalm. 29. ubi explicans hæc verba ait, *Quid est mediator esse inter Deum, & homines? non inter patrem, & homines, sed inter Deum, & homines. Quid est Deus? Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Qui sunt homines? peccatores, impij, mortales. Inter illam Trinitatem, & hominum infirmitatem, & iniquitatem mediator factus est homo, non iniquus, sed tamen infirmus. Eadem est expositio Bedæ, & Anselmi in eum locum.*

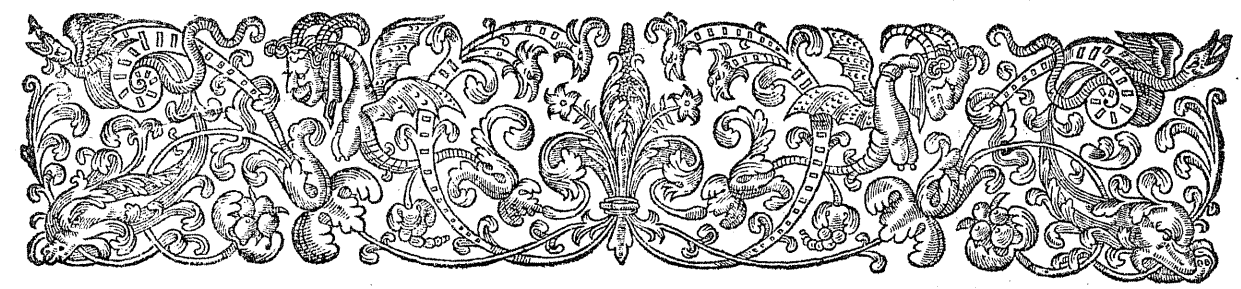
Alibi etiam August. ex instituto docet Christum, ut homo est, non autem ut Deus mediatorem esse, scilicet in epist. 59. ad Paulinum. *Per mediatorem* (inquit) *non Deum, quod semper verbum erat, sed hominem Christum Iesum; & lib. 1. de Trinit. cap. 7. Christus* (inquit) *in forma Dei equalis patri, in forma servi mediator Dei, & hominum: & lib. 10. Confessionum cap. 43. In quantum homo* (inquit) *in tantum mediator, in quantum autem Verbum non medium, quia equalis Deo, & Deus apud Deum, & cum Patre, & Spiritu sancto unus Deus. Fulgent. lib. de incarnatione, & gratia Christi, cap. 13. Hic in humana natura mediator Dei, & hominum factus est.*

Illud etiam hic præterea obseruare oportet in hac propositione: Christus est mediator quatenus homo, & nõ quatenus Deus, non excludi suppositum diuinum; nam operationes sunt suppositorum, ut pluribus in locis supra ostendimus; in Christo autem non est aliud suppositum nisi diuinum; verum cum subsistat in duabus naturis, & per utramque operetur, determinatur vna natura, per quam operetur, scilicet humana, & excluditur altera, scilicet diuina, ut non operetur per illam solùm, neque per illam simul cum humana. Vbi præterea animaduertere oportet sermonem esse de ipsis physicis operationibus mediatoris, quales sunt intercessiones, & preces, itémque labor, passio, mors, &c. quibus satisfacit, ac de principio illarum physico; huius enim principium per particulam, *quatenus*, determinatur vna natura, eaque humana, quia diuina non est principium particulare harum operationum, sed solùm vniuersale ratione communi, qua concurrat cum omnibus agentibus; non enim Christus per ipsam patitur, orat, &c. Sed neque est principium alius operationis, qua Christus satisfaciatur, siue sola ipsa natura diuina sine interuentu humanæ;

quia opera solius Dei non possunt habere rationem meriti, & satisfactionis, præsertim debitæ ipsi Deo, ut in initio ostensum est: siue cum interuentu naturæ humanæ, quia ab his duabus naturis non potest proficisci vna operatio, tanquam à principiis particularibus, nisi vel iuxta Eutychemis errorem confundentis naturas, ut ex duabus fiat vna, vel iuxta errorem Monothelitarum asserentium vnam operationem duarum naturarum, ut dicebamus supra præsertim circa art. 1. q. 22.

Præterea verò suppositum diuinum non solùm includitur dicta ratione communi omni operationi, verum ratione peculiari operationibus, quibus Christus est mediator inter Deum, & homines, ad hoc ut reconcilientur, obtineant remissionem peccatorum, & mereantur gloriam, atque augmentum gratiæ: debent enim habere ad hos effectus, & habent infinitum valorem, quorum principium non potest esse nisi suppositum diuinum, sub hac ratione speciali, qua diuinum est; quo modo simul est agens operationum in genere physico, & est veluti forma earundem in genere moris, ad modum supra explicatum; quanquam aliqui minus rectè volunt hanc formam esse naturam diuinam quatenus sanctificat, quod supra refutauimus in materia de satisfactione. Propterea quidam non sunt contenti dicere Christum ut hominem esse mediatorem, sed ut Deum hominem, & fauēt S. Th. hic ad primum dicens per hanc propositionem, Christus est mediator quatenus homo, non subtrahi diuinitatem, quia subtraheretur plenitudo gratiarum, quæ conuenit ei in quantum est vnigenitus filius Dei; multo verò magis subtraheretur valor ab operibus, quibus satisfacit. Et quidem nisi subiectum propositionis esset determinatum ad hoc, ut supponatur pro tali supposito, scilicet diuino; sine dubio esset addenda vox illa *Deus*, ut dicatur, Christus ut Deus homo est mediator. Ceterum semper supponitur siue in nomine Christi, siue in nomine huius hominis, monstrato Christo, siue & multo magis in nomine Filij Dei; quare nihil oportet addere, ut diximus aliàs de hac propositione, Christus ut homo satisfacit, in materia de satisfactione, cum qua inchoauimus nostras has disputationes de sacratissimo Incarnationis mysterio: & iam tandem ipso Christo duce, atque intermedio apud Deum, cum ad obtinenda reliqua modò dicta bona omnibus communia, tum verò singulariter ad hos labores instituendos, ac perficiendos, quem dudum nobis incipiendo proposuimus, illum iam perfecto operi, atque absoluto diuinæ gloriæ FINEM imponimus.

INDEX

INDEX LOCORVM
SACRÆ SCRIPTVRÆ,
QVÆ IN HIS COMMENTARIIS
EXPLICANTVR.

<i>EX VETERI</i>		
<i>Testamento.</i>		
	Genesis.	
		Ester.
		14. <i>Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt.</i> 336.c
		Iob.
		5. <i>Voca. si quis est qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.</i> 383.c
		Psalmi.
		15. <i>Propter hoc letatum est cor meum.</i> 70.b
		36. <i>In capite libri scriptum est de me.</i> 118.b
		44. <i>Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem.</i> 53. b
		48. <i>Adorate scabellum pedum eius.</i> 307. b
		96. <i>Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, &c.</i> 270. a
		Et: <i>Adorate eum omnes Angeli.</i> ibid.
		98. <i>Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.</i> 362. d
		109. <i>De torrente in via bibit.</i> 70. d
		Ecclesiasticus.
		18. <i>Ne verearis usque ad mortem iustificari.</i> 45. c
		Isaias.
		11. <i>Et erit sepulcrum eius gloriosum.</i> 444. e
		53. <i>Pro eo quod laborauit anima eius, &c.</i> 70. c
		Et: <i>Generationem eius quis enarrabit.</i> 218. a
		V 2. EX

CAP. 14. **M**elchisedech Rex Salem protulit panem, & vinum, erat enim sacerdos Altissimi. col. 187. c

Ibid. *Et dedit Abraham decimas ex omnibus.* 190. a
22. *Expectate hic cum asino, &c. postquam adorauerimus reuertemur ad vos.* 270. d
30. *Experimento didici, quia benedixit mihi Dominus.* 188. b
33. *Transiit (Melchisedech) in Salem urbem Sichimorum.* 181. e

Exodus.
30. *Non facies tibi sculptile.* 340. e
33. *Moyse vidit posteriora Dei.* 349. e

Leuiticus.
8. *Qui exemplari, & umbra deseruiunt caelestium.* 185. e
26. *Benedictus eris in vrbe, benedictus in agro, &c.* 81. a

Deuteronomium.
28. *Benedictus eris in vrbe, benedictus in agro, &c.* 81. a
Ios. Ragusa in 3. p. D. Th. tract. post.

INDEX LOC. S. SCRIPT.

EX NOVO TESTAMENTO.

Euangelium Matthæi.

- CAP. 3. **H**ic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. 217.d
 5. Nolite putare, quoniam veni solvere legem, & Prophetas. 120.c
 12. Ecce puer meus. 134.d
 16. Exinde cepit Iesus ostendere discipulis, quia oportet eum ire Ierusalem, & multa pati, &c. 51.d

Lucæ.

23. *Ua vobis qui edificatis monumenta.* 444.d
 Et: *Consentitis operibus patrum vestrorum, quorum ipsi quidem eos occiderunt, vos autem edificatis eorum sepulcra.* 446.d
 24. *Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, &c.* 70.a
 Vlt. *Nonne hæc oportuit pati Christum.* 69.b

Ioannis.

1. *In mundo erat, & mundus eum non cognovit.* 71.e
 Et: *De plenitudine eius omnes accepimus.* 75.c
 4. *Patres nostri in monte hoc adorauerunt.* 270.e
 5. *Dedit ei iudicium facere.* 72.b
 Et: *Ut omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem.* 277.a
 10. *Potestatem habeo ponendi animam meam, & hoc mandatum accepi à Patre meo.* 122.b
 11. *Pater, gratias ago, quoniam audisti me.* 152.e
 12. *Erant quidam Gentiles qui ascenderant, ut adorarent in die festo.* 270.d
 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis.* 155.c
 15. *Sicut palme non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vita, &c.* 111.d
 Et: *Quia sine me nihil potestis facere. ibid.*
 20. *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem*

vestrum. 224.c

Acta Apostolorum.

8. *Eunuchus Æthiops venerat adorare in Ierusalem.* 270.d

Epist. ad Romanos.

1. *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei, &c.* 246.c
 5. *Sicut per unius obedientiam peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obedientiam iusti constituentur multi.* 123.a
 8. *Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* 154.d
 Et: *Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit.* 217.d

Ad Galatas.

3. *Data est lex per Angelos in manu mediatoris.* 457.a
 4. *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege.* 120.d, 211.c
 Et: *Quod si filius, & heres per Deum.* 215.b

Ad Ephesios.

1. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi.* 80.c
 Et: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ne essemus sancti.* 101.a
 2. *Ipsius enim sumus factura.* 81.c

Ad Philippenfes.

1. *Vobis donatum est pro Christo, &c.* 81.e
 2. *Propter quod & Deus exaltavit illum, &c.* 67.a, & seq.
 Et: *Propterea exaltavit illum, & dedit illi nomen, &c.* 72.d
 Et: *In nomine Iesu omne genu flectetur.* 270.b

1. Ad Timotheum.

2. *Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævicationem fuit.* 85.b

INDEX LOC. S. SCRIPT.

2. Ad Timotheum.

1. *Vocavit nos vocatione sua sancta.* 102.b

Ad Hebræos.

2. *Videmus Iesum propter passionem mortis gloria, & honore coronatum.* 66.e
 10. *Ingrediens in mundum dicit: Hostiam, & oblationem noluit, corpus autem adaptasti mihi, &c. tunc dixi: Ecce venio, ut faciam voluntatem tuam.* 42.a
 Et: *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam.* 118.b
 Et: *Impossibile est sanguine hircorum, & tau-*

- rorum auferri peccatum.* 165.c
 11. *Accedens per semetipsum ad Deum ad interpellandum.* 154.b

1. Ioannis.

2. *Aduocatum habemus apud Patrem.* 154.d
 5. *Qui natus est ex Deo non peccat, sed generatio Dei conseruat eum.* 215.a

Apocalypsis.

3. *Ego vici, & sedeo cum Patre meo.* 71.d
 5. *Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, &c.* 69.d

FINIS.

V 3

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM NOTABILIVM.

A.	
<i>Aaron.</i>	
A RON quis.	181.c
<i>Actio.</i>	
A ctio humana Christi, vide <i>Operatio.</i>	
<i>Actus.</i>	
Actus meritorij Christi.	11.c, & seqq.
<i>Adam.</i>	
Adam an, & quomodo habuerit fidem, & posterius per ipsum.	86.a
<i>Adoptio, Adoptiuus.</i>	
Adoptio Christi.	205.b
Adoptare toti Trinitati conuenit.	208.e
Adoptari proprium creaturæ rationali.	210. a
Quenam creatura illa rationalis.	ibid. c
Angeli vtrum filij adoptiui.	ibid. d
Homines iusti ante aduentum Christi fuerunt filij adoptiui, non minus quam iusti post aduentum.	211. d
In adoptiua filiatione, quæ spectanda.	212. e
Iusti, siue reprobi, siue prædestinati, vtrum filij Dei adoptiui.	214. c
Christus quatenus homo non est filius adoptiuus.	223. e, vsque ad 239
<i>Adoratio Christi, Sanctorum, & beatæ Virginis.</i>	
Adoratio quid.	259. a, & seqq.
Cultus & honor exhibitus Deo in genere non est adoratio.	262. e
Adoratio in quo propriè consistat.	268. b
Adorationis nomen latè tribuitur omnibus actibus religionis, tam internis, quam externis, in quibus est subiectio, & cultus Dei.	269. d
Christi humanitas, vt res adorata adoratur adoratione latræ; vt ratio verò adorandi, adoratione dulciæ.	276. c
Persona Christi adoratur adoratione latræ propter suam diuinitatem, & dulciæ propter perfectionem humanitatis.	ibid. d
Christus adorandus adoratione Dei æquali cum Patre Deo.	ibid. e
An secundum distinctiones excellentiæ sint species, vel modi adorationis.	277. d, e
Quenam sit adoratio soli Deo conueniens, appellata nomine latræ.	280. c, d
Adoratio Christi, vt hominis, seu humanitatis Christi.	281. a
Adoratio sanctis hominibus, & Angelis debita.	282. d, error hæreticorum.
285. c	
Vnica virtus exhibet cultum Deo, & sanctis hominibus, atque Angelis, eadèque secundum diuersa connotata dicitur latræ, & dulciæ.	295. c
distinctis tamen virtutibus Deum coli, & sanctos, quorum altera est latræ, altera dulciæ, communior sententia.	ibid. e
An omnes creaturæ intelligentes adorentur vno habitu virtutis in quibuscunque gradibus, & differentiis.	296. a
Deus & creaturæ non vna, eadèque adorantur virtute, sed distinctis.	ibid. d
Creaturæ titulo sanctitatis non coluntur eadem virtute, qua coluntur titulo cuiuspiam ciuilis excellentiæ.	ibid.
Creaturæ sub quibuscunque titulis excellentiæ: vnâ, eadèque virtute coluntur, non diuersis.	ibidem
Adoratio in genere ordinis infiniti recipit magis, & minus intra eandem speciem.	299. a
Adoratio sanctorum huius vitæ est eiusdem speciei mediæ, sed non perfectæ.	ibid. b
Adoratio sanctorum defunctorum verè dicitur cultus religiosus, non autem adoratio sanctorum viuentium.	ibid.
Adorationis species.	ibid.
Eadem charitate amatur Deus, & sancti, non coluntur verò eadem religione, & cur.	ibid. d
Discrimen adorationis, & amoris.	301. d, & sequentibus.
Christus adoratur latræ, non solum cum determinatione, quatenus Deus est, sed absolute sumptus, vt significat personam subsistentem in duabus naturis.	303. e
Homini tribuitur adoratio latræ per communicationem idiomatum.	304. a
Christo reduplicatiuè non conuenit adoratio latræ.	ibid.
Adoratio vtrum Christo conueniat vt homini specificatiuè.	ibid.
Christus adoratur latræ largè sumptâ.	ibid. c
Christus vt homo, seu humanitas vt est aliquid Christi, adoratur suprema adoratione latræ, eadem qua adoratur Deus, cuius adorationis ipsa est terminus.	306. a
In Christo est excellentia, & ratio adorandi creatura, quæ est sufficiens fundamentum hyperdulciæ.	310. c
Excellentia generis moralis infinita in Christo non potest	

INDEX RERVM.

potest esse ratio adorandi adoratione quæ sit in specie latræ, vel dulciæ, aut hyperdulciæ, sed speciei diuersæ.	311. d
Humanitas existens in Verbo, sed seorsum secundum se spectata, potest esse res adorata, & adorari secundum eiusmodi rationes adoratione distincta ab ea, qua adoratur simul cum Verbo.	312. d
Humanitas non adoratur decenter sine Verbo.	313. b
Humanitas Christi spectata operatione mentis seorsum à Verbo non est adoranda vlla adoratione saltem decenter.	ibid. e
B. Virgo non adoratur latræ, sed hyperdulciæ.	323. b
Adoratio B. Virginis in eo quod commune habet cum reliquis sanctis omnibus.	324. e
Rationes adorationis B. Virginis.	327. & seqq.
B. Virgini neque ratione supremæ sanctitatis, neque ratione maternitatis conuenit adoratio latræ.	331. e
Conuenit autem ratione vtriusque excellentiæ, cultus hyperdulciæ.	332. a
Hæc hyperdulciæ, quoad rationem maternitatis est diuersæ speciei à dulciæ, qua adorantur sancti.	ibid. b
Si sanctitas B. Virginis spectatur per se secundum gradus suos seorsum à maternitate, non est fundamentum hyperdulciæ distinctæ speciei à dulciæ sanctorum.	ibid. c
Si ponatur dignitas matris sine gratia sanctificante, & sine beatitudine, erit quidem minus bona B. Virgo, minusque beata quam alij sancti, verum tamen adorabilis magis quam illi.	333. a
B. Virgo vtrum adoranda si ponatur esse in statu peccati.	333. c
Imago Christi latræ adoranda.	335. a
Adoratio hominis vt imaginis Dei.	413. c
Adoratio creaturarum quarumcunque inanimatorum.	416. a
Adoratio imaginis, vide <i>Imago.</i>	
Adoratio Crucis, vide <i>Crux.</i>	

Ædes sacre, vide

Officium.

Agni imago, vide

Imago.

Amor.

Amor Dei in Christo.	14. c, d
Amor scientiæ beatæ, & infusæ.	33. a
Amor triplex.	412. b

Angelus.

Angeli filij adoptiui.	210. d
------------------------	--------

Auxilium.

Auxilium necessarium ad bene viuendum quo casu Christus non venisset.	83. d
---	-------

C

Caluinus.

Caluinus negat Christum sibi quicquam meruisse.	66. c
---	-------

Christus.

Christus Patri subiectus.	115. b, varie exponitur. ib. & seqq.
Christus quatenus subiectus legibus.	117. d, & an legibus diuinis posituius veteris Testamēti. 118. e
Christus verum propriumque mandatum habuit moriendi pro hominibus.	122. a, b
Modi subiectionis Christi.	125. d
Christus vtrum sibi ipsi subiectus.	126. d
Differentiæ inter Christum & Martyres.	163. b
Christus legislator, Rex & Sacerdos.	191. d
Christus verè Rex est.	193. c
Christus magis propriè verèque Rex est quam reliqui Reges, eiusque regnum magis propriam habet rationem regni, quam alia regna.	194. e
Christi regnum per se & natura sua quatenus includat dominium omnium rerum, regum & regnorum mundi.	195. c
Regna mundi, eorumque reges, ac simul omnia bona subiciuntur Christo regi.	196. a
Christus Dominus totius orbis.	197. c
Christus non assumpsit gubernationem, quam assumere sibi poterat, sed reliquit Principibus suis.	200. c
Christus an nominatim Dominus regni Iudæorum.	202. d
Christus quatenus homo, est filius Dei naturalis.	216. e
Christus ex vi vnionis hypostaticæ est ille qui ex vi generationis diuinæ genitus est Deus, & filius Dei, & subsistens in natura diuina.	220. a
Christus mediator Dei & hominum.	454. d & seqq.
Christi adoratio, vide <i>Adoratio Christi.</i>	
Christi prædestinatio, vide <i>Prædestinatio.</i>	

Clauus.

Clauis, quibus confixus est Christus, coluntur non quòd repræsentent, sed quòd tetigerint Christum.	419. c, 438. c
---	----------------

Concilium Francofordiense.

Concilium Francofordiense, an & quatenus recipiendum.	231. b
---	--------

Crux.

Crux Christi vtrum adoranda.	419. a errores aduersariorum.
	ibid.
Distinguuntur Cruces.	420. d
Vera Crux in qua Christus crucifixus.	ibid. e
Imago Crucis.	429. c
Signum Crucis, quod extenta manu fit in aère.	433. b eiusdem vltus & effectus. 434. a & seq. causæ horum effectuum.
	436. b
Proferuntur causæ cur dæmones interdum non terrentur Cruce.	437. b
Qualitas adorationis Crucis.	438. d

Cultus.

Colendus est Deus non solum cultu interno, verum etiam externo.	262. b
Cultus Dei à creatura.	278. c
Vide <i>Adoratio Christi.</i>	

INDEX RERVM.

D
Dies festi, vide Officium.
Dilectio.
Dilectio tripliciter sumitur. 102.d
Dulia.
 Dulia quid. 261.c
 Dulia prout tribuitur Deo non est distincta specie à latría. 279.c
 E
Epistola Adriani.
Epistola Adriani an & quousque recipienda. 231.a
Elipandus.
 Error Elipandi. 233.c
 F
Fides, spes, Charitas.
Motus fidei, spei & charitatis. 78.e
 G
Gratia, & Gloria, vide Meritum.
Gulielmus de Rubione.
Meritum Christi, ait, rem esse dubiam & incertam. 66.c
 H
Homines iusti.
Homines iusti ante aduentum Christi. 311. a
Vide Meritum.
 I
Idolum.
Idolum quid. 336.b
Imago.
 Vñs & cultus imaginum. 335. c
 Imago quid. ibid.
 Hostes & euerfores imaginum. 336.d
 Error Iudæorum, imagines esse prohibitas iure diuino naturali. 338. d
 Prohibita fuerunt imagines Dei, non verò reliquarum creaturarum. 341. a
 In vniuersum omnes imagines fuerunt prohibita. ibid. b.
 Non fuisse prohibitas imagines siue Dei, siue creaturarū, sed tantum imagines creaturarum in ordine ad adorationem, probabilior sententia. ibid.
 Dei & sanctissimæ Trinitatis imaginem pingere licitum. 348. b
 Imagines Angelorum, & quorum illas pingere liceat. 352. d
 Imago Agni. 353. a

Imagines vtrū recte collocentur in templis. 354. e
 soluuntur argumenta aduersariorum. 355. & seqq.
 Imagines Dei, Christi & Sanctorum absolute & simpliciter loquendo adoranda. 361. c satisfit argumentis aduersariorum. 366. c
 Error Gentilium in cultu imaginum. 370. b
 Sententia Concilij Francofordienſis de imaginibus. 374. d
 Error Iconomachorum contra imagines. 375. d
 Imago quomodo habeat ab exemplari quodd adorari debent. 385. c
 An possit adorari per se seorsum, non adorato simul exemplari. ibid. d.
 Adoratio imaginis ex natura rei. 387. d, vsque ad 402.
 Exemplar adoratur adoratione ipsa imaginis. 392. a
 Quando adoratur imago vt imago, tunc exemplar adoratur vt est in imagine, & vt refertur per imaginem. ibid.
 Adoratio imaginis ex vsu siue intentione adorantis. 402. c
 Qualitas adorationis imaginis. 407. c
 Imago adorari potest sola vt quod, adorato exemplari tantum vt quo. ibid. d
 Modus loquendi cum agitur de adoratione imaginum. ibid. e
 L
Latría.
Latría quid. 260.
Vide Adoratio.
Lex.
 Legis promissiones. 121. b
 Legibus subiici quid. ibid. d
 M
Martyres.
Differentiæ inter Christum & Martyres. 163. b
Mediatio, & Mediator, vide Christus.
Melchisedech.
 Melchisedech quis. 181. c
Mereri, Meritum.
 Christus quantum ad facultatem merendi, potuit mereri sibi quicquid possunt cæteri homines. 10. b
 quantum ad res non meruit sibi omnia quæ alij sibi merentur homines. ibid. c
 Christus capax fuit meriti, & actus meriti capaces habuit. ibid. e
 Actus per quos Christus mereri potuerit. 11. c & seqq.
 Christus vtrū meruerit per opera præcepti. 24. b
 Christi meritum quando inceperit. 40. c
 An meruerit, & mereatur post mortem. 44. c
 Beati an mereantur amplius in statu beatitudinis. 45. a
 Vulnus lateris Christi an & qua ratione contulerit ad meritum. 47. c ad consummationem passionis Christi pertinet, & fuit meritum. 48. e. Non fuit satisfactorium ex qualitate & natura actus, seu passionis, sed solum ex bonitate, volitione, & quantitate valoris. 51. e
 Christus

INDEX RERVM.

Christus vtrū meruerit gratiam & gloriam. 52. c
 Fieri potuit absoluta Dei potentia, vt Christus & gratiam & gloriam mereretur. 54. b
 De facto meruit sibi gratiam, cuiusque habitus. 55. e
 Non meruit sibi gloriam animæ, id est, visionem Dei. 60. c
 An meruerit sibi alia bona, scil. gloriam corporis, exaltationis nominis, &c. 66. c
 Christus omnia sibi meruit quæ non habuit ex vi generationis, neque initio illius. ibid. d
 Resurrectionem meruit ad vitam immortalē. 69. e
 Notitiam ipsius Christi meruit, qui in mundo latebat. 71. e
 Meruit potestatem iudicis. 72. b
 Regnum meruit, & dominium mundi. ibid. c
 Meruit etiam dignitatem capitis. ibid.
 Mereri aliis potuit. 73
 Meruit nobis remissionem peccatorum, & primam gratiam. 75. b
 Gloriam meruit omnibus hominibus, & vitam eternam. 77. b
 Ex meritis Christi non dantur omnes dispositiones præcedentes ad gratiam, ex Capreolo. 78. e reuocatur. 79. d
 Ex parte meritorum Christi, & oblationis, nõ est discrimen inter dona gratiæ sufficientis, & efficacis, & inter eos qui vno, aut altero modo vocantur, generatim loquendo de hac distinctione donorum gratiæ, & personarum. 92. b
 Manifestatio Dei, facta Christo eorum, quibus daret gratiam efficacem, & quibus tantum sufficientem, & auxiliorum, quæ vellet singulis conferre, atque oblationem Christi, qua merita sua nominatim pro his offerret, non fuit necessaria ad huc finem, vt gratia efficacis, dicatur, effectus meritorum Christi. 93. c
 Christus pro quibusdam nominatim, & pro quibusdam auxiliis orauit oratione peculiari, & obtulit merita sua oblatione peculiari. ibid. d
 Non potest dari causa meritoria voluntatis diuinæ. 98. c
 Dari potest meritum in nobis voluntatis diuinæ quoad liberam determinationem ad aliquod obiectum creatum, & huiusmodi causa meritoria sunt opera Christi. ibid. d
 Quidnam Christus meruerit hominibus iam iustificatis. 110. a
 Augmentum gratiæ, sicut augmentum gloriæ, & gloria est in nobis effectus meritorum Christi. 111. d
 N
Notitia Christi, vide Meritum.
 O
Officium.
Officia dedicationis sacrarum ædium, & dierum festorum, peregrinandi, & vota nuncupandi, quemadmodum adhibeantur ad honorem sanctorum absque cultu diuino, & notã idololatriæ. 288. d
Opera præcepti, vide Meritum.
 Operatio.
 Operatio humana. 8. d
 Operationes in Christo. 6. b causa erroris hæreticorum. ibid. c, d

Oratio.

Oratio Christi, & alterius sancti. 108. e 145. & seqq.
 Christus in via verè propriè orauit. 151. c
 Finis orandi duplex. ibid. d
 Christus in cælo orat pro nobis. 154. b
 Christus orari duobus modis potest, scil. vt Deus, & vt homo. 159. b
Vide Meritum.

P

Peccatum.

Peccatorum remissio vnde pendeat. 76. c
 Peccati paruulorum remissio. 77. a
Vide Meritum.

Peregrinationes fidelium, vide Officium.

Summus Pontifex.

Summus Pontifex est Dominus temporalis totius orbis. 197. d

Prædestinatio.

Prædestinationis causa. 96. b significatio nominis. ibid.
 Christus absolute loquendo est causa prædestinationis nostræ. 100. e
 Modus quo Christus prædestinatione nobis meruit. 102. d
 Christus non fuit causa prædestinationis omnium prædestinatorum per diuersam applicationem meritorum. 105. c
 Christus est verè propriè causa prædestinationis, cum omni veritate & proprietate causa eorum omnium, qui præ aliis eliguntur. 107. b
 Christus fuit causa peculiaris prædestinationis quorundam ex his qui prædestinati sunt vt haberent gratiam efficacem ad bene operandum, & præterea ad perseuerandum, seu moriendum. 108. c
 Prædestinatio Christi. 239. d
 Christus quomodo dicatur esse prædestinatus. 241. d
 Christus secundum quod homo est prædestinatus esse Deus, & secundum quod Deus est prædestinatus esse homo. 243. a
 Modus dicendi: Christus, seu homo, vel hic homo prædestinatus est filius Dei; expenditur. 243. c
 Rectène dicatur: Filius Dei prædestinatus est vt sit homo. 249. b
 An absolute dici possit: Christus est prædestinatus. 250. c
 An Christus dici possit prædestinatus ad gloriam, & ad alia dona gratiæ. 252. b
 Prædestinatio ad gloriam propriè tribuitur personæ Christi, humanitati verò impropriè. 255. e
 Tam humanitas Christi quàm Verbum propriè dici possunt ad vnionem hypostaticam præordinata, minus tamen propriè prædestinata. 256. a
 Humanitas Christi non prædestinatur ad vnionem hypostaticam, sed persona. ibid. c
 Prædestinatio Christi quatenus exemplar sit nostra prædestinationis. 258. b quatenus causa. ibid.

Promissio.

Promissiones sanctis factæ vtrū nuncupati vota possint. 290. b

I N D E X R E R V M.

<i>Puer.</i>		Sacerdotium Christi in quo conueniat cum sacerdotio Melchisedech. 187.a & seqq.
Puer pro seruo. 134.d		Christus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech potius quam secundum ordinem Aaron. 189.d
R		Christus vt sacerdos duplex sacrificium obtulit. ibid.e
<i>Regnum.</i>		<i>Sacrificium.</i>
Regnum quid. 191.e		Sacrificium Aaron & Melchisedech. 189.c
<i>Reliquia.</i>		<i>Scientia.</i>
Reliquia sanctorum. 439.c		Scientia in Christo. 33.a sententia Durandi. 41.b
Reliquia honesto loco habenda, pie & religiosè tractanda, dignoque cultu adoranda. 441.b soluitur argumenta aduersariorum. 444.c		<i>Seruus, seruitus, vide</i> Christus.
Quo cultu digna. 452.d		Christus verè proprièq; seruus dicitur. 129.& seqq. vsque ad 145
<i>Remissio peccatorum, vide</i> Peccatorum remissio.		<i>Simulacrum.</i>
<i>Resurrectio, vide</i> Meritum.		Simulacrum quid. 335.d
<i>Rex, & Regnum, vide</i> Christus.		<i>Subiectus, subiectio, vide</i> Christus.
S.		V
<i>Sacerdos, Sacerdotium.</i>		<i>B. Virgo, vide</i> Adoratio.
Sacerdotium Christi. 159.d		<i>Visio.</i>
Sacerdotium munus. 161.& seqq.		E X visione beatifica vtrum existat in voluntate Christi necessitas ad actus à Deo prædefinitos, & ad actus melioris boni. 39.c
Christus quatenus homo, aut quatenus homo Deus est sacerdos. 166.c errores hæreticorum recentiorum. 165.c		<i>Vitas Christi quantum ad operationem, vide</i> Operatio.
Christus sacerdos, & hostia. 168.b		<i>Votum, vide</i> Officium.
Effectus sacerdotij Christi. 169.c, 171.b		<i>Vulnus lateris Christi, vide</i> Meritum.
Bona quæ pertinent ad vtilitatem Christi fuerunt effectus ipsius sacerdotij Christi, non tamen sacrificij. 173.c, d		
Bona quæ ad gloriam Dei pertinent, an fuerint effectus sacerdotij. 174.b		
Sacerdotium Christi quomodo dicatur esse æternum. 175.c		
Sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech. 180.b		
Sacerdotium Aaron quatenus differat à sacerdotio Christi. 185.e & seq. in quo conueniant. 186.e		

F I N I S.

